

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

විනයපිටකෙ

සාරත්ථදීපනී-ටීකා (පඨමො භාගො)

ගන්ථාරම්භකථා

මහාකාරුණිකං බුද්ධං, ධම්මඤ්ච විමලං චරං;
චන්දෙ අරියසඬ්ඝඤ්ච, දක්ඛිණෙය්‍යං නිරඬ්ඝණං.

උළාරපුඤ්ඤතෙජන, කත්වා සත්තුච්ඡේදනං;
පත්තරජ්ජාභිසෙකෙන, සාසනුජ්ජොතනත්ථිනා.

නිස්සාය සීහළින්දෙන, යං පරක්කමබ්‍රහ්මනා;
කත්වා නිකායසාමග්ගිං, සාසනං සුචිසොධිතං.

කස්සපං තං මහාථෙරං, සඬ්ඝස්ස පරිණායකං;
දීපස්මිං තම්බපණ්ණිමිහි, සාසනොදයකාරකං.

පටිපත්තිපරාධිනං, සදාරඤ්ඤනිවාසිනං;
පාකටං ගගනෙ චන්ද-මණ්ඩලං විය සාසනෙ.

සඬ්ඝස්ස පිතරං චන්දෙ, විනයෙ සුචිසාරදං;
යං නිස්සාය වසන්තොහං, චුද්ධිජ්ජත්තොස්මි සාසනෙ.

අනුථෙරං මහාපුඤ්ඤං, සුමෙධං සුතිච්ඡිසුතං;
අච්චණ්ඩිතසීලාදි-පරිසුද්ධගුණොදයං.

බහුස්සුතං සතිමත්තං, දන්තං සන්තං සමාහිතං;
නමාමි සිරසා ධීරං, ගරුං මෙ ගණවාචකං.

ආගතාගමකක්කෙසු, සද්දසත්ථනයඤ්ඤසු;
යස්සන්තෙවාසිහික්ඛුසු, සාසනං සුජ්ජතිට්ඨිතං.

විනයට්ඨකථායාහං, ලීනසාරත්ථදීපනීං;
කරිස්සාමි සුචිඤ්ඤෙය්‍යං, පරිපුණ්ණමනාකුලං.

පොරාණෙහි කතං යං තු, ලීනත්ථස්ස පකාසනං;
න තං සබ්බත්ථ හික්ඛුනං, අත්ථං සාධෙති සබ්බසො.

දුට්ඨකංකරාසභාවාය, සීහලාය නිරුත්තියා;
ගණ්ඨපදෙස්වනෙකෙසු, ලිඛිතං කිඤ්චි කත්ථවි.

මාගධිකාය භාසාය, ආරහිත්වාපි කෙනවි;
භාසන්තරෙහි සම්මිස්සං, ලිඛිතං කිඤ්චිදෙව ව.

අසාරගන්ථභාරොපි, තත්ථෙව බහු දිස්සති;
ආකුලඤ්ච කතං යත්ථ, සුට්ඨකංකරාමපි අත්ථනො.

තතො අපරිපුණ්ණෙන, තාදිසෙනෙත්ථ සබ්බසො;
කථමත්ථං විජානන්ති, නානාදෙසනිවාසිනො.

භාසන්තරං තතො හිත්වා, සාරමාදාය සබ්බසො;
අනාකුලං කරිස්සාමි, පරිපුණ්ණවිනිච්ඡයන්ති.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා

විනයසංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයං නමස්සිතුකාමො තස්ස
විසිට්ඨගුණයොගසන්දස්සනත්ථං “යො කප්පකොට්ඨිපි”ති ආදිමාහ.
විසිට්ඨගුණයොගෙන හි වන්දනාරහභාවො, වන්දනාරහෙ ව කතා වන්දනා
යථාධිප්පෙතමත්ථං සාධෙති. එත්ථ ව සංවණ්ණනාරම්භෙ
රතනත්තයපණාමකරණප්පයොජනං තත්ථ තත්ථ බහුධා පපඤ්චෙත්ති ආචරියා.
තථා හි වණ්ණයන්ති –

“සංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයවන්දනා සංවණ්ණෙනබ්බස්ස ධම්මස්ස
පහවතිස්සයවිසුද්ධිපට්ඨෙදනත්ථං, තං පන ධම්මසංවණ්ණනාසු විඤ්ඤානං
බහුමානුප්පාදනත්ථං, තං සම්මදෙව තෙසං
උග්ගහණධාරණාදික්කමලද්ධබ්බාය සම්මාපට්ඨත්තියා
සබ්බහිතසුඛනිප්පාදනත්ථං. අථ වා මඬිගලභාවතො, සබ්බකිරියාසු
පුබ්බකිච්චභාවතො, පණ්ඩිතෙහි සමාචරිතභාවතො, ආයතිං පරෙසං
දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනතො ව සංවණ්ණනායං රතනත්තයපණාමකිරියා”ති.

මයං පන ඉධාධිප්පෙතමෙව පයොජනං දස්සයිස්සාම. තස්මා
සංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයපණාමකරණං යථාපට්ඨඤ්ඤාතසංවණ්ණනාය
අනන්තරායෙන පරිසමාපනත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. ඉදමෙව හි පයොජනං ආචරියෙන
ඉධාධිප්පෙතං. තථා හි වක්ඛති –

“ඉච්චෙවමච්චන්තනමස්සනෙයාං,
නමස්සමානො රතනත්තයං යං;
පුඤ්ඤාභිසන්දං විපුලං අලත්ථං,
තස්සානුභාවෙන භතන්තරායො”ති.

රතනත්තයපණාමකරණෙන චෙත්ථ යථාපටිඤ්ඤාතසංවණ්ණනාය
අනන්තරායෙන පරිසමාපනං රතනත්තයපුජාය පඤ්ඤාපාටවභාවතො, තාය
පඤ්ඤාපාටවඤ්ච රාගාදිමලවිධමනතො. චුත්තඤ්ඤෙහෙතං -

“යස්මිං, මහානාම, සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස
තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොසපරියුට්ඨිතං චිත්තං
හොති, න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ
චිත්තං හොති” තිආදි (අ. නි. 11.11).

තස්මා රතනත්තයපුජනෙන වික්ඛාලිතමලාය පඤ්ඤාය පාටවසිද්ධි.

අථ වා රතනත්තයපුජනස්ස පඤ්ඤාපදට්ඨානසමාධිහෙතුත්තා පඤ්ඤාපාටවං.
චුත්තඤ්ඤි තස්ස සමාධිහෙතුත්තං -

“එවං උජුගතචිත්තො ඛො, මහානාම, අරියසාවකො ලහති අත්ථවෙදං,
ලහති ධම්මවෙදං, ලහති ධම්මුපසංහිතං පාමොජ්ජං, පමුදිතස්ස පිති ජායති,
පිතිමනස්ස කායො පස්සම්හති, පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදියති, සුඛිනො
චිත්තං සමාධියති” ති (අ. නි. 11.11.).

සමාධිස්ස ව පඤ්ඤාය පදට්ඨානභාවො චුත්තොයෙව “සමාහිතො යථාභූතං
පජානාති” ති (සං. නි. 4.99; මි. ප. 2.1.14). තතො එවං පටුභූතාය පඤ්ඤාය
පටිඤ්ඤාමහත්තකතං බෙදමභිභූයා අනන්තරායෙන සංවණ්ණනං සමාපයිස්සති.
තෙන චුත්තං “අනන්තරායෙන පරිසමාපනත්ථ” ති.

අථ වා රතනත්තයපුජාය ආයුචණ්ණසුඛබලවඩ්ඪනතො අනන්තරායෙන
පරිසමාපනං වෙදිතබ්බං. රතනත්තයපණාමෙන හි ආයුචණ්ණසුඛබලාති වඩ්ඪන්ති.
චුත්තඤ්ඤෙහෙතං -

“අභිවාදනසිලිස්ස, නිච්චං වුඩ්ඪාපවායිනො;
චත්තාරො ධම්මා වඩ්ඪන්ති, ආයු චණ්ණො සුඛං බල” ති. (ධ. ප. 109);

තතො ආයුචණ්ණසුඛබලවුඩ්ඪියා හොතෙව කාරියනිට්ඨානමිති චුත්තං.
“අනන්තරායෙන පරිසමාපනත්ථ” ති.

අථ වා රතනත්තයගාරවස්ස පටිභානාපරිභානාවහත්තා. අපරිභානාවහඤ්ඤි තීසුපි
රතනෙසු ගාරවං. චුත්තඤ්ඤෙහෙතං -

“සත්තිමෙ, හික්ඛවෙ, අපරිභානියා ධම්මා. කතමෙ සත්ත? සත්ථුගාරවතා
ධම්මගාරවතා සඬ්ඝගාරවතා සික්ඛාගාරවතා සමාධිගාරවතා කල්‍යාණමිත්තතා
සොවචස්සතා” ති (අ. නි. 7.34).

හොතෙව ච තතො පටිභානාපරිභානෙන යථාපටිඤ්ඤාතපරිසමාපනං.

අථ වා පසාදවත්ථුසු පුජාය පුඤ්ඤාතිසයභාවතො. චුත්තඤ්ඤි තස්ස පුඤ්ඤාතිසයත්තං -

“පුජාරහෙ පුජයතො, බුද්ධෙ යදිව සාවකෙ;
පපඤ්චසමතික්කන්තෙ, තිණ්ණසොකපරිද්දවෙ.

“තෙ තාදිසෙ පුජයතො, නිබ්බුතෙ අකුතොභයෙ;
න සක්කා පුඤ්ඤං සඬ්ඛාතුං, ඉමෙත්තමපි කෙනථි” ති. (ධ. ප. 195-196;
අප. ටෙර 1.10.1-2);

පුඤ්ඤාතිසයො ව යථාධිප්පෙතපරිසමාපනුපායො. යථාහ -

“එස දෙවමනුස්සානං, සබ්බකාමදදො නිධි;
යං යදෙවාහිපත්ථෙත්ති, සබ්බමෙනෙත ලබ්භති” ති. (බු. පා. 8.10);

උපායෙසු ව පටිපත්තස්ස භොතෙව කාරියනිට්ඨානං. රතනත්තයපුජා හි නිරතිසයපුඤ්ඤක්කෙත්තසංබුද්ධියා අපරිමෙයාප්පභවො පුඤ්ඤාතිසයොති බහුවිධත්තරායෙපි ලොකසන්නිවාසෙ අන්තරායනිබන්ධනසකලසංකිලෙසවිද්ධංසනාය පහොති, භයාදිඋපද්දවඤ්ච නිවාරෙති. තස්මා සුචුත්තං “සංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයපණාමකරණං යථාපටිඤ්ඤාතසංවණ්ණනාය අනන්තරායෙන පරිසමාපනත්ථන්ති වෙදිතබ්බ”න්ති.

එවං පන සප්පයොජනං රතනත්තයවන්දනං කත්තුකාමො පයමං තාව භගවතො වන්දනං කාතුං තම්මුලකත්තා සෙසරතනානං “යො කප්ප...පෙ.... මහාකාරුණිකස්ස තස්සා” ති ආහ. එත්ථ පන යස්සා දෙසනාය සංවණ්ණනං කත්තුකාමො, සා යස්මා කරුණාප්පධානා, න සුත්තන්තදෙසනා විය කරුණාපඤ්ඤාප්පධානා, නාපි අභිධම්මදෙසනා විය පඤ්ඤාප්පධානා, තස්මා කරුණාප්පධානමෙව භගවතො ථොමනං ආරද්ධං. එසා හි ආචරියස්ස පකති, යදිදං ආරම්භානුරූපථොමනා. තෙනෙව සුත්තන්තදෙසනාය සංවණ්ණනාරම්භෙ “කරුණාසීතලභදයං, පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොභතම”න්ති කරුණාපඤ්ඤාප්පධානං, අභිධම්මදෙසනාය සංවණ්ණනාරම්භෙ “කරුණා විය සත්තෙසු, පඤ්ඤා යස්ස මහෙසිනො” ති පඤ්ඤාප්පධානඤ්ච ථොමනං ආරද්ධං. කරුණාපඤ්ඤාප්පධානා හි සුත්තන්තදෙසනා තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයානුසයාධිමුත්තිවරියාදිහෙදපරිච්ඡින්නදනසමත්ථාය පඤ්ඤාය සත්තෙසු ව මහාකරුණාය තත්ථ සාතිසයප්පවත්තිතො. සුත්තන්තදෙසනාය හි මහාකරුණාසමාපත්තිබහුලො වෙනෙයාසන්නානෙසු තදජ්ඣාසයානුලොමෙන ගම්භීරමත්ථපදං පතිට්ඨාපෙසි. අභිධම්මදෙසනා ව කෙවලං පඤ්ඤාප්පධානා පරමත්ථධම්මානං යථාසභාවපටිවෙධසමත්ථාය පඤ්ඤාය තත්ථ සාතිසයප්පවත්තිතො.

විනයදෙසනා පන ආසයාදිතිරපෙක්ඛං කෙවලං කරුණාය පාකතිකසත්තෙනපි අසොතබ්බාරහං සුණන්තො අපුච්ඡිතබ්බාරහං පුච්ඡන්තො අවත්තබ්බාරහස්ථ වදන්තො භගවා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසිති කරුණාප්පධානා. තථා හි උක්කංසපරියත්තගතහිරොත්තප්පොපි භගවා ලොකියසාධුජනෙහිපි පරිහරිතබ්බාති “සිබරණ්ඨි” තිආදිති වචනාති යථාපරාධස්ථ ගරභවචනාති විනයපිටකදෙසනාය මහාකරුණාසඤ්චොදිතමානසො මහාපරිසමජ්ඣෙ අභාසි, තංතංසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිකාරණාපෙක්ඛාය වෙරස්ථාදීසු සාරීරිකස්ථ ඛෙදමනුභොසි. තස්මා කිස්ථාපි භූමන්තරපච්චයාකාරසමයන්තරකථානං විය විනයපඤ්ඤත්තියාපි සමුට්ඨාපිකා පඤ්ඤා අනඤ්ඤසාධාරණතාය අතිසයකිච්චවතී, කරුණාය කිච්චං පන තතොපි අධිකන්ති කරුණාප්පධානා විනයදෙසනා. කරුණාඛ්‍යාපාරාධිකතාය හි දෙසනාය කරුණාප්පධානතා. තස්මා ආරම්භානුරූපං කරුණාප්පධානමෙව එත්ථ ථොමනං කතන්ති වෙදිතබ්බං.

කරුණාග්ගහණෙන ව අපරිමෙයාප්පභාවා සබ්බෙපි බුද්ධගුණා සඬගහිතාති දට්ඨබ්බා තංමුලකත්තා සෙසබුද්ධගුණානං. මහාකරුණාය වා ඡසු අසාධාරණඤාණෙසු අඤ්ඤතරත්තා තංසභවරිතසෙසාසාධාරණඤාණානම්පි ගහණසබ්භාවතො සබ්බෙපි බුද්ධගුණා නයතො දස්සිතාව භොන්ති. එසොයෙව හි නිරවසෙසතො බුද්ධගුණානං දස්සනුපායො යදිදං නයග්ගාහො. අඤ්ඤථා කො නාම සමත්ථො භගවතො ගුණෙ අනුපදං නිරවසෙසතො දස්සෙතුං. තෙනෙවාහ –

“බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණ්ණො වණ්ණං,
කප්පම්පි වෙ අඤ්ඤමහාසමානො;
බ්බෙයථ කප්පො චිරදීසමන්තරෙ,
වණ්ණො න බ්බෙයථ තථාගතස්සා” ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.304; 3.141; ම. නි. අට්ඨ. 2.425);

තෙනෙව ව ආයස්මතා සාරිපුත්තත්ථෙරෙනපි බුද්ධගුණපරිච්ඡේදනං පතිඅනුයුත්තෙන “නො භෙතං, භන්තෙ” ති පටික්ඛිපිත්වා “අපිව මෙ, භන්තෙ, ධම්මත්ථයො විදිතො” ති (දී. නි. 2.146) චුත්තං. තස්මා “යො කප්පකොට්ඨිපි” තිආදිනා කරුණාමුඛෙන සඬබ්බෙපතො සකලසබ්බඤ්ඤගුණෙහි භගවත්තං අභිත්ථවීති දට්ඨබ්බං. අයමෙත්ථ සමුදායත්ථො.

අයං පන අවයවත්ථො – යොති අනියමවචනං. තස්ස “නාථො” ති ඉමිනා සම්බන්ධො. “කප්පකොට්ඨිපි” තිආදිනා පන යාය කරුණාය සො “මහාකාරුණිකො” ති වුවවති, තස්සා වසෙන කප්පකොට්ඨිගුණායාපි අප්පමෙයාං කාලං ලොකහිතත්ථාය අතිදුක්කරං කරොත්තස්ස භගවතො දුක්ඛානුභවනං දස්සෙති. කරුණාය බලෙනෙව හි සො භගවා හත්ථගතම්පි නිබ්බානං පහාය සංසාරපඬකෙ නිමුග්ගං සත්තනිකායං තතො සමුද්ධරණත්ථං වින්තෙතුම්පි අසක්කුණෙයාං නයනජීවිතපුත්තභරියදානාදිකං අතිදුක්කරමකාසි. කප්පකොට්ඨිපි අප්පමෙයාං කාලන්ති කප්පකොට්ඨිගුණායාපි “එත්තකා කප්පකොට්ඨො” ති

පමෙතුං අසක්කුණෙයාං කාලං, කප්පකොට්ඨගණනවසෙනපි පරිච්ඡින්නදිතුමසක්කුණෙයාත්තා අපරිච්ඡින්නානි කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඬ්ඛෙයායානීති වුත්තං හොති. කප්පකොට්ඨසෙනෙව හි සො කාලො අප්පමෙයො, අසඬ්ඛෙයාවසෙන පන පරිච්ඡින්නොයෙව. “කප්පකොට්ඨිහි”ති අපිසද්දො කප්පකොට්ඨසෙනපි තාව පමෙතුං න සක්කා, පගෙව චස්සගණනායාති දස්සෙති. “අප්පමෙයාං කාල”න්ති අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං “මාසමධිතෙ, දිවසං වරති”තිආදීසු විය. කරොන්තො අතිදුක්කරානීති පඤ්චමභාපරිච්චාගාදීනි අතිදුක්කරානි කරොන්තො. එවමතිදුක්කරානි කරොන්තො කිං වින්දිති වෙ? බෙදං ගතො, කායිකං බෙදමුපගතො, පරිස්සමං පත්තොති අත්ථො, දුක්ඛමනුභවීති වුත්තං හොති. දුක්ඛඤ්ඨි ඛිජ්ජති සහිතුමසක්කුණෙයාන්ති “බෙදො”ති වුවචති. ලොකහිතායාති “අනමතග්ගෙ සංසාරෙ වට්ටදුක්ඛෙන අච්චන්තපිළිතං සත්තලොකං තම්භා දුක්ඛතො මොවෙත්වා නිබ්බානසුඛභාගියං කර්ස්සාමී”ති එවං සත්තලොකස්ස හිතකරණත්ථායාති අත්ථො. අස්ස ව “අතිදුක්කරානි කරොන්තො”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. ලොකහිතාය බෙදං ගතොති යොජනායපි නත්ථි දොසො. මහාගණ්ඨීපදෙපි හි “අතිදුක්කරානි කරොන්තො බෙදං ගතො, කිමත්ථන්ති වෙ? ලොකහිතායා”ති වුත්තං.

යං පන එවං යොජනං අසම්භාවෙන්තෙන කෙනචි වුත්තං “න හි භගවා ලොකහිතාය සංසාරදුක්ඛමනුභවති. න හි කස්සචි දුක්ඛානුභවනං ලොකස්ස උපකාරං ආවහතී”ති, තං තස්ස මනිමත්තං. එවං යොජනායපි අතිදුක්කරානි කරොන්තස්ස භගවතො දුක්ඛානුභවනං ලොකහිතකරණත්ථායාති අයමත්ථො විඤ්ඤායති, න තු දුක්ඛානුභවනෙනෙව ලොකහිතසිද්ධිති. පයමං වුත්තයොජනායපි හි න දුක්කරකරණමත්තෙන ලොකහිතසිද්ධි. න හි දුක්කරං කරොන්තො කඤ්චි සත්තං මග්ගඵලාදීසු පතිට්ඨාපෙති, අථ ඛො තාදිසං අතිදුක්කරං කත්වා සබ්බඤ්ඤභාවං සච්ඡිකත්වා නියානිකධම්මදෙසනාය මග්ගඵලාදීසු සත්තෙ පතිට්ඨාපෙන්තො ලොකස්ස හිතං සාධෙති.

කාමඤ්චෙන්ථ සත්තසඬ්ඛාරභාජනවසෙන තිව්ධො ලොකො, හිතකරණස්ස පන අධිජ්ජෙතත්තා තංවිසයස්සෙව සත්තලොකස්ස වසෙන අත්ථො ගහෙතබ්බො. සො හි ලොකීයන්ති එත්ථ පුඤ්ඤපාපානි තංවිපාකො වාති “ලොකො”ති වුවචති. කත්ථවි පන “සනරාමරලොකගරු”න්තිආදීසු සමුහත්ථොපි ලොකසද්දො සමුදායවසෙන ලොකීයති පඤ්ඤාපියතීති. යං පනෙත්ථ කෙනචි වුත්තං “ඉමිනා සත්තලොකඤ්ච ජාතිලොකඤ්ච සඬ්ඛණ්භාති, තස්මා තස්ස සත්තලොකස්ස ඉධලොකපරලොකහිතං, අතික්කන්තපරලොකානං වා උච්ඡින්නලොකසමුදයානං ඉධ ජාතිලොකෙ ඔකාසලොකෙ වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසඬ්ඛාතඤ්ච හිතං සම්පිණ්ඤ්ඤත්වා ලොකස්ස, ලොකානං, ලොකෙ වා හිතන්ති සරුපෙකසෙසං කත්වා ලොකහිතම්චිවෙවාහා”ති, න තං සාරතො පච්චෙතබ්බං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසඬ්ඛාතභිතස්සපි සත්තලොකවිසයත්තා, සත්තලොකග්ගණෙනෙව උච්ඡින්නමූලානං ඛිණාසවානම්පි සඬ්ඛහිතත්තා.

සබ්බත්ථ “කෙනවි” ති වුත්තෙ “චරිතබුද්ධිවිකාකාරෙනා” ති
 ගහෙතබ්බං. “මහාගණ්ඨිපදෙ” ති වා “මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ” ති වා
 “චූළගණ්ඨිපදෙ” ති වා වුත්තෙ “සීහළගණ්ඨිපදෙසු” ති ගහෙතබ්බං. කෙවලං
 “ගණ්ඨිපදෙ” ති වුත්තෙ “මාගධභාසාය ලිඛිතෙ ගණ්ඨිපදෙ” ති ගහෙතබ්බං.

නාටොති ලොකපටිසරණො, ලොකසාමී ලොකනායකොති වුත්තං හොති. තථා
 හි සබ්බානත්ථපභාරපුබ්බිගමාය නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතප්පරාය නිරතිසයාය
 පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය අව්චන්තුපකාරිතාය
 අපරිමිතනිරුපමප්පභාවගුණවිසෙසසමඬිගිතාය ව සබ්බසත්තූත්තමො භගවා
 අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං එකපටිසරණො පතිට්ඨා. අථ වා
 නාට්ඨිති නාටො, වෙනෙය්‍යානං හිතසුඛං මෙත්තායනවසෙන ආසිසති පත්ථෙතීති
 අත්ථො. අථ වා නාට්ඨි වෙනෙය්‍යගතෙ කිලෙසෙ උපතාපෙතීති අත්ථො, නාට්ඨිති
 වා යාවතීති අත්ථො. භගවා හි “සාධු, හික්ඛවෙ, හික්ඛු කාලෙන කාලං
 අත්තසම්පත්තිං පච්චවෙක්ඛෙය්‍යා” තිආදිනා (අ. නි. 8.7) සත්තානං තං තං
 හිතපටිපත්තිං යාවත්ථාපි කරුණාය සමුස්සාහිතො තෙ තත්ථ නියොපෙති. පරමෙන
 වා චිත්තිස්සරියෙන සමන්තාගතො සබ්බසත්තෙ ඊසති අභිභවතීති පරමිස්සරො
 භගවා “නාටො” ති වුච්චති. සබ්බොපි වායමත්ථො සද්දසත්ථානුසාරතො
 වෙදිතබ්බො.

මහාකාරුණිකස්සාති යො කරුණාය කම්පිතහදයත්තා ලොකහිතත්ථං
 අතිදුක්කරකිරියාය අනෙකප්පකාරං තාදිසං සංසාරදුක්ඛමනුභවත්ථා ආගතො, තස්ස
 මහාකාරුණිකස්සාති අත්ථො. තත්ථ කිරතීති කරුණා, පරදුක්ඛං වික්ඛිපති
 අපනෙතීති අත්ථො. දුක්ඛිතෙසු වා කිරියති පසාරියතීති කරුණා. අථ වා කිණාතීති
 කරුණා, පරදුක්ඛෙ සති කාරුණිකං හිංසති විබාධෙති, විනාසෙති වා පරස්ස
 දුක්ඛත්ති අත්ථො. පරදුක්ඛෙ සති සාධුනං කම්පනං හදයබ්බෙදං කරොතීති වා
 කරුණා. අථ වා කම්පි සුඛං, තං රුන්ධතීති කරුණා. එසා හි
 පරදුක්ඛාපනායනකාමතාලක්ඛණා අත්තසුඛනිරපෙක්ඛතාය කාරුණිකානං සුඛං
 රුන්ධති විබාධෙතීති. කරුණාය නියුත්තොති කාරුණිකො යථා “දොචාරිකො” ති.
 යථා හි ද්වාරට්ඨානතො අඤ්ඤත්ථ වත්තමානොපි ද්වාරපට්ඨද්ධිවිකො පුරිසො
 ද්වාරානතිවත්තවුත්තිතාය ද්වාරෙ නියුත්තොති “දොචාරිකො” ති වුච්චති, එවං
 භගවා මෙත්තාදිවසෙන කරුණාවිහාරතො අඤ්ඤත්ථ වත්තමානොපි
 කරුණානතිවත්තවුත්තිතාය කරුණාය නියුත්තොති “කාරුණිකො” ති වුච්චති.
 මහාහිනිහාරතො පට්ඨාය හි යාව මහාපරිනිබ්බානා ලොකහිතත්ථමෙව ලොකනාටා
 තිට්ඨන්ති. මහන්තො කාරුණිකොති මහාකාරුණිකො. සතිපි භගවතො
 තදඤ්ඤගුණානම්පි වසෙන මහන්තභාවෙ කාරුණිකසද්දසන්තිධානෙන වුත්තත්තා
 කරුණාවසෙනත්ථ මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො යථා “මහාවෙය්‍යාකරණො” ති.
 එවඤ්ච කත්ථා “මහාකාරුණිකස්සා” ති ඉමිනා පදෙන පුග්ගලාධිට්ඨානෙන සත්ථු
 මහාකරුණා වුත්තා හොති.

අප් වා කරුණා කරුණායනං සීලං පකති එතස්සාති කාරුණිකො,
පට්ඨිච්ඡිදායො විය කක්ඛලෙච්ඡිසනාදිසභාවා කරුණායනසභාවො
සභාවභූතකරුණොති අත්ථො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. අප් වා මහාවිසයනාය
මහානුභාවනාය මහාබලනාය ච මහතී කරුණාති මහාකරුණා. භගවතො හි කරුණා
නිරවසෙසෙසු සත්තෙසු පවත්තති, පවත්තමානා ච අනඤ්ඤසාධාරණා පවත්තති,
දිට්ඨධම්මිකාදිහෙදඤ්ච මහත්තමෙව සත්තානං හිතසුඛං එකත්තතො නිජ්ඣාදෙනි,
මහාකරුණාය නියුත්තොති මහාකාරුණිකොති සබ්බං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.
අප් වා මහතී පසත්ථා කරුණා අස්ස අත්ථිති මහාකාරුණිකො. පූජාවචනො හෙත්ථ
මහත්තසද්දො “මහාපුරිසො” තිආදීසු විය. පසත්ථා ච භගවතො කරුණා
මහාකරුණාසමාපත්තිවසෙනපි පවත්තිතො අනඤ්ඤසාධාරණත්තාති.

එවං කරුණාමුඛෙන සඬ්ඛෙපතො සකලසබ්බඤ්ඤාගුණෙහි භගවත්තං
ථොමෙත්වා ඉදානි සද්ධම්මං ථොමෙතුං “අසම්බුධ” ත්තිආදිමාහ. තත්ථ
අසම්බුධන්ති පුබ්බකාලකිරියානිද්දෙසො, තස්ස අසම්බුජ්ඣන්තො
අජ්ජට්ඨිජ්ඣන්තොති අත්ථො, යථාසභාවං අජ්ජට්ඨිජ්ඣන්තොති චුත්තං හොති.
හෙතුඅත්ථො හෙත්ථ අත්තසද්දො “පඨන්තො නිසීදති” තිආදීසු විය. යන්ති
පුබ්බකාලකිරියාය අනියමතො කම්මනිද්දෙසො. බුද්ධනිසෙවිතන්ති තස්ස
විසෙසනං. තත්ථ බුද්ධසද්දස්ස තාව “බුජ්ඣන්තා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙනා
පජායාති බුද්ධො” තිආදිනා (මහානි. 192) නිද්දෙසනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.
අප් වා සවාසනාය අඤ්ඤාණනිද්දාය අච්චන්තවිගමතො, බුද්ධියා වා
විකසිතභාවතො බුද්ධවාති බුද්ධො ජාගරණවිකසන්තථවසෙන. අප් වා කස්සවිපි
ඤ්ඤායාධම්මස්ස අනවබුද්ධස්ස අභාවෙන ඤ්ඤායාධම්මස්ස කම්මභාවෙන
අග්ගහණතො කම්මවචනිච්ඡාය අභාවෙන අවගමන්තථවසෙනෙව කත්තුනිද්දෙසො
ලබ්හතීති බුද්ධවාති බුද්ධො. අත්ථතො පන පාරමිතාපරිභාවිතො සයම්භුඤ්ඤාණෙන
සහ වාසනාය විහතවිද්ධංසිතනිරවසෙසකිලෙසො
මහාකරුණාසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණාදිඅපරිමෙයාගුණගුණාධාරො ඛන්ධසන්තානො
බුද්ධො. යථාහ “බුද්ධොති යො සො භගවා සයම්භු අනාවරියකො පුබ්බෙ
අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣති, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤානං
පත්තො බලෙසු ච වසිභාව” ත්ති (මහානි. 192; චූළනි. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙස
97; පටි. ම. 1.161). තෙන එවං නිරුපමස්පභාවෙන බුද්ධෙන නිසෙවිතං
ගොචරාසෙවනාභාවනාසෙවනාහි යථාරහං නිසෙවිතං අනුභූතන්ති අත්ථො.

තත්ථ නිබ්බානං ගොචරාසෙවනාවසෙනෙව නිසෙවිතං, මග්ගො පන අත්තනා
භාවිතො ච භාවනාසෙවනාවසෙන සෙවිතො, පරෙහි උප්පාදිතානි පන මග්ගඵලානි
වෙනොපරියඤ්ඤාණාදිනා යදා පරිජානාති, අත්තනා උප්පාදිතානි වා
පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණෙන පරිච්ඡින්නදති, තදා ගොචරාසෙවනාවසෙනපි සෙවිතානි
හොත්තියෙව. එත්ථ ච පරියත්තිධම්මස්සපි පරියායතො ධම්මග්ගහණෙන ගහණෙ
සති සොපි දෙසනාසම්මසනඤ්ඤාණගොචරනාය ගොචරාසෙවනාය සෙවිතොති
සක්කා ගහෙතුං. “අභිධම්මනසයමුද්දං අධිගච්ඡති, තිණි පිටකානි සම්මසී” ති ච
අට්ඨකථායං චුත්තත්තා පරියත්තිධම්මස්සපි සච්ඡිකිරියාය සම්මසනපරියායො

ලබ්‍හතීති යං අසම්බුධං අසම්බුජ්ඣන්තො අසච්ඡිකරොන්තොති අත්ථසම්භවතො සොපි ඉධ චුත්තො ඵවාති දට්ඨබ්බං. තම්පි ච අප්පට්ඨිජ්ඣන්තො භවාභවං ගච්ඡති, පරිඤ්ඤාතධම්මවිනයො පන තදත්ථපටිපත්තියා සම්මාපටිපන්නො න විරස්සෙව දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සති. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“යො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ, අප්පමන්තො විහස්සති;
පභාය ජාතිසංසාරං, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සති”ති. (දී. නි. 2.185; සං. නි. 1.185);

එත්ථ ච කිඤ්චාපි මග්ගඵලනිබ්බානානි පච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකෙහිපි ගොචරාසෙවනාදිනා සෙවිතානි හොන්ති, තථාපි උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන “බුද්ධනිසෙවිත”න්ති චුත්තං. කෙනච්ච පන බුද්ධසද්දස්ස සාමඤ්ඤතො බුද්ධානුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධානම්පි එත්ථෙව සඬගහො චුත්තො.

භවාභවන්ති අපරකාලකිරියාය කම්මනිද්දෙසො, භවතො භවන්ති අත්ථො. අථ චා භවාභවන්ති සුගතිදුග්ගතිවසෙන භීතපණීතවසෙන ච බුද්දකං මහන්තඤ්ච භවන්ති අත්ථො. චුද්ධත්ථොපි හි අ-කාරො දිස්සති “අසෙක්ඛා ධම්මා”තිආදීසු විය. තස්මා අභවොති මහාභවො චුච්චති. අථ චා භවොති චුද්ධි, අභවොති භානි. භවොති චා සස්සතදිට්ඨි, අභවොති උච්ඡෙදදිට්ඨි. චුත්තප්පකාරො භවො ච අභවො ච භවාභවො. තං භවාභවං. ගච්ඡතීති අපරකාලකිරියානිද්දෙසො. ජීවලොකොති සත්තලොකො. ජීවග්ගහණෙන හි සඬබාරභාජනලොකං නිවත්තෙති තස්ස භවාභවගමනාසම්භවතො. නමො අත්ථුති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො.

අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසිනොති ධම්මවිසෙසනං. තත්ථ අවින්දියං වින්දතීති අවිජ්ජා. පුරෙතුං අයුත්තට්ඨෙන කායදුච්චරිතාදි අවින්දියං නාම, අලද්ධබ්බන්ති අත්ථො. තබ්බිපරිතතො කායසුචරිතාදි වින්දියං නාම, තං වින්දියං න වින්දතීති චා අවිජ්ජා, ඛන්ධානං රාසට්ඨං, ආයතනානං ආයතනට්ඨං, ධාතුනං සුඤ්ඤතට්ඨං, ඉන්ද්‍රියානං අධිපතියට්ඨං, සච්චානං තථට්ඨං අවිදිතං කරොතීති චා අවිජ්ජා, දුක්ඛාදීනං පිළිනාදිවසෙන චුත්තං චතුබ්බිධං අත්ථං අවිදිතං කරොතීතිපි අවිජ්ජා, අත්තවිරහිතෙ සංසාරෙ සබ්බයොනිගතිභවවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසෙසු සත්තෙ ජවාපෙතීති චා අවිජ්ජා, පරමත්ථතො අවිජ්ජමානෙසුපි ඉත්ථිපුරිසාදීසු ජවති, විජ්ජමානෙසුපි ඛන්ධාදීසු න ජවතීති චා අවිජ්ජා. සා ආදි යෙසං තණ්හාදීනං තෙ අවිජ්ජාදයො, තෙයෙව කිලිස්සන්ති එතෙහි සත්තාති කිලෙසා, තෙයෙව ච සත්තානං ඛන්ධනට්ඨෙන ජාලසදිසාති ජාලං, තං විද්ධංසෙති සබ්බසො විනාසෙති සීලෙනාති අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසි. නනු චෙත්ථ සපරියත්තිකො නවලොකුත්තරධම්මො අධිප්පෙතො, තත්ථ ච මග්ගොයෙව කිලෙසෙ විද්ධංසෙති, නෙතරෙති චෙ? චුච්චතෙ. මග්ගස්සපි නිබ්බානමාගම්ම කිලෙසවිද්ධංසනතො නිබ්බානම්පි කිලෙසෙ විද්ධංසෙති නාම, මග්ගස්ස කිලෙසවිද්ධංසනකිච්චං එලෙන නිජ්ඣන්තන්ති ඵලම්පි “කිලෙසවිද්ධංසි”ති චුච්චති. පරියත්තිධම්මොපි කිලෙසවිද්ධංසනස්ස පච්චයත්තා “කිලෙසවිද්ධංසි”ති චත්තුමරහතීති න කොචි දොසො.

ධම්මවරස්ස තස්සාති පුබ්බෙ අනියමිතස්ස නියමවචනං. තත්ථ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ චතුසු අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතීති ධම්මො.

“යෙ කෙවි ධම්මං සරණං ගතාසෙ, න තෙ ගමිස්සන්ති අපායභූමිං;
පභාය මානුසං දෙහං, දෙවකායං පරිපුරෙස්සන්ති”ති. (දී. නි. 2.332; සං. නි. 1.37) –

හි වුත්තං. සංසාරදුක්ඛෙ වා අපතමානෙ කත්වා ධාරෙතීති ධම්මො
මග්ගඵලජ්ජත්තියා සත්තක්ඛන්තුපරමතාදිවසෙන සංසාරස්ස පරිච්ඡින්නත්තා.
අපායාදිනිබ්බන්තකකිලෙසවිද්ධංසනඤ්චෙත්ථ ධාරණං. එවඤ්ච කත්වා
අරියමග්ගො තස්ස තදත්ථසිද්ධිහෙතුතාය නිබ්බානඤ්චාති උභයමෙව
නිජ්ජරියායතො ධාරෙති, අරියඵලං පන තංසමුච්ඡින්නකිලෙසපටිප්පස්සම්භනෙන
තදනුගුණතාය, පරියත්තිධම්මො තදධිගමහෙතුතායාති උභයං පරියායතො ධාරෙතීති
වෙදිතබ්බං. වුත්තජ්ජකාරො ධම්මොයෙව අත්තතො උත්තරිතරාභාවෙන වරො
පවරො අනුත්තරොති ධම්මවරො, තස්ස ධම්මවරස්ස නමො අත්ථුති සම්බන්ධො.
එත්තාවතා වෙත්ථ අම්භෙහි සාරත්ථො පකාසිතො. යං පනෙත්ථ කෙනචී
පපඤ්චිතං, අම්භෙහි ව ඉධ න දස්සිතං, න තං සාරතො පච්චෙතබ්බං. ඉතො පරෙසුපි
එවමෙව දට්ඨබ්බං. තස්මා ඉතො පට්ඨාය එත්තකම්පි අවත්වා සාරත්ථමෙව
දස්සයිස්සාම. යත්ථ පන කෙනචී අච්චන්තවිරුද්ධං ලිබ්බං, තම්පි කත්ථවි
දස්සයිස්සාම. එත්ථ ව “අවිජ්ජාදිකිලෙසජාලවිද්ධංසිතො”ති එතෙන
ස්වාක්ඛාතතාදීහි ධම්මං ථොමෙති, “ධම්මවරස්සා”ති එතෙන අඤ්ඤස්ස විසිට්ඨස්ස
අභාවදීපනතො පරිපුණ්ණතාය. පට්ඨමෙන වා පභානසම්පදං ධම්මස්ස දස්සෙති,
දුතියෙන පභාවසම්පදං.

එවං සඬ්ඛෙපෙනෙව සබ්බධම්මගුණෙහි සද්ධම්මං ථොමෙත්වා ඉදානි
අරියසඬ්ඛං ථොමෙතුං “ගුණෙහි”තිආදිමාහ. “ගුණෙහි”ති පදස්ස “යුත්තො”ති
ඉමිතා සම්බන්ධො. ඉදානි යෙහි ගුණෙහි යුත්තො, තෙ දස්සෙන්නො
“සීලසමාධි”තිආදිමාහ. තත්ථ චතුපාරිසුද්ධිසීලාදි “සීල”න්ති වුවචති. සමාධිති
පට්ඨමජ්ඣානාදි. සමාධිසීසෙන හි පට්ඨමජ්ඣානාදයො වුත්තා. පඤ්ඤාති
මග්ගපඤ්ඤා. විමුත්ති ව විමුත්තිඤ්ඤාණඤ්ච විමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාණන්ති වත්තබ්බෙ
එකදෙසසරූපෙකසෙසන යෙන “විමුත්තිඤ්ඤාණ”න්ති වුත්තං. ආදිසද්දපරියායෙන
පභුතිසද්දෙන වා විමුත්තිග්ගහණං වෙදිතබ්බං. තත්ථ විමුත්තීති ඵලං.
විමුත්තිඤ්ඤාණන්ති පච්චචෙක්ඛණඤ්ඤාණං. පභුති-සද්දෙන
ජලහිඤ්ඤාවතුපටිසම්භිදාදයො ගුණා සඬ්ඛිතාති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ව සීලාදයො
ගුණා ලොකියා ලොකුත්තරා ව යථාසම්භවං නිද්දිට්ඨාති වෙදිතබ්බා. යං පනෙත්ථ
කෙනචී වුත්තං “සීලාදයො කිඤ්චාපි ලොකියලොකුත්තරා යථාසම්භවං ලබ්භන්ති,
තථාපි අත්තෙ ‘අරියසඬ්ඛ’න්ති වචනතො සීලාදයො වත්තාරො ධම්මක්ඛන්ධා
ලොකුත්තරාවා”ති, තං තස්ස මතිමත්තං. න හි අරියසඬ්ඛස්ස ලොකියගුණෙහිපි
ථොමනාය කොච දොසො දිස්සති, සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාද්ධස්සපි තාව
ලොකියලොකුත්තරගුණෙහි ථොමනා හොති, කිමඬ්ඛං පන අරියසඬ්ඛස්සාති.

කුසලත්ථිකානං ජනානං පුඤ්ඤස්ස වුද්ධියා ඛේතසදිසත්තා ඛේතන්ති ආහ
 “ඛේතං ජනානං කුසලත්ථිකානං”න්ති. ඛේතං ඛිජං මහජ්ඣලභාවකරණෙන
 තායතීති හි ඛේතං, පුබ්බණ්ණාපරණ්ණවිරුහනභූමි, තංසදිසත්තා අරියසංඛිඤාපි
 “ඛේතං”න්ති වුවිති. ඉමිනා අරියසංඛිසස්ස අනුත්තරපුඤ්ඤක්ඛේතභාවං
 දීපෙති. “අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛේතං ලොකස්සා”ති හි වුත්තං. තන්ති පුබ්බෙ
 “යො”ති අනියමෙන වුත්තස්ස නියමවචනං. අරියසංඛිසන්ති එත්ථ ආරකත්තා
 කිලෙසෙහි, අනායෙ න ඉරියනතො, අයෙ ව ඉරියනතො අරියා නිරුත්තිනායෙන. අථ
 වා සදෙවකෙන ලොකෙන සරණන්ති අරණියතො උපගන්තබ්බතො උපගතානඤ්ච
 තදත්ථසිද්ධිතො අරියා. අරියානං සංඛිඤා සමුහොති අරියසංඛිඤා. අථ වා අරියො ව
 සො යථාවුත්තනායෙන සංඛිඤා ව දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤෙන සංභතභාවතොති
 අරියසංඛිඤා, අට්ඨ අරියපුග්ගලා. තං අරියසංඛිසං. භගවතො අපරභාගෙ
 බුද්ධධම්මරතනානම්පි සමධිගමො සංඛිසරතනාධිතොති අරියසංඛිසස්ස ඛ්‍යුපකාරතං
 දස්සෙතුං ඉධෙව “සිරසා නමාමි”ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

එවං ගාථාත්තයෙන සංඛිඤාපතො සකලගුණසංකිත්තනමුඛෙන රතනත්තයස්ස
 පණාමං කත්වා ඉදානි තං නිපච්චිකාරං යථාධිජ්ජෙතෙ පයොජනෙ පරිණාමෙන්තො
 ආහ “ඉච්චෙව”මිච්චාදි. ඉච්චෙවං යථාවුත්තනායෙන අච්චන්තං එකන්තෙන
 නමස්සනෙය්‍යං නමස්සිතබ්බං රතනත්තයං නමස්සමානො කායවාචාචිත්තෙහි
 චන්දමානො අහං විපුලං යං පුඤ්ඤාභිසන්දං අලත්ථන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ
 බුද්ධාදයො රතිජනනට්ඨෙන රතනං. තෙසඤ්චි “ඉතිපි සො භගවා”තිආදිනා
 යථාභූතගුණ ආවජ්ජෙන්තස්ස අමතාධිගමහෙතුභූතං අනජ්ජකං පිතිපාමොජ්ජං
 උජ්ජජ්ජති. යථාහ –

“යස්මිං, මහානාම, සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස
 තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොසපරියුට්ඨිතං චිත්තං
 හොති, න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ
 චිත්තං හොති, උජුගතචිත්තො ඛො පන, මහානාම, අරියසාවකො ලහති
 අත්ථවෙදං, ලහති ධම්මවෙදං, ලහති ධම්මුපසංහිතං පාමොජ්ජං, පමුදිතස්ස
 පිති ජායතී”තිආදි (අ. නි. 11.11).

චිත්තිකතාදිභාවො වා රතනට්ඨො. වුත්තඤ්ඤෙනං –

“චිත්තිකතං මහග්ගස්ඤ්ච, අතුලං දුල්ලභදස්සනං;
 අනොමසත්තපරිභොගං, රතනං තෙන වුවිති”ති. (දී. නි. අට්ඨ. 2.33);

චිත්තිකතභාවාදයො ව අනඤ්ඤසාධාරණා බුද්ධාදීසුයෙව ලබ්භන්තිති.

“පුඤ්ඤාභිසන්දන්ති පුඤ්ඤරාසිං පුඤ්ඤජ්ජවත්තං වා”ති මහාගණ්ඨිපදෙ
 වුත්තං. මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ පන චූළගණ්ඨිපදෙ ව “පුඤ්ඤාභිසන්දන්ති
 පුඤ්ඤාභිනිසංස”න්තිපි අත්ථො වුත්තො. පුඤ්ඤාභිසන්දන්ති පුඤ්ඤනදිං,
 පුඤ්ඤජ්ජවාහන්ති එවං පනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. අවිච්ඡෙදෙන

පවත්නියමානඤ්ඤි පුඤ්ඤං අභිසන්දනටියෙන “පුඤ්ඤාභිසන්දො”ති වුච්චති.
තෙනෙව සාරත්ථපකාසිනියා සංයුත්තනිකායටියකථාය (සං. නි. අට්ඨ. 3.5.1027) –

“චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, පුඤ්ඤාභිසන්දා කුසලාභිසන්දා සුඛස්සාහාරා.
කතමෙ චත්තාරො? ඉධ, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො බුද්ධෙ අවෙච්චජ්ජසාදෙන
සමන්තාගතො හොති ‘ඉතිපි සො භගවා...පෙ.... බුද්ධො භගවා’ති, අයං
පටිමො පුඤ්ඤාභිසන්දො කුසලාභිසන්දො සුඛස්සාහාරො”ති (සං. නි.
5.1027) –

එවමාදිකාය පාළියා අත්ථං දස්සෙන්තො “පුඤ්ඤාභිසන්දා කුසලාභිසන්දාති
පුඤ්ඤනදියො කුසලනදියො”ති වුත්තං. යං පන ගණ්ඨිපදෙ වුත්තං
“පුඤ්ඤාභිසන්දන්ති පුඤ්ඤඵල”න්ති, තං න සුන්දරං. න භි රතනත්තයං
නමස්සමානො තස්මිං බණෙ පුඤ්ඤඵලං අලත්ථ, කින්තු අනප්පකං පුඤ්ඤරාසිං
තදා අලභි, තස්ස ච ඵලං පරලොකභාගී, දිට්ඨධම්මෙ තු අන්තරායවිසානො තස්ස ච
පුඤ්ඤස්ස ආනිසංසමත්තකං, “තස්සානුභාවෙන භතත්තරායො”ති ච වුත්තං, න ච
පුඤ්ඤඵලෙ අනුප්පන්නෙ තස්සානුභාවෙන භතත්තරායභාවො න සිජ්ඣති, න
වෙතං තස්මිංයෙව බණෙ දිට්ඨධම්මවෙදනීයං අහොසි. තස්මා තස්ස මහතො
පුඤ්ඤප්පවාහස්ස ආනුභාවෙන භතත්තරායොති අයමෙව අත්ථො යුජ්ජති. අථාපි
පණාමකිරියාය ජනිතත්තා පුඤ්ඤමෙව පුඤ්ඤඵලන්ති තස්සාධිප්පායො සියා, එවං
සති යුජ්ජෙය්‍යා. සො ච පුඤ්ඤප්පවාහො න අප්පමත්තකො, අථ ඛො
මහන්තොයෙවාති දස්සෙන්තො ආහ “විපුල”න්ති, මහන්තං අනප්පකන්ති වුත්තං
හොති. අලත්ථන්ති අලභිං, පාපුණින්ති අත්ථො.

තස්සානුභාවෙනාති තස්ස යථාවුත්තස්ස පුඤ්ඤප්පවාහස්ස ආනුභාවෙන
බලෙන. භතත්තරායොති තංතංසම්පත්තියා විබන්ධනවසෙන සත්තසන්නාතස්ස
අන්තරෙ වෙමජ්ඣෙ එති ආගච්ඡතිති අන්තරායො, දිට්ඨධම්මිකාදිඅන්තථො.
පණාමපයොජනෙ වුත්තවිධිනා හතො විද්ධස්තො අන්තරායො උපද්දවා අස්සාති
භතත්තරායො. අස්ස “චණ්ණයිස්සං විනය”න්ති ඉමිනා සම්බන්ධො,
භතත්තරායො භුත්වා විනයං චණ්ණයිස්සන්ති වුත්තං හොති. එතෙන තස්ස
පුඤ්ඤප්පවාහස්ස අත්තතො පසාදසම්පත්තියා රතනත්තයස්ස ච
බෙත්තභාවසම්පත්තියා අත්ථසංචණ්ණනාය උපසාතකඋපද්දවානං හනතො
සමත්ථතං දිපෙති.

එවං රතනත්තයස්ස නිපච්චකාරකරණෙ පයොජනං දස්සෙන්වා ඉදානි යස්ස
විනයපිටකස්ස අත්ථං සංචණ්ණෙතුකාමො, තස්ස තාව භගවතො සාසනස්ස
මූලපතිට්ඨානභාවං දස්සෙන්වා තම්පි ථොමෙන්තො ආහ “යස්මිං ධීතෙ”තිආදි.
අට්ඨිතස්ස සුසණ්ඨිතස්ස භගවතො සාසනං යස්මිං ධීතෙ පතිට්ඨිතං හොතීති
යොජෙතබ්බං. තත්ථ යස්මින්ති යස්මිං විනයපිටකෙ. ධීතෙති පාළිතො ච අත්ථතො
ච අනුතං භුත්වා ලජ්ජීපුග්ගලෙසු පවත්තනටියෙන ධීතෙති අත්ථො. සාසනන්ති
අධිසිලඅධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසඬ්ඛාතසික්ඛත්තයසඬ්ගහිතං සාසනං. අට්ඨිතස්සාති

කාමසුඛල්ලිකත්තකිලමථානුයොගසඬ්ඛානෙ අන්තද්වයෙ අට්ඨිතස්සාති අත්ථො.
 “අප්පතිට්ඨං බ්වාහං, ආවුසො, අනායුහං ඔසමතරි”න්ති (සං. නි. 1.1) හි වුත්තං.
 අයඤ්චත්ථො තිසුපි සිහලුගණ්ඨිපදෙසු වුත්තොයෙව. ගණ්ඨිපදෙ පන
 “අට්ඨිතස්සාති පරිනිබ්බුතස්සපි හගවතො”ති වුත්තං.

පතිට්ඨිතං හොතිති තෙසුයෙව ලජ්ජීපුග්ගලෙසු පවත්තනට්ඨෙන පතිට්ඨිතං
 හොති. සුසණ්ඨිතස්සාති එත්ථ තාව තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු ඉදං වුත්තං
 “ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණඅසිතිඅනුඛාසඤ්ජනෙහි සමන්තාගමනවසෙන
 සුසණ්ඨානස්සාති අත්ථො. අනෙන අස්ස රූපකායසම්පත්තිං නිදස්සෙති”ති.
 ගණ්ඨිපදෙ පන “යථායානෙ පතිට්ඨිතෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්තාගතත්තා
 රූපකායෙන සුසණ්ඨිතො, කායවඬ්ඛාදිරහිතත්තා තාදිලක්ඛණසමන්තාගතත්තා ව
 නාමකායෙනපි”ති වුත්තං. කෙනච්ච පන “චතුබ්බන්තවිහාරවසෙන සත්තෙසු සුට්ඨි
 සම්මා ව ධීතස්සාති අත්ථවසෙන වා සුසණ්ඨිතස්ස. සුසණ්ඨිතත්තා හෙස කෙවලං
 සත්තානං දුක්ඛං අපනෙතුකාමො හිතං උපසංහරිතුකාමො සම්පත්තියා ව පමුදිතො
 අපක්ඛපතිතො ව හුත්වා විනයං දෙසෙති. තස්මා ඉමස්මිං විනයසංවණ්ණනාධිකාරෙ
 සාරුප්පාය ථුතියා ථොමෙත්තො ආහ ‘සුසණ්ඨිතස්සා’”ති වත්වා “ගණ්ඨිපදෙසු
 වුත්තත්ථො අධිප්පෙතාධිකාරානුරූපො න හොති”ති වුත්තං. අයං පනෙත්ථ
 අම්භාකං බන්ති – යථාවුත්තකාමසුඛල්ලිකාදිඅන්තද්වයෙ අට්ඨිතත්තායෙව
 මජ්ඣිමාය පටිපදාය සම්මා ධීතත්තා සුසණ්ඨිතස්සාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බොති.
 එවඤ්ච සති ආරම්භානුරූපථොමනා කතා හොති යථාවුත්තඅන්තද්වයං විවජ්ජෙත්වා
 මජ්ඣිමාය පටිපදාය විනයපඤ්ඤත්තියායෙව යෙභුයොන පකාසනතො.

තත්ති පුබ්බෙ “යස්මි”න්ති අනියමෙත්වා වුත්තස්ස නියමවචනං, තස්ස
 “විනය”න්ති ඉමිනා සම්බන්ධො. අසම්මිස්සන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො,
 නිකායන්තරලද්ධීහි අසම්මිස්සං කත්වා අනාකුලං කත්වා වණ්ණයිස්සන්ති වුත්තං
 හොති. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අනුරූපස්ස කාලමත්තස්සපි
 ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරසදිසෙනපි දුට්ඨඤ්ඤායාභාවතො කෙවලං
 බුද්ධවිසයං විනයපිටකං අත්තනො බලෙන වණ්ණයිස්සාමිති වචනමත්තමිති
 අඤ්ඤෙහි වත්තුමසක්කුණෙයාත්තා “නිස්සාය පුබ්බාවරියානුභාව”න්ති ආහ.
 පුබ්බාවරියානුභාවො නාම අත්ථතො පුබ්බාවරියෙහි සංවණ්ණිතා අට්ඨකථා,
 තතොයෙව ව “පුබ්බාවරියානුභාවො අට්ඨකථා”ති සබ්බත්ථ ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.
 තස්මා පුබ්බාවරියෙහි සංවණ්ණිතං අට්ඨකථං නිස්සාය වණ්ණයිස්සං, න
 අත්තනොයෙව බලං නිස්සායාති වුත්තං හොති.

අථ “පොරාණට්ඨකථාසු විජ්ජමානාසු පුන විනයසංවණ්ණනාය කිං
 පයොජන”න්ති යො වදෙයා, තස්ස පොරාණට්ඨකථාය අනුනභාවං අත්තනො ව
 සංවණ්ණනාය පයොජනං දස්සෙන්නො “කාමඤ්චා”තිආදිමාහ. කාමන්ති
 එකන්තෙන, යථිච්ඡකං වා, සබ්බසොති වුත්තං හොති, තස්ස “සංවණ්ණිතො”ති
 ඉමිනා සම්බන්ධො. කාමං සංවණ්ණිතොයෙව, නො න සංවණ්ණිතොති අත්ථො.
 කෙහි පන සො විනයො සංවණ්ණිතොති ආහ “පුබ්බාවරියාසහෙහි”ති.

මහාකස්සපත්ථෙරාදයො පුබ්බාවරියා එව අකම්පියට්ඨෙයන උත්තමට්ඨෙයන ව ආසභා, තෙහි පුබ්බාවරියාසහෙහිති චුත්තං හොති. කීදිසා පනෙනෙ පුබ්බාවරියාති ආහ “ඤාණම්බු”තිආදි. අග්ගමග්ගඤාණසඬ්ඛාතෙන අම්බුතා සලිලෙන නිද්ධොතානි නිස්සෙසතො ආයතිං අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන ධොතානි වික්ඛාලිතානි විසොධිතානි රාගාදීනි තීණි මලානි කාමාසවාදයො ව චත්තාරො ආසවා යෙහි තෙ ඤාණම්බුනිද්ධාතමලාසවා, තෙහිති අත්ථො. ඉමිනා ව න කෙවලං එතෙසු ආවරියභාවොයෙව, අථ බො රාගාදිමලරහිතා බීණාසවා විසුද්ධසත්තා එතෙති දස්සෙති.

බීණාසවභාවෙහි න එතෙ සුක්ඛවිපස්සකා, අථ බො එවරුපෙහිපි ආනුභාවෙහි සමන්තාගතානි දස්සෙන්නො ආහ “විසුද්ධවිජ්ජාපටිසම්භිදෙහි”ති. විසුද්ධා අවචන්තපරිසුද්ධා විජ්ජා චතස්සො ව පටිසම්භිදා යෙසං තෙ විසුද්ධවිජ්ජාපටිසම්භිදා, තෙහි. එකදෙසෙන පටිසම්භිදං අප්පත්තානං අරියානමෙව අභාවතො එතෙහි අධිගතපටිසම්භිදා පටුතරලද්ධප්පහෙදානි දස්සෙතුං විසුද්ධග්ගහණං කතං. විජ්ජානි තිස්සො විජ්ජා, අට්ඨ විජ්ජා වා. තත්ථ දිබ්බචක්ඛුඤාණං පුබ්බෙතිවාසඤාණං ආසවක්ඛයඤාණඤ්චාති ඉමා තිස්සො විජ්ජා. අට්ඨ විජ්ජා පන –

“විපස්සනාඤාණමනොමයිද්ධි,
ඉද්ධිප්පහෙදොපි ව දිබ්බසොතං;
පරස්ස චෙතොපරියායඤාණං,
පුබ්බෙතිවාසානුගතඤ්ච ඤාණං;
දිබ්බඤ්ච චක්ඛාසවසඬ්ඛයො ව,
එතානි ඤාණානි ඉධට්ඨ විජ්ජා”ති. –

එවං විපස්සනාඤාණමනොමයිද්ධි සද්ධිං පරිග්ගහිතා ඡ අභිඤ්ඤායෙව. අත්ථපටිසම්භිදා ධම්මපටිසම්භිදා නිරුත්තිපටිසම්භිදා පටිභානපටිසම්භිදානි චතස්සො පටිසම්භිදා. තත්ථ සඬ්ඛෙපතො හෙතුඑලෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, හෙතුමිති ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, හෙතුහෙතුඑලානුරූපං වොභාරෙසු ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා, ඉදං ඤාණං ඉමමත්ථං ජොතයතීති ඉමිනා ආකාරෙන හෙට්ඨා චුත්තෙසු තීසු ඤාණෙසු පචත්තඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. එතාසං පන විත්ථාරකථා අතිපපඤ්චභාවතො ඉධ න චුච්චති. පටිසම්භිදාප්පත්තානං සද්ධම්මෙසු ඡෙකභාවතො ආහ “සද්ධම්මසංවණ්ණනකොවිදෙහි”ති. “පටිසම්භිදාප්පත්තානම්පි ධම්මෙසු අභියොගවසෙන විසෙසො හොතීති ලද්ධපටිසම්භිදාසු සාතිසයනං දස්සෙතුං ආහා”තිපි වදන්ති. සද්ධම්මසංවණ්ණනකොවිදෙහිති පිටකත්තයසඬ්ඛාතස්ස සද්ධම්මස්ස සංවණ්ණනෙ සබ්බසො අත්ථප්පකාසනෙ කොවිදෙහි ඡෙකෙහි, කුසලෙහිති අත්ථො.

කිලෙසජාලං පරික්ඛාරබාහුල්ලං වා සංලිබ්බති තනුං කරොතීති සල්ලෙබ්බො. ඉධ පන බීණාසවාධිකාරත්තා පරික්ඛාරබාහුල්ලස්ස සල්ලිබ්බනවසෙනෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො, තතොයෙව ව ගණ්ඨීපදෙ “සල්ලෙබ්බෙය පරිමිතපරික්ඛාරචුත්තියා”ති

අත්පො වුත්තො. සල්ලෙබස්ස භාවො සල්ලෙබ්බියං, තස්මිං සල්ලෙබ්බියෙ,
සල්ලෙබ්බපට්ඨපත්තියන්ති වුත්තං හොති. නොසුලභුපමෙහීති අසුලභුපමෙහි
සල්ලෙබ්බපට්ඨපත්තියා අසුකසදිසාති තෙසං උපමාය අනුවඡවිකපුග්ගලානං
දුල්ලභත්තා නත්ථි සුලභා උපමා එතෙසන්ති නොසුලභුපමා. මහාවිහාරස්සාති
චිත්තලපබ්බතඅභයගිරිසෙසනිකායද්වයං පටික්ඛිපති. ධජුපමෙහීති රථස්ස
සඤ්ජානනහෙතුකං රථෙ බද්ධධජං විය අජානන්තානං “අසුකෙහි ව අසුකෙහි ව
ථෙරෙහි නිවාසිතො මහාවිහාරො නාමා”ති එවං මහාවිහාරස්ස
සඤ්ජානනහෙතුත්තා මහාවිහාරස්ස ධජුපමෙහි. සංවණ්ණිකොති සම්මා අනුනං
කත්වා වණ්ණිකො. සංවණ්ණිකො අයං විනයොති පදවිජෙදො කාතබ්බො. චිත්තෙහි
නයෙහීති අනෙකප්පහෙදනයත්තා විචිත්තෙහි නයෙහි. සම්බුද්ධවරන්වයෙහීති
සබ්බඤ්ඤබුද්ධවරං අනුගතෙහි, භගවතො අධිප්පායානුගතෙහි නයෙහීති වුත්තං
හොති. අථ වා බුද්ධවරං අනුගතෙහි පුබ්බාවරියාසහෙහීති සම්බන්ධො කාතබ්බො.

එවං පොරාණට්ඨකථාය අනුනභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො
සංවණ්ණනාය පයොජනවිසෙසං දස්සෙතුං “සංවණ්ණනා”තිආදිමාහ. ඉදං වුත්තං
හොති – කිඤ්චාපි පුබ්බාවරියාසහෙහි යථාවුත්තගුණවිසිට්ඨෙහි අයං විනයො
සබ්බසො වණ්ණිකො, තථාපි තෙසං එසා සංවණ්ණනා සීහලදීපවාසීනං භාසාය
සඬ්ඛතත්තා රචිතත්තා දීපන්තරෙ හික්ඛුජනස්ස සීහලදීපතො අඤ්ඤදීපවාසීනො
හික්ඛුගණස්ස කිඤ්චි අත්ථං පයොජනං යස්මා නාහිසම්භුණාති න සම්පාදෙති න
සාධෙති, තස්මා ඉමං සංවණ්ණනං පාළිනයානුරූපං කත්වා බුද්ධසිරිත්ථෙරෙන
අජ්ඣට්ඨො ඉදානි සමාරභිස්සන්ති. තත්ථ සංවණ්ණියති අත්පො එතායාති
සංවණ්ණනා, අට්ඨකථා. සා පන ධම්මසඬ්ඛගාහකත්ථෙරෙහි පයමං තිණි පිටකානි
සඬ්ඛායිත්වා තස්ස අත්ථවණ්ණනානුරූපෙනෙව වාවනාමග්ගං ආරොපිතත්තා
තිස්සො සඬ්ඛිතියො ආරුල්හොයෙව බුද්ධවචනස්ස අත්ථසංවණ්ණනාභූතො
කථාමග්ගො. සොයෙව ව මහාමහින්දත්ථෙරෙන තම්බපණ්ණිදීපං ආභතො, පච්ඡා
තම්බපණ්ණියෙහි මහාථෙරෙහි නිකායන්තරලද්ධිහි සඬ්ඛරපරිහරණත්ථං
සීහලභාසාය යපිතො. තෙනාහ “සීහලදීපකෙනා”තිආදි. සීහස්ස ලානතො
ගහණතො සීහලො, සීහකුමාරො. තංවංසජාතතාය තම්බපණ්ණිදීපෙ බත්තියානං
තෙසං නිවාසතාය තම්බපණ්ණිදීපස්සපි සීහලභාවො වෙදිතබ්බො, තස්මිං සීහලදීපෙ
භූතත්තා සීහලදීපකෙන වාකොයන වචනෙන, සීහලභාසායාති වුත්තං හොති.

පාළිනයානුරූපන්ති පාළිනයස්ස අනුරූපං කත්වා, මාගධභාසාය පරිවත්තිත්වාති
වුත්තං හොති. අජ්ඣෙසනන්ති ගරුට්ඨානියං පයිරුපාසිත්වා ගරුතරං පයොජනං
උද්දිස්ස අභිපත්ථනා අජ්ඣෙසනා, තං අජ්ඣෙසනං, ආයාවනන්ති අත්පො. තස්ස
“සමනුස්සරන්තො”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. කස්ස අජ්ඣෙසනන්ති ආහ
“බුද්ධසිරිවිහයස්ස ථෙරස්සා”ති. බුද්ධසිරිති අවිභයො නාමං යස්ස සොයං
බුද්ධසිරිවිහයො, තස්ස, ඉත්ථන්තාමස්ස ථෙරස්ස අජ්ඣෙසනං සම්මා ආදරෙන
සමනුස්සරන්තො හදයෙ යපෙන්තොති අත්පො.

ඉදානි අත්තනො සංවණ්ණනාය කරණප්පකාරං දස්සෙන්නො “සංවණ්ණනං තඤ්චා”තිආදිමාහ. තත්ථ තඤ්ච ඉදානි වුව්වමානං සංවණ්ණනං සමාරහන්නො සකලායපි මහාඅට්ඨකථාය ඉධ ගහෙනබ්බතො මහාඅට්ඨකථං තස්සා ඉදානි වුව්වමානාය සංවණ්ණනාය සරීරං කත්වා මහාපච්චරියං යො විනිවිජයො වුත්තො, තථෙව කුරුන්දිනාමාදීසු විස්සුතාසු අට්ඨකථාසු යො විනිවිජයො වුත්තො, තතොපි විනිවිජයතො යුත්තමත්ථං අපරිච්චජන්නො අත්තොගධත්ථෙරවාදං කත්වා සංවණ්ණනං සමාරහිස්සන්ති පදත්ථසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච අත්ථො කථියති එතායාති අත්ථකථා, සායෙව අට්ඨකථා ත්ථකාරස්ස ට්ඨකාරං කත්වා “දුක්ඛස්ස පිළනට්ඨො”තිආදීසු (පටි. ම. 1.17; 2.8) විය. මහාපච්චරියන්ති එත්ථ පච්චරීති උචම්පං වුව්වති, තස්මිං නිසිදිත්වා කතත්තා තමෙව නාමං ජාතං. කුරුන්දිවල්ලිවිහාරො නාම අත්ථී, තත්ථ කතත්තා කුරුන්දීති නාමං ජාතන්ති වදන්ති. ආදිසද්දෙන අන්ධකට්ඨකථං සඬබ්බෙපට්ඨකථඤ්ච සඬගණ්හාති. විස්සුතාසුති සබ්බත්ථ පත්ථටාසු, පාකටාසුති වුත්තං හොති.

යුත්තමත්ථන්ති එත්ථ තාව මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ වුළුගණ්ඨිපදෙ ච ඉදං වුත්තං “යුත්තමත්ථන්ති සංවණ්ණෙතබ්බට්ඨානස්ස යුත්තමත්ථං, න පන තත්ථ අයුත්තමිපි අත්ථීති වුත්තං හොති”ති. මහාගණ්ඨිපදෙ පනෙත්ථ න කිඤ්චි වුත්තං. කෙනචි පන “මහාඅට්ඨකථානායෙන විනයයුත්තියා චා යුත්තමත්ථ”න්ති වුත්තං, තං යුත්තං විය දිස්සති මහාපච්චරිආදීසුපි කත්ථවි අයුත්තස්සාපි අත්ථස්ස උපරි විභාවනතො. “අට්ඨකථංයෙව ගහෙත්වා සංවණ්ණනං කරිස්සාමී”ති වුත්තෙ අට්ඨකථාසු වුත්තත්ථෙරවාදානං බාහිරභාවො සියාති තෙපි අත්තොකත්තුකාමො “අත්තොගධත්ථෙරවාද”න්ති ආහ, ථෙරවාදෙපි අත්තොකත්වාති වුත්තං හොති. සංවණ්ණනන්ති අපරකාලකිරියාය කම්මනිද්දෙසො. පුබ්බෙ වුත්තං තු “සංවණ්ණන”න්ති වචනං තත්ථෙව “සමාරහන්නො”ති පුබ්බකාලකිරියාය කම්මභාවෙන යොජෙතබ්බං. සම්මානි වත්තබ්බෙ ගාථාබන්ධවසෙන රස්සභාවො කතොති වෙදිතබ්බො.

එවං කරණප්පකාරං දස්සෙත්වා ඉදානි සොතුහි පටිපජ්ජිතබ්බවිධිං දස්සෙන්නො “තං මෙ”තිආදිමාහ. ඉදං වුත්තං හොති – ඉදානි වුව්වමානං තං මම සංවණ්ණනං ධම්මපදීපස්ස තථාගතස්ස ධම්මං සාසනධම්මං පාළිධම්මං චා සක්කව්චං. පටිමානායන්තා පුජෙන්නා ථීරෙහි සිලක්ඛන්ධාදීහි සමන්තාගතත්තා ථෙරා, අවිරපබ්බජිතත්තා නවා, තෙසං මජ්ඣෙ භවත්තා මජ්ඣිමා ච භික්ඛු පසන්නචිත්තා යථාචුත්තනයෙන සප්පයොජනත්තා උපරි වක්ඛමානවිධිනා පමාණත්තා ච සද්දහිත්වා පීතිසොමනස්සයුත්තචිත්තා ඉස්සාපකතා අහුත්වා නිසාමෙන්තු සුණන්තුති. තත්ථ ධම්මපදීපස්සාති ධම්මොයෙව සත්තසන්නානෙසු මොහන්ධකාරවිධමනතො පදීපසදිසත්තා පදීපො අස්සාති ධම්මපදීපො, භගවා. තස්ස ධම්මපදීපස්ස.

ඉදානි අත්තනො සංවණ්ණනාය ආගමවිසුද්ධිං දස්සෙත්වා පමාණභාවං දස්සෙන්නො “බුද්ධෙනා”තිආදිමාහ. යථෙව බුද්ධෙන යො ධම්මො ච විනයො ච

වුත්තො, සො තස්ස බුද්ධස්ස යෙනි පුත්තෙනි ධම්මසෙනාපතිආදීහි තථෙව ඤාතො,
 තෙසං බුද්ධපුත්තානං මනිමච්චජන්තා සිහලට්ඨකථාවරියා යස්මා පුරෙ අට්ඨකථා
 අකංසුති අයමෙන්ථ සම්බන්ධො. තත්ථ ධම්මොති සුත්තාහිධම්මෙ සඬගණ්හාති,
 විනයොති සකලං විනයපිටකං. එත්තාවතා ව සබ්බම්පි බුද්ධවචනං නිද්දිට්ඨං හොති.
 සකලඤ්ඤි බුද්ධවචනං ධම්මවිනයවසෙන දුට්ඨං හොති. වුත්තොති පාළිතො ව
 අත්ථතො ව බුද්ධෙන භගවතා වුත්තො. න හි භගවතා අඛ්‍යාකතං නාම තත්තිපදං
 අත්ථී, සබ්බෙසංයෙව අත්ථො කථිතො, තස්මා සම්මාසම්බුද්ධෙනෙව තිණ්ණං
 පිටකානං අත්ථවණ්ණනාක්කමොපි භාසිතොති දට්ඨබ්බං. තත්ථ තත්ථ භගවතා
 පවත්තිතා පකිණ්ණකදෙසනායෙව හි අට්ඨකථා. තථෙව ඤාතොති යථෙව බුද්ධෙන
 වුත්තො, තථෙව එකපදම්පි එකක්ඛරම්පි අවිනාසෙත්වා අධිජ්ජායඤ්ඤි
 අවිකොපෙත්වා ඤාතො විදිතොති අත්ථො. තෙසං මනිමච්චජන්තාති තෙසං
 බුද්ධපුත්තානං අධිජ්ජායං අපරිච්චජන්තා. අට්ඨකථා අකංසුති අට්ඨකථායො අකංසු.
 කත්ථවි “අට්ඨකථාමකංසු”ති පායො දිස්සති, තත්ථාපි සොයෙවත්ථො, ම-කාරො
 පන පදසන්ධිවසෙන ආගතොති දට්ඨබ්බො. “අට්ඨකථා”ති බහුවචනනිද්දෙසෙන
 මහාපච්චරියාදිකං සඬගණ්හාති.

තස්මාති යස්මා තෙසං බුද්ධපුත්තානං අධිජ්ජායං අවිකොපෙත්වා පුරෙ
 අට්ඨකථා අකංසු, තස්මාති අත්ථො. භීති නිපාතමත්තං හෙතුඅත්ථස්ස “තස්මා”ති
 ඉමිනායෙව පකාසිතත්තා. යදි අට්ඨකථාසු වුත්තං සබ්බම්පි පමාණං, එවං සති තත්ථ
 පමාදලෙඛාපි පමාණං සියාති ආහ “වජ්ජයිත්වාන පමාදලෙඛ”න්ති. තත්ථ
 පමාදලෙඛන්ති අපරභාගෙ පොත්ථකාරුළුභකාලෙ පමජ්ජිත්වා ලිඛනවසෙන
 පවත්තං පමාදපායං. ඉදං වුත්තං හොති – පමාදෙන සතිං අපච්චුපට්ඨපෙත්වා
 අදින්තාදානස්ස පුබ්බපයොගෙ “සච්චෙපි අලිකෙපි දුක්කට”න්ති වුත්තවචනසදිසං
 යං ලිඛිතං, තං වජ්ජයිත්වා අපනෙත්වා සබ්බං පමාණන්ති. වක්ඛති හි තත්ථ –

“මහාඅට්ඨකථායං පන සච්චෙපි අලිකෙපි දුක්කටමෙව වුත්තං, තං
 පමාදලිඛිතන්ති වෙදිතබ්බං. න හි අදින්තාදානස්ස පුබ්බපයොගෙ
 පාචිත්තියට්ඨානෙ දුක්කටං නාම අත්ථී”ති (පාරා. අට්ඨ. 1.94).

තෙසං පමාණන්ති ආහ “සික්ඛාසු සගාරවානං ඉධ පණ්ඩිතාන”න්ති. ඉධාති
 ඉමස්මිං සාසනෙ. පුන “යස්මා”ති වචනස්ස කො සම්බන්ධොති වෙ? එත්ථ තාව
 මහාගණ්ඨීපදෙ ගණ්ඨීපදෙ ව න කිඤ්චි වුත්තං, මජ්ඣිමගණ්ඨීපදෙ පන
 චූළගණ්ඨීපදෙ ව ඉදං වුත්තං “යස්මා පමාණං, තස්මා නිසාමෙන්තු
 පසන්නචිත්තා”ති. එවමස්ස සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. යස්මා අට්ඨකථාසු වුත්තං
 පමාණං, තස්මා ඉධ වුත්තම්පි පමාණමෙවාති පායසෙසං කත්වා වජ්ජබුද්ධිත්ථෙරො
 වදති. තත්ථ ඉධාති ඉමිස්සා සමන්තපාසාදිකායාති අත්ථො ගහෙතබ්බො.

තත්ථ “යස්මා”ති වචනස්ස පයමං වුත්තසම්බන්ධවසෙන අට්ඨකථාසු වුත්තං
 සබ්බම්පි පමාණන්ති සාධිතත්තා ඉදානි වුවිචමානාපි සංවණ්ණනා කෙවලං
 වචනමත්තෙනෙව හින්තා, අත්ථතො පන අට්ඨකථායෙවාති දස්සෙතුං “තතො ව

භාසන්තරමෙවා” තිආදිමාහ. පවිෂා චුත්තසම්බන්ධවසෙන පන ඉධ චුත්තම්පි කස්මා පමාණන්ති චෙ? යස්මා චචනමත්තං යපෙත්වා එසාපි අට්ඨකථායෙව, තස්මා පමාණන්ති දස්සෙතුං “තතො ච භාසන්තරමෙවා” තිආදිමාහ. එවමාකුලං දුබ්බිඤ්ඤායාසභාවඤ්ච කත්වා ගණ්ඨිපදෙසු සම්බන්ධො දස්සිතො, අනාකුලචචනො ච හදන්තබුද්ධසොසාවරියො. න හි සො එවමාකුලං කත්වා චත්තුමරහති, තස්මා යථාධිප්පෙනමත්ථමනාකුලං සුවිඤ්ඤායාඤ්ච කත්වා යථාධීතස්ස සම්බන්ධවසෙනෙව දස්සයිස්සාම. කථං? යස්මා අට්ඨකථාසු චුත්තං පමාණං, තස්මා සක්කච්චං අනුසික්ඛිතබ්බාති එවමෙත්ථ සම්බන්ධො දට්ඨබ්බො. යදි නාම අට්ඨකථාසු චුත්තං පමාණං, අයං පන ඉදානි වුව්චමානා කස්මා සක්කච්චං අනුසික්ඛිතබ්බාති ආහ “තතො ච භාසන්තරමෙව හිත්වා” තිආදි. ඉදං චුත්තං හොති – යස්මා අට්ඨකථාසු චුත්තං පමාණං, යස්මා ච අයං සංවණ්ණනාපි භාසන්තරපරිච්චාගාදිමත්තවිසිට්ඨා, අත්ථතො පන අභින්නාව, තතොයෙව ච පමාණභූතා හෙස්සති, තස්මා සක්කච්චං ආදරං කත්වා අනුසික්ඛිතබ්බාති. තථා හි පොරාණට්ඨකථානං පමාණභාවො, ඉමිස්සා ච සංවණ්ණනාය භාසන්තරපරිච්චාගාදිමත්තවිසිට්ඨාය අත්ථතො තතො අභින්නභාවොති උභයමිපෙතං සක්කච්චං අනුසික්ඛිතබ්බභාවහෙතුති දට්ඨබ්බං. න හි කෙවලං පොරාණට්ඨකථානං සතිපි පමාණභාවෙ අයං සංවණ්ණනා තතො හින්නා අත්ථතො අඤ්ඤායෙව ච සක්කච්චං අනුසික්ඛිතබ්බාති චත්තුමරහති, නාපි ඉමිස්සා සංවණ්ණනාය තතොඅභින්නභාවෙපි පොරාණට්ඨකථානං අසති පමාණභාවෙ අයං සංවණ්ණනා සක්කච්චං අනුසික්ඛිතබ්බාති චත්තුං යුත්තරූපා හොති, තස්මා යථාචුත්තනයෙන උභයමිපෙතං සක්කච්චං අනුසික්ඛිතබ්බභාවහෙතුති දට්ඨබ්බං.

තතොති අට්ඨකථාතො. භාසන්තරමෙව හිත්වාති කඤ්චුකසදිසං සිහළභාසං අපනෙත්වා. විත්ථාරමග්ගඤ්ච සමාසයින්වාති පොරාණට්ඨකථාසු උපරි වුව්චමානම්පි ආනෙත්වා තත්ථ තත්ථ පපඤ්චිතං “ඤ්ඤත්තිචතුත්ථෙත කම්මෙන අකුප්පෙන යානාරහෙන උපසම්පන්නොති හික්ඛු” ති (පාරා. 45) එත්ථ අපලොකනාදීනං චතුත්තම්පි කම්මානං විත්ථාරකථා විය තාදිසං විත්ථාරමග්ගං සඬබ්චිත්වා චණ්ණයිස්සාමාති අධිප්පායො. තථා හි චක්ඛති –

“එත්ථ ච ඤ්ඤත්තිචතුත්ථකම්මං එකමෙව ආගතං, ඉමස්මිං පන යානෙ යත්වා චත්තාරි සඬසකම්මාති නිහරිත්වා විත්ථාරතො කට්ඨෙතබ්බානිති සබ්බඅට්ඨකථාසු චුත්තං, තානි ච ‘අපලොකනකම්මං ඤ්ඤත්තිකම්මං ඤ්ඤත්තිදුතියකම්මං ඤ්ඤත්තිචතුත්ථකම්මං’ න්ති පටිපාටියා යපෙත්වා විත්ථාරෙන බන්ධකතො පරිවාරාවසානෙ කම්මවිහඬගතො ච පාළිං ආහරිත්වා කථිතානි. තානි මයං පරිවාරාවසානෙ කම්මවිහඬගෙයෙව චණ්ණයිස්සාම. එවඤ්ඤි සති පයමපාරාජිකචණ්ණනා ච න භාරියා හවිස්සති, යථාධීතාය ච පාළියා චණ්ණනා සුවිඤ්ඤායා හවිස්සති, තානි ච යානානි අසුඤ්ඤානි හවිස්සන්ති, තස්මා අනුපදචණ්ණනමෙව කරොමා” ති (පාරා. අට්ඨ. 1.45 හික්ඛුපදභාජනීයචණ්ණනා).

විනිවිඡයං සබ්බමසෙසයිත්වාති තංතං අට්ඨකථාසු චුත්තං සබ්බමපි විනිවිඡයං අසෙසයිත්වා සෙසං අකත්වා, කිඤ්චිමත්තමපි අපරිච්චජිත්වාති චුත්තං හොති. වණ්ණිකුං යුත්තරූපං හුත්වා අනුක්කමෙන ආගතං පාළිං අපරිච්චජිත්වා සංවණ්ණනතො සිහළට්ඨකථාසු අයුත්තට්ඨානෙ වණ්ණිකං යථාධානෙයෙව සංවණ්ණනතො ව චුත්තං “තත්තික්කමං කිඤ්චි අවොක්කමිත්වා”ති, කිඤ්චි පාළික්කමං අනතික්කමිත්වා අනුක්කමෙනෙව වණ්ණයිස්සාමාති අධිජ්ජායො.

සුත්තන්තිකානං වචනානමත්ථංති සුත්තන්තපාළියං ආගතානමපි වචනානමත්ථං. සිහළට්ඨකථාසු “සුත්තන්තිකානං භාරො”ති වත්වා අචුත්තානමපි වෙරඤ්ජකණ්ඩාදීසු ඤානකථාආනාපානස්සතිසමආධිආදීනං සුත්තන්තවචනානමත්ථං තංතං සුත්තානුරූපං සබ්බසො පරිදීපයිස්සාමිති අධිජ්ජායො. හෙස්සතීති හවිස්සති, කරයිස්සතීති වා අත්ථො. එත්ථ ව පයමස්මි. අත්ථවිකජ්ජෙ භාසන්තරපරිච්චාගාදිකං චතුබ්බිධං කිච්චං නිජ්ජාදෙන්වා සුත්තන්තිකානං වචනානමත්ථං පරිදීපයන්ති අයං වණ්ණනා හවිස්සතීති වණ්ණනාය වසෙන සමානකත්තුකතා වෙදිතබ්බා. පච්ඡිමස්මි. අත්ථවිකජ්ජෙ පන හෙට්ඨාචුත්තභාසන්තරපරිච්චාගාදිං කත්වා සුත්තන්තිකානං වචනානමත්ථං පරිදීපයන්ති අයං වණ්ණනා අම්හෙහි කරයිස්සතීති එවං ආචරියවසෙන සමානකත්තුකතා වෙදිතබ්බා. වණ්ණනාපිති එත්ථ අපිසද්දං ගහෙන්වා “තස්මාපි සක්කච්චං අනුසික්ඛිතබ්බාති යොජෙතබ්බ”න්ති චූළගණ්ඨීපදෙ චුත්තං. තත්ථ පුබ්බෙ චුත්තජ්ජයොජනවිසෙසං පමාණභාවඤ්ච සම්පිණ්ඩෙතීති අධිජ්ජායො. මජ්ඣිමගණ්ඨීපදෙ පන “තස්මා සක්කච්චං අනුසික්ඛිතබ්බාපි”ති සම්බන්ධො චුත්තො. එත්ථ පන න කෙවලං අයං වණ්ණනා හෙස්සති, අථ බො අනුසික්ඛිතබ්බාපිති ඉමමත්ථං සම්පිණ්ඩෙතීති අධිජ්ජායො. එත්ථාපි යථාධීතවසෙනෙව අපිසද්දස්ස අත්ථො ගහෙන්බ්බොති අම්භාකං බන්ති. ඉදං චුත්තං හොති – යස්මා අට්ඨකථාසු චුත්තං පමාණං, යස්මා ව අයං වණ්ණනාපි තතො අභින්නත්තා පමාණභූතායෙව හෙස්සති, තස්මා සක්කච්චං අනුසික්ඛිතබ්බාති.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බාහිරනිදානකථා

ඉදානි “තං වණ්ණයිස්සං විනය”න්ති පටිඤ්ඤාතත්තා යථාපටිඤ්ඤාතවිනයසංවණ්ණනං කත්තුකාමො සංවරවිනයපහානවිනයාදිවසෙන විනයස්ස බහුවිධත්තා ඉධ සංවණ්ණෙතබ්බභාවෙන අධිජ්ජෙතො තාව විනයො වචන්ථපෙතබ්බොති දස්සෙන්තො ආහ “තත්ථා”තිආදි. තත්ථ තත්ථාති තාසු ගාථාසු. තාව-සද්දො පයමන්ති ඉමස්මි. අත්ථෙ දට්ඨබ්බො. තෙන පයමං විනයං වචන්ථපෙත්වා පච්ඡා තස්ස වණ්ණනං කරිස්සාමිති දීපෙති. වචන්ථපෙතබ්බොති නියමෙතබ්බො. තෙනෙතං චූච්චතීති යස්මා වචන්ථපෙතබ්බො, තෙන හෙතුතා එතං “විනයො නාමා”තිආදිකං නියාමකවචනං චූච්චතීති අත්ථො. අස්සාති විනයස්ස.

මාතිකාති උද්දෙසො. සො හි නිද්දෙසපදානං ජනනියානෙ ධීතත්තා මාතා වියාති මාතිකාති වුවවති.

ඉදානි වණ්ණෙනබ්බමත්ථං මාතිකං යපෙත්වා දස්සෙන්තො ආහ “චුත්තං යෙනා”තිආදි. ඉදං චුත්තං හොති – එතං “තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා චෙරඤ්ජායං විහරති”තිආදිනිදානවචනපටිමණ්ඩිතං විනයපිටකං යෙන පුග්ගලෙන චුත්තං, යස්මිං කාලෙ චුත්තං, යස්මා කාරණා චුත්තං, යෙන ධාරිතං, යෙන ච ආහතං, යෙසු පතිට්ඨිතං, එතං යථාචුත්තවිධානං වත්වා තතො “තෙන සමයෙනා”තිආදිපාඨස්ස අත්ථං අනෙකප්පකාරතො දස්සයන්තො විනයස්ස අත්ථවණ්ණනං කර්ස්සාමිති. එත්ථ ච “චුත්තං යෙන යදා යස්මා”ති ඉදං වචනං “තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා”තිආදිනිදානවචනමත්තං අපෙක්ඛිත්වා වත්තුකාමොපි විසුං අවත්වා “නිදානෙන ආදිකල්‍යාණං, ‘ඉදමචොවා’ති නිගමනෙන පරියොසානකල්‍යාණං”න්ති ච වචනතො නිදානනිගමනානිපි සත්ථුදෙසනාය අනුචිධානත්තා තදන්තොගධානෙවාති නිදානස්සපි විනයපාළියංයෙව අන්තොගධත්තා “චුත්තං යෙන යදා යස්මා”ති ඉදමපි විනයපිටකසම්බන්ධංයෙව කත්වා මාතිකං යපෙසි. මාතිකාය හි “එත”න්ති චුත්තං විනයපිටකංයෙව සාමඤ්ඤතො සබ්බත්ථ සම්බන්ධමුපගච්ඡති.

ඉදානි පන තං විසුං නිහරිත්වා දස්සෙන්තො “තත්ථ චුත්තං යෙනා”තිආදිමාහ. තත්ථ තත්ථාති තෙසු මාතිකාපදෙසු. අථ කස්මා ඉදමෙව වචනං සන්ධාය චුත්තන්ති ආහ “ඉදඤ්චි”තිආදි. ඉදන්ති “තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා”තිආදිවචනං. හි-සද්දො යස්මාති අත්ථෙ දට්ඨබ්බො, යස්මා බුද්ධස්ස භගවතො අත්තපච්චක්ඛවචනං න හොති, තස්මාති චුත්තං හොති. අත්තපච්චක්ඛවචනං න හොතිති අත්තතො පච්චක්ඛං කත්වා චුත්තවචනං න හොති, භගවතා චුත්තවචනං න හොතිති අධිප්පායො. “අත්තපච්චක්ඛවචනං න හොතිති ආහවච භාසිතං න හොතිති අධිප්පායො”ති කෙනචි චුත්තං. ගණ්ඨිපදෙ පන “අත්තපච්චක්ඛවචනං න හොතිති අත්තතො ධරමානකාලෙ චුත්තවචනං න හොති”ති ලිඛිතං. තද්දුහයමිපි අත්ථතො සමානමෙව. ඉදානි පඤ්ඤකරණං වත්වා අනුක්කමෙන යථාචුත්තපඤ්ඤවිස්සජ්ජනං කරොන්තො “ආයස්මකා”තිආදිමාහ. ඉමිනා පුග්ගලං නියමෙති, “තඤ්චා”තිආදිනා කාලං නියමෙති. තඤ්ච උපාලිත්ථෙරෙන චුත්තවචනං කාලතො පටමමහාසඬ්ඨිතිකාලෙ චුත්තන්ති අත්ථො.

පටමමහාසඬ්ඨිතිකථාවණ්ණනා

ඉදානි තං පටමමහාසඬ්ඨිතිං දස්සෙතුකාමො තස්සා තන්තිආරුළුභාය ඉධ වචනෙ කාරණං දස්සෙන්තො “පටමමහාසඬ්ඨිති නාම චෙසා...පෙ.... වෙදිතබ්බා”ති ආහ. පටමමහාසඬ්ඨිති නාම චෙසාති ව-සද්දො ඊදිසෙසු යානෙසු වත්තබ්බසමිපිණ්ඩනත්ථො, තඤ්ච පටමමහාසඬ්ඨිතිකාලෙ චුත්තං, එසා ච පටමමහාසඬ්ඨිති එවං වෙදිතබ්බාති චුත්තං හොති. උපඤ්ඤාසත්ථො වා ව-සද්දො. උපඤ්ඤාසොති ච වාක්‍යාරම්භො වුවවති. එසා හි ගන්ථකාරානං පකති, යදිදං කිඤ්චි

වත්වා පුන පරං වත්තුමාරහන්තානං වසද්දප්පයොගො. යං පන කෙනවි වුත්තං “පයමමභාසඬ්ඨිති නාම වාති එත්ථ ව-සද්දො අතිරෙකත්ථො, තෙන අඤ්ඤාපි අත්ථිති දීපෙති” ති. තදෙව තස්ස ගන්ථක්කමෙ අකොවිදනං දස්සෙති. න හෙත්ථ වසද්දෙන අතිරෙකත්ථො විඤ්ඤායති. යදි චෙත්ථ එතදත්ථොයෙව ව-කාරො අධිප්පෙනො සියා, එවං සති න කත්තබ්බොයෙව පයමසද්දෙනෙව අඤ්ඤාසං දුතියාදිසඬ්ඨිතිනම්පි අත්ථිභාවස්ස දීපිතත්තා. දුතියාදිං උපාදාය හි පයමසද්දප්පයොගො දීඝාදිං උපාදාය රස්සාදිසද්දප්පයොගො විය. යථාපච්චයං තත්ථ තත්ථ දෙසිතත්තා පඤ්ඤත්තත්තා ව විජ්ජකිණ්ණානං ධම්මවිනයානං සඬ්ඨගහෙත්වා ගායනං කථනං සඬ්ඨිති. එතෙන තංතංසික්ඛාපදානං සුත්තානඤ්ච ආදිපරියොසානෙසු අන්තරන්තරා ව සම්බන්ධවසෙන යපිතං සඬ්ඨිතිකාරවචනං සඬ්ඨගිතං හොති. මහාවිසයත්තා පූජනීයත්තා ව මහතී සඬ්ඨිති මහාසඬ්ඨිති, පයමා මහාසඬ්ඨිති පයමමභාසඬ්ඨිති. නිදානකොසල්ලත්ථන්ති නිදදාති දෙසනං දෙසකාලාදිවසෙන අවිදිනං විදිනං කත්වා නිදස්සෙතීති නිදානං, තත්ථ කොසල්ලං නිදානකොසල්ලං, තදත්ථන්ති අත්ථො.

සත්තානං දස්සනානුත්තරියසරණාදිපට්ඨාහගෙතුභූතාසු විජ්ජමානාසුපි අඤ්ඤාසු භගවතො කිරියාසු “බුද්ධො බොධෙයා”න්ති පටිඤ්ඤාය අනුලොමනතො වෙනෙය්‍යානං මග්ගඵලුප්පත්තිගෙතුභූතා කිරියා නිජ්ජරියායෙන බුද්ධකිව්චන්ති ආහ “ධම්මවක්කප්පවත්තනඤ්චි ආදිං කත්වා”ති. තත්ථ සද්ධිත්ථියාදිධම්මොයෙව පවත්තනට්ඨෙත වක්කන්ති ධම්මවක්කං. අථ වා වක්කන්ති ආණා, ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මඤ්ච තං වක්කඤ්චාති ධම්මවක්කං, ධම්මෙන ඤායෙන වක්කන්තිපි ධම්මවක්කං. යථාහ –

“ධම්මඤ්ච පවත්තෙති වක්කඤ්චාති ධම්මවක්කං, වක්කඤ්ච පවත්තෙති ධම්මඤ්චාති ධම්මවක්කං, ධම්මෙන පවත්තෙතීති ධම්මවක්කං, ධම්මවරියාය පවත්තෙතීති ධම්මවක්ක”න්තිආදි (පටි. ම. 2.40).

කතබුද්ධකිව්චෙති කතං පරිනිට්ඨාපිතං බුද්ධකිව්චං යෙන, තස්මිං කතබුද්ධකිව්චෙ භගවති ලොකනාටෙති සම්බන්ධො. එතෙන බුද්ධකත්තබ්බස්ස කස්සවිපි අසෙසිතභාවං දස්සෙති. තතොයෙව හි සො භගවා පරිනිබ්බුතොති. නනු ව සාවකෙහි විනිතාපි විනයෙය්‍යා භගවතායෙව විනිතා හොන්ති, තථා හි සාවකභාසිතං සුත්තං බුද්ධවචනන්ති වුවචති, සාවකවිනයෙය්‍යා ව න තාව විනිතාති? නායං දොසො තෙසං විනයනුපායස්ස සාවකෙසු යපිතත්තා. තෙනෙවාහ –

“න තාවාහං පාපිම පරිනිබ්බාසිස්සාමි, යාව න භික්ඛු වියත්තා විනිතා විසාරදා බහුස්සුතා ආගතාගමා ධම්මධරා විනයධරා මාතිකාධරා උප්පන්නං පරප්පවාදං සහධම්මෙන සුනිග්ගහිතං නිග්ගහෙත්වා සප්පාටිභාරියං ධම්මං දෙසෙස්සන්ති”තිආදි (දී. නි. 2.168).

“කුසිනාරාය” න්තිආදිනා භගවතො පරිනිබ්බුතදෙසකාලවිසෙසදස්සනං,
 “අපරිනිබ්බුතො භගවා” ති ගාභස්ස මිච්ඡාභාවදස්සනත්ථං ලොකෙ
 ජාතසංවඨ්ඨභාවදස්සනත්ථස්සච. තථා හි මනුස්සභාවස්ස සුපාකට්ඨකරණත්ථං
 මහාබොධිසත්තා වරිමහවෙ දාරපරිග්ගහාදීනිපි කරොන්තීති. කුසිනාරායන්ති
 එවංනාමකෙ නගරෙ. සමීපත්ථෙ වෙනං භූමිමවචනං. උපවත්තනෙ මල්ලානං
 සාලවනෙති තස්ස නගරස්ස උපවත්තනභූතං මල්ලරාජ්ජනං සාලවනුය්‍යානං දස්සෙති.
 තත්ථ නගරං පවිසිතුකාමා උය්‍යානතො උපෙච්ච වත්තන්ති ගච්ඡන්ති එතෙනාති
 උපවත්තනන්ති සාලවනං වුච්චති. යථා හි අනුරාධපුරස්ස පූජාරාමො
 දක්ඛිණපච්ඡිමදිසායං, එවං තං උය්‍යානං කුසිනාරාය දක්ඛිණපච්ඡිමදිසාය භොති.
 යථා ව පූජාරාමතො දක්ඛිණද්වාරොන නගරං පවිසනමග්ගො පාචීනමුඛො ගන්ත්වා
 උත්තරොන නිවත්තති, එවං උය්‍යානතො සාලපන්ති පාචීනමුඛො ගන්ත්වා උත්තරොන
 නිවත්තා, තස්මා තං “උපවත්තන” න්ති වුච්චති. යමකසාලානමන්තරෙති
 යමකසාලානං වෙමජ්ඣෙ. තත්ථ කිර භගවතො පඤ්ඤත්තස්ස
 පරිනිබ්බානමඤ්ඤවස්ස එකා සාලපන්ති සීසභාගෙ භොති, එකා පාදභාගෙ, තත්‍රාපි
 එකො තරුණසාලො සීසභාගස්ස ආසන්නො භොති, එකො පාදභාගස්ස, තස්මා
 “යමකසාලානමන්තරෙ” ති වුත්තං. අපි ව “යමකසාලා නාම
 මූලක්ඛන්ධවිටපපත්තෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිඛිබ්බන්වා යීතසාලා” තිපි
 මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං.

අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයාති උපාදියතෙ කම්මකිලෙසෙහීති උපාදි,
 විපාකක්ඛන්ධා කටත්තා ව රූපං. සො පන උපාදි
 කිලෙසාහිසඛිඛාරමාරනිමිමට්ඨනෙන නිබ්බානස්පත්තියං අනොස්සට්ඨො, ඉධ
 ඛන්ධමච්චුමාරනිමිමට්ඨනෙන ඔස්සට්ඨො නිසෙසිතොති අයං අනුපාදිසෙසා
 නිබ්බානධාතු නත්ථි එතිස්සා උපාදිසෙසොති කත්වා. නිබ්බානධාතූති වෙන්ථ
 නිබ්බුතිමත්තං අධිජ්ජෙතං, ඉත්ථමිභූතලක්ඛණෙ වායං කරණනිද්දෙසො.
 පරිනිබ්බානෙති පරිනිබ්බානට්ඨානෙ, නිමිත්තත්ථෙ වා භූමිමවචනං,
 පරිනිබ්බානභෙතු සන්තිපතිතානන්ති අත්ථො. සඬ්ඝස්ස ථෙරො සඬ්ඝත්ථෙරො.
 සො පන සඬ්ඝො කිංපරිමාණොති ආහ “සත්තන්තං භික්ඛුසතසහස්සාන” න්ති.
 නිච්චසාපෙක්ඛන්තා හි ඊදිසෙසු සමාසො භොතියෙව යථා “දෙවදත්තස්ස
 ගරුකුල” න්ති. සත්තන්තං භික්ඛුසතසහස්සානන්ති ව සඬ්ඝත්ථෙරානංයෙව
 සත්තන්තං භික්ඛුසතසහස්සානං. තදා හි “සන්තිපතිතා භික්ඛු එත්තකා” ති
 පමාණරහිතා. තථා හි වෙළුචගාමෙ වෙදනාවික්ඛම්භනතො පට්ඨාය “න විරොන
 භගවා පරිනිබ්බායිස්සති” ති සුත්වා තතො තතො ආගතෙසු භික්ඛුසු එකභික්ඛුපි
 පක්කන්තො නාම නත්ථි, තස්මා ගණනං චිතිවත්තො සඬ්ඝො අභොසි. ආයස්මා
 මහාකස්සපො ධම්මවිනයසඬ්ඝායනත්ථං භික්ඛුනං උස්සාහං ජනෙසීති සම්බන්ධො.

තත්ථ මහාකස්සපොති මහන්තෙහි සීලක්ඛන්ධාදීහි සමන්තාගතත්තා මහන්තො
 කස්සපොති මහාකස්සපො, අපිව කුමාරකස්සපත්ථෙරං උපාදාය අයං මහාථෙරො
 “මහාකස්සපො” ති වුච්චති. අථ කිමත්ථං ආයස්මා මහාකස්සපො
 ධම්මවිනයසඬ්ඝායනත්ථං උස්සාහං ජනෙසීති ආහ “සත්තාහපරිනිබ්බුතෙ” තිආදි.

සත්ත අභානි සමාහරානි සත්තාහං, සත්තාහං පරිනිබ්බතස්ස අස්සාති
සත්තාහපරිනිබ්බතො, හගවා, තස්මිං සත්තාහපරිනිබ්බතෙ හගවති, හගවතො
පරිනිබ්බානදිවසතො පටියාය සත්තාහෙ චිතිවත්තෙති වුත්තං හොති. සුභද්දෙන
වුඬ්ඨපබ්බජිතෙන වුත්තවචනං සමනුස්සරත්තොති සම්බන්ධො. තත්ථ සුභද්දොති
තස්ස නාමං, වුඬ්ඨකාලෙ පන පබ්බජිතත්තා වුඬ්ඨපබ්බජිතොති වුච්චති. “අලං
ආවුසො”ති ආදිනා තෙන වුත්තවචනං නිදස්සෙති. සො හි සත්තාහපරිනිබ්බතෙ
හගවති ආයස්මතා මහාකස්සපත්ථෙරෙන සද්ධිං පාචාය කුසිනාරං
අද්ධානමග්ගප්පටිපත්තෙසු පඤ්චමත්තෙසු භික්ඛුසතෙසු අවිතරාගෙ භික්ඛු
අත්තරාමග්ගෙ දිට්ඨආජීවකස්ස සන්තිකා හගවතො පරිනිබ්බානං සුත්වා
පත්තචීවරානි ඡඩ්ඨෙත්වා බාහා පග්ගස්ස නානප්පකාරං පරිදෙවන්තෙ දිස්වා
ඵවමාහ.

කස්මා පන සො ඵවමාහ? හගවති ආසාතෙන. අයං කිර සො බන්ධකෙ (මහාව. 303)
ආගතෙ ආතුමාවත්ථුස්මිං නභාපිතපුබ්බකො වුඬ්ඨපබ්බජිතො හගවති
කුසිනාරතො නික්ඛමිත්වා අඬ්ඨතෙළසෙහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ආතුමං ගච්ඡන්තෙ
“හගවා ආගච්ඡති”ති සුත්වා ආගතකාලෙ “යාගුදානං කරිස්සාමි”ති
සාමණෙරභූමියං ධීතෙ ද්වෙ පුත්තෙ ඵතදවොච “හගවා කිර තාතා ආතුමං ආගච්ඡති
මහතා භික්ඛුසඬ්ඨෙතෙ සද්ධිං අඬ්ඨතෙළසෙහි භික්ඛුසතෙහි, ගච්ඡං තුම්හෙ තාතා
බුරහණ්ඩං ආදාය නාළියාවාපකෙන අනුසරකං අනුසරකං ආභිණ්ඩං, ලොණමපි
තෙලමපි තණ්ඩුලමපි බාදනියමපි සංහරං, හගවතො ආගතස්ස යාගුදානං
කරිස්සාමි”ති. තෙ තථා අකංසු. අථ හගවති ආතුමං ආගන්ත්වා භුසාගාරකං පට්ටියෙ
සුභද්දො සායන්හසමයං ගාමද්වාරං ගන්ත්වා මනුස්සෙ ආමන්තෙත්වා
“හත්ථකම්මමත්තං මෙ දෙථා”ති හත්ථකම්මං යාචිත්වා “කිං හන්තෙ කරොමා”ති
වුත්තෙ “ඉදඤ්චිදඤ්ච ගණ්හවා”ති සබ්බුපකරණානි ගාභාපෙත්වා විහාරෙ
උද්ධනානි කාරෙත්වා ඵකං කාලකං කාසාවං නිවාසෙත්වා තාදිසමෙව පාරුපිත්වා
“ඉදං කරොථ, ඉදං කරොථා”ති සබ්බරත්තිං විවාරෙත්තො සතසහස්සං
විස්සජ්ජෙත්වා භොජ්ජයාගුඤ්ච මධුගොළකඤ්ච පටියාදාපෙසි. භොජ්ජයාගු නාම
භුඤ්ජිත්වා පාතබ්බයාගු, තත්ථ සප්පිමධුථාණිතමච්ඡමංසපුප්ඵලරසාදි යං කිඤ්චි
බාදනියං නාම අත්ථි, තං සබ්බං පටිසති, කිළිතුකාමානං සිසමක්ඛනයොග්ගා හොති
සුගන්ධගන්ධා.

අථ හගවා කාලස්සෙව සරීරපටිපග්ගනං කත්වා භික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතො පිණ්ඩාය
වරිතුං ආතුමාහිමුබ්බො පායාසි. මනුස්සා තස්ස ආරොවෙසුං “හගවා පිණ්ඩාය ගාමං
පටිසති, තයා කස්ස යාගු පටියාදිතා”ති. සො යථානිවත්ථපාරුතෙහෙව තෙහි
කාලකාසාවෙහි ඵකෙන හත්ථෙත දබ්බිඤ්ච කට්ඨජුඤ්ච ගහෙත්වා බ්‍රහ්මා විය
දක්ඛිණඡාණුමණ්ඩලං භූමියං පතිට්ඨාපෙත්වා වන්දිත්වා “පටිග්ගණ්හතු මෙ
හන්තෙ හගවා යාගු”න්ති ආහ. තතො “ජානන්තාපි තථාගතා පුච්ඡන්ති”ති
බන්ධකෙ (මහාව. 303) ආගතනයෙන හගවා පුච්ඡිත්වා ච සුත්වා ච තං
වුඬ්ඨපබ්බජිතං විගරහිත්වා තස්මිං වත්ථුස්මිං අකප්පියසමාදාපනසික්ඛාපදං
බුරහණ්ඩපරිහරණසික්ඛාපදඤ්චාති ද්වෙ සික්ඛාපදානි පඤ්ඤපෙත්වා “භික්ඛවෙ

අනෙකකප්පකොටියො භොජනං පරියෙසන්තෙහෙව චිතිනාමිතා, ඉදං පන තුම්භාකං අකප්පියං, අධම්මෙන උප්පන්නභොජනං ඉමං පරිභුඤ්ජිත්වා අනෙකානි අත්තභාවසහස්සානි අපායෙස්වෙව නිබ්බත්තිස්සන්ති, අපෙඨ මා ගණ්භවා’’ති භික්ඛාචාරාභිමුඛො අගමාසි, එකභික්ඛුනාපි න කිඤ්චි ගහිතං.

සුභද්දො අනත්තමනො හුත්වා ‘‘අයං ‘සබ්බං ජානාමි’ති ආභිණ්ඨති, සචෙ න ගහෙතුකාමො පෙසෙත්වා ආරොචෙතබ්බං අස්ස, පක්කාභාරො නාම සබ්බචිරං තිට්ඨන්තො සත්තාහමත්තං තිට්ඨෙය්‍යා, ඉදඤ්ච මම යාවජීවං පරියත්තං අස්ස, සබ්බං තෙන නාසිතං, අභිතකාමො අයං මය්හ’’න්ති හගවති ආසාතං බන්ධිත්වා දසබලෙ ධරමානෙ කිඤ්චි වත්තුං නාසක්ඛි. එවං කිරස්ස අහොසි ‘‘අයං උච්චකුලා පබ්බජිතො මහාපුරිසො, සචෙ කිඤ්චි වක්ඛාමි, මමංයෙව සන්තප්පෙස්සති’’ති. ස්වායං අප්ප මහාකස්සපත්ථෙරෙන සද්ධිං ආගච්ඡන්තො ‘‘පරිනිබ්බුතො හගවා’’ති සුත්වා ලද්ධස්සාසො විය හට්ඨතුට්ඨො එවමාහ. ථෙරො පන තං සුත්වා හදයෙ පහාරං විය මත්ථකෙ පතිතසුක්කාසනිං විය මඤ්ඤි, ධම්මසංවෙගො වස්ස උප්පජ්ජි ‘‘සත්තාහමත්තපරිනිබ්බුතො හගවා, අප්පාපිස්ස සුචණ්ණචණ්ණං සරීරං ධරතියෙව, දුක්ඛෙන හගවතා ආරාධිතසාසනෙ නාම එවං ලහුං මහන්තං පාපකසටං කණ්ටකො උප්පන්නො, අලං බො පනෙස පාපො වඩ්ඪමානො අඤ්ඤෙපි එවරූපෙ සභායෙ ලහිත්වා සාසනං ඔසක්කාපෙතු’’න්ති.

තතො ථෙරො චිත්තෙසි ‘‘සචෙ බො පනාහං ඉමං මහල්ලකං ඉධෙව පිලොතිකං නිවාසෙත්වා ජාරිකාය ඔකිරාපෙත්වා නිහරාපෙස්සාමි, මනුස්සා ‘සමණස්ස ගොතමස්ස සරීරෙ ධරමානෙයෙව සාවකා විවදන්ති’ති අම්භාකං දොසං දස්සෙස්සන්ති, අධිවාසෙමි තාව. හගවතා හි දෙසිතධම්මො අසඬගහිතපුප්ඵරාසිසදිසො, තත්ථ යථා වාතෙන පහටපුප්ඵානි යතො වා තතො වා ගච්ඡන්ති, එවමෙව එවරූපානං වසෙන ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ විනයෙ එකං ද්වෙ සික්ඛාපදානි නස්සිස්සන්ති විනස්සිස්සන්ති, සුත්තෙ එකො ද්වෙ පඤ්ඤාචාරා නස්සිස්සන්ති, අභිධම්මෙ එකං ද්වෙ භූමන්තරානි නස්සිස්සන්ති, එවං අනුක්කමෙන මූලෙ නට්ඨෙ පිසාවසදිසා හවිස්සාම, තස්මා ධම්මවිනයසඬගහං කරිස්සාමි, එවං සති දළ්භසුත්තෙන සඬගහිතපුප්ඵානි විය අයං ධම්මවිනයො නිච්චලො හවිස්සති. එතදත්ථඤ්චි හගවා මය්හං තීණි ගාචුතානි පච්චුග්ගමනං අකාසි, තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පදං අකාසි, කායතො චීවරපරිවත්තනං අකාසි, ආකාසෙ පාණිං වාලෙත්වා වන්දොපමපට්ඨපදං කට්ඨන්තො මඤ්ඤෙව සක්ඛිං කත්වා කට්ඨෙසි, තික්ඛත්තුං සකලසාසනරතනං පටිච්ඡාපෙසි, මාදිසෙ භික්ඛුමහි තිට්ඨමානෙ අයං පාපො සාසනෙ වඩ්ඪිං මා අලත්ථු, යාව අධම්මො න දිප්පති, ධම්මො න පටිබාහීයති, අවිනයො න දිප්පති, විනයො න පටිබාහීයති, අධම්මවාදිතො න බලවන්තො භොන්ති, ධම්මවාදිතො න දුබ්බලා භොන්ති, අවිනයවාදිතො න බලවන්තො භොන්ති, විනයවාදිතො න දුබ්බලා භොන්ති, තාව ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඬගායිස්සාමි, තතො භික්ඛු අත්තතො අත්තතො පහොනකං ගහෙත්වා කප්පියාකප්පියෙ කට්ඨස්සන්ති, අථායං පාපො සයමෙව නිග්ගහං පාපුණ්ණස්සති, පුන සිසං උක්ඛිපිතුං න සක්ඛිස්සති, සාසනං ඉද්ධඤ්චෙව චීතඤ්ච හවිස්සති’’ති.

වින්තෙන්වා සො “එවං නාම මය්හං චිත්තං උප්පන්න” න්ති කස්සවි
 අනාරොචෙන්වා භික්ඛුසඤ්ඤාං සමස්සාසෙන්වා අථ පච්ඡා ධාතුභාජනදිවසෙ
 ධම්මවිනයසඤ්ඤායනත්ථං භික්ඛුනං උස්සාහං ජනෙසී. තෙන චුත්තං “ආයස්මා
 මහාකස්සපො සත්තාහපරිනිබ්බුතෙ...පෙ.... ධම්මවිනයසඤ්ඤායනත්ථං භික්ඛුනං
 උස්සාහං ජනෙසී” ති.

තත්ථ අලන්ති පටික්ඛෙපවචනං. ආවුසොති පරිදෙවන්තෙ භික්ඛු ආලපති. මා
 සොචිත්ථාති වින්තෙ උප්පන්නබලවසොකෙන මා සොචිත්ථ. මා පරිදෙවිත්ථාති
 වාචාය මා පරිදෙවිත්ථ “පරිදෙවනං විලාපො” ති වචනතො. ඉදානි අසොචනාදීසු
 කාරණං දස්සෙන්තො “සුමුත්තා මය” න්ති ආදිමාහ. තෙන මහාසමණෙනාති
 නිස්සක්කෙ කරුණවචනං, තතො මහාසමණෙනා සුට්ඨ මුත්තා මයන්ති අත්ථො,
 උපද්දුතා ව හොම තදානි අධිප්පායො. හොමාති වා අතීතත්ථෙ වත්තමානවචනං,
 අනුමිහාති අත්ථො, අනුස්සරන්තො ධම්මසංවෙගවසෙනාති අධිප්පායො.
 ධම්මසංභාවචිත්තාවසෙන පවත්තං සහොත්තප්පඤ්ඤාං ධම්මසංවෙගො.
 චුත්තඤ්ඤාං -

“සබ්බසඤ්ඤාධම්මෙසු, ඔත්තප්පාකාරසංඤ්ඤාං;
 ඤාණමොභිතභාරානං, ධම්මසංවෙගසඤ්ඤාං” න්ති.

යානං බො පනෙතං විජ්ජති තිට්ඨති එත්ථ එලං තදායත්තචුත්තිතායාති යානං,
 හෙතු. බොති අවධාරණෙ, එතං කාරණං විජ්ජතෙව, නො න විජ්ජති අත්ථො. කිං
 තං කාරණන්ති ආහ “යං පාපභික්ඛු” ති ආදි. එත්ථ යන්ති නිපාතමත්තං,
 කාරණනිද්දෙසො වා, යෙන කාරණෙන අන්තර්ධාපෙය්‍යං, තදෙනං කාරණං
 විජ්ජති අත්ථො. පාපභික්ඛුති පාපිකාය ලාභිකාය ඉච්ඡාය සමන්තාගතා භික්ඛු.
 අතීතො අතික්කන්තො සත්ථා එත්ථ, එතස්සාති වා අතීතසත්ථුකං, පාවචනං.
 පධානං වචනං පාවචනං, ධම්මවිනයන්ති චුත්තං හොති. පක්ඛං ලභිත්ථාති
 අලප්ථිපක්ඛං ලභිත්ථා. න චිරස්සෙවාති න චිරෙනෙව. යාව ව ධම්මවිනයො
 තිට්ඨතීති යත්තකං කාලං ධම්මො ව විනයො ව ලප්ථිපුග්ගලෙසු තිට්ඨති.

චුත්තඤ්ඤාං භගවතාති පරිනිබ්බානමඤ්ඤාං නිපන්තෙන භගවතා භික්ඛු
 ඔවදන්තෙන එතං චුත්තන්ති අත්ථො. දෙසිතො පඤ්ඤාත්තොති ධම්මොපි දෙසිතො
 වෙව පඤ්ඤාත්තො ව. සුත්තාහි ධම්මසඤ්ඤායනස්ස හි ධම්මස්ස අභිසප්පනං
 පබ්බොධනං දෙසනා, තස්සෙව පකාරතො ඤාපනං විනයාසන්නානෙ යපනං
 පඤ්ඤාපනං, තස්මා ධම්මොපි දෙසිතො වෙව පඤ්ඤාත්තො වාති චුත්තො.
 පඤ්ඤාත්තොති ව යපිතොති අත්ථො. විනයොපි දෙසිතො වෙව පඤ්ඤාත්තො ව.
 විනයනන්ති සඤ්ඤායනස්ස හි අත්ථස්ස කායවාචානං විනයනතො විනයොති
 ලද්ධාධිවචනස්ස අභිසප්පනං පබ්බොධනං දෙසනා, තස්සෙව පකාරතො ඤාපනං
 අසඤ්ඤාත්තො යපනං පඤ්ඤාපනං, තස්මා විනයොපි දෙසිතො වෙව පඤ්ඤාත්තො
 වාති චුච්චති.

සො වො මමව්වයෙනාති සො ධම්මවිනයො තුම්භාකං මමව්වයෙන සත්ථා. ඉදං චුත්තං හොති – මයා වො ධීතෙනෙව “ඉදං ලහුකං, ඉදං ගරුකං, ඉදං සතෙකිච්ඡං, ඉදං අතෙකිච්ඡං, ඉදං ලොකවජ්ජං, ඉදං පණ්ණත්තිවජ්ජං. අයං ආපත්ති පුග්ගලස්ස සත්තිකෙ වුට්ඨාති, අයං ගණස්ස, අයං සඛිස්ස සත්තිකෙ වුට්ඨාති” ති සත්තන්නං ආපත්තික්ඛන්ධානං අවිතික්කමනියතාවසෙන ඔතිණ්ණවත්ථස්මිං.

සබන්ධකපරිවාරො උභතොවිහඬිගො මහාවිනයො නාම දෙසිතො, තං සකලමිපි විනයපිටකං මයි පරිනිබ්බුතෙ තුම්භාකං සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති “ඉදං වො කත්තබ්බං, ඉදං වො න කත්තබ්බං” ත්ති කත්තබ්බාකත්තබ්බස්ස විභාගෙන අනුසාසනතො. ධීතෙනෙව ච මයා “ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මජ්ජධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, පඤ්චන්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣංගානි, අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගො” ති තෙන තෙන විනයානං අජ්ඣාසයානුරූපෙන පකාරෙන ඉමෙ සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මෙ විහජිත්වා සුත්තන්තපිටකං දෙසිතං, තං සකලමිපි සුත්තන්තපිටකං මයි පරිනිබ්බුතෙ තුම්භාකං සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති තංතංවරියානුරූපං සම්මාපට්ඨපත්තියා අනුසාසනතො.

ධීතෙනෙව ච මයා “පඤ්චක්ඛන්ධා, ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො, චත්තාරි සච්චානි, බාවිසතින්ද්‍රියානි, නව භෙතු, චත්තාරො ආභාරා, සත්ත එස්සා, සත්ත වෙදනා, සත්ත සඤ්ඤා, සත්ත චෙතනා, සත්ත චිත්තානි, තත්‍රාපි එත්තකා ධම්මා කාමාවචරා, එත්තකා රූපාවචරා, එත්තකා අරූපාවචරා, එත්තකා පරියාපන්නා, එත්තකා අපරියාපන්නා, එත්තකා ලොකියා, එත්තකා ලොකුත්තරා” ති ඉමෙ ධම්මෙ විහජිත්වා අභිධම්මපිටකං දෙසිතං, තං සකලමිපි අභිධම්මපිටකං මයි පරිනිබ්බුතෙ තුම්භාකං සත්ථුකිච්චං සාධෙස්සති, ඛන්ධාදිවිභාගෙන ඤායමානං.

චතුසච්චසම්බොධාවහත්තා සත්ථාරා සම්මාසම්බුද්ධෙන කත්තබ්බකිච්චං නිජ්ථාදෙස්සති. ඉති සබ්බම්පෙතං අභිසම්බොධිතො යාව පරිනිබ්බානා පඤ්චචත්තාරිස වස්සානි භාසිතං ලපිතං, තිණි පිටකානි, පඤ්ච නිකායා, නවඬිගානි, චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානීති එවං මහජ්ජහෙදං හොති. ඉති ඉමානි චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි තිට්ඨන්ති, අහං එකොව පරිනිබ්බායාමි, අහඤ්ච පනිදානි එකොව ඔවදාමි අනුසාසාමි, මයි පරිනිබ්බුතෙ ඉමානි චතුරාසීති බුද්ධසහස්සානි තුම්භෙ ඔවදිස්සන්ති අනුසාසිස්සන්ති ඔවාදානුසාසනීකිච්චස්ස නිජ්ථාදනතොති.

සාසනන්ති පරියත්තිපට්ඨපත්තිපට්ඨෙවසෙන තිවිධං සාසනං, නිජ්ජපරියායතො පන සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මා. අද්ධනියන්ති අද්ධානමග්ගගාමීති අද්ධනියං, අද්ධානක්ඛමන්ති අත්ථො. විරට්ඨිතිකන්ති විරං ධීති එතස්සාති විරට්ඨිතිකං, සාසනං, අස්ස භවෙයානි සම්බන්ධො. ඉදං චුත්තං හොති – යථා යෙන පකාරෙන ඉදං සාසනං දීඝමද්ධානං පවත්තිතුං සමත්ථං, තතොයෙව විරට්ඨිතිකං අස්ස, තථා තෙන පකාරෙන ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඬිගායෙයාන්ති.

ඉදානි සම්මාසම්බුද්ධෙන අත්තනො කතං අනුග්ගහවිසෙසං විභාවෙන්තො ආහ “යඤ්චාහං භගවතා” තිආදි. තත්ථ “යඤ්චාහං” ත්ති එතස්ස “අනුග්ගහිතො” ති එතෙන සම්බන්ධො. තත්ථ යන්ති යස්මා, යෙන කාරණෙනාති චුත්තං හොති. කිරියාපරාමසනං වා එතං, තෙන “අනුග්ගහිතො” ති එත්ථ අනුග්ගණ්හනං.

පරාමසති. ධාරෙස්සසීතිආදිකං පන භගවා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ මහාකස්සපත්ථෙරෙන පඤ්ඤත්තසඬ්ඨායං නිසින්තො තං වීවරං විකසිතපදුමපුප්ඵවණ්ණෙන පාණිනා අත්තරෙ පරාමසන්තො ආහ. වුත්තඤ්ඤෙන කස්සපසංයුත්තෙ (සං. නි. 2.154) මහාකස්සපත්ථෙරෙනෙව ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙත්වා කථෙත්තෙන -

“අථ ඛො, ආචුසො, භගවා මග්ගා ඔක්කම්ම යෙන අඤ්ඤතරං රුක්ඛමුලං තෙත්තපසඬ්ඨකම්, අථ ඛවාහං, ආචුසො, පට්ටිලොතිකානං සඬ්ඨායං චතුග්ගුණං පඤ්ඤාපෙත්වා භගවත්තං එතදවොචං ‘ඉධ, හත්තෙ, භගවා නිසීදතු, යං මමස්ස දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා’ ති. නිසීදි ඛො, ආචුසො, භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ, නිසජ්ජ ඛො මං, ආචුසො, භගවා එතදවොච ‘මුදුකා ඛො ත්‍යායං කස්සප පට්ටිලොතිකානං සඬ්ඨායං’ ති. ‘පට්ටිගණ්හාතු මෙ, හත්තෙ, භගවා පට්ටිලොතිකානං සඬ්ඨායං අනුකම්පං උපාදායා’ ති. ‘ධාරෙස්සසී පන මෙ ත්වං කස්සප සාණානි පංසුකුලානි නිබ්බසනානී’ ති. ‘ධාරෙස්සාමහං, හත්තෙ, භගවතො සාණානි පංසුකුලානි නිබ්බසනානී’ ති. සො ඛවාහං, ආචුසො, පට්ටිලොතිකානං සඬ්ඨායං භගවතො පාදාසිං, අහං පන භගවතො සාණානි පංසුකුලානි නිබ්බසනානි පටිපජ්ජි’ ති (සං. නි. 2.154).

තත්ථ (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.154) මුදුකා ඛො ත්‍යායන්ති මුදුකා ඛො තෙ අයං. කස්මා භගවා එවමාහාති? ථෙරෙන සහ වීවරං පරිවත්තෙතුකාමත්තාය. කස්මා පරිවත්තෙතුකාමො ජාතොති? ථෙරං අත්තතො යානෙ යපෙතුකාමත්තාය. කිං සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා නත්ථීති? අත්ථී, එවං පනස්ස අහොසි “ඉමෙ න වීරං යස්සන්ති, කස්සපො පන වීසවස්සසතායුකො, ‘සො මයි පරිනිබ්බුතෙ සත්තපණ්ණිගුහායං වසිත්වා ධම්මවිනයසඬ්ඨගහං කත්වා මම සාසනං පඤ්චවස්සසහස්සපරිමාණං කාලං පවත්තනකං කරිස්සති’ ති අත්තතො නං යානෙ යපෙමි, එවං භික්ඛු කස්සපස්ස පුස්සුසිතඛිං මඤ්ඤිස්සන්ති” ති, තස්මා එවමාහ. ථෙරො පන යස්මා වීවරස්ස වා පත්තස්ස වා වණ්ණෙ කථිතෙ “ඉමං තුම්හාකං ගණ්හථා” ති වාරිත්තමෙව, තස්මා “පට්ටිගණ්හාතු මෙ හත්තෙ භගවා” ති ආහ. ධාරෙස්සසී පන මෙ ත්වං කස්සපාති කස්සප ත්වං ඉමානි පරිභොගජිණ්ණානි පංසුකුලානි පාරුපිතුං සක්ඛිස්සසීති වදති. තඤ්ච ඛො න කායබලං සන්ධාය, පටිපත්තිපුරණං පන සන්ධාය එවමාහ. අයඤ්ඤෙත්ථ අධිප්පායො - අහං ඉමං වීවරං පුණ්ණං නාම දාසිං පාරුපිත්වා ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඨිතං තුම්බමත්තෙහි පාණකෙහි සම්පරිකිණ්ණං තෙ පාණකෙ විධුනිත්වා මහාඅරියවංසෙ යත්වා අග්ගහෙසිං, තස්ස මෙ ඉමං වීවරං ගහිතදිවසෙ දසසහස්සවක්කවාළෙ මහාපථවී මහාරවං වීරවමානා කම්පිත්ථ, ආකාසං තට්ඨවායි, වක්කවාළදෙවතා සාධුකාරං අදංසු “ඉමං වීවරං ගණ්හන්තෙන භික්ඛුනා ජාතිපංසුකුලිකෙන ජාතිආරඤ්ඤිකෙන ජාතිඑකාසනිකෙන ජාතිසපදානවාරිකෙන භවිතුං වට්ටති, ත්වං ඉමස්ස වීවරස්ස අනුච්ඡවිකං කාතුං සක්ඛිස්සසී” ති. ථෙරොපි අත්තතා පඤ්චන්තං හත්ථීතං බලං ධාරෙති. සො තං අතක්කයිත්වා “අහමෙතං පටිපත්තිං පුරෙස්සාමී” ති උස්සාහෙන සුගතවීවරස්ස අනුච්ඡවිකං කාතුකාමො “ධාරෙස්සාමහං හත්තෙ” ති ආහ. පටිපජ්ජන්ති

පටිපත්තොසිං. එවං පන වීචරපරිවත්තනං කත්වා ථෙරෙන පාරුතවීචරං භගවා පාරුපි, සත්ථු වීචරං ථෙරො. තස්මිං සමයෙ මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්වා උන්නදන්ති කම්පිත්ථ.

සාණානි පංසුකුලානීති මතකලෙවරං පරිවෙදෙත්වා ඡඩ්ඞිතානි තුම්බමත්තෙ කිම් පජ්ජොටෙත්වා ගහිතානි සාණවාකමයානි පංසුකුලවීචරානි.
රථිකසුසානසඬකාරකුටාදීනං යත්ථ කත්ථවි පංසුනං උපරි ධීතත්තා අබ්භුග්ගතට්ඨෙත තෙසු පංසුකුලමීවානි පංසුකුලං. අථ වා පංසු විය කුච්ඡිතභාවං උලති ගච්ඡතිති පංසුකුලන්ති පංසුකුලසද්දස්ස අත්ථො දට්ඨබ්බො. නිබ්බසනානීති නිට්ඨිතවසනකිච්චානි, පරිභොගජ්ණණානීති අත්ථො. එත්ථ “කිඤ්චාපි එකමෙව තං වීචරං, අනෙකාවයවත්තා පන බහුවචනං කත”න්ති මජ්ඣිමනිකායෙදි වුත්තං. වීචරෙ සාධාරණපරිභොගෙනානි එත්ථ අත්තනා සාධාරණපරිභොගෙනානි විඤ්ඤායමානත්තා විඤ්ඤායමානත්ථස්ස ච-සද්දස්ස පයොගෙ කාමාවාරත්තා “අත්තනා”ති න වුත්තං. “ධාරෙස්සසි පන මෙ ත්වං, කස්සප, සාණානි පංසුකුලානී”ති හි වුත්තත්තා අත්තනාව සාධාරණපරිභොගො විඤ්ඤායති, නාඤ්ඤෙන. න හි කෙවලං සද්දතොයෙව සබ්බත්ථ අත්ථනිච්ඡයො භවිස්සති අත්ථපකරණාදීනාපි යෙභුයොන අත්ථස්ස නියමෙතබ්බත්තා. ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන පනෙත්ථ ඉදං වුත්තං “වීචරෙ සාධාරණපරිභොගෙනානි එත්ථ අත්තනා සමසමට්ඨපනෙනානි ඉධ අත්තනාසද්දං ආනෙත්වා වීචරෙ අත්තනා සාධාරණපරිභොගෙනා”ති යොජෙතබ්බං.

“යස්ස යෙන හි සම්බන්ධො, දුරට්ඨමිපි ච තස්ස තං;
අත්ථනො භාසමානානං, ආසන්නත්තමකාරණ”න්ති.

අථ වා භගවතා වීචරෙ සාධාරණපරිභොගෙන භගවතා අනුග්ගහිතොති යොජනීයං එකස්සපි කරණනිද්දෙස්සස්ස සහයොගකත්තුත්ථජොතකත්තසම්භවතොති. සබ්බත්ථ “ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙනා”ති වුත්තෙ සුත්තන්තට්ඨකාකාරෙනානි ගහෙතබ්බං. සමානං ධාරණමෙතස්සාති සාධාරණො, පරිභොගො. සාධාරණපරිභොගෙන වෙච සමසමට්ඨපනෙන ච අනුග්ගහිතොති සම්බන්ධො.

ඉදානි (සං. නි. 2.152) –

“අහං, හික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඬ්ඛාමි විච්චිවෙච කාමෙහි විච්චිව අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පිතිසුඛං පයමං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරාමි. කස්සපොපි, හික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඬ්ඛාමි විච්චිවෙච කාමෙහි විච්චිව අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පිතිසුඛං පයමං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති.

“අහං, හික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඬ්ඛාමි විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣන්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං

පීතිසුඛං දුතියං ඥානං උපසම්පජ්ජ විහරාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බති විතක්කවිචාරානං වූපසමා...පෙ.... දුතියං ඥානං උපසම්පජ්ජ විහරති.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බාමි පීතියා ව විරාගා උපෙක්ඛකො ව විහරාමි, සතො ව සම්පජානො සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙමි, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති ‘උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරි’ති, තතියං ඥානං උපසම්පජ්ජ විහරාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බති පීතියා ව විරාගා උපෙක්ඛකො ව විහරති...පෙ.... තතියං ඥානං උපසම්පජ්ජ විහරති.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බාමි සුඛස්ස ව පහානා දුක්ඛස්ස ව පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඨගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඥානං උපසම්පජ්ජ විහරාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බති සුඛස්ස ව පහානා දුක්ඛස්ස ව පහානා පුබ්බෙව...පෙ.... චතුත්ථං ඥානං උපසම්පජ්ජ විහරති.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බාමි සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිසසඤ්ඤානං අත්ථඨගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා ‘අනන්තො ආකාසො’ති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බති සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා...පෙ.... ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බාමි සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම ‘අනන්තං විඤ්ඤාණං’න්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බති සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කමිම...පෙ.... විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බාමි සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කමිම ‘නත්ථි කිඤ්චි’ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බති...පෙ.... ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බාමි සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කමිම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බති...පෙ.... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බාමි සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්කමිම සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං

උපසම්පජ්ජ විහරාමි. කස්සපොපි...පෙ.... සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං
උපසම්පජ්ජ විහරති.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඬ්ඛාමි අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධං
පච්චන්තූහොමි, එකොපි හුත්වා බහුධා හොමි, බහුධාපි හුත්වා එකො හොමි,
ආවිභාවං තිරොභාවං තිරොකුට්ඨං තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං අසජ්ජමානො
ගච්ඡාමි සෙය්‍යථාපි ආකාසෙ, පථවියාපි උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොමි සෙය්‍යථාපි
උදකෙ, උදකෙපි අභිජ්ජමානෙ ගච්ඡාමි සෙය්‍යථාපි පථවියං, ආකාසෙපි
පල්ලඬ්ඛකෙන කමාමි සෙය්‍යථාපි පක්ඛි සකුණො, ඉමෙපි චන්දිමසුරියෙ
එවංමභිද්ධිකෙ එවංමභානුභාවෙ පාණිනා පරිමසාමි පරිමජ්ජාමි, යාව
බ්‍රහ්මලොකාපි කායෙන වසං වත්තෙමි. කස්සපොපි භික්ඛවෙ යාවදෙ
ආකඬ්ඛාමි අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධං පච්චන්තූහොති...පෙ.... යාව බ්‍රහ්මලොකාපි
කායෙන වසං වත්තෙමි.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඬ්ඛාමි දිබ්බාය සොතධාතුයා විසුද්ධාය
අතික්කන්තමානුසිකාය උභො සද්දෙ සුඤ්ඤාමි දිබ්බෙ ව මානුසෙ ව යෙ දුරෙ
සන්තිකෙ ව. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඬ්ඛාමි දිබ්බාය
සොතධාතුයා...පෙ.... යෙ දුරෙ සන්තිකෙ ව.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඬ්ඛාමි පරසත්තානං පරපුග්ගලානං චෙතසා
වෙතො පරිච්ච පජානාමි, සරාගං වා චිත්තං ‘සරාගං චිත්ත’න්ති පජානාමි,
චිතරාගං වා චිත්තං ‘චිතරාගං චිත්ත’න්ති පජානාමි, සදොසං වා
චිත්තං...පෙ.... චිතදොසං වා චිත්තං...පෙ.... සමොහං වා චිත්තං...පෙ....
චිතමොහං වා චිත්තං...පෙ.... සංඛිත්තං වා චිත්තං...පෙ.... වික්ඛිත්තං වා
චිත්තං...පෙ.... මහග්ගතං වා චිත්තං...පෙ.... අමහග්ගතං වා
චිත්තං...පෙ.... සඋත්තරං වා චිත්තං...පෙ.... අනුත්තරං වා චිත්තං...පෙ....
සමාහිතං වා චිත්තං...පෙ.... අසමාහිතං වා චිත්තං...පෙ.... විමුත්තං වා
චිත්තං...පෙ.... අවිමුත්තං වා චිත්තං ‘අවිමුත්තං චිත්ත’න්ති පජානාමි.
කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඬ්ඛාමි පරසත්තානං පරපුග්ගලානං
චෙතසා වෙතො පරිච්ච පජානාති, සරාගං වා චිත්තං ‘සරාගං චිත්ත’න්ති
පජානාති...පෙ.... අවිමුත්තං වා චිත්තං ‘අවිමුත්තං චිත්ත’න්ති පජානාති.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඬ්ඛාමි අනෙකවිහිතං පුබ්බෙතිවාසං
අනුස්සරාමි. සෙය්‍යථිදං – එකමිපි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො තිස්සොපි ජාතියො
චතස්සොපි ජාතියො පඤ්චපි ජාතියො දසපි ජාතියො විසමිපි ජාතියො
තිංසමිපි ජාතියො චත්තාරිසමිපි ජාතියො පඤ්ඤාසමිපි ජාතියො ජාතිසතමිපි
ජාතිසහස්සමිපි ජාතිසතසහස්සමිපි අනෙකෙපි සංවට්ටකජ්ජෙ අනෙකෙපි
විවට්ටකජ්ජෙ අනෙකෙපි සංවට්ටවිවට්ටකජ්ජෙ ‘අමුත්‍රාසිං එවංනාමො
එවංගොත්තො එවංචණ්ණො එවමාහාරො එවංසුබ්බද්ධස්සපට්ඨංවෙදී
එවමායුපරියන්තො, සො තතො වුතො අමුත්‍ර උදපාදිං, තත්‍රාපාසිං එවංනාමො

එවංගොත්තො එවංචණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛජපටිසංවෙදී
 එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො ඉධුපපන්තො’ති. ඉති සාකාරං
 සඋද්දෙසං අනෙකච්ඡිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ,
 යාවදෙ ආකඨබ්බති අනෙකච්ඡිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති. සෙය්‍යාටීදං –
 එකමිපි ජාතිං...පෙ.... ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකච්ඡිතං පුබ්බෙනිවාසං
 අනුස්සරති.

“අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බාමි දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන
 අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සාමි වචමානෙ උපපජ්ජමානෙ භීනෙ
 පණ්ණිනෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ, යථාකම්මුපගෙ සත්තෙ
 පජානාමි ‘ඉමෙ චත භොන්තො සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්තාගතා
 චච්චුච්චරිතෙන සමන්තාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්තාගතා අරියානං
 උපවාදකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා, තෙ කායස්ස හෙදා පරං
 මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා. ඉමෙ චා පන භොන්තො
 සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්තාගතා චච්චුච්චරිතෙන සමන්තාගතා
 මනොසුචරිතෙන සමන්තාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා
 සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා, තෙ කායස්ස හෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං
 ලොකං උපපන්නා’ති. ඉති දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන
 අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සාමි වචමානෙ උපපජ්ජමානෙ භීනෙ
 පණ්ණිනෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ, යථාකම්මුපගෙ සත්තෙ
 පජානාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙ ආකඨබ්බති දිබ්බෙන චක්ඛුනා
 විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති වචමානෙ
 උපපජ්ජමානෙ භීනෙ පණ්ණිනෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ,
 යථාකම්මුපගෙ සත්තෙ පජානාමි.

“අහං, භික්ඛවෙ, ආසවානං ඛයා අනාසවං වෙතොවිමුත්තිං.
 පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ
 විහරාමි. කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, ආසවානං ඛයා අනාසවං වෙතොවිමුත්තිං.
 පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ
 විහරති”ති (සං. නි. 2.152) –

එවං නවානුපුබ්බවිහාරජලභිඤ්ඤාප්පහෙදෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනා
 සමසමට්ඨපනත්ථාය භගවතා චුත්තං කස්සපසංයුත්තෙ ආගතං පාළිමිමං.
 පෙය්‍යාලමුඛෙන ආදිග්ගහණෙන ච සඨ්ඨිපිත්වා දස්සෙන්නො ආහ “අහං
 භික්ඛවෙ”තිආදි.

තත්ථ යාවදෙ ආකඨබ්බාමිති යාවදෙව ඉච්ඡාමිති අත්ථො. තතොයෙව හි
 මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ චූළගණ්ඨිපදෙ ච “යාවදෙති යාවදෙවාති චුත්තං භොති”ති
 ලිඛිතං. සංයුත්තනිකායට්ඨකථායමිපි “යාවදෙ ආකඨබ්බාමිති යාවදෙව ඉච්ඡාමි”ති
 අත්ථො චුත්තො. තථා හි තත්ථ ලීනත්ථපකාසනියං ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙනෙව

වුත්තං “යාවදෙවාති ඉමිනා සමානත්ථං යාවදෙති ඉදං පද” නිති. පොත්ථකෙසු පන කත්ථවි “යාවදෙවා” ති අයමෙව පාඨො දිස්සති. යාති පන ඉතො පරං “විච්චිවෙව කාමෙහි” තිආදිනා නයෙන චත්තාරි රූපාවචරකිරියකුමානාති, “සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා” තිආදිනා නයෙන චත්තාරි අරූපසමාපත්තියො, “සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනං සමතික්කමිම සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධ” නිතිආදිනා නයෙන නිරොධසමාපත්තී, “අනෙකච්ඡිතං ඉද්ධිවිධ” නිතිආදිනා නයෙන අභිඤ්ඤා ව වුත්තං. තත්ථ යං චත්තබ්බං සියා, තං අනුපදවණ්ණනාය වෙව භාවනාවිධානෙන ව සද්ධිං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.69-70) සබ්බසො විත්ථාරිතං. ඉධාපි ව වෙරඤ්ජකණ්ඨෙ චත්තාරි රූපාවචරකුමානාති තිස්සො ව විජ්ජා ආවි භවිස්සන්ති, තස්මා තත්ථ යං චත්තබ්බං, තං තත්ථෙව වණ්ණයිස්සාම.

නවානුපුබ්බවිහාරජලභිඤ්ඤාප්පහෙදෙති එත්ථ නවානුපුබ්බවිහාරා නාම අනුපටිපාටියා සමාපජ්ජිතබ්බභාවතො එවංසඤ්ඤිතා නිරොධසමාපත්තියා සහ අට්ඨ සමාපත්තියො. ජලභිඤ්ඤා නාම ආසවක්ඛයඤාණෙන සද්ධිං පඤ්චාභිඤ්ඤායොති එවං ලොකියලොකුත්තරහෙදා සබ්බා අභිඤ්ඤායො. උත්තරිමනුස්සධම්මෙති උත්තරිමනුස්සානං කුමාරිකඤ්චෙව අරියානඤ්ච ධම්මො උත්තරිමනුස්සධම්මො. අථ වා උත්තරි මනුස්සධම්මාති උත්තරිමනුස්සධම්මො, මනුස්සධම්මො නාම දසකුසලකම්මපථධම්මො. සො හි විනා භාවනාමනසිකාරෙන පකතියාව මනුස්සෙහි නිබ්බත්තෙතබ්බතො මනුස්සත්තභාවාවහතො වා “මනුස්සධම්මො” ති වුච්චති, තතො උත්තරි පන කුමාරාදීති “උත්තරිමනුස්සධම්මො” ති වෙදිතබ්බාති. අත්තනා සමසමට්ඨපනෙනාති අහං යත්තකං කාලං යත්තකෙ වා සමාපත්තිවිහාරෙ අභිඤ්ඤායො ව චලඤ්ජෙමි, තථා කස්සපොජිති එවං යථාචුත්තරඋත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනා සමසමං කත්වා යපනෙන. ඉදඤ්ච නවානුපුබ්බවිහාරජලභිඤ්ඤාදිභාවසාමඤ්ඤෙන පසංසාමත්තං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. න හි ආයස්මා මහාකස්සපො භගවා විය දෙවසිකං චතුර්විසතිකොට්ඨසතසහස්සසඬ්ඛා සමාපත්තියො සමාපජ්ජති, යමකපාටිහාරියාදිවසෙන වා අභිඤ්ඤායො චලඤ්ජෙති. එත්ථ ව “උත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනා සමසමට්ඨපනෙනා” ති ඉදං නිදස්සනමත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තථා හි –

“ඔවද කස්සප හික්ඛු, කරොහි කස්සප හික්ඛුනං ධම්මිං කථං, අහං වා කස්සප හික්ඛු ඔවදෙය්‍යං ත්වං වා, අහං වා කස්සප හික්ඛුනං ධම්මිං කථං කරෙය්‍යං ත්වං වා” ති (සං. නි. 2.149).

එවම්පි අත්තනා සමසමට්ඨානෙ යපෙතියෙව, තස්ස කිමඤ්ඤං ආණණ්‍යං භවිස්සති අඤ්ඤත්‍ර ධම්මවිනයසඬ්ඛායනාති අධිජ්ජායො. තත්ථ “තස්සාති තස්ස අනුග්ගහස්සා” ති මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ වුත්තං. තස්ස මෙති වා අත්ථො ගහෙතබ්බො. පොත්ථකෙසු හි කත්ථවි “තස්ස මෙ” ති පාඨොයෙව දිස්සති, ධම්මවිනයසඬ්ඛායනං යපෙත්වා අඤ්ඤං කිං නාම තස්ස මෙ ආණණ්‍යං අණණභාවො භවිස්සතිති අත්ථො. “නනු මං භගවා” තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං උපමාවසෙන විභාවෙති.

සකකවවඉස්සරියානුපදානෙතනානි එත්ථ චීවරස්ස නිදස්සනවසෙන කවචස්ස ගහණං කතං, සමාපත්තියා නිදස්සනවසෙන ඉස්සරියං ගහිතං.

කුලචංසප්පතිට්ඨාපකන්ති කුලචංසස්ස කුලප්පවෙණියා පතිට්ඨාපකං. “මෙ සද්ධම්මචංසප්පතිට්ඨාපකො”ති නිව්වසාපෙක්ඛන්තා සමාසො දට්ඨබ්බො, මෙ සද්ධම්මචංසස්ස පතිට්ඨාපකො පවත්තකොති වුත්තං හොති.

වුත්තවචනමනුස්සරන්තො අනුග්ගහෙසිති විත්තයන්තො ධම්මවිනයසඬගායනත්ථං හික්ඛුනං උස්සාහං ජනෙසිති සම්බන්ධො, ධාතුභාජනදිවසෙ තත්ථ සන්නිපතිතානං හික්ඛුනං උස්සාහං ජනෙසිති අත්ථො.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං පාළියා විභාවෙන්තො ආහ “යථාහා”තිආදි. තත්ථ එකමිදාහන්ති එත්ථ ඉදන්ති නිපාතමත්තං. එකං සමයන්ති ව භූමිමත්ථෙ උපයොගවචනං, එකස්මිං සමයෙති වුත්තං හොති. පාචායාති පාචානගරතො, තත්ථ පිණ්ඩාය වරින්වා කුසිනාරං ගමිස්සාමිති අද්ධානමග්ගප්පට්පන්තොති වුත්තං හොති. අද්ධානමග්ගොති ව දීසමග්ගො වුච්චති. දීසපරියායො හෙත්ථ අද්ධානසද්දො. මහතා හික්ඛුසඬසෙන සද්ධිත්ති ගුණමහත්තෙනපි සඬබ්බාමහත්තෙනපි මහතා. හික්ඛුනං සඬසෙන හික්ඛුසඬසෙන, සමණගණෙන සද්ධිං එකතොති අත්ථො. “පඤ්චමත්තෙහි”තිආදිනා සඬබ්බාමහත්තං විභාවෙති. මත්ත-සද්දො චෙන්ථ පමාණවචනො “භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා”තිආදීසු විය. සබ්බං සුභද්දකණ්ඩං විත්ථාරතො චෙදිතබ්බන්ති සබ්බං සුභද්දකණ්ඩං ඉධ ආනෙත්වා විත්ථාරතො දස්සෙතබ්බන්ති අධිප්පායො.

“තතො පරන්ති තතො හික්ඛුනං උස්සාහජනනතො පර”න්ති ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන වුත්තං. මහාගණ්ඨීපදෙ පන “තතො පරන්ති සුභද්දකණ්ඩතො පර”න්ති වුත්තං. ඉදමෙවෙන්ථ සාරතො පච්චෙතබ්බන්ති නො තක්කො. අයමෙව හි උස්සාහජනනප්පකාරො, යදිදං “හන්ද මයං, ආවුසො, ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඬගායෙය්‍යාම, පුරෙ අධම්මො දිප්පති”තිආදි, තස්මා උස්සාහජනනතො පරන්ති න වත්තබ්බං හෙට්ඨා උස්සාහජනනප්පකාරස්ස පාළියං අවුත්තන්තා. අයඤ්ඤෙන්ථ පාළික්කමො –

“අථ බො ආයස්මා මහාකස්සපො හික්ඛු ආමන්තෙසි, එකමිදාහං, ආවුසො, සමයං පාචාය කුසිනාරං අද්ධානමග්ගප්පට්පන්තො මහතා හික්ඛුසඬසෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි හික්ඛුසතෙහි. අථ බ්වාහං, ආවුසො, මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසීදිං.

“තෙන බො පන සමයෙන අඤ්ඤතරො ආචීවකො කුසිනාරාය මන්දාරවපුප්ඵං ගහෙන්වා පාවං අද්ධානමග්ගප්පට්පන්තො හොති. අද්දසං බො අහං, ආවුසො, තං ආචීවකං දුරතොව ආගච්ඡන්තං, දිස්වාන තං ආචීවකං එතදවොචං ‘අපාවුසො, අම්හාකං සත්ථාරං ජානාසී’ති? ‘ආම, ආවුසො, ජානාමි. අප්ප සත්තාහපරිනිබ්බුතො සමණො ගොතමො, තතො මෙ ඉදං මන්දාරවපුප්ඵං ගහිතන්ති. තත්‍රාවුසො, යෙ තෙ හික්ඛු අවීතරාගා,

අප්පෙකච්චෙ බාහා පග්ගස්ස කන්දන්ති, ඡින්නපාතං පපතන්ති ආවට්ටන්ති විවට්ටන්ති, ‘අතිබ්ඡපං භගවා පරිනිබ්බුතො, අතිබ්ඡපං සුගතො පරිනිබ්බුතො, අතිබ්ඡපං චක්ඛුං ලොකෙ අන්තරහිත’න්ති. යෙ පන තෙ හික්ඛු චිතරාගා, තෙ සතා සම්පජානා අධිවාසෙන්නි ‘අනිච්චා සඬබ්බාරා, තං කුතෙත්ථ ලබ්භා’”ති.

“අථ බ්වාහං, ආවුසො, තෙ හික්ඛු එතදවොචං – ‘අලං, ආවුසො, මා සොචිත්ථ මා පරිදෙවිත්ථ, නන්වෙතං, ආවුසො, භගවතා පටිකච්චෙව අක්ඛාතං ‘සබ්බෙහෙව පියෙහි මනාපෙහි නානාභාවො විනාභාවො අඤ්ඤාභාවො. තං කුතෙත්ථ, ආවුසො, ලබ්භා, යං තං ජාතං භූතං සඬබ්බං පලොකධම්මං, තං චත මා පලුඡ්ඡී’ති නෙතං යානං විජ්ජතී’”ති.

“තෙන ඛො පන සමයෙන, ආවුසො, සුභද්දො නාම වුඩ්ඨපබ්බජිතො තස්සං පරිසායං නිසින්තො හොති. අථ ඛො ආවුසො සුභද්දො වුඩ්ඨපබ්බජිතො තෙ හික්ඛු එතදවොච ‘අලං, ආවුසො, මා සොචිත්ථ මා පරිදෙවිත්ථ, සුමුත්තා මයං තෙන මහාසමඤ්ඤා, උපද්දුතා ච මයං හොම’ ‘ඉදං වො කප්පති, ඉදං වො න කප්පතී’ති, ‘ඉදානි පන මයං යං ඉච්ඡිස්සාම, තං කරිස්සාම, යං න ඉච්ඡිස්සාම, න තං කරිස්සාමා’ති. හන්ද මයං ආවුසො ධම්මඤ්ඤා විනයඤ්ඤා සඬභායෙය්‍යාම, පුරෙ අධම්මො දිජ්ජති, ධම්මො පටිබාහියති, අවිනයො පුරෙ දිජ්ජති, විනයො පටිබාහියති, පුරෙ අධම්මවාදිනො බලවන්තො හොන්ති, ධම්මවාදිනො දුබ්බලා හොන්ති, පුරෙ අවිනයවාදිනො බලවන්තො හොන්ති, විනයවාදිනො දුබ්බලා හොන්ති’”ති.

“තෙන හි, හන්තෙ, ථෙරො හික්ඛු උච්චිනතු’ති. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො එකෙනුතපඤ්ඤාපරහන්තසතානි උච්චිති. හික්ඛු ආයස්මන්තං මහාකස්සපං එතදවොචුං ‘අයං, හන්තෙ, ආයස්මා ආනන්දො කිඤ්චාපි සෙක්ඛො, අභබ්බො ඡන්දා දොසා මොහා භයා අගතිං ගන්තුං, බහු වානෙන භගවතො සන්නිකෙ ධම්මො ච විනයො ච පරියත්තො. තෙන හි, හන්තෙ, ථෙරො ආයස්මන්තම්පි ආනන්දං උච්චිනතු’”තිආදි (වුළුව. 437).

තස්මා තතො පරන්ති එත්ථ සුභද්දකණ්ඩතො පරන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. “සබ්බං සුභද්දකණ්ඩං විත්ථාරතො වෙදිතබ්බ”න්ති හි ඉමිනා “යං න ඉච්ඡිස්සාම, න තං කරිස්සාමා”ති එතං පරියත්තං සුභද්දකණ්ඩපාළිං දස්සෙත්වා ඉදානි අවසෙසං උස්සාහජනනප්පකාරප්පවත්තං පාළිමෙව දස්සෙත්තො “හන්ද මයං ආවුසො”තිආදිමාහ.

තත්ථ පුරෙ අධම්මො දිජ්ජතීති එත්ථ අධම්මො නාම දසකුසලකම්මපට්ඨමපටිපක්ඛන්තො අධම්මො. පුරෙ දිජ්ජතීති අපි නාම දිජ්ජති. අථ වා යාව අධම්මො ධම්මං පටිබාහිතුං සමත්ථො හොති, තතො පුරෙතරමෙවාති අත්ථො. ආසන්නෙ හි අනාගතෙ අයං පුරෙසද්දො. දිජ්ජතීති දිජ්ජිස්සති. පුරෙ-සද්දයොගෙන හි අනාගතත්ථෙ අයං චත්තමානපයොගො යථා “පුරා වස්සති

දෙවො’'ති. කෙවි පනෙන්ඵ එවං වණ්ණයන්ති “පුරෙති පච්ඡා අනාගතෙ යථා අද්ධානං ගච්ඡන්තස්ස ගන්තබ්බමග්ගො ‘පුරෙ’ති වුව්වති, තථා ඉධ දට්ඨබ්බො’'න්ති. අවිනයොති පහානවිනයසංවරවිනයානං පටිපක්ඛභූතො අවිනයො. “විනයවාදිනො දුබ්බලා භොන්ති”ති එවං ඉති-සද්දොපි එත්ථ දට්ඨබ්බො, “තතො පරං ආහා”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. පොත්ථකෙසු පන කත්ථවි ඉති-සද්දො න දිස්සති, පාළියං පන දීඝනිකායට්ඨකථායඤ්ච අත්ථෙව ඉති-සද්දො.

තෙන භීති උයොපනත්ථෙ නිපාතො. උච්චිතනෙ උයොපෙන්නා හි තං මහාකස්සපත්ථෙරං එවමාහංසු. භික්ඛු උච්චිතතුති සඬ්භිතියා අනුරූපෙ භික්ඛු උච්චිතිත්වා ගණ්හාතුති අත්ථො. “සකලනවඬග...පෙ.... පරිග්ගහෙසි”ති එතෙන සුක්ඛවිපස්සකඛිණාසවපරියන්තානං යථාචුත්තපුග්ගලානං සතිපි ආගමාධිගමසබ්බාවෙ සහ පටිසම්භිදාහි තෙවිජ්ජාදිගුණයුත්තානං ආගමාධිගමසම්පත්තියා උක්කංසගතත්තා සඬ්භිතියා බහුපකාරතං දස්සෙති. තත්ථ සකලනවඬගසත්ථුසාසනපරියන්තිධරෙති සකලං සුත්තගෙයොදි නවඬගං එත්ථ, එතස්ස වා අත්ථිති සකලනවඬගං, සත්ථුසාසනං. අත්ථකාමෙන පරියාපුණ්ණිකබ්බතො දිට්ඨධම්මිකාදිපුරිසත්තපරියන්තභාවතො ව පරියන්තිති තිණි පිටකානි වුව්වන්ති, තං සකලනවඬගසත්ථුසාසනසඬ්ඛාතං පරියන්තිං ධාරෙන්තිති සකලනවඬගසත්ථුසාසනපරියන්තිධරා, තාදිසෙති අත්ථො. බහුතං නානාප්පකාරානං කිලෙසානං සක්කායදිට්ඨියා ව අවිහතත්තා තා ජනෙන්ති, තාහි වා ජනිතාති පුපුජ්ජනා. දුට්ඨා පුපුජ්ජනා අන්ධපුපුජ්ජනා කල්‍යාණපුපුජ්ජනාති. තත්ථ යෙසං ඛන්ධධාතුආයතනාදීසු උග්ගහපරිපුච්ඡාසවනධාරණපච්චෙක්ඛණානි නත්ථි, තෙ අන්ධපුපුජ්ජනා. යෙසං තානි අත්ථි, තෙ කල්‍යාණපුපුජ්ජනා. තෙ ඉධ ‘පුපුජ්ජනා’ති අධිජ්ජෙතා. සමථභාවනාසිනෙභාහාවෙන සුක්ඛා ලුඛා අසිනිද්ධා විපස්සනා එතෙසන්ති සුක්ඛවිපස්සකා.

තිපිටකසබ්බපරියන්තිජ්ජහෙදධරෙති තිණිණං පිටකානං සමාහාරො තිපිටකං, තිපිටකසඬ්ඛාතං නවඬගාදිවසෙන අනෙකධා භින්තං සබ්බපරියන්තිජ්ජහෙදං ධාරෙන්තිති තිපිටකසබ්බපරියන්තිජ්ජහෙදධරා, තාදිසෙති අත්ථො. අනු අනු තංසමඬ්භිතං භාවෙති වඬ්ඨෙතිති අනුභාවො, අනුභාවො එව ආනුභාවො, පහාවො. මහන්තො ආනුභාවො යෙසං තෙ මහානුභාවා. තෙවිජ්ජාදිහෙදෙති තිස්සො විජ්ජායෙව තෙවිජ්ජා, තා ආදි යෙසං ඡළභිඤ්ඤාදීනං තෙ තෙවිජ්ජාදයො, තෙ හෙදා අනෙකප්පකාරා භින්තා එතෙසන්ති තෙවිජ්ජාදිහෙදා, බිණාසවා, තාදිසෙති අත්ථො. අථ වා තිස්සො විජ්ජා එතස්ස අත්ථිති තෙවිජ්ජො, සො ආදි යෙසං ඡළභිඤ්ඤාදීනං තෙ තෙවිජ්ජාදයො, තෙ හෙදා යෙසං බිණාසවානං තෙ තෙවිජ්ජාදිහෙදා, තාදිසෙති අත්ථො. යෙ සන්ධාය ඉදං චුත්තන්ති යෙ භික්ඛු සන්ධාය ඉදං “අථ ඛො ආයස්මා”තිආදිවචනං සඬ්භිතික්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 437) චුත්තන්ති අත්ථො.

කිස්ස පනාති කස්මා පන. සික්ඛති සෙක්ඛො, අථ වා සික්ඛනං සික්ඛා, සායෙව තස්ස සිලන්ති සෙක්ඛො. සො හි අපරියොසිතසික්ඛත්තා ව තදධිමුත්තත්තා ව එකන්තෙන සික්ඛනසිලො න අසෙක්ඛො විය පරිනිට්ඨිතසික්ඛො තත්ථ

පටිපස්සද්වුස්සාහො, නාපි විස්සට්ඨසික්ඛො පවුරජනො විය තත්ථ අනධිමුත්තො.
 අථ වා අරියාය ජාතියා තිසු සික්ඛාසු ජානො, තත්ථ වා භවොති සෙක්ඛො. අථ වා
 ඉක්ඛති එතායාති ඉක්ඛා, මග්ගඵලසම්මාදිට්ඨි. සහ ඉක්ඛායාති සෙක්ඛො.
 උපරිමග්ගත්තයකිච්චස්ස අපරියොසිතත්තා සහ කරණීයෙනාති සකරණීයො.
 අස්සාති අනෙත. අසම්මුඛා පටිග්ගහිතං නාම නත්ථිති නනු ව –

“ද්වාසීති බුද්ධතො ගණ්හි, ද්වෙ සහස්සාති හික්ඛුතො;
 චතුරාසීති සහස්සාති, යෙ මෙ ධම්මා පවත්තිනො”ති. (ථෙරගා. 1027) –

වුත්තත්තා කථමෙතං යුජ්ජතීති? ද්වෙ සහස්සාති හික්ඛුතොති වුත්තමිපි භගවතො
 සන්නිකෙ පටිග්ගහිතමෙවාති කත්වා වුත්තන්ති නායං විරොධො. බහුකාරත්තාති
 බහුඋපකාරත්තා. උපකාරවචනො හෙත්ථ කාරසද්දො. අස්සාති භවෙය්.

අතිවිය විස්සත්ථොති අතිවිය විස්සාසිකො. නන්ති ආනන්දත්ථෙරං, “ඔවද්දති”ති
 ඉමිනා සම්බන්ධො. ආනන්දත්ථෙරස්ස යෙභුය්‍යන නවකාය පරිසාය විබ්භමනෙන
 මහාකස්සපත්ථෙරො එවමාහ “න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී”ති. තථා හි
 පරිනිබ්බුතෙ සත්ථරි මහාකස්සපත්ථෙරො සත්ථුපරිනිබ්බානෙ සන්නිපතිතස්ස
 හික්ඛුසඬ්ඨස්ස මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මවිනයසඬ්ඨායනත්ථං පඤ්චසතෙ හික්ඛු
 උච්චිතිත්වා “ආවුසො, රාජගහෙ වස්සං වසන්නා ධම්මවිනයං සඬ්ඨායෙය්‍යාම,
 තුම්හෙ පුරෙ වස්සුපනායිකාය අත්තනො අත්තනො පලිබොධං පච්ඡන්දිත්වා
 රාජගහෙ සන්නිපතවා”ති වත්වා අත්තනා රාජගහං ගතො. ආනන්දත්ථෙරොසි
 භගවතො පත්තවීරමාදාය මහාජනං සඤ්ඤාපෙන්නො සාවත්ථිං ගන්ත්වා තතො
 නික්ඛමිම රාජගහං ගච්ඡන්තො දක්ඛිණගිරිස්මිං වාරිකං වරි. තස්මිං සමයෙ
 ආනන්දත්ථෙරස්ස තිංසමත්තා සද්ධිවිහාරිකා යෙභුය්‍යන කුමාරභූතා
 එකවස්සිකදූවස්සිකහික්ඛු වෙව අනුපසම්පන්නා ව විබ්භමිංසු. කස්මා පනෙතෙ
 පබ්බජිතා, කස්මා විබ්භමිංසුති? තෙසං කිර මාතාපිතරො චිත්තෙසු.
 “ආනන්දත්ථෙරො සත්ථුවිස්සාසිකො අට්ඨ වරෙ යාවිත්වා උපට්ඨහති,
 ඉච්ඡතිච්ඡිතට්ඨානං සත්ථාරං ගහෙත්වා ගන්තුං සක්කොති, අම්භාකං දාරකෙ
 එතස්ස සන්නිකෙ පබ්බාපෙස්සාම, සො සත්ථාරං ගහෙත්වා ආගමිස්සති, තස්මිං
 ආගතෙ මයං මහාසක්කාරං කාතුං ලහිස්සාමා”ති ඉමිනා තාව කාරණෙන තෙසං
 ඤාතකා තෙ පබ්බාපෙසු. සත්ථරි පන පරිනිබ්බුතෙ තෙසං සා පත්ථනා
 උපච්ඡින්නා, අථ නෙ එකදිවසෙනෙව උප්පබ්බාපෙසු.

අථ ආනන්දත්ථෙරං දක්ඛිණගිරිස්මිං වාරිකං වරිත්වා රාජගහමාගතං දිස්වා
 මහාකස්සපත්ථෙරො එවමාහ “න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී”ති.
 වුත්තඤ්ඤෙතං කස්සපසංයුත්තෙ –

“අථ කිඤ්චරහි ත්වං, ආවුසො ආනන්ද, ඉමෙහි නවෙහි හික්ඛුහි
 ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරෙහි හොජනෙ අමත්තඤ්ඤාහි ජාගරියං අනනුයුත්තෙහි
 සද්ධිං වාරිකං වරසි, සස්සසාතං මඤ්ඤෙ වරසි, කුලූපසාතං මඤ්ඤෙ වරසි,

ඔලුප්පති බො තෙ, ආවුසො ආනන්ද, පරිසා, පලුප්පන්ති බො තෙ ආවුසො නවජපායා, න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසීති.

“අපි මෙ හන්තෙ කස්සප සිරස්මිං පලිතානි ජාතානි, අථ ච පන මයං අප්පාපි ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස කුමාරකවාදා න මුව්වාමාති. තථා හි පන ත්වං, ආවුසො ආනන්ද, ඉමෙහි නවෙහි භික්ඛුහි ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරෙහි භොජනෙ අමත්තඤ්ඤාහි ජාගරියං අනනුයුත්තෙහි සද්ධිං වාරිකං වරසි, සස්සසාතං මඤ්ඤෙ වරසි, කුලුපසාතං මඤ්ඤෙ වරසි, ඔලුප්පති බො තෙ, ආවුසො ආනන්ද, පරිසා, පලුප්පන්ති බො තෙ ආවුසො නවජපායා, න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී”ති (සං. නි. 2.154).

තත්ථ (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.154) සස්සසාතං මඤ්ඤෙවරසීති සස්සං සාතෙන්නො විය ආභිණ්ඩසි. කුලුපසාතං මඤ්ඤෙ වරසීති කුලානි උපසාතෙන්නො විය හනන්නො විය ආහනන්නො විය ආභිණ්ඩසි. ඔලුප්පති පලුප්පති භිජ්ජති. පලුප්පන්ති බො තෙ ආවුසො නවජපායාති, ආවුසො, එවං එතෙ තුය්භං පායෙන යෙභුයොන නවකා එකවස්සිකදූවස්සිකදහරා වෙච සාමණොරා ච පලුප්පන්ති. න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසීති අයං කුමාරකො අත්තනො පමාණං න චත ජානාතීති ථෙරං තජ්ජෙන්නො ආහ. කුමාරකවාදා න මුව්වාමාති කුමාරකවාදතො න මුව්වාම. තථා හි පන ත්වන්ති ඉදමස්ස එවං චත්තබ්බතාය කාරණදස්සනත්ථං චුත්තං. අයඤ්ඤෙත්ථ අධිජ්ජායො – යස්මා ත්වං ඉමෙහි නවකෙහි භික්ඛුහි ඉන්ද්‍රියසංවරරහිතෙහි සද්ධිං විවරසි, තස්මා කුමාරකෙහි සද්ධිං වරන්නො “කුමාරකො”ති චත්තබ්බතං අරහසීති.

“න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී”ති එත්ථ වා-සද්දො පදපුරණෙ. වා-සද්දො හි උපමානසමුව්චයසංසයවචස්සග්ගපදපුරණවිකප්පාදීසු බහුසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හෙස “පණ්ඩිතො වාපි තෙන සො”තිආදීසු (ධ. ප. 63) උපමානෙ දිස්සති, සදිසභාවෙති අත්ථො. “තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්ති”තිආදීසු (සු. නි. 213) සමුව්චයෙ. “කෙ වා ඉමෙ කස්ස වා”තිආදීසු (පාරා. 296) සංසයෙ. “අයං වා ඉමෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං සබ්බබාලො සබ්බමුළ්භො”තිආදීසු (දී. නි. 1.181) වචස්සග්ගෙ. “යෙ හි කෙච්චි, භික්ඛවෙ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා”තිආදීසු (ම. නි. 1.170; සං. නි. 2.13) විකප්පෙති. ඉධ පන පදපුරණෙ දට්ඨබ්බො. තෙනෙච ච ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන චුත්තං “වාසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරං කරොන්නෙන ‘න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී’තිආදීසු (සං. නි. 2.154) පදපුරණෙ”ති. අට්ඨකථායම්පි (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.154) එත්තකමෙච චුත්තං “න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසීති අයං කුමාරකො අත්තනො පමාණං න චත ජානාතීති ථෙරං තජ්ජෙන්නො ආහ”ති. එත්ථාපි චතාති වචනසිලිට්ඨතාය චුත්තං. යං පනෙත්ථ කෙනචි චුත්තං “න වායන්ති එත්ථ වාති විභාසා, අඤ්ඤාසිපි න අඤ්ඤාසිපිති අත්ථො”ති. තං තස්ස මතිමත්තන්ති දට්ඨබ්බං. න හෙත්ථ අයමත්ථො සම්භවති, තස්මා අත්තනො පමාණං නාඤ්ඤාසීති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. තත්‍රානි එවං සති. ඡන්දාගමනං වියානි එත්ථ ඡන්දා ආගමනං වියානි පදවිජෙදො කාතබ්බො, ඡන්දෙන

ආගමනං පවත්තනං වියාති අත්ථො, ඡන්දෙන අකත්තබ්බකරණං වියාති චුත්තං හොති. ඡන්දං වා ආගච්ඡති සම්පයොගවසෙනාති ඡන්දාගමනං, තථා පවත්තො අපායගමනීයො අකුසලචිත්තුප්පාදො. අථ වා අනනුරූපං ගමනං අගමනං, ඡන්දෙන අගමනං ඡන්දාගමනං, ඡන්දෙන සිනෙහෙන අනනුරූපං ගමනං පවත්තනං අකත්තබ්බකරණං වියාති චුත්තං හොති. අසෙක්ඛපට්ඨසම්භිදාප්පත්තෙති අසෙක්ඛභූතා පට්ඨසම්භිදා අසෙක්ඛපට්ඨසම්භිදා, තං පත්තෙ, පට්ඨප්පදා අසෙක්ඛපට්ඨසම්භිදෙති අත්ථො. අනුමනියාති අනුඤ්ඤාය, යාවනායාති චුත්තං හොති.

“කිඤ්චාපි සෙක්ඛො” ති ඉදං න සෙක්ඛානං අගතිගමනසබ්භාවෙන චුත්තං, අසෙක්ඛානංයෙව පන උච්චිතත්තාති දට්ඨබ්බං. පයමග්ගෙනෙව හි චත්තාරි අගතිගමනාති පභීයන්ති, තස්මා කිඤ්චාපි සෙක්ඛො, තථාපි ථෙරො ආයස්මත්තම්භි ආනන්දං උච්චිතභූති එවමෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. න පන කිඤ්චාපි සෙක්ඛො, තථාපි අභබ්බො අගතිං ගන්තුන්ති යොජෙතබ්බං. “අභබ්බො” තිආදිනා පන ධම්මසඬ්භිතියා තස්ස අරභභාවං දස්සෙත්තා විජ්ජමානෙ ගුණෙ කට්ඨන්ති. තත්ථ ඡන්දාති ඡන්දෙන, සිනෙහෙනාති අත්ථො. අගතිං ගන්තුන්ති අගත්තබ්බං ගන්තුං, අකත්තබ්බං කාතුන්ති චුත්තං හොති. ඉමානි පන චත්තාරි අගතිගමනාති භණ්ඩභාජනීයෙ ව විනිච්ඡයට්ඨානෙ ව ලබ්භන්ති. තත්ථ භණ්ඩභාජනීයෙ තාව අත්තනො භාරභූතානං හික්ඛුනං අමනාපෙ භණ්ඩෙ සම්පත්තෙ තං පරිවත්තිත්වා මනාපං දෙන්තො ඡන්දාගතිං ගච්ඡති නාම. අත්තනො පන අභාරභූතානං මනාපෙ භණ්ඩෙ සම්පත්තෙ තං පරිවත්තිත්වා අමනාපං දෙන්තො දොසාගතිං ගච්ඡති නාම. භණ්ඩෙසු භාජනීයවත්ථුඤ්ච ධීතිකඤ්ච අජානන්තො මොභාගතිං ගච්ඡති නාම. මුඛරානං වා රාජාදිතිස්සිතානං වා “ඉමෙ මෙ අමනාපෙ භණ්ඩෙ දින්තෙ අනත්ථං කරෙය්‍ය” න්ති භයෙන පරිවත්තිත්වා මනාපං දෙන්තො භයාගතිං ගච්ඡති නාම. යො පන එවං න ගච්ඡති, සබ්බෙසං තුලාභූතො පමාණභූතො මජ්ඣිමත්තොව හුත්වා යං යස්ස පාපුණාති, තදෙව තස්ස දෙති, අයං චතුබ්බධම්මි අගතිං න ගච්ඡති නාම. විනිච්ඡයට්ඨානෙ පන අත්තනො භාරභූතස්ස ගරුකාපත්තිං ලභුකාපත්තිං කත්වා කට්ඨන්තො ඡන්දාගතිං ගච්ඡති නාම. ඉතරස්ස ලභුකාපත්තිං ගරුකාපත්තිං කත්වා කට්ඨන්තො දොසාගතිං ගච්ඡති නාම. ආපත්තිචුට්ඨානං පන සමුච්චයක්ඛන්ධකඤ්ච අජානන්තො මොභාගතිං ගච්ඡති නාම. මුඛරස්ස වා රාජපුජිතස්ස වා “අයං මෙ ගරුකං කත්වා ආපත්තිං කට්ඨන්තස්ස අනත්ථම්මි කරෙය්‍යා” ති ගරුකමෙව ලභුකාපත්තිං කට්ඨන්තො භයාගතිං ගච්ඡති නාම. යො පන සබ්බෙසං යථාභූතමෙව කට්ඨෙසි, අයං චතුබ්බධම්මි අගතිගමනං න ගච්ඡති නාම. ථෙරොපි තාදිසො චතුත්තම්මි අගතිගමනානං පයමග්ගෙනෙව පභීතත්තා, තස්මා සඬ්භායනවසෙන ධම්මවිනයවිනිච්ඡයෙ සම්පත්තෙ ඡන්දාදිවසෙන අඤ්ඤා අකට්ඨන්තො යථාභූතමෙව කට්ඨන්ති චුත්තං “අභබ්බො...පෙ.... අගතිං ගන්තු” න්ති. පරියත්තොති අධිතො, උග්ගහිතොති අත්ථො.

උච්චිතතෙනාති උච්චිතත්වා ගහිතෙන. එතදභොසීති එතං පරිචිතක්කනං අභොසී. රාජගහං බො මහාගොවරන්ති එත්ථ “රාජගහන්ති රාජගහසාමන්තං

ගහෙන්වා වුත්ත’ න්ති වුළගණ්ඨිපදෙ මජ්ඣිමගණ්ඨිපදෙ ව වුත්තං. ගාවො වරන්ති එත්ථාති ගොවරො, ගොවරො විය ගොවරො, හික්ඛාවරණට්ඨානං. සො මහන්තො අස්ස, එත්ථාති වා මහාගොවරං, රාජගහං. ථාවරකම්මන්ති විරට්ඨායිකම්මං. විසභාගපුග්ගලො සුභද්දසදිසො. උක්කොටෙය්‍යාති නිවාරෙය්‍යාති අත්ථො. ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන සාවෙසීති –

“සුඤ්ඤානං මෙ, ආවුසො, සඬ්ඝො, යදි සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ලං, සඬ්ඝො ඉමාති පඤ්ච හික්ඛුසතාති සම්මන්තෙය්‍ය ‘රාජගහෙ වස්සං වසන්තාති ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඬ්ඝායිතුං, න අඤ්ඤෙහි හික්ඛුහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බ’න්ති, එසා ඤත්ති.

“සුඤ්ඤානං මෙ, ආවුසො, සඬ්ඝො, සඬ්ඝො ඉමාති පඤ්ච හික්ඛුසතාති සම්මන්තාති ‘රාජගහෙ වස්සං වසන්තාති ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඬ්ඝායිතුං, න අඤ්ඤෙහි හික්ඛුහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බ’න්ති, යස්සායස්මතො ඛමති ඉමෙසං පඤ්චන්තං හික්ඛුසතාතං සම්මුති ‘රාජගහෙ වස්සං වසන්තාතං ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඬ්ඝායිතුං, න අඤ්ඤෙහි හික්ඛුහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බ’න්ති, සො තුණ්හස්ස. යස්ස නක්ඛමති, සො භාසෙය්‍ය.

“සම්මතාති සඬ්ඝෙන ඉමාති පඤ්ච හික්ඛුසතාති ‘රාජගහෙ වස්සං වසන්තාති ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඬ්ඝායිතුං, න අඤ්ඤෙහි හික්ඛුහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බ’න්ති, ඛමති සඬ්ඝස්ස, තස්මා තුණ්හි, එවමෙන ධාරයාමී’ති (වුළව. 437) –

එවං ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන සාවෙසී. ඉදං සන්ධාය වුත්තං “තං සඬ්ඝිතික්ඛන්ධකෙ වුත්තනයෙනෙව ඤාතබ්බ’න්ති.

අයං පන කම්මවාචා තථාගතස්ස පරිනිබ්බානතො එකච්ඡතිමෙ දිවසෙ කතා. වුත්තඤ්ඤෙනං දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.පට්ඨසඬ්ඝිතිකථා) “අයං පන කම්මවාචා තථාගතස්ස පරිනිබ්බානතො එකච්ඡතිමෙ දිවසෙ කතා. හගවා හි විසාඛපුණ්ණමායං පච්චුසසමයෙ පරිනිබ්බුතො, අට්ඨස්ස සත්තාහං සුචණ්ණවණ්ණං සරීරං ගන්ධමාලාදීහි පුප්පයංසු. එවං සත්තාහං සාධුකීළනදිවසා නාම අහෙසුං. තතො සත්තාහං විතකාය අග්ගිනා ඤායි, සත්තාහං සත්තිපඤ්ජරං කත්වා සන්ථාගාරසාලායං ධාතුපුජං කරංසුති එකච්ඡති දිවසා ගතා. ජෙට්ඨමුලසුක්කපක්ඛපඤ්චමීයං පන ධාතුයො භාජයිංසු. එතස්මිං ධාතුභාජනදිවසෙ සන්නිපතිතස්ස මහාහික්ඛුසඬ්ඝස්ස සුභද්දෙන වුඩ්ඪපබ්බජිතෙන කතං අනාවාරං ආරොචෙත්වා වුත්තනයෙනෙව හික්ඛු උච්චිතිත්වා අයං කම්මවාචා කතා. ඉමඤ්ච පන කම්මවාචං කත්වා ථෙරො හික්ඛු ආමන්තෙසි ‘ආවුසො ඉදාති තුම්භාකං චත්තාලීසදිවසා ඔකාසො, තතො පරං අයං නාම තො පලිබ්බොධො අත්ථිති චත්තුං න ලබ්භා, තස්මා එත්ථන්තරෙ යස්ස රොගපලිබ්බොධො වා ආවරිද්ධපජ්ඣායපලිබ්බොධො වා මාතාපිතුපලිබ්බොධො වා අත්ථි, පත්තං වා පන පචිතබ්බං වීචරං වා කාතබ්බං, සො

තං පලිබොධං ඡිත්තදිත්වා කරණීයං කරොතු' ති. එවඤ්ච පන චත්වා ථෙරො අත්තනො පඤ්චසත්තාය පරිසාය පරිවුතො රාජගහං ගතො, අඤ්ඤෙහි මහාථෙරො අත්තනො අත්තනො පරිවාරං ගහෙත්වා සොකසල්ලසමප්පිතං මහාජනං අස්සාසෙතුකාමා තං තං දිසං පක්කන්තා. පුණ්ණත්ථෙරො පන සත්තසතහික්ඛුපරිවාරො 'තථාගතස්ස පරිනිබ්බානට්ඨානං ආගතාගතං මහාජනං අස්සාසෙස්සාමි' ති කුසිනාරායමෙව අට්ඨාසි. ආයස්මා ආනන්දො යථා පුබ්බෙ අපරිනිබ්බුතස්ස, එවං පරිනිබ්බුතස්සපි භගවතො සයමෙව පත්තචීවරමාදාය පඤ්චහි හික්ඛුසතෙහි සද්ධිං යෙන සාවත්ථී තෙන වාරිකං පක්කාමි. ගච්ඡතො පනස්ස පරිවාරා හික්ඛු ගණනපථං චිතිවත්තා' ති. තස්මා තථාගතස්ස පරිනිබ්බානතො තිස්ස සත්තාහෙසු අතික්කන්තෙසු එකච්ඡතිමෙ දිවසෙ ඉමං කම්මවාචං සාවෙත්වා ථෙරො රාජගහං පක්කන්තොති වෙදිතබ්බං.

යදි එවං කස්මා පන ඉධ මඬගලසුත්තට්ඨකථායඤ්ච (බු. පා. අට්ඨ. 5.පට්මමහාසඬගීතිකථා) “සත්තසු සාධුකීළනදිවසෙසු සත්තසු ච ධාතුපුජාදිවසෙසු චිතිවත්තෙසු” ති වුත්තං? සත්තසු ධාතුපුජාදිවසෙසු ගහිතෙසු තද්විනාභාවතො මජ්ඣෙ චිතකාය ඤාපනසත්තාහමිපි ගහිතමෙවාති කත්වා විසුං න වුත්තං විය දිස්සති. යදි එවං අථ කස්මා “අඬ්ඬමාසො අතික්කන්තො, දියඬ්ඬමාසො සෙසො” ති ච වුත්තන්ති? නායං දොසො. අප්පකඤ්ඤි ඌනමධිකං වා ගණනුපගං න හොති, තස්මා සමුදායො අප්පකෙන අධිකොපි අනධිකො විය හොතීති කත්වා අඬ්ඬමාසතො අධිකෙපි පඤ්ච දිවසෙ “අඬ්ඬමාසො අතික්කන්තො” ති වුත්තං. “ද්වාසීතිඛන්ධකචත්තානං කත්ථවි අසීතිඛන්ධකචත්තානී” ති වචනං විය. තථා අප්පකෙන ඌනොපි ච සමුදායො අනුනො විය හොතීති කත්වා “දියඬ්ඬමාසතො ඌනෙපි පඤ්ච දිවසෙ දියඬ්ඬමාසො සෙසො” ති ච වුත්තං. සතිපට්ඨානවිහඬගට්ඨකථායඤ්ච (විහ. අට්ඨ. 356) ඡමාසතො ඌනෙපි අඬ්ඬමාසෙ “ඡ මාසෙ සජ්ඣායො කාතබ්බො” ති වුත්තවචනං විය. තත්ථ හි තචපඤ්චකාදීසු චතුසු පඤ්චකෙසු ද්වීසු ච ඡක්කෙසු එකෙකස්මිං අනුලොමතො පඤ්චාහං, පටිලොමතො පඤ්චාහං, අනුලොමපටිලොමතො පඤ්චාහං, තථා පුරිමපුරිමෙහි පඤ්චකඡක්කෙහි සද්ධිං අනුලොමතො පඤ්චාහං, පටිලොමතො පඤ්චාහං, අනුලොමපටිලොමතො පඤ්චාහන්ති එවං විසුං තිපඤ්චාහං එකතො තිපඤ්චාහඤ්ච සජ්ඣායං කත්වා ඡමාසං සජ්ඣායො කාතබ්බොති වචනං විය. තත්ථ හි චක්කපඤ්චකාදීසු තිස්ස පඤ්චකෙසු ද්වීසු ච ඡක්කෙසු විසුං හෙට්ඨිමෙහි එකතො ච සජ්ඣායෙ පඤ්චන්තං පඤ්චන්තං පඤ්චකානං වසෙන පඤ්චමාසපරිපුණ්ණා ලබ්භන්ති, තචපඤ්චකෙ පන විසුං තිපඤ්චාහමෙවාති අඬ්ඬමාසොයෙවෙකො ලබ්භන්ති අඬ්ඬමාසාධිකපඤ්චමාසා ලබ්භන්ති.

එවං සති යථා තත්ථ අඬ්ඬමාසෙ ඌනෙපි මාසපරිච්ඡේදෙන පරිච්ඡිජ්ජමානෙ සජ්ඣායෙ ඡ මාසා පරිච්ඡේදකා හොන්තීති පරිච්ඡිජ්ජමානස්ස සජ්ඣායස්ස සත්තමාසාදිමාසත්තරගමනනිවාරණත්ථං ඡමාසග්ගහණං කතං, න සකලඡමාසෙ සජ්ඣායප්පචත්තිදස්සනත්ථං, එවමිධාපි මාසවසෙන කාලෙ පරිච්ඡිජ්ජමානෙ ඌනෙපි පඤ්චදිවසෙ දියඬ්ඬමාසො පරිච්ඡේදකො හොතීති පරිච්ඡිජ්ජමානස්ස

කාලස්ස ද්විමාසාදිමාසන්තරගමනනිවාරණත්ථං “දියඬිඬිමාසො සෙසො” ති
 දියඬිඬිමාසග්ගහණං කතන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙනබ්බො. අඤ්ඤාථා ව
 අට්ඨකථාවචනානං අඤ්ඤාමඤ්ඤවිරොධො ආපජ්ජති. එකාහමෙව වා හගවතො
 සරීරං චිතකාය ක්‍රියායිති බුද්දකභාණකානං අධිජ්ජායොති ගහෙනබ්බං. එවඤ්ඤි සති
 පරිනිබ්බානතො සත්තසු සාධුකීළනදිවසෙසු චිතිවත්තෙසු අට්ඨමියං චිතකාය
 හගවතො සරීරං ක්‍රියාපෙත්වා තතො පරං සත්තසු දිවසෙසු ධාතුපුජං අකංසුති
 අඬිඬිමාසො අතික්කන්තො, ගිම්හානං දියඬිඬිමාසො ව මාසො සෙසො හොති.
 පරිනිබ්බානසුත්තන්තපාළියමිපි හි චිතකාය ක්‍රියාපනසත්තාහං න ආගතං, ද්වෙයෙව
 සත්තාහානි ආගතානි, උපපරික්ඛිත්වා පන යං රුච්චති, තං ගහෙනබ්බං. ඉතො
 අඤ්ඤාන වා පකාරෙන යථා න විරුජ්ඣති, තථා කාරණං පරියෙසිතබ්බං. යං
 පනෙත්ථ කෙනචි චුත්තං “අඬිඬිමාසො අතික්කන්තොති එත්ථ එකො දිවසො
 නට්ඨො. සො පාටිපදදිවසො කොලාහලදිවසො නාම, තස්මා ඉධ න ගහිතො” ති. තං
 න සුන්දරං පරිනිබ්බානසුත්තන්තපාළියං පාටිපදදිවසතොයෙව පට්ඨාය සත්තාහස්ස
 චුත්තත්තා අට්ඨකථායඤ්ඤා පරිනිබ්බානදිවසෙනපි සද්ධිං තිණ්ණං සත්තාහානං
 ගහිතත්තා. තථා හි පරිනිබ්බානදිවසෙන සද්ධිං තිණ්ණං සත්තාහානං ගහිතත්තා
 ජෙට්ඨමූලසුක්කපඤ්චමී එකච්ඡතිමො දිවසො හොති.

සත්තසු සාධුකීළනදිවසෙසුති එත්ථ සාධුකීළනං නාම සංවෙගවත්ථුං
 කිත්තෙත්වා කිත්තෙත්වා අනිච්චතාපටිසංයුත්තානි ගීතානි ගායිත්වා පූජාවසෙන
 කීළනතො සුන්දරං කීළනන්ති සාධුකීළනං. අථ වා සපරහිතසාධනට්ඨෙන සාධු,
 තෙසං සංවෙගවත්ථුං කිත්තෙත්වා කිත්තෙත්වා කීළනං සාධුකීළනං,
 උළාරපුඤ්ඤපසවනතො සම්පරායිකත්ථාවිරොධිකීළාවිහාරොති අත්ථො. එත්ථ ව
 පුරිමස්මිං සත්තාහෙ සාධුකීළාය එකදෙසෙන කතන්තා සාධුකීළනදිවසා නාම තෙ
 ජාතා. විසෙසතො පන ධාතුපුජාදිවසෙසුයෙව සාධුකීළනං අකංසු. තතොයෙව ව
 මහාපරිනිබ්බානසුත්තන්තපාළියං –

“අථ ඛො කොසිතාරකා මල්ලා හගවතො සරීරානි සත්තාහං
 සන්ථාගාරෙ සත්තිපඤ්ජරං කරිත්වා ධනුපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා නච්චෙහි
 ගීතෙහි වාදිතෙහි මාලෙහි ගන්ධෙහි සක්කරිංසු ගරුං කරිංසු මානෙසුං
 සුජෙසු”න්ති (දී. නි. 2.235).

එතස්ස අට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 2.235) චුත්තං –

“කස්මා පනෙනෙ එවමකංසුති? ඉතො පුරිමෙසු ද්වීසු සත්තාහෙසු තෙ
 හික්ඛුසඬ්ඝස්ස ධානනිසජ්ජොකාසං කරොන්තා බාදනීයභොජනීයාදීනි
 සංවිදහන්තා සාධුකීළිකාය ඔකාසං න ලහිංසු. තතො තෙසං අහොසි ‘ඉමං
 සත්තාහං සාධුකීළිතං කීළිස්සාම, ධානං ඛො පනෙනං විජ්ජති, යං අම්භාකං
 පමත්තභාවං ඤත්වා කොච්ඡෙව ආගන්ත්වා ධාතුයො ගණ්භෙය්‍යා, තස්මා
 ආරක්ඛං යපෙත්වා කීළිස්සාම’ ති, තෙන තෙ එවමකංසු” ති.

තස්මා විසෙසතො සාධුකීළිකා ධාතුපුජාදිවසෙසුයෙවාති දට්ඨබ්බං. තෙ පන ධාතුපුජාය කතත්තා “ධාතුපුජාදිවසා”ති පාකටා ජාතාති ආහ “සත්තසු ව ධාතුපුජාදිවසෙසු”ති. උපකට්ඨාති ආසන්නා. වස්සං උපනෙන්නි උපගව්ඡන්ති එත්ථාති වස්සුපනායිකා. එකං මග්ගං ගතොති වාරිකං වරිත්වා මහාජනං අස්සාසෙතුං එකෙන මග්ගෙන ගතො. එවං අනුරුද්ධත්ථෙරාදයොපි තෙසු තෙසු ජනපදෙසු වාරිකං වරිත්වා මහාජනං අස්සාසෙන්නා ගතාති දට්ඨබ්බං. යෙන සාවත්ථී, තෙන වාරිකං පක්කාමිති යත්ථ සාවත්ථී, තත්ථ වාරිකං පක්කාමි, යෙන වා දිසාභාගෙන සාවත්ථී පක්කමිතබ්බා හොති, තෙන දිසාභාගෙන වාරිකං පක්කාමිති අත්ථො.

තත්තාති තස්සං සාවත්ථීයං. සුදන්ති නිපාතමත්තං. අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තායාති “සබ්බෙ සඬ්ඛාරා අනිච්චා”ති ආදිනයජ්ජවත්තාය. අසමුච්ඡින්නතණ්හානුසයත්තා අවිජ්ජාතණ්හාහිසඬ්ඛතෙන කම්මුනා භවයොනිගතිධීතිසත්තාවාසෙසු ඛන්ධපඤ්චකසඬ්ඛාතං අත්තභාවං ජනෙති අභිනිබ්බත්තෙතිති ජනො, කිලෙසෙ ජනෙති, අජනි, ජනිස්සතිති වා ජනො, මහන්තො ජනොති මහාජනො, තං මහාජනං, බහුජනන්ති අත්ථො. සඤ්ඤාපෙත්වාති සමස්සාසෙත්වා. ගන්ධකුටියා ද්වාරං විවරිත්වාති පරිභොගවෙතියභාවතො ගන්ධකුටිං වන්දිත්වා ගන්ධකුටියා ද්වාරං විවරිති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ.

1.පට්ඨමහාසඬ්ඛිතිකථා) “ගන්ධකුටිං වන්දිත්වා”ති වුත්තං. මීලාතං මාලාකවචරං මීලාතමාලාකවචරං. යථායානෙ යපෙත්වාති පට්ඨමයීතට්ඨානං අනතික්කමිත්වා යථායීතට්ඨානෙයෙව යපෙත්වාති අත්ථො. භගවතො ධීතකාලෙ කරණීයං වත්තං සබ්බමකාසීති සෙනාසනෙ කත්තබ්බවත්තං සන්ධාය වුත්තං. කරොන්තො ව න්හානකොට්ඨකෙ සම්මජ්ජනඋදකුපට්ඨානාදිකාලෙසු ගන්ධකුටිං ගන්ත්වා “නනු භගවා අයං තුම්භාකං න්හානකාලො, අයං ධම්මදෙසනාකාලො, අයං භික්ඛුනං ඔවාදදානකාලො, අයං සීහසෙයාං කප්පනකාලො, අයං මුඛධොවනකාලො”ති ආදිනා නයෙන පරිදෙවමානොව අකාසී. තමෙන අඤ්ඤතරා දෙවතා “හන්තෙ ආනන්ද, තුම්භෙ එවං පරිදෙවමානා කථං අඤ්ඤෙ අස්සාසයිස්සථා”ති සංවෙජෙසී. සො තස්සා වචනෙන සංවිග්ගහදයො සන්ථම්භිත්වා තථාගතස්ස පරිනිබ්බානතො පභුති ධානනිසජ්ජබහුලතාය උස්සන්තධාතුකං කායං සමස්සාසෙතුං බීරවිරෙවනං පිටි. ඉදානි තං දස්සෙන්නො “අථ ථෙරො”ති ආදිමාහ.

උස්සන්තධාතුකන්ති උපවිතසෙම්භාදිධාතුකං කායං. සමස්සාසෙතුන්ති සන්තප්පෙතුං. දුතියදිවසෙති දෙවතාය සංවෙජිතදිවසතො. “ජෙනවනවිහාරං පටිට්ඨදිවසතො වා දුතියදිවසෙ”ති වදන්ති. විරිච්චති එතෙනාති විරෙවනං, ඔසධපරිභාවිතං බීරමෙව විරෙවනන්ති බීරවිරෙවනං. යං සන්ධායාති යං හෙසජ්ජපානං සන්ධාය. අඬ්ගසුභතාය සුභොති එවං ලද්ධනාමත්තා සුභෙන මාණුවෙන. පහිතං මාණුවකන්ති “සත්ථා පරිනිබ්බුතො ආනන්දත්ථෙරො කිරස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා ආගතො, මහාජනො ව තං දස්සනාය උපසඬ්ඛමති”ති සුත්වා “විහාරං බො පන ගන්ත්වා මහාජනමජ්ඣෙකං න සක්කා සුබ්බෙන පටිසන්ථාරං වා කාතුං ධම්මකථං වා සොතුං, ගෙහං ආගතංයෙව නං දිස්වා සුබ්බෙන පටිසන්ථාරං කරිස්සාමි, එකා ව මෙ කඬ්ඛා අත්ථී, තම්පි නං පුච්ඡිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා සුභෙන

මාණවෙන පෙසිතං මාණවකං. එතදවොවාති එතං “අකාලො බො” තිආදිකං ආනන්දත්ථෙරො අවොව. අකාලො බොති අජ්ජ ගන්තුං යුත්තකාලො න හොති. කස්මාති වෙ ආහ “අත්ථි මෙ අජ්ජා” තිආදි. හෙසජ්ජමත්තාති අජ්ජමත්තකං හෙසජ්ජං. අජ්ජත්ථො හි අයං මත්තාසද්දො “මත්තා සුඛපරිච්චාගා” තිආදීසු විය.

දුතියදිවසෙති බීරවිරෙවනං පිතදිවසතො දුතියදිවසෙ. වෙනකත්ථෙරොනාති වෙතියරට්ඨෙ ජාතත්තා “වෙනකො” ති එවං ලද්ධනාමෙන. සුභෙන මාණවෙන පුට්ඨොති “යෙසු ධම්මෙසු හවං ගොතමො ඉමං ලොකං පතිට්ඨාපෙසි, තෙ තස්ස අව්චයෙන නට්ඨා නු බො, ධරන්ති, සවෙ ධරන්ති, ආනන්දො ජානිස්සති, හන්ද නං පුච්ඡාමි” ති එවං වින්තෙත්වා “යෙසං සො හවං ගොතමො ධම්මානං වණ්ණවාදී අහොසි, යත්ථ ව ඉමං ජනතං සමාදපෙසි නිවෙසෙසි පතිට්ඨාපෙසි, කතමෙසානං බො හො ආනන්ද ධම්මානං සො හවං ගොතමො වණ්ණවාදී අහොසි” තිආදිනා (දී. නි. 1.448) සුභෙන මාණවෙන පුට්ඨො. අථස්ස ථෙරො තීණි පිටකානි සීලක්ඛන්ධාදීහි තීහි ඛන්ධෙහි සඬගහෙන්වා දස්සෙන්තො “තිණ්ණං බො, මාණව, ඛන්ධානං සො හගවා වණ්ණවාදී” තිආදිනා සුභසුත්තමහාසි. තං සන්ධාය වුත්තං “දීඝනිකායෙ සුභසුත්තං නාම දසමං සුත්තමහාසි” ති.

බණ්ඩපුල්ලපට්ඨසඬබරණන්ති එත්ථ බණ්ඩන්ති ඡින්නං. පුල්ලන්ති හින්තං. තෙසං පට්ඨසඬබරණං පුන සම්මා පාකතිකකරණං, අභිනවකරණන්ති වුත්තං හොති. රාජගහන්ති එවංනාමකං නගරං. තඤ්ඤි මන්ධතුමහාගොවින්දාදීහි පරිග්ගහිතත්තා “රාජගහ” න්ති වුච්චති. ඡඩ්ඞිතපතිතඋක්ඛාපාති ඡඩ්ඞිතා ව පතිතා ව උක්ඛාපා ව අහෙසුන්ති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – හගවතො පරිනිබ්බානට්ඨානං ගච්ඡන්තෙහි හික්ඛුහි ඡඩ්ඞිතා විස්සට්ඨා, තතොයෙව ව උපවිකාදීහි බාදිතත්තා ඉතො විතො ව පතිතා, සම්මජ්ජනාහාවෙන ආකිණ්ණකවරත්තා උක්ඛාපා ව අහෙසුන්ති. ඉමමෙවත්ථං දස්සෙන්තො ආහ “හගවතො හී” තිආදි. පරිච්ඡෙදවසෙන වෙණියති දිස්සති පරිවෙණං. තත්ථාති තෙසු විහාරෙසු. බණ්ඩපුල්ලපට්ඨසඬබරණන්ති ඉමිනා සම්බන්ධො. පඨමං මාසන්ති වස්සානස්ස පඨමං මාසං, අව්චන්තසංයොගෙ වෙනං උපයොගවචනං. සෙනාසනවත්තානං පඤ්ඤත්තත්තා සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ ව සෙනාසනපට්ඨෙද්ධානං බහුනං වචනතො “හගවතා...පෙ.... වණ්ණිත” න්ති වුත්තං.

දුතියදිවසෙති “බණ්ඩපුල්ලපට්ඨසඬබරණං කරොමා” ති වින්තිතදිවසතො දුතියදිවසෙ. සො ව වස්සුපනායිකදිවසතො දුතියදිවසොති වෙදිතබ්බො. තෙ හි ථෙරො ආසාල්හීපුණ්ණමාය උපොසථං කත්වා පාටිපදෙ සන්නිපතිත්වා වස්සං උපගන්ත්වා එවං වින්තෙසු. අජාතසත්තු රාජාති අජාතො හුත්වා පිතුතො පච්චත්ථිකො ජාතොති “අජාතසත්තු” ති ලද්ධවොහාරො රාජා. තස්මිං කිර කුච්ඡිගතෙ දෙවියා එවරුපො දොහලො උජ්ජජ්ජි “අහො වතාහං රඤ්ඤො දක්ඛිණබාහුතො ලොහිතං පිට්ඨො” න්ති. අථ තස්සා කථෙතුං අසක්කොන්තියා කිසභාවං දුබ්බණ්ණභාවඤ්ච දිස්වා රාජා සයමෙව පුච්ඡිත්වා ඤත්වා ව වෙජ්ජෙ පක්කොසාපෙත්වා සුවණ්ණසත්ථකෙන බාහුං ඵාලෙත්වා සුවණ්ණසරකෙන

ලොහිතං ගහෙත්වා උදකෙන සම්භින්දිත්වා පායෙසි. නෙමිත්තකා තං සුත්වා “එස ගබ්භො රඤ්ඤො සත්තු භවිස්සති, ඉමිනා රාජා භඤ්ඤස්සති” ති බ්‍යාකරිංසු, තස්මා “අජාතොයෙව රඤ්ඤො සත්තු භවිස්සති” ති නෙමිත්තකෙහි නිද්දිට්ඨත්තා අජාතසත්තු නාම ජාතො. කිත්ති කාරණප්‍රච්ඡින්නත්ථෙ නිපාතො, කස්මාති අත්ථො. පටිච්චෙදෙසුන්ති නිවෙදෙසුං, ජානාපෙසුන්ති අත්ථො. විස්සත්ථාති නිරාසඩ්ඛවිත්තා. ආණාවක්කන්ති ආණායෙව අප්පට්භතවුත්තියා පවත්තනට්ඨෙත වක්කන්ති ආණාවක්කං. සන්තිසප්පට්ඨානන්ති සන්තිපතිත්වා නිසිදනට්ඨානං.

රාජභවනවිභූතින්ති රාජභවනසම්පත්තිං. අවහසන්තමිවාති අවහසං කුරුමානං විය. සිරියා නිකෙතමිවාති සිරියා වසනට්ඨානමිව. එකනිපාතතිත්ථමිව ව දෙවමනුස්සනයනවිභඩ්ගානන්ති එකස්මිං පානියතිත්ථෙ සන්තිපතන්තා පක්ඛිනො විය සබ්බෙසං ජනානං වක්ඛුන්ති මණ්ඩපෙයෙව නිපතන්තිති දෙවමනුස්සානං නයනසඩ්ඛාතවිභඩ්ගානං එකනිපාතතිත්ථමිව ව. ලොකරාමණෙයාකමිව සම්පිණ්ඩිතන්ති එකත්ථ සම්පිණ්ඩිතං රාසිකතං ලොකෙ රමණීයභාවං විය. යදි ලොකෙ විජ්ජමානං රමණීයත්තං සබ්බමෙව ආනෙත්වා එකත්ථ සම්පිණ්ඩිතං සියා, තං වියාති වුත්තං හොති. “දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩන්ති ඵෙග්ගුරහිතසාරං විය කසට්ඨිනිමුත්තං පසන්තභූතං විය ව දට්ඨබ්බෙසු දට්ඨුං අරහරූපෙසු සාරභූතං පසන්තභූතඤ්චා” ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. දට්ඨබ්බො දස්සනීයො සාරභූතො විසිට්ඨතරො මණ්ඩො මණ්ඩිතං අලඬිකාරො එතස්සාති දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩො, මණ්ඩපොති එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බොති අමිභාකං බන්ති, උපපරික්ඛිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං. මණ්ඩං සුරියරස්මිං පාති නිවාරෙතීති මණ්ඩපො. විවිධ...පෙ.... වාරුචිතානන්ති එත්ථ කුසුමදාමාති ව තාති ඔලම්බකාති වාති කුසුමදාමඔලම්බකාති. එත්ථ ව විසෙසනස්ස පරනිපාතො දට්ඨබ්බො, ඔලම්බකකුසුමදාමාතීති අත්ථො. තාති විවිධාති අනෙකප්පකාරාති විනිග්ගලන්තං වමෙන්නං නික්ඛාමෙන්නමිව වාරු සොහනං විතානං එත්ථාති විවිධකුසුමදාමඔලම්බකවිනිග්ගලන්තවාරුචිතානො, මණ්ඩපො, තං අලඬිකරිත්වාති යොජෙතබ්බං. රතනවිචිත්‍රමණිකඔට්ටිමතලමිවාති නානාපුප්ඵ්‍යභාරවිචිත්තසුපරිනිට්ඨිතභූමිකම්මත්තායෙව නානාරතනෙහි විචිත්තභූතමණිකොට්ටිමතලමිවාති අත්ථො. එත්ථ ව රතනවිචිත්තග්ගහණං නානාපුප්ඵ්‍යභාරවිචිත්තතාය නිදස්සනං, මණිකොට්ටිමතලග්ගහණං සුපරිනිට්ඨිතභූමිපරිකම්මතායාති වෙදිතබ්බං. මණියො කොට්ටෙත්වා කතතලන්තා මණිකොට්ටනෙන නිබ්බත්තතලන්ති මණිකොට්ටිමතලං. නන්ති මණ්ඩපං. පුප්ඵ්‍යභාරො පුප්ඵ්‍යජා. උත්තරාභිමුඛන්ති උත්තරදිසාභිමුඛං. ආසනාරහන්ති නිසිදනාරහං. දන්තබ්බිතන්ති දන්තෙහි රවිතං, දන්තෙහි කතන්ති වුත්තං හොති. එත්ථාති ආසනෙ. නිට්ඨිතං හන්තෙ මම කිච්චන්ති මයා කත්තබ්බකිච්චං නිට්ඨිතන්ති අත්ථො.

තස්මිං පන දිවසෙ එකච්චෙ භික්ඛු ආයස්මන්තං ආනන්දං සන්ධාය එවමාහංසු “ඉමස්මිං භික්ඛුසඩ්ධසෙ එකො භික්ඛු විස්සගන්ධං වායන්තො විවරතී” ති. ථෙරො තං සුත්වා “ඉමස්මිං භික්ඛුසඩ්ධසෙ අඤ්ඤො විස්සගන්ධං වායන්තො විවරණකභික්ඛු

නාම නත්ථී, අද්ධා එතෙ මං සන්ධාය වදන්ති” ති සංවෙගං ආපජ්ජී. එකච්චෙ නං ආහංසුයෙව “ස්වෙ, ආවුසො, සන්තිපාතො” තිආදි. ඉදානි තං දස්සෙන්නො ආහ “භික්ඛු ආයස්මන්තං ආනන්දං ආහංසු” තිආදි. තෙනාති තස්මා. ආවජ්ජෙසීති උපනාමෙසි. අනුපාදායාති තණ්හාදිට්ඨිවසෙන කඤ්චි ධම්මං අගහෙත්වා, යෙහි වා කිලෙසෙහි සබ්බෙහි විමුච්චති, තෙසං ලෙසමත්තම්පි අගහෙත්වාති අත්ථො. ආසවෙහීති භවතො ආහවග්ගං ධම්මතො වා ආගොත්‍රභුං සවනතො පවත්තනතො ආසවසඤ්ඤිතෙහි කිලෙසෙහි. ලක්ඛණවචනඤ්ඤෙතං ආසවෙහීති, තදෙකට්ඨතාය පන සබ්බෙහිපි කිලෙසෙහි, සබ්බෙහිපි පාපධම්මෙහි චිත්තං විමුච්චතියෙව. චිත්තං විමුච්චිති චිත්තං අරහත්තමග්ගක්කණෙ ආසවෙහි විමුච්චමානං කත්වා අරහත්තඵලක්ඛණෙ විමුච්චිති අත්ථො. වඩ්ඤාමෙතාති වඩ්ඤාමනාකිරියාය. විචට්ඨපනිස්සයභූතං කතං උපචිතං පුඤ්ඤං එතෙනාති කතපුඤ්ඤො, අරහත්තාධිගමාය කතාධිකාරොති අත්ථො. පධානමනුයුඤ්ජාති වීරියං අනුයුඤ්ජ, අරහත්තාධිගමාය අනුයොගං කරොහීති අත්ථො. කථාදොසො නාම නත්ථීති කථාය අපරජ්ඣං නාම නත්ථී. අච්චාරද්ධං වීරියන්ති අතිවිය ආරද්ධං වීරියං. උද්ධච්චායාති උද්ධතභාවාය. වීරියසමතං යොජෙමීති වඩ්ඤාමනවීරියස්ස අධිමත්තත්තා තස්ස පහානවසෙන සමාධිතා සමරසතාපාදනෙන වීරියසමතං යොජෙමි.

දුතියදිවසෙති ථෙරෙන අරහත්තජ්ජත්තදිවසතො දුතියදිවසෙ. ධම්මසභායං සන්තිපතිතාති පක්ඛස්ස පඤ්චමියං සන්තිපතිංසු. අත්තතො අරහත්තජ්ජත්තිං ඤාපෙතුකාමොති “සෙක්ඛතාය ධම්මසඬ්ඨිතියා ගහෙතුං අයුත්තම්පි බහුස්සුත්තා ගණ්ඨිස්සාමා” ති චිත්තෙත්වා නිසින්නානං ථෙරානං “ඉදානි අරහත්තජ්ජත්තො” ති සොමනස්සුජ්ජාදනත්ථං “අජ්ජමත්තො භොහී” ති දින්නඕවාදස්ස සඵලතාදීපනත්ථං අත්තුපනායිකං අකත්වා අඤ්ඤාඛ්‍යාකරණස්ස භගවතා සංවණ්ණිතත්තා ව ථෙරො අත්තතො අරහත්තජ්ජත්තිං ඤාපෙතුකාමො අහොසීති වෙදිතබ්බං. යථාචුඩ්ඪස්ත්ති චුඩ්ඪපටිපාටිං අනතික්කමිත්වා. එකෙති මජ්ඣිමභාණකානංයෙව එකෙ. පුබ්බෙ චුත්තම්පි හි සබ්බං මජ්ඣිමභාණකා වදන්තියෙවාති වෙදිතබ්බං. දීඝභාණකා (දී. නි. අට්ඨ. 1.පට්ඨමභාසඬ්ඨිතිකථා) පනෙත්ථ එවං වදන්ති –

“අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො අරහා සමානො සන්තිපාතං අගමාසි. කථං අගමාසි? ‘ඉදානිමිහි සන්තිපාතමජ්ඣං පවිසනාරහො’ ති භට්ඨතුට්ඨචිත්තො එකංසං විචරං කත්වා බන්ධනා මුත්තතාලපක්කං විය පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තජාතිමණි විය විගතවලාහකෙ නහෙ සමුග්ගතපුණ්ණවන්දො විය බාලාතපසම්ඵස්සවිකසිතරෙණුපිඤ්ජරගබ්භං පදුමං විය ව පරිසුද්ධෙන පරියොදානෙන සජ්ජගෙන සස්සිරිකෙන මුඛවරෙන අත්තතො අරහත්තජ්ජත්තිං ආරොචයමානො විය ව අගමාසි. අථ නං දිස්වා ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස එතදහොසි ‘සොහති වත හො අරහත්තජ්ජත්තො ආනන්දො, සවෙ සත්ථා ධරෙය්‍ය, අද්ධා අජ්ජ ආනන්දස්ස සාධුකාරං දදෙය්‍ය, හන්ද ඉමස්සාහං ඉදානි සත්ථාරා දාතබ්බං සාධුකාරං දදාමී’ ති තික්ඛන්තුං සාධුකාරමදාසී” ති.

ආකාසෙන ආගන්ත්වා නිසිදිනිපි එකෙති එත්ථ පන තෙසං තෙසං තථා තථා ගහෙත්වා ආගතමත්තං යපෙත්වා විසුං විසුං වචනෙ අඤ්ඤං විසෙසකාරණං නත්ථීති වදන්ති. උපතිස්සත්ථෙරො පනාහ “සත්තමාසං කතාය ධම්මසඬ්ඨිතියා කදාවි පථවියං නිමුජ්ජිත්වා ආගතත්තා තං ගහෙත්වා එකෙ වදන්ති. කදාවි ආකාසෙන ආගතත්තා තං ගහෙත්වා එකෙ වදන්ති”ති.

හික්ඛු ආමන්තෙසීති හික්ඛු ආලපි අභාසි සම්බොධෙසීති අයමෙත්ථ අත්ථො. අඤ්ඤත්‍ර පන ඤාපනෙපි හොති. යථාහ – “ආමන්තයාමි වො, හික්ඛවෙ, (දී. නි. 2.218) පටිවෙදයාමි වො, හික්ඛවෙ”ති (අ. නි. 7.72). පක්කොසනෙපි දිස්සති. යථාහ “එහි ත්වං, හික්ඛු, මම වචනෙන සාරිපුත්තං ආමන්තෙහි”ති (අ. නි. 9.11). ආවුසොති ආමන්තනාකාරදීපනං. කං ධුරං කත්ථාති කං ජෙට්ඨකං කත්ථා. කිං ආනන්දො නප්පහොතීති අට්ඨකථාවරියෙහි යපිතපුච්ඡා. නප්පහොතීති න සක්කොති. එතදග්ගන්ති එසො අග්ගො. ලිඬගවිපල්ලාසෙන හි අයං නිද්දෙසො. යදිදන්ති ව යො අයන්ති අත්ථො, යදිදං ඛන්ධපඤ්චකන්ති වා යොජෙනබ්බං. සම්මන්තීති සම්මතං අකාසි. උපාලිං විනයං පුච්ඡෙය්‍යන්ති පුච්ඡධාතුස්ස ද්විකම්මකත්තා චුත්තං. බීජනිං ගහෙත්ථාති එත්ථ බීජනීගහණං ධම්මකට්ඨිකානං ධම්මතාති වෙදිතබ්බං. භගවාපි හි ධම්මකට්ඨිකානං ධම්මතාදස්සන්ත්ථමෙව විචිත්තබීජනිං ගණ්හාති. න හි අඤ්ඤථා සබ්බස්සපි ලොකස්ස අලඬිකාරහුතං පරමුක්කංසගතසික්ඛාසංයමානං බුද්ධානං මුඛවන්දමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙනබ්බං හොති. “පයමං, ආවුසො උපාලි, පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්ත”න්ති කස්මා චුත්තං, නත්‍ර තස්ස සඬ්ඨිතියා පුරිමකාලෙ පයමභාවො න යුත්තොති? නො න යුත්තො භගවතා පඤ්ඤත්තානුක්කමෙන පාතිමොක්ඛබුද්දෙසානුක්කමෙන ව පයමභාවස්ස සිද්ධත්තා. යෙහුයෙයන හි තිණි පිටකාති භගවතො ධර්මානකාලෙ ධීතානුක්කමෙනෙව සඬ්ඨිතාති, විසෙසතො විනයාහිධම්මපිටකාතීති දට්ඨබ්බං. කිස්මිං වත්ථුස්මිං මෙථුනධම්මෙති ව නිමිත්තත්ථෙ භූමිමච්චනං.

වත්ථුමපි පුච්ඡිතිආදි “කත්ථ පඤ්ඤත්ත”න්තිආදිනා දස්සිතෙන සහ තතො අවසිට්ඨමපි සඬ්ඨිගහෙත්වා දස්සනවසෙන චුත්තං. කිං පනෙත්ථ පයමපාරාජිකපාළියං කිඤ්චි අපනෙතබ්බං වා පක්ඛිපිතබ්බං වා ආසි නාසිති? බුද්ධස්ස භගවතො භාසිතෙ අපනෙතබ්බං නාම නත්ථී. න හි තථාගතා එකඛ්‍යඤ්ජනමිපි නිරත්ථකං වදන්ති, සාවකානං පන දෙවතානං වා භාසිතෙ අපනෙතබ්බමිපි හොති, තං ධම්මසඬ්ඨිගහකත්ථෙරො අපනයිංසු, පක්ඛිපිතබ්බං පන සබ්බත්ථාපි අත්ථී, තස්මා යං යත්ථ පක්ඛිපිතුං යුත්තං, තං තත්ථ පක්ඛිපිංසුයෙව. කිං පන තන්ති වෙ? “තෙන සමයෙනා”ති වා “තෙන බො පන සමයෙනා”ති වා “අථ බො”ඉති වා “එවං චුත්තෙ”ති වා “එතදවොවා”ති වා එවමාදිකං සම්බන්ධවචනමත්තං. එවං පක්ඛිපිතබ්බයුත්තං පක්ඛිපිත්වා පන ඉදං පයමපාරාජිකන්ති යපෙසුං. පයමපාරාජිකෙ සඬ්ඨිගහමාරුල්ලෙහ පඤ්ච අරහන්තසතාති සඬ්ඨිගහං ආරොපිතනයෙනෙව ගණසජ්ඣායමකංසු. “තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා චෙරඤ්ජායං විහරතී”ති ව නෙසං සජ්ඣායාරම්භකාලෙයෙව සාධුකාරං දදමානා විය මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්ථා කම්පිත්ථ. තෙ එතෙනෙව නයෙන

සෙසපාරාජිකානිපි සඬගහං ආරොපෙත්වා “ඉදං පාරාජිකකණ්ඩ”න්ති යපෙසුං. එවං තෙරස සඬසාදිසෙසානි “තෙරසක”න්තිආදීනි වත්වා වීසාධිකානි ද්වෙ සික්ඛාපදසතානි “මහාවිහඬගො”ති කිත්තෙත්වා යපෙසුං. මහාවිහඬගාවසානෙපි පුරිමනෙයෙනෙව මහාපථවී අකම්පිත්ථ. තතො භික්ඛුනිවිහඬගෙ අට්ඨ සික්ඛාපදානි “පාරාජිකකණ්ඩං නාමා”තිආදීනි වත්වා තීණි සික්ඛාපදසතානි වත්තාරි ව සික්ඛාපදානි “භික්ඛුනිවිහඬගො”ති කිත්තෙත්වා “අයං උභතොවිහඬගො නාම චතුසට්ඨිභාණුවාරො”ති යපෙසුං. උභතොවිහඬගාවසානෙපි චුත්තනෙයෙනෙව පථවී අකම්පිත්ථ. එතෙනෙවුපායෙන අසිතිභාණුවාරපරිමාණං බන්ධකං පඤ්චවිසතිභාණුවාරපරිමාණං පරිවාරඤ්ච සඬගහං ආරොපෙත්වා “ඉදං විනයපිටකං නාමා”ති යපෙසුං. විනයපිටකාවසානෙපි චුත්තනෙයෙනෙව පථවීකම්පො අභොසි. තං ආයස්මන්තං උපාලිත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසුං “ආචුසො, ඉදං තුය්හං නිස්සිතකෙ වාචෙහී”ති එවමෙත්ථ අචුත්තොපි විසෙසො වෙදිතබ්බො.

එවං විනයපිටකං සඬගහමාරොපෙත්වා සුත්තන්තපිටකං සඬගායිංසු. ඉදානි තං දස්සෙන්නො ආහ “විනයං සඬගායිත්වා”තිආදි. මහාකස්සපත්ථෙරො ආනන්දත්ථෙරං ධම්මං පුච්ඡති එත්ථ අයමනුක්කමො වෙදිතබ්බො – ආනන්දත්ථෙරෙ දන්තබ්බිතං බීජනිං ගහෙත්වා ධම්මාසනෙ නිසින්නෙ ආයස්මා මහාකස්සපත්ථෙරො භික්ඛු පුච්ඡී “කතරං, ආචුසො, පිටකං පයමං සඬගායාමා”ති? “සුත්තන්තපිටකං, හන්තෙති. සුත්තන්තපිටකෙ චතස්සො සඬගීතියො, තාසු පයමං කතරං සඬගීතින්ති? දිසසඬගීතිං, හන්තෙති. දිසසඬගීතියං චතුත්තිංස සුත්තානි, තයො ච වග්ගා, තෙසු පයමං කතරං වග්ගන්ති. සීලක්ඛන්ධවග්ගං, හන්තෙති. සීලක්ඛන්ධවග්ගෙ තෙරස සුත්තන්තා, තෙසු පයමං කතරං සුත්තන්ති? බ්‍රහ්මජාලසුත්තං නාම හන්තෙ තිව්ධසීලාලඬකතං නානාවිධමිච්ඡාජීවකුහනලපනාදිවිද්ධංසනං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිජාලවිනිවෙයනං දසසහස්සිලොකධාතුපකම්පනං, තං පයමං සඬගායාමා”ති. අථ බො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොච “බ්‍රහ්මජාලං, ආචුසො ආනන්ද, කත්ථ භාසිත”න්ති?

අන්තරා ව හන්තෙ රාජගහං අන්තරා ව නාළන්දන්ති එත්ථ අන්තරා-සද්දො කාරණබණ්ඩත්තවෙමජ්ඣවිවරාදීසු දිස්සති. තථා හි “තදන්තරං කො ජානෙයා අඤ්ඤත්‍ර තථාගතා”ති (අ. නි. 6.44; 10.75) ව, “ජනා සඬගම්ම මන්තෙන්නි, මඤ්ච තඤ්ච කිමන්තර”න්ති (සං. නි. 1.228) ව ආදීසු කාරණෙ අන්තරාසද්දො වත්තති. “අද්දස මං හන්තෙ අඤ්ඤතරා ඉත්ථි විජ්ජන්තරිකාය භාජනං ධොවන්ති”තිආදීසු (ම. නි. 2.149) බණේ. “යස්සන්තරතො න සන්ති කොපා”තිආදීසු (උදා. 20) විත්තෙ. “අන්තරා වොසානමාපාදී”තිආදීසු වෙමජ්ඣකෙ. “අපි වායං තපොදා ද්වින්නං මහානිරයානං අන්තරිකාය ආගච්ඡති”තිආදීසු (පාරා. 231) විවරෙ. ස්වායම්ධ විවරෙ වත්තති, තස්මා රාජගහස්ස ච නාළන්දාය ච විවරෙති එවමෙත්ථ අන්තො දට්ඨබ්බො, අන්තරාසද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. ඊදිසෙසු ච යානෙසු අක්ඛරවිත්තකා “අන්තරා ගාමඤ්ච නදිඤ්ච යාති”ති එවං එකමෙව අන්තරාසද්දං පයුජ්ජන්ති, සො දුතියපදෙනපි යොජෙතබ්බො හොති.

අයෝජ්‍යමානෙ උපයෝගවචනං න පාපුණාති සාම්චවනප්පසඨගෙ
 අන්තරාසද්දයොගෙන උපයෝගවචනස්ස ඉච්ඡිතත්තා. ඉධ පන යොජෙත්වා එවං
 වුත්තො. රාජාගාරකෙති තත්ථ රඤ්ඤො කීළනත්ථං පටිභානචිත්තවිචිත්‍රං අගාරං
 අකංසු, තං රාජාගාරකන්ති පවුච්චති, තස්මිං. අම්බලට්ඨිකාති රඤ්ඤො උය්‍යානං.
 තස්ස කිර ද්වාරසමීපෙ තරුණො අම්බරුක්ඛො අත්ථී, තං අම්බලට්ඨිකාති වදන්ති.
 තස්ස අවිදුරහවත්තා උය්‍යානමපි අම්බලට්ඨිකාත්ථෙව සඨංගං ගතං
 “වරුණානගර”න්තිආදීසු විය.

සුප්පියඤ්ච පරිබ්බාජකන්ති එත්ථ සුප්පියොති තස්ස නාමං, පරිබ්බාජකොති
 සඤ්ජයස්ස අන්තෙවාසී ඡන්තපරිබ්බාජකො. බ්‍රහ්මදත්තඤ්ච මාණවකන්ති එත්ථ
 බ්‍රහ්මදත්තොති තස්ස නාමං. මාණවොති සත්තොපි වොරොපි තරුණොපි වුච්චති.
 තථා හි –

“වොදිතා දෙවදුතෙහි, යෙ පමජ්ජන්ති මාණවා;
 තෙ දීඝරත්තං සොවන්ති, හීනකායුපගා නරා”ති. (ම. නි. 3.271; අ. නි.
 3.36) –

ආදීසු සත්තො මාණවොති වුත්තො. “මාණවෙහිපි සමාගච්ඡන්ති කතකම්මෙහිපි
 අකතකම්මෙහිපි”තිආදීසු (ම. නි. 2.149) වොරො. “අම්බට්ඨමාණවො අඨගකො
 මාණවො”තිආදීසු (දී. නි. 1.258-261, 316) තරුණො මාණවොති වුත්තො. ඉධාපි
 අයමෙව අධිප්පෙතො. ඉදං වුත්තං හොති “බ්‍රහ්මදත්තං නාම තරුණපුරිසං
 ආරබ්භා”ති. ජීවකම්බවතෙති ජීවකස්ස කොමාරහච්චස්ස අම්බවතෙ. අථ “කං
 ආරබ්භා”ති අවත්වා “කෙනසද්ධි”න්ති කස්මා වුත්තං? න එතං සුත්තං භගවතා එව
 වුත්තං, රඤ්ඤාපි “යථා නු ඛො ඉමාති පුට්ඨිප්පායතනානි”තිආදිනා කිඤ්චි කිඤ්චි
 වුත්තං අත්ථී, තස්මා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. වෙදෙහිපුත්තෙනාති අයං
 කොසලරඤ්ඤො ධිතාය පුත්තො, න විදෙහරඤ්ඤො, “වෙදෙහී”ති පන
 පණ්ඩිතාධිවචනමෙතං. විදන්ති එතෙනාති වෙදො, ඤාණස්සෙතං අධිවචනං.
 වෙදෙන ඊහති සට්ඨි වායමතිති වෙදෙහී, වෙදෙහියා පුත්තො වෙදෙහිපුත්තො,
 තෙන.

එතෙනෙවුපායෙන පඤ්ච නිකායෙ පුච්ඡිති එත්ථ අයමනුක්කමො වෙදිතබ්බො.
 වුත්තනයෙන බ්‍රහ්මජාලස්ස පුච්ඡාච්ඡජ්ජනාවසානෙ පඤ්ච අරහත්තසතාති
 සජ්ඣායමකංසු. වුත්තනයෙනෙව ච පථවීකම්පො අහොසී. එවං බ්‍රහ්මජාලං
 සඨගායිත්වා තතො පරං “සාමඤ්ඤඵලං පනාවුසො ආනන්ද, කත්ථ
 භාසිත”න්තිආදිනා පුච්ඡාච්ඡජ්ජනානුක්කමෙන සද්ධිං බ්‍රහ්මජාලෙන
 තෙරසසුත්තන්තං සඨගායිත්වා “අයං සීලක්ඛන්ධවග්ගො නාමා”ති කිත්තෙන්වා
 යපෙසුං. තදනන්තරං මහාවග්ගං, තදනන්තරං පාඨිකවග්ගන්ති එවං තිවග්ගසඨගං
 වතුත්තිංසසුත්තන්තපටිමණ්ඩිතං වතුසට්ඨිභාණුවාරපරිමාණං තන්තිං සඨගායිත්වා
 “අයං දීඝනිකායො නාමා”ති වත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසුං
 “ආවුසො, ඉමං තුය්හං නිස්සිතකෙ වාවෙහී”ති. තතො අනන්තරං

අසීතිභාණවාරපරිමාණං මජ්ඣිමනිකායං සඬගායිත්වා
 ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස නිස්සිතකෙ පටිච්ඡාපෙසුං “ඉමං තුම්හෙ
 පරිහරං” ති. තදනන්තරං භාණවාරසතපරිමාණං සංයුත්තනිකායං සඬගායිත්වා
 මහාකස්සපත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසුං “හන්තෙ, ඉමං තුම්හාකං නිස්සිතකෙ
 වාචෙට්ඨා” ති. තදනන්තරං වීසතිභාණවාරසතපදමාණං අඬගුත්තරනිකායං
 සඬගායිත්වා අනුරුද්ධත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසුං “ඉමං තුම්හාකං නිස්සිතකෙ
 වාචෙට්ඨා” ති.

තදනන්තරං –

“ධම්මසඬගණිං විහඬගඤ්ච, කථාවත්ථුඤ්ච පුග්ගලං;
 ධාතුයමකං පට්ඨානං, අභිධම්මොති වුච්චති” ති. –

එවං සංවණ්ණිතං සුබ්බුමඤ්ඤාණගොචරං තන්තිං සඬගායිත්වා “ඉදං අභිධම්මපිටකං
 නාමා” ති වත්වා පඤ්ච අරහන්තසතානි සජ්ඣායමකංසු. චුත්තනයෙනෙව
 පට්ඨිකම්පො අහොසි. තතො පරං ජාතකං මහානිද්දෙසො පටිසම්භිදාමග්ගො
 අපදානං සුත්තනිපාතො බුද්දකපායො ධම්මපදං උදානං ඉතිචුත්තකං විමානවත්ථු
 පෙනවත්ථු ථෙරගාථා ථෙරීගාථාති ඉමං තන්තිං සඬගායිත්වා “බුද්දකගන්ථො නාම
 අය” ත්ති ව වත්වා අභිධම්මපිටකස්මිංයෙව සඬගහං ආරොපයිංසුති දීඝභාණකා
 වදන්ති. මජ්ඣිමභාණකා පන “වරියාපිටකබුද්ධවංසෙහි සද්ධිං සබ්බම්පි තං
 බුද්දකගන්ථං සුත්තන්තපිටකෙ පරියාපන්න” ත්ති වදන්ති. අයමෙත්ථ අධිප්පායො –
 ජාතකාදිකෙ බුද්දකනිකායපරියාපන්නෙ යෙභුයොන ව ධම්මනිද්දෙසභූතෙ තාදිසෙ
 අභිධම්මපිටකෙ සඬගණ්හිතුං යුත්තං, න පන දීඝනිකායාදිප්පකාරෙ
 සුත්තන්තපිටකෙ, නාපි පඤ්ඤත්තිනිද්දෙසභූතෙ විනයපිටකෙති. දීඝභාණකා
 “ජාතකාදීනං අභිධම්මපිටකෙ සඬගහො” ති වදන්ති.
 වරියාපිටකබුද්ධවංසානඤ්චෙත්ථ අග්ගභණං ජාතකගතිකත්තා. මජ්ඣිමභාණකා
 පන අට්ඨුප්පත්තිවසෙන දෙසිතානං ජාතකාදීනං යථානුලොමදෙසනාභාවතො
 තාදිසෙ සුත්තන්තපිටකෙ සඬගහො යුත්තො, න පන සභාවධම්මනිද්දෙසභූතෙ
 යථාධම්මසාසනෙ අභිධම්මපිටකෙති ජාතකාදීනං සුත්තපරියාපන්නං වදන්ති.
 තත්ථ යුත්තං විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං. බුද්දකනිකායස්ස සෙසනිකායානං විය
 අපාකටත්තා සෙසෙ ය්පෙත්වා බුද්දකනිකායං පාකටං කත්වා දස්සෙන්නො “තත්ථ
 බුද්දකනිකායො නාමා” තිආදිමාහ. තත්ථාති තෙසු නිකායෙසු. තත්ථාති
 බුද්දකනිකායෙ.

එවං නිමිත්තපයොජනකාලදෙසකාරකකරණප්පකාරෙහි පට්ඨමභාසඬගීතිං
 දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ වචත්ථාපිතෙසු ධම්මවිනයෙසු නානප්පකාරකොසල්ලත්ථං.
 එකවිධාදිහෙදෙ දස්සෙතුං “තදෙනං සබ්බම්පි” තිආදිමාහ. තත්ථ අනුත්තරං
 සම්මාසම්බොධිත්ති එත්ථ අනාවරණඤ්ඤාණපදට්ඨානං මග්ගඤ්ඤාණං
 මග්ගඤ්ඤාණපදට්ඨානඤ්ච අනාවරණඤ්ඤාණං “සම්මාසම්බොධි” ති වුච්චති.
 පච්චචෙක්ඛන්තෙන වාති උදානාදිවසෙන පවත්තධම්මං සන්ධායාහ. විමුත්තිරසන්නි

අරහත්තඵලස්සාදං විමුත්තිසම්පත්තිකං වා අග්ගඵලනිජ්ඣාදනතො, විමුත්තිකිච්චං වා කිලෙසානං අච්චත්තවිමුත්තිසම්පාදනතො.

කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන සබ්බමිපි බුද්ධවචනං කිලෙසවිනයනෙන විනයො, යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානො අපායපතනාදිතො ධාරණෙන ධම්මො ව හොති, ඉධාධිජ්ජෙතෙ පන ධම්මවිනයෙ නිද්ධාරෙතුං “තත්ථ විනයපිටක”න්තිආදිමාහ. ඛන්ධාදිවසෙන සභාවධම්මදෙසනාබාහුල්ලතො ආහ “අවිසෙසං බුද්ධවචනං ධම්මො”ති. අථ වා යදිපි ධම්මොයෙව විනයො පරියත්තිආදිභාවතො, තථාපි විනයසද්දසන්නිධාතො අභින්නාධිකරණභාවෙන පයුත්තො ධම්මසද්දො විනයතත්තිවිපරිතං තත්තිං දිපෙති යථා “පුඤ්ඤඤාණසම්භාරො, ගොඛලිඛද්ද”න්තිආදි.

අනෙකජාතිසංසාරන්ති අයං ගාථා භගවතා අත්තනො සබ්බඤ්ඤාඤාඤාණපදට්ඨානං අරහත්තජ්ජත්තිං පච්චවෙක්ඛන්තෙන ඵකුනවිසතිමස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස අනන්තරං භාසිතා. තෙනාහ “ඉදං පට්ඨබුද්ධවචන”න්ති. ඉදං කිර සබ්බබුද්ධෙහි අවිජ්ඣිතඋදානං. අයමස්ස සඬ්ඛෙපත්තො (ධ. ප. අට්ඨ. 2.154) – අහං ඉමස්ස අත්තභාවගෙහස්ස කාරකං තණ්හාවඬ්ඪකිං ගවෙසන්තො යෙන ඤාණෙන තං දට්ඨුං සක්කා, තස්ස බොධිඤාණස්සත්ථාය දීපඬ්ඪකරපාදමූලෙ කතාභිනිභාරො ඵත්තකං කාලං අනෙකජාතිසංසාරං අනෙකජාතිසතසහස්සසඬ්ඛාං සංසාරවට්ටං අනිබ්බිසං අනිබ්බිසන්තො තං ඤාණං අවින්දන්තො අලහන්තොයෙව සන්ධාවිස්සං සංසරිං. යස්මා ජරාඛ්‍යාධිමරණමිස්සතාය ජාති නාමෙසා පුනර්පුනං උපගන්තුං දුක්ඛා, න ච සා තස්මිං අදිට්ඨෙය නිවත්තති, තස්මා තං ගවෙසන්තො සන්ධාවිස්සන්ති අත්තො.

දිට්ඨොසිති ඉදානි මයා සබ්බඤ්ඤාඤාඤාණං පටිච්ඡික්ඛන්තෙන දිට්ඨො අසි. පුන ගෙහන්ති පුන ඉමං අත්තභාවසඬ්ඛානං මම ගෙහං න කාහසි න කරිස්සසි. තච සබ්බා අනවසෙසා කිලෙසථාසුකා මයා භග්ගා. ඉමස්ස තයා කතස්ස අත්තභාවගෙහස්ස කුටං අවිජ්ජාසඬ්ඛානං කණ්ණිකමණ්ඩලං විසඬ්ඛනං විද්ධංසිතං. විසඬ්ඛාරං නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙන ගතං අනුපවිට්ඨං ඉදානි මම විත්තං, අහඤ්ච තණ්හානං බයසඬ්ඛානං අරහත්තමග්ගං අරහත්තඵලං වා අජ්ඣගා අධිගතො පත්තොස්මිති අත්තො. ගණ්ඨිපදෙසු පන “විසඬ්ඛාරගතන්ති විත්තමෙව තණ්හානං බයසඬ්ඛානං අරහත්තමග්ගං අරහත්තඵලං වා අජ්ඣගා අධිගතො පත්තො”ති ඵවමිපි අත්තො චුත්තො. අයං මනසා පචත්තිතධම්මානං ආදි. “යදා භවෙ පාතුභවන්ති ධම්මාති අයං පන වාචාය පචත්තිතධම්මානං ආදි”ති වදන්ති. අත්තොජ්ජපනවසෙන කිර භගවා “අනෙකජාතිසංසාර”න්තිආදිමාහ.

කෙවීති ඛන්ධකභාණකා. පට්ඨං චුත්තො පන ධම්මපදභාණකානං අධිජ්ජායොති වෙදිතබ්බො. ඵත්ථ ව ඛන්ධකභාණකා වදන්ති “ධම්මපදභාණකානං ගාථා මනසා දෙසිතත්තා තදා මහතො ජනස්ස උපකාරාය න හොති, අමිභාකං පන ගාථා වච්චෙදං කත්වා දෙසිතත්තා තදා සුණන්තානං දෙවබ්‍රහ්මානං උපකාරාය අහොසි, තස්මා

ඉදමෙව පයමබුද්ධවචන”න්ති. ධම්මපදභාණකා පන “දෙසනාය ජනස්ස උපකාරානුපකාරභාවො ලක්ඛණං න භොති, භගවතා මනසා දෙසිතත්තායෙව ඉදං පයමබුද්ධවචන”න්ති වදන්ති, තස්මා උභයමිපි අඤ්ඤමඤ්ඤං විරුද්ධං න භොතීති වෙදිතබ්බං. නනු ව යදි “අනෙකජාතිසංසාර”න්ති මනසා දෙසිතං, අථ කස්මා ධම්මපදඅට්ඨකථායං (ධ. ප. අට්ඨ. 2.153-154) “අනෙකජාතිසංසාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා බොධිරුක්ඛමුලෙ නිසින්නො උදානවසෙන උදානෙන්වා අපරභාගෙ ආනන්දත්ථෙරෙන පුට්ඨො කථෙසී”ති චුත්තන්ති? තත්ථාපි මනසා උදානෙන්වාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. අථ වා මනසාව දෙසිතන්ති එවං ගහණෙ කිං කාරණන්ති වෙ? යදි වච්ඡෙදං කත්වා දෙසිතං සියා, උදානපාළියං ආරුළ්භං භවෙය්‍ය, තස්මා උදානපාළියං අනාරුළ්භභාවොයෙව වච්ඡෙදං අකත්වා මනසා දෙසිතභාවෙ කාරණන්ති වදන්ති.

යදා භවෙ පාතුභවන්ති ධම්මාති එත්ථ ඉතිසද්දො ආදිඅත්ථො. තෙන “ආතාපිනො ක්‍රියාතො බ්‍රාහ්මණස්ස, අථස්ස කඨිබ්‍රා වපයන්ති සබ්බා. යතො පජානාති සහෙතුධම්ම”න්ති ආදිගාථාත්තයං සඬගණ්භාති. උදානගාථන්ති පන ජාතියා එකවචනං, තත්ථාපි පයමගාථංයෙව වා ගහෙත්වා චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. එත්ථ පන යං වත්තබ්බං, තං බන්ධකෙ ආවි භවිස්සති. පාටිපදදිවසෙති ඉදං “සබ්බඤ්ඤභාවජ්ජත්තස්සා”ති න එතෙන සම්බන්ධිතබ්බං, “පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උජ්ජන්තා”ති එතෙන පන සම්බන්ධිතබ්බං. විසාබ්‍රපුණ්ණමායමෙව හි භගවා පච්චුසසමයෙ සබ්බඤ්ඤතං පත්තොති. සොමනස්සමයඤ්ඤාණෙනාති සොමනස්සමයප්‍රත්තඤ්ඤාණෙන. ආමන්තයාමීති නිවෙදයාමි, බොධෙමීති අත්ථො. වයධම්මාති අනිච්චලක්ඛණමුඛෙන දුක්ඛානත්තලක්ඛණමිපි සඬබ්‍රාතං විභාවෙති “යදනිච්චං තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තදනත්තා”ති (සං. නි. 3.15) වචනතො. ලක්ඛණත්තයවිභාවනනායෙනෙව තදාරම්මණං විපස්සනං දස්සෙන්නො සබ්බතිත්ථියානං අවිසයභූතං බුද්ධාවෙණිකං චතුසච්චකම්මට්ඨානාධිට්ඨානං අවිපරිතං නිබ්බානගාමිනිං පටිපදං පකාසෙතීති දට්ඨබ්බං. ඉදානි තත්ථ සම්මාපටිපත්තියං නියොජෙති “අජ්ජමාදෙන සම්පාදෙථා”ති. අථ වා “වයධම්මා සඬබ්‍රා”ති එතෙන සඬබ්බෙපෙන සංවෙජෙත්වා “අජ්ජමාදෙන සම්පාදෙථා”ති සඬබ්බෙපෙනෙව නිරවසෙසං සම්මාපටිපත්තිං දස්සෙති. අජ්ජමාදපදඤ්ඤි සික්ඛත්තයසඬගහිතං කෙවලපරිපුණ්ණං සාසනං පරියාදියිත්වා තිට්ඨතීති. අන්තරෙති අන්තරාලෙ, වෙමජ්ඣෙති අත්ථො.

සුත්තන්තපිටකන්ති එත්ථ යථා කම්මමෙව කම්මන්තං, එවං සුත්තමෙව සුත්තන්තන්ති වෙදිතබ්බං. අසඬගිතන්ති සඬගිතික්ඛන්ධකකථාවත්ථුජ්ජකරණාදි. කෙවි පන “සුභසුත්තමිපි පයමසඬගිතියං අසඬගිත”න්ති වදන්ති, තං න යුජ්ජති. “පයමසඬගිතීතො පුරෙතරමෙව හි ආයස්මතා ආනන්දත්ථෙරෙන ජෙතවනෙ විහරන්තෙන සුභස්ස මාණවස්ස දෙසිත”න්ති ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන චුත්තං. සුභසුත්තං පන “එවං මෙ සුතං – එකං සමයං ආයස්මා ආනන්දො සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ අවිරපරිනිබ්බුතෙ භගවති”තිආදිනා (දී. නි. 1.444) ආගතං. තත්ථ “එවං මෙ සුත”න්තිආදිවචනං පයමසඬගිතියං.

ආයස්මතා ආනන්දත්ථෙරෙනෙව චත්තුං යුත්තරූපං න හොති. න හි ආනන්දත්ථෙරො සයමෙව සුභසුත්තං දෙසෙත්වා “එවං මෙ සුත”න්තිආදීනි වදති. එවං පන චත්තබ්බං සියා “එකමිදාහං, හන්තෙ, සමයං සාවත්ථියං විහරාමි ජෙනවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ”ති, තස්මා දුතියතනියසංචිතිකාරකෙනි “එවං මෙ සුත”න්තිආදීනා සුභසුත්තං සංචිතිමාරොපිතං විය දිස්සති. අථ ආචරියධම්මපාලත්ථෙරස්ස එවමධිජ්ජායො සියා “ආනන්දත්ථෙරෙනෙව චුත්තමිසි සුභසුත්තං පටමසංචිතිං ආරොපෙත්වා තත්තිං යපෙතුකාමෙහි මහාකස්සපත්ථෙරාදීහි අඤ්ඤෙසු සුත්තෙසු ආගතනයෙනෙව ‘එවං මෙ සුත’න්තිආදීනා තත්ති යපිතා”ති, එවං සති යුජ්ජෙය්‍ය. අථ වා ආයස්මා ආනන්දත්ථෙරො සුභසුත්තං සයං දෙසෙත්තොපි සාමඤ්ඤඵලාදීසු භගවතා දෙසිතනයෙනෙව දෙසෙසීති භගවතො සම්මුඛා ලද්ධනයෙ යත්වා දෙසිතත්තා භගවතා දෙසිතං ධම්මං අත්තනි අදහන්තො “එවං මෙ සුත”න්තිආදිමාහාති එවමධිජ්ජායො වෙදිතබ්බො.

උභයානි පාතිමොක්ඛානීති භික්ඛුභික්ඛුනිපාතිමොක්ඛවසෙන. ද්වෙ විහඬිගානීති භික්ඛුභික්ඛුනිවිහඬිගවසෙනෙව ද්වෙ විහඬිගානි. ද්වාච්ඡති ඛන්ධකානීති මහාවග්ගවුළුවග්ගෙසු ආගතානි ද්වාච්ඡති ඛන්ධකානි. සොළසපරිවාරාති සොළසහි පරිවාරෙහි උපලක්ඛිතත්තා සොළසපරිවාරාති චුත්තං. තථා හි පරිවාරපාළියං “යං තෙන භගවතා ජානතා පස්සතා අරහතා සම්මාසම්බුද්ධෙන පටමං පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්ත”න්තිආදීනා (පරි. 1) පඤ්ඤත්තිවාරො, තතො පරං “මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තො කති ආපත්තියො ආපජ්ජති”තිආදීනා (පරි. 157) කතාපත්තිවාරො, “මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස ආපත්තියො චතුත්තං විපත්තිනං කති විපත්තියො හජන්ති”තිආදිජ්ජහෙදො (පරි. 182) විපත්තිවාරො, “මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස ආපත්තියො සත්තන්තං ආපත්තික්ඛන්ධානං කතිහි ආපත්තික්ඛන්ධෙහි සංචගහිතා”තිආදිජ්ජහෙදො (පරි. 183) සංචගහවාරො, “මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස ආපත්තියො ඡන්තං ආපත්තිසමුට්ඨානානං කතිහි සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨන්ති”තිආදීනා (පරි. 184) සමුට්ඨානවාරො, “මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස ආපත්තියො චතුත්තං අධිකරණානං කතමං අධිකරණ”න්තිආදීනා (පරි. 185) අධිකරණවාරො, “මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තස්ස ආපත්තියො සත්තන්තං සමථානං කතිහි සමථෙහි සම්මන්ති”තිආදිජ්ජහෙදො (පරි. 186) සමථවාරො, තදනන්තරං සමුච්චයවාරො වාති අට්ඨ වාරා චුත්තා. තතො පරං “මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවනපච්චයා පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්ත”න්තිආදීනා (පරි. 188) නයෙන පුන පච්චයවසෙන එකො පඤ්ඤත්තිවාරො, තස්ස වසෙන පුරිමසදිසා එව කතාපත්තිවාරාදයො සත්ත වාරාති එවං අපරෙපි අට්ඨ වාරා චුත්තා. ඉති ඉමානි අට්ඨ, පුරිමානිපි අට්ඨානි මහාවිහඬිගෙ සොළස වාරා දස්සිතා. තතො පරං තෙනෙව නයෙන භික්ඛුනිවිහඬිගෙපි සොළස වාරා ආගතානි ඉමෙහි සොළසහි වාරෙහි උපලක්ඛිතත්තා සොළසපරිවාරාති වුවුවති. පොත්ථකෙසු පන කත්ථවි “පරිවාරො”ති එත්තකමෙව දිස්සති, බහුසු පන පොත්ථකෙසු දිසනිකායට්ඨකථායං අභිධම්මට්ඨකථායඤ්ච “සොළසපරිවාරා”ති එවමෙව චුත්තත්තා අයම්පි පායො න සක්කා පටිබාහිතුන්ති තස්සෙවන්තො චුත්තො.

බ්‍රහ්මජාලාදිවතුත්තිංසසුත්තසංඛගහොති බ්‍රහ්මජාලසුත්තාදීනි වතුත්තිංස
සුත්තානි සංඛගස්සන්ති එත්ථ, එතෙනාති වා බ්‍රහ්මජාලාදිවතුත්තිංසසුත්තසංඛගහො.
චුත්තජපමාණානං වා සුත්තානං සංඛගහො එතස්සාති
බ්‍රහ්මජාලාදිවතුත්තිංසසුත්තසංඛගහොති. එවං සෙසෙසුපි වෙදිතබ්බං.

විවිධවිසෙසනයත්තාති ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථං විභාවෙන්තො ආහ “විවිධා
හි”තිආදි. දළ්භිකම්මසිථිලකරණජපයොජනාති යථාක්කමං ලොකවජ්ජෙසු
සික්ඛාපදෙසු දළ්භිකම්මජපයොජනා, පණ්ණත්තිවජ්ජෙසු සිථිලකරණජපයොජනාති
වෙදිතබ්බං. අජ්ඣාචාරනිසෙධනතොති සඤ්ඤමුවෙලං අතිභවිත්වා පවත්තො
ආචාරො අජ්ඣාචාරො, චිතික්කමො, තස්ස නිසෙධනතොති අත්ථො. තෙනාති
විවිධනයත්තාදිහෙතුනා. එතන්ති “විවිධවිසෙසනයත්තා”තිආදිගාථාවචනං.
එතස්සාති විනයස්ස. ඉතරං පනාති සුත්තං.

ඉදානි අත්ථානං සුවනතොතිආදිගාථාය අත්ථං පකාසෙන්තො ආහ
“තඤ්ඤි”තිආදි. අත්තත්ථපරත්ථාදිහෙදෙති යො තං සුත්තං සජ්ඣායති සුභාති
වාචෙති වින්තෙති දෙසෙති ව, සුත්තෙන සංඛගහිතො සිලාදිඅත්ථො තස්සපි හොති,
තෙන පරස්ස සාධෙතබ්බතො පරස්සපි හොතීති තදුභයං තං සුත්තං සුවෙති දීපෙති.
තථා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකත්ථෙ ලොකියලොකුත්තරත්ථෙ වාති එවමාදිහෙදෙ
අත්ථෙ ආදිසද්දෙන සංඛගණ්හාති. අත්ථසද්දො වායං හිතපරියායවචනො, න
භාසිතත්ථවචනො. යදි සියා, සුත්තං අත්තනොපි භාසිතත්ථං සුවෙති පරස්සපිති
අයමත්ථො චුත්තො සියා, සුත්තෙන ව යො අත්ථො පකාසිතො, සො තස්සෙව
හොති, න තෙන පරත්ථො සුවිතො හොතීති. තෙන සුවෙතබ්බස්ස පරත්ථස්ස
නිවත්තෙතබ්බස්ස අභාවා අත්තග්ගහණඤ්ච න කත්තබ්බං.
අත්තත්ථපරත්ථවිනිමුත්තස්ස භාසිතත්ථස්ස අභාවා ආදිග්ගහණඤ්ච න කත්තබ්බං,
තස්මා යථාචුත්තස්ස හිතපරියායස්ස අත්ථස්ස සුත්තෙ අසම්භවතො සුත්තාධාරස්ස
පුග්ගලස්ස වසෙන අත්තත්ථපරත්ථා චුත්තා.

අථ වා සුත්තං අනපෙක්ඛිත්වා යෙ අත්තත්ථාදයො අත්ථජපහෙදා “න
හඤ්ඤදත්ථත්ථි පසංසලාභා”ති එතස්ස පදස්ස නිද්දෙසෙ (මහාති. 63) චුත්තා
අත්තත්ථො, පරත්ථො, උභයත්ථො, දිට්ඨධම්මිකො අත්ථො, සම්පරායිකො
අත්ථො, උත්තානො අත්ථො, ගම්භිරො අත්ථො, ගුල්හො අත්ථො, පට්චිෂන්තො
අත්ථො, තෙය්‍යො අත්ථො, නීතො අත්ථො, අනවජ්ජො අත්ථො, නික්කිලෙසො
අත්ථො, වොදානො අත්ථො, පරමත්ථොති, තෙ අත්ථෙ සුත්තං සුවෙතීති අත්ථො
ගහෙතබ්බො. තථා හි කිඤ්චාපි සුත්තනිරපෙක්ඛං අත්තත්ථාදයො චුත්තා
සුත්තත්ථභාවෙන අනිද්දිට්ඨත්තා, තෙසු පන එකොපි අත්ථජපහෙදො සුත්තෙන
දීපෙතබ්බතං නාතික්කමති, තස්මා තෙ අත්ථෙ සුත්තං සුවෙතීති වුව්වති. ඉමස්මිඤ්ච
අත්ථවිකජ්ජෙ අත්ථ-සද්දොයං භාසිතත්ථපරියායොපි හොති. එත්ථ හි පුරිමකා
පඤ්ච අත්ථජපහෙදා හිතපරියායා, තතො පරෙ ඡ භාසිතත්ථහෙදා, පච්ඡිමකා පන
උභයසභාවා. තත්ථ දුරධිගමනය විභාවතෙ අගාධභාවො ගම්භිරො, න විචටො
ගුල්හො, මුලුදකාදයො විය පංසුනා අක්ඛරසන්තිවෙසාදිනා තිරොහිතො

පටිච්ඡන්තො. නිද්ධාරෙත්වා ඤාපෙතබ්බො නෙය්‍යො, යථාරුතවසෙන
වෙදිතබ්බො නීතො. අනවජ්ජනික්කිලෙසවොදානා පරියායවසෙන චුත්තා,
කුසලවිපාකකිරියධම්මවසෙන වා. පරමත්ථො නිබ්බානං, ධම්මානං.
අවිපරිතසභාවො එව වා.

අථ වා අත්තනා ව අප්පිච්ඡො හොතීති අත්තත්ථං, අප්පිච්ඡාකථඤ්ච පරෙසං
කත්තා හොතීති පරත්ථං සුවෙති. එවං “අත්තනා ව පාණානිපාතා පටිවිරතො
හොතී”තිආදීනි (අ. නි. 4.99) සුත්තානි යොජෙතබ්බානි. විනයාහිධම්මෙහි ව
විසෙසෙත්වා සුත්තසද්දස්ස අත්ථො වත්තබ්බො, තස්මා
වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසප්පවත්තාය දෙසනාය අත්තනිතපරහිතාදීනි සාතිසයං
පකාසිතානි හොත්ති තප්පධානභාවතො, න ආණාධම්මසභාවවසප්පවත්තායානි
ඉදමෙව අත්ථානං සුවනතො සුත්තන්ති චුත්තං. එවඤ්ච කත්වා “එත්තකං තස්ස
භගවතො සුත්තාගතං සුත්තපරියාපන්න”න්ති (පාටි. 655) ව “සකවාදෙ පඤ්ච
සුත්තසතානි”ති (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා) ව එවමාදීසු සුත්තසද්දො උපවරිතොති
ගහෙතබ්බො.

සුත්තෙසු ආණාධම්මසභාවා ව වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයං අනුවත්තන්ති, න
විනයාහිධම්මෙසු විය වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයො ආණාධම්මසභාවෙ, තස්මා
වෙනෙය්‍යානං එකන්තනිතපටිලාභසංවත්තනිකා සුත්තන්තදෙසනා හොතීති
“සුචුත්තා වෙත්ථ අත්ථා”තිආදි චුත්තං. “එකන්තනිතපටිලාභසංවත්තනිකා
සුත්තන්තදෙසනා”ති ඉදම්පි වෙනෙය්‍යානං හිතසම්පාපනෙ සුත්තන්තදෙසනාය
තප්පරභාවංයෙව සන්ධාය චුත්තං. තප්පරභාවො ව වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුලොමතො
දට්ඨබ්බො. තෙනෙවාහ “වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුලොමෙන චුත්තත්තා”ති.
විනයදෙසනං විය ඉස්සරභාවතො ආණාපතිට්ඨාපනවසෙන අදෙසෙත්වා
වෙනෙය්‍යානං අජ්ඣාසයානුලොමෙන වරියානුරූපං චුත්තත්තා දෙසිතත්තාති
අත්ථො.

අනුපුබ්බසික්ඛාදිවසෙන කාලන්තරෙ අහිනිප්ඵත්තිං දස්සෙන්නො ආහ
“සස්සම්ච ඵල”න්ති. පසවතීති ඵලති, නිප්ඵාදෙතීති අත්ථො. උපායසමඬ්භිතංයෙව
නිප්ඵජ්ජනභාවං දස්සෙන්නො “ධෙනු විය බීර”න්ති ආහ. ධෙනුතොපි හි
උපායවත්තානංයෙව බීරපටිලාභො හොති. අනුපායෙන හි අකාලෙ අජාතවච්ඡං
ධෙනුං දොහන්නො කාලෙපි වා විසාණං ගහෙත්වා දොහන්නො නෙව බීරං
පටිලභති. “සුත්තාණා”ති එතස්ස අත්ථං පකාසෙතුං “සුට්ඨු ව නෙ තායතී”ති
චුත්තං.

සුත්තසභාගන්ති සුත්තසද්දිසං. සුත්තසභාගතංයෙව දස්සෙන්නො ආහ “යථා
හී”තිආදි. තච්ඡකානං සුත්තන්ති වඩ්ඪකීනං කාලසුත්තං. පමාණං හොතීති
තදනුසාරෙන තච්ඡනතො. එවමෙතම්පි විඤ්ඤානන්ති යථා කාලසුත්තං පසාරෙත්වා
සඤ්ඤාණෙ කතෙ ගහෙතබ්බං විස්සජ්ජෙතබ්බඤ්ච පඤ්ඤායති, එවං විවාදෙසු
උප්පන්නෙසු සුත්තෙ ආනිතමත්තෙ “ඉදං ගහෙතබ්බං, ඉදං විස්සජ්ජෙතබ්බං”න්ති

විඤ්ඤානං පාකටත්තා විවාදො වූපසම්මතීති එතම්පි සුත්තං විඤ්ඤානං පමාණං
 හොතීති අත්ථො. ඉදානි අඤ්ඤාථාපි සුත්තසභාගතං දස්සෙන්නො ආහ “යථා
 වා”තිආදි. සුත්තං විය පමාණත්තා සඬගාහකත්තා ව සුත්තම්ච සුත්තන්ති වුත්තං
 හොති. එත්ථ ව අත්තත්ථාදිවිධානෙ සුත්තස්ස පමාණභාවො අත්තත්ථාදිනංයෙව ව
 සඬගාහකත්තං යොජෙතබ්බං තදත්ථප්පකාසනපධානත්තා සුත්තස්ස.
 විනයාහිධම්මෙහි විසෙසත්තඤ්ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. එතන්ති
 “අත්ථානං සුවනතො”තිආදිකං අත්ථවචනං. එතස්සාති සුත්තස්ස.

යන්ති යස්මා. එත්ථාති අහිධම්මෙ. අභික්කමන්තීති එත්ථ අභි-සද්දො
 කමනකිරියාය වුඬඪිභාවං අතිරෙකතං දිපෙතීති ආහ “අභික්කමන්තීතිආදීසු වුඬඪියං
 ආගතො”ති. අභිඤ්ඤාතාති අඬඪවන්දාදිනා කෙනච සඤ්ඤාණෙන ඤාතා
 පඤ්ඤාතා පාකටාති අත්ථො. අඬඪවන්දාදිභාවො හි රත්තියා උපලක්ඛණවසෙන
 සඤ්ඤාණං හොති, යස්මා අඬඪෙඨා චන්දො, තස්මා අට්ඨමී, යස්මා උභතො, තස්මා
 වාතුද්දසී, යස්මා පුණ්ණො, තස්මා පන්නරසීති. අභිලක්ඛිතාති එත්ථාපි
 අයමෙවත්ථො වෙදිතබ්බො. අභිලක්ඛිතසද්දපරියායො අභිඤ්ඤාතසද්දොති ආහ
 “අභිඤ්ඤාතා අභිලක්ඛිතාතිආදීසු ලක්ඛණො”ති. එත්ථ ව
 වාචකසද්දන්තරසන්නිධානෙන නිපාතානං තදත්ථජොතකමන්තත්තා
 ලක්ඛිතසද්දත්ථජොතකො අභිසද්දො ලක්ඛණො චත්තතීති වුත්තො. රාජාභිරාජාති
 රාජුහි පුජෙතුං අරහො රාජා. පුජිතෙති පුජාරහෙ.

අහිධම්මෙති “සුපිනන්නෙන සුක්කච්ඡස්සට්ඨියා අනාපත්තිභාවෙපි
 අකුසලචෙතනා උපලබ්භතී”තිආදිනා විනයපඤ්ඤත්තියා සඬකරවිරහිතෙ ධම්මෙ.
 “පුබ්බාපරවිරොධාභාවතො ධම්මානංයෙව ව අඤ්ඤමඤ්ඤසඬකරවිරහිතෙ
 ධම්මෙ”තිපි වදන්ති. “පාණාතිපාතො අකුසල”න්ති එවමාදීසු ව මරණාධිප්පායස්ස
 ජීවිතින්ද්‍රියුපවිෂ්ඨකපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා අකුසලං, න
 පාණසඬබාතජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපවිෂ්ඨසඬබාතො අතිපාතො, තථා අදින්නස්ස
 පරසන්නස්ස ආදානසඬබාතා විඤ්ඤත්ති අබ්‍යාකතො ධම්මො,
 තංවිඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යචෙතනා අකුසලො ධම්මොති එවමාදිනාපි
 අඤ්ඤමඤ්ඤසඬකරවිරහිතෙ ධම්මෙති අත්ථො වෙදිතබ්බො. අභිවිනයෙති එත්ථ
 “ජාතරූපරජනං න පටිග්ගහෙතබ්බ”න්ති වදන්තො විනයෙ විනෙති නාම. එත්ථ
 “එවං පටිග්ගණ්හතො පාවිත්තියං, එවං දුක්කටන්ති වදන්තො ව අභිවිනයෙ විනෙති
 නාමා”ති වදන්ති. තස්මා ජාතරූපරජනං ථෙය්‍යවිත්තෙන පරසන්නකං ගණ්හන්නස්ස
 යථාවත්ථු පාරාජිකථුල්ලච්චයදුක්කටෙසු අඤ්ඤතරං, හණ්ඩාගාරිකසීසෙන
 ගණ්හන්නස්ස පාවිත්තියං, අත්තත්ථාය ගණ්හන්නස්ස නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං.
 කෙවලං ලොලතාය ගණ්හන්නස්ස අනාමාසදුක්කටං, රූපියජඩ්ඛකස්ස සම්මතස්ස
 අනාපත්තීති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤසඬකරවිරහිතෙ විනයෙ පටිබලො විනෙතුන්ති
 අත්ථො වෙදිතබ්බො. අභික්කන්නෙනාති එත්ථ කන්තියා අධිකත්තං අභිසද්දො
 දිපෙතීති ආහ “අධිකෙ”ති.

නනු ව “අහික්කමන්ති” ති එත්ථ අහිසද්දො කමනකිරියාය වුඩ්ඪිභාවං
 අතිරෙකතං දීපෙනි, “අහිඤ්ඤාතා අහිලක්ඛිතා” ති එත්ථ ඤාණලක්ඛණකිරියානං
 සුපාකටත්තා විසෙසං, “අහික්කන්තෙනා” ති එත්ථ කන්තියා අධිකත්තං විසිට්ඨතං
 දීපෙනීති ඉදං තාව යුත්තං කිරියාවිසෙසකත්තා උපසග්ගස්ස, “අහිරාජා
 අහිවිනයො” ති පන පුජිතපරිච්ඡින්නෙනසු රාජවිනයෙසු අහිසද්දො වත්තතීති
 කථමෙනං යුජ්ජෙය්‍යාති වෙ? ඉධාපි නත්ථී දොසො
 පුජනපරිච්ඡෙදනකිරියාදීපනතො, තාහි ව කිරියාහි රාජවිනයානං යුත්තත්තා, තස්මා
 එත්ථ අතිමාලාදිසු අහිසද්දො විය අහිසද්දො සහ සාධනෙන කිරියං වදන්ති
 අහිරාජඅහිවිනයසද්දා සිද්ධා, එවං අහිධම්මසද්දෙ අහිසද්දො සහ සාධනෙන
 වුඩ්ඪියාදිකිරියං දීපෙනීති අයමත්ථො දස්සිතොති දට්ඨබ්බං.

එත්ථ වාති අහිධම්මෙ. භාවෙතීති විත්තස්ස වඩ්ඪනං වුත්තං. එරිත්ථාති
 ආරම්මණස්ස වඩ්ඪනං වුත්තං. වුඩ්ඪිමන්තොති භාවනාඵරණවුඩ්ඪිහි වුඩ්ඪිමන්තොපි
 ධම්මා වුත්තාති අත්ථො. ආරම්මණාදීහීති
 ආරම්මණසම්පයුත්තකම්මද්වාරපටිපදාදීහි. ලක්ඛණීයත්තාති සඤ්ජානිතබ්බත්තා.
 එකන්තතො ලොකුත්තරධම්මානංයෙව පුජාරහත්තා “සෙක්ඛා ධම්මා” තිආදිනා
 ලොකුත්තරායෙව පුජිතාති දස්සිතා. සභාවපරිච්ඡින්නත්තාති චුසනාදිසභාවෙන
 පරිච්ඡින්නත්තා. අධිකාපි ධම්මා වුත්තාති එත්ථ කාමාවචරෙහි මහන්තභාවතො
 මහග්ගතා ධම්මාපි අධිකා නාම භොන්තීති තෙහි සද්ධිං අධිකා ධම්මා වුත්තා.

යං පනෙත්ථ අවිසිට්ඨන්ති එත්ථ විනයාදිසු තිසු අඤ්ඤමඤ්ඤවිසිට්ඨෙය්‍ය යං
 අවිසිට්ඨං සමානං, තං පිටකසද්දන්ති අත්ථො. විනයාදයො හි තයො සද්දා
 අඤ්ඤමඤ්ඤං අසාධාරණත්තා විසිට්ඨා නාම, පිටකසද්දො පන තෙහි තිහිපි
 සාධාරණත්තා අවිසිට්ඨොති වුවිච්චි. මා පිටකසම්පදානෙනාති පාළිසම්පදානවසෙන
 මා ගණ්ඨොති වුත්තං භොති. කුදාලඤ්ච පිටකඤ්ච කුදාලපිටකං. තත්ථ කු වුවිච්චි
 පථවී, තස්සා දාලනතො විදාලනතො අයොමයො උපකරණවිසෙසො කුදාලං නාම,
 තාලපණ්ණුවෙත්තලනාදීහි කතො භාජනවිසෙසො පිටකං නාම, තං ආදාය
 ගහෙත්ථාති අත්ථො. යථාවුත්තෙනාති “එවං දුට්ඨත්ථොනා” තිආදිනා
 වුත්තජ්ජකාරෙන.

දෙසනාසාසනකථාහෙදන්ති එත්ථ කථෙතබ්බානං අත්ථානං දෙසකායත්තෙන
 ආණාදිවිධිනා අහිසජ්ජනං පබ්බොධනං දෙසනා. සාසිතබ්බපුග්ගලගතෙන
 යථාපරාධාදිනා සාසිතබ්බභාවෙන අනුසාසනං විනයනං සාසනං. කථෙතබ්බස්ස
 සංවරාසංවරාදිනො අත්ථස්ස කථනං වචනපටිබද්ධතාකරණං කථාති වුවිච්චි. තස්මා
 දෙසිතාරං භගවත්තමපෙක්ඛිත්වා දෙසනා, සාසිතබ්බපුග්ගලවසෙන සාසනං,
 කථෙතබ්බස්ස අත්ථස්ස වසෙන කථාති එවමෙත්ථ දෙසනාදීනං නානාකරණං
 වෙදිතබ්බං. එත්ථ ව කිඤ්චාපි දෙසනාදයො දෙසෙතබ්බාදිතිරපෙක්ඛා න භොන්ති,
 ආණාදයො පන විසෙසතො දෙසකාදිඅධිනාති තංතංවිසෙසයොගවසෙන
 දෙසනාදීනං හෙදො වුත්තො. තථා හි ආණාවිධානං විසෙසතො ආණාරහාධීනං
 තත්ථ කොසල්ලයොගතො. එවං වොහාරපරමත්ථවිධානාති ව විධායකාධිනාතීති

ආණ්ඩුවේදීම දෙසකායත්තතා වුත්තා. අපරාධප්‍රේමාසයානුරූප විය
 ධර්මානුරූපමි සාසනං විසෙසනො, තථා විනෙතබ්බපුග්ගලාපෙක්ඛන්ති
 සාසිතබ්බපුග්ගලවසෙන සාසනං වුත්තං. සංවරාසංවරනාමරූපානං විය
 විනිවෙයෙතබ්බාය දිට්ඨියාපි කථනං සති වාචාවත්ථුස්මිං නාසතීති විසෙසනො
 තදධීනන්ති කථෙතබ්බස්ස අත්ථස්ස වසෙන කථා වුත්තා. හෙදසද්දො විසුං විසුං
 යොජෙතබ්බො “දෙසනාහෙදං සාසනහෙදං කථාහෙදඤ්ච යථාරහං පරිදීපයෙ”ති.
 හෙදන්ති ච නානත්තන්ති අත්ථො. තෙසු පිටකෙසු සික්ඛා ච පභානානි ච
 ගම්භීරභාවො ච සික්ඛාපභානගම්භීරභාවං, තඤ්ච යථාරහං පරිදීපයෙති අත්ථො.
 පරියත්තිහෙදඤ්ච විභාවයෙති සම්බන්ධො.

පරියත්තිහෙදන්ති ච පරියාපුණනහෙදන්ති අත්ථො. යහින්ති යස්මිං විනයාදිකෙ
 පිටකෙ. යං සම්පත්තිඤ්ච විපත්තිඤ්ච යථා පාපුණාති, තමපි සබ්බං විභාවයෙති
 සම්බන්ධො. අථ වා යං පරියත්තිහෙදං සම්පත්තිඤ්ච විපත්තිඤ්චාපි යහිං යථා
 පාපුණාති, තමපි සබ්බං විභාවයෙති යොජෙතබ්බං. එත්ථ යථාති යෙහි
 උපාරම්භාදිහෙතුපරියාපුණනාදිප්පකාරෙහි
 උපාරම්භනිස්සරණධම්මකොසකරක්ඛණහෙතුපරියාපුණනං සුප්පට්ඨපත්ති
 දුප්පට්ඨපත්ති ඵනෙහි පකාරෙහිති වුත්තං හොති.

පරිදීපනා විභාවනා වාති හෙට්ඨා වුත්තස්ස අනුරූපතො වුත්තං, අත්ථතො පන
 එකමෙව. ආණ්ඩුරහෙනාති ආණං යපෙතුං අරහතීති ආණ්ඩුරහො, භගවා. සො හි
 සම්මාසම්බුද්ධතාය මහාකාරුණිකතාය ච අවිපරිතහිතොපදෙසකභාවෙන
 පමාණවචනත්තා ආණං පණෙතුං අරහති, වොහාරපරමත්ථානමිපි සම්භවතො ආහ
 “ආණ්ඩාහුල්ලතො”ති. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො.

පයමන්ති විනයපිටකං. පචුරාපරාධා සෙය්‍යාසකත්ථෙරාදයො. තෙ හි
 දොසබාහුල්ලතො “පචුරාපරාධා”ති වුත්තා. පචුරො බහුකො බහුලො අපරාධො
 දොසො විනික්කමො යෙසං තෙ පචුරාපරාධා. අනෙකප්‍රේමාසයාතිආදීසු ආසයොව
 අප්‍රේමාසයො. සො ච අත්ථතො දිට්ඨි ඤාණඤ්ච, පහෙදතො පන චතුබ්බිධං හොති.
 තථා හි පුබ්බවරියවසෙන ආයතිං සති පච්චයෙ උප්පජ්ජමානාරහා
 සස්සතුච්ඡෙදසඬ්ඛාතා මිච්ඡාදිට්ඨි
 සච්චානුලොමිකඤාණකම්මස්සකතඤ්ඤාණසඬ්ඛාතා සම්මාදිට්ඨි ච “ආසයො”ති
 වුච්චති. වුත්තඤ්ඤෙනං –

“සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨි ච, ඛන්ති වෙචානුලොමිකා;
 යථාභූතඤ්ච යං ඤාණං, එතං ආසයසඤ්ඤිත”න්ති.

ඉදඤ්ච චතුබ්බිධං ආසයන්ති එත්ථ සත්තා නිවසන්තීති ආසයොති වුච්චති.
 අනුසයා කාමරාගභවරාගදිට්ඨිපටිසවිචිකිච්ඡාමානාවිජ්ජාවසෙන සත්ත. මුසිකවිසං
 විය කාරණලාභෙ උප්පජ්ජනාරහා අනාගතා කිලෙසා, අතීතා පච්චුප්පන්තා ච තථෙව
 වුච්චන්ති. න හි කාලහෙදෙන ධම්මානං සභාවහෙදො අත්ථීති. වරියාති

රාගවරියාදිකා ඡ මූලවරියා, අන්තරහෙදෙන අනෙකවිධා, සංසග්ගවසෙන පන තෙසට්ඨි භොන්ති. අථ වා වරියාති වරිතං, තං සුවරිතදූව්වරිතවසෙන දූවිධං. “අධිමුත්ති නාම ‘අජ්ජෙව පබ්බජ්ජිසාමි, අජ්ජෙව අරහත්තං ගණ්ඨිස්සාමි’ තිආදිනා තත්තින්තභාවෙන පවත්තමානං සන්නිට්ඨාන” න්ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. ආවරියධම්මපාලත්ථෙරෙන පන “සත්තානං පුබ්බවරියවසෙන අභිරුචි” ති වුත්තං. සා දූවිධා භීතපණ්ණිකහෙදෙන. යථානුලොමන්ති අජ්ඣාසයාදිනං අනුරූපං. අහං මමාති සඤ්ඤිතොති දිට්ඨිමානතණ්භාවසෙන අහං මමාති එවං පවත්තසඤ්ඤිතො. යථාධම්මන්ති නත්ථෙත්ථ අත්තා අත්තනියං වා, කෙවලං ධම්මමත්තමෙතන්ති එවං ධම්මසභාවානුරූපන්ති අත්ථො.

සංවරාසංවරොති එත්ථ සංවරණං සංවරො, කායවාචාහි අවිතික්කමො. මහන්තො සංවරො අසංවරො. වුඨ්ඨිඅත්ථො හි අයං අ-කාරො යථා “අසෙක්ඛා ධම්මා” ති, තස්මා බුද්දකො මහන්තො ව සංවරොති අත්ථො. දිට්ඨිවිනිවෙයනාති දිට්ඨියා විමොචනං. අධිසිලසික්ඛාදිනං විභාගො පරතො පට්ඨමපාරාජිකසංවණ්ණනාය ආවි හවිස්සති. සුත්තන්තපාළියං “විච්චිවෙච කාමෙහි” තිආදිනා සමාධිදෙසනාබාහුල්ලතො “සුත්තන්තපිටකෙ අධිවිත්තසික්ඛා” ති වුත්තං. විතික්කමජ්ජපහානං කිලෙසානන්ති සංකිලෙසධම්මානං කම්මකිලෙසානං වා යො කායවච්ඡිද්ධාරොහි විතික්කමො, තස්ස පහානං. අනුසයවසෙන සන්තානෙ අනුවත්තන්තා කිලෙසා කාරණලාභෙ පරිසුට්ඨිතාපි සිලහෙදවසෙන විතික්කමිතුං න ලහන්තිති ආහ “විතික්කමපටිපක්ඛත්තා සිලස්සා” ති. පරිසුට්ඨානජ්ජපහානන්ති ඔකාසදානවසෙන කිලෙසානං විත්තෙ කුසලජපවත්තිං පරියාදිශිත්වා උට්ඨානං පරිසුට්ඨානං, තස්ස පහානං විත්තසන්තානෙසු උජ්ජත්තිවසෙන කිලෙසානං පරිසුට්ඨානස්ස පහානන්ති වුත්තං භොති. අනුසයජ්ජපහානන්ති අජ්ජහීනභාවෙන සන්තානෙ අනු අනු සයනකා කාරණලාභෙ උජ්ජත්තිඅරහා අනුසයා. තෙ පන අනුරූපං කාරණං ලද්ධා උජ්ජජ්ජනාරහා ථාමගතා කාමරාගාදයො සත්ත කිලෙසා, තෙසං පහානං අනුසයජ්ජපහානං. තෙ ව සබ්බසො අරියමග්ගපඤ්ඤාය පභියන්තිති ආහ “අනුසයපටිපක්ඛත්තා පඤ්ඤායා” ති.

තදඛගජ්ජපහානන්ති දීපාලොකෙනෙව තමස්ස දානාදිපුඤ්ඤකිරියවත්ථුගතෙන තෙන තෙන කුසලඛගෙන තස්ස තස්ස අකුසලඛගස්ස පහානං “තදඛගජ්ජපහාන” න්ති වුච්චති. ඉධ පන තෙන තෙන සුසිලාසගෙන තස්ස තස්ස දුස්සිලාසගස්ස පහානං “තදඛගජ්ජපහාන” න්ති වෙදිතබ්බං. වික්ඛම්භනසමඋච්ඡේදජ්ජපහානානීති එත්ථ උපචාරජ්ජපහානෙදෙන සමාධිනා පවත්තිතිවාරණෙන සට්ඨපහාරෙතෙව ජලතලෙ සෙවාලස්ස තෙසං තෙසං නීවරණානං ධම්මානං වික්ඛම්භනවසෙන පහානං වික්ඛම්භනජ්ජපහානං. චතුත්තං අරියමග්ගානං භාවිතත්තා තංතංග්ගවතො සන්තානෙ සමුදයපක්ඛිකස්ස කිලෙසගණස්ස අව්චන්තං අජ්ජවත්තිසඬ්ඛාතසමුච්ඡේදවසෙන පහානං සමුච්ඡේදජ්ජපහානං. දූව්වරිතසංකිලෙසස්ස පහානන්ති කායදූව්වරිතාදි දූට්ඨු වරිතං, කිලෙසෙහි වා දූසිතං වරිතන්ති දූව්වරිතං. තදෙව යත්ථ උජ්ජන්තං, තං සන්තානං.

සම්මා කිලෙසෙති බාධයති උපතාපෙති වාති සංකිලෙසො, තස්ස පහානං,
කායවච්ඡව්වරිතවසෙන පවත්තසංකිලෙසස්ස තදභිගවසෙන පහානන්ති චුත්තං
හොති. සමාධිස්ස කාමච්ඡන්දපටිපක්ඛත්තා සුත්තන්තපිටකෙ තණ්හාසංකිලෙසස්ස
පහානං චුත්තං. අත්තාදිවිනිමුත්තසභාවධම්මප්පකාසනතො අභිධම්මපිටකෙ
දිට්ඨිසංකිලෙසස්ස පහානං චුත්තං.

එකමෙකස්මිඤ්ඤේවත්ථාති එතෙසු තිසු පිටකෙසු එකමෙකස්මි. පිටකෙති
අත්ථො දට්ඨබ්බො. ධම්මොති පාළිති එත්ථ පකට්ඨානං උක්කට්ඨානං
සීලාදිඅත්ථානං බොධනතො සභාවනිරුත්තිභාවතො බුද්ධාදීහි භාසිතත්තා ව
පකට්ඨානං වචනප්පබන්ධානං ආළිති පාළි, පරියත්තිධම්මො. “ධම්මොති පාළිති
එත්ථ භගවතා චුච්චමානස්ස අත්ථස්ස වොහාරස්ස ව දීපනො සද්දොයෙව පාළි
නාමා”ති ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. අභිධම්මට්ඨකථාය ලිඛිතෙ සිහලුගණ්ඨිපදෙ පන ඉදං
චුත්තං – සභාවත්ථස්ස සභාවොහාරස්ස ව අනුරූපවසෙන භගවතා මනසා
වචත්ථාපිතා පණ්ඩත්ති පාළිති චුච්චති. යදි සද්දොයෙව පාළි සියා, පාළියා දෙසනාය
ව නානත්තෙන භවිතබ්බං. මනසා වචත්ථාපිතාය ව පාළියා වච්චෙදකරණමත්තං
යපෙත්වා දෙසනාය නානත්තං නත්ථී. තථා හි දෙසනං දස්සෙන්නෙන මනසා
වචත්ථාපිතාය පාළියා දෙසනාති වච්චෙදකරණමත්තං විනා පාළියා සහ දෙසනාය
අනඤ්ඤථා චුත්තා. තථා ව උපරි “දෙසනාති පඤ්ඤත්ති”ති චුත්තත්තා දෙසනාය
අනඤ්ඤභාවෙන පාළියා පණ්ණත්තිභාවො කථිතො හොති. අපිව යදි පාළියා
අඤ්ඤායෙව දෙසනා සියා, “පාළියා ව පාළිඅත්ථස්ස ව දෙසනාය ව
යථාභූතාවබ්බොධො”ති වත්තබ්බං සියා, එවං පන අවත්වා “පාළියා ව පාළිඅත්ථස්ස
ව යථාභූතාවබ්බොධො”ති චුත්තත්තා පාළියා දෙසනාය ව අනඤ්ඤභාවො දස්සිතො
හොති. එවඤ්ඤ කත්වා උපරි “දෙසනා නාම පඤ්ඤත්ති”ති දස්සෙන්නෙන
දෙසනාය අනඤ්ඤභාවතො පාළියා පණ්ණත්තිභාවො කථිතොව හොතිති.

එත්ථ ව “සද්දොයෙව පාළි නාමා”ති ඉමස්මි. පක්ඛෙ ධම්මස්සපි
සද්දසභාවත්තා ධම්මදෙසනානං කො විසෙසොති වෙ? තෙසං තෙසං අත්ථානං
බොධකභාවෙන ඤාතො උග්ගහණාදිවසෙන ව පුබ්බෙ වචත්ථාපිතො
සද්දප්පබන්ධො ධම්මො, පච්ඡා පරෙසං අවබොධනත්ථං පවත්තිතො
තදත්ථප්පකාසකො සද්දො දෙසනාති වෙදිතබ්බං. අථ වා
යථාචුත්තසද්දසමුට්ඨාපකො විත්තුප්පාදො දෙසනා “දෙසියති සමුට්ඨාපියති සද්දො
එතෙනා”ති කත්වා මුසාවාදාදයො විය. තත්ථාපි හි මුසාවාදාදිසමුට්ඨාපිකා වෙනනා
මුසාවාදාදිසද්දෙන වොහරීයති.

තිසුපි වෙනෙසු එතෙ ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධාති එත්ථ පාළිඅත්ථො
පාළිදෙසනා පාළිඅත්ථපටිවෙධො වාති ඉමෙ තයො පාළිවිසයා හොන්තිති
විනයපිටකාදීනං අත්ථස්ස දෙසනාය පටිවෙධස්ස ව ආධාරභාවො යුත්තො, පිටකාති
පන පාළියොයෙවති තෙසං ධම්මස්ස ආධාරභාවො කථං යුජ්ජෙය්‍යාති වෙ?
පාළිසමුදායස්ස අවයවපාළියා ආධාරභාවතො. අවයවස්ස හි සමුදායො
ආධාරභාවෙන චුච්චති යථා “රුක්ඛෙ සාබා”ති. එත්ථ ව ධම්මාදීනං.

දුක්බොගාහභාවතො තෙහි ධම්මාදීහි විනයාදයො ගම්භීරාති විනයාදීනම්පි
 චතුබ්බිධො ගම්භීරභාවො චුත්තොයෙව, තස්මා ධම්මාදයො එව දුක්බොගාහත්තා
 ගම්භීරා, න විනයාදයොති න වොදෙනබ්බමෙතං සම්මුඛෙන විසයවිසයිමුඛෙන ච
 විනයාදීනංයෙව ගම්භීරභාවස්ස චුත්තත්තා. ධම්මො හි විනයාදයො, තෙසං විසයො
 අත්ථො, ධම්මත්ථවිසයා ච දෙසනාපට්ඨෙවධාති. තත්ථ පට්ඨෙවධස්ස දුක්කරභාවතො
 ධම්මත්ථානං, දෙසනාඤාණස්ස දුක්කරභාවතො දෙසනාය ච දුක්බොගාහභාවො
 වෙදිතබ්බො. පට්ඨෙවධස්ස පන උප්පාදෙතං අසක්කුණෙය්‍යත්තා
 තංවිසයඤාණුප්පත්තියා ච දුක්කරභාවතො දුක්බොගාහතා වෙදිතබ්බො. දුක්ඛෙන
 ඔගස්භන්තීති දුක්බොගාහා. එකදෙසෙන ඔගාහන්තෙහිපි මන්දබුද්ධිහි පතිට්ඨා
 ලද්ධං න සක්කාති ආහ “අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා වා”ති. එකමෙකස්මින්ති
 එකෙකස්මිං පිටකෙ. එත්ථාති එතෙසු පිටකෙසු. නිද්ධාරණෙ වෙතං භූමිමච්චනං.

ඉදානි හෙතුහෙතුවලාදීනං වසෙනපි ගම්භීරභාවං දස්සෙන්තො ආහ “අපරො
 නයො”තිආදි. හෙතුහි පච්චයො. සො හි අත්තතො ඵලං දහති විදහතීති ධම්මොති
 වුවචති. ධම්මසද්දස්ස වෙන්ථ හෙතුවරියායතා කථං විඤ්ඤායතීති ආහ
 “චුත්තඤ්ඤාන”න්තිආදි. නනු ච “හෙතුමිහි ඤාණං ධම්මපට්ඨමිහිදා”ති එතෙන
 වචනෙන ධම්මස්ස හෙතුභාවො කථං විඤ්ඤායතීති වෙ? ධම්මපට්ඨමිහිදාති එතස්ස
 සමාසපදස්ස අවයවපදත්ථං දස්සෙන්තෙන “හෙතුමිහි ඤාණං”න්ති චුත්තත්තා.
 “ධම්මෙ පට්ඨමිහිදා ධම්මපට්ඨමිහිදා”ති එත්ථ හි “ධම්මෙ”ති එතස්ස අත්ථං
 දස්සෙන්තෙන “හෙතුමිහි”ති චුත්තං, “පට්ඨමිහිදා”ති එතස්ස අත්ථං දස්සෙන්තෙන
 “ඤාණං”න්ති, තස්මා හෙතුධම්මසද්දා එකත්ථා ඤාණපට්ඨමිහිදාසද්දා වාති
 ඉමමත්ථං වදන්තෙන සාධිතො ධම්මස්ස හෙතුභාවො. හෙතුවලෙ ඤාණං
 අත්ථපට්ඨමිහිදාති එතෙන වචනෙන සාධිතො අත්ථස්ස හෙතුවලභාවොපි එවමෙව
 දට්ඨබ්බො. හෙතූතො ඵලං හෙතුවලං. තඤ්ච යස්මා හෙතුඅනුසාරෙන අරියති
 අධිගමීයති සම්පාපුණීයති, තස්මා අත්ථොති වුවචති.

යථාධම්මන්ති එත්ථ ධම්මසද්දො හෙතුං හෙතුවලඤ්ච සබ්බං සඬගණ්හාති.
 සභාවචාවකො හෙස ධම්මසද්දො, න පරියත්තිහෙතුභාවචාවකො, තස්මා
 යථාධම්මන්ති යො යො අවිජ්ජාදිසඬබ්බාරාදිධම්මො, තස්මිං තස්මින්ති අත්ථො.
 ධම්මානුරූපං වා යථාධම්මං. දෙසනාපි හි පට්ඨෙවධො විය අවිපරිතවිසයවිභාවනතො
 ධම්මානුරූපං පවත්තති, තතොයෙව ච අවිපරිතාහිලාපොති වුවචති. ධම්මාහිලාපොති
 අත්ථබ්‍යඤ්ජනකො අවිපරිතාහිලාපො. එත්ථ ච අහිලජ්ජතීති අහිලාපොති සද්දො
 වුවචති. එතෙන “තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාහිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපට්ඨමිහිදා”ති (විහ. 718)
 එත්ථ චුත්තං ධම්මනිරුත්තිං දස්සෙති සද්දසභාවත්තා දෙසනාය. තථා හි
 නිරුත්තිපට්ඨමිහිදාය පරිත්තාරම්මණාදිභාවො පට්ඨමිහිදාවිභවිගපාළියං (විහ. 718
 ආදයො) චුත්තො. අට්ඨකථායඤ්ච (විහ. අට්ඨ. 718) “තං සභාවනිරුත්තිං සද්දං
 ආරම්මණං කත්ථා”තිආදිනා සද්දාරම්මණතා දස්සිතා. තථා හි ඉමස්ස අත්ථස්ස අයං
 සද්දො වචකොති වචනවචනත්ථෙව වචත්ථපෙත්ථා තංතංවචනත්ථවිභාවනවසෙන
 පවත්තිතො සද්දො දෙසනාති වුවචති. අධිජ්ජායොති එතෙන “දෙසනාති
 පඤ්ඤත්තී”ති එතං වචනං ධම්මනිරුත්තාහිලාපං සන්ධාය චුත්තං, න තතො

විනිමුත්තං පඤ්ඤත්තිං සන්ධායාති අධිප්පායං දස්සෙති. දෙසියති අත්ථො ඵනෙනාති හි දෙසනා, පකාරෙන ඤාපියති ඵනෙන, පකාරතො ඤාපෙතීති වා පඤ්ඤත්තීති ධම්මනිරුත්තාහිලාපො වුවිවති. එවං “දෙසනා නාම සද්දො”ති ඉමස්මිං පක්ඛෙ අයමත්ථො වෙදිතඛිබ්බො. “දෙසනාති පඤ්ඤත්ති”ති එත්ථ පඤ්ඤත්තිවාදිනො පන එවං වදන්ති – කිඤ්චාපි “ධම්මාහිලාපො”ති එත්ථ අභිලප්පතීති අභිලාපොති සද්දො වුවිවති, න පණ්ණත්ති, තථාපි සද්දෙ වුවිවමානෙ තදනුරූපං වොහාරං ගහෙත්වා තෙන වොහාරෙන දීපිතස්ස අත්ථස්ස ජානනතො සද්දෙ කථිතෙ තදනුරූපා පණ්ණත්තිපි කාරණුපවාරෙන කථිතායෙව හොති. අථ වා “ධම්මාහිලාපොති අත්ථො”ති අවත්වා “ධම්මාහිලාපොති අධිප්පායො”ති වුත්තත්තා දෙසනා නාම සද්දො න හොතීති දීපිතමෙවාති.

ඉදානි පටිච්චෙධං නිද්දිසන්තො ආහ “පටිච්චෙධොති අභිසමයො”ති. පටිච්චිකුක්කිති ඤාණං පටිච්චෙධොති වුවිවති. පටිච්චිකුක්කිති ඵනෙනාති වා පටිච්චෙධො, අභිසමෙතීති අභිසමයො, අභිසමෙත්ති ඵනෙනාති වා අභිසමයො. ඉදානි අභිසමයප්පහෙදතො අභිසමයප්පකාරතො ආරම්මණතො සභාවතො ව පාකටං කාතුං “සො ව ලොකියලොකුත්තරො”තිආදිමාහ. විසයතො අසම්මොහතො ව අවබෝධොති සම්බන්ධො. තත්ථ විසයතො අත්ථාදිඅනුරූපං ධම්මාදීසු අවබෝධො නාම අවිජ්ජාදිධම්මාරම්මණො සඛිබ්බාදිඅත්ථාරම්මණො තදුභයපඤ්ඤාපනාරම්මණො ලොකියො අවබෝධො. අසම්මොහතො අත්ථාදිඅනුරූපං ධම්මාදීසු අවබෝධො පන නිබ්බානාරම්මණො මග්ගයුත්තො යථාචුත්තධම්මත්ථපඤ්ඤත්තිසු සම්මොහවිද්ධංසනො ලොකුත්තරො අභිසමයො. තථා හි “අයං හෙතු, ඉදමස්ස ඵලං, අයං තදුභයානුරූපො වොහාරො”ති එවං ආරම්මණකරණවසෙන ලොකියඤාණං විසයතො පටිච්චිකුක්කිති, ලොකුත්තරඤාණං පන හෙතුහෙතුඵලාදීසු සම්මොහස්ස මග්ගඤාණෙන සමුච්ඡින්නත්තා අසම්මොහතො පටිච්චිකුක්කිති. අත්ථානුරූපං ධම්මෙසුති අවිජ්ජා හෙතු, සඛිබ්බා හෙතුසමුප්පන්නා, සඛිබ්බොර උප්පාදෙති අවිජ්ජාති එවං කාරියානුරූපං කාරණෙසුති අත්ථො. අථ වා පුඤ්ඤාහිසඛිබ්බරඅපුඤ්ඤාහිසඛිබ්බරආනෙඤ්ජාහිසඛිබ්බොරෙසු තීසු අපුඤ්ඤාහිසඛිබ්බරස්ස සම්පයුත්තඅවිජ්ජා පච්චයො, ඉතරෙසං යථානුරූපත්තිආදිනා කාරියානුරූපං කාරණෙසු පටිච්චෙධොති අත්ථො. ධම්මානුරූපං අත්ථෙසුති “අවිජ්ජාපච්චයා සඛිබ්බා”තිආදිනා කාරණානුරූපං කාරියෙසු අවබෝධොති අත්ථො. පඤ්ඤත්තිපථානුරූපං පඤ්ඤත්තිසුති පඤ්ඤත්තියා වුවිවමානධම්මානුරූපං පණ්ණත්තිසු අවබෝධොති අත්ථො.

යථාචුත්තෙහි ධම්මාදීහි පිටකානං ගම්භීරභාවං දස්සෙතුං “ඉදානි යස්මා ඵනෙසු පිටකෙසු”තිආදිමාහ. ධම්මජාතන්ති කාරණප්පහෙදො කාරණමෙව වා. අත්ථජාතන්ති කාරියප්පහෙදො කාරියමෙව වා. යා වායං දෙසනාති සම්බන්ධො. යො චෙත්ථාති ඵනාසු තංතංපිටකගතාසු ධම්මත්ථදෙසනාසු යො පටිච්චෙධොති අත්ථො. දුක්ඛොගාහන්ති එත්ථ අවිජ්ජාසඛිබ්බාදීනං ධම්මත්ථානං දුප්පටිච්චිකුක්කිතාය දුක්ඛොගාහනා. තෙසං පඤ්ඤාපනස්ස දුක්කරභාවතො දෙසනාය පටිච්චෙධනසඛිබ්බාතස්ස පටිච්චෙධස්ස ව උප්පාදනවිසයිකරණානං අසක්කුණෙයානාය

දුක්බොගාහතා වෙදිතබ්බා. එවම්පිති පිසද්දො පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරන්තරං සම්පිණ්ඨෙති. එත්ථාති එතෙසු තිසු පිටකෙසු. වුත්තත්ථාති වුත්තො සංවණ්ණිතො අත්ථො අස්සාති වුත්තත්ථා.

තිසු පිටකෙසුති එත්ථ “එකෙකස්මි”න්ති අධිකාරතො පකරණතො වා වෙදිතබ්බං. පරියත්තිහෙදොති පරියාපුණනං පරියත්ති. පරියාපුණනාවාටකො හෙත්ථ පරියත්තිසද්දො, න පාළිපරියායො, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො “තිසු පිටකෙසු එකෙකස්මි පරියාපුණනප්පකාරො දට්ඨබ්බො ඤාතබ්බො”ති. තතොයෙව ව “පරියත්තියො පරියාපුණනප්පකාරා”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. අථ වා තිහි පකාරෙහි පරියාපුණිතබ්බා පාළියො එව පරියත්තීති වුවිවන්ති, තතොයෙව ව “පරියත්තියො පාළික්කමා”ති අභිධම්මට්ඨකථාය ලිඛිතෙ සිහලගණ්ඨිපදෙ වුත්තං. එවම්පි හි අලගද්දපමාපරියාපුණනායොගතො අලගද්දපමා පරියත්තීති පාළිපි සක්කා වත්තුං, එවඤ්ච කත්වා “දුග්ගහිතා උපාරම්භාදිහෙතු පරියාපුටා අලගද්දපමා”ති පරතො නිද්දෙසවචනම්පි උපපන්නං හොති. තත්ථ හි පාළියෙව දුග්ගහිතා පරියාපුටාති වත්තුං වට්ටති. අලගද්දපමාති අලගද්දො අලගද්දග්ගහණං උපමා එතිස්සාති අලගද්දපමා. අලගද්දස්ස ගහණඤ්ඤාත්ථ අලගද්දසද්දෙන වුත්තත්ති දට්ඨබ්බං. “ආපුපිකො”ති එත්ථ අපුපසද්දෙන අපුපඛාදනං විය අලගද්දග්ගහණෙන ගහිතපරියත්ති උපමීයති, න පන අලගද්දෙන. “අලගද්දග්ගහණපමා”ති වා වත්තබ්බෙ මජ්ඣිමනිකායං කත්වා “අලගද්දපමා”ති වුත්තං “ඔට්ඨමුඛො”තිආදීසු විය. අලගද්දොති චෙත්ථ ආසිවියො වුවිවති. ගදොති හි විසස්ස නාමං. තඤ්ච තස්ස අලං පරිපුණ්ණං අත්ථී, තස්මා අලං පරියත්තො පරිපුණ්ණො ගදො අස්සාති අනුනාසිකලොපං දකාරාගමඤ්ච කත්වා “අලගද්දො”ති වුවිවති. අථ වා අලං ජීවිතහරණෙ සමත්ථො ගදො අස්සාති අලගද්දො. නිස්සරණත්ථාති වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරණං අත්ථො පයොජනං එතිස්සාති නිස්සරණත්ථා. හණ්ඩාගාරිකපරියත්තීති එත්ථ හණ්ඩාගාරෙ නියුත්තො හණ්ඩාගාරිකො, හණ්ඩාගාරිකො විය හණ්ඩාගාරිකො, ධම්මරතනානුපාලකො. අඤ්ඤං අත්ථං අනපෙක්ඛිත්වා හණ්ඩාගාරිකස්සෙව සතො පරියත්ති හණ්ඩාගාරිකපරියත්ති.

දුග්ගහිතාති දුට්ඨු ගහිතා. දුග්ගහිතභාවමෙව විභාවෙන්තො ආහ “උපාරම්භාදිහෙතු පරියාපුටා”ති, උපාරම්භා ඉතිවාදප්පමොක්ඛාදිහෙතු උග්ගහිතාති අත්ථො. ලාභසක්කාරාදිහෙතු පරියාපුණනම්පි එත්ථෙව සඬගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. වුත්තඤ්ඤෙනං අලගද්දසුත්තට්ඨකථායං (ම. නි. අට්ඨ. 1.239) –

“යො හි බුද්ධවචනං ‘එවං චීවරාදීනි වා ලභිස්සාමි, චතුපරිසමජ්ඣෙ වා මං ජානිස්සන්ති’ති ලාභසක්කාරාදිහෙතු පරියාපුණාති, තස්ස සා පරියත්ති අලගද්දපරියත්ති නාම. එවං පරියාපුණනතො හි බුද්ධවචනං අපරියාපුණත්වා නිද්දොක්කමනං වරතර”න්ති.

නනු ව අලගද්දග්ගහණුපමා පරියත්ති අලගද්දපමාති වුවවති, එවඤ්ච සති සුග්ගහිතාපි පරියත්ති අලගද්දපමාති වත්තුං වට්ටති තත්ථාපි අලගද්දග්ගහණස්ස උපමාභාවෙන පාළියං වුත්තත්තා. වුත්තඤ්ඤෙනං -

“සෙය්‍යාථාපි, හික්ඛවෙ, පුරිසො අලගද්දත්ථිකො අලගද්දගවෙසී අලගද්දපරියෙසනං වරමානො, සො පස්සෙය්‍යා මහන්තං අලගද්දං, තමෙනං අප්පදෙන දණ්ඨෙත සුනිග්ගහිතං නිග්ගණ්ඨෙය්‍යා, අප්පදෙන දණ්ඨෙත සුනිග්ගහිතං නිග්ගහෙත්වා ගීවාය සුග්ගහිතං ගණ්ඨෙය්‍යා. කිඤ්චාපි සො, හික්ඛවෙ, අලගද්දො තස්ස පුරිසස්ස හත්ථං වා බාහං වා අඤ්ඤතරං වා අභිගප්ච්චිග්ගං භොගෙහි පලිවෙය්‍යා, අථ ඛො සො නෙව තතොනිදානං මරණං වා නිගච්ඡෙය්‍යා මරණත්තං වා දුක්ඛං. තං කිස්ස හෙතු, සුග්ගහිතත්තා, හික්ඛවෙ, අලගද්දස්ස, එවමෙව ඛො, හික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චෙ කුලපුත්තා ධම්මං පරියාපුණන්ති සුත්තං ගෙය්‍ය” ත්තිආදි (ම. නි. 1.239).

තස්මා ඉධ දුග්ගහිතා එව පරියත්ති අලගද්දපමාති අයං විසෙසො කුතො විඤ්ඤායති, යෙන දුග්ගහිතා උපාරම්භාදිහෙතු පරියාපුටා අලගද්දපමාති වුවවති? සච්චමෙනං, ඉදං පන පාරිසෙසඤායෙන වුත්තත්ති දට්ඨබ්බං. තථා හි නිස්සරණත්ථහණ්ඩාගාරිකපරියත්තිනං විසුං ගහිතත්තා පාරිසෙසතො අලගද්දස්ස දුග්ගහණුපමා පරියත්ති අලගද්දපමාති විඤ්ඤායති. සුග්ගහණුපමා හි පරියත්ති නිස්සරණත්ථා වා භොති හණ්ඩාගාරිකපරියත්ති වා, තස්මා සුවුත්තමෙනං “දුග්ගහිතා උපාරම්භාදිහෙතු පරියාපුටා අලගද්දපමා”ති. යං සන්ධායාති යං පරියත්තිදුග්ගහණං සන්ධාය. වුත්තත්ති අලගද්දසුත්තෙ වුත්තං.

අලගද්දත්ථිකොති ආසිච්ඡත්ථිකො. අලගද්දං ගවෙසති පරියෙසති සිලෙනාති අලගද්දගවෙසී. අලගද්දපරියෙසනං වරමානොති අලගද්දපරියෙසනත්ථං වරමානො. භොගෙහි සරිරෙ. හත්ථෙ වා බාහාය වාති එත්ථ මණ්ඩන්ධකො යාව අග්ගනබා “හත්ථො”ති වෙදිතබ්බො, සද්ධිං අග්ගබාහාය අවසෙසා “බාහා”ති. කත්ථවි පන “කප්පරතො පට්ඨායපි යාව අග්ගනබා හත්ථො”ති වුවවති. අඤ්ඤතරස්මිං වා අභිගප්ච්චිග්ගෙහි වුත්තලක්ඛණං හත්ථඤ්ච බාහඤ්ච යපෙත්වා අවසෙසං සරිරං “අභිගප්ච්චිග්ග”න්ති වෙදිතබ්බං. තතොනිදානන්ති තංනිදානං, තංකාරණාති වුත්තං භොති. පුරිමපදෙ හි විහත්තිඅලොපං කත්වා නිද්දෙසො. තං හත්ථාදීසු ඩංසනං නිදානං කාරණං එතස්සාති තංනිදානන්ති හි වත්තබ්බෙ “තතොනිදාන”න්ති පුරිමපදෙ පච්චත්තෙ නිස්සක්කවචනං කත්වා තස්ස ව ලොපං අකත්වා නිද්දෙසො. තං කිස්ස හෙතුති යං වුත්තං හත්ථාදීසු ඩංසනං තංනිදානඤ්ච මරණාදිඋපගමනං, තං කිස්ස හෙතු කෙන කාරණෙනාති වෙ. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. එකච්චෙ මොසපුරිසාති එකච්චෙ තුව්ඡපුරිසා. ධම්මන්ති පාළිධම්මං. පරියාපුණන්ති උග්ගණ්ඨහන්ති අත්ථො, සප්ඤ්ඤායන්ති වෙච වාචුග්ගතා කරොන්තා ධාරොන්ති වාති වුත්තං භොති. අත්ථන්ති යථාභූතං භාසිතත්ථං පයොජනත්ථඤ්ච. න උපපරික්ඛන්තිති න පරිග්ගණ්ඨහන්ති න විචාරොන්ති. ඉදං වුත්තං භොති - “ඉමස්මිං යානෙ සීලං කථිතං, ඉධ සමාධි, ඉධ පඤ්ඤා කථිතා, මයඤ්ච තං පුරෙස්සාමා”ති

එවං භාසිතත්ථං පයොජනත්ථඤ්ච “සීලං සමාධිස්ස කාරණං, සමාධි විපස්සනායා” තිආදිනා න පරිග්ගණ්හන්තීති. අනුපපරික්ඛන්තීති අනුපපරික්ඛන්තානං. න නිජ්ඣානං ඛමන්තීති නිජ්ඣානපඤ්ඤං නක්ඛමන්ති, නිජ්ඣාධිත්වා පඤ්ඤාය දිස්වා රොචෙන්වා ගහෙනබ්බා න භොන්තීති අධිජ්ජායො. තෙන ඉමමත්ථං දීපෙති “තෙසං පඤ්ඤාය අත්ථං අනුපපරික්ඛන්තානං තෙ ධම්මා න උපට්ඨන්ති, ‘ඉමස්මිං යානෙ සීලං, සමාධි, විපස්සනා, මග්ගො, ඵලං, චට්ටං, විචට්ටං කථිත’න්ති එවං ජානිතුං න සක්කා භොන්තී” ති.

තෙ උපාරම්භානිසංසා වෙවාති තෙ පරෙසං වාදෙ දොසාරොපනානිසංසා හුත්වා පරියාපුණන්තීති අත්ථො. ඉතිවාදජ්ජමොක්ඛානිසංසා වාති ඉති එවං එතාය පරියත්තියා වාදජ්ජමොක්ඛානිසංසා, අත්තනො උපරි පරෙහි ආරොපිතවාදස්ස නිග්ගහස්ස පමොක්ඛජ්ජයොජනා හුත්වා ධම්මං පරියාපුණන්තීති අත්ථො. ඉදං චුත්තං භොති – පරෙහි සකවාදෙ දොසෙ ආරොපිතෙ තං දොසං එවඤ්ච එවඤ්ච මොචෙස්සාමාති ඉමිනා ච කාරණෙන පරියාපුණන්තීති. අථ වා සො සො වාදො ඉතිවාදො, ඉතිවාදස්ස පමොක්ඛො ඉතිවාදජ්ජමොක්ඛො, ඉතිවාදජ්ජමොක්ඛො ආනිසංසො එතෙසන්ති ඉතිවාදජ්ජමොක්ඛානිසංසා, තංතංවාදජ්ජමොචනානිසංසා වාති අත්ථො. යස්ස චත්ථාය ධම්මං පරියාපුණන්තීති යස්ස ච සීලාදිපුරණස්ස මග්ගඵලනිබ්බානස්ස වා අත්ථාය ඉමස්මිං සාසනෙ කුලපුත්තා ධම්මං පරියාපුණන්ති. තඤ්චස්ස අත්ථං නානුභොන්තීති තඤ්ච අස්ස ධම්මස්ස සීලාදිපරිපුරණසංඛිතං අත්ථං එතෙ දුග්ගතිතගාහිතො නානුභොන්ති න වින්දන්ති.

අථ වා යස්ස උපාරම්භස්ස ඉතිවාදජ්ජමොක්ඛස්ස වා අත්ථාය යෙ මොසපුරිසා ධම්මං පරියාපුණන්ති, තෙ පරෙහි “අයමත්ථො න භොති” ති චුත්තෙ දුග්ගතිතත්තායෙව සොයෙවත්ථොති පටිපාදනක්ඛමා න භොන්තීති පරස්ස වාදෙ උපාරම්භං ආරොපෙතුං අත්තනො වාදා තං මොචෙතුඤ්ච අසක්කොන්තාපි තං අත්ථං නානුභොන්තියෙවාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංචත්තන්තීති තෙසං තෙ ධම්මා දුග්ගතිතත්තා උපාරම්භමානදජ්ජමක්ඛපලාසාදිහෙතුභාවෙන දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංචත්තන්ති. එත්ථ හි කාරණෙ ඵලවොහාරෙන “තෙ ධම්මා අහිතාය දුක්ඛාය සංචත්තන්ති” ති චුත්තං. තථා හි කිඤ්චාපි න තෙ ධම්මා අහිතාය දුක්ඛාය සංචත්තන්ති, තථාපි චුත්තනයෙන පරියාපුණන්තානං සජ්ඣායකාලෙ විවාදසමයෙ ච තංමුලකානං උපාරම්භාදීනං අනෙකෙසං අකුසලානං උජ්ජන්තිසබ්භාවතො “තෙ ධම්මා අහිතාය දුක්ඛාය සංචත්තන්ති” ති කාරණෙ ඵලවොහාරෙන චුත්තං. තං කිස්ස හෙතුති එත්ථ තන්ති යථාචුත්තස්සත්ථස්ස අනභිසම්භුණං තෙසඤ්ච ධම්මානං අහිතාය දුක්ඛාය සංචත්තනං පරාමසති.

සීලක්ඛන්ධාදිපාරිසුරිංයෙවාති එත්ථ ආදිසද්දෙන සමාධිවිපස්සනාදීනං සංඛිගභො වෙදිතබ්බො. යො හි බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා සීලස්ස ආගතට්ඨානෙ සීලං පුරෙත්වා සමාධිතො ආගතට්ඨානෙ සමාධිගබ්භං ගණ්හාපෙත්වා විපස්සනාය ආගතට්ඨානෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා මග්ගඵලානං ආගතට්ඨානෙ මග්ගං

භාවෙස්සාමි, එලං සච්ඡිකරිස්සාමිති උග්ගණ්හාති, තස්සෙව සා පරියත්ති
 නිස්සරණත්ථා නාම භොති. යං සන්ධාය චුත්තන්ති යං පරියත්තිසුග්ගහණං සන්ධාය
 අලගද්දසුත්තෙ චුත්තං. දීඝරත්තං භිත්තාය සුඛාය සංවත්තන්ති සීලාදීනං
 ආගතට්ඨානෙ සීලාදීනි සුරෙන්තානම්පි අරහත්තං පත්වා පරිසමජ්ඣෙ ධම්මං.
 දෙසෙත්වා ධම්මදෙසනාය පසන්නෙහි උපනීතෙ චත්තාරො පච්චයෙ
 පරිභුඤ්ජන්තානම්පි පරෙසං වාදෙ සහධම්මෙන උපාරම්භං ආරොපෙන්තානම්පි
 සකවාදතො දොසං හරන්තානම්පි දීඝරත්තං භිත්තාය සුඛාය සංවත්තන්ති. තථා හි න
 කෙවලං සුග්ගහිතපරියත්තිං නිස්සාය මග්ගභාවනාඵලසච්ඡිකරියාදීනෙව,
 පරවාදනිග්ගහසකවාදපතිට්ඨාපනානිපි ඉජ්ඣන්ති. තථා ච චුත්තං “උජ්ජන්තං
 පරජ්ජවාදං සහධම්මෙන සුනිග්ගහිතං නිග්ගහෙත්වා”තිආදි (දී. නි. 2.168).

පරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධොති දුක්ඛපරිජානනෙන පරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධො.
 පභීනකිලෙසොති සමුදයජ්ජහානෙන පභීනකිලෙසො. පටිච්ඡිද්ධාකුජ්ජොති
 පටිච්ඡිද්ධඅරහත්තඵලො. න කුජ්ජන්ති අකුජ්ජන්ති හි අරහත්තඵලස්සෙතං නාමං.
 සතිපි හි චතුත්තං මග්ගානං චතුත්තඤ්ච ඵලානං අකුජ්ජසභාවෙ සත්තන්තං
 සෙක්ඛානං සකසකනාමපරිච්චාගෙන උපරුපරි නාමන්තරජ්ජන්තිතො තෙසං
 මග්ගඵලාති “අකුජ්ජාති”ති න චුච්චන්ති, අරහා පන සබ්බදාපි අරහායෙව නාමාති
 තස්සෙව එලං “අකුජ්ජ”න්ති චුත්තං. ඉමිනා ච ඉමමත්ථං දස්සෙති
 “බ්බිණ්ණසවස්සෙව පරියත්ති හණ්ඩාගාරිකපරියත්ති නාමා”ති. තස්ස හි අපරිඤ්ඤාතං
 අජ්ජහිතං අභාවිතං අසච්ඡිකතං වා නත්ථි, තස්මා බුද්ධච්චනං පරියාපුණන්තො
 තත්තිධාරකො පචෙණිපාලකො වංසානුරක්ඛකො ච හුත්වා උග්ගණ්හාති.
 තෙනෙවාහ “පචෙණිපාලනත්ථායා”තිආදි. තත්ථ පචෙණිති ධම්මසන්තති,
 ධම්මස්ස අච්චිඡෙදෙන පචත්තිති අත්ථො. වංසානුරක්ඛණත්ථායාති බුද්ධස්ස
 හගවතො වංසානුරක්ඛණත්ථං. තස්ස වංසොපි අත්ථතො පචෙණියෙවාති
 චෙදිතබ්බං.

නනු ච යදි පචෙණිපාලනත්ථාය බුද්ධච්චනස්ස පරියාපුණනං
 හණ්ඩාගාරිකපරියත්ති, කස්මා “බ්බිණ්ණසවො”ති විසෙසෙත්වා චුත්තං. එකච්චස්ස
 පුට්ඨජනස්සපි හි අයං නයො ලබ්භති. තථා හි එකච්චො භික්ඛු ඡාතකභයාදීසු
 ගන්ථධරෙසු එකස්මිං යානෙ වසිතුං අසක්කොන්තෙසු සයං භික්ඛවාරෙන
 අකිලමමානො අතිමධුරං බුද්ධච්චනං මා නස්සතු, තත්තිං ධාරෙස්සාමි, වංසං
 යපෙස්සාමි, පචෙණිං පාලෙස්සාමිති පරියාපුණාති, තස්මා තස්සපි පරියත්ති
 හණ්ඩාගාරිකපරියත්ති නාම කස්මා න භොතීති? චුච්චනෙ – එවං සන්නෙපි
 පුට්ඨජනස්ස පරියත්ති හණ්ඩාගාරිකපරියත්ති නාම න භොති. කිඤ්චාපි හි
 පුට්ඨජනො “පචෙණිං පාලෙස්සාමි”ති අජ්ඣාසයෙන පරියාපුණාති, අත්තතො පන
 හවකන්තාරතො අනිත්තිණ්ණත්තා තස්ස පරියත්ති නිස්සරණපරියත්ති නාම භොති,
 තස්මා පුට්ඨජනස්ස පරියත්ති අලගද්දපමා වා භොති නිස්සරණත්ථා වා, සත්තන්තං
 සෙක්ඛානං නිස්සරණත්ථාව, බ්බිණ්ණසවානං හණ්ඩාගාරිකපරියත්තියෙවාති
 චෙදිතබ්බං. බ්බිණ්ණසවො ච හණ්ඩාගාරිකසදිසත්තා හණ්ඩාගාරිකොති චුච්චති. යථා හි
 හණ්ඩාගාරිකො අලඬිකාරහණ්ඩං පට්ඨාමෙත්වා පසාධනකාලෙ තදුපියං.

අලඬිකාරහණ්ඩං රඤ්ඤො උපනාමෙත්වා අලඬිකරොති, එවං ඛිණාසවොපි
 ධම්මරතනහණ්ඩං සම්පට්ඨිත්වා මොක්ඛාධිගමස්ස භබ්බරුපෙ සහෙතුකෙ සත්තෙ
 පස්සිත්වා තදනුරූපං ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙත්වා මග්ගඬිගබොජ්ඣාසංඝාදිසංඝාතෙන
 ලොකුත්තරෙන අලඬිකාරෙන අලඬිකරොතිති හණ්ඩාගාරිකොති වූවිති.

එවං තිස්සො පරියත්තියො විහජිත්වා ඉදානි තිසුපි පිටකෙසු යථාරහං
 සම්පත්තිවිපත්තියො විත්ථාරෙත්වා දස්සෙන්නො ආහ “විනයෙ පනා”තිආදි.
 සීලසම්පත්තිං නිස්සාය නිස්සො විජ්ජා පාපුණාතීතිආදියු යස්මා සීලං විසුජ්ඣමානං
 සතිසම්පජ්ඣාදිලෙන කම්මස්සකතඤ්ඤාණබලෙන ච සංකිලෙසමලනො
 විසුජ්ඣති, පාරිපුරිඤ්ච ගච්ඡති, තස්මා සීලසම්පදා සිජ්ඣමානා
 උපනිස්සයසම්පත්තිභාවෙන සතිබලං ඤාණබලඤ්ච පච්චුපට්ඨපෙතීති තස්සා
 විජ්ජත්තයුපනිස්සයතා වෙදිතබ්බා සභාගහෙතුසම්පදානතො. සතිබලෙන හි
 පුබ්බෙනිවාසවිජ්ජාසිද්ධි, සම්පජ්ඣාදිලෙන සබ්බකිච්චෙසු සුදිට්ඨකාරිතාපරිවයෙන
 චූෂ්පපාතඤ්ඤාණානුබද්ධාය දුතියවිජ්ජාය සිද්ධි, චිතික්කමාභාවෙන
 සංකිලෙසජ්ජහානසබ්භාවතො විවට්ඨපනිස්සයතාවසෙන අජ්ඣාසයසුද්ධියා
 තතියවිජ්ජාසිද්ධි. පුරෙතරසිද්ධානං සමාධිපඤ්ඤානං පාරිපුරිං විනා සීලස්ස
 ආසවක්ඛයඤ්ඤාණුපනිස්සයතා සුක්ඛවිපස්සකඛිණාසවෙහි දීපෙතබ්බා. “සමාහිතො
 යථාභූතං පජානාතී”ති (සං. නි. 4.99; 3.5; නෙත්ති. 40; මි. ප. 2.1.14) වචනතො
 සමාධිසම්පදා ඡළහිඤ්ඤාතාය උපනිස්සයො. “යොගා වෙ ජායති භූරී”ති (ධ. ප.
 282) වචනතො පුබ්බයොගෙන ගරුචාසදෙසභාසාකොසල්ලඋග්ගහණපරිපුච්ඡාදීහි
 ච පරිභාවිතා පඤ්ඤාසම්පත්ති පටිසම්භිදාජ්ජහෙදස්ස උපනිස්සයො. එත්ථ ච
 “සීලසම්පත්තිං නිස්සායා”ති වුත්තත්තා යස්ස සමාධිවිජ්ජිතභූතා අනවසෙසා ඡ
 අහිඤ්ඤා න ඉජ්ඣන්ති, තස්ස උක්කට්ඨපරිවිජ්ජෙදවසෙන න සමාධිසම්පදා අත්ථිති
 සතිපි විජ්ජානං අහිඤ්ඤාකදෙසභාවෙ සීලසම්පත්තිසමුදාගතා එව තිස්සො විජ්ජා
 ගහිතා. යථා හි පඤ්ඤාසම්පත්තිසමුදාගතා වතස්සො පටිසම්භිදා
 උපනිස්සයසම්පත්තස්ස මග්ගෙනෙව ඉජ්ඣන්ති මග්ගක්ඛණෙ එව තාසං
 පටිලහිතබ්බතො. එවං සීලසම්පත්තිසමුදාගතා තිස්සො විජ්ජා
 සමාධිසම්පත්තිසමුදාගතා ච ඡ අහිඤ්ඤා උපනිස්සයසම්පත්තස්ස මග්ගෙනෙව
 ඉජ්ඣන්තිති මග්ගාධිගමෙනෙව තාසං අධිගමො වෙදිතබ්බො. පච්චෙකඛුද්ධානං
 සම්මාසම්ඛුද්ධානඤ්ච පච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධිධම්මසමධිගමසදියා හි ඉමෙසං
 අරියානං ඉමෙ විසෙසාධිගමාති.

තාසංයෙව ච තත්ථ පහෙදවචනතොති එත්ථ තාසංයෙවාවති අවධාරණං
 පාපුණිතබ්බානං ඡළහිඤ්ඤාවතුපටිසම්භිදානං විනයෙ පහෙදවචනාභාවං සන්ධාය
 වුත්තං. වෙරඤ්ජකණ්ඨෙ හි තිස්සො විජ්ජාව විහත්තාති. දුතියෙ තාසංයෙවාවති
 අවධාරණං වතස්සො පටිසම්භිදා අපෙක්ඛිත්වා කතං, න තිස්සො විජ්ජා. තා හි ඡසු
 අහිඤ්ඤාසු අන්තොගධත්තා සුත්තෙ විහත්තායෙවාවති. තාසඤ්චාවති එත්ථ ව-සද්දෙන
 සෙසානම්පි තත්ථ අත්ථිභාවං දීපෙති. අහිධම්මපිටකෙ හි තිස්සො විජ්ජා ඡ අහිඤ්ඤා
 වතස්සො ච පටිසම්භිදා වුත්තායෙව. පටිසම්භිදානං පන අඤ්ඤත්ථ
 පහෙදවචනාභාවං තත්ථෙව ච සම්මා විහත්තභාවං දීපෙතුකාමො හෙට්ඨා

වුත්තනයෙන අවධාරණං අකත්වා “තත්ථෙවා”ති පරිවත්තෙත්වා අවධාරණං යපෙසි.

ඉදානි “විනයෙ දුස්සට්ඨන්තො ‘මුදුකානං අත්ථරණාදීනං සම්ඵස්සො විය ඉත්ථිසම්ඵස්සොපි වට්ටති’ති මෙටුනවිතික්කමෙ දොසං අදිස්වා සිලවිපත්තිං පාපුණාති”ති දස්සෙන්නො ආහ “විනයෙ පන දුස්සට්ඨන්තො”තිආදි. තත්ථ සුඛො සම්ඵස්සො එතෙසන්ති සුඛසම්ඵස්සානි, අත්ථරණපාචුරණාදීනි. උපාදින්නඵස්සො ඉත්ථිසම්ඵස්සො, මෙටුනධම්මොති වුත්තං හොති. වුත්තම්පි හෙතන්ති අරිට්ඨෙන භික්ඛුනා වුත්තං. සො හි ඛුස්සුතො ධම්මකට්ඨකො කම්මකිලෙසවිපාකඋපවාදආණාචිතික්කමවසෙන පඤ්චවිධෙසු අන්තරායිකෙසු සෙසන්තරායිකෙ ජානාති, විනයෙ පන අකොවිදත්තා පණ්ණත්තිවිතික්කමන්තරායිකෙ න ජානාති, තස්මා රහොගතො එවං වින්තෙසි “ඉමෙ අගාරිකා පඤ්ච කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජන්තා සොනාපන්නාපි සකදාගාමිනොපි අනාගාමිනොපි හොන්ති. භික්ඛුපි මනාපිකානි චක්ඛුවිඤ්ඤායානි රූපානි පස්සන්ති...පෙ.... කායවිඤ්ඤායො ඵොට්ඨබ්බෙ ඵුසන්ති, මුදුකානි අත්ථරණපාචුරණාදීනි පරිභුඤ්ජන්ති, එතං සබ්බං වට්ටති, කස්මා ඉත්ථිනංයෙව රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බා න වට්ටන්ති, එතෙපි වට්ටන්ති”ති අනවජ්ජෙන පච්චයපරිභුඤ්ජනරසෙන සාවජ්ජකාමගුණපරිහොගරසං සංසන්දිත්වා සච්ඡන්දරාගපරිහොගඤ්ච නිච්ඡන්දරාගපරිහොගඤ්ච එකං කත්වා ථුලවාකෙහි සද්ධිං අතිසුමුමසුත්තං සංථෙන්නො විය සාසපෙන සද්ධිං සිනෙරුතො සදිසතං උපසංහරන්තො විය පාපකං දිට්ඨිගතං උප්පාදෙන්වා “කිං භගවතා මහාසමුද්දං ඛන්ධන්තෙන විය මහතා උස්සාහෙන පයමපාරාජිකං පඤ්ඤත්තං, නත්ථි එත්ථ දොසො”ති සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණෙන සද්ධිං පටිවිරුජ්ඣන්තො වෙසාරජ්ජඤාණං පටිබාහන්තො අරියමග්ගෙ බාණුකණ්ටකාදීනි පක්ඛිපන්තො “මෙටුනධම්මෙ දොසො නත්ථි”ති ජිනස්ස ආණාවක්කෙ පහාරමදාසි. තෙනාහ “තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි”තිආදි.

තත්ථ අන්තරායිකානි තංතංසම්පත්තියා විඛන්ධනවසෙන සත්තසන්නානස්ස අන්තරෙ වෙමජ්ඣෙ එති ආගච්ඡන්ති අන්තරායො, දිට්ඨධම්මිකාදිඅනත්ථො. අනතික්කමනට්ඨෙන තස්මිං අන්තරායෙ නියුත්තා, අන්තරායං වා එලං අරහන්ති, අන්තරායස්ස වා කරණසිලානි අන්තරායිකා, සග්ගමොක්ඛානං අන්තරායකරානි වුත්තං හොති. තෙ ව කම්මකිලෙසවිපාකඋපවාදආණාචිතික්කමවසෙන පඤ්චවිධා. තෙසං විත්ථාරකථා පරතො අරිට්ඨසික්ඛාපදෙ (පාවි. 417) ආවි භවිස්සති. අයං පනෙත්ථ පදත්ථසම්බන්ධො – යෙ ඉමෙ ධම්මා අන්තරායිකා අන්තරායකරානි භගවතා වුත්තා දෙසිතා වෙව පඤ්ඤත්තා ව, තෙ ධම්මෙ පටිසෙවතො පටිසෙවන්තස්ස යථා යෙන පකාරෙන තෙ ධම්මා අන්තරායාය සග්ගමොක්ඛානං අන්තරායකරණත්ථං නාලං සමත්ථා න හොන්ති, තථා තෙන පකාරෙනාහං භගවතා දෙසිතං ධම්මං ආජානාමිති. තතො දුස්සිලභාවං පාපුණාතීති තතො අනවජ්ජසඤ්ඤිභාවහෙතුතො විතික්කමිත්වා දුස්සිලභාවං පාපුණාති.

වත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙනිආදිනා –

“වත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලා සත්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං.
කතමෙ වත්තාරො, අත්තභිතාය පටිපන්නො භොති, නො පරභිතාය,
පරභිතාය පටිපන්නො භොති, නො අත්තභිතාය, නෙව අත්තභිතාය
පටිපන්නො භොති නො පරභිතාය, අත්තභිතාය වෙව පටිපන්නො භොති
පරභිතාය වා”ති (අ. නි. 4.96; පු. ප. මාතිකා, චතුක්කඋද්දෙස 24) –

ආදිනා පුග්ගලදෙසනාපටිසංයුත්තසුත්තත්තපාළිං නිදස්සෙති. අධිප්පායං
අජානන්තොති “අයං පුග්ගලදෙසනා වොහාරවසෙන, න පරමත්ථතො”ති එවං
භගවතො අධිප්පායං අජානන්තො. බුද්ධස්ස භි භගවතො දුට්ඨා දෙසනා
සම්මුතිදෙසනා පරමත්ථදෙසනා වාති. තත්ථ “පුග්ගලො සත්තො ඉත්ථි පුරිසො
ඛත්තියො බ්‍රාහ්මණො දෙවො මාරො”ති එවරූපා සම්මුතිදෙසනා. “අනිච්චං දුක්ඛං
අනත්තා ඛත්තං ධාතුයො ආයතනානි සතිපට්ඨානා”ති එවරූපා පරමත්ථදෙසනා.
තත්ථ භගවා යෙ සම්මුතිවසෙන දෙසනං සුත්වා අත්ථං පටිවිජ්ඣිත්වා මොහං පහාය
විසෙසමධිගන්තුං සමත්ථා, තෙසං සම්මුතිදෙසනං දෙසෙති. යෙ පන
පරමත්ථවසෙන දෙසනං සුත්වා අත්ථං පටිවිජ්ඣිත්වා මොහං පහාය
විසෙසමධිගන්තුං සමත්ථා, තෙසං පරමත්ථදෙසනං දෙසෙති.

තත්‍රායං උපමා – යථා භි දෙසභාසාකුසලො තිණ්ණං වෙදානං
අත්ථසංවණ්ණකො ආචරියො යෙ දම්මභාසාය චුත්තෙ අත්ථං ජානන්ති, තෙසං
දම්මභාසාය ආචික්ඛති, යෙ අන්ධකභාසාදීසු අඤ්ඤතරාය, තෙසං තාය භාසාය, එවං
තෙ මාණවා ඡෙකං බ්‍යත්තං ආචරියමාගමම ඛිජ්ජමෙව සිජ්ජං උග්ගණ්හන්ති. තත්ථ
ආචරියො විය බුද්ධො භගවා, තයො වෙදා විය කට්ඨකඛිඛභාවෙ ධීතානි තිණ්
පිටකානි, දෙසභාසාය කොසල්ලමිව සම්මුතිපරමත්ථකොසල්ලං,
නානාදෙසභාසාමාණවකා විය සම්මුතිපරමත්ථවසෙන පටිවිජ්ඣිතසමත්ථා
වෙනෙය්‍යසත්තා, ආචරියස්ස දම්මභාසාදිආචික්ඛනං විය භගවතො
සම්මුතිපරමත්ථවසෙනපි දෙසනා වෙදිතඛිබ්බා. ආහ වෙත්ථ –

“දුට්ඨෙ සච්චානි අක්ඛාසි, සම්බුද්ධො වදනං වරො;
සම්මුතිං පරමත්ථඤ්ච, තතියං නුපලඛහති.

“සඬකෙතවචනං සච්චං, ලොකසම්මුතිකාරණා;
පරමත්ථවචනං සච්චං, ධම්මානං භූතකාරණා.

“තස්මා වොහාරකුසලස්ස, ලොකනාථස්ස සත්ථුතො;
සම්මුතිං වොහරන්තස්ස, මුසාවාදො න ජායති”ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.57; අ.
නි. අට්ඨ. 1.1.170);

අපිව අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා පුග්ගලකථං කට්ඨති – භිරොත්තජ්ජපිපනත්ථං
කම්මස්සකතාදිපනත්ථං පච්චත්තපුරිසකාරදිපනත්ථං ආනන්තරියදිපනත්ථං

බ්‍රහ්මවිහාරදීපනත්ථං පුබ්බෙනිවාසදීපනත්ථං දක්ඛණාවිසුද්ධිදීපනත්ථං
 ලොකසම්මුතියා අප්පභානත්ථස්දවාති. “ඛන්ධා ධාතුයො ආයතනානි හිරියන්ති
 ඔත්තප්පන්ති”ති වුත්තෙ මහාජනො න ජානාති, සම්මොහමාපජ්ජති, පටිසත්තු
 හොති “කිමිදං ඛන්ධා ධාතුයො ආයතනානි හිරියන්ති ඔත්තප්පන්ති නාමා”ති.
 “ඉත්ථි හිරියති ඔත්තප්පති, පුරිසො ඛන්තියො බ්‍රාහ්මණො දෙවො මාරො”ති
 වුත්තෙ මහාජනො ජානාති, න සම්මොහමාපජ්ජති, න පටිසත්තු හොති, තස්මා
 හගවා හිරොත්තප්පදීපනත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති. “ඛන්ධා කම්මස්සකා ධාතුයො
 ආයතනානි”ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා හගවා කම්මස්සකාදීපනත්ථං
 පුග්ගලකථං කථෙති. “වෙච්චනාදයො මහාවිහාරා ඛන්ධෙහි කාරාපිතා, ධාතූහි
 ආයතනෙහි”ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා හගවා පච්චත්තපුරිසකාරදීපනත්ථං
 පුග්ගලකථං කථෙති. “ඛන්ධා මාතරං ජීවිතා වොරොපෙන්ති, පිතරං අරහන්තං,
 රුහිරුප්පාදකම්මං සඬ්ඝහෙදං කරොන්ති, ධාතුයො ආයතනානි”ති වුත්තෙපි එසෙව
 නයො. තස්මා හගවා ආනන්තරියදීපනත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති.

“ඛන්ධා මෙත්තායන්ති, ධාතුයො ආයතනානි”ති වුත්තෙපි එසෙව නයො.
 තස්මා හගවා බ්‍රහ්මවිහාරදීපනත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති. “ඛන්ධා පුබ්බෙනිවාසං
 අනුස්සරන්ති, ධාතුයො ආයතනානි”ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා හගවා
 පුබ්බෙනිවාසදීපනත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති. “ඛන්ධා දානං පටිග්ගණ්හන්ති,
 ධාතුයො ආයතනානි”ති වුත්තෙපි මහාජනො න ජානාති, සම්මොහමාපජ්ජති,
 පටිසත්තු හොති “කිමිදං ඛන්ධා ධාතුයො ආයතනානි පටිග්ගණ්හන්ති නාමා”ති.
 “පුග්ගලා පටිග්ගණ්හන්ති සීලවන්තො කල්‍යාණධම්මා”ති වුත්තෙ පන ජානාති, න
 සම්මොහමාපජ්ජති, න පටිසත්තු හොති. තස්මා හගවා දක්ඛණාවිසුද්ධිදීපනත්ථං
 පුග්ගලකථං කථෙති. ලොකසම්මුතිස්දව බුද්ධා හගවන්තො න විජහන්ති,
 ලොකසමස්සදාය ලොකනිරුත්තියා ලොකාහිලාපෙ ධීතායෙව ධම්මං දෙසෙන්ති.
 තස්මා හගවා ලොකසම්මුතියා අප්පභානත්ථමිති පුග්ගලකථං කථෙති, තස්මා ඉමිනා
 ව අධිප්පායෙන හගවතො පුග්ගලදෙසනා, න පරමත්ථදෙසනාති එවං අධිප්පායං
 අජානන්තොති වුත්තං හොති.

දුග්ගහිතං ගණ්හාතීති “තථාහං හගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි, යථා තදෙවිදං
 විස්ද්දාණං සන්ධාවති සංසරති, අනස්සද්ද”න්තිආදිනා දුග්ගහිතං කත්වා ගණ්හාති,
 විපරිතං ගණ්හාතීති වුත්තං හොති. දුග්ගහිතන්ති හි භාවනපුංසකතිද්දෙසො. යං
 සන්ධායාති යං දුග්ගහිතගාහං සන්ධාය. අත්තනා දුග්ගහිතෙන ධම්මෙනාති
 පාඨසෙසො වෙදිතබ්බො. අථ වා දුග්ගහණං දුග්ගහිතං. අත්තනාති ව සාමිඅත්ථෙ
 කරණවචනං, තස්මා අත්තනො දුග්ගහණෙන විපරිතගාහෙනාති වුත්තං හොති.
 අම්හෙ වෙව අබ්භාවික්ඛතීති අම්භාකස්දව අබ්භාවික්ඛනං කරොති. අත්තනස්දව
 ඛනතීති අත්තනො කුසලමූලාති ඛනන්තො අත්තනං ඛනති නාම.

ධම්මචිත්තන්ති ධම්මසභාවච්ඡානනං. අනිධාවන්තොති යාතබ්බමරියාදායං
 අට්ඨන්තවා “චිත්තුප්පාදමත්තෙන දානං හොති, සයමෙව චිත්තං අත්තනො
 ආරම්මණං හොති, සබ්බං චිත්තං අසභාවධම්මාරම්මණං”න්ති එවමාදිනා

අතිධාවන්තො අතික්කමිත්වා පවත්තමානො. චත්තාරීති

බුද්ධවිසයඉද්ධිවිසයකම්මවිපාකලොකවිසයසඬ්ඛාතානි චත්තාරි. චුත්තඤ්ඤෙතං -

“චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, අවිත්තෙය්‍යානි න විත්තෙතඛ්ඛානි, යානි විත්තෙත්තො උම්මාදස්ස විසාතස්ස භාගී අස්ස. කතමානි චත්තාරි? බුද්ධානං භික්ඛවෙ බුද්ධවිසයො අවිත්තෙය්‍යො න විත්තෙතඛ්ඛො, යං විත්තෙත්තො උම්මාදස්ස විසාතස්ස භාගී අස්ස. ක්‍රියාස්ස, භික්ඛවෙ, ක්‍රියාවිසයො අවිත්තෙය්‍යො න විත්තෙතඛ්ඛො...පෙ.... කම්මවිපාකො, භික්ඛවෙ, අවිත්තෙය්‍යො න විත්තෙතඛ්ඛො...පෙ.... ලොකවිත්තා භික්ඛවෙ අවිත්තෙය්‍යො න විත්තෙතඛ්ඛො...පෙ.... ඉමානි, භික්ඛවෙ, චත්තාරි අවිත්තෙය්‍යානි න විත්තෙතඛ්ඛානි, යානි විත්තෙත්තො උම්මාදස්ස විසාතස්ස භාගී අස්සා”ති (අ. නි. 4.77).

තත්ථ “අවිත්තෙය්‍යානි”ති තෙසං සභාවනිදස්සනං. “න විත්තෙතඛ්ඛානි”ති තත්ථ කත්තඛ්ඛතානිදස්සනං. තත්ථ අවිත්තෙය්‍යානීති විත්තෙතුමසක්කුණෙය්‍යානි, විත්තෙතුං අරහරූපානි න භොන්තීති අත්ථො. අවිත්තෙය්‍යත්තා එව න විත්තෙතඛ්ඛානි, කාමං අවිත්තෙය්‍යානිපි ඡ අසාධාරණාදීනි අනුස්සරන්තස්ස කුසලුප්පත්තිහෙතුභාවතො තානි විත්තෙතඛ්ඛානි, ඉමානි පන එවං න භොන්තීති අඵලභාවතො න විත්තෙතඛ්ඛානීති අධිප්පායො. තෙනෙවාහ “යානි විත්තෙත්තො උම්මාදස්ස විසාතස්ස භාගී අස්සා”ති. තෙසන්ති තෙසං පිටකානං.

එතන්ති එතං බුද්ධවචනං. තිවග්ගසඬ්ඛහානීති සීලක්ඛන්ධවග්ගමභාවග්ගපාටිකවග්ගසඬ්ඛාතෙහි තීහි වග්ගෙහි සඬ්ඛහො එතෙසන්ති තිවග්ගසඬ්ඛහානි. චතුත්තිංසෙව සුත්තන්තානි ගාථාය එවමත්ථයොජනා වෙදිතඛ්ඛො - යස්ස නිකායස්ස සුත්තගණනාතො චතුත්තිංසෙව ච සුත්තන්තා වග්ගසඬ්ඛහවසෙන තයො වග්ගා අස්ස සඬ්ඛහස්සානි තිවග්ගො සඬ්ඛහො. එස පඨමො නිකායො දීඝනිකායොති අනුලොමිකො අපච්චනිකො, අත්ථානුලොමනතො අත්චත්ථනාමොති චුත්තං හොති.

අත්ථානුලොමනතො අනුලොමිකො, අනුලොමිකත්තංයෙව විභාවෙතුං “කස්මා පනා”තිආදිමාහ. එකනිකායමිපිති එකසමුහමිපි. එවං චිත්තන්ති එවං විචිත්තං. යථාසිද්ධන්ති යථා ඉමෙ. පොණිකා වික්ඛල්ලිකා ච ඛත්තියා, තෙසං නිවාසො පොණිකනිකායො වික්ඛල්ලිකනිකායොති වුවචති. එවමාදීනි චෙත්ථ සාධකානි සාසනතො ච ලොකතො වානි එවමාදීනි උදාහරණානි එත්ථ නිකායසද්දස්ස සමුහනිවාසානං වාචකභාවෙ සාසනතො ච වොහාරතො ච සාධකානි පමාණානීති අත්ථො. එත්ථ පඨමමුදාහරණං සාසනතො සාධකවචනං, දුතියං ලොකතොති වෙදිතඛ්ඛො.

පඤ්චදසවග්ගසඬ්ඛහානීති මූලපරියායවග්ගාදීහි පඤ්චදසහි වග්ගෙහි සඬ්ඛහො එතෙසන්ති පඤ්චදසවග්ගසඬ්ඛහානි. දියඬ්ඪසතං ද්වෙ ච සුත්තානීති අධිසේන දුතියං

දියඩ්ඩං, එකං සතං ද්වෙ පඤ්ඤාසසුත්තානි වානි අත්ථො. යත්ථානි යස්මිං නිකායෙ. පඤ්චදසවග්ගපරිග්ගභොති පඤ්චදසහි වග්ගෙහි පරිග්ගහිතො සඬග්ගිතොති අත්ථො.

සුත්තන්තානං සහස්සානි සත්තසුත්තසතානි වානි පාටෙ සුත්තන්තානං සත්ත සහස්සානි සත්ත සතානි වානි යොජෙතඛ්ඛං. කත්ථවි පන “සත්ත සුත්තසහස්සානි සත්ත සුත්තසතානි වා”තිපි පාටො. සංයුත්තසඬග්ගභොති සංයුත්තනිකායස්ස සඬග්ගො.

පුබ්බෙ නිදස්සිතානි සුත්තන්තපිටකනිද්දෙසෙ නිදස්සිතා. වුත්තමෙව පකාරන්තරෙන සඬබ්භිත්වා දස්සෙතුං “යපෙත්වා චත්තාරො නිකායෙ අවසෙසං බුද්ධවචන”න්ති වුත්තං. සකලං විනයපිටකන්තිආදිනා නිද්දිට්ඨමෙව හි ඉමිනා පකාරන්තරෙන සඬබ්භිත්වා වුත්තං. තෙනෙවාහ “යපෙත්වා චතුරොපෙනෙ”තිආදි. තදඤ්ඤන්ති තෙහි චතුහි නිකායෙහි අඤ්ඤං අවසෙසන්ති අත්ථො.

සබ්බමෙව 2 හිදන්ති සබ්බමෙව ඉදං බුද්ධවචනං. නවජ්ජහෙදන්ති එත්ථ කථං පනෙතං නවජ්ජහෙදං භොති. තථා හි නවහි අඬගෙහි වචන්ථිතෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤසඬකරරහිතෙහි භවිතඛ්ඛං, තථා ව සති අසුත්තසභාවානෙව ගෙය්‍යඬගාදීනි සිද්ධං, අථ සුත්තසභාවානෙව ගෙය්‍යඬගාදීනි, එවං සති සුත්තන්ති විසුං සුත්තඬගමෙව න සියා, එවං සන්තෙ අට්ඨඬගං සාසනන්ති ආපජ්ජති. අපිච “සගාථකං සුත්තං ගෙය්‍යං, නිග්ගාථකං සුත්තං වෙය්‍යාකරණ”න්ති අට්ඨකථායං වුත්තං. සුත්තඤ්ච නාම සගාථකං වා සියා නිග්ගාථකං වානි අඬගද්වයෙනෙව තදුභයං සඬග්ගිතන්ති තදුභයවිනිමුත්තඤ්ච සුත්තං උදානාදිවිසෙසසඤ්ඤාරහිතං නත්ථි, යං සුත්තඬගං සියා, අථාපි කථඤ්චි විසුං සුත්තඬගං සියා, මඬගලසුත්තාදීනං සුත්තඬගසඬග්ගො වා න සියා ගාථාභාවතො ධම්මපදාදීනං විය, ගෙය්‍යඬගසඬග්ගො වා සියා සගාථකත්තා සගාථකවග්ගස්ස විය, තථා උභතොවිභගාදීසු සගාථකජ්ජෙසානන්ති? වුච්චතෙ –

සුත්තන්ති සාමඤ්ඤවිධි, විසෙසවිධයො පරෙ;
සනිමිත්තා නිරුජ්ඣත්තා, සහතාඤ්ඤෙන නාඤ්ඤතො.

යථාවුත්තස්ස දොසස්ස, නත්ථි එත්ථාවගාහණං;
තස්මා අසඬකරංයෙව, නවඬගං සත්ථුසාසනං.

සබ්බස්සපි හි බුද්ධවචනස්ස සුත්තන්ති අයං සාමඤ්ඤවිධි. තථා හි “එත්තකං තස්ස භගවතො සුත්තාගතං සුත්තපරියාපන්තං, සාවත්ථියා සුත්තවිභඬගෙ, සකවාදෙ පඤ්ච සුත්තසතානී”තිආදිවචනතො විනයාහිධම්මපරියත්තිවිසෙසෙසුපි සුත්තවොභාරො දිස්සති. තෙනෙව ච ආයස්මා මහාකච්චාවතො නෙත්තියං (නෙත්ති. සඬග්ගවාර) ආහ – “නවවිධසුත්තන්තපරියෙට්ඨී”ති. තත්ථ හි සුත්තාදිවසෙන නවඬගස්ස සාසනස්ස පරියෙට්ඨී පරියෙසනා අත්ථවිචාරණා

“නවවිධසුත්තන්තපරියෙට්ඨි” ති වුත්තා. තදෙකදෙසෙසු පන ගෙයාදයො විසෙසව්ධයො තෙන තෙන නිමිත්තෙන පතිට්ඨිතා. තථා හි ගෙයාස්ස සගාථකත්තං තබ්භාවනිමිත්තං. ලොකෙපි හි සසිලොකං සගාථකං වා වුණ්ණියගන්ථං “ගෙයා” න්ති වදන්ති. ගාථාවිරහෙ පන සති පුච්ඡං කත්වා විසජ්ජනභාවො වෙය්‍යාකරණස්ස තබ්භාවනිමිත්තං. පුච්ඡාවිසජ්ජනඤ්ඤි “බ්‍යාකරණ” න්ති වුවවති. බ්‍යාකරණමෙව වෙය්‍යාකරණං. එවං සන්තෙ සගාථකාදීනම්පි පුච්ඡං කත්වා විසජ්ජනවසෙන පවත්තානං වෙය්‍යාකරණභාවො ආපජ්ජති? නාපජ්ජති. ගෙයාදිසඤ්ඤානං අනොකාසභාවතො සමකාසතො අනොකාසවිධි බලවාති “ගාථාවිරහෙ සති” ති විසෙසිතත්තා ව. තථා හි ධම්මපදාදියු කෙවලං ගාථාබන්ධෙසු සගාථකත්තෙපි සොමනස්සඤ්ඤාණමයිකගාථායුත්තෙසු “වුත්තඤ්ඤෙහ” න්තිආදිවචනසම්බන්ධෙසු අබ්භූතධම්මපටිසංයුත්තෙසු ව සුත්තවිසෙසෙසු යථාක්කමං ගාථාඋදානඉතිවුත්තකඅබ්භූතධම්මසඤ්ඤා පතිට්ඨිතා. එත්ථ හි සතිපි සඤ්ඤන්තරනිමිත්තයොගෙ අනොකාසසඤ්ඤානං බලවභාවෙනෙව ගාථාදිසඤ්ඤා පතිට්ඨිතා, තථා සතිපි ගාථාබන්ධභාවෙ භගවතො අතීතාසු ජාතියු වරියානුභාවජපකාසකෙසු ජාතකසඤ්ඤා පතිට්ඨිතා, සතිපි පඤ්භාවිසජ්ජනභාවෙ සගාථකත්තෙ ව කෙසුපි සුත්තන්තෙසු වෙදස්ස ලභාපනතො වෙදල්ලසඤ්ඤා පතිට්ඨිතාති එවං තෙන තෙන සගාථකත්තාදීනා නිමිත්තෙන තෙසු තෙසු සුත්තවිසෙසෙසු ගෙයාදිසඤ්ඤා පතිට්ඨිතාති විසෙසව්ධයො සුත්තභිගතො පරෙ ගෙයාදයො. යං පනෙත්ථ ගෙයාභිගාදිනිමිත්තරහිතං, තං සුත්තභිගං විසෙසසඤ්ඤාපරිභාරෙන සාමඤ්ඤසඤ්ඤාය පවත්තනතො.

නනු ව එවං සන්තෙපි සගාථකං සුත්තං ගෙයාං, නිග්ගාථකං සුත්තං වෙය්‍යාකරණන්ති සුත්තභිගං න සම්භවතීති වොදනා තදවත්ථා එවාති? න තදවත්ථා. සොධිතත්තා. සොධිතඤ්ඤි පුබ්බෙ ගාථාවිරහෙ සති පුච්ඡාවිසජ්ජනභාවො වෙය්‍යාකරණස්ස තබ්භාවනිමිත්තන්ති. යඤ්ච වුත්තං “ගාථාභාවතො මභිගලසුත්තාදීනං සුත්තභිගසභිගහො න සියා” ති, තං න, නිරුල්භත්තාති. නිරුල්භො හි මභිගලසුත්තාදීනං සුත්තභාවො. න හි තානි ධම්මපදබුද්ධවංසාදයො විය ගාථාභාවෙන පඤ්ඤාතානි, අථ බො සුත්තභාවෙනෙව. තෙනෙව හි අට්ඨකථායං සුත්තනාමකන්ති නාමග්ගහණං කතං. යං පන වුත්තං “සගාථකත්තා ගෙයාභිගසභිගහො සියා” ති, තම්පි නත්ථි. යස්මා සහතාඤ්ඤෙන. සහභාවො හි නාම අත්ථතො අඤ්ඤෙන භොති, සහ ගාථාහීති ව සගාථකං. න ව මභිගලසුත්තාදියු ගාථාවිනිමුත්තො කොපි සුත්තස්පදෙසො අත්ථි, යො “සහ ගාථාහී” ති වුවවෙය්‍ය. නනු ව ගාථාසමුදායො ගාථාහි අඤ්ඤො භොති, තථා ව තස්ස වසෙන සහ ගාථාහීති සගාථකන්ති සක්කා වත්තුන්ති? තං න. න හි අවයවවිනිමුත්තො සමුදායො නාම කොපි අත්ථි. යම්පි වුත්තං “උභතොවිභවිගාදියු සගාථකස්පදෙසානං ගෙයාභිගසභිගහො සියා” ති, තම්පි න අඤ්ඤතො. අඤ්ඤායෙව හි තා ගාථා ජාතකාදිපරියාපන්නත්තා. අපො න තාහි උභතොවිභවිගාදීනං ගෙයාභිගභාවොති එවං සුත්තාදීනං අභිගානං අඤ්ඤමඤ්ඤසභිකරාභාවො වෙදිතබ්බො.

ඉදානි සුත්තාදීනි නවඨගානි විහජිත්වා දස්සෙන්තො ආහ “තත්ථ
උභතොවිහඨගනිද්දෙසඛන්ධකපරිවාරා”තිආදි. තත්ථ නිද්දෙසො නාම
සුත්තනිපාතෙ –

“කාමං කාමයමානස්ස, තස්ස චෙතං සමිජ්ඣති;
අද්ධා පිතිමනො හොති, ලද්ධා මච්චො යදිච්ඡති”ති. (සු. නි. 772) –

ආදිනා ආගතස්ස අට්ඨකචග්ගස්ස,

“කෙනස්සු නිවුතො ලොකො, (ඉච්චායස්මා අපිතො);
කෙනස්සු නප්පකාසති;
කිස්සාහිලෙපනං බුසි,
කිංසු තස්ස මහබ්භය”න්ති. (සු. නි. 1038) –

ආදිනා ආගතස්ස පාරායනචග්ගස්ස,

“සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං,
අවිහෙයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං;
න පුත්තම්චිඡෙයා කුතො සභායං,
එකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”ති. (සු. නි. 35) –

ආදිනා ආගතස්ස බග්ගවිසාණසුත්තස්ස ච තදත්ථවිභාගවසෙන සත්ථුකප්පෙන
ආයස්මතා ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරෙන කතො නිද්දෙසො මහානිද්දෙසො
චූළනිද්දෙසොති ච වුව්චති. එවම්ඨ නිද්දෙසස්ස සුත්තඨගසඨගහො
හදන්තබුද්ධසොසාවරියෙන දස්සිතොති වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤත්ථාපි ච
දීඝනිකායට්ඨකථාදීසු සබ්බත්ථ උභතොවිහඨගනිද්දෙසඛන්ධකපරිවාරාති
නිද්දෙසස්ස සුත්තඨගසඨගහො එව දස්සිතො. ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙනපි
නෙත්තිපකරණට්ඨකථායං එවමෙතස්ස සුත්තඨගසඨගහොව කටීතො. කෙච්ඡි පන
නිද්දෙසස්ස ගාථාවෙයාකරණඨගෙසු ද්විසු සඨගහං වදන්ති. චුත්තඤ්ඤෙනං
නිද්දෙසඅට්ඨකථායං උපසෙනත්ථෙරෙන –

“තදෙනං විනයපිටකං සුත්තන්තපිටකං අභිධම්මපිටකන්ති තිසු පිටකෙසු
සුත්තන්තපිටකපරියාපන්තං, දීඝනිකායො මජ්ඣිමනිකායො
සංයුත්තනිකායො අභිගුත්තරනිකායො බුද්දකනිකායොති පඤ්චසු
මහානිකායෙසු බුද්දකමහානිකායෙ පරියාපන්තං, සුත්තං ගෙයාං
වෙයාකරණං ගාථා උදානං ඉතිචුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලන්ති
නවසු සත්ථුසාසනඨගෙසු යථාසම්භවං
ගාථාවෙයාකරණඨගද්වයසඨගහිත”න්ති (මහානි. අට්ඨ. ගන්ථාරම්භකථා).

එත්ථ තාව කත්ථවි පුච්ඡාච්ඡජ්ජනසභාවතො නිද්දෙසකදෙසස්ස
වෙයාකරණඨගසඨගහො යුජ්ජතු නාම, ගාථඨගසඨගහො පන කථං යුජ්ජෙයාති

ඉදමෙන්ට වීමංසිතබ්බං. ධම්මපදාදීනං විය හි කෙවලං ගාථාබන්ධනාවො ගාථාසමස්ස
 තබ්බාවනිමිත්තං. ධම්මපදාදීසු හි කෙවලං ගාථාබන්ධෙසු ගාථාසමස්සො පතිට්ඨිතා,
 නිද්දෙසෙ ව න කොචි කෙවලො ගාථාබන්ධප්පදෙසො උපලබ්භති.
 සම්මාසම්බුද්ධෙන භාසිතානංයෙව හි අට්ඨකවග්ගාදිසඤ්චිතානං ගාථානං
 නිද්දෙසමත්තං ධම්මසෙනාපතිනා කතං. අත්ථවිභජනත්ථං ආනිතාපි හි තා
 අට්ඨකවග්ගාදිසඤ්චිතා නිද්දිසිතබ්බා මූලගාථායො සුත්තනිපාතපරියාපන්නත්තා
 අස්සොයෙවාති න නිද්දෙසසඤ්චාං ගච්ඡන්ති උභතොවිභච්ඡාදීසු ආගතභාවෙපි තං
 වොහාරං අලභමානා ජාතකාදිගාථාපරියාපන්නා ගාථායො විය, තස්මා
 කාරණන්තරමෙන්ට ගවෙසිතබ්බං, යුත්තතරං වා ගහෙතබ්බං.

නාලකසුත්තකුට්ටකසුත්තානීති එත්ථ නාලකසුත්තං නාම පදුමුත්තරස්ස
 භගවතො සාවකං මොනෙය්‍යපටිපදං පටිපන්නං දිස්වා තදත්ථං අභිකඤ්චමානෙන
 තතො පභුති කප්පසතසහස්සං පාරමියො පුරෙත්වා ආගතෙන අසිතස්ස ඉසිතො
 භාගිනෙය්‍යෙන නාලකත්ථෙරෙන ධම්මවක්කප්පවත්තිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ
 “අස්සොනමෙත්”න්තිආදීහි ද්විති ගාථාහි මොනෙය්‍යපටිපදං පුට්ඨෙන භගවතා
 “මොනෙය්‍යං තෙ උපස්සෙස්ස”න්තිආදිනා (සු. නි. 706) නාලකත්ථෙරස්ස භාසිතං
 මොනෙය්‍යපටිපදාපරිදිපකං සුත්තං. කුට්ටකසුත්තං පන
 මහාසමයසුත්තන්තදෙසනාය සන්නිපතිතෙසු දෙවෙසු “කා නු ඛො
 අරහත්තප්පත්තියා පටිපත්ති”ති උප්පන්නවිත්තානං එකච්චානං දෙවතානං තමත්ථං
 පකාසෙතුං “පුච්ඡාමි තං ආදිවච්චන්ධු”තිආදිනා (සු. නි. 921; මහානි. 150)
 නිමිතිබුද්ධෙන අත්තානං පුච්ඡාපෙත්වා “මූලං පපස්සෙස්සඤ්චායා”තිආදිනා (සු. නි.
 922) භාසිතං සුත්තං. එවමිධසුත්තනිපාතෙ ආගතානං මඤ්චලසුත්තාදීනං
 සුත්තඤ්චගඤ්චගහො දස්සිතො, තත්ථෙව ආගතානං අසුත්තනාමිකානං
 සුද්ධිකගාථානං ගාථාසමස්සඤ්ච දස්සෙස්සති, එවං සති
 සුත්තනිපාතට්ඨකථාරම්භෙ –

“ගාථාසතසමාකිණිණො, ගෙය්‍යඛ්‍යාකරණඤ්චිතො;
 කස්මා සුත්තනිපාතොති, සඤ්චිකෙස ගතොති චෙ”ති. (සු. නි. අට්ඨ.
 1.ගන්ථාරම්භකථා) –

සකලස්සපි සුත්තනිපාතස්ස ගෙය්‍යවෙය්‍යාකරණඤ්චිගඤ්චිතො කස්මා වොදිතොති?
 නායං විරොධො. කෙවලස්සෙහි තත්ථ වොදකෙන සගාථකත්තං කත්ථවි
 පුච්ඡාචිසජ්ජනමත්තස්සෙහි ගහෙත්වා වොදනාමත්තං කතන්ති ගහෙතබ්බං. අස්සො
 සුත්තනිපාතෙ නිග්ගාථකස්ස සුත්තස්සෙව අභාවතො වෙය්‍යාකරණඤ්චිගඤ්චිතො න
 වොදෙතබ්බො සියාති. සගාථාවග්ගො ගෙය්‍යන්ති යොජෙතබ්බං. “අට්ඨහි අඤ්චෙහි
 අසඤ්චිතං නාම පටිසම්භිදාදි”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. කෙචි පන
 පටිසම්භිදාමග්ගස්ස ගෙය්‍යවෙය්‍යාකරණඤ්චිගද්වයසඤ්චිගං වදන්ති. වුත්තස්සෙහි
 පටිසම්භිදාමග්ගට්ඨකථායං (පටි. ම. අට්ඨ. 1.ගන්ථාරම්භකථා) “නවසු
 සත්ථුසාසනඤ්චගෙසු යථාසම්භවං ගෙය්‍යවෙය්‍යාකරණඤ්චිගද්වයසඤ්චිගති”න්ති.

නොසුත්තනාමිකාති අසුත්තනාමිකා. “සුද්ධිකගාථා නාම වත්ථුගාථා”ති තීසු ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. තත්ථ වත්ථුගාථාති –

“කොසලානං පුරා රම්මා, අගමා දක්ඛිණාපථං;
ආකිඤ්චඤ්ඤං පත්ථයානො, බ්‍රාහ්මණො මන්තපාරගු”ති. (සු. නි. 982) –

ආදිනා පාරායනවග්ගස්ස නිදානං ආරොපෙන්නෙන ආයස්මතා ආනන්දත්ථෙරෙන සඬිගීතිකාලෙ වුත්තා ඡප්පඤ්ඤාස ව ගාථායො, ආනන්දත්ථෙරෙනෙව සඬිගීතිකාලෙ නාලකසුත්තස්ස නිදානං ආරොපෙන්නෙන වුත්තා –

“ආනන්දජාතෙ තිදසගණෙ පතීතෙ,
සක්කඤ්ච ඉන්දං සුච්චසනෙ ව දෙවෙ;
දුස්සං ගහෙත්වා අතිරිච ටොමයන්තෙ,
අසිතො ඉසි අද්දස දිවාච්භාරො”ති. (සු. නි. 684) –

ආදිකා වීසතිමත්තා ගාථායො ව වුච්චන්ති. තත්ථ “නාලකසුත්තස්ස වත්ථුගාථායො නාලකසුත්තසඬ්ඛංයෙව ගච්ඡන්ති”ති අට්ඨකථායං වුත්තං. වුත්තඤ්ඤෙන සුත්තනිපාතට්ඨකථායං (සු. නි. අට්ඨ. 2.685) –

“පරිනිබ්බුතෙ පන භගවති සඬිගීතිං කරොන්තෙන ආයස්මතා මහාකස්සපෙන ආයස්මා ආනන්දො තමෙව මොනෙය්‍යපටිපදං පුට්ඨො යෙන යදා ව සමාදපිතො නාලකො භගවත්තං පුච්ඡී, තං සඬ්ඛං පාකටං කත්වා දස්සෙතුකාමො ‘ආනන්දජාතෙ’ති ආදිකා වීසති වත්ථුගාථායො වත්වා අභාසි. තං සඬ්ඛම්පි නාලකසුත්තන්ති වුච්චති”ති.

තස්මා නාලකසුත්තස්ස වත්ථුගාථායො නාලකසුත්තග්ගහණෙනෙව සඬිගහිතාති පාරායනිකවග්ගස්ස වත්ථුගාථායො ඉධ සුද්ධිකගාථාති ගහෙතඬ්ඛං. තත්ථෙව පනස්ස පාරායනියවග්ගෙ අජිතමාණවකාදීනං සොළසන්තං බ්‍රාහ්මණානං පුච්ඡාගාථා භගවතො විසජ්ජනගාථා ව ඉධ සුද්ධිකගාථාති ඵවම්පි වත්තුං යුජ්ජති. තාපි හි පාළියං සුත්තනාමෙන අවත්වා “අජිතමාණවකපුච්ඡා තිස්සමෙත්තය්‍යමාණවකපුච්ඡා”ති ආදිනා (සු. නි. 1038-1048) ආගතත්තා වුණ්ණියගන්ථෙහි අමිස්සත්තා ව නොසුත්තනාමිකා සුද්ධිකගාථා නාමාති වත්තුං වට්ටති.

ඉදානි උදානං සරූපතො වචන්ථපෙන්නො ආහ
“සොමනස්සඤ්ඤාමයිකගාථාපටිසංයුත්තා”ති ආදි. කෙනට්ඨෙත (උදා. අට්ඨ. ගන්ථාරම්භකථා) පනෙතං “උදාන”න්ති වුච්චති? උදානනට්ඨෙත. කිමිදං උදානං නාම? පිතිවෙගසමුට්ඨාපිතො උදාහාරො. යථා හි යං තෙලාදි මිනිතඬ්ඛවත්ථු මානං ගහෙතුං න සක්කොති, විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං “අවසෙකො”ති වුච්චති, යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං “මහොසො”ති වුච්චති, ඵවමෙව යං පිතිවෙගසමුට්ඨාපිතං විතක්කවිජ්ජාරං හදයං සන්ධාරෙතුං න

සක්කොති, සො අධිකො හුත්වා අන්තො අසංඝට්ඨිත්වා බහි වච්ඡ්වාරොන
නික්ඛන්තො පටිග්ගාහකනිරපෙක්ඛො උදාහාරවිසෙසො “උදාන”න්ති වුවිච්ඡි.
ධම්මසංවෙගවසෙනපි අයමාකාරො ලබ්භතෙව. තයිදං කත්ථවි ගාථාබන්ධවසෙන
කත්ථවි වාක්‍යවසෙන පවත්තං. තථා හි –

“තෙන බො පන සමයෙන හගවා භික්ඛු නිබ්බානපටිසංයුත්තාය ධම්මියා
කථාය සන්දස්සෙති සමාදපෙති සමුත්තෙජෙති සම්පහංසෙති. තෙධ භික්ඛු
අට්ඨිං කත්වා මනසි කත්වා සබ්බං වෙනසා සමන්තාහරිත්වා ඔහිතසොතා
ධම්මං සුඤ්ඤන්ති. අථ බො හගවා එතමත්ථං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමං
උදානං උදානෙසි ‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, තදායතනං, යත්ථ තෙව පට්ඨි න
ආපො’”ති (උදා. 71-72) –

ආදීසු සොමනස්සඤ්ඤාසමුට්ඨිතවාක්‍යවසෙන පවත්තං.

නනු ව උදානං නාම ජිනිසොමනස්සමුට්ඨාපිතො ධම්මසංවෙගසමුට්ඨාපිතො
වා ධම්මපටිග්ගාහකනිරපෙක්ඛො උදාහාරො තථා වෙව සබ්බත්ථ ආගතං, ඉධ
කස්මා හගවා උදානෙන්තො භික්ඛු ආමන්තෙසීති? තෙසං භික්ඛුනං
සඤ්ඤාපනත්ථං. නිබ්බානපටිසංයුත්තඤ්ඤි හගවා තෙසං භික්ඛුනං ධම්මං
දෙසෙත්වා නිබ්බානගුණානුස්සරණෙන උප්පන්නජිනිසොමනස්සෙන උදානං
උදානෙන්තො “ඉධ නිබ්බානවජ්ජො සබ්බො සභාවධම්මො
පච්චයායත්තවුත්තිකොව උපලබ්භති, න පච්චයනිරපෙක්ඛො, අයං පන
නිබ්බානධම්මො කථමප්පච්චයො උපලබ්භති”ති තෙසං භික්ඛුනං
වෙතොපරිචිතක්කමඤ්ඤාය තෙසං ඤාපෙතුකාමො “අත්ථි, භික්ඛවෙ,
තදායතන”න්ති (උදා. 71)-ආදිමාහ. න එකන්තතො තෙ පටිග්ගාහකෙ කත්වාති
වෙදිතබ්බං.

“සවෙ භායථ දුක්ඛස්ස, සවෙ වො දුක්ඛමප්පියං;
මාකත්ථ පාපකං කම්මං, ආවි වා යදි වා රහො”ති. (උදා. 44) –

එවමාදිකං පන ධම්මසංවෙගවසප්පවත්තං උදානන්ති වෙදිතබ්බං.

“සුඛකාමානි භුතානි, යො දණ්ඨෙත විහිංසති;
අත්තතො සුඛමෙසානො, පෙච්ච සො න ලහතෙ සුඛ”න්ති. (ධ. ප. 131;
උදා. 13) –

ඉදම්පි ධම්මසංවෙගවසප්පවත්තං උදානන්ති වදන්ති. තථා හි එකස්මිං සමයෙ
සම්බහුලා ගොපාලකා අන්තරා ව සාවත්ථිං අන්තරා ව ජෙතවනං අහිං දණ්ඨෙහි
හනන්ති. තෙන ව සමයෙන හගවා සාවත්ථිං පිණ්ඩාය ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ
තෙ දාරකෙ අහිං දණ්ඨෙත හනන්තෙ දිස්වා “කස්මා කුමාරකා ඉමං අහිං දණ්ඨෙත
හනථා”ති පුව්ඡිත්වා “ඛංසනහයෙන හන්තෙ”ති ව වුත්තෙ “ඉමෙ ‘අත්තතො සුඛං
කරිස්සාමා’ති ඉමං පහරන්තා නිබ්බත්තට්ඨානෙ දුක්ඛං අනුභවිස්සන්ති, අහො

අවිජ්ජාය නිකතිකොසල්ල”න්ති ධම්මසංවෙගං උප්පාදෙසී. තෙනෙව ච ධම්මසංවෙගෙන ඉමං උදානං උදානෙසී. එවමෙනං කත්ථවි ගාථාබන්ධවසෙන කත්ථවි වාක්‍යවසෙන කත්ථවි සොමනස්සවසෙන කත්ථවි ධම්මසංවෙගවසෙන පවත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තස්මා අට්ඨකථායං

“සොමනස්සඤ්ඤාමයිකගාථාපටිසංයුත්තානි”ති යං උදානලක්ඛණං චුත්තං, තං යෙභුය්‍යවසෙන චුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. යෙභුය්‍යෙන හි උදානං ගාථාබන්ධවසෙන භාසිතං පිතිසොමනස්සසමුට්ඨාපිතඤ්ච.

තයිදං සබ්බඤ්ඤාචුද්ධභාසිතං පච්චෙකචුද්ධභාසිතං සාවකභාසිතන්ති තිව්ධං හොති. තත්ථ පච්චෙකචුද්ධභාසිතං -

“සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං,
අවිහෙය්‍යං අඤ්ඤාතරම්පි තෙස”න්ති. -

ආදිනා බග්ගවිසාණසුත්තෙ (සු. නි. 35) ආගතමෙව. සාවකභාසිතානිපි -

“සබ්බො රාගො පභීතො මෙ, සබ්බො දොසො සමුහතො;
සබ්බො මෙ විහතො මොහො, සීතිභූතොස්මි නිබ්බූතො”ති. -

ආදිනා ථෙරගාථාසු (ථෙරගා. 79),

“කායෙන සංවුතා ආසිං, වාචාය උද වෙතසා;
සමුලං තණ්හමබ්භුය්හ, සීතිභූතාමහි නිබ්බූතා”ති. -

ථෙරිගාථාසු (ථෙරිගා. 15) ව ආගතානි. අඤ්ඤානිපි සක්කාදීහි දෙවෙහි භාසිතානි “අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුපතිට්ඨිත”න්තිආදීනි (උදා. 27), සොණදණ්ඩබ්‍රාහ්මණාදීහි මනුස්සෙහි ව භාසිතානි “නමො තස්ස භගවතො”තිආදීනි (දී. නි. 2.371; ම. නි. 1.290) තිස්සො සඬගීතියො ආරුළුභානි උදානානි සන්ති එව, න තානි ඉධ අධිප්පෙතානි. යානි පන සම්මාසම්බුද්ධෙන සාමං ආභව්වභාසිතානි ජීනවචනභූතානි, තානෙව ච ධම්මසඬගාහකෙහි “උදාන”න්ති සඬගීතං. එතානියෙව ච සන්ධාය භගවතො පරියත්තිධම්මං නවවිධා විහජිත්වා උද්දිසන්තෙන උදානන්ති චුත්තං.

යා පන “අනෙකජාතිසංසාර”න්තිආදිගාථා භගවතා බොධියා මූලෙ උදානවසෙන පවත්තිතා අනෙකසතසහස්සානං සම්මාසම්බුද්ධානං උදානභූතා ව, තා අපරභාගෙ ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස භගවතා දෙසිතත්තා ධම්මසඬගාහකෙහි උදානපාළියං සඬගහං අනාරොපෙත්වා ධම්මපදෙ සඬගහිතා. යඤ්ච “අඤ්ඤාසි වත හො කොණ්ඩඤ්ඤො”ති උදානවචනං දසසහස්සිලොකධාතුයා දෙවමනුස්සානං පවෙදනසමත්ථනිග්ගෙසාසවිජ්ජාරං භගවතා භාසිතං, තදපි පඨමබොධියං සබ්බෙසං එව හික්ඛුතං සම්මාපටිපත්තිපච්චෙක්ඛණහෙතුකං “ආරාධයිංසු වත මං හික්ඛු එකං සමය”න්තිආදිවචනං (ම. නි. 1.225) විය

ධම්මවක්කස්පවත්තනසුත්තදෙසනාපරියොසානෙ අත්තනා අධිගතධම්මෙකදෙසස්ස
 යථාදෙසිතස්ස අරියමග්ගස්ස සාවකෙසු සබ්බපයමං ථෙරෙන අධිගතත්තා
 අත්තනො පරිස්සමස්ස සඵලභාවපච්චවෙක්ඛණ්‍යොකං පීතිසොමනස්සජනිතං
 උදාහාරමත්තං, න ‘‘යදා භවෙ පාත්‍රභවන්ති ධම්මා’’තිආදිවචනං (මහාව. 1-3; උදා.
 1-3) විය පවත්ති යා නිවත්ති යා වා පකාසනන්ති න ධම්මසංඛිගාහකෙහි උදානපාළියං
 සංඛිතන්ති දට්ඨබ්බං.

උදානපාළියඤ්ච බොධිවග්ගාදීසු අට්ඨසු වග්ගෙසු දස දස කත්වා අසීතියෙව
 සුත්තන්තා සංඛිතා, තතොයෙව ච උදානට්ඨකථායං (උදා. අට්ඨ. ගන්ථාරම්භකථා)
 ආවරියධම්මපාලත්ථෙරෙන චුත්තං –

‘‘අසීති ඵව සුත්තන්තා, වග්ගා අට්ඨ සමාසනො;
 ගාථා ච පඤ්චනචුති, උදානස්ස පකාසිතා.

‘‘අඬුසුන්නවමත්තා ච, භාණුවාරා පමාණනො;
 ඵකාධිකා තථාසීති, උදානස්සානුසන්ධයො.

‘‘ඵකචීසසහස්සානි, සතමෙව විචක්ඛණො;
 පදානෙතානුදානස්ස, ගණිතානි විනිද්දිසෙ. –

ගාථාපාදනො පන –

‘‘අට්ඨසහස්සමත්තානි, චත්තාරෙව සතානි ච;
 පදානෙතානුදානස්ස, තෙවීසති ච නිද්දිසෙ.

‘‘අක්ඛරානං සහස්සානි, සට්ඨි සත්ත සතානි ච;
 තිණි ද්වාසීති ච තථා, උදානස්ස පථෙදිතා’’ති.

ඉධ පන ‘‘ද්වාසීති සුත්තන්තා’’ති චුත්තං, තං න සමෙති, තස්මා ‘‘අසීති
 සුත්තන්තා’’ති පාඨෙන භවිතබ්බං.

චුත්තඤ්ඤෙතං භගවතා – ‘‘චුත්තමරහතානි මෙ සුතං. ඵකධම්මං, භික්ඛවෙ,
 පජභට්ඨ, අභං වො පාටිභොගො අනාගාමිකාය. කතමං ඵකධම්මං? ලොභං, භික්ඛවෙ,
 ඵකධම්මං පජභට්ඨ, අභං වො පාටිභොගො අනාගාමිකායා’’ති ඵවමාදිතා
 ඵකකදුකතිකචතුක්කචසෙන ඉතිචුත්තකපාළියං (ඉතිචු. 1) සංඛිගහමාරොපිතානි
 ද්වාදසුත්තරසතසුත්තන්තානි ඉතිචුත්තකං නාමානි දස්සෙත්තො ආහ
 ‘‘චුත්තඤ්ඤෙත’’න්තිආදි. දසුත්තරසතසුත්තන්තානි ඵත්ථාපි
 ‘‘ද්වාදසුත්තරසතසුත්තන්තා’’ති පාඨෙන භවිතබ්බං. තථා හි ඵකකතිපානෙ තාව
 සත්තචීසති සුත්තානි, දුකතිපානෙ ද්වාචීසති, තිකතිපානෙ පඤ්ඤාස,
 චතුක්කතිපානෙ තෙරසානි ද්වාදසුත්තරසතසුත්තන්තානෙව ඉතිචුත්තකපාළියං
 ආගතානි. තතොයෙව ච පාළියං –

“ලොහො දොසො ව මොහො ව,
කොටො මක්බෙන පඤ්චමං;
මානො සබ්බං පුන මානො,
ලොහො දොසෙන තෙරස.

“මොහො කොටො පුන මක්බො,
නීවරණා තණ්හාය පඤ්චමං;
ද්වෙ සෙක්ඛහෙදා සාමග්ගී,
පද්ධිතිරයෙන තෙරස.

“පසන්නා එකමාහායි, පුග්ගලං අතීතෙන පඤ්චමං;
එවඤ්චෙ ඔපධිකං පුඤ්ඤං, සත්තචීස පකාසිතා” ති. –

එවමාදිනා උද්දානගාමාහි ද්වාදසුත්තරසතසුත්තානි ගණන්වා දස්සිතානි. තෙනෙව
ව අට්ඨකථායම්පි (ඉතිවු. අට්ඨ. ගන්ථාරම්භකථා) –

“සුත්තතො එකකනිපාතෙ තාව සත්තචීසති සුත්තානි, දුකනිපාතෙ
ද්වාචීසති, තිකනිපාතෙ පඤ්ඤාස, චතුක්කනිපාතෙ තෙරසාති
ද්වාදසාධිකසතසුත්තසඨගහ” න්ති –

වුත්තං. කාමඤ්චේත්ථ අප්පකං උභයමධිකං වා ගණනුපගං න භොතීති කත්වා
“ද්වාසීති ඛන්ධකචත්තානි” ති වත්තබ්බෙ “අසීති ඛන්ධකචත්තානි” ති වුත්තවචනං
විස “ද්වාදසුත්තරසතසුත්තන්තා” ති වත්තබ්බෙ “දසුත්තරසතසුත්තන්තා” ති
වුත්තන්තිපි සක්කා වත්තුං, තථාපි ඊදිසෙ යානෙ පමාණං දස්සෙන්තෙන
යාමාවතොව නියමෙන්වා දස්සෙතබ්බන්ති “ද්වාදසුත්තරසතසුත්තන්තා” ඉච්චෙව
පාඨෙන භවිතබ්බං.

ජාතං භූතං පුරාවුත්ථං භගවතො පුබ්බවර්තං කායති කථෙති පකාසෙතීති
ජාතකං.

“වත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, අච්ඡරියා අබ්භූතා ධම්මා ආනන්දෙ. කතමෙ
වත්තාරො? සවෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛුපරිසා ආනන්දං දස්සනාය උපසඬකමති,
දස්සනෙනපි සා අත්තමනා භොති. තත්ථ වෙ ආනන්දො ධම්මං භාසති, භාසිතෙනපි
සා අත්තමනා භොති, අතිත්තාව, භික්ඛවෙ, භික්ඛුපරිසා භොති, අථ ආනන්දො
තුණ්හී භවති. සවෙ භික්ඛුනිපරිසා...පෙ.... උපාසකපරිසා...පෙ.... උපාසිකා පරිසා
ආනන්දං දස්සනාය උපසඬකමති, දස්සනෙනපි සා අත්තමනා භොති. තත්ථ වෙ
ආනන්දො ධම්මං භාසති, භාසිතෙනපි සා අත්තමනා භොති, අතිත්තාව, භික්ඛවෙ,
උපාසිකාපරිසා භොති, අථ ආනන්දො තුණ්හී භවති. ඉමෙ බො, භික්ඛවෙ, වත්තාරො
අච්ඡරියා අබ්භූතා ධම්මා ආනන්දෙ” ති (අ. නි. 4.129) එවමාදිනායප්පවත්තා සබ්බෙපි
අච්ඡරියඅබ්භූතධම්මපටිසංයුත්තා සුත්තන්තා අබ්භූතධම්මං නාමාති දස්සෙන්තො
ආහ “වත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ” තිආදි.

චූළවෙදල්ලාදීසු (ම. නි. 1.460 ආදයො) විසාබෙන නාම උපාසකෙන පුටියාය
 ධම්මදිත්තාය නාම භික්ඛුනියා භාසිතං සුත්තං චූළවෙදල්ලන්ති වෙදිතබ්බං.
 මහාවෙදල්ලං (ම. නි. 1.449 ආදයො) පන මහාකොට්ඨිකත්ථෙරෙන පුච්ඡිතෙන
 ආයස්මතා සාරිපුත්තත්ථෙරෙන භාසිතං. සම්මාදිට්ඨිසුත්තම්පි (ම. නි. 1.89 ආදයො)
 භික්ඛුහි පුටියෙන තෙනෙවායස්මතා සාරිපුත්තත්ථෙරෙන භාසිතං. එතානි
 මජ්ඣිමනිකායපරියාපන්නානි. සක්කපඤ්ඡං (දී. නි. 2.344 ආදයො) පන සක්කෙන
 පුටියො භගවා අභාසි, තඤ්ච දීඝනිකායපරියාපන්නන්ති වෙදිතබ්බං.
 මහාපුණ්ණමසුත්තම්පි (ම. නි. 3.85 ආදයො) තදහුපොසට්ඨෙ පන්නරසෙ පුණ්ණමාය
 රත්තියා අඤ්ඤතරෙන භික්ඛුනා පුටියෙන භගවතා භාසිතං, තං පන
 මජ්ඣිමනිකායපරියාපන්නන්ති වෙදිතබ්බං. වෙදන්ති ඤාණං. තුට්ඨිත්ති
 යථාභාසිතධම්මදෙසනං විදිත්වා ‘‘සාධු අයො, සාධාවුසො’’තිආදිනා
 අබ්භතූමොදනවසජ්ජවත්තං පිතිසොමනස්සං. ලද්ධා ලද්ධාති ලභිත්වා ලභිත්වා,
 පුනස්පුනං ලභිත්වාති වුත්තං හොති.

එවං අඬගවසෙන සකලම්පි බුද්ධවචනං විභජිත්වා ඉදානි ධම්මක්ඛන්ධවසෙන
 විභජිත්වා කට්ඨකාමො ආහ ‘‘කථං ධම්මක්ඛන්ධවසෙනා’’තිආදි. තත්ථ
 ධම්මක්ඛන්ධවසෙනාති ධම්මරාසිවසෙන. ද්වාසිති සහස්සානි බුද්ධතො ගණ්ඨිං,
 ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතො ගණ්ඨිත්ති සම්බන්ධො. තත්ථ බුද්ධතො ගණ්ඨිත්ති
 සම්මාසම්බුද්ධතො උග්ගණ්ඨිං, ද්වෙසහස්සාධිකානි අසිති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි
 සත්ථු සන්තිකා අධිගණ්ඨිත්ති අත්ථො. ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතොති ද්වෙ
 ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි භික්ඛුතො උග්ගණ්ඨිං, ධම්මසෙනාපතිආදීනං භික්ඛුනං
 සන්තිකා අධිගණ්ඨිං. සාරිපුත්තත්ථෙරාදීහි භාසිතානං සම්මාදිට්ඨිසුත්තන්තාදීනං
 වසෙන හි ‘‘ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතො’’ති වුත්තං. චතුරාසිති සහස්සානීති තද්වහං
 සමොධානෙන්වා චතුසහස්සාධිකානි අසිති සහස්සානි. යෙ මෙ ධම්මා පවත්තිනොති
 යෙ ධම්මා මම පවත්තිනො පවත්තමානා පගුණා වාවුග්ගතා ජීව්භග්ගෙ
 පරිවත්තන්ති, තෙ ධම්මා චතුරාසිති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානීති වුත්තං හොති. කෙච්චි
 පන ‘‘යෙ ඉමෙ’’ති පදවිජේදං කත්වා ‘‘යෙ ඉමෙ ධම්මා බුද්ධස්ස භගවතො
 භික්ඛුනඤ්ච පවත්තිනො, තෙහි පවත්තිතා, තෙස්වාහං ද්වාසිති සහස්සානි බුද්ධතො
 ගණ්ඨිං, ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතොති එවං චතුරාසිති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානී’’ති
 එවමෙත්ථ සම්බන්ධං වදන්ති.

එත්ථ ච සුභසුත්තං (දී. නි. 1.444 ආදයො) ගොපකමොග්ගල්ලානසුත්තඤ්ච (ම.
 නි. 3.79 ආදයො) පරිනිබ්බුතෙ භගවති ආනන්දත්ථෙරෙන වුත්තත්තා
 චතුරාසිතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සෙසු අන්තොගධං හොති, න හොතීති? තත්ථ
 පටිසම්භිදාගණ්ඨිපදෙ තාව ඉදං වුත්තං ‘‘සයං වුත්තධම්මක්ඛන්ධානං භික්ඛුතො
 ගහිතෙයෙව සඬගහෙන්වා එවමාහාති දට්ඨබ්බ’’න්ති. භගවතා පන දිත්තනෙයෙ
 යත්වා භාසිතත්තා සයං වුත්තධම්මක්ඛන්ධානම්පි ‘‘බුද්ධතො ගණ්ඨි’’න්ති එත්ථ
 සඬගහං කත්වා වුත්තන්ති එවමෙත්ථ වත්තුං යුත්තතරං විය දිස්සති. භගවතායෙව හි
 දිත්තනෙයෙ යත්වා සාවකා ධම්මං දෙසෙන්ති. තෙනෙව හි තනියසඬගිතියඤ්ච
 මොග්ගලිපුත්තනිස්සත්ථෙරෙන භාසිතම්පි කථාවත්ථුජ්ජකරණං බුද්ධභාසිතං නාම

ජාතං, තතොයෙව ච අත්තනා භාසිතම්පි සුභසුත්තාදි සඬිගීතිං ආරොපෙන්තෙන ආයස්මතා ආනන්දත්ථෙරෙන “එවං මෙ සුත”න්ති වුත්තං.

එවං පරිදීපිතධම්මක්ඛන්ධවසෙනාති ගොපකමොග්ගල්ලානෙන බ්‍රාහ්මණෙන “ත්ථං බහුස්සුතොති බුද්ධසාසනෙ පාකටො, කිත්තකා ධම්මා තෙ සත්ථාරා භාසිතා, තයා ධාරිතා”ති පුච්ඡිතෙ තස්ස පටිච්චනං දෙන්තෙන ආයස්මතා ආනන්දත්ථෙරෙන එවං “ද්වාසීති බුද්ධතො ගණ්ඨි”න්ති ආදිනා පරිදීපිතධම්මක්ඛන්ධානං වසෙන. එකානුසන්ධිකං සුත්තං සතිපට්ඨානාදි. සතිපට්ඨානසුත්තඤ්ඨි “එකායනො අයං, හික්ඛවෙ, මග්ගො සත්තානං විසුද්ධියා”ති ආදිනා (දී. නි. 2.373) චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ ආරහිත්වා තෙසංයෙව විභාගදස්සනවසෙන පචත්තත්තා “එකානුසන්ධික”න්ති වුච්චති. අනෙකානුසන්ධිකන්ති නානානුසන්ධිකං පරිනිබ්බානසුත්තාදි. පරිනිබ්බානසුත්තඤ්ඨි නානායානෙසු නානාධම්මදෙසනානං වසෙන පචත්තත්තා “අනෙකානුසන්ධික”න්ති වුච්චති. ගාථාබන්ධෙසු පඤ්ඤපුච්ඡනන්ති –

“කති ඡිත්ථෙ කති ජහෙ, කති වුත්තරි භාවයෙ;
කති සඬිගාතිගො හික්ඛු, ‘ඔසතිණ්ණො’ති වුච්චති”ති. (සං. නි. 1.5) –

එවමාදිනයප්පචත්තං පඤ්ඤපුච්ඡනං එකො ධම්මක්ඛන්ධොති අත්ථො.

“පඤ්ච ඡිත්ථෙ පඤ්ච ජහෙ, පඤ්ච වුත්තරි භාවයෙ;
පඤ්ච සඬිගාතිගො හික්ඛු, ‘ඔසතිණ්ණො’ති වුච්චති”ති. (සං. නි. 1.5) –

එවමාදිනයප්පචත්තං විසජ්ජනන්ති වෙදිතබ්බං. තිකදුකභාජනං නික්ඛෙපකණ්ඩඅට්ඨකථාකණ්ඩවසෙන වෙදිතබ්බං. තස්මා “කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අබ්‍යාකතා ධම්මා, සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා, දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා, අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා”ති එවමාදීසු තිකෙසු කුසලත්තිකස්ස විභජනවසෙන යං වුත්තං නික්ඛෙපකණ්ඩෙ (ධ. ස. 985-987) –

“කතමෙ ධම්මා කුසලා? තිණි කුසලමූලානි අලොභො අදොසො අමොහො, තංසම්පයුත්තො වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඬිබාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තංසමුට්ඨානං කායකම්මං චරිකම්මං මනොකම්මං. ඉමෙ ධම්මා කුසලා.

“කතමෙ ධම්මා අකුසලා? තිණි අකුසලමූලානි ලොභො දොසො මොහො, තදෙකට්ඨා ච කිලෙසා, තංසම්පයුත්තො වෙදනාක්ඛන්ධො...පෙ.... මනොකම්මං. ඉමෙ ධම්මා අකුසලා.

“කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? කුසලාකුසලානං ධම්මානං විපාකා කාමාවචරා රූපාවචරා අරූපාවචරා අපරියාපන්තා වෙදනාක්ඛන්ධො

...පෙ.... විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, යෙ ව ධම්මා කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා
න ව කම්මවිපාකා සබ්බඤ්ච රූපං අසඬ්ඛතා ව ධාතු. ඉමෙ ධම්මා
අබ්‍යාකතා”ති –

අයමෙකො ධම්මක්ඛන්ධො. එවං සෙසත්තිකානම්පි එකෙකස්ස තිකස්ස විභජනං
එකෙකො ධම්මක්ඛන්ධොති වෙදිතබ්බං.

තථා “හෙතු ධම්මා”ති එවමාදිකෙසු දුකෙසු එකෙකස්ස දුකස්ස විභජනවසෙන
යං චුත්තං –

“කතමෙ ධම්මා හෙතු? තයො කුසලා හෙතු, තයො අකුසලා හෙතු,
තයො අබ්‍යාකතා හෙතු”ති (ධ. ස. 1059) –

ආදි, තත්ථාපි එකෙකස්ස දුකස්ස විභජනං එකෙකො ධම්මක්ඛන්ධො. පුන
අට්ඨකථාකණ්ඩෙ (ධ. ස. 1384-1386) –

“කතමෙ ධම්මා කුසලා? චතුසු භූමීසු කුසලං. ඉමෙ ධම්මා කුසලා.
කතමෙ ධම්මා අකුසලා? ද්වාදස අකුසලචිත්තුප්පාදා. ඉමෙ ධම්මා අකුසලා.
කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? චතුසු භූමීසු විපාකො තීසු භූමීසු කිරියාබ්‍යාකතං
රූපඤ්ච නිබ්බානඤ්ච. ඉමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා”ති –

එවමාදිනා කුසලත්තිකාදිවිභජනවසෙන පවත්තෙසු තිකභාජනෙසු එකෙකස්ස
තිකස්ස භාජනං එකෙකො ධම්මක්ඛන්ධො. තථා –

“කතමෙ ධම්මා හෙතු? තයො කුසලා හෙතු, තයො අකුසලා හෙතු,
තයො අබ්‍යාකතා හෙතු”ති (ධ. ස. 1441) –

ආදින යප්පවත්තෙසු දුකභාජනෙසු එකමෙකං දුකභාජනං එකෙකො
ධම්මක්ඛන්ධොති එවමෙත්ථ තිකදුකභාජනවසෙන ධම්මක්ඛන්ධවිභාගො
වෙදිතබ්බො.

එකමෙකඤ්ච චිත්තවාරභාජනන්ති එත්ථ පන –

“යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති
සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා...පෙ.... තස්මිං
සමයෙ එස්සො හොති...පෙ.... අවික්ඛෙපො හොති”ති (ධ. ස. 1) –

එවමාදින යප්පවත්තෙ චිත්තුප්පාදකණ්ඩෙ එකමෙකං චිත්තවාරභාජනං එකෙකො
ධම්මක්ඛන්ධොති ගහෙතබ්බං. එකො ධම්මක්ඛන්ධොති එත්ථ

“එකෙකතිකදුකභාජනං එකමෙකං චිත්තවාරභාජන”න්ති චුත්තත්තා එකෙකො
ධම්මක්ඛන්ධොති අත්ථො වෙදිතබ්බො. “එකෙකො”ති අචුත්තෙපි හි අයමත්ථො

අත්ථනො විඤ්ඤායමානොව හොතිති “එකො ධම්මක්ඛන්ධො”ති වුත්තං. අත්ථී වත්ථුතිආදීසු වත්ථු නාම සුදින්නකණ්ඩාදි. මාතිකාති “යො පන භික්ඛු භික්ඛුනං සික්ඛාසාථීවසමාපන්නො”තිආදිනා (පාරා. 44) තස්මිං තස්මිං අප්ඤ්ඤාපරා පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං. පදභාජනීයන්ති තස්ස තස්ස සික්ඛාපදස්ස “යො පනාති යො යාදිසො”තිආදිනායප්පවත්තං (පාරා. 45) විහජනං. අන්තරාපත්තීති “පටිලාතං උක්ඛිපති, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති (පාවි. 355) එවමාදිනා සික්ඛාපදත්තරෙසු පඤ්ඤත්තා ආපත්ති. අනාපත්තීති “අනාපත්ති අජානන්තස්ස අසාදියන්තස්ස උම්මත්තකස්ස ඛිත්තවිත්තස්ස වෙදනාට්ටස්ස ආදිකම්මිකස්සා”තිආදිනායප්පවත්තො කච්ඡෙදොති “දසාභාතික්කන්තෙ අතික්කන්තසඤ්ඤී නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං, දසාභාතික්කන්තෙ වෙමතිකො නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං, දසාභාතික්කන්තෙ අනතික්කන්තසඤ්ඤී නිස්සග්ගියං පාවිත්තියං”න්ති (පාරා. 468) එවමාදිනායප්පවත්තො තිකපාවිත්තියතිකදුක්කටාදිහෙදො තිකපරිච්ඡෙදො.

ඉදානි එවමෙතං අහෙදතො රසවසෙන එකවිධන්තිආදිනා “අයං ධම්මො, අයං විනයො...පෙ.... ඉමානි චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි”ති බුද්ධවචනං ධම්මවිනයාදිහෙදෙන වචන්ථපෙත්වා සඬගායන්තෙන මහාකස්සපපමුඛෙන වසීගණෙන අනෙකච්ඡරියපාතුභාවපටිමණ්ඩිතාය සඬගීතියා ඉමස්ස පිටකස්ස විනයභාවො මජ්ඣිමබුද්ධවචනාදිභාවො ව වචන්ථාපිතොති දස්සෙති. න කෙවලං ඉමමෙවිමස්ස යථාචුත්තප්පහෙදං වචන්ථපෙත්වා සඬගීතං, අථ බො අඤ්ඤම්පීති දස්සෙන්නො ආහ “න කෙවලඤ්ච ඉමමෙවා”තිආදි. තත්ථ උද්දානසඬගහො පඨමපාරාජිකාදීසු ආගතානං විනිතවත්ථුආදීනං සඬබ්බෙපතො සඬගහදස්සනවසෙන ධම්මසඬගාහකෙහි කථිතා –

“මක්කටි වජ්ජිපුත්තා ව, ගිහී නග්ගො ව තිත්ථියා;
දාරිකුප්පලවණ්ණා ව, බ්‍යඤ්ජනෙහිපරෙ දුච්චෙ”ති. (පාරා. 66) –

ආදිකා ගාථායො. සීලක්ඛන්ධවග්ගමූලපරියායවග්ගාදිවසෙන සඬගහො වග්ගසඬගහො. උත්තරිමනුස්සධම්මපෙය්‍යාලනීලවක්කපෙය්‍යාලාදිවචන්ථාපනවසෙන පෙය්‍යාලසඬගහො. අඬගුත්තරනිකායාදීසු එකකනිපාකාදිසඬගහො. සංයුත්තනිකායෙ දෙවතාසංයුත්තාදිවසෙන සංයුත්තසඬගහො. මජ්ඣිමනිකායාදීසු මූලපණ්ණාසකාදිවසෙන පණ්ණාසකසඬගහො.

අස්ස බුද්ධවචනස්ස සඬගීතිපරියොසානෙ සාධුකාරං දදමානා වියාති සම්ඛන්ධො. සඬකම්පීති උද්ධං උද්ධං ගච්ඡන්ති සුට්ඨ කම්පි. සම්පකම්පීති උද්ධං අධො ව ගච්ඡන්ති සම්පකම්පි. සම්පවෙධිති වතුසු දිසාසු ගච්ඡන්ති සුට්ඨ පවෙධි. අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තානි අච්ඡරියානි, පුප්ඵවස්සවෙලුක්ඛෙපාදීනි. යා පඨමමහාසඬගීති ධම්මසඬගාහකෙහි මහාකස්සපාදීහි පඤ්චහි සතෙහි යෙන කතා සඬගීතා, තෙන පඤ්චසතානි එතිස්සා අත්ථීති “පඤ්චසතා”ති ව, ථෙරෙහෙව

කතන්තා ටේරා මහාකස්සපාදයො එතිස්සා අත්ථිති “ටේරිකා”ති ව ලොකෙ වුව්වති,
අයං පයමමහාසඬිගීති නාමාති සම්බන්ධො.

එවං පයමමහාසඬිගීතිං දස්සෙත්වා යදත්ථං සා ඉධ නිදස්සිතා, තං
නිගමනවසෙන දස්සෙත්තො “ඉමිස්සා”තිආදිමාහ. ආයස්මතා උපාලිත්ථෙරෙන
චුත්තන්ති “තෙන සමයෙනා”තිආදි වක්ඛමානං සබ්බං නිදානවචනං චුත්තං.
කිමත්ථං පනෙත්ථ ධම්මවිනයසඬිගහෙ කටියමානෙ නිදානවචනං චුත්තං, නනු ව
හගවතා භාසිතවචනස්සෙව සඬිගහො කාතබ්බොති? වුව්වතෙ – දෙසනාය
ධීතිඅසම්මොසසද්ධඵයාභාවසම්පාදනත්ථං. කාලදෙසදෙසකපරිසාපදෙසෙහි
උපනිබන්ධිත්වා යපිතා හි දෙසනා විරට්ඨිතිකා හොති අසම්මොසධම්මා සද්ධෙය්‍යා
ව, දෙසකාලකත්තුහෙතුනිමිත්තෙහි උපනිබන්ධො විය වොහාරවිනිච්ඡයො.
තෙනෙව ව ආයස්මතා මහාකස්සපෙන “පයමපාරාජිකං ආවුසො, උපාලි, කත්ථ
පඤ්ඤත්ත”න්තිආදිනා දෙසාදිපුච්ඡාසු කතාසු තාසං විසජ්ජනං කරොන්තෙන
ආයස්මතා උපාලිත්ථෙරෙන “තෙන සමයෙනා”තිආදිනා පයමපාරාජිකස්ස නිදානං
භාසිතං.

අපිව සාසනසම්පත්තිපකාසනත්ථං නිදානවචනං.
ඤාණකරුණාපරිග්ගහිතසබ්බකිරියස්ස හි හගවතො නත්ථි නිරත්ථකා පටිපත්ති
අත්තහිතත්ථා වා, තස්මා පරෙසංයෙවත්ථාය පවත්තසබ්බකිරියස්ස
සම්මාසම්බුද්ධස්ස සකලම්පි කායවච්චිතොකම්මං යථාපවත්තං වුව්වමානං.
දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි යථාරහං සත්තානං අනුසාසනට්ඨෙත සාසනං,
න කබ්බරවතා. තයිදං සත්ථුරචිතං කාලදෙසදෙසකපරිසාපදෙසෙහි සද්ධිං තත්ථ
තත්ථ නිදානවචනෙහි යථාරහං පකාසියති.

අපිව සත්ථුනො පමාණභාවජ්ජකාසනෙන සාසනස්ස පමාණභාවදස්සනත්ථං
නිදානවචනං, තඤ්චස්ස පමාණභාවදස්සනං “බුද්ධො හගවා”ති ඉමිනා පදද්වයෙන
විභාවිතන්ති වෙදිතබ්බං. බුද්ධොති හි ඉමිනා තථාගතස්ස
අනඤ්ඤසාධාරණසුපරිසුද්ධඤාණාදිගුණවිසෙසයොගපරිදීපනෙන, හගවාති ව
ඉමිනා රාගදොසමොහාදිසබ්බකිලෙසමලදුච්චරිතාදිදොසජ්ජහානදීපනෙන, තතො
එව ව සබ්බසත්තුත්තමභාවදීපනෙන අයමත්ථො සබ්බථා පකාසිතො හොතීති
ඉදමෙත්ථ නිදානවචනජ්ජයොජනස්ස මුඛමත්තනිදස්සනං.

තත්‍රායං ආචරියපරම්පරාති තස්මිං ජම්බුදීපෙ අයං ආචරියානං පරම්පරා පවෙණි
පටිපාටි. උපාලි දාසකොතිආදීසු උපාලිත්ථෙරො පාකටොයෙව, දාසකත්ථෙරාදයො
පන එවං වෙදිතබ්බා. වෙසාලියං කිර එකො දාසකො නාම බ්‍රාහ්මණමාණවො
තිණ්ණං අන්තෙවාසිකසතානං ජෙට්ඨන්තෙවාසිකො හුත්වා ආචරියස්ස සන්තිකෙ
සිජ්ජං උග්ගණ්හන්තො ද්වාදසවස්සිකොයෙව තිණ්ණං වෙදානං පාරගු අහොසි.
සො එකදිවසං අන්තෙවාසිකපරිවුතො ධම්මවිනයං සඬිගායිත්වා වාලිකාරාමෙ
නිවසන්තං ආයස්මන්තං උපාලිත්ථෙරං උපසඬකම්ත්වා අත්තතො වෙදෙසු සබ්බාති
ගණ්ඨිට්ඨානාති ටේරං පුච්ඡී. ටේරොපි සබ්බං ඛ්‍යාකරිත්වා සයම්පි එකං පඤ්ඤං

ප්‍රචින්නො නාමං සන්ධාය ඉමං පඤ්ඤං පුච්ඡි “එකධම්මො ඛො, මාණව, සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනුපතති, සබ්බෙසි, මාණව, ධම්මා එකධම්මස්මිං ඔසරන්ති, කතමො නු ඛො සො, මාණවක, ධම්මො”ති. සොපි ඛො මාණවො පඤ්ඤස්ස අත්ථං අජානන්තො “කිම්දං හො පබ්බජිතා”ති ආහ. බුද්ධමන්තොයං මාණවාති. සක්කා පනායං හො මය්හම්පි දාතුන්ති. සක්කා, මාණව, අම්හෙහි ගහිතපබ්බජ්ජං ගණ්හන්තස්ස දාතුන්ති. “සාධු ඛො හො පබ්බජිතා”ති මාණවො සම්පට්ඨිත්වා අත්තනො මාතරං පිතරං ආචරියඤ්ඤං අනුජානාපෙත්වා තීහි අන්තෙවාසිකසතෙහි සද්ධිං ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා පරිපුණ්ණවිසතිවස්සො උපසම්පදං ලභිත්වා අරහත්තං පාපුණි. ථෙරො තං ධුරං කත්වා බිණ්ණාසවසහස්සස්ස පිටකත්තයං වාචෙසි.

සොණකො පන දාසකත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො. සො කිර කාසිසු එකස්ස වාණිජකස්ස පුත්තො හුත්වා පඤ්චදසවස්සද්දෙසිකො එකං සමයං මාතාපිතුහි සද්ධිං වාණිජ්ජාය ගිරිබ්බජං ගතො. තතො පඤ්චපඤ්ඤාසදාරකෙහි සද්ධිං වෙළවනං ගන්ත්වා තත්ථ දාසකත්ථෙරං සපරිසං දිස්වා අතිවිස පසන්තො පබ්බජ්ජං යාචිත්වා ථෙරෙන මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා “පබ්බජාහි”ති වුත්තො මාතාපිතුසන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා තෙසු අනිච්ඡන්තෙසු ඡින්නහත්තො හුත්වා මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා පඤ්චපඤ්ඤාසාය දාරකෙහි සද්ධිං ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධුපසම්පදො අරහත්තං පාපුණි. තං ථෙරො සකලං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හාපෙසි. සොපි ගණපාමොක්ඛො හුත්වා බහුනං ධම්මවිනයං වාචෙසි.

සිග්ගවත්ථෙරො පන සොණකත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො අහොසි. සො කිර පාටලිපුත්තෙ සිග්ගවො නාම අමච්චපුත්තො හුත්වා තිණ්ණං උතුනං අනුච්ඡවිකෙසු තිසු පාසාදෙසු සම්පත්තිං අනුභවමානො එකදිවසං අත්තනො සභායෙන චණ්ඩවජ්ජිනා සෙට්ඨිපුත්තෙන සද්ධිං සපරිවාරො කුක්කුටාරාමං ගන්ත්වා තත්ථ සොණකත්ථෙරං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්තං දිස්වා වන්දිත්වා අත්තනා සද්ධිං අනාලපන්තං ඤත්වා ගන්ත්වා තං කාරණං හික්ඛුසඩ්ඨං පුච්ඡිත්වා හික්ඛුහි “සමාපත්තිං සමාපන්නා නාලපන්ති”ති වුත්තො “කථං, හන්තෙ, සමාපත්තිතො වුට්ඨහන්ති”ති පුන පුච්ඡිත්වා තෙහි ච හික්ඛුහි “සත්ථුනො වෙච සඩ්ඨස්ස ච පක්කොසනාය යථාපරිච්ඡින්නකාලතො ආයුසඩ්ඨො ච වුට්ඨහන්ති”ති වත්වා තස්ස සපරිවාරස්ස උපනිස්සයං දිස්වා සඩ්ඨස්ස වචනෙන නිරොධා වුට්ඨාපිතං සොණකත්ථෙරං දිස්වා “කස්මා, හන්තෙ, මයා සද්ධිං නාලපිත්ථා”ති පුච්ඡිත්වා ථෙරෙන “භුඤ්ජිතබ්බකං කුමාර භුඤ්ජිමිහා”ති වුත්තෙ “සක්කා නු ඛො, හන්තෙ, අම්හෙහිපි තං හොපෙතු”න්ති පුච්ඡිත්වා “සක්කා, කුමාර, අම්හාදිසෙ කත්වා හොපෙතු”න්ති වුත්තෙ තමත්ථං මාතාපිතුනං ආරොචෙත්වා තෙහි අනුඤ්ඤාතො අත්තනො සභායෙන චණ්ඩවජ්ජිනා තෙහි ච පඤ්චහි පුරිසසතෙහි සද්ධිං සොණකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා උපසම්පන්නො අහොසි. තත්ථ සිග්ගවො ච චණ්ඩවජ්ජි ච ද්වෙ උපජ්ඣායස්සෙච සන්තිකෙ ධම්මවිනයං පරියාපුණිත්වා අපරභාගෙ ඡළහිඤ්ඤා අගෙසු.

තිස්සස්ස පන මොග්ගලියුත්තස්ස අනුපුබ්බකථා පරතො ආවි භවිස්සති.
විජිතාවිනොති විජිතසබ්බකිලෙසපටිපක්ඛත්තා විජිතවන්තො. පරම්පරායාති
පටිපාටියා, අනුක්කමෙනාති වුත්තං හොති. ජම්බුසිරිවිහයෙති ජම්බුසදිසනාමෙ,
ජම්බුනාමකෙති වුත්තං හොති. මහන්තෙන හි ජම්බුරුක්ඛෙන අභිලක්ඛිතත්තා
දිපොපි “ජම්බු”ති වුච්චති. අවිජ්ජ්ජමානං අවිනස්සමානං කත්වා.

විනයවංසන්තිආදීහි තීහි විනයපාළියෙව කථිතා පරියායවචනත්තා.
පකතඤ්ඤතන්ති වෙය්‍යත්තියං, පටුභාවන්ති වුත්තං හොති. ධුරග්ගාහො අහොසිති
පධානග්ගාහි අහොසි, සබ්බෙසං පාමොක්ඛො හුත්වා ගණ්ඨිති වුත්තං හොති.
හික්ඛුනං සමුදායො සමුහො හික්ඛුසමුදායො, සමණගණොති අත්ථො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං.

පඨමමහාසඬ්ඨිතිකථාවණ්ණනා සමත්තා.

දුතියසඬ්ඨිතිකථාවණ්ණනා

“යදා නිබ්බායංසු”ති සම්බන්ධො. ජොතයිත්වා ව සබ්බධිති තමෙව සද්ධම්මං
සබ්බත්ථ පකාසයිත්වා. “ජුතිමන්තො”ති වත්තබ්බෙ ගාථාබන්ධවසෙන
“ජුතිමන්තො”ති වුත්තං, පඤ්ඤාජොතිසම්පන්නාති අත්ථො, තෙජවන්තොති වා,
මහානුභාවාති වුත්තං හොති. නිබ්බායංසුති අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා
පරිනිබ්බායංසු. පහිනසබ්බකිලෙසත්තා නත්ථි එතෙසං කත්ථවි ආලයො තණ්හාති
අනාලයා, චිතරාගාති වුත්තං හොති.

වස්සසතපරිනිබ්බුතෙ භගවතීති වස්සසතං පරිනිබ්බුතස්ස අස්සාති
වස්සසතපරිනිබ්බුතො, භගවා, තස්මිං පරිනිබ්බානතො වස්සසතෙ අතික්කන්තෙති
වුත්තං හොති. වෙසාලිකාති වෙසාලිනිවාසිනො. වජ්ජිපුත්තකාති වජ්ජිරට්ඨෙ
වෙසාලියං කුලානං පුත්තා. කප්පති සිඬ්ඨිලොණකප්පොති සිඬ්ඨගෙන ලොණං
පරිහරිත්වා පරිහරිත්වා අලොණකපිණ්ඩපාතෙන සද්ධිං භුඤ්ජිතුං කප්පති, න
සන්නිධිං කරොතීති අධිප්පායො. කප්පති ද්වඬ්ඨගුලකප්පොති ද්වඬ්ඨගුලං
අතික්කන්තාය ඡායාය විකාලෙ භොජනං භුඤ්ජිතුං කප්පතීති අත්ථො. කප්පති
ගාමන්තරකප්පොති “ගාමන්තරං ගමිස්සාමි”ති පචාරිතෙන අනතිරිත්තභොජනං
භුඤ්ජිතුං කප්පතීති අත්ථො. කප්පති ආවාසකප්පොති එකසීමායං
නානාසෙනාසනෙසු විසුං විසුං උපොසථාදීති සඬ්ඨිකම්මානි කාතුං වට්ටතීති
අත්ථො. කප්පති අනුමතිකප්පොති “අනාගතානං ආගතකාලෙ අනුමතිං
ගහෙස්සාමි”ති තෙසු අනාගතෙසුයෙව වග්ගෙන සඬ්ඨිසෙන කම්මං කත්වා පච්ඡා
අනුමතිං ගහෙතුං කප්පති, වග්ගකම්මං න හොතීති අධිප්පායො. කප්පති
ආවිණ්ණකප්පොති ආවරියුපජ්ඣායෙහි ආවිණ්ණො කප්පතීති අත්ථො. සො පන
එකච්චො කප්පති ධම්මිකො, එකච්චො න කප්පති අධම්මිකොති වෙදිතබ්බො.
කප්පති අමථිකකප්පොති යං බිරං බිරභාවං විජහිතං දධිභාවං අසම්පත්තං, තං

භූත්තාවිනා පවාරිතෙන අනතිරිත්තං භුඤ්ජිතුං කප්පතීති අත්ථො. කප්පති ජලොගීං පාතුන්ති එත්ථ ජලොගීති තරුණසුරා. යං මජ්ජිමනිකායං එකතො කතං මජ්ජිමනිකායං, තං පාතුං වට්ටතීති අධිප්පායො. ජාතරූපරජනන්ති සරසතො විකාරං අනාපජ්ජිත්වා සබ්බදා ජාතං රූපමෙව හොතීති ජාතං රූපමෙතස්සාති ජාතරූපං, සුචණ්ණං. ධවලසභාවතාය රාජතීති රජතං, රූපියං. සුසුනාගපුත්තොති සුසුනාගස්ස පුත්තො.

කාකණ්ඩකපුත්තොති කාකණ්ඩකත්‍රාහමණස්ස පුත්තො. වජ්ජීසුති ජනපදවචනත්තා බහුවචනං කතං. එකොපි හි ජනපදො රුජ්භිසද්දත්තා බහුවචනෙන වුවචති. යෙන වෙසාලී, තදවසරීති යෙන දිසාභාගෙන වෙසාලී අවසරිතබ්බා, යස්මිං වා පදෙසෙ වෙසාලී, තදවසරී, තං පත්තොති අත්ථො. මහාවනෙ කුටාගාරසාලායන්ති එත්ථ මහාවනං නාම සයංජාතමරොපිමං සපරිච්ඡෙදං මහන්තං වනං. කපිලවත්ථුසාමන්තා පන මහාවනං හිමවන්තෙන සහ එකාබද්ධං අපරිච්ඡෙදං හුත්වා මහාසමුද්දං ආභවිව යීතං, ඉදං තාදිසං න හොතීති සපරිච්ඡෙදං මහන්තං වනන්ති මහාවනං. කුටාගාරසාලා පන මහාවනං නිස්සාය කතෙ ආරාමෙ කුටාගාරං අත්තො කත්වා හංසවට්ටකච්ඡන්තෙන හංසමණ්ඩලාකාරෙන කතා.

තදහුපොසට්ඨති එත්ථ තදහුති තස්මිං අහනි, තස්මිං දිවසෙති අත්ථො. උපවසන්ති එත්ථාති උපොසට්ඨො, උපවසිතබ්බදිවසො. උපවසන්තීති ච සීලෙන වා සබ්බසො ආභාරස්ස ච අභුඤ්ජනසංඛ්‍යාතෙන අනසනෙන වා බීරපානමධුපානාදිමත්තෙන වා උපෙනා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. සො පනෙස දිවසො අට්ඨමිවාතුද්දසිපන්නරසීහෙදෙන තිව්ඨො. කත්ථවි පන පාතිමොක්ඛෙපි සීලෙපි උපවාසෙපි පඤ්ඤත්තියමිපි උපොසට්ඨද්දො ආගතො. තථා හෙස “ආයාමාවුසො කප්පින, උපොසට්ඨං ගමිස්සාමා” තිආදීසු පාතිමොක්ඛද්දෙසෙ ආගතො. “එවං අට්ඨංඛිගසමන්තාගතො ඛො විසාඛෙ උපොසට්ඨො උපවුත්ථො” තිආදීසු (අ. නි. 8.43) සීලෙ. “සුද්ධස්ස වෙ සදා ඵෙග්ගු, සුද්ධස්සපොසට්ඨො සදා” තිආදීසු (ම. නි. 1.79) උපවාසෙ. “උපොසට්ඨො නාම නාගරාජා” තිආදීසු (දී. නි. 2.246; ම. නි. 3.258) පඤ්ඤත්තියඤ්ච ආගතො. තත්ථ උපෙච්ච වසිතබ්බතො උපොසට්ඨො පාතිමොක්ඛද්දෙසො. උපෙනෙන සමන්තාගතෙන හුත්වා වසිතබ්බතො සන්තානෙන වාසෙතබ්බතො උපොසට්ඨො සීලං. අසනාදිසංයමාදිං වා උපෙච්ච වසන්තීති උපොසට්ඨො උපවාසො. තථාරූපෙ හත්ථිඅස්සවිසෙසෙ උපොසට්ඨාති සමඤ්ඤාමත්තතො උපොසට්ඨො පඤ්ඤත්ති. ඉධ පන “න, හික්ඛෙව, තදහුපොසට්ඨ සහික්ඛකා ආවාසා” තිආදීසු (මහාව. 181) විස උපොසට්ඨදිවසො අධිප්පෙනො, තස්මා තදහුපොසට්ඨති තස්මිං උපොසට්ඨදිවසෙති අත්ථො. කංසපාතින්ති සුචණ්ණපාතිං. කහාපණමිපිතිආදීසු කහාපණස්ස සමභාගො අඬ්ඨො. පාදො චතුත්ථභාගො. මාසකොයෙව මාසකරූපං. සබ්බං තාව චත්තබ්බන්ති ඉමිනා සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ (චූළව. 446 ආදයො) ආගතා සබ්බාපි පාළි ඉධ ආනෙත්වා චත්තබ්බාති දස්සෙති. සා කුතො චත්තබ්බාති ආහ “යාව ඉමාය පන විනයසංඛිතියා” තිආදි. සංඛිතියිතසදිසමෙව සංඛිතියිංසුති සම්බන්ධො.

පුබ්බෙ කතං උපාදායාති පුබ්බෙ කතං පටිමසඨිගීතිමුපාදාය. සා පනායං සඨිගීතීති සම්බන්ධො. තෙසුති තෙසු සඨිගීතිකාරකෙසු ථෙරෙසු. විස්සුතාති ගණපාමොක්ඛතාය විස්සුතා සබ්බන්ථ පාකටා. තස්මිඤ්භි සන්තිපාතෙ අට්ඨෙව ගණපාමොක්ඛා මහාථෙරා අහෙසුං, තෙසු ව වාසහගාමී සුමනොති ද්වෙ ථෙරා අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකා, අවසෙසා ඡ ආනන්දත්ථෙරස්ස. එතෙ පන සබ්බෙපි අට්ඨ මහාථෙරා හගවන්තං දිට්ඨපුබ්බා. ඉදානි තෙ ථෙරෙ සරූපතො දස්සෙන්නො ආහ “සබ්බකාමී වා”තිආදි. සාණසම්භූතොති සාණදෙසවාසී සම්භූතත්ථෙරො. දුතියො සඨිගහොති සම්බන්ධො. පන්නහාරාති පතිතක්ඛන්ධහාරා. “හාරා හවෙ පඤ්චක්ඛන්ධා”ති (සං. නි. 3.22) හි වුත්තං. කතකිව්වාති චතුසු සච්චෙසු චතුහි මග්ගෙහි කත්තබ්බස්ස පරිඤ්ඤාපහානසඅඡකිරියාභාවනාසඨිබාතස්ස යොළසව්ධස්සපි කිව්වස්ස පරිනිට්ඨිතත්තා කතකිව්වා.

අබ්බුදන්ති උපද්දවං වදන්ති වොරකම්මමිපි හගවතො වචනං ථෙතෙත්වා අත්තතො වචනස්ස දීපනතො. ගණ්ඨිපදෙ පන “අබ්බුදං ගණ්ඨො”ති වුත්තං. ඉමන්ති වක්ඛමානතිදස්සනං. සන්දිස්සමානා මුඛා සම්මුඛා. උපරිබ්බුහ්මලොකූපපත්තියා භාවිතමග්ගන්ති උපරිබ්බුහ්මලොකෙ උපපත්තියා උප්පාදිතඡ්ඤානං. ඤානඤ්භි තනූපපත්තියා උපායභාවතො ඉධ “මග්ගො”ති වුත්තං. උපායො හි “මග්ගො”ති වුච්චති. වචනත්ථො පනෙත්ථ – තං තං උපපත්තිං මග්ගති ගවෙසති ජනෙති නිප්පාදෙතීති මග්ගොති එවං වෙදිතබ්බො. අත්ථතො වායං මග්ගො නාම චෙතනාපි හොති චෙතනාසම්පයුත්තධම්මාපි තදුහයමිපි. “නිරයඤ්චාහං, සාරිපුත්ත, ජානාමි නිරයගාමිඤ්ච මග්ග”න්ති (ම. නි. 1.153) හි එත්ථ චෙතනා මග්ගො නාම.

“සද්ධා හිරියං කුසලඤ්ච දානං,
ධම්මා එතෙ සප්පුරිසානුයාතා;
එතඤ්භි මග්ගං දිවියං වදන්ති,
එතෙන හි ගච්ඡති දෙවලොක”න්ති. (අ. නි. 8.32; කථා. 479) –

එත්ථ චෙතනාසම්පයුත්තධම්මා මග්ගො නාම. “අයං හික්ඛවෙ මග්ගො අයං පටිපදා”ති සඨිබාරූපපත්තිසුත්තාදීසු (ම. නි. 3.161) චෙතනාපි චෙතනාසම්පයුත්තධම්මාපි මග්ගො නාම. ඉමස්මිං යානෙ ඤානස්ස අධිප්පෙතත්තා චෙතනාසම්පයුත්තධම්මා ගහෙතබ්බා.

මොග්ගලිබ්බාහ්මණස්සාති ලොකසම්මතස්ස අපුත්තකස්ස මොග්ගලිනාමබ්බාහ්මණස්ස. නනු ව කථමෙතං නාම වුත්තං “මොග්ගලිබ්බාහ්මණස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙස්සතී”ති. කිං උපරූපපත්තියා පටිලද්ධසමාපත්තීනමිපි කාමාවචරෙ උප්පත්ති හොතීති? හොති. සා ව කතාධිකාරානං මහාපුඤ්ඤානං චෙතොපණ්ඩිවසෙන හොති, න සබ්බෙසන්ති දට්ඨබ්බං. අථ මහග්ගතස්ස ගරුකකම්මස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා පරිත්තකම්මං කථමත්තතො විපාකස්ස

ඔකාසං කරොතීති? එත්ථ ච තාව තිසුපි ගණ්ඨපදෙසු ඉදං වුත්තං

“නිකන්තිබලෙනෙව ඤානා පරිභායති, තතො පරිභීනජ්ඤානා නිබ්බත්තන්ති” ති.
කෙවි පන “අනිවරණාවත්ථාය නිකන්තියා ඤානස්ස පරිභානි වීමංසිත්වා
ගහෙනබ්බා” ති වත්වා එවමෙත්ථ කාරණං වදන්ති “සතිපි මහග්ගතකම්මුනො
විපාකපට්ඨානනසමත්ථස්ස පරිත්තකම්මස්සපි අභාවෙ ‘ඉජ්ඤාති, හික්ඛවෙ,
සීලවතො වෙනොපණ්ඨි විසුද්ධත්තා’ ති (දී. නි. 3.337; අ. නි. 8.35; සං. නි. 4.352)
වචනතො කාමහවෙ වෙනොපණ්ඨි මහග්ගතකම්මස්ස විපාකං පට්ඨාහිත්වා
පරිත්තකම්මුනො විපාකස්ස ඔකාසං කරොතී” ති.

සාධු සප්පුරිසාති එත්ථ සාධුති ආයාචනත්ථෙ නිපාතො, තං යාවාමාති අත්ථො.
හට්ඨපහට්ඨොති විත්තපිණනවසෙන පුනප්පුනං සන්තුට්ඨො. උදග්ගදග්ගොති
සරිරිකාරුප්පාදනපිතිවසෙන උදග්ගදග්ගො. පිතිමා හි පුග්ගලො කායවිත්තානං
උග්ගතත්තා අබ්භුග්ගතත්තා “උදග්ගො” ති වුවිති. සාධුති පටිස්සුණිත්වාති
“සාධු” ති පටිවචනං දත්වා. තීරෙත්වාති නිට්ඨපෙත්වා. පුන පච්චාගමීංසුති පුන
ආගමීංසු. තෙන බො පන සමයෙනාති යස්මිං සමයෙ දුතියසඬ්ඨිතිං අකංසු, තස්මිං
සමයෙති අත්ථො. නවකාති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙතුං “දහරහික්ඛු” ති වුත්තං. තං
අධිකරණං න සම්පාපුණිංසුති තං වජ්ජිපුත්තකෙහි උප්පාදිතං අධිකරණං
විනිවිජ්ජිතුං න සම්පාපුණිංසු නාගමීංසු. නො අභුවත්ථාති සම්බන්ධො. ඉදං
දණ්ඩකම්මන්ති ඉදානි වත්තබ්බං සන්ධාය වුත්තං. යාවතායුකං යත්වා පරිනිබ්බුතාති
සම්බන්ධො, යාව අත්තනො අත්තනො ආයුපරිමාණං, තාව යත්වා පරිනිබ්බුතාති
අත්ථො.

කිං පන කත්වා තෙ ථෙරා පරිනිබ්බුතාති ආහ “දුතියං සඬ්ඨගහං කත්වා” තිආදි.
අනාගතෙපි සද්ධම්මවුඩ්ඨියා හෙතුං කත්වා පරිනිබ්බුතාති සම්බන්ධො. ඉදානි
“තෙපි නාම එවං මහානුභවා ථෙරා අනිච්චතාය වසං ගතා, කිම්ඬ්ඨගං පන
අඤ්ඤෙ” ති සංවෙපෙත්වා ඔවදන්තො ආහ “බිණාසවා” තිආදි. අනිච්චතාවසන්ති
අනිච්චතාවසත්තං, අනිච්චතායත්තභාවං අනිච්චතාධීනභාවන්ති වුත්තං හොති.
ජම්මීං ලාමකං දුරහිසම්භවං අනභිභවනීයං අතික්කම්තුං අසක්කුණෙයාං අනිච්චතං
එවං ඤත්වාති සම්බන්ධො. කෙවි පන “දුරහිසම්භව” න්ති එත්ථ “පාපුණිතුං
අසක්කුණෙයා” න්ති ඉමමත්ථං ගහෙත්වා “යං දුරහිසම්භවං නිච්චං අමතං පදං, තං
පත්තුං වායමෙ ධීරො” ති සම්බන්ධං වදන්ති. සබ්බාකාරෙතාති සබ්බප්පකාරෙන
වත්තබ්බං කිඤ්චිපි අසෙසෙත්වා දුතියසඬ්ඨිති සංවණ්ණිතාති අධිප්පායො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

දුතියසඬ්ඨිතිකථාවණ්ණනා සමත්තා.

තතියසඬ්ඨිතිකථාවණ්ණනා

ඉමිස්සා පන සඬගීතියා ධම්මසඬගාහකත්ථෙරෙහි නික්කඬඪඪීතා තෙ දසසහස්සා වජ්ජීපුත්තකා හික්ඛු පක්ඛං පරියෙසමානා අත්තනො අත්තනො අනුරූපං දුබ්බලපක්ඛං ලභිත්වා විසුං මහාසඬඪිකං ආචරියකුලං නාම අකංසු, තතො හිජ්ජිත්වා අපරානි ද්වෙ ආචරියකුලානි ජාතානි ගොකුලිකා ව එකබොහාරිකා ව. ගොකුලිකනිකායතො හිජ්ජිත්වා අපරානි ද්වෙ ආචරියකුලානි ජාතානි පණ්ණත්තිවාදා ව බාහුලියා ව. බහුස්සුතිකානිපි තෙසංයෙව නාමං, තෙසංයෙව අත්තරා චෙතියවාදා නාම අපරෙ ආචරියවාදා උජ්ජන්තා. එවං මහාසඬඪිකාචරියකුලතො දුතියෙ වස්සසතෙ පඤ්චාචරියකුලානි උජ්ජන්තානි, තානි මහාසඬඪිකෙහි සද්ධිං ඡ හොන්ති.

තස්මිංයෙව දුතියෙ වස්සසතෙ ථෙරවාදතො හිජ්ජිත්වා ද්වෙ ආචරියවාදා උජ්ජන්තා මහිසාසකා ව වජ්ජීපුත්තකා ව. තත්ථ වජ්ජීපුත්තකවාදතො හිජ්ජිත්වා අපරෙ චත්තාරො ආචරියවාදා උජ්ජන්තා ධම්මුත්තරිකා හද්දයානිකා ඡන්තාගාරිකා සමිතිකානි. පුන තස්මිංයෙව දුතියෙ වස්සසතෙ මහිසාසකවාදතො හිජ්ජිත්වා සබ්බත්ථිවාදා ධම්මගුත්තිකානි ද්වෙ ආචරියවාදා උජ්ජන්තා. පුන සබ්බත්ථිවාදකුලතො හිජ්ජිත්වා කස්සපිකා නාම ජාතා, කස්සපිකෙසුපි හින්තෙසු අපරෙ සඬකන්තිකා නාම ජාතා, සඬකන්තිකෙසු හින්තෙසු සුත්තවාදා නාම ජාතානි ථෙරවාදතො හිජ්ජිත්වා ඉමෙ එකාදස ආචරියවාදා උජ්ජන්තා, තෙ ථෙරවාදෙන සද්ධිං ද්වාදස හොන්ති. ඉති ඉමෙ ව ද්වාදස මහාසඬඪිකානඤ්ච ඡ ආචරියවාදානි සබ්බෙ අට්ඨාරස ආචරියවාදා දුතියෙ වස්සසතෙ උජ්ජන්තා. අට්ඨාරස නිකායානිපි අට්ඨාරසාචරියකුලානීනිපි එතෙසංයෙව නාමං. එතෙසු පන සත්තරස වාදා හින්තකා, ථෙරවාදොචෙකො අසම්භින්තකොති වෙදිතබ්බො. චුත්තම්පි චෙතං දීපවංසෙ –

“නික්කඬඪඪීතා පාපහික්ඛු, ථෙරෙහි වජ්ජීපුත්තකා;
අඤ්ඤං පක්ඛං ලභිත්වාන, අධම්මවාදී බහු ඡනා.

“දසසහස්සා සමාගන්ත්වා, අකංසු ධම්මසඬගහං;
තස්මායං ධම්මසඬගීති, මහාසඬගීති චුච්චති.

“මහාසඬගීතිකා හික්ඛු, විලොමං අකංසු සාසනෙ;
හින්දිත්වා මූලසඬගහං, අඤ්ඤං අකංසු සඬගහං.

“අඤ්ඤත්‍ර සඬගහිතං සුත්තං, අඤ්ඤත්‍ර අකරිංසු තෙ;
අත්ථං ධම්මඤ්ච හින්දිංසු, විනයෙ නිකායෙසු ව පඤ්චසු.

“පරියායදෙසිතඤ්චාපි, අථො නිජ්ජරියායදෙසිතං;
නීතත්ථඤ්චෙව නෙය්‍යත්ථං, අජානිත්වාන හික්ඛෙවා.

“අඤ්ඤං සන්ධාය හණිතං, අඤ්ඤං අත්ථං යපගිංසු තෙ;
බ්‍යඤ්ජනච්ඡායාය තෙ හික්ඛු, බහුං අත්ථං විනාසයුං.

“ඡඩ්ඬෙන්වාන එකදෙසං, සුත්තං විනයගම්භිරං;
පතිරූපං සුත්තං විනයං, තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු තෙ.

“පරිවාරං අත්ථුද්ධාරං, අභිධම්මං ඡප්පකරණං;
පටිසම්භිද්ඤ්ච නිද්දෙසං, එකදෙසඤ්ච ජාතකං;
එත්තකං විස්සජ්ජෙන්වාන, අඤ්ඤානි අකංසු තෙ.

“නාමං ලිඬිගං පරික්ඛාරං, ආකප්පකරණානි ව;
පකතිභාවං විජහිත්වා, තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු තෙ.

“පුබ්බඬිගමා හින්තවාදා, මහාසඬිගීතිකාරකා;
තෙසඤ්ච අනුකාරෙන, හින්තවාදා බහු අහු.

“තතො අපරකාලම්භි, තස්මිං හෙදො අජායථ;
ගොකුලිකා එකබ්බාහාරි, ද්විධා හිජ්ජිත්ථ හික්ඛවො.

“ගොකුලිකානං ද්වෙ හෙදා, අපරකාලම්භි ජායථ;
බහුස්සුතිකා ව පඤ්ඤත්ති, ද්විධා හිජ්ජිත්ථ හික්ඛවො.

“චෙතියා ව පුනවාදී, මහාසඬිගීතිහෙදකා;
පඤ්ච වාදා ඉමෙ සබ්බෙ, මහාසඬිගීතිමූලකා.

“අත්ථං ධම්මඤ්ච හින්දිංසු, එකදෙසඤ්ච සඬිගහං;
ගන්ථඤ්ච එකදෙසඤ්භි, ඡඩ්ඬෙන්වා අඤ්ඤං අකංසු තෙ.

“නාමං ලිඬිගං පරික්ඛාරං, ආකප්පකරණානි ව;
පකතිභාවං විජහිත්වා, තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු තෙ.

“විසුද්ධත්ථෙරවාදම්භි, පුන හෙදො අජායථ;
මහිසාසකා වජ්ජිපුත්තකා, ද්විධා හිජ්ජිත්ථ හික්ඛවො.

“වජ්ජිපුත්තකවාදම්භි, චතුධා හෙදො අජායථ;
ධම්මත්තුරිකා හද්දයානිකා, ඡන්තාගාරිකා ව සමිති.

“මහිසාසකානං ද්වෙ හෙදා, අපරකාලම්භි අජායථ;
සබ්බත්ථිවාදා ධම්මගුත්තා, ද්විධා හිජ්ජිත්ථ හික්ඛවො.

“සබ්බත්ථිවාදානං කස්සපිකා, සඬිකන්ති කස්සපිකෙන ව;
සඬිකන්තිකානං සුත්තවාදී, අනුපුබ්බෙන හිජ්ජථ.

“ඉමෙ එකාදස වාදා, පහින්තා ථෙරවාදතො;
අත්ථං ධම්මඤ්ච හින්දිංසු, එකදෙසඤ්ච සඬිගහං;

ගන්ථඤ්ච ඵකදෙසඤ්චි, ඡඩ්ඛෙත්වා අඤ්ඤං අකංසු තෙ.

“නාමං ලිඛිතං පරික්ඛාරං, ආකප්පකරණානි ව;
පකතිභාවං විජහිත්වා, තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු තෙ.

“සත්තරස භින්තවාදා, ඵකවාදො අභින්තකො;
සබ්බෙවට්ඨාරස භොන්ති, භින්තවාදෙන තෙ සහ;
නිග්‍රොධොව මහාරුක්ඛො, ථෙරවාදානමුත්තමො.

“අනුනං අනධිකඤ්ච, කෙවලං ජීනසාසනං;
කණ්ටකා විය රුක්ඛමිහි, නිබ්බත්තා වාදසෙසකා.

“පඨමෙ වස්සසතෙ නත්ථි, දුතියෙ වස්සසතන්තරෙ;
භින්තා සත්තරස වාදා, උප්පන්නා ජීනසාසනෙ”ති.

අපරාපරං පන හෙමවතා රාජගිරිකා සිද්ධත්ථිකා පුබ්බසෙලියා අපරසෙලියා
වාජිරියාති අඤ්ඤෙපි ඡ ආචරියවාදා උප්පන්නා. පුරිමකානං පන අට්ඨාරසන්නං
ආචරියවාදානං වසෙන පවත්තමානෙ සාසනෙ අසොකො ධම්මරාජා
පටිලද්ධසද්ධො දිවසෙ දිවසෙ බුද්ධපුජාය සතසහස්සං, ධම්මපුජාය සතසහස්සං,
සඩ්ධපුජාය සතසහස්සං, අත්තනො ආචරියස්ස නිග්‍රොධත්ථෙරස්ස සතසහස්සං,
චතුසු ද්වාරෙසු හෙසජ්ජත්ථාය සතසහස්සන්ති පඤ්ච සතසහස්සානි පරිච්චජන්තො
සාසනෙ උළාරං ලාභසක්කාරං පවත්තෙසි. තදා හතලාභසක්කාරෙහි තිත්ථියෙහි
උප්පාදිතං අනෙකප්පකාරං සාසනමලං විසොධෙත්වා
මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරො තිපිටකපරියත්තිධරානං පභින්තපට්ඨමිහිදානං
භික්ඛුනං සහස්සමෙකං ගහෙත්වා යථා මහාකස්සපත්ථෙරො ව යසත්ථෙරො ව
ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඬගායංසු, ඵවමෙව සඬගායන්තො තතියසඬගීතිං අකාසි.
ඉදානි තං තතියසඬගීතිං මූලතො පභුති විත්ථාරෙත්වා දස්සෙන්තො ආහ “තිස්සොපි
බො මහාබ්‍රහ්මා බ්‍රහ්මලොකතො වට්ඨිත්වා මොග්ගලිබ්‍රාහ්මණස්ස ගෙහෙ පට්ඨන්ධිං
අග්ගහෙසි”තිආදි.

තත්ථ ගෙහෙ පට්ඨන්ධිං අග්ගහෙසිති මොග්ගලිබ්‍රාහ්මණස්ස ගෙහෙ බ්‍රාහ්මණියා
කුච්ඡමිහි පට්ඨන්ධිං අග්ගහෙසිති අත්ථො. ගෙහස්ස පන තත්තීස්සයත්තා නිස්සිතෙ
නිස්සයවොහාරවසෙන “ගෙහෙ පට්ඨන්ධිං අග්ගහෙසි”ති චුත්තං යථා “මඤ්චා
උක්කුට්ඨිං කරොන්ති, සබ්බො ගාමො ආගතො”ති. සත්තවස්සානීති
අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. අනිච්ඡපාති අනික්කමිත්වා ඉච්ඡ, ඉධ භික්ඛා
න ලබ්භති, ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගන්ත්වා භික්ඛං පරියෙසපාති අධිජ්ජායො. “භො
පබ්බජිතා”තිආදි බ්‍රාහ්මණො අත්තනො ගෙහෙ භික්ඛාලාභං අනිච්ඡන්තො ආහ.
පට්ඨාදිතහත්තතොති සම්පාදෙත්වා යපිතහත්තතො. තදුපියන්ති තදනුරූපං. උපසමං
දිස්වාති ථෙරස්ස කායචිත්තවූපසමං පුනප්පුනං දිස්වා, ඤත්වාති අත්ථො.
ඉරියාපට්ඨපසමසන්දස්සනෙන හි තත්තීඛන්ධිතො චිත්තස්ස යොනියො
පවත්තිඋපසමොපි විඤ්ඤායති. භියොයායො මත්තාය පසිදිත්වාති පුනප්පුනං

විසෙසනො අධිකතරං පසිදිත්වා. භත්තවිස්සග්ගකරණත්ථායාති
භත්තකිව්වකරණත්ථාය. අධිවාසෙත්වාති සම්පට්ඨිත්වා.

සොළසවස්සුද්දෙසිකොති සොළසවස්සොති උද්දිසිතබ්බො වොහරිතබ්බොති
සොළසවස්සුද්දෙසො, සොයෙව සොළසවස්සුද්දෙසිකො. සොළසවස්සොති වා
උද්දිසිතබ්බතං අරහතීති සොළසවස්සුද්දෙසිකො, සොළසවස්සාති වා
උද්දිසිතබ්බාති අස්සාති සොළසවස්සුද්දෙසිකො, සොළසවස්සොති උද්දෙසො වා
අස්ස අත්ථිති සොළසවස්සුද්දෙසිකො, අත්ථතො පන සොළසවස්සිකොති වුත්තං
හොති. තිණ්ණං වෙදානං පාරගුති ඉරුථෙදයජුථෙදසාමථෙදසඛිබානානං තිණ්ණං
වෙදානං පගුණකරණවසෙන පාරං ගතොති පාරගු. පාරගුති චෙත්ථ
නිව්වසාපෙක්ඛතාය සමාසාදිකං වෙදිතබ්බං. ලග්ගෙත්වාති ඔලම්බෙත්වා. න ව
කාවීති එත්ථ ව-සද්දො අවධාරණෙ, කාවි කථා නෙව උප්පජ්ජතීති අත්ථො.
පල්ලචකන්ති නිසිදිතබ්බාසනං. උප්පජ්ජස්සතීති එත්ථාපි “කථා”ති ඉදං ආනෙත්වා
සම්බන්ධිතබ්බං. කුපිතො අනත්තමනොති කොපෙන කුපිතො, අනත්තමනො
දොමනස්සෙන. දොමනස්සසමඛිති හි පුග්ගලො පිතිසුබ්බෙහි න අත්තමනො න
අත්තචිත්තොති අනත්තමනොති වුවිච්ඡිති. න සකමනොති වා අනත්තමනො
අත්තනො වසෙ අට්ඨිතචිත්තත්තා.

වණ්ඨික්කභාවෙති වණ්ඨිකො වුවිච්ඡිති වණ්ඨො ථද්ධපුග්ගලො, තස්ස භාවො
වණ්ඨික්කං, ථද්ධභාවොති අත්ථො. ඉධ පන “වණ්ඨික්කභාවෙ”ති වුත්තත්තා
වණ්ඨිකොයෙව වණ්ඨික්කන්ති ගහෙතබ්බං, තෙන “වණ්ඨික්කභාවෙ”ති එත්ථ
ථද්ධභාවෙති අත්ථො වෙදිතබ්බො. කිඤ්චි මන්තන්ති කිඤ්චි වෙදං. අඤ්ඤෙ කෙ
ජානිස්සන්තීති න කෙච් ජානිස්සන්තීති අධිප්පායො. පුච්ඡිත්වා සක්කා ජානිතුන්ති
අත්තනො පදෙසඤ්ඤාණෙ යිතත්තා ථෙරො එවමාහ. සබ්බඤ්ඤුඤ්ඤා ඵෙව හි “පුච්ඡ,
මාණව, යදාකඛබ්බි”තිආදිනා පච්චෙකඤ්ඤාදිති අසාධාරණං සබ්බඤ්ඤුපචාරණං
පචාරෙත්ති. සාවකා පන පදෙසඤ්ඤාණෙ යිතත්තා “සුත්වා වෙදිස්සාමා”ති වා
“පුච්ඡිත්වා සක්කා ජානිතු”න්ති වා වදන්ති.

තීසු වෙදෙසුතිආදීසු තයො වෙදා පුබ්බෙ වුත්තනායා ඵෙව. නිසණ්ඩුති
නාමනිසණ්ඩුරුක්ඛාදීනං වෙච්චනප්පකාසකං සත්ථං, වෙච්චනප්පකාසකන්ති ව
පරියායසද්දදීපකන්ති අත්ථො, එකෙකස්ස අත්ථස්ස
අනෙකපරියායවචනවිභාවකන්ති වුත්තං හොති. නිදස්සනමත්තඤ්ඤෙවනං
අනෙකෙසං අත්ථානං එකසද්දස්ස වචනීයතාවිභාවනවසෙනපි තස්ස ගන්ථස්ස
පවත්තත්තා. වචනීයවාචකභාවෙන අත්ථං සද්දඤ්ඤා නිබණ්ඨෙති හින්දති විහජ්ජ
දස්සෙතීති නිබණ්ඨු, සො ඵෙව ඉධ බ-කාරස්ස ස-කාරං කත්වා නිසණ්ඩුති වුත්තො.
කෙටුහන්ති කිරියාකප්පවිකප්පො කචිතං උපකාරසත්ථං. එත්ථ ව
කිරියාකප්පවිකප්පොති වච්චෙදාදිලක්ඛණා කිරියා කප්පියති විකප්පියති එතෙනාති
කිරියාකප්පො, සො පන වණ්ණපදබන්ධපදත්ථාදිවිභාගතො බහුවිකප්පොති
කිරියාකප්පවිකප්පොති වුවිච්ඡිති. ඉදඤ්ඤා මූලකිරියාකප්පගන්ථං සන්ධාය වුත්තං. සො
හි සතසහස්සපරිමාණො නායාදිවරියාදිකං පකරණං. වචනත්ථතො පන කිට්ඨි

ගමෙහි කිරියාදිවිභාගං, තං වා අනවසෙසපරියාදානතො ගමෙන්තො පුරෙතීති කෙටුහන්ති වුවිච්ඡි, සහ නිසංශ්චුතා කෙටුහෙන ව සනිසංශ්චුකෙටුහා, තයො වෙදා. තෙසු සනිසංශ්චුකෙටුහෙසු. යානකරණාදිවිභාගතො නිබ්බවනවිභාගතො ව අක්ඛරා පහෙදියන්ති එතෙනාති අක්ඛරප්පහෙදො, සික්ඛා ව නිරුත්ති ව. සහ අක්ඛරප්පහෙදෙනාති සාක්ඛරප්පහෙදා, තෙසු සාක්ඛරප්පහෙදෙසු. ඉතිහාසපඤ්චමෙසුති අට්ඨකතවෙදං චතුත්ථං කත්වා ‘‘ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසා’’ති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තො පුරාණකථාසංඛිතො ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙසන්ති ඉතිහාසපඤ්චමා, තයො වෙදා. තෙසු ඉතිහාසපඤ්චමෙසු. නෙව අත්තනා පස්සතිති නෙව සයං පස්සති, නෙව ජානාතීති අත්ථො. පුච්ඡ, ඛ්‍යාකරිස්සාමීති ‘‘සබ්බාපි පුච්ඡා වෙදෙසුයෙව අත්තොගධා’’ති සල්ලක්ඛෙන්තො එවමාහ.

යස්ස චිත්තන්තිආදිපඤ්චද්වයං වුත්තිත්තසමඤ්චිතො ඛිණ්ණාසවස්ස වුත්තිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ පඨමපඤ්චෙ උප්පජ්ජතිති උප්පාදක්ඛණසමඤ්චිතාය උප්පජ්ජති. න නිරුජ්ඣතිති නිරොධක්ඛණං අප්පත්තතාය න නිරුජ්ඣති. තස්ස චිත්තන්ති තස්ස පුග්ගලස්ස තතො පටිඨාය චිත්තං නිරුජ්ඣස්සති නුප්පජ්ජස්සතිති පුච්ඡති. යස්ස වා පනාතිආදිකෙ පන දුතියපඤ්චෙ නිරුජ්ඣස්සතිති යස්ස චිත්තං භඤ්ඤාත්තං පත්වා නිරුජ්ඣස්සති. නුප්පජ්ජස්සතිති භඤ්ඤාතො පරභාගෙ සයං වා අඤ්ඤං වා නුප්පජ්ජස්සති, තස්ස පුග්ගලස්ස චිත්තං උප්පජ්ජති න නිරුජ්ඣතිති පුච්ඡති. ඉමෙසං පන පඤ්ඤානං පඨමො පඤ්ඤො විහජ්ජන්තාකරණියො, තස්මා ‘‘යස්ස චිත්තං උප්පජ්ජති න නිරුජ්ඣති, තස්ස චිත්තං නිරුජ්ඣස්සති නුප්පජ්ජස්සති’’ති (යම. 2.චිත්තයමක.63) එවං පුට්ඨෙත සතා එවමයං පඤ්ඤො ව විස්සජ්ජෙතබ්බො ‘‘පච්ඡිමචිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ තෙසං චිත්තං උප්පජ්ජති න නිරුජ්ඣති නිරුජ්ඣස්සති න උප්පජ්ජස්සති, ඉතරෙසං චිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ තෙසං චිත්තං උප්පජ්ජති න නිරුජ්ඣති, නිරුජ්ඣස්සති වෙව උප්පජ්ජස්සති වා’’ති (යම. 2.චිත්තයමක.63). යෙසඤ්චි පරිච්ඡින්නවට්ටදුක්ඛානං ඛිණ්ණාසවානං සබ්බපච්ඡිමස්ස වුත්තිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ වත්තති, තෙසං තදෙව වුත්තිත්තං නිරුජ්ඣස්සති නුප්පජ්ජස්සතිති. උප්පාදප්පත්තතාය උප්පජ්ජති නාම, භඤ්ඤං අප්පත්තතාය න නිරුජ්ඣති. භඤ්ඤං පන පත්වා තං තෙසං චිත්තං නිරුජ්ඣස්සති, තතො අප්පටිසන්ධිකත්තා අඤ්ඤං න උප්පජ්ජස්සති. යපෙත්වා පන පච්ඡිමචිත්තසමඤ්චිතඛිණ්ණාසවං ඉතරෙසං සෙක්ඛාසෙක්ඛපුපුජ්ජනානං උප්පාදක්ඛණසමඤ්චිතචිත්තං උප්පාදප්පත්තතාය උප්පජ්ජති නාම, භඤ්ඤං අප්පත්තතාය න නිරුජ්ඣති. භඤ්ඤං පන පත්වා නිරුජ්ඣස්සතෙව, අඤ්ඤං පන තස්මිං වා අඤ්ඤස්මිං වා අත්තභාවෙ උප්පජ්ජස්සති වෙව නිරුජ්ඣස්සති ව. දුතියො පන පඤ්ඤො අරභතො වුත්තිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ නියමිතත්තා එකංසන්ධාකරණියො, තස්මා ‘‘යස්ස වා පන චිත්තං නිරුජ්ඣස්සති න උප්පජ්ජස්සති, තස්ස චිත්තං උප්පජ්ජති න නිරුජ්ඣති’’ති පුට්ඨෙත ‘‘ආමන්තා’’ති වත්තබ්බං. ඛිණ්ණාසවස්ස හි උප්පාදක්ඛණසමඤ්චිතවුත්තිත්තං භඤ්ඤං පත්වා නිරුජ්ඣස්සති නාම, තතො පරං නුප්පජ්ජස්සති. උප්පාදක්ඛණසමඤ්චිතාය පන උප්පජ්ජති වෙව භඤ්ඤං අප්පත්තතාය න නිරුජ්ඣති වාති වුවිච්ඡි.

අයං පන මාණුවො එවමීමෙ පඤ්ඤෙ විස්සජ්ජෙත්ථසක්කොන්තො විසාතං
 පාපුණි, තස්මා චුත්තං “මාණුවො උද්ධං වා අධො වා හරිතුං අසක්කොන්තො”
 තිආදි. තත්ථ උද්ධං වා අධො වා හරිතුං අසක්කොන්තොති
 උපරිමපදෙ වා හෙට්ඨිමපදං, හෙට්ඨිමපදෙ වා උපරිමපදං අත්ථතො සමන්තාහරිතුං
 අසක්කොන්තොති අත්ථො, පුබ්බෙනාපරං යොජෙත්වා පඤ්ඤස්ස අත්ථං
 පරිච්ඡන්දිතුං අසක්කොන්තොති චුත්තං හොති. ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං තාව
 ආචික්ඛිති “අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ” තිආදිකං ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං
 “මන්තස්ස උපවායො අය” තිති පයමං ආචික්ඛි. සොනාපන්නානං සිලෙසු
 පරිපූරකාරිත්ථාය සමාදින්නසිලතො නත්ථි පරිහානිති ආහ “අභබ්බො දානි
 සාසනතො නිවත්තිතු” තිති. වඩ්ඪෙත්වාති උපරිමග්ගත්ථාය කම්මට්ඨානං
 වඩ්ඪෙත්වා. අප්පොස්සුක්කො භවෙය්‍ය බුද්ධච්චනං ගහෙතුන්ති අරහත්තප්පත්තියා
 කතකිච්චභාවතොති අධිප්පායො. වොහාරවිධිමිහි ඡෙකභාවත්ථං “උපජ්ඣායො මං
 හත්තෙ තුම්භාකං සන්තිකං පහිණි” තිආදි චුත්තං.

උදකදන්තපොනං උපට්ඨාපෙසිති පරිභොගත්ථාය උදකඤ්ච දන්තකට්ඨඤ්ච
 පටියාදෙත්වා යපෙසි. දන්තෙ පුනත්ති විසොධෙන්ති එතෙනාති දන්තපොනං චූච්චති
 දන්තකට්ඨං. ගුණවන්තානං සඬ්ගහෙනබ්බභාවතො ථෙරො සාමණෙරස්ස ච
 බත්තිවීරියඋපට්ඨානාදිගුණෙ පච්චක්ඛකරණත්ථං විනාව අභිඤ්ඤාය පකතියා
 වීමංසමානො පුන සම්මජ්ජනාදිං අකාසි. “සාමණෙරස්ස චිත්තදමනත්ථං
 අකාසි” තිපි වදන්ති. බුද්ධච්චනං පට්ඨාපෙසිති බුද්ධච්චනං උග්ගණ්භාපෙතුං ආරභි.
 යපෙත්වා විනයපිටකන්ති එත්ථ “සාමණෙරානං විනයපරියාපුණනං වාරිත්තං න
 හොතිති යපෙත්වා විනයපිටකං අවසෙසං බුද්ධච්චනං උග්ගණ්භාපෙසි” ති තිසුපි
 ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. අවස්සිකොව සමානොති උපසම්පදතො පට්ඨාය
 අපරිපුණ්ණඵකවස්සොති අධිප්පායො. මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස හදයෙ
 පතිට්ඨාපිතමිපි බුද්ධච්චනං වොහාරවසෙන තස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨාපිතං නාම
 හොතිති කත්වා චුත්තං “හත්ථෙ සකලං බුද්ධච්චනං පතිට්ඨාපෙත්වා” ති.
 යාවතායුකං යත්වා පරිනිබ්බාසිංසුති මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස හත්ථෙ
 සකලසාසනපතිට්ඨාපනෙන දුතියසඬ්ගිතිකාරකාරොපිතදණ්ඩකම්මතො මුත්තා
 හුත්වා යාවතායුකං යත්වා පරිනිබ්බාසිංසු.

බිත්දුසාරස්ස රඤ්ඤො එකසතපුත්තාති එත්ථ බිත්දුසාරො නාම
 සක්කාකුලජ්ජපසුතො චන්දගුත්තස්ස නාම රඤ්ඤො පුත්තො. තථා හි විට්ඨුහසඬ්ගාමෙ
 කපිලවත්ථුතො නික්ඛන්තසක්කාපුත්තෙහි මාපිතෙ මොරියනගරෙ
 බත්තියකුලසම්භවො චන්දගුත්තකුමාරො පාටලිපුත්තෙ රාජා අභොසි. තස්ස
 පුත්තො බිත්දුසාරො නාම රාජකුමාරො පිතු අච්චයෙන රාජා හුත්වා
 එකසතපුත්තකානං ඡනකො අභොසි. එකසතන්ති එකඤ්ච සතඤ්ච එකසතං,
 එකෙනාධිකං සතන්ති අත්ථො. එකාව මාතා අස්සාති එකමාතිකං, අත්තනා
 සහොදරන්ති චුත්තං හොති. න තාව එකරජ්ජං කතන්ති ආහ “අනභිසිත්තොව රජ්ජං
 කාරෙත්වා” ති. එකරජ්ජාභිසෙකන්ති සකලජම්බුදිපෙ එකාධිපච්චවසෙන
 කරියමානං අභිසෙකං. පුඤ්ඤජ්ජභාවෙන පාපුණිතබ්බාපි රාජිද්ධියො

අරහත්තමග්ගෙන ආගතා පටිසම්භිදාදයො අවසෙසවිසෙසා විය
පයොගසම්පත්තිභූතා අභිසෙකානුභාවෙනෙව ආගතාති ආහ “අභිසෙකානුභාවෙන
වස්ස ඉමා රාජිද්ධියො ආගතා”ති.

තත්ථ රාජිද්ධියොති රාජභාවානුගතජ්ජභාවා. යතොති යතො සොළසසටතො.
සාසනෙ උප්පන්තසද්ධොති බුද්ධසාසනෙ පටිලද්ධසද්ධො. අසන්ධිමිත්තාති
තස්සාව නාමං. තස්සා කිර සරීරෙ සන්ධියො න පඤ්ඤායන්ති, තස්මා එවංනාමිකා
ජාතාතිපි වදන්ති. දෙවතා එව දිවසෙ දිවසෙ ආහරන්තිති සම්බන්ධො. දෙවසිකන්ති
දිවසෙ දිවසෙ. අගදාමලකන්ති අප්පකෙනෙව සරීරසොධනාදිසමත්ථං.
සබ්බදොසහරණං ඔසධාමලකං. අගදහරිතකම්පි තාදිසමෙව හරිතකං. තෙසු කිර
ද්විසු යථාකාමමෙකං පරිභුඤ්ජති. ඡද්දන්තදහකොති ඡද්දන්තදහසමීපෙ
ධීතදෙවවිමානතො කප්පරුක්ඛතො වා. “ඡද්දන්තදහෙ තාදිසා රුක්ඛවිසෙසා
සන්ති, තතො ආහරන්ති”තිපි වදන්ති. දිබ්බඤ්ච පානකන්ති දිබ්බචලරසපානකඤ්ච.
අසුත්තමයිකන්ති කප්පරුක්ඛතො නිබ්බන්තදිබ්බදුස්සත්තා සුත්තෙහි න කතන්ති
අසුත්තමයිකං. සුමනපුප්ඵපටන්ති සබ්බත්ථ සුබුමං හුත්වා උග්ගතපුප්ඵානං
අත්ථිතාය සුමනපුප්ඵපටං නාම ජාතං. උට්ඨිතස්ස සාලිතොති සයංජාතසාලිතො.
සමුදායාපෙක්ඛඤ්චෙත්ථ එකවචනං, සාලිතන්ති අත්ථො. නව වාහසහස්සානීති
එත්ථ “වතස්සො මුට්ඨියො එකො කුඩුවො, වත්තාරො කුඩුවා එකො පත්ථො,
වත්තාරො පත්ථා එකො ආළ්භකො, වත්තාරො ආළ්භකා එකං දොණං, වත්තාරො
දොණා එකමානිකා, වතස්සො මානිකා එකබාරි, වීසති බාරියො එකො වාහො,
තදෙව එකං සකට්”න්ති සුත්තනිපාතට්ඨකථාදීසු (සු. නි. අට්ඨ.
2.කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා; සං. නි. අට්ඨ. 1.1.181; අ. නි. 3.10; 89) වුත්තං. ඉධ
පන “ද්වෙ සකටානි එකො වාහො”ති වදන්ති. නිත්ථුසකණෙ කරොන්තිති
ථුසකුණ්ඩකරහිතෙ කරොන්ති. මධුං කරොන්තිති ආගන්ත්වා සමීපට්ඨානෙ මධුං
කරොන්ති. බලිකම්මං කරොන්තිති සබ්බත්ථ බලිකම්මකාරකා රට්ඨවාසිතො විය
මධුරසරං විකුජන්තා බලිං කරොන්ති. “ආගන්ත්වා ආකාසෙයෙව සද්දං කත්වා
අත්තානං අජානාපෙත්වා ගච්ජන්ති”ති වදන්ති.

සුවණ්ණසඬ්ඛලිකායෙව බන්ධනං සුවණ්ණසඬ්ඛලිකබන්ධනං. චතුත්තං
බුද්ධානන්ති කකුසන්ධාදීනං චතුත්තං බුද්ධානං. අධිගතරූපදස්සනන්ති
පටිලද්ධරූපදස්සනං. අයං කිර කප්පායුකත්තා චතුත්තම්පි බුද්ධානං රූපසම්පත්තිං.
පච්චක්ඛතො අද්දක්ඛි. කාලං නාම නාගරාජානං ආනයිත්වාති එත්ථ සො පන
නාගරාජා ගඬගායං නික්ඛිත්තසුවණ්ණසඬ්ඛලිකාය ගන්ත්වා අත්තතො පාදෙසු
පතිතසඤ්ඤාය ආගතොති වෙදිතබ්බො. නනු ව අසොකස්ස රඤ්ඤො ආණා
හෙට්ඨා යොජනතො උපරි පවත්නති, ඉමස්ස ව විමානං යොජනපරිච්ඡේදතො
හෙට්ඨා පතිට්ඨිතං, තස්මා කථං අයං නාගරාජා රඤ්ඤො ආණාය ආගතොති?
කිඤ්චාපි අත්තතො විමානං යොජනපරිච්ඡේදතො හෙට්ඨා පතිට්ඨිතං, තථාපි
රඤ්ඤො ආණාපවත්තිට්ඨානෙන සහ එකාබද්ධතාය තස්ස ආණං අකාසි. යථා හි
රජ්ජසීමන්තරවාසිතො මනුස්සා තෙහි තෙහි රාජුහි නිජ්ජිලියමානා තෙසං තෙසං
ආණාය පවත්නන්ති, එවංසමීපදමිදන්ති වදන්ති.

ආපාථං කරොහීති සම්මුඛං කරොහි, ගොවරං කරොහීති අත්ථො. තෙන නිමිතං බුද්ධරූපං පස්සන්තොති සම්බන්ධො. කිදිසං තං බුද්ධරූපන්ති ආහ “සකලසර්වච්ඡෙදකා”ති ආදි. තත්ථ පුඤ්ඤප්පභාවනිබ්බත්තග්ගහණං තෙන නිමිතානම්පි අසිතිඅනුඛ්‍යාඤ්ජනපටිමණ්ඩිතානං ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානං භගවතො පුඤ්ඤප්පභාවනිබ්බත්තඅසිතිඅනුඛ්‍යාඤ්ජනාදිහි සදිසත්තා කතන්ති දට්ඨබ්බං. න හි තෙන තදා නිමිතං අනෙකාකාරපරිපුණ්ණං බුද්ධරූපං භගවතො පුඤ්ඤප්පභාවෙන නිබ්බත්තන්ති සක්කා වත්තුං. අසිතිඅනුඛ්‍යාඤ්ජනං තම්බනබ්බුද්ධගනාසාදි. ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණං සුප්පතිට්ඨිතපාදනාදි. විකසිත...පෙ.... සලිලතලන්ති සුරියරස්මිසම්ඵස්සෙන විකසිතෙහි විකාසමුපගතෙහි කං අලඬකරොතිති “කමල”න්ති ලද්ධනාමෙහි රත්තපදුමෙහි නීලප්පලාදිභෙදෙහි උප්පලෙහි වෙව සෙනපදුමසඩ්ධාතෙහි පුණ්ඩරිකෙහි ව පටිමණ්ඩිතං සමන්තතො සජ්ජිතං ජලතලම්ච. තාරාගණ...පෙ.... ගගනතලන්ති සබ්බත්ථ විජ්ජකිණ්ණතාරකගණස්ස රස්මිජාලවිසදෙහි විජ්ජුරිතාය භාසමානාය සොභාය කන්තියා සමුප්පලං සම්මා භාසමානං ගගනතලම්ච ආකාසතලම්ච. සඤ්ඤාප්පභා...පෙ.... කනකගිරිසිඛරන්ති සඤ්ඤාකාලසඤ්ජාතප්පභානුරාගෙහි ඉන්ද්‍රියාපෙහි විජ්ජුලතාහි ව පරික්ඛිත්තං සමන්තතො පරිවාරිතං කනකගිරිසිඛරම්ච සුවණ්ණපබ්බතකුට්ඨිච. විමලකෙතුමාලාති එත්ථ “කෙතුමාලා නාම සීසතො නික්ඛමිත්වා උපරි මුද්ධනි පුඤ්ජො හුත්වා දිස්සමානරස්මිරාසි”ති වදන්ති. “මුද්ධනි මජ්ඣිමනිකායෙ පඤ්ඤායමානො උන්නතප්පදෙසොතිපි වදන්ති”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. යස්මා පන අසොකො ධම්මරාජා සඤ්ජාතපීතිසොමනස්සො සත්තාහං නිරාභාරො හුත්වා යථායීතොව අවික්ඛිත්තවිත්තො පසාදසොම්මෙහි වක්ඛුහි නිරන්තරං බුද්ධරූපමෙව ඔලොකෙසි, තස්මා අක්ඛිහි පූජා කතා නාම භොතීති ආහ “අක්ඛිපූජං නාම අකාසි”ති. අථ වා වක්ඛුනං තාදිසස්ස ඉට්ඨාරම්මණස්ස උපට්ඨාපනෙන අක්ඛිතං පූජා කතා නාම භොතීති වුත්තං. “අක්ඛිපූජං නාම අකාසි”ති.

ඉද්ධිවිභාවනාධිකාරජ්ජසඩ්ධගෙන වෙතං වත්ථු වුත්තං, නානුක්කමෙන. අයඤ්ඤෙන්ථ අනුක්කමො – අසොකො කිර මහාරාජා උපරි වක්ඛමානානුක්කමෙන සීහපඤ්ජරෙන ඔලොකෙන්තො නිග්‍රොධසාමණෙරං ඉරියාපථසම්පන්නං නාගරජනනයනාති ආකඩ්ඪන්තං යුගමන්තං පෙක්ඛමානං දිස්වා පසිදිත්වා සඤ්ජාතපෙමො සබ්බමානො ආමන්තාපෙත්වා සෙනවිජත්තස්ස භෙට්ඨා සීභාසනෙ නිසීදාපෙත්වා භොජෙත්වා සාමණෙරස්ස වචනාදාසෙ දිස්සමානං දසබලස්ස ධම්මකායං දිස්වා රතනත්තයෙ පසිදිත්වා සපරිසො සරණසීලෙසු පතිට්ඨාය තතො පට්ඨාය අභිවඬ්ඪමානසද්ධො පුබ්බෙ භොජීයමානාති තිත්ථීයසට්ඨිසහස්සාති නිහරිත්වා හික්ඛුනං සට්ඨිසහස්සානං සුවකාහතසාලිසම්පාදිතහත්තං පට්ඨපෙත්වා දෙවතොපනීතං අනොතත්තසලිලං නාගලතාදන්තකට්ඨඤ්ච උපනාමෙත්වා නිව්චසඩ්ධසුපට්ඨානං කරොන්තො එකදිවසං සුවණ්ණසඩ්ධලිකබන්ධනං විස්සජ්ජෙත්වා කාළං නාගරාජානං ආනයිත්වා තෙන නිමිතං වුත්තප්පකාරං සිරිසොභග්ගසම්පන්නං බුද්ධරූපං පස්සන්තො දීඝපුපුලනිව්චලනයනප්පභාහි සත්තාහං අක්ඛිපූජමකාසි.

ඉදානි පන යථානුසන්ධිං සටෙන්වා අනුක්කමෙන තස්ස සාසනාවතාරං දස්සෙන්තො ආහ “රාජා කිර අභිසෙකං පාපුණිත්වා”තිආදි. බාහිරකපාසණ්ඩන්ති බාහිරකප්පවෙදිනං සමයවාදං. බාහිරකප්පවෙදිනා හි සමයවාදා සත්තානං තණ්හාපාසං දිට්ඨිපාසඤ්ච ධෙන්ති ඔඩ්ධෙන්තිති “පාසණ්ඩා”ති වුවුවන්ති. පරිග්ගණ්ඨිති විමංසමානො පරිග්ගහෙසි. බිත්දුසාරො බ්‍රාහ්මණහත්තො අහොසිති අත්තනො පිතු වන්දගුත්තස්ස කාලනො පටියාය බ්‍රාහ්මණෙසු සම්භත්තො අහොසි. වන්දකෙන නාම කිර බ්‍රාහ්මණෙන සමුස්සාහිතො වන්දගුත්තකුමාරො තෙන දින්නනයෙ යත්වා සකලජම්බුදීපෙ එකරජ්ජමකාසි, තස්මා තස්මිං බ්‍රාහ්මණෙ සඤ්ජාතබ්‍රහ්මානවසෙන වන්දගුත්තකාලනො පටියාය සට්ඨිසහස්සමත්තා බ්‍රාහ්මණජාතිකා තස්මිං රාජකුලෙ නිව්වහත්තිකා අහෙසුං. බ්‍රාහ්මණානන්ති පණ්ඩරඬිගපරිබ්බාජකාදිභාවමනුපගතෙ දස්සෙති. පණ්ඩරඬිගපරිබ්බාජකාදයො ච බ්‍රාහ්මණජාතිවන්තොති ආහ “බ්‍රාහ්මණජාතියපාසණ්ඩාන”න්ති. එත්ථ පන දිට්ඨිපාසාදිනං ඔඩ්ධනතො පණ්ඩරඬිගාදයොච “පාසණ්ඩා”ති වුත්තා. සීහපඤ්ජරෙති මහාවාතපානෙ. උපසමපරිබාහිරෙනාති උපසමනො පරිබාහිරෙන, උපසමරහිතෙනාති අත්ථො. අත්තෙපුරං අතිහරටාති අත්තෙපුරං පවෙසෙථ, ආනෙටාති වුත්තං හොති.

අමා සහ භවන්ති කිච්චෙසුති අමච්චා, රජ්ජකිච්චවොසාපනකා. දෙවාති රාජානං ආලපන්ති. රාජානො හි දිබ්බන්ති කාමගුණෙහි කීළන්ති, තෙසු චා විහරන්ති විජයසමත්ථතායොගෙන පච්චත්ථිකෙ විජෙතුං ඉච්ඡන්ති, ඉස්සරියයානාදිසක්කාරදානගහණං තං තං අත්ථානුසාසනං චා කරොන්ති වොහරන්ති, පුඤ්ඤානුභාවජ්ජත්තාය ජුතියා ජොතන්තිති චා “දෙවා”ති වුවුවන්ති. තථා හි තෙ චතුහි සඬිගභවත්ථුහි ජනං රඤ්ජෙත්තා සයං යථාචුත්තෙහි විසෙසෙහි රාජන්ති දිජ්ජන්ති සොහන්තිති “රාජානො”ති ච වුවුවන්ති. නිගණ්ඨාදයොති එත්ථ නිගණ්ඨො නාම “අම්භාකං ගණ්ඨනකිලෙසො සංසාරෙ පලිබුද්ධනකිච්චො රාගාදිකිලෙසො ඛෙත්තවත්ථුපුත්තදාරාදිවිසයො නත්ථි, කිලෙසගණ්ඨරහිතා මය”න්ති එවං වාදිතාය “නිගණ්ඨා”ති ලද්ධනාමා තිත්ථියා.

උච්චාවචානීති උච්චානි ච අච්චානි ච, මහත්තානි චෙව බුද්දකානි ච, අථ චා විසිටියානි චෙව ලාමකානි චාති අත්ථො. හද්දපීඨකෙසුති චෙත්තමයපීඨෙසු. සාරොති සීලාදිගුණසාරො. රාජඬිගණනාති රාජනිවෙසනද්වාරෙ විවටෙන භූමිජ්ජදෙසෙන. අඬිගණන්ති හි කත්ථවි කිලෙසා වුවුවන්ති “රාගො අඬිගණ”න්තිආදීසු (විහ. 924). රාගාදයො හි අඬිගන්ති එතෙහි තංසමඬිගීපුග්ගලා නිහිනභාවං ගච්ඡන්තිති අඬිගණානීති වුවුවන්ති. කත්ථවි මලං චා පඬිකො චා “තස්සෙව රජස්ස චා අඬිගණස්ස චා පහානාය වායමති”තිආදීසු (ම. නි. 1.184). අඤ්ජති සම්මක්ඛෙතීති හි අඬිගණං, මලාදි. කත්ථවි තථාරූපො විවට්ඨජ්ජදෙසො “චෙතියඬිගණං ඛොධියඬිගණං”න්තිආදීසු. අඤ්ජති තත්ථ යීතං අනිසුන්දරතාය අභිබ්බාසද්වේනිති හි අඬිගණං, විවටො භූමිජ්ජදෙසො. ඉධාපි සොයෙව අධිජ්ජෙතො. දන්නන්තිආදීසු කිලෙසවිජ්ජන්දරහිතවිත්තතාය දන්නං, නිච්චං පච්චුපට්ඨිතසතාරක්ඛතාය ගුත්තං, වක්ඛාදිඉන්ද්‍රියානං සන්නතාය සන්තින්ද්‍රියං,

පාසාදිකෙන ඉරියාපටෙන සමන්තාගතත්තා සම්පන්නඉරියාපටං. ඉදානි නිග්‍රොධසාමණෙරං සරූපතො විභාවෙනුකාමො ආහ “කො පනායං නිග්‍රොධො නාමා”තිආදි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථානි එත්ථ ඛින්ද්‍යාරස්ස කිර එකසතපුත්තෙසු මොරියවංසජාය ධම්මදෙවියා අසොකකිස්සනාමානං ද්වින්නං පුත්තානං මජ්ඣේ ජෙට්ඨො අසොකකුමාරො අවන්තිරට්ඨං භුඤ්ජති. පිතරා පෙසිතො පාටලිපුත්තතො පඤ්ඤාසයොජනමත්ථකෙ විට්ඨුහහයාගතානං සාකියානමාවාසං වෙට්ඨං නාම නගරං පත්වා තත්ථ වෙට්ඨං නාම සෙට්ඨිධිතරං ආදාය උජ්ජෙනිරාජධානියං රජ්ජං කරොන්තො මහින්දං නාම කුමාරං සඬ්ඝමිත්තඤ්ච කුමාරිකං ලහිත්වා තෙහි සද්ධිං රජ්ජසුබ්බමනුභවන්තො පිතුතො ගිලානභාවං සුත්වා උජ්ජෙනිං පහාය සීඝ්‍රං පාටලිපුත්තං උපගන්ත්වා පිතු උපට්ඨානං කත්වා තස්ස අවිචයෙන රජ්ජං අග්ගහෙසී. තං සුත්වා යුවරාජා සුමනාභිධානො කුජ්ඣිත්වා “අජ්ජ මෙ මරණං වා භොතු රජ්ජං වා”ති අට්ඨනවුතිභාතිකපරිවුතො සංවට්ටසාගරෙ ජලතරඬිගසඬ්ඝානො විය අජ්ඣෙකාත්ථරන්තො උපගච්ඡති. තතො අසොකො උජ්ජෙනිරාජා සඬ්ඝාමං පක්ඛන්දිත්වා සත්තුමද්දනං කරොන්තො සුමනං නාම රාජකුමාරං ගහෙත්වා සාතෙසී. තෙන වුත්තං “ඛින්ද්‍යාරරඤ්ඤො කිර දුබ්බලකාලෙයෙව අසොකකුමාරො අත්තනා ලද්ධං උජ්ජෙනිරජ්ජං පහාය ආගන්ත්වා සබ්බනගරං අත්තනො භත්ථගතං කත්වා සුමනං නාම රාජකුමාරං අග්ගහෙසී”ති.

පරිපුණ්ණගබ්භාති පරිපක්කගබ්භා. එකං සාලන්ති සබ්බපරිච්ඡන්නං එකං පාසාදං. “දෙවනාය පන ආනුභාවෙන තස්මිං පාසාදෙ මහාජනෙන අදිස්සමානා හුත්වා වාසං කජ්ජෙසී”ති වදන්ති. නිබද්ධවත්තන්ති “එකස්ස දිවසස්ස එත්තක”න්ති නියාමෙත්වා යපිතවත්තං. හෙතුසම්පදන්ති අරහත්තුපනිස්සයපුඤ්ඤසම්පදං. ධුරග්ගෙයෙවාති ධුරකම්මපරියොසානෙයෙව, තවපඤ්චකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තං පරිග්ගණ්හන්තො අන්තිමාය කෙසවට්ටියා වොරොපනාය සමකාලමෙව ච අරහත්තං පාපුණ්ති වුත්තං භොති. සරිරං ජග්ගිත්වාති දත්තකට්ඨබාදනමුඛධොවනාදිහි සරිරපරිකම්මං කත්වා.

සීහපඤ්ජරෙ වඬ්කමතිති සීහපඤ්ජරසම්පෙ අපරාපරං වඬ්කමති. තඬ්ඛණඤ්ඤොවාති තස්මිං ඛණ්ණෙයෙව. අයං ජනොති රාජඬ්ගණෙ වරමානං ජනං දිස්වා වදති. භත්තම්ගජ්ජට්ඨාගොති අනවට්ඨිතත්තා කායවාපල්ලෙන සමන්තාගතත්තා භත්තම්ගසදිසො. අතිවිය සොහනීති සම්බන්ධො. ආලොකිතවිලොකිතන්ති එත්ථ ආලොකිතං නාම පුරතොපෙක්ඛනං. අභිමුඛොලොකනඤ්ඤි “ආලොකිත”න්ති වුච්චති. විලොකිතන්ති අනුදිසාපෙක්ඛනං, යං දිසාහිමුඛං ඔලොකෙති, තදනුගතදිසාපෙක්ඛනන්ති අත්ථො. සම්ඤ්ජනං පබ්බසඬ්ඝකොවනං. පසාරණඤ්ච තෙසංයෙව පසාරණං. ලොකුත්තරධම්මොති සෙසජනෙසු අවිජ්ජමානො විසිට්ඨධම්මො. පෙමං සණ්ඨනීති පෙමං පතිට්ඨාසී, උජ්ජජනීති අත්ථො. වාණිජකො අභොසීති මධුවාණිජකො අභොසී.

අතීතෙ කිර තයො භාතරො මධුවාණිජකා අහෙසුං. තෙසු කනිට්ඨො මධුං වික්කිණාති, ඉතරෙ අරඤ්ඤතො ආභරන්ති. තදා එකො පච්චෙකඛුද්ධො පණ්ඩුකරොගාතුරො අහොසි. අපරො පන පච්චෙකඛුද්ධො තදත්ථං මධුහික්ඛාය වරමානො නගරං පාවිසි. පට්ටියඤ්ච තං එකා කුම්භදාසි උදකභරණත්ථං තිත්ථං ගච්ඡමානා අද්දස. දිස්වා ව පුච්ඡිත්වා ආගතකාරණඤ්ච ඤත්වා “එත්ථ, භන්තෙ, මධුවාණිජකා වසන්ති, තත්ථ ගච්ඡං” ති භත්ථං පසාරෙත්වා මධුආපණං දස්සෙසි. සො ව තත්ථ අගමාසි. තං දිස්වා කනිට්ඨො මධුවාණිජො සඤ්ජාතපිතිසොමනස්සො “කෙනාගතාත්ථ, භන්තෙ” ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං විදිත්වා පත්තං ගහෙත්වා මධුනො පුරෙත්වා දදමානො පත්තපුණ්ණං මධුං උග්ගන්ත්වා මුඛතො විස්සන්දිත්වා භූමියං පතමානං දිස්වා පසන්නමානසො “ඉමිනාහං, භන්තෙ, පුඤ්ඤකම්මෙන ජම්බුදීපෙ එකරජ්ජං කරෙය්‍යං, ආණා ව මෙ ආකාසෙ පථවියඤ්ච යොජනප්පමාණෙ යානෙ එරතු” ති පත්ථනමකාසි. පච්චෙකඛුද්ධො ව “එවං හොතු උපාසකා” ති වත්වා ගන්ධමාදනං ගන්ත්වා පච්චෙකඛුද්ධස්ස හෙසජ්ජමකාසි.

කනිට්ඨො පන මධුවාණිජො මධුං දත්වා ගෙහෙ නිසින්තො ඉතරෙ අරඤ්ඤතො ආගතෙ දිස්වා එවමාහ “කුම්භාකං භාතරො විත්තං පසාදෙථ, මමඤ්ච කුම්භාකඤ්ච මධුං ගහෙත්වා ඊදිසස්ස නාම පච්චෙකඛුද්ධස්ස පත්තං පුරෙත්වා අදාසි” ති. තෙසු ජෙට්ඨො කුජ්ඣිත්වා එවමාහ “චණ්ඩාලාපි කාසාවනිවාසිනො හොන්ති, නනු තව භත්ථතො මධුං පට්ග්ගහෙත්වා ගතො චණ්ඩාලො හවිස්සති” ති. මජ්ඣිමො පන කුජ්ඣිත්වා “තව පච්චෙකඛුද්ධං ගහෙත්වා පරසමුද්දෙ නික්ඛිපාහි” ති ආහ. පච්ඡා පන තෙපි ද්වෙ භාතරො කනිට්ඨෙන වුච්චමානං දානානිසංසපට්ඨංයුත්තකථං සුත්වා අනුමොදිංසුයෙව. සාපි ව කුම්භදාසි “තස්ස මධුදායකස්ස අග්ගමහෙසි හවෙය්‍ය” ති පත්ථනමකාසි. තෙසු කනිට්ඨො අසොකො ධම්මරාජා අහොසි, සා ව කුම්භදාසි අතිවිය රූපසොහග්ගප්පත්තා අසන්ධිමිත්තා නාම තස්ස අග්ගමහෙසි අහොසි. පරසමුද්දවාදී පන මජ්ඣිමො ඉමස්මිංයෙව තම්බපණ්ණදීපෙ දෙවානංපියතිස්සො නාම මහානුභාවො රාජා අහොසි. ජෙට්ඨො පන චණ්ඩාලවාදිතාය චණ්ඩාලගාමෙ ජාතො නිග්‍රොධො නාම සාමණෙරො අහොසි. තෙන වුත්තං “පුබ්බෙ හි කිර පුඤ්ඤකරණකාලෙ එස රඤ්ඤො ජෙට්ඨභාතා වාණිජකො අහොසි” ති.

පුබ්බෙ ව සන්නිවාසෙනාති එත්ථ (ජා. අට්ඨ. 2.2.174) ගාථාබන්ධවසෙන වා-සද්දස්ස රස්සත්තං කතන්ති වෙදිතබ්බං, පුබ්බෙ සන්නිවාසෙන වාති වුත්තං හොති. තත්ථ පුබ්බෙති අතීතජාතියං. සන්නිවාසෙනාති සහවාසෙන. සහසද්දත්ථො හි අයං සංසද්දො. පච්චුප්පන්නහිතෙන වාති පච්චුප්පන්නෙ වත්තමානහවෙ හිතවරණෙන වා. එවං ඉමෙහි ද්විහි කාරණෙහි සිනෙහසඬ්ඛානං පෙමං ජායතෙ උප්පජ්ජති. ඉදං වුත්තං හොති – පෙමං නාමෙතං ද්විහිපි කාරණෙහි ජායති, පුරිමහවෙ මාතා වා පිතා වා ධිතා වා පුත්තො වා භාතා වා හගිනී වා පති වා හරියා වා සභායො වා මිත්තො වා හුත්වා යො යෙන සද්ධිං එකට්ඨානෙන නිවුත්ථපුබ්බො, තස්ස ඉමිනා පුබ්බෙ වා සන්නිවාසෙන භවත්තරෙපි අනුබන්ධන්තො සො සිනෙහො න විජහති, ඉමස්මිං අත්තභාවෙ කතෙන පච්චුප්පන්නෙන හිතෙන වාති එවං ඉමෙහි ද්විහි කාරණෙහි තං

පෙමං නාම ජායතීති. කිං වියාති ආහ “උප්පලං ව යථොදකෙ”ති. එත්ථාපි වා-සද්දස්ස චුත්තනගෙනෙව රස්සත්තං කතන්ති දට්ඨබ්බං. අචුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො චෙත්ථ වාසද්දො. තෙන පදුමාදයො සඬගණ්හාති. යථා-සද්දො උපමායං. ඉදං චුත්තං හොති – යථා උප්පලඤ්ච සෙසඤ්ච පදුමාදි උදකෙ ජායමානං ද්වෙ කාරණානි නිස්සාය ජායති උදකඤ්චෙව කලලඤ්ච, තථා එතෙහි ද්විහි කාරණෙහි පෙමං ජායතීති.

රඤ්ඤො හත්ථෙති සන්තිකං උපගතස්ස රඤ්ඤො හත්ථෙ. රඤ්ඤො අනුරූපන්ති එකුතසතභාතුකානං සාතිතත්තා වණ්ඩපකතිතාය රජ්ජෙ ධීතත්තා ව “පමාදවහාරී අය”න්ති මඤ්ඤමානො තදනුරූපං ධම්මපදෙ අප්පමාදවග්ගං දෙසෙතුං ආරභි. තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.23) අප්පමාදොති සතියා අවිජ්ජවාසො, නිව්චං උපට්ඨිතාය සතියා එතං අධිවචනං. අමතපදන්ති අමතං වුව්චති නිබ්බානං. තඤ්ච අජාතත්තා න ජීයති න මීයති, තස්මා “අමත”න්ති වුව්චති. අමතස්ස පදං අමතපදං, අමතස්ස අධිගමුපායොති චුත්තං හොති. පමාදොති පමජ්ජනභාවො, මුට්ඨස්සව්චසඬබ්බාතස්ස සතියා වොස්සග්ගස්සෙතං නාමං. මච්චුනොති මරණස්ස. පදන්ති උපායො මග්ගො. පමත්තො හි ජාතිං නාතිවත්තති, ජාතො පන ජීයති චෙව මීයති වාති පමාදො මච්චුනො පදං නාම හොති, මරණං උපනෙතීති චුත්තං හොති.

අඤ්ඤාතං තාත, පරියොසාපෙහීති ඉමිනා “සදා අප්පමාදෙන හුත්වා වත්තිතබ්බන්ති එත්තකෙනෙව මයා ඤාතං, තුම්හෙ ධම්මදෙසනං නිට්ඨපෙථා”ති තස්මිං ධම්මෙ අත්තනො පටිපජ්ජිතුකාමතං දීපෙන්නො ධම්මදෙසනාය පරියොසානං පාපෙත්වා කථනෙ උස්සාහං ජනෙති. කෙච්ච පන “අභාසීති එත්ථ ‘භාසිස්සාමි විතක්කෙමි’ති අත්ථං ගහෙත්වා ‘සබ්බං අප්පමාදවග්ගං භාසිස්සාමි’ති සල්ලක්ඛිතත්තා අභාසීති චුත්තං, රඤ්ඤො පන අධිස්ථාපං සුත්ථාව ‘අඤ්ඤාතං තාත, පරියොසාපෙහී’ති චුත්තත්තා ‘උපරි න කථෙසී’”ති වදන්ති. “තං පන යුත්තං න හොති”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. ධුවහත්තානීති නිව්චහත්තානි. වජ්ජාවජ්ජං උපනිජ්ඣායතීති උපජ්ඣායොති ආහ “වජ්ජාවජ්ජං දිස්වා වොදෙතා සාරෙතා වා”ති. තත්ථ වජ්ජාවජ්ජන්ති බුද්දකං මහන්තඤ්ච වජ්ජං. වොදෙතාති “ඉදං තයා දුක්කටං, ඉදං දුබ්භාසිත”න්තිආදීනි වත්ථා වොදෙතා. සාරෙතාති අත්තනො වජ්ජං අස්සරන්තස්ස සතිං උප්පාදෙතා, සම්මාපටිපත්තියං වා සාරෙතා, පවත්තෙතාති අත්ථො.

“එවං තයා බුද්ධවචනං සජ්ඣායිතබ්බං, එවං අභික්කම්මිතබ්බං, එවං පටික්කම්මිතබ්බං”න්තිආදීනා ආචාරස්ස සික්ඛාපනතො ආචරියො නාමාති ආහ “ඉමස්මිං සාසනෙ සික්ඛිතබ්බකධම්මෙසු පතිට්ඨාපෙතා”ති. තත්ථ සික්ඛිතබ්බකධම්මො නාම සකලං බුද්ධවචනං සීලාදයො ව ධම්මා. “පබ්බජ්ජා ව උපසම්පදා වා”ති ඉදං ලබ්භමානවසෙන චුත්තං. ආචරියුපජ්ඣායානන්ති ඉමිනා පබ්බජ්ජා උපසම්පදා ව යොජෙතබ්බා, මම වාති ඉමිනා පන පබ්බජ්ජාව. තදා සාමණෙරහුමියං ධීතත්තා නිග්‍රොධස්ස භාවිති. වා උපසම්පදං සන්ධාය උභයමිපි යොජෙතබ්බං. සරණගමනවසෙන පබ්බජ්ජාසිද්ධිතො හික්ඛුසඬස්සපි පබ්බජ්ජාය

නිස්සයහාවො වෙදිතබ්බො. භණ්ඩුකම්මවසෙනපි නිස්සයහාවො ලබ්භතෙවාති
 ගහෙතබ්බං. දිවසෙ දිවසෙ වඩ්ඪාපෙන්නොති චුත්තනයෙනෙව දිවසෙ දිවසෙ තතො
 තතො දිගුණං කත්වා වඩ්ඪාපෙන්නො. පොථුප්පනිකෙනාති
 පුථුප්පනභාවානුරූපෙන. නිග්‍රොධත්ථෙරස්ස ආනුභාවකිත්තනාධිකාරත්තා පුබ්බෙ
 චුත්තම්පි පච්ඡා වත්තබ්බම්පි සම්පිණ්ඨෙත්වා ආහ “පුන රාජා අසොකාරාමං නාම
 මහාවිහාරං කාරෙත්වා”ති ආදි. වෙනියපටිමණ්ඩිතානීති එත්ථ වයිතබ්බං.
 පුප්පෙතබ්බන්ති වෙනියං, ඉට්ඨකාදීහි චිත්තත්තා වා වෙනියං, වෙනියෙහි පටිමණ්ඩිතානි
 විභූසිතානීති වෙනියපටිමණ්ඩිතානි. ධම්මෙනාති ධම්මතො අනපෙතෙන.

චුත්තමෙවත්ථං චිත්ථාරතො විභාවෙන්තො ආහ “එකදිවසං කිරා”ති ආදි.
 අසොකාරාමෙ මහාදානං දත්වාති එත්ථ කතෙ ආරාමෙ පච්ඡා කාරාපකස්ස රඤ්ඤො
 නාමවසෙන නිරුල්භං නාමපණ්ණත්තිං සන්ධාය චුත්තං “අසොකාරාමෙ”ති. කෙච්චි
 පන “තස්මිං දිවසෙ රාජා අත්තතො සරෙයෙව සබ්බං භික්ඛුසඬ්ඨං නිසීදාපෙත්වා
 භොජෙත්වා ඉමං පඤ්ඤං පුච්ඡී”ති වදන්ති. මහාදානං දත්වාති භොජෙත්වා
 සබ්බපරික්ඛාරදානවසෙන මහාදානං දත්වා. චුත්තඤ්ඤෙනං දීපවංසෙ –

“නිවෙසනං පවෙසෙත්වා, නිසීදාපෙත්වාන ආසනෙ;
 යාගුං නානාවිධං ඛජ්ජං, භොජනඤ්ච මහාරහං;
 අදාසි පයතපාණි, යාවදත්ථං යදිච්ඡකං.

“භුත්තාවිභික්ඛුසඬ්ඨස්ස, ඔනීතපත්තපාණිනො;
 එකමෙකස්ස භික්ඛුනො, අදාසි යුගසාටකං.

“පාදඅබ්භඤ්ජනං තෙලං, ඡත්තඤ්චාපි උපාහනං;
 සබ්බං සමණපරික්ඛාරං, අදාසි ථාණිතං මධුං.

“අභිවාදෙත්වා නිසීදි, අසොකධම්මො මහීපති;
 නිසජ්ජ රාජා පවාරෙසි, භික්ඛුසඬ්ඨස්ස පච්චයං.

“යාවතා භික්ඛු ඉච්ඡන්ති, තාව දෙමි යදිච්ඡකං;
 සන්තප්පෙත්වා පරික්ඛාරෙන, පවාරෙත්වාන පච්චයෙ;
 තතො අපුච්ඡි ගම්භිරං, ධම්මක්ඛන්ධං සුදෙසිත”න්ති.

අඬගතො, මහාරාජ, නව අඬගානීති ආදි මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරෙන
 චුත්තන්ති වදන්ති. නවකම්මාධිට්ඨායකං අදාසීති චතුරාසීති විහාරසභස්සෙසු
 කත්තබ්බස්ස නවකම්මස්ස අධිට්ඨායකං විධායකං කත්වා අදාසි. එකදිවසමෙව
 සබ්බතගරෙහි පණ්ණානි ආගමීසුති සබ්බවිහාරෙසු කිර රාහුනා වන්දස්ස
 ගහණදිවසෙ නවකම්මං ආරභිත්වා පුන රාහුනා වන්දස්ස ගහණදිවසෙයෙව
 නිට්ඨාපෙසුං, තස්මා එකදිවසමෙව පණ්ණානි ආගමීසුති වදන්ති. අට්ඨ සීලඬගානීති
 අට්ඨ උපොසථඬගසීලානි. “සබ්බාලඬකාරවිභූසිතායා”ති ඉදං

අසමාදින්නුපොසථචිගානං වසෙන චුත්තං. අමරවතියා රාජධානියාති
තාවතිංසදෙවනගරෙ. අලඬකතපටියත්තන්ති අලඬකතකරණවසෙන සබ්බසජ්ජිතං.

අධිකං කාරං අධිකාරං, අධිකං කිරියන්ති චුත්තං හොති. ලොකච්චරණං නාම
පාටිභාරියං අකංසුති එත්ථ අනෙකසහස්සසඬ්ඛාස්ස ඔකාසලොකස්ස
තන්තිවාසීසත්තලොකස්ස ච විවටභාවකරණපාටිභාරියං ලොකච්චරණං නාම. තං
පන කරොන්තො ඉද්ධිමා අන්ධකාරං වා ආලොකං කරොති, පටිච්ඡන්තං වා විවටං,
අනාපාඨං වා ආපාඨං කරොති. කථං? අයඤ්ඤි යථා පටිච්ඡන්තොපි දුරෙ ධීතොපි
අත්තා වා පරො වා දිස්සති, එවං අත්තානං වා පරං වා පාකටං කාතුකාමො
පාදකජ්ඣානතො වුට්ඨාය “ඉදං අන්ධකාරට්ඨානං ආලොකජාතං හොතු” ති වා
“ඉදං පටිච්ඡන්තං විවටං හොතු” ති වා “ඉදං අනාපාඨං ආපාඨං හොතු” ති වා
ආවජ්ජෙත්වා පුන පාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය අධිට්ඨාති. සහ
අධිට්ඨානෙන යථාධිට්ඨිතමෙව හොති. අපරෙ දුරෙ ධීතාපි පස්සන්ති, සයම්පි
පස්සිතුකාමො පස්සති භගවා විය දෙවොරොහණෙ. භගවා හි දෙවලොකෙ
අහිංසිමදෙසනං නිට්ඨපෙත්වා සඬ්ඛකස්සනගරං ඔතරන්තො සිනෙරුමුද්ධති යත්වා
පුරත්ථිමං ලොකධාතුං ඔලොකෙසි, අනෙකානි චක්කවාළසහස්සානි විවටානි විය
හුත්වා එකඬ්ගණං විය හුත්වා පකාසිංසු. යථා ච පුරත්ථිමෙන, එවං පච්ඡිමෙනපි
උත්තරෙනපි දක්ඛිණෙනපි සබ්බං විවටමද්දස. හෙට්ඨාපි යාව අවිච් උපරි ච යාව
අකනිට්ඨභවනං, තාව අද්දස. මනුස්සාපි දෙවෙ පස්සන්ති, දෙවෘපි මනුස්සෙ. තත්ථ
නෙව මනුස්සා උද්ධං උල්ලොකෙත්ති, න දෙවා අධො ඔලොකෙත්ති, සබ්බෙ
සම්මුඛසම්මුඛාව අඤ්ඤාමඤ්ඤා පස්සන්ති, තං දිවසං ලොකච්චරණං නාම අහොසි.

අපිච තම්බපණ්ණිදීපෙ තළඬගරවාසී ධම්මදින්නත්ථෙරොපි ඉමං පාටිභාරියං
අකාසි. සො කිර එකදිවසං තිස්සමහාවිහාරෙ වෙතියඬ්ගණම්හි නිසීදිත්වා “තීහි,
හික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්තාගතො හික්ඛු අපණ්ණකපටිපදං පටිපන්නො හොති” ති
අපණ්ණකසුත්තං (අ. නි. 3.16) කථෙන්නො හෙට්ඨාමුඛං බීජනිං අකාසි, යාව
අවිචිතො එකඬ්ගණං අහොසි, තතො උපරිමුඛං අකාසි, යාව බුහ්මලොකා
එකඬ්ගණං අහොසි. ථෙරො නිරයභයෙන තජ්ජෙත්වා සග්ගසුඛෙන ච පලොභෙත්වා
ධම්මං දෙසෙසි. කෙච් සොතාපන්නා අහෙසුං, කෙච් සකදාගාමී අනාගාමී
අරහන්තොති එවං තස්මිං දිවසෙපි ලොකච්චරණං නාම අහොසි. ඉමෙ පන හික්ඛු
යථා අසොකො ධම්මරාජා අසොකාරාමෙ ධීතො චතුද්දිසා අනුච්චලොකෙත්තො
සමන්තතො සමුද්දපරියන්තං ජම්බුදීපං පස්සති, චතුරාසීති ච විහාරසහස්සානි
උළාරාය විහාරමහපුජාය විරොචමානානි, එවං අධිට්ඨන්තිවා ලොකච්චරණං නාම
පාටිභාරියං අකංසු.

විහාරමහපුජායාති විහාරමහසඬ්ඛාතාය පුජාය. විභූතින්ති සම්පත්තිං. එවරූපං
පීතිපාමොජ්ජන්ති ඊදිසං පරිච්චාගමුලකං පීතිපාමොජ්ජං.
මොග්ගලීපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස භාරමකාසීති ථෙරස්ස මහානුභාවත්තා “උත්තරිපි
වෙ කථෙතබ්බං අත්ථි, තම්පි සොයෙව කථෙස්සති” ති මඤ්ඤාමානො හික්ඛුසඬ්ඛො
රඤ්ඤා පුච්ඡිතපඤ්ඤාස්ස විසජ්ජනං ථෙරස්ස භාරමකාසි. සාසනස්ස දායාදො හොමි,

න හොමිති සාසනස්ස ඤාතකො අබ්භන්තරො හොමි, න හොමිති අත්ථො. යෙසං සාසනෙ පබ්බජිතා පුත්තධීතරො න සන්ති, න තෙ සාසනෙ කත්තබ්බකිච්චං අත්තනො භාරං කත්වා වහන්තීති ඉමමත්ථං සන්ධාය ටෙරො එවමාහ “න බො, මහාරාජ, එත්තාවතා සාසනස්ස දායාදො හොති”ති. කථඤ්චරහි, හත්තෙ, සාසනස්ස දායාදො හොතීති එත්ථ චරහීති නිපාතො අක්ඛන්තිං දීපෙති. ඉදං වුත්තං හොති – යදි එචරුපං පරිච්චාගං කත්වාපි සාසනස්ස දායාදො න හොති, අඤ්ඤං කිං නාම කත්වා හොතීති.

තිස්සකුමාරස්ස පබ්බජිතකාලතො පභුතීති යදා ච තිස්සකුමාරො පබ්බජිතො, යෙන ච කාරණෙන පබ්බජිතො, තං සබ්බං විත්ථාරතො උත්තරි ආවි භවිස්සති. සක්ඛසීති සක්ඛිස්සසි. පාමොජ්ජජාතොති සඤ්ජාතපාමොජ්ජො. පුත්තානං මනං ලභිත්වාති එත්ථ පුත්තීපි සාමඤ්ඤතො පුත්තසද්දෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බා, පුත්තො ච ධිතා ච පුත්තාති එවං එකසෙසනායෙන චා එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ධිතුසද්දෙන සහ පසුජ්ජමානො හි පුත්තසද්දො එකොව අවසිස්සති, ධිතුසද්දො නිවත්තතීති සද්දසත්ථවිදු වදන්ති. සික්ඛාය පතිට්ඨාපෙසුන්ති තස්මිංයෙව සිමමණ්ඩලෙ සික්ඛාසම්මුතිං දත්වා පාණාතිපාතාවෙරමණිආදියු විකාලභොජනාවෙරමණිපරියොසානාසු ඡසු සික්ඛාසු සමාදපනවසෙන සික්ඛාය පතිට්ඨාපෙසුං. සට්ඨිවස්සායපි හි සාමණෙරියා “පාණාතිපාතාවෙරමණිං ද්වෙ වස්සානි අවිතික්කම්ම සමාදානං සමාදියාමී”තිආදිනා (පාචි. 1078-1079) ඡ සික්ඛායො සමාදියිත්වා සික්ඛිතබ්බායෙව. න හි එතාසු ඡසු සික්ඛාපදෙසු ද්වෙ වස්සානි අසික්ඛිතසික්ඛං සාමණෙරිං උපසම්පාදෙතුං වට්ටති. ඡ වස්සානි අභිසෙකස්ස අස්සානි ඡබ්බස්සාහිසෙකො, අභිසෙකතො පට්ඨාය අතික්කන්තඡවස්සොති වුත්තං හොති.

සබ්බං ටෙරවාදන්ති ද්වෙ සඬ්භිතියො ආරුළුහා පාළියෙවෙත්ථ “ටෙරවාදො”ති වෙදිතබ්බා. සා හි මහාකස්සපපභුතීනං මහාටෙරානං වාදන්තා “ටෙරවාදො”ති වුච්චති. කොන්තපුත්තතිස්සත්ථෙරොති එත්ථ කොන්තසකුණියො නාම කිත්තරජාතියො. “තාසු එකිස්සා කුච්ඡියං සයිතො මනුස්සජාතිකො රඤ්ඤා පොසිතො කොන්තපුත්තතිස්සත්ථෙරො නාමා”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. මහාවංසෙපි වෙතං වුත්තං –

“පුරෙ පාටලිපුත්තම්භා, වනෙ වනවරො වරං;
කොන්තකිත්තරියා සද්ධිං, සංවාසං කිර කස්පයි.

“තෙන සංවාසමත්ථාය, සා පුත්තෙ ජනයි දුවෙ;
තිස්සො ජෙට්ඨො කනිට්ඨො තු, සුමිත්තො නාම නාමතො.

“මහාවරුණත්ථෙරස්ස, කාලෙ පබ්බජි සන්තිකෙ;
අරහත්තං පාපුණිංසු, ඡලභිඤ්ඤාගුණං උභො”ති.

කෙවි පන එවං වදන්ති “කොන්තා නාම කට්ඨවාහනරඤ්ඤො වංසෙ ජාතා එකා රාජධිතා. තං ගරුළයන්තෙන අරඤ්ඤගතං එකො චනවරකො ආනෙත්වා තාය සද්ධිං සංවාසං කප්පෙසි. සා තස්ස උභො පුත්තෙ විජායී. තත්ත්වායං ජෙට්ඨකො මාතුනාමෙන කොන්තපුත්තො නාම ජාතො”ති. කට්ඨවාහනරඤ්ඤො කීර නගරෙ සබ්බෙපි විභවසම්පන්නා නදිපබ්බතකීළාදිසු ගරුළසකුණසදිසං යන්නං කාරෙත්වා කට්ඨවාහනරාජා විය ගරුළවාහනෙන විවරන්ති.

බ්‍යාධිපටිකම්මත්ථං භික්ඛාචාරවත්තෙන ආභිණ්ඩන්තො පසතමත්තං සප්පිං අලභිත්වාති තදා කීර ජෙට්ඨස්ස කොන්තපුත්තනිස්සත්ථෙරස්ස කුච්ඡිවාතො සමුට්ඨාසි. තං බාළ්භාය දුක්ඛවෙදනාය පිළිතං කනිට්ඨො සුමිත්තො නාම ථෙරො දිස්වා “කිමෙත්ථ, භන්තෙ, ලද්ධං වට්ටති”ති පුච්ඡී. තිස්සත්ථෙරො, “ආවුසො, පසතමත්තං සප්පිං ලද්ධං වට්ටති”ති වත්වා රඤ්ඤො නිවෙදනං තස්ස ගිලානපච්චයං පච්ඡාහත්තං සප්පිඅත්ථාය වරණඤ්ච පටික්ඛිපිත්වා “භික්ඛාචාරවෙලායමෙව පිණ්ඩාය වරන්තෙන තයා යදි සක්කා ලද්ධං, එවං විවරිත්වා යං ලද්ධං, තං ආහරා”ති ආහ. කනිට්ඨොපි චුත්තනයෙනෙව භික්ඛාචාරවත්තෙන වරන්තො පසතමත්තම්පි සප්පිං නාලත්ථ. සො පන කුච්ඡිවාතො බලවතරො සප්පිසට්ඨතෙනපි වූපසමෙතුං අසක්කුණෙය්‍යා අහොසි. ථෙරො තෙනෙව බ්‍යාධිබලෙන කාලමකාසි. කෙවි පන “විච්ඡිකනාමකෙන කීට්ඨසෙන ධට්ඨො ථෙරො තස්ස විසවෙගෙන අධිමත්තාය දුක්ඛවෙදනාය සමන්තාගතො තං වූපසමෙතුං චුත්තනයෙනෙව පසතමත්තං සප්පිං අලභිත්වා පරිනිබ්බුතො”ති වදන්ති. චුත්තඤ්ඤෙනං මහාවංසෙ –

“පාදෙ කීට්ඨසෙනාසි, ධට්ඨො ජෙට්ඨො සවෙදනො;
ආහ පුට්ඨො කනිට්ඨෙන, හෙසජ්ජං පසතං සතං.

“රඤ්ඤො නිවෙදනං ථෙරො, ගිලානපච්චයෙපි ව;
සප්පිඅත්ථඤ්ච වරණං, පච්ඡාහත්තං පටික්ඛිපි.

“පිණ්ඩාය වෙ වරං සප්පිං, ලහසෙ ත්වං තමාහර;
ඉච්චාහ තිස්සත්ථෙරො සො, සුමිත්තං ථෙරමුත්තමං.

“පිණ්ඩාය වරතා තෙන, න ලද්ධං පසතං සතං;
සප්පිකුම්භසතෙනාපි, බ්‍යාධි ජාතො අසාධියො.

“තෙනෙව බ්‍යාධිනා ථෙරො, පත්තො ආයුක්ඛයන්තිකං;
ඔවදිත්ථජ්ජමාදෙන, නිබ්බාතුං මානසං අකා.

“ආකාසම්භි නිසීදිත්වා, තෙජොධාතුවසෙන සො;
යථාරුචි අධිට්ඨාය, සරීරං පරිනිබ්බුතො.

“ජාලා සරීරා නික්ඛම්ම, නිමංසජාරිකං ධනි;

ථෙරස්ස සකලං කායං, අට්ඨිකානි තු නො ධනී''ති.

අප්පමාදෙන ඔවදිත්වාති ‘‘අමහාදිසානම්පි එවං පච්චයා දුල්ලභා, තුම්හෙ ලභමානෙසු පච්චයෙසු අප්පමජ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොථා’’ති එවං අප්පමාදෙන ඔවදිත්වා. පල්ලඬිකෙනාති සමන්තතො උගරුඛද්ධාසනෙන. ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ චෙතං කරණවචනං. තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වාති තෙජොධාතුකසිංහාරම්මණං ඤානං සමාපජ්ජිත්වා. ථෙරස්ස සක්කාරං කත්වාති ථෙරස්ස ධාතුසක්කාරං කත්වා. චතුසු ද්වාරෙසු පොක්ඛරණියො කාරාපෙත්වා හෙසජ්ජස්ස පුරාපෙත්වාති එකස්මිං ද්වාරෙ චතස්සො පොක්ඛරණියො කාරාපෙත්වා තත්ථ එකං පොක්ඛරණිං සජ්ජස්ස පුරාපෙත්වා එකං මධුනො, එකං ඵාණිතස්ස, එකං සක්කරාය පුරාපෙසි. සෙසද්වාරෙසුපි එවමෙව කාරාපෙසිති වදන්ති.

සභායං සතසහස්සන්ති නගරමජ්ඣෙ විනිච්ඡයසාලායං සතසහස්සං. ඉමිනා සකලනගරතො සමුට්ඨිතං ආයං නිදස්සෙති. පඤ්චසතසහස්සානි රඤ්ඤො උප්පජ්ජන්තිති ව රට්ඨතො උප්පජ්ජනකං ආයං යපෙත්වා චුත්තං. තතොති යථාචුත්තපඤ්චසතසහස්සතො. නිග්‍රොධත්ථෙරස්ස දෙවසිකං සතසහස්සං විසජ්ජෙසිති කථං පන ථෙරස්ස සතසහස්සං විසජ්ජෙසි? රාජා කිර දිවසස්ස තික්ඛන්තුං සාටකෙ පරිවත්තෙන්තො ‘‘ථෙරස්ස විවරං නීත’’න්ති ප්‍රච්ඡිත්වා ‘‘ආම නීත’’න්ති සුත්වාච පරිවත්තෙති. ථෙරොපි දිවසස්ස තික්ඛන්තුං තිවිවරං පරිවත්තෙති. තස්ස හි තිවිවරං හත්ථික්ඛන්ධෙ යපෙත්වා පඤ්චහි ව ගන්ධසමුග්ගසතෙහි පඤ්චහි ව මාලාසමුග්ගසතෙහි සද්ධිං පාතොච ආහරිසිත්ථ, තථා දිවා චෙච සායඤ්ච. ථෙරොපි න හණ්ඨිකං ඛන්ධිත්වා යපෙසි, සම්පත්තසබ්බග්ගමාරීතං අදාසි. තදා කිර ජම්බුදිපෙ හික්ඛුසඨස්සස්ස යෙභුයොන නිග්‍රොධත්ථෙරස්සෙව සන්තකං විවරං අහොසි. එවං ථෙරස්ස දිවසෙ දිවසෙ සතසහස්සං විසජ්ජෙසි. උළාරො ලාභසක්කාරොති එත්ථ ලඛිතානි පාපුණියතිති ලාභො, චතුන්තං පච්චයානමෙතං අධිවචනං. සක්කච්චං කාතඛිඛො දාතඛිඛොති සක්කාරො, චත්තාරො පච්චයායෙව. පච්චයා එව හි පණිතපණිතා සුන්දරසුන්දරා අභිසඬ්ඛරිත්වා කතා ‘‘සක්කාරො’’ති චුච්චන්ති. අථ වා පරෙහි කාතඛිඛගාරවකිරියා පුප්ඵාදිහි පූජා වා සක්කාරො.

දිට්ඨිගතානීති එත්ථ දිට්ඨියෙව දිට්ඨිගතං ‘‘ගුථගතං මුත්තගතං (ම. නි. 2.119), සඬ්ඛාරගත’’න්තිආදීසු (මහානි. 41) විය. ගන්තඛිඛාභාවතො වා දිට්ඨියා ගතමත්තං දිට්ඨිගතං, දිට්ඨියා ගහණමත්තන්ති අත්ථො. දිට්ඨිප්පකාරො වා දිට්ඨිගතං, දිට්ඨිහෙදොති චුත්තං හොති. ලොකියා හි විධියුත්තගතප්පකාරසද්දෙ සමානත්ථෙ ඉච්ඡන්ති. න ඛො පනෙතං සක්කා ඉමෙසං මජ්ඣෙ වසන්තෙන වූපසමෙතුන්ති තෙසඤ්චි මජ්ඣෙ වසන්තො තෙසුයෙව අන්තොගධත්තා ආදෙයාවචනො න හොති, තස්මා එවං චිත්තෙසි. තදා තස්මිං යානෙ වසන්තස්ස සුඛවිහාරාභාවතො තං පභාය ඉච්ඡිතඛිඛසුඛවිහාරමත්තං ගහෙත්වා චුත්තං ‘‘අත්තනා ඵාසුකච්චාරෙන විහරිතුකාමො’’ති. අහොගඬ්ගපඛිඛත්ති එවංනාමකං පඛිඛතං. ධම්මෙන විනයෙන සත්ථුසාසනෙනාති එත්ථ ධම්මොති භූතං චත්ථු. විනයොති චොදනා සාරණා ව.

සත්ප්‍රසාසනන්ති ඤාත්තිසම්පදා අනුසාවනසම්පදා ව, තස්මා භූතෙන වත්ප්‍රනා
 වොදෙන්වා සාරෙන්වා ඤාත්තිසම්පදාය අනුසාවනසම්පදාය ව
 උක්ඛෙපනියාදිකම්මවසෙන නිග්ගස්භමානාපීති වුත්තං හොති. අබ්බුදං
 ථෙතනට්ඨෙත, මලං කිලිට්ඨභාවකරණට්ඨෙත, කණ්ටකං විජ්ඣනට්ඨෙත. අග්ගිං
 පරිවරන්තීති අග්ගිහුත්තකා විය අග්ගිං පුජෙන්ති. පඤ්චාතපෙ තප්පන්තීති වතුසු
 යානෙසු අග්ගිං කත්වා මජ්ඣෙකෙ යත්වා සුරියාතපෙන තප්පන්ති. ආදිවචං
 අනුපරිවත්තන්තීති උදයකාලතො පභුති සුරියං ඔලොකයමානා යාවත්ථභිගමනා
 සුරියාභිමුඛාව පරිවත්තන්ති. වොහින්දිස්සාමාති පග්ගණ්හිංසුති විනාසෙස්සාමාති
 උස්සාහමකංසු. අවිසහන්තොති අසක්කොන්තො.

සත්තදිවසෙන රජ්ජං සම්පට්ඨිජාති සත්තදිවසෙ රජ්ජසුඛං තාව අනුභව. තමත්ථං
 සඤ්ඤාපෙසීති කුක්කුචවායිතමත්ථං බොධෙසි. කථං සඤ්ඤාපෙසීති ආහ “සො
 කිරා”තිආදි. විත්තරූපන්ති විත්තානුරූපං, යථාකාමන්ති වුත්තං හොති. කිස්සාති
 කෙන කාරණෙන. අරෙ ත්වං නාම පරිච්ඡින්නමරණන්ති සත්තහි දිවසෙහි
 පරිච්ඡින්නමරණං. විස්සත්ථොති නිරාසඬිකචිත්තො, මරණසඬිකාරහිතො
 නිබ්භයොති වුත්තං හොති. අස්සාසපස්සාසනිබ්ද්ධං මරණං පෙක්ඛමානාති “අහො
 වතාහං තදන්තරං ජීවෙය්‍යං, යදන්තරං අස්සසිත්වා පස්සසාමි පස්සසිත්වා වා
 අස්සසාමි, භගවතො සාසනං මනසි කරෙය්‍යං, බහු වත මෙ කතං අස්සා”ති එවං
 මරණස්සතියා අනුයුඤ්ජනතො අස්සාසපස්සාසප්පවත්තිකාලපට්ඨෙතං මරණං
 පෙක්ඛමානා. තත්ථ අස්සාසොති බහිනික්ඛමනනාසවාතො. පස්සාසොති
 අන්තොපවිසනවාතො. වුත්තවිපරියායෙනපි වදන්ති.

මිගචං නික්ඛමිත්වාති මිගමාරණත්ථාය “අරඤ්ඤෙ මිගපරියෙසනං
 වරිස්සාමි”ති නික්ඛමිත්වා. තත්ථ මිගවන්ති මිගානං වානනතො හෙසනතො
 බාධනතො “මිගච”න්ති ලද්ධසමඤ්ඤං මිගචං.
 යොනකමහාධම්මරක්ඛිතත්ථෙරන්ති යොනකවිසයෙ ජාතං ඉධාගන්ත්වා පබ්බජිතං
 ධම්මරක්ඛිතනාමධෙය්‍යං මහාථෙරං. හත්ථිනාගෙනාති මහාහත්ථිනා.
 මහන්තපරියායොපි හි නාගසද්දොති වදන්ති. අහිනාගාදිතො වා විසෙසනත්ථං
 “හත්ථිනාගෙනා”ති වුත්තං. තස්සාසයං තස්ස අප්පකාසයං. තස්ස
 පස්සන්තස්සෙවාති අනාදරෙ සාමිවචනං, තස්මිං පස්සන්තෙයෙවාති අත්ථො.
 ආකාසෙ උප්පතිත්වාති එත්ථ අයං විකුඛ්ඛනිද්ධි න හොතීති ගිහිස්සපි ඉමං
 ඉද්ධිපාටිභාරියං දස්සෙසි. සා හි “පකතිවණ්ණං විජහිත්වා කුමාරකවණ්ණං වා
 දස්සෙති නාගවණ්ණං වා, විවිධමපි සෙනාබ්‍යුහං දස්සෙති”ති එවං ආගතා ඉද්ධි
 පකතිවණ්ණවිජහනවිකාරවසෙන පවත්තත්තා විකුඛ්ඛනිද්ධි නාම. අධිට්ඨානිද්ධියා
 පන පටික්ඛෙපො නත්ථි. තථා ව වක්ඛති බුද්දකවත්ප්‍රක්ඛන්ධකවණ්ණනායං (වුළුව.
 අට්ඨ. 252) “ඉද්ධිපාටිභාරියන්ති එත්ථ විකුඛ්ඛනිද්ධිපාටිභාරියං පටික්ඛිත්තං,
 අධිට්ඨානිද්ධි පන අප්පටික්ඛිත්තාති වෙදිතබ්බා”ති. ලග්ගෙත්වාති ආකාසෙ
 කායබන්ධනං පසාරෙන්වා තත්ථ චීවරං ලග්ගෙත්වා.

ඡණවෙසන්ති තුට්ඨිජනනවෙසං, උස්සවවෙසන්ති අත්ථො. පටියාදෙසුන්ති “ආගතකාලෙ චීවරාදීනං පරියෙසනං භාරිය” න්ති පයමමෙව පත්තචීවරාති සම්පාදෙසුං. පධානසරන්ති භාවනානුයොගවසෙන වීරියාරම්භස්ස අනුරූපං විචිත්තසෙනාසනං. සොපීති රඤ්ඤො භාගිනෙය්‍යං සන්ධාය චුත්තං. අනුපබ්බජිතොති උළාරවිභවෙන ඛත්තියජනෙන අනුගන්ත්වා පබ්බජිතො. ගන්ත්වාති ඉද්ධියා ගන්ත්වා. කුසලාධිප්පායොති මනාපජ්ඣාසයො. ද්වෙළ්භකජාතොති “ඉමෙ භික්ඛු න එකමග්ගෙන කටෙන්නි” ති සංසයමාපන්නො. එකෙකං භික්ඛුසහස්සපරිවාරන්ති එකෙකස්ස එකෙකසහස්සපරිච්ඡින්නං භික්ඛුපරිවාරඤ්ච. ගණ්භිත්වා ආගච්ඡාති චුත්තෙපි “සාසනං පග්ගණ්භිතුං සමත්ථො” ති චුත්තත්තා ථෙරා භික්ඛු “ධම්මකම්ම” න්ති මඤ්ඤමානා ගතා. ඊදිසෙසු හි යානෙසු කුක්කුච්චං න කාතබ්බං. කප්පියසාසනඤ්ඤෙන න ගිහිකම්මපටිසංයුත්තං. ථෙරො නාගච්ඡිති කිඤ්චාපි “රාජා පක්කොසති” ති චුත්තෙපි ධම්මකම්මත්ථාය ආගන්තුං වට්ටති, ද්වික්ඛත්තුං පන පෙසිතෙපි න ආගතො කිර. ථෙරො හි සබ්බත්ථ විධ්‍යාතවසෙන සම්භාවනුප්පත්තිතො සම්භාවිතස්ස ව උද්ධං කත්තබ්බකිච්චසිද්ධිතො අසාරූප්පවචනලෙසෙන න ආගච්ඡිති. මහල්ලකො නු බො භන්තෙ ථෙරොති කිඤ්චාපි රාජා ථෙරං දිට්ඨපුබ්බො, නාමං පන සල්ලක්ඛෙතුං අසක්කොන්තො එවං පුච්ඡිති වදන්ති. වස්භන්ති උපරි මණ්ඩපසදිසං පදරච්ඡන්නං, සබ්බපලිගුණ්ඨිමං වා ඡාදෙන්වා කතං සකට්ඨසෙසං වස්භන්ති වදන්ති. නාවාසඬ්ඝාටං බන්ධිත්වාති එත්ථ නාවාති පොතො. සො හි ඔරතො පාරං පතති ගච්ඡති පොතො, සත්තෙ නෙතිති නාවාති ව චුච්චති. එකතො සඬ්ඝට්ඨා නාවා නාවාසඬ්ඝාටං, තථා තං බන්ධිත්වාති අත්ථො.

සාසනපච්චත්ථිකානං බහුභාවතො ආහ “ආරක්ඛං සංවිධායා” ති. යන්ති යස්මා, යෙන කාරණෙනාති අත්ථො. “ආගුං න කරොතීති නාගො” ති (චුළුව. මෙත්තගුමාණවසුච්ඡානිද්දෙස 27) වචනතො පාපකරණාභාවතො සමණො ඉධ නාගො නාමාති මඤ්ඤමානා “එකො තං මහාරාජ සමණනාගො දක්ඛිණහත්ථෙ ගණ්භිස්සති” ති බ්‍යාකරිංසු. අබ්බාහිංසුති ආකඬ්ඨිංසු. “රඤ්ඤො හත්ථග්ගණං ලීලාවසෙන කතං විය හොතීති කස්මාතිආදිවොදනං කත” න්ති වදන්ති. බාහිරතොති උය්‍යානස්ස බාහිරතො. පස්සන්තානං අතිදුක්කරං හුත්වා පඤ්ඤායතීති ආහ “පදෙසපට්ඨිකම්පනං දුක්කර” න්ති. අධිට්ඨානෙ පනෙත්ථ විසුං දුක්කරතා නාම නත්ථි. සීමං අක්කම්මිත්වාති අන්තොසීමං සීමාය අබ්භන්තරං අක්කම්මිත්වා. අභිඤ්ඤාපාදකන්ති අභිඤ්ඤාය පතිට්ඨාභූතං. විකුබ්බනිද්ධියා එව පටික්ඛිත්තත්තා පට්ඨිවලනං අධිට්ඨති. රථස්ස අන්තොසීමාය යීතො පාදොව චලිති එත්ථ පාදොති රථචක්කං සන්ධාය චුත්තං. තඤ්චි රථස්ස ගමනකිච්චසාධනතො පාදසදිසත්තා ඉධ “පාදො” ති චුත්තං. සක්ඛතීති සක්ඛිස්සති. එතමත්ථන්ති විනා වෙනනාය පාපස්ස අසම්භවසඬ්ඛාතං අත්ථං. වෙනනාහන්ති එත්ථ “වෙනනං අහ” න්ති පදවිජෙදො කාතබ්බො. වෙනයිත්වාති වෙනනං පවත්තයිත්වා. දීපකතිත්තිරොති අත්තතො නිසින්නභාවස්ස දීපනතො එවංලද්ධනාමො තිත්තිරො. යං අරඤ්ඤං නෙත්වා සාකුණිකො තස්ස සද්දෙන ආගතාගතෙ තිත්තිරෙ ගණ්භාති.

තාපසං පුච්ඡීති අතීතෙ කිර එකස්මිං පච්චන්තගාමෙ එකො සාකුණිකො එකං දීපකතිත්තිරං ගහෙත්වා සුට්ඨු සික්ඛාපෙත්වා පඤ්ජරෙ පක්ඛිපිත්වා පටිපග්ගති. සො තං අරඤ්ඤං නෙත්වා තස්ස සද්දෙන ආගතාගතෙ තිත්තිරෙ ගණ්හාති. තිත්තිරො “මං නිස්සාය බහු මම ඤාතකා නස්සන්ති, මය්හෙනං පාප”න්ති නිස්සද්දො අහොසි. සො තස්ස නිස්සද්දභාවං ඤත්වා වෙළුපෙසිකාය තං සීසෙ පහරති. තිත්තිරො දුක්ඛාතුරතාය සද්දං කරොති. එවං සො සාකුණිකො තං නිස්සාය තිත්තිරෙ ගහෙත්වා ජීවිකං කප්පෙසි. අප්පං සො තිත්තිරො වින්තෙසි “ඉමෙ මරන්තුති මය්හං වෙනනා නත්ථි, පටිච්ච කම්මං පන මං ඵුසති. මයි සද්දං අකරොන්තෙ හි එතෙ නාගච්ඡන්ති, කරොන්තෙයෙවාගච්ඡන්ති, ආගතාගතෙ අයං ගහෙත්වා ජීවිකක්ඛයං පාපෙති, අත්ථි නු ඛො එත්ථ මය්හං පාපං, නත්ථි”ති. සො තතො පට්ඨාය “කො නු ඛො මෙ ඉමං කඬ්ඛං ඡින්දෙයා”ති තථාරූපං පණ්ඩිතං උපධාරෙන්නො වරති. අට්ඨකදිවසං සො සාකුණිකො බහුකෙ තිත්තිරෙ ගහෙත්වා පච්ඡිං පුරෙත්වා “පානියං පිච්ඡස්සාමි”ති ඛොධිසත්තස්ස තාපසපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා ඤානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා අරඤ්ඤෙ වසන්තස්ස අස්සමං ගන්ත්වා තං පඤ්ජරං ඛොධිසත්තස්ස සන්තිකෙ යපෙත්වා පානියං පිච්ඡත්වා වාලිකාතලෙ නිපන්තො නිද්දං ඔක්කමි. තිත්තිරො තස්ස නිද්දමොක්කන්තභාවං ඤත්වා “මම කඬ්ඛං ඉමං තාපසං පුච්ඡස්සාමි, ජානන්තො මෙ කට්ඨස්සති”ති පඤ්ජරෙ නිසින්තොයෙව –

“ඤාතකො නො නිසින්තොති, බහු ආගච්ඡතෙ ජනො; පටිච්ච කම්මං ඵුසති, තස්මිං මෙ සඬ්කතෙ මනො”ති. (ජා. 1.4.75) –

තාපසං පුච්ඡි. තස්සත්ථො (ජා. අට්ඨ. 3.75) – භන්තෙ, සවාහං සද්දං න කරෙය්‍යං, අයං තිත්තිරජනො න ආගච්ඡෙය්‍ය, මයි පන සද්දං කරොන්තෙ “ඤාතකො නො නිසින්තො”ති අයං බහුජනො ආගච්ඡති, තං ආගතාගතං ලුද්දො ගහෙත්වා ජීවිකක්ඛයං පාපෙන්නො මං පටිච්ච මං නිස්සාය එතං පාණාතිපාතකම්මං ඵුසති පටිලහති වින්දති, තස්මිං මං පටිච්ච කතෙ පාපෙ “මම නු ඛො එතං පාප”න්ති එවං මෙ මනො සඬ්කති පරිසඬ්කති කුක්කුච්චං ආපජ්ජතිති.

න පටිච්ච කම්මං ඵුසතීතිආදිකාය පන තාපසෙන චුත්තගාථාය අයමත්ථො – යදි තව පාපකිරියාය මනො න පදුස්සති, තන්තින්තො තප්පොණො න භොති, එවං සන්තෙ ලුද්දෙන තං පටිච්ච කතම්පි පාපකම්මං තං න ඵුසති න අල්ලියති. පාපකිරියාය හි අප්පොස්සුක්කස්ස නිරාලයස්ස භද්දස්ස පරිසුද්ධස්ස සතො තව පාණාතිපාතවෙනනාය අභාවා තං පාපං න උපලිම්පති, තව විත්තං න අල්ලියතිති.

සමයං උග්ගණ්හාපෙසීති අත්තනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස ලද්ධිං උග්ගණ්හාපෙසි. සාණිපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වාති එත්ථ සාණිපාකාරන්ති කරණත්ථෙ උපයොගවචනං, අත්තානඤ්ච ථෙරඤ්ච යථා තෙ භික්ඛූ න පස්සන්ති, එවං සාණිපාකාරෙන සමන්තනො පරික්ඛිපාපෙත්වාති අත්ථො, සාණිපාකාරං වා සමන්තනො පරික්ඛිපාපෙත්වාති එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙතඛිබ්බො.

සාණිපාකාරන්තරෙති සාණිපාකාරස්ස අඛණ්ණරෙ. එකලද්ධිකෙති සමානලද්ධිකෙ. කිං වදති සීලෙනාති කිංවාදී. අථ වා කො කතමො වාදො කිංවාදො, සො එතස්ස අත්ථිති කිංවාදී. සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච වදන්ති පඤ්ඤපෙන්නි සීලෙනාති සස්සතවාදිනො. අථ වා වදන්ති එතෙනාති වාදො, දිට්ඨියා එතං අධිවචනං. සස්සතො වාදො සස්සතවාදො, සො එතෙසං අත්ථිති සස්සතවාදිනො, සස්සතදිට්ඨිනොති අත්ථො. අථ සස්සතො වාදො එතෙසමත්ථිති කස්මා චුත්තං, තෙසඤ්ඤි අත්තා ලොකො ව සස්සතොති අධිප්පෙනො, න වාදොති? සච්චමෙතං. සස්සතසහවරිතතාය පන වාදොපි සස්සතොති චුත්තො යථා “කුත්තා පවරන්ති” ති. සස්සතොති වාදො එතෙසන්ති වා ඉතිසද්දලොපො දට්ඨබ්බො. යෙ රූපාදීසු අඤ්ඤතරං අත්තාති ව ලොකොති ව ගහෙත්වා තං සස්සතං අමතං නිව්චං ධූවං පඤ්ඤපෙන්නි, තෙ සස්සතවාදිනොති වෙදිතබ්බො. චුත්තඤ්ඤෙතං නිද්දෙසෙ පටිසම්භිදායඤ්ච –

“රූපං අත්තා වෙච ලොකො ව සස්සතො වාති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්නි. වෙදනං... සඤ්ඤං... සඬ්ඛාරො... විඤ්ඤාණං අත්තා වෙච ලොකො ව සස්සතො වාති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්නි” ති.

අයඤ්ච අත්ථො “රූපං අත්තතො සමනුපස්සති, වෙදනං... සඤ්ඤං... සඬ්ඛාරො... විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති” ති ඉමිස්සා පඤ්චවිධාය සක්කායදිට්ඨියා වසෙන චුත්තො. “රූපවත්තං අත්තාන” න්තිආදිකාය පන පඤ්චදසවිධාය සක්කායදිට්ඨියා වසෙන වත්තාරො වත්තාරො ඛන්ධෙ “අත්තා” ති ගහෙත්වා තදඤ්ඤො ලොකොති පඤ්ඤපෙන්නිති අයඤ්ච අත්ථො ලබ්භති. තථා එකං ඛන්ධං “අත්තා” ති ගහෙත්වා අඤ්ඤො අත්තතො උපහොගභූතො ලොකොති, සසන්තතිපතිතෙ වා ඛන්ධෙ “අත්තා” ති ගහෙත්වා තදඤ්ඤො ලොකොති පඤ්ඤපෙන්නිති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සත්තෙසු සඬ්ඛාරෙසු වා එකච්චං සස්සතං එතස්සාති එකච්චසස්සතො, එකච්චසස්සතවාදො. සො එතෙසමත්ථිති එකච්චසස්සතිකා, එකච්චසස්සතවාදිනො. තෙ දුට්ඨා භොන්ති සත්තෙකච්චසස්සතිකා සඬ්ඛාරෙකච්චසස්සතිකාති. තත්ථ “ඉස්සරො නිව්චො, අඤ්ඤෙ සත්තා අනිව්චා” ති එවං පවත්තවාදා සත්තෙකච්චසස්සතිකා සෙය්‍යථාපි ඉස්සරවාදා. “නිව්චො බ්‍රහ්මා, අඤ්ඤෙ සත්තා අනිව්චා” ති එවං පවත්තවාදාපි සත්තෙකච්චසස්සතිකාති වෙදිතබ්බො. “පරමාණුවො නිව්චා, ද්විඅණුකාදයො අනිව්චා” ති එවං පවත්තවාදා සඬ්ඛාරෙකච්චසස්සතිකා සෙය්‍යථාපි කණාදවාදාදයො. “චක්ඛාදයො අනිව්චා, විඤ්ඤාණං නිව්ච” න්ති එවංවාදිනොපි සඬ්ඛාරෙකච්චසස්සතිකාති වෙදිතබ්බො.

නනු “එකච්චෙ ධම්මා සස්සතා, එකච්චෙ අසස්සතා” ති එතස්මිං වාදෙ චක්ඛාදීනං අසස්සතභාවසන්නිට්ඨානං යථාසභාවාචබ්බොධො එව, තයිදං කථං මිච්ඡාදස්සන්ති? කො වා එවමාහ – “චක්ඛාදීනං අසස්සතභාවසන්නිට්ඨානං මිච්ඡාදස්සන්ති, අසස්සතෙසුයෙව පන කෙසඤ්චි ධම්මානං සස්සතභාවාහිනිවෙසො ඉධ මිච්ඡාදස්සනං. තෙන පන එකවාරෙ පවත්තමානෙන

වක්කාදීනං අසස්සනභාවාචබ්බොධො විදුසිතො සංසට්ඨභාවතො, විසසංසට්ඨො විස සබ්බො සප්පිමණ්ඩො සකිච්චකරණාසමත්ථතාය සම්මාදස්සනපක්ඛෙ යපෙනබ්බතං නාරහතීති. අසස්සනභාවෙන නිව්ඡිතාපි වා වක්ඛුආදයො සමාරොපිතජීවසභාවා එව දිට්ඨිගතිකෙහි ගය්හන්තීති තදවබ්බොධස්ස මිච්ඡාදස්සනභාවො න සක්කා නිවාරොතුං. එවඤ්ච කත්වා අසඬිතාය ව සඬිතාය ව ධාතුයා වසෙන යථාක්කමං එකච්චෙ ධම්මා සස්සතා, එකච්චෙ අසස්සතාති එවං පවත්තො විහජ්ජවාදොපි එකච්චසස්සතවාදො ආපජ්ජතීති එවංපකාරා වොදනා අනවකාසා හොති අවිපරිතධම්මසභාවසම්පට්පත්තිභාවතො. කාමඤ්චෙන්ථ පුරිමසස්සතවාදෙපි අසස්සතානං ධම්මානං සස්සතාති ගහණං විසෙසතො මිච්ඡාදස්සනං, සස්සතානං පන සස්සතාති ගාහො න මිච්ඡාදස්සනං යථාසභාවග්ගහණභාවතො. අසස්සතෙසුයෙව පන කෙච්චෙව ධම්මා සස්සතාති ගහෙනබ්බධම්මෙසු විභාගජ්ජවත්තියා ඉමස්ස වාදස්ස වාදන්තරතා වුත්තා. න චෙන්ථ සමුදායන්තොගධත්තා එකදෙසස්ස සප්පදෙසසස්සතග්ගාහො නිජ්ජදෙසසස්සතග්ගාහෙ සමොධානං ගච්ඡතීති සක්කා වත්තුං වාදිතබ්බිසයවිසෙසවසෙන වාදද්වයස්ස පවත්තත්තා. අඤ්ඤෙ එව හි දිට්ඨිගතිකා “සබ්බෙ ධම්මා සස්සතා”ති අභිනිවිට්ඨා, අඤ්ඤෙ එකච්චසස්සතාති සඬිඛාරානං අනවසෙසපරියාදානං එකදෙසපරිග්ගහො ව වාදද්වයස්ස පරිබ්බත්තොයෙවාති.

අන්තානන්තිකාති එත්ථ අමති ගච්ඡති එත්ථ සභාවො ඔසානන්ති අන්තො, මරියාදා. තප්පට්ඨෙධෙන අනන්තො. කස්ස පනායං අන්තානන්තොති? ලොකීයති සංසාරනිස්සරණත්ථිකෙහි දිට්ඨිගතිකෙහි, ලොකීයති වා එත්ථ තෙහි පුඤ්ඤාපුඤ්ඤං තබ්බිපාකො වාති ලොකොති සඬ්ඛං ගතස්ස පටිභාගනිමිත්තාදිසභාවස්ස අත්තනො. අන්තො ව අනන්තො ව අන්තානන්තො ව නෙවන්තනානන්තො වාති අන්තානන්තො සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, එකසෙසෙන වා “නාමරූපපච්චයා සළායතන”න්තිආදීසු විස. අන්තානන්තසහවරිතො වාදො අන්තානන්තො යථා “කුන්තා පවරන්ති”ති. අන්තානන්තසන්තිස්සයො වා යථා “මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්ති”ති. සො එතෙසමත්ථිති අන්තානන්තිකා, අන්තානන්තවාදිතො. “අන්තවා අයං ලොකො, අනන්තො අයං ලොකො, අන්තවා ව අයං ලොකො අනන්තො ව, නෙවායං ලොකො අන්තවා න පනානන්තො”ති එවං අන්තං වා අනන්තං වා අන්තානන්තං වා නෙවන්තනානන්තං වා ආරබ්භ පවත්තවාදාති අත්ථො. චතුබ්බිධා හි අන්තානන්තවාදිතො අන්තවාදී අනන්තවාදී අන්තානන්තවාදී නෙවන්තනානන්තවාදීති. තථා හි කොච්ච පටිභාගනිමිත්තං වක්කවාළපරියන්තං අවච්ඡෙත්වා තං “ලොකො”ති ගහෙත්වා අන්තසඤ්ඤී ලොකස්මිං හොති. වක්කවාළපරියන්තං කත්වා වඬ්ඪිතකසිණෙ පන අනන්තසඤ්ඤී හොති. උද්ධමධො අවච්ඡෙත්වා පන තිරියං වඬ්ඪෙත්වා උද්ධමධො අන්තසඤ්ඤී තිරියං අනන්තසඤ්ඤී හොති. කොච්ච පන යස්මා ලොකසඤ්ඤීතො අත්තා අධිගතවිසෙසෙහි මහෙසීහි කදාචි අනන්තො සක්ඛිදිට්ඨො අනුසුයාති, තස්මා නෙවන්තවා. යස්මා පන තෙහියෙව කදාචි අන්තවා සක්ඛිදිට්ඨො අනුසුයාති, තස්මා න පන අනන්තොති එවං නෙවන්තනානන්තසඤ්ඤී ලොකස්මිං හොති. කෙච්ච පන යදි පනායං අත්තා අන්තවාසියා, දුරදෙසෙ උපපජ්ජමානානුස්සරණාදිකිච්චනිජ්ජත්ති න සියා. අථ

අනන්තො ඉධ ධීතස්ස දෙවලොකනිරයාදීසු සුබදුක්ඛානුභවනම්පි සියා. සචෙ පන අන්තවා ච අනන්තො ච, තදුභයපටිසෙධදොසසමායොගො, තස්මා අන්තවා අනන්තොති ච අඛ්‍යාකරණියො අන්තාති එවං තක්කනවසෙන නෙවන්තනානන්තසඤ්ඤී භොතීති වණ්ණයන්ති.

එත්ථ ච යුත්තං තාව පුරිමානං තිණ්ණං වාදීනං අන්තඤ්ඤං අනන්තඤ්ඤං අන්තානන්තඤ්ඤං ආරබ්භ පවත්තවාදත්තා අන්තානන්තිකත්තං, පච්ඡිමස්ස පන තදුභයපටිසෙධනවසෙන පවත්තවාදත්තා කථං අන්තානන්තිකත්තන්ති? තදුභයපටිසෙධනවසෙන පවත්තවාදත්තා එව. යස්මා අන්තානන්තපඅසෙධවාදොපි අන්තානන්තවිසයො එව තං ආරබ්භ පවත්තත්තා. එතදත්ථමෙව හි ආරබ්භ “පවත්තවාදා”ති හෙට්ඨා වුත්තං, එවං සන්තෙපි යුත්තං තාව පච්ඡිමවාදද්වයස්ස අන්තානන්තිකත්තං, අන්තානන්තානං වසෙන උභයවිසයත්තා එතෙසං වාදස්ස, පුරිමවාදද්වයස්ස පන කථං විසුං අන්තානන්තිකත්තන්ති? උපචාරවුත්තියා. සමුදිතෙසු හි අන්තානන්තවාදෙසු පවත්තමානො අන්තානන්තිකසද්දො තත්ථ නිරුළ්භතාය පච්චෙකම්පි අන්තානන්තවාදීසු පවත්තති යථා අරූපජ්ඣානෙසු පච්චෙකං අට්ඨවිමොක්ඛපරියායො, යථා ච ලොකෙ සත්තිසයොති.

අමරාවික්ඛෙපිකාති එත්ථ න මරති න උපච්ඡිජ්ජතිති අමරා. කා සා? “එවන්තිපි මෙ නො, තථාතිපි මෙ නො, අඤ්ඤථාතිපි මෙ නො, නොතිපි මෙ නො, නො නොතිපි මෙ නො”ති (දී. නි. 1.62) එවං පවත්තවාදවසෙන පරියන්තරහිතා දිට්ඨිගතිකස්ස දිට්ඨි චෙව වාචා ච. “එවන්තිපි මෙ නො”තිආදිනා විවිධො නානස්පකාරො ඛෙපො පරවාදීනං බ්‍යනං වික්ඛෙපො, අමරාය දිට්ඨියා වාචාය වා වික්ඛෙපො අමරාවික්ඛෙපො, සො එතෙසමත්ථීති අමරාවික්ඛෙපිකා. අථ වා අමරාය දිට්ඨියා වාචාය වික්ඛිපන්තිති අමරාවික්ඛෙපිනො, අමරාවික්ඛෙපිනො එව අමරාවික්ඛෙපිකා. අථ වා අමරා නාම මච්ඡජාති, සා උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනාදිවසෙන උදකෙ සන්ධාවමානා ගහෙතුං න සක්කා, එවමෙව අයම්පි වාදො එකස්මිං සභාවෙ අනවට්ඨානතො ඉතො විතො ච සන්ධාවති, ගාහං න උපගච්ඡතිති අමරාය වික්ඛෙපො වියාති අමරාවික්ඛෙපොති වුවවති. අයඤ්ඤි අමරාවික්ඛෙපිකො “ඉදං කුසල”න්ති වා “අකුසල”න්ති වා පුට්ඨො න කිඤ්චි ඛ්‍යාකරොති. “ඉදං කුසල”න්ති වා පුට්ඨො “එවන්තිපි මෙ නො”ති වදති. තතො “කිං අකුසල”න්ති වුත්තෙ “තථාතිපි මෙ නො”ති වදති. “කිං උභයතො අඤ්ඤථා”තිපි වුත්තෙ “අඤ්ඤථාතිපි මෙ නො”ති වදති. තතො “තිවිධෙනපි න භොති, කිං තෙ ලද්ධි”ති වුත්තෙ “නොතිපි මෙ නො”ති වදති. තතො “කිං නො නො තෙ ලද්ධි”ති වුත්තෙ “නො නොතිපි මෙ නො”ති වදති. එවං වික්ඛෙපමෙව ආපජ්ජති, එකමෙකස්මිම්පි පක්ඛෙ න තිට්ඨති. තතො “අත්ථි පරො ලොකො”තිආදිනා පුට්ඨොපි එවමෙව වික්ඛිපති, න එකස්මිං පක්ඛෙ තිට්ඨති. සො වුත්තස්පකාරො අමරාවික්ඛෙපො එතෙසමත්ථීති අමරාවික්ඛෙපිකා.

නනු වායං සබ්බොපි අමරාවික්ඛෙපිකො කුසලාදයො ධම්මෙ පරලොකත්ථිකාදීනි ච යථාභූතං අනවබුජ්ඣමානො තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤං පුට්ඨො

ප්‍රවීණය වික්‍රමපනමත්තං ආපජ්ජති, තස්ස කථං දිට්ඨිගතිකභාවො. න හි අවත්තුකාමස්ස විය ප්‍රවීණං අජානන්තස්ස වික්‍රමපකරණමත්තෙන දිට්ඨිගතිකතා යුත්තාති? චුච්චතෙ – න හෙව ඛො ප්‍රවීණය වික්‍රමපකරණමත්තෙන තස්ස දිට්ඨිගතිකතා, අථ ඛො මිච්ඡාහිනිවෙසවසෙන සස්සතාහිනිවෙසතො. මිච්ඡාහිනිවිට්ඨොයෙව හි පුග්ගලො මන්දබුද්ධිතාය කුසලාදිධම්මෙ පරලොකත්ථිකාදීනි ච යාථාවතො අසම්පට්ඨපජ්ජමානො අත්තනා අවිඤ්ඤාතස්ස අත්ථස්ස පරං විඤ්ඤාපෙනුං අසක්කුණෙය්‍යතාය මුසාවාදාදිභයෙන ච වික්‍රමපං ආපජ්ජතිති. තථා ච චුත්තං “සත්තෙව උච්ඡෙදදිට්ඨියො, සෙසා සස්සතදිට්ඨියො”ති. අථ චා පුඤ්ඤපාපානං තබ්බිපාකානඤ්ච අනවබොධෙන අසද්දභතෙන ච තබ්බිසයාය ප්‍රවීණය වික්‍රමපකරණංයෙව සුන්දරන්ති ඛන්ති. රුචිං උජ්ජාදෙන්වා අහිනිවිසන්තස්ස උජ්ජන්තා විසුංයෙව වෙසා එකා දිට්ඨි සත්තභඩ්ගදිට්ඨි වියාති දට්ඨබ්බං. තතොයෙව ච චුත්තං “පරියන්තරහිතා දිට්ඨිගතිකස්ස දිට්ඨි වෙව වාචා වා”ති.

අධිච්චසමුප්පන්නිකාති එත්ථ අධිච්ච යදිච්ඡකං යං කිඤ්චි කාරණං විනා සමුප්පන්නො අත්තා ච ලොකො වාති දස්සනං අධිච්චසමුප්පන්නං. අත්තලොකසඤ්ඤිතානඤ්චි ඛන්ධානං අධිච්චුප්පන්නිආකාරාරම්මණං දස්සනං තදාකාරසන්නිස්සයවසෙන පවත්තිතො තදාකාරසභවරිතතාය ච අධිච්චසමුප්පන්නන්ති චුච්චති යථා “මඤ්චා සොසන්ති, කුන්තා පවරන්ති”ති ච. තං එතෙසමත්ථිති අධිච්චසමුප්පන්නිකා.

සඤ්ඤීවාදාති සඤ්ඤී වාදො එතෙසමත්ථිති සඤ්ඤීවාදො “බුද්ධං අස්ස අත්ථිති බුද්ධො”ති යථා. අථ චා සඤ්ඤීති පවත්තො වාදො සඤ්ඤීසභවරණනායෙන. සඤ්ඤී වාදො යෙසං තෙ සඤ්ඤීවාදා. “රුපී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා, සඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි, අරුපී අත්තා හොති, රුපී ච අරුපී ච අත්තා හොති, නෙව රුපී නාරුපී ච අත්තා හොති. අත්තවා අත්තා හොති, අනන්තවා අත්තා හොති, අත්තවා ච අනන්තවා ච අත්තා හොති, නෙවන්තවා නානන්තවා අත්තා හොති. එකත්තසඤ්ඤී අත්තා හොති, නානත්තසඤ්ඤී අත්තා හොති. පරිත්තසඤ්ඤී අත්තා හොති, අප්පමාණසඤ්ඤී අත්තා හොති. එකත්තසුඛී අත්තා හොති, එකත්තදුක්ඛී අත්තා හොති. සුබ්බසුඛී අත්තා හොති, අදුක්ඛමසුඛී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා, සඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි”ති (දී. නි. 1.76) එවං සොළසවිධෙන විහත්තවාදානමෙතං අධිවචනං.

අසඤ්ඤීවාදා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා ච සඤ්ඤීවාදෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බා. කෙවලඤ්චි “සඤ්ඤී අත්තා”ති ගණ්හන්තානං වසෙන සඤ්ඤීවාදා චුත්තා, “අසඤ්ඤී”ති ච “නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී”ති ච ගණ්හන්තානං වසෙන අසඤ්ඤීවාදා ච නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා ච චුත්තාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ අසඤ්ඤීවාදා “රුපී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා, අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි, අරුපී අත්තා හොති, රුපී ච අරුපී ච අත්තා හොති, නෙව රුපී නාරුපී අත්තා හොති. අත්තවා අත්තා හොති, අනන්තවා අත්තා හොති, අත්තවා ච

අනන්තවා ච අත්තා හොති, නෙවන්තවා නානන්තවා අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා, අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්නී” ති එවං අට්ඨවිධෙන විහත්තා.

නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදාපි එවමෙව “රුපී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා, නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤපෙන්නී” තිආදිනා (දී. නි. 1.82) අට්ඨවිධෙන විහත්තාති වෙදිතඛිබ්බා.

උච්ඡේදවාදාති “අයං අත්තා රුපී වාතුමහාභුතිකො මාතාපෙත්තිකසම්භවො කායස්ස හෙදා උච්ඡේදනී විනස්සති, න හොති පරං මරණා” ති (දී. නි. 1.85) එවමාදිනා නයෙන පවත්තං උච්ඡේදදස්සනං උච්ඡේදො සහවරණනායෙන. උච්ඡේදො වාදො යෙසං තෙ උච්ඡේදවාදා, උච්ඡේදවාදො වා එතෙසමත්ථීති උච්ඡේදවාදා, උච්ඡේදං වදන්තීති වා උච්ඡේදවාදා.

දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදාති එත්ථ දිට්ඨධම්මො නාම දස්සනභූතෙන ඤාණෙන උපලද්ධධම්මො, පච්චක්ඛධම්මොති අත්ථො. තත්ථ තත්ථ පටිලද්ධත්තභාවස්සෙනං අධිවචනං. දිට්ඨධම්මෙ නිබ්බානං දිට්ඨධම්මනිබ්බානං, ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ දුක්ඛවූපසමත්ති අත්ථො. තං වදන්තීති දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා. තෙ පන “යතො බො හො අයං අත්තා පඤ්ඤාති කාමගුණෙහි සමප්පිතො සමච්ඡිභූතො පරිවාරෙති, එත්තාවතා බො හො අයං අත්තා පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො හොති” ති (දී. නි. 1.94) එවමාදිනා නයෙන දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිබ්බානං පඤ්ඤපෙන්නී. තෙ හි මන්ධාතුකාමගුණසදිසෙ මානුසකෙ කාමගුණෙ, පරනිම්මිතවසවත්තිදෙවරාජස්ස කාමගුණසදිසෙ දිබ්බෙ ච කාමගුණෙ උපගතානං දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිබ්බානප්පත්තිං වදන්ති.

විහජ්ජවාදීති වෙරඤ්ජකණ්ඨෙ ආගතනායෙනෙව වෙනයිකාදිභාවං විහජ්ජ වදන්ති විහජ්ජවාදී.

තත්ථ හි භගවතා “අහඤ්ඤි, බ්‍රාහ්මණ, විනයාය ධම්මං දෙසෙමි රාගස්සා” තිආදිං වත්වා “නො ච බො යං ත්වං සන්ධාය වදෙසී” තිආදිනා වෙරඤ්ජබ්‍රාහ්මණස්ස අත්තතො වෙනයිකාදිභාවො විහජ්ජ වුත්තොති. අපිච සොමනස්සාදීනං විවරාදිනඤ්ච සෙවිතඛිබ්බාසෙවිතඛිබ්බාවං විහජ්ජ වදන්ති විහජ්ජවාදී, සස්සතුච්ඡේදවාදෙ වා විහජ්ජ වදන්ති විහජ්ජවාදී, “සස්සතො අත්තා ච ලොකො වා” තිආදීනං යපනීයානං පඤ්ඤානං යපනතො රාගාදිබ්බසඛිබ්බාතස්ස සස්සතස්ස රාගාදිකායදුච්චරිතාදිඋච්ඡේදස්ස වචනතො විහජ්ජවාදී, සස්සතුච්ඡේදභූතෙ උභො අත්තෙ අනුපග්ගම්ම මජ්ඣිමපටිපදාභූතස්ස පටිච්චසමුප්පාදස්ස දෙසනතො විහජ්ජවාදී, භගවා. පරප්පවාදං මද්දන්තොති තස්මිං තතියසඛිගීතිකාලෙ උප්පන්නං වාදං, තතො පට්ඨාය යාව සද්ධම්මන්තරධානා ආයතිං උප්පජ්ජනකවාදඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. තස්මිඤ්ඤි සමාගමෙ අයං ටෙරො යාති ච තදා උප්පන්නානි වත්ථුනි, යාති ච ආයතිං උප්පජ්ජස්සන්ති, සබ්බෙසමිපි තෙසං පටිබාහනත්ථං සත්ථාරා දින්නනායවසෙනෙව තථාගතෙන යපිතමාතිකං විහජ්ජතො සකවාදෙ පඤ්ඤා සුත්තසතානි, පරවාදෙ පඤ්ඤාති සුත්තසහස්සං ආහරිත්වා තදා

උප්පන්නවාදස්ස මද්දනතො පරප්පවාදමද්දනං ආයතිං උප්පජ්ජනකවාදානං
පටිසෙධනලක්ඛණභාවතො ආයතිං පටිසෙධලක්ඛණං කථාවත්ථුප්පකරණං අකාසී.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

තතියසඬගීතිකථාවණ්ණනා සමත්තා.

ආචරියපරම්පරකථාවණ්ණනා

“කෙනාහන්” න්ති ඉමං පඤ්භං විසජ්ජෙන්නෙන ජම්බුදීපෙ තාව
ආචරියපරම්පරා යාව තතියසඬගීති, තාව දස්සෙත්වා ඉදානි සීහළදීපෙ
ආචරියපරම්පරං දස්සෙතුං “තතියසඬගහතො පන උද්ධ” න්තිආදි ආරද්ධං. ඉමං
දීපන්ති ඉමං තම්බපණ්ණිදීපං. කඤ්චි කාලන්ති කිස්මිඤ්චි කාලෙ. පොරාණානි
අට්ඨකථාවරියා. හද්දනාමොති හද්දසාලත්ථෙරො. නාමස්ස එකදෙසෙනපි හි
වොහාරො දිස්සති “දෙවදත්තො දත්තො” ති යථා. ආගුං න කරොන්නීති නාගා.
විනයපිටකං වාවගිංසුති සම්බන්ධො. තම්බපණ්ණියානි භූමිමවචනං. නිකායෙ පඤ්ච
වාචෙසුන්ති විනයාහිධම්මවජ්ජෙ දීඝනිකායාදිකෙ පඤ්ච නිකායෙ ච වාචෙසුං. සත්ත
වෙච පකරණෙති ධම්මසඬගණිවිහඬගාදිකෙ සත්ත අහිධම්මජ්ජකරණෙ ච
වාචෙසුන්ති අත්ථො. අසනි විය සිලුවිචයෙ කිලෙසෙ මෙධනි හිංසනීති මෙධා, බ්ජ්ජං
ගහණධාරණට්ඨෙන වා මෙධා, පඤ්ඤා, සා එතස්ස අත්ථීති මෙධාවී. තිපෙටකොති
තීණි පිටකානි එතස්ස අත්ථීති තිපෙටකො, තෙපිටකොති චුත්තං හොති,
තිපිටකපරියත්තිධරොති අත්ථො. තාරකානං රාජානි තාරකරාජා, චන්දිමා.
අතිරොචථානි අතිවිය විරොචිත්ථ. පුජ්ජනාමොති මහාපදුමත්ථෙරො.
සද්ධම්මවංසකොවිදොති සද්ධම්මතන්තියා කොවිදො. පුජ්ජනාමොති
සුමනත්ථෙරො. ජම්බුදීපෙ පතිට්ඨිතොති සුමනත්ථෙරො කිර එකස්මිං සමයෙ
සීහළදීපමිහි සාසනෙ ඔසක්කමානෙ ජම්බුදීපං ගන්ත්වා උග්ගණ්හිත්වා සාසනං
අනුරක්ඛන්තො තත්ථෙච පතිට්ඨාසී. මග්ගකොවිදානි සග්ගමග්ගමොක්ඛමග්ගෙසු
කොවිදා.

භාරං කත්ථානි තෙසං තෙසං භික්ඛූනං සාසනං භාරං කත්ථා, පටිබද්ධං කත්ථානි
අත්ථො. “තෙ තෙ භික්ඛූ තත්ථ තත්ථ පෙසෙසී” ති සඬබ්බෙපතො චුත්තමෙචත්ථං
විත්ථාරෙත්වා දස්සෙන්නො ආහ “මජ්ඣිමනිකායෙරං කස්මීරගන්ධාරරට්ඨං
පෙසෙසී” තිආදි. මහිංසකමණ්ඩලන්ති අන්ධකරට්ඨං වදන්ති. වනවාසින්ති
වනවාසිරට්ඨං. අත්තා පඤ්චමො එතෙසන්ති අත්තපඤ්චමා, තං තං දිසාභාගං පඤ්ච
පඤ්චෙච භික්ඛූ අගමංසුති චුත්තං හොති.

ඉදානි තත්ථ තත්ථ ගතානං ථෙරානං කිච්චානුභාවං දස්සෙතුකාමො
මජ්ඣිමනිකායෙරස්ස ගතට්ඨානෙ කිච්චං තාව දස්සෙන්නො “තෙන බො පන
සමයෙන කස්මීරගන්ධාරරට්ඨෙ” තිආදිමාහ. කරකවස්සන්ති හිමපාතනකවස්සං.
හරාපෙත්වානි උදකොසෙන හරාපෙත්වා. අරවාළදහපිට්ඨියන්ති අරවාළදහස්ස

උදකපිටියි. ජින්නහින්නපට්ඨරොති සත්ථකෙන ජින්නං රඬිගෙන හින්නං
 වණ්ණවිකාරමාපන්නං පටං ධාරෙතීති ජින්නහින්නපට්ඨරො. අථ වා සත්ථකෙන
 ජින්නානං ගිහිවත්ථවිසභාගානං කාසාවානං ධාරණතො ජින්නහින්නපට්ඨරො.
 භණ්ඩුති මුණ්ඩකො. කාසාවචසනොති කාසාවචත්ථනිවත්ථො. මක්ඛං
 අසහමානොති ථෙරං පටිච්ච අත්තනො සන්නානෙ උප්පන්නං පරෙසං
 ගුණමක්ඛනලක්ඛණං මක්ඛං අසහමානො සන්ධාරෙතුං අධිසහිතුං වූපසමෙතුං
 අසක්කොන්තො. භිංසනකානීති හෙරවාරම්මණානි. තානි දස්සෙතුං “තතො තතො
 භුසා වාතා වායන්ති”තිආදිමාහ. භුසා වාතානි
 රුක්ඛභෙදනපබ්බතකුට්ඨිපාතනසමත්ථා බලවවාතා. අසනියො ඵලන්තීති අසනියො
 හිප්පන්ති, පතන්තීති වූත්තං හොති. පහරණවුට්ඨියොති අනෙකප්පකාරා
 ආවුධවුට්ඨියො. නිද්ධමථාති ගහෙත්වා අපනෙථ. භිංසනකන්ති නාගරාජස්ස
 කායිකවාචසිකපයොගජනිතභයනිමිත්තං විප්පකාරං.

මෙ භයහෙරවං ජනෙතුං පටිබලො න අස්ස න භවෙය්‍යාති සම්බන්ධො. තත්ථ
 භයහෙරවං නාම බුද්ධානුබුද්ධකං භයං. අථ වා භයන්ති විත්තුත්‍රාසභයං,
 පටිසභයස්සෙතං අධිවචනං. හෙරවන්ති භයජනකමාරම්මණං. සවෙපි ත්වං මහිං
 සබ්බන්ති සවෙපි ත්වං මහානාග සබ්බං මහිං සමුද්දෙන සහ සසමුද්දං පබ්බතෙන
 සහ සපබ්බතං උක්ඛිපිත්වා මමුපරි මය්හං සීසොපරි බිපෙය්‍යාසීති අත්ථො. මෙ
 භයහෙරවං ජනෙතුං නෙව සක්කුණෙය්‍යාසීති සම්බන්ධො. අඤ්ඤදත්ථුති
 එකංසෙන. තවෙවස්ස විසාතො උරගාධිපාති උරගානං නාගානං අධිපති රාජ තච එව
 විසාතො දුක්ඛං විහිංසා අස්ස භවෙය්‍යාති අත්ථො.

ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙත්වාතිආදීසු තඬ්ඬණානුරූපාය ධම්මදෙසනාය
 දිට්ඨධම්මසම්පරායිකං අත්ථං සන්දස්සෙත්වා කුසලෙ ධම්මෙ සමාදපෙත්වා
 ගණ්භාපෙත්වා තත්ථ ව නං සමුත්තෙජෙත්වා සඋස්සාහං කත්වා තාය ව
 සඋස්සාහනාය අඤ්ඤෙහි ව විප්පමානගුණෙහි සම්පහංසෙත්වා තොසෙත්වාති
 අත්ථො. ථෙරෙන කතං නාගානුසාසනං දස්සෙත්තො “අථායස්මා”තිආදිමාහ.
 තත්ථ ඉතො උද්ධං යථා පුරෙති යථා තුම්භෙ ඉතො පුරෙ
 සද්ධම්මසවනුප්පත්තිවිරහිතකාලෙ පරස්ස කොධං උප්පාදයිත්ථ, ඉදානි ඉතො
 පට්ඨාය උද්ධං අනාගතෙ කොධඤ්ච මා ජනයිත්ථ, විජාතමාතුයාපි පුත්තෙ
 සිනෙහච්ඡෙදනං සබ්බවිනාසමූලකං සස්සසාතකඤ්ච මා කරිත්ථාති අත්ථො.
 සුබකාමා හි පාණිනොති එත්ථ හි-සද්දො කාරණොපදෙසෙ, යස්මා සබ්බෙ සත්තා
 සුබකාමා, තස්මා හිතසුබඋපච්ඡෙදකරං සස්සසාතකඤ්ච මා කරොථාති වූත්තං හොති.

යථානුසිට්ඨන්ති යං යං අනුසිට්ඨං යථානුසිට්ඨං, අනුසිට්ඨං අනතික්කම්ම වා
 යථානුසිට්ඨං, ථෙරෙන දින්නොවාදං අනතික්කම්මාති වූත්තං හොති.
 ධම්මාහිසමයො අහොසීති පට්ඨමග්ගඵලාධිගමො අහොසීති වදන්ති.
 කුලසතසහස්සන්ති ඉමිනා පුරිසානං සතසහස්සං දස්සෙති. කස්මීරගන්ධාරාති
 කස්මීරගන්ධාරරට්ඨවාසිනො. කාසාවපජ්ජොතාති හික්ඛුනං
 නිවත්ථපාරුතකාසාවචත්ථෙහි ඔහාසිතා. ඉසිවාතපට්ඨාතාති හික්ඛුනං

නිවාසනපාරුපනවාතෙන වෙව හත්ථපාදානං සම්ඤ්ජනපසාරණාදිවාතෙන ව සමන්තතො ඛිජියමානා අහෙසුං. දුට්ඨන්ති කුපිතං. ඛන්ධනාති සංසාරඛන්ධනතො.

ධම්මවක්ඛුන්ති හෙට්ඨාමග්ගත්තයෙ ඤාණං. කෙච් පනෙත්ථ “පයම්මග්ගඤාණමෙව තෙ පටිලභිංසු”ති වදන්ති. වොදෙත්වා දෙවදුතෙහීති (ම. නි. අට්ඨ. 3.263 ආදයො) දෙවදුතසුත්තන්තදෙසනාවසෙන (ම. නි. 3.261 ආදයො) දහරකුමාරො ජරාජිණ්ණසත්තො ගිලානසත්තො කම්මකාරණා කම්මකාරණිකා වා මතසත්තොති ඉමෙහි පඤ්චහි දෙවදුතෙහි වොදෙත්වා ඔවදිත්වා, සංවෙගං උජ්ජාදෙත්වාති අත්ථො. දහරකුමාරාදයො හි තත්ථ “දෙවදුතා”ති වුවිචන්ති. තථා හි දහරකුමාරො අත්ථතො එවං වදති නාම “පස්සථ හො මය්හම්පි තුම්හාකං විය හත්ථපාදා අත්ථී, සකෙ පනම්හි මුත්තකරීසෙ පලිපන්නො, අත්තතො ධම්මතාය උට්ඨන්තිවා නහායිතුං න සක්කොම්, ‘අහං කිලිට්ඨො, නහාපෙථ ම’න්ති වත්තුම්පි න සක්කොම්, ජාතිතොම්හි අපරිමුත්තතාය එදිසො ජාතො, න ඛො පනාහමෙව, තුම්හෙපි ජාතිතො අපරිමුත්තාව. යථෙව හි මය්හං, එවං තුම්හාකම්පි ජාති ආගම්ස්සති, ඉති තස්සා පුරෙ ආගමනාව කල්‍යාණං කරොථා”ති. තෙනෙස දෙවදුතො නාම ජාතො.

ජරාජිණ්ණසත්තොපි අත්ථතො එවං වදති නාම “පස්සථ හො අහම්පි තුම්හෙ විය තරුණො අහොසිං. උරුබලබාහුබලජවසම්පන්නො, තස්ස මෙ තා බලජවසම්පත්තියො අන්තරහිතා, හත්ථපාදා හත්ථපාදකිච්චඤ්ච න කරොන්ති, ජරායම්හි අපරිමුත්තතාය එදිසො ජාතො, න ඛො පනාහමෙව, තුම්හෙපි ජරාය අපරිමුත්තාව. යථෙව හි මය්හං, එවං තුම්හාකම්පි ජරා ආගම්ස්සති, ඉති තස්සා පුරෙ ආගමනාව කල්‍යාණං කරොථා”ති. තෙනෙස දෙවදුතො නාම ජාතො.

ගිලානසත්තොපි අත්ථතො එවං වදති නාම “පස්සථ හො අහම්පි තුම්හෙ විය නිරොගො අහොසිං, සොම්හි එතරහි බ්‍යාධිනා අභිහතො සකෙ මුත්තකරීසෙ පලිපන්නො, උට්ඨාතුම්පි න සක්කොම්, විජ්ජමානාපි මෙ හත්ථපාදා හත්ථපාදකිච්චං න කරොන්ති, බ්‍යාධිතොම්හි අපරිමුත්තතාය එදිසො ජාතො, න ඛො පනාහමෙව, තුම්හෙපි බ්‍යාධිතො අපරිමුත්තාව. යථෙව හි මය්හං, එවං තුම්හාකම්පි බ්‍යාධි ආගම්ස්සති, ඉති තස්ස පුරෙ ආගමනාව කල්‍යාණං කරොථා”ති. තෙනෙස දෙවදුතො නාම ජාතො.

කම්මකාරණා කම්මකාරණිකා වා චතුත්ථො දෙවදුතොති වෙදිතබ්බො. තත්ථ කම්මකාරණපක්ඛෙ ද්වන්තිංස තාව කම්මකාරණා අත්ථතො එවං වදන්ති නාම “මයං නිබ්බත්තමානා න රුක්ඛෙ වා පාසාණෙ වා නිබ්බත්තාම, තුම්හාදිසානං සරීරෙ නිබ්බත්තාම, ඉති අම්හාකං පුරෙ නිබ්බත්තිතොව කල්‍යාණං කරොථා”ති. තෙනෙතො දෙවදුතා නාම ජාතා. කම්මකාරණිකාපි අත්ථතො එවං වදන්ති නාම “මයං ද්වන්තිංස කම්මකාරණා කරොන්තා න රුක්ඛාදීසු කරොම, තුම්හාදිසෙසු සත්තෙසුයෙව කරොම, ඉති අම්හාකං තුම්හෙසු පුරෙ කම්මකාරණාකාරණතොව කල්‍යාණං කරොථා”ති. තෙනෙනෙපි දෙවදුතා නාම ජාතා.

මතකසත්තොපි අත්ථතො එවං වදන්ති නාම “පස්සථ හො මං ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඞිතං උද්ධුමාතකාදිභාවං පත්තං, මරණතොම්හි අපරිමුත්තතාය එදිසො ජාතො, න ඛො පනාහමෙව, තුම්හෙපි මරණතො අපරිමුත්තතාව. යථෙව හි මය්හං, එවං තුම්හාකම්පි මරණං ආගමිස්සති, ඉති තස්ස පුරෙ ආගමනාව කල්‍යාණං කරොථා”ති. තෙනෙස දෙවදුතො නාම ජාතො. තස්මා දහරකුමාරාදයො එත්ථ “දෙවදුතා”ති වෙදිතබ්බො.

අනමතග්ගියන්ති අනමතග්ගසංයුත්තං (සං. නි. 2.124). ධම්මාමතං පායෙසීති ලොකුත්තරධම්මාමතං පානං පටිලාභකරණවසෙන පායෙසීති අත්ථො. සමධිකානීති සහාධිකානී. සහත්ථො හෙත්ථ සංසද්දො. ඉසීති සීලක්ඛන්ධාදයො ධම්මක්ඛන්ධො එසි ගවෙසි පරියෙසීති ඉසීති වුවවති. පඤ්ච රට්ඨානීති පඤ්චවිධචිතරට්ඨානී. හිමවත්තං ගන්ත්වා ධම්මවක්කජ්ජවත්තනං පකාසෙන්නො යක්ඛසෙනං පසාදයීති යොජෙතබ්බං.

තෙන ව සමයෙනාති තස්මිං සමයෙ තෙසං ගමනතො පුබ්බභාගකාලෙ. ලද්ධං හවිස්සතීති වෙස්සවණසන්නිකා ලද්ධං හවිස්සති. වෙගසාති වෙගෙන. සමන්තතො ආරක්ඛං යපෙසීති “ඉතො පටියාය මා පවිසන්තු”ති අධිට්ඨානවසෙන සමන්තා ආරක්ඛං යපෙසි. අඛිච්ඡාදිභාවානි සහස්සානීති අඛිච්ඡාදි වතුත්ථානි අඛිච්ඡාදිභාවානි, අතිරෙකපඤ්චසතානි තිණි සහස්සානීති වුත්තං හොති. දියඛිච්ඡාදිසහස්සන්ති අඛිච්ඡාදි දුතියං දියඛිච්ඡං, අතිරෙකපඤ්චසතං එකං සහස්සන්ති අත්ථො. සොණුත්තරාති සොණො ව උත්තරො ව සොණුත්තරා. නිද්ධමෙත්වානාති පලාපෙත්වාන. අදෙසිසුන්ති අදෙසයුං.

අජ්ඣාපිට්ඨොති ආණන්තො. පුන දානීති එත්ථ දානීති නිපාතමත්තං, පුන ආගච්ඡෙය්‍යාම වා න වාති අත්ථො. රාජගහනගරපරිවත්තකෙනාති රාජගහනගරං පරිවජ්ජෙත්වා තතො ඛහි තං පදක්ඛිණං කත්වා ගතමග්ගෙන ගමනෙන වා. ඉදානි ථෙරමාතුයා වෙට්ඨනගරෙ නිවාසකාරණං දස්සෙතුං තස්ස නගරස්ස තස්සා ජාතිභූමිභාවං ථෙරස්ස ව අට්ඨුජ්ජන්ති. දස්සෙන්නො “අසොකො කිර කුමාරකාලෙ”තිආදිමාහ.

අයං පනෙත්ථ අනුපුබ්බිකථා – පුබ්බෙ කිර මොරියවංසෙ ජාතස්ස චන්දගුත්තස්ස නාම රඤ්ඤො පුත්තො බින්දුසාරො නාම කුමාරො පිතු අච්චයෙන පාටලිපුත්තම්හි නගරෙ රාජා අහොසි. තස්ස ද්වෙ පුත්තා සඋදරියා අහෙසුං, තෙසං එකුනසතමත්තා වෙමාතිකභාතරො අහෙසුං. රාජා පන තෙසං සබ්බපෙට්ඨකස්ස අසොකකුමාරස්ස උපරජ්ජට්ඨානඤ්ච අචන්තිරට්ඨඤ්ච දත්වා අථෙකදිවසං අත්තතො උපට්ඨානං ආගතං දිස්වා “තාත, උපරාජ, තව රට්ඨං ගන්ත්වා තත්ථ උජ්ජෙතීනගරෙ වසාහි”ති ආණාපෙසි. සො පිතු වචනෙන තං උජ්ජෙති. ගච්ඡන්තො අත්තරාමග්ගෙ වෙට්ඨගිරිනගරෙ වෙට්ඨනාමකස්ස සෙට්ඨස්ස සරෙ නිවාසං උපගන්ත්වා තස්ස සෙට්ඨස්ස ධිතරං ලක්ඛණසම්පන්නං යොබ්බනජ්ජන්තං වෙට්ඨගිරිං නාම කුමාරිං දිස්වා තාය පටිබ්බච්ඡන්තො මාතාපිතුනං කථාපෙත්වා තං

තෙහි දින්නං පටිලහිත්වා තාය සද්ධිං සංවාසං කප්පෙසි. සා තෙන සංවාසෙන සඤ්ජාතගබ්භා හුත්වා තතො උජ්ජෙනිං නීතා මහින්දකුමාරං ජනයි. තතො වස්සද්වයෙ අතික්කන්තෙ සඬ්ඝමිත්තඤ්ච ධිතරං. උපලහිත්වා උපරාජෙන සද්ධිං තත්ථ වසති. උපරාජස්ස පන පිතා ඛින්ද්‍යාරො මරණමඤ්චෙ නිපන්නො පුත්තං අසොකකුමාරං සරිත්වා තං පක්කොසාපෙනුං උජ්ජෙනිං මනුස්සෙ පෙසෙසි. තෙ තතො උජ්ජෙනිං ගන්ත්වා අසොකස්ස තං පවත්තිං ආරොවෙසුං. තෙසං වචනෙන සො පිතු සන්නිකං තුරිතගමනෙනාගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ වෙට්ඨගිරිතගරමිහි පුත්තදාරෙ යපෙත්වා පිතු සන්නිකං පාටලිපුත්තනගරං ගන්ත්වා ගතසමනන්තරමෙව කාලකතස්ස පිතූනො සරිරකිච්චං කාරාපෙත්වා තතො එකුනසතමත්තෙ වෙමාතිකභාතරො ච සාතාපෙත්වා විහතකණ්ටකො හුත්වා තත්ථ ඡත්තං. උස්සාපෙත්වා අභිසෙකං ගණ්හි. තදාපි ථෙරමාතා දාරකෙ රඤ්ඤො සන්නිකං පෙසෙත්වා සයං තත්ථෙව වෙට්ඨගිරිතගරෙ වසි. තෙන වුත්තං “සා තස්ස මාතා තෙන සමයෙන ඤාතිසරෙ වසි”ති.

ආරොපෙසිති පටිපාදෙසි. අම්භාකං ඉධ කත්තබ්බකිච්චං නිට්ඨිතන්ති මාතු දස්සනස්ස කතභාවං සන්ධායාහ. අනුභවතු තාව මෙ පිතරා පෙසිතං. අභිසෙකන්තිආදීසු අභිසෙකපෙසනාදිකථා විත්ථාරෙන උත්තරතො ආවි හවිස්සති. ඡණත්ථන්ති ඡණනිමිත්තං, ඡණහෙතුති අත්ථො, සයං ඡණකීළං අකාතුකාමොති වුත්තං හොති. තදා කිර දෙවානංපියතිස්සො ජෙට්ඨමුලමාසපුණ්ණමියං නක්ඛත්තං සොසාපෙත්වා “සලිලකීළාඡණං කරොථා”ති අමච්චෙ ආණාපෙත්වා සයං මීගවං කීළිතුකාමො මිස්සකපබ්බතං අගමාසි. මිස්සකපබ්බතන්ති පංසුපාසාණමිස්සකත්තා එවංලද්ධනාමං පබ්බතං. දිට්ඨසච්චොති අනාගාමිමග්ගෙන පටිවිද්ධසච්චො, අනාගාමිඵලං පත්තොති වුත්තං හොති. සො කිර ථෙරෙන අත්තනො මාතුදෙවියා දෙසිතං ධම්මං සුත්වා අනාගාමිඵලං සවිජාකාසි, සො ච ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යොති වෙදිතබ්බො. තථා හි ථෙරස්ස මාතුදෙවියා හගිනී තස්සා ධිතා, තස්සා අයං පුත්තො. වුත්තඤ්ඤෙනං මභාවංසෙ –

“දෙවියා හගිනී ධිතු, පුත්තො හණ්ඩුකනාමකො;
ථෙරෙන දෙවියා ධම්මං, සුත්වා දෙසිතමෙව තු;
අනාගාමිඵලං පත්වා, වසි ථෙරස්ස සන්නිකෙ”ති.

සම්මාසම්බුද්ධෙන ච තුම්භෙ බ්‍යාකතාති බොධිමුලෙ එව බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙත්වා තම්බපණ්ණිදීපං දිස්වා අනාගතෙ තස්ස දීපස්ස සම්පත්තිං දිට්ඨෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන “අනාගතෙ මහින්දො නාම හික්ඛු තම්බපණ්ණිදීපං පසාදෙස්සති”ති තුම්භෙ බ්‍යාකතා. තත්ථ තම්බපණ්ණිදීපන්ති දීපවාසිනො වුත්තා. ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤ්ඤාණං ආසයානුසයඤ්ඤාණඤ්ච “බුද්ධචක්ඛු”ති වුච්චති. තෙන පන ඉන්ද්‍රියපරොපරාදිං විනා අඤ්ඤං න සක්කා දට්ඨුන්ති “වොලොකෙත්තො”ති අවත්වා “වොලොකෙත්වා”ති වුත්තං. එතමත්ථන්ති “අනාගතෙ මහින්දො නාම හික්ඛු තම්බපණ්ණිදීපං පසාදෙස්සති”ති ඉමමත්ථං.

වෙට්සගිරිමිහි රාජගහෙහි දෙවියා කතවිභාරෙ. කාලොව ගමනස්ස, ගච්ඡාම දීපමුත්තමන්ති යොජෙතබ්බං. ඉදඤ්ච තෙසං පරිවිතක්කනිදස්සනං. පළිනාති ආකාසං පක්ඛන්දිංසු. අමිඛරෙති ආකාසෙ. එවමාකාසං පක්ඛන්දිත්වා කිං තෙ අකංසුති වෙතියපබ්බතෙ නිපතිංසුති දස්සෙන්නො ආහ “එවමුප්පතිකා ටෙරා, නිපතිංසු නගුත්තමෙ”ති. ඉදානි තස්ස පබ්බතස්ස පතිට්ඨිතට්ඨානං ටෙරානඤ්ච තත්ථ නිපතිතට්ඨානං දස්සෙතුං “පුරතො පුරසෙට්ඨස්සා”තිආදිගාථමාහ. පුරතොති පාචිනදිසාහාගෙ. පුරසෙට්ඨස්සාති අනුරාධපුරසඬ්ඛාතස්ස පුරවරස්ස. මෙසසන්නිහෙති සමන්තතො නීලවණ්ණත්තා නීලමහාමෙසසදිසෙ. සීලකුට්ඨිති එවංනාමකෙ පබ්බතකුට්ඨෙ. හංසාව නගමුද්ධනීති පබ්බතමුද්ධනි හංසා විය.

තත්ථ පන පතිට්ඨහන්තො කදා පතිට්ඨනීති ආහ “එවං ඉට්ටියාදීහි සද්ධි”න්තිආදි. පරිනිබ්බානතොති පරිනිබ්බානවස්සතො තං අවධිභූතං මුඤ්චිත්වා තතො උද්ධං ද්වින්නං වස්සසත්තානං උපරි ඡත්තිංසතිමෙ වස්සෙති අත්ථො ගහෙතබ්බො. කථං වෙදිතබ්බොති ආහ “අජාතසත්තුස්ස හී”තිආදි. තස්මිංයෙව වස්සෙති එත්ථ යස්මිං සංවච්ඡරෙ යස්මිඤ්ච දිවසෙ භගවා පරිනිබ්බුතො, තස්මිං සංවච්ඡරෙ තස්මිංයෙව ච දිවසෙ විජයකුමාරො ඉමං දීපමාගතොති වදන්ති. වුත්තඤ්ඤෙතං –

“ලඬිකායං විජයසනාමකො කුමාරො,
ඔතිණ්ණො ථීරමති තම්බපණ්ණිදිපෙ;
සාලානං යමකගුණානමන්තරස්මිං,
නිබ්බාතුං සයිතදිනෙ තථාගතස්සා”ති.

සීහකුමාරස්ස පුත්තොති එත්ථ කාලිඬ්ගරාජධිතු කුච්ඡස්මිං සීහස්ස ජාතො කුමාරො සීහකුමාරොති වෙදිතබ්බො, පුබ්බෙ අමනුස්සාවාසත්තා ආහ “මනුස්සාවාසං අකාසී”ති. වුද්දසමෙ වස්සෙති වුද්දසමෙ වස්සෙ සම්පත්තෙ. ඉධ විජයො කාලමකාසීති ඉමස්මිං තම්බපණ්ණිදිපෙ විජයරාජකුමාරො අට්ඨතිංස වස්සානි රජ්ජං කාරෙත්වා කාලමකාසී. තථා හි අජාතසත්තු රාජා ද්විත්තිංස වස්සානි රජ්ජං කාරෙසි, උදයහද්දො සොළස වස්සානි, තස්මා අජාතසත්තුස්ස අට්ඨමවස්සං ඉධ විජයස්ස පට්ඨමවස්සන්ති කත්වා තතො උද්ධං අජාතසත්තුස්ස චතුර්විසති වස්සානි උදයහද්දස්ස වුද්දස වස්සානීති විජයස්ස අට්ඨතිංස වස්සානි පරිපූරිංසු. තථා ච වුත්තං –

“විජයො ලඬිකමාගම්ම, සත්ථු නිබ්බානවාසරෙ;
අට්ඨතිංස සමාකාසී, රජ්ජං යක්ඛවිමද්දකො”ති.

“උදයහද්දස්ස පඤ්චදසමෙ වස්සෙ පණ්ඩුවාසුදෙවො නාම ඉමස්මිං දීපෙ රජ්ජං පාපුණ්”ති වුත්තත්තා උදයහද්දස්ස වුද්දසමවස්සසඬ්ඛාතං එකං වස්සං ඉමස්මිං දීපෙ විජයස්ස පණ්ඩුවාසුදෙවස්ස ච අන්තරෙ සීහළං අරාජිකං හුත්වා ධීතන්ති වෙදිතබ්බං. තස්මිඤ්ච වස්සෙ විජයරාජස්ස අමච්චා උපතිස්සං නාම අමච්චං ජෙට්ඨකං කත්වා

තස්ස නාමෙන කතෙ උපතිස්සගාමෙ වසන්තා අරාජිකං රජ්ජමනුසාසිංසු.
වුත්තඤ්ඤෙනං -

“තස්මිං මතෙ අමච්චා තෙ, පෙක්ඛන්තා ඛත්තියාගමං;
උපතිස්සගාමෙ යත්වාන, රට්ඨං සමනුසාසිසුං.

“මතෙ විජයරාජමහි, ඛත්තියාගමනා පුරා;
එකං වස්සං අයං ලඬකා-දීපො ආසි අරාජිකො”ති.

තත්ථාති ජම්බුදීපෙ. ඉධ පණ්ඩුවාසුදෙවො කාලමකාසිති ඉමස්මිං සිහළදීපෙ
පණ්ඩුවාසුදෙවො තිංස වස්සානි රජ්ජමනුසාසිත්වා කාලමකාසි. තථා හි උදයහද්දස්ස
අනන්තරං අනුරුද්ධො ච මුණ්ඩො ච අට්ඨ වස්සානි රජ්ජමනුසාසිංසු, තදනන්තරං
නාගදාසකො චතුච්ඡති වස්සානි, තස්මා උදයහද්දස්ස පඤ්චදසමසොළසමවස්සෙහි
සද්ධිං අනුරුද්ධස්ස ච මුණ්ඩස්ස ච අට්ඨ වස්සානි, නාගදාසකස්ස ච
චතුච්ඡතිවස්සෙසු ච්ඡති වස්සානීති පණ්ඩුවාසුදෙවස්ස රඤ්ඤො තිංස වස්සානි
පරිපූරිංසු. තෙනෙව වුත්තං -

“තතො පණ්ඩුවාසුදෙවො, රජ්ජං තිංස සමා අකා”ති;

තත්ථාති ජම්බුදීපෙ. සත්තරසමෙ වස්සෙහි සත්තරසමෙ වස්සෙ සම්පත්තෙ.
තථා හි නාගදාසකස්ස අනන්තරා සුසුනාගො අට්ඨාරස වස්සානි රජ්ජං කාරෙසි,
තස්මා නාගදාසකස්ස චතුච්ඡතිවස්සෙසු ච්ඡති වස්සානි යපෙත්වා සෙසෙහි චතුච්ඡ
වස්සෙහි සද්ධිං සුසුනාගස්ස අට්ඨාරසසු වස්සෙසු සොළස වස්සානීති ඉධ
අභයරඤ්ඤො ච්ඡති වස්සානි පරිපූරිංසු. වුත්තඤ්ඤෙනං -

“අභයො ච්ඡති වස්සානි, ලඬකාරජ්ජමකාරසී”ති;

දාමරිකොති යුද්ධකාරකො වොරො. පණ්ඩුකාභයො පන අභයස්ස
භාගිනෙය්‍යො රාජායෙව, න වොරො, ඛලක්කාරෙන පන රජ්ජස්ස ගහිතන්තා
“දාමරිකො”ති වුත්තං. රජ්ජං අග්ගහෙසිති එකදෙසස්ස ගහිතන්තා වුත්තං. අභයස්ස
හි ච්ඡතිමෙ වස්සෙ න තාව සබ්බං රජ්ජමග්ගහෙසිති. තථා හි ච්ඡතිමවස්සතො
පට්ඨාය අභයස්ස නව භාතිකෙ අත්තනො මාතුලෙ තත්ථ තත්ථ යුද්ධං කත්වා
සාතෙන්තස්ස අනභිසිත්තස්සෙව සත්තරස වස්සානි අතික්කමිංසු, තතොයෙව ච
තානි රාජසුඤ්ඤානි නාම අගෙසුං. තථා ච වුත්තං -

“පණ්ඩුකාභයරඤ්ඤො ච, අභයස්ස ච අත්තරෙ;
රාජසුඤ්ඤානි වස්සානි, අගෙසුං දස සත්ත වා”ති.

තත්ථාති ජම්බුදීපෙ. පණ්ඩුකස්සානි පණ්ඩුකාභයස්ස. භවති හි එකදෙසෙනපි
වොහාරො “දෙවදත්තො දත්තො”ති යථා. සත්තරස වස්සානි පරිපූරිංසුති
අනභිසිත්තස්සෙව පරිපූරිංසු. එත්ථ ච කාලාසොකස්ස සොළසමවස්සං යපෙත්වා

පන්තරස වස්සානි හෙට්ඨා සුසුනාගස්ස සත්තරසමඅට්ඨාරසමවස්සානි ව ද්වෙ ගහෙත්වා සත්තරස වස්සානි ගණිතබ්බානි. තානි හෙට්ඨා එකෙන වස්සෙන සහ අට්ඨාරස භොන්තීති තානි රාජසුඤ්ඤානි සත්තරස වස්සානි හෙට්ඨා විජයපණ්ඩුවාසුදෙවරාජුනමන්තරෙ අරාජිකෙන එකෙන වස්සෙන සද්ධිං අට්ඨාරස රාජසුඤ්ඤවස්සානි නාම භොන්ති.

වන්දගුත්තස්ස වුද්දසමෙ වස්සෙ ඉධ පණ්ඩුකාභයො කාලමකාසීති
වන්දගුත්තස්ස වුද්දසමෙ වස්සෙ ඉමස්මිං තම්බපණ්ණිදීපෙ පණ්ඩුකාභයො නාම රාජා සත්තති වස්සානි රජ්ජමනුසාසිත්වා කාලමකාසි. තථා හි සුසුනාගස්ස පුත්තො කාලාසොකො අට්ඨවිසති වස්සානි රජ්ජං කාරෙසි. තතො තස්ස පුත්තා දස භාතුකා ද්වෙවිසති වස්සානි රජ්ජං කාරෙසුං, තෙසං පච්ඡා නව නන්දා ද්වෙවිසති, වන්දගුත්තො චතුර්විසති වස්සානි රජ්ජං කාරෙසි. තත්ථ කාලාසොකස්ස අට්ඨවිසතිවස්සෙසු පන්තරස වස්සානි හෙට්ඨා ගහිතානීති තානි යපෙත්වා සෙසානි තෙරස වස්සානි, දසභාතුකානං ද්වෙවිසති, තථා නවනන්දානං ද්වෙවිසති, වන්දගුත්තස්ස වුද්දසමවස්සං යපෙත්වා තෙරස වස්සානීති පණ්ඩුකාභයස්ස සත්තති වස්සානි පරිපූරිංසු. තථා ව චුත්තං -

“පණ්ඩුකාභයනාමස්ස, රඤ්ඤො වස්සානි සත්තති” ති;

තත්ථ අසොකධම්මරාජස්ස සත්තරසමෙ වස්සෙ ඉධ මුට්ඨිවරාජා කාලමකාසීති තස්මිං ඡම්බුදීපෙ අසොකධම්මරාජස්ස සත්තරසමෙ වස්සෙ ඉධ මුට්ඨිවො නාම රාජා සට්ඨි වස්සානි රජ්ජමනුසාසිත්වා කාලමකාසි. තථා හි වන්දගුත්තස්ස පුත්තො බින්දුසාරො අට්ඨවිසති වස්සානි රජ්ජං කාරෙසි, තතො තස්ස පුත්තො අසොකධම්මරාජා රජ්ජං පාපුණි, තස්මා වන්දගුත්තස්ස හෙට්ඨා චුත්තෙසු චතුර්විසතිවස්සෙසු තෙරස වස්සානි ගහිතානීති තානි යපෙත්වා සෙසානි එකාදස වස්සානි, බින්දුසාරස්ස අට්ඨවිසති වස්සානි, අසොකස්ස අනභිසිත්තස්ස වත්තාරි වස්සානි, අභිසිත්තස්ස සත්තරස වස්සානීති එවං සට්ඨි වස්සානි ඉධ මුට්ඨිවස්ස පරිපූරිංසු. තථා ව චුත්තං -

“මුට්ඨිවො සට්ඨි වස්සානි, ලඬ්ඬකාරජ්ජමකාරසී” ති;

දෙවානංපියතිස්සො රජ්ජං පාපුණිති අසොකධම්මරාජස්ස අට්ඨාරසමෙ වස්සෙ පාපුණි. ඉදානි පරිනිබ්බුතෙ භගවති අජාතසත්තුආදීනං වස්සගණනාවසෙන පරිනිබ්බානතො ද්වින්තං වස්සසතානං උපරි ඡත්තිංසති වස්සානි එකතො ගණෙත්වා දස්සෙන්තො ආහ “පරිනිබ්බුතෙ ව සම්මාසම්බුද්ධෙ” තිආදි. තත්ථ අජාතසත්තුස්ස චතුර්විසතීති පරිනිබ්බානවස්සසඬ්ඬානං අට්ඨමවස්සං මුඤ්චිත්වා චුත්තං. අසොකස්ස පුත්තකා දස භාතුකරාජානොති කාලාසොකස්ස පුත්තා හද්දසෙනො කොරණ්ඩවණ්ණො මඬ්ඬුරො සබ්බඤ්ජහො ජාලිකො උභකො සඤ්චයො කොරබොයා නන්දිවඬ්ඬිනො පඤ්චමකොති ඉමෙ දස භාතුකරාජානොති වෙදිතබ්බා. උග්ගසෙනනන්දො පණ්ඩුකනන්දො පණ්ඩුගතිනන්දො භූතපාලනන්දො රට්ඨපාලනන්දො ගොවිසාණකනන්දො සවිද්ධකනන්දො

කෙවට්ටකනන්දො ධනනන්දොති ඉමෙ නව නන්දාති වෙදිතබ්බො. එතෙන රාජවංසානුසාරෙනාති එතෙන ජම්බුදීපවාසිරාජුනං වංසානුසාරෙන වෙදිතබ්බමෙතන්ති අත්ථො.

තම්බපණ්ණිදීපවාසීනම්පි පුන රාජුනං වසෙන එවං ගණනා වෙදිතබ්බො – සම්මාසම්බුද්ධස්ස පරිනිබ්බානවස්සං ඉධ විජයස්ස පද්ධං වස්සන්ති කත්වා තං අපනෙත්වා පරිනිබ්බානවස්සතො උද්ධං විජයස්ස සත්තතිංස වස්සානි, තතො අරාජිකමෙකවස්සං, පණ්ඩුවාසුදෙවස්ස තිංස වස්සානි, අභයස්ස වීසති වස්සානි, පණ්ඩුකාභයස්ස අභිසෙකතො පුබ්බෙ සත්තරස වස්සානි, අභිසිත්තස්ස සත්තති වස්සානි, මුට්ඨිවස්ස සට්ඨි වස්සානි, දෙවානංසියතිස්සස්ස පද්ධං වස්සන්ති එවං පරිනිබ්බානතො ද්විත්තං වස්සසත්තං උපරි ඡත්තිංස වස්සානි වෙදිතබ්බානි.

පෙට්ඨමාසස්ස පුණ්ණමියං පෙට්ඨනක්ඛත්තං මූලනක්ඛත්තං වා හොතීති ආහ “පෙට්ඨමූලනක්ඛත්තං නාම හොතී”ති. තස්මිං පන නක්ඛත්තෙ කත්තබ්බජණම්පි තන්තිස්සයත්තා තමෙව නාමං ලහතීති වෙදිතබ්බං. මීගවන්ති මීගානං වානනතො හෙසනතො බාධනතො මීගවන්ති ලද්ධසමඤ්ඤං මීගවං. රොහිතමීගරූපන්ති ගොකණ්ණමීගවෙසං. ජියන්ති ධනුජියං. අනුබන්ධන්තොති පදසා අනුධාවන්තො. මමංයෙව රාජා පස්සතුති එත්ථ “අම්හෙසු බහුසු දිට්ඨෙසු රාජා අතිවිය භාගිස්සති”ති ඉමිනා කාරණෙන අත්තානමෙව දස්සෙතුං “මමංයෙව පස්සතු”ති අධිට්ඨාසීති වෙදිතබ්බං. “චිත්තෙසී”ති වත්වා තස්ස චිත්තනාකාරං දස්සෙන්තො ආහ “ඉමස්මිං දීපෙ ජාතො”තිආදි. ථෙරො තස්ස පරිචිතක්කං ජානිත්වා අත්තතො සභාවං කථෙත්වා තං අස්සාසෙතුකාමො “සමණා මයං මහාරාජා”තිආදිමාහ. මහාරාජ මයං සමණා නාම, ත්වං පරිචිතක්කං මා අකාසීති වුත්තං හොති. තවෙව අනුකම්පායාති තව අනුකම්පත්ථාය එව ආගතා, න විමුඛභාවත්ථායාති අධිජ්ජායො. “ඉමෙ සමණා නාමා”ති අජානන්තස්ස “සමණා මයං, මහාරාජා”ති කස්මා ථෙරො ආහාති වෙ? අසොකධම්මරාජෙන පෙසිතසාසනෙනෙව පුබ්බෙ ගභිතසමණසඤ්ඤං සාරෙතුං එවමාහාති. ඉමමත්ථං විභාවෙතුං “කෙන ව සමයෙනා”තිආදි වුත්තං.

අදිට්ඨා හුත්වා සභායකාති අදිට්ඨසභායකා, අඤ්ඤමඤ්ඤං අදිස්වාච සභායකභාවං උපගතාති වුත්තං හොති. ඡාතපබ්බතපාදෙති ඡාතවාහස්ස නාම පබ්බතස්ස පාදෙ. තං කිර පබ්බතං අනුරාධපුරා පුබ්බදක්ඛිණදිසාභාගෙ අතිරෙකයොජනද්වයමත්ථකෙ තිට්ඨති. තම්හි යානෙ පච්ඡා සද්ධාතිස්සො නාම මහාරාජා විහාරං කාරාපෙසි, තං “ඡාතවිහාර”න්ති වොහරිංසු. “රථයට්ඨිජ්ජමාණාති ආයාමතො ව ආවට්ටතො ව රථපතොදෙන සමජ්ජමාණා”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. මහාවංසෙපි වුත්තං –

“ඡාතපබ්බතපාදමිහි, තිස්සො ව වෙළියට්ඨියො;
ජාතා රථපතොදෙන, සමානා පරිමාණතො”ති.

ගණ්ඨිපදෙ පන “රථයට්ඨිප්පමාණාති රථස්ස ධජයට්ඨිප්පමාණා”ති වුත්තං.
උප්පජ්ජිංසුති තස්ස අභිසෙකසමකාලමෙව උප්පජ්ජිංසු. එවමුත්තරිපි වක්ඛමානානං
අච්ඡරියානං පාතුභාවො වෙදිතඛිබ්බො. තථා ච වුත්තං මහාවංසෙ –

“දෙවානංපියතිස්සො සො, රාජාසි පිතුඅච්චයෙ;
තස්සාභිසෙකෙන සමං, බහුනච්ඡරියානහු”ති.

එකා ලතා යට්ඨි නාමාති කඤ්චනලතාය පටිමණ්ඩිතත්තා එවංලද්ධනාමා එකා
යට්ඨි අහොසි. තං අලඬකරිත්වා උප්පන්තලතාති තං රජතවණ්ණං යට්ඨිං
අලඬකරිත්වා තත්ථෙව චිත්තකම්මකතා විය උප්පන්තලතා. බායතීති දිස්සති.
කිඤ්ජක්ඛාතීති කෙසරාති. එතාති ච පුප්ඵයට්ඨියං නිලපුප්ඵාදිති සකුණයට්ඨියඤ්ච
නානප්පකාරා මිගපක්ඛිනො තත්ථෙව චිත්තකම්මකතා විය පඤ්ඤායන්තීති
දට්ඨඛිබ්බං. සෙතා රජතයට්ඨිවාති රජතමයයට්ඨි විය එකා යට්ඨි සෙතවණ්ණාති
අත්ථො. ලතාති තත්ථෙව චිත්තකම්මකතා විය දිස්සමානලතා. නිලාදි යාදිසං
පුප්ඵන්ති යාදිසං ලොකෙ නිලාදිපුප්ඵං අත්ථි, තාදිසං පුප්ඵයට්ඨිමිති බායතීති
අත්ථො.

අනෙකච්ඡිතං රතනං උප්පජ්ජිති අනෙකප්පකාරං රතනං සමුද්දතො සයමෙව
තීරං ආරුහිත්වා වෙලන්තෙ ඌථිවෙගාභිජාතමරියාදවට්ඨි විය උප්පජ්ජි, උට්ඨිහිත්වා
අට්ඨාසිති අත්ථො. තම්බපණ්ණියං පන අට්ඨි මුත්තා උප්පජ්ජිංසුති එත්ථාපි
තම්බපණ්ණියං සමුද්දතො සයමෙව උට්ඨිහිත්වා ජාතිතො අට්ඨි මුත්තා සමුද්දතීරෙ
වුත්තනායෙනෙව යීතාති වෙදිතඛිබ්බො. වුත්තඤ්ඤෙනං මහාවංසෙ –

“ලඬකාදීපමිති සකලෙ, නිධයො රතනාති ච;
අන්තොයීතාති උග්ගන්ත්වා, පට්ඨිතලමාරුහුං.

“ලඬකාදීපසම්පමිති, භින්නනාවාගතාති ච;
තත්ත ජාතාති ච ඵලං, රතනාති සමාරුහුං.

“භයගජා රථාමලකා, වලයඬගුලිවෙය්කා;
කකුධඵලා පාකතිකා, ඉච්චෙනා අට්ඨි ජාතිතො.

“මුත්තා සමුද්දා උග්ගන්ත්වා, තීරෙ වට්ඨි විය යීතා;
දෙවානංපියතිස්සස්ස, සබ්බපුඤ්ඤච්ඡමිති”න්ති.

භයමුත්තාති අස්සරූපසණ්ඨානමුත්තා. ගජමුත්තාති හත්ථිරූපසණ්ඨානා. එවං
සබ්බත්ථ තංතංසණ්ඨානවසෙන මුත්තාහෙදො වෙදිතඛිබ්බො. අඬගුලිවෙය්කමුත්තාති
අඬගුලියකසණ්ඨානා, මුද්දිකාසණ්ඨානාති අත්ථො. කකුධඵලමුත්තාති
කකුධරුක්ඛඵලාකාරා බහු අසාමුද්දිකා මුත්තා. රාජකකුධභණ්ඩාතීති
රාජාරහඋත්තමභණ්ඩාති. තාති සරූපෙන දස්සෙන්තො ආහ “ජත්තං
වාමර”න්තිආදි. අඤ්ඤඤච බහුවිධං පණ්ණාකාරං පභිණ්ණි සම්බන්ධො. සඬබන්ති

අභිසෙකාසිඤ්චනකං සාමුද්දිකං දක්ඛිණාවට්ටං සඬ්ඛං. අනොතත්තොදකමෙව “ගඬගොදක”න්ති චුත්තං. වඩ්ඪමානන්ති අලඬකාරචුණ්ණං. “නභානචුණ්ණ”න්ති කෙවි. වටංසකන්ති කණ්ණපිළන්ධනවටංසකන්ති චුත්තං හොති. “වටංසකං කණ්ණචුළිකට්ඨානෙ ඔලම්බක”න්තිපි වදන්ති. භිඬගාරන්ති සුවණ්ණමයං මහාභිඬගාරං. “මකරමුඛසණ්ඨානා ඛලිකම්මාදිකරණත්ථං කතා භාජනවිකතී”තිපි වදන්ති. නන්දියාවට්ටන්ති කාකපදසණ්ඨානා මඬගලත්ථං කතා සුවණ්ණභාජනවිකතී. කඤ්ඤන්ති ඛත්තියකුමාරිං. අධොවිමං දුස්සයුගන්ති කිලිට්ඨෙ ජාතෙ අග්ගිමිහි පක්ඛිත්තමත්තෙ පරිසුද්ධභාවමුපගච්ඡන්තං අධොවිමං දුස්සයුගං. හත්ථපුඤ්ජනන්ති පිතවණ්ණං මහග්ගං හත්ථපුඤ්ජනපටං. හරිවන්දනන්ති හරිවණ්ණවන්දනං, සුවණ්ණවණ්ණවන්දනන්ති අත්ථො. ලොහිතවන්දනං වා, ගොසිතවන්දනන්ති අත්ථො. තං කිර උද්ධනෙ කුට්ඨතෙලම්හි පක්ඛිත්තමත්තං සකලම්පි තෙලං අග්ගිඤ්ච නිබ්බාපනසමත්ථං වන්දනං. තෙනෙව “ගොසිතවන්දන”න්ති චුච්චති. ගොසද්දෙන හි ජලං චුච්චති, තං විය සිතං වන්දනං ගොසිතවන්දනං. නාගභවනසම්භවං අරුණවණ්ණමත්තිකං. හරිතකං ආමලකන්ති අගදහරිතකං අගදාමලකං. තං ඛිජ්ජමෙව සරිරමලසොධනාදිකරණසමත්ථං හොති.

උණ්ඨිසන්ති උණ්ඨිසපට්ටං. වෙය්නන්ති සීසවෙය්නං. සාරපාමඬගන්ති උත්තමං රතනපාමඬගසුත්තං. වත්ථකොට්ඨකන්ති වත්ථයුගමෙව. නාගමාහටන්ති නාගෙහි ආහටං. ම-කාරො පදසන්ධිකරො. අමතොසධන්ති එවංනාමිකා ගුළිකජාති, අමතසදිසකිච්චත්තා එවං චුච්චති. තං කිර පරිපන්ථං විධමෙත්වා සබ්බත්ථ සාධෙත්තෙහි අගදොසධසම්භාරෙහි යොජෙත්වා වට්ටෙත්වා කතං ගුළිකං. තං පන රාජුනං මුඛසොධනනභානපරියොසානෙ මහතා පරිභාරෙන උපනෙන්නි. තෙන තෙ අඬගරාගං නාම කරොන්නි, කරොන්නා ව යථාරහං ද්විහි තීහි අගදොසධරඬගතිලකාහි නලාටකඅංසකුට්ඨරමජ්ඣසඬ්ඛාතං අඬගං සජ්ජෙත්වා අඬගරාගං කරොන්නීති වෙදිතබ්බං. සා පන ගුළිකා අභිච්චිජ්ජාදීනම්පි විසං හනති, තෙනපි තං චුච්චති “අමතොසධ”න්ති.

අහං බුද්ධඤ්චාතිආදීසු සබ්බධම්මෙ යාථාවතො අබුජ්ඣ පටිබුජ්ඣති බුද්ධොති සඬ්ඛං ගතං සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච, අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකතනිරොධෙ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ ව අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතීති ධම්මොති සඬ්ඛං ගතං පරියත්තියා සද්ධිං නව ලොකුත්තරධම්මඤ්ච, දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතත්තා සඬ්ඝොති සඬ්ඛං ගතං අරියසාවකසඬ්ඝඤ්ච අහං සරණං ගතො පරායණන්ති උපගතො, හජිං සෙවින්ති අත්ථො. අථ වා හිංසනී තජ්ජසාදනග්ගරුකතාහි විහතකිලෙසෙන තජ්ජරායණතාකාරජ්ජවත්තෙන චිත්තුජ්ජාදෙන සරණගතානං තෙනෙව සරණගමනෙන භයං සන්තාසං දුක්ඛං දුග්ගතිං පරිකිලෙසං හනති විනාසෙතීති සරණං, රතනත්තයස්සෙතං අධිච්චනං. අපිච්ච සම්මාසම්බුද්ධො හිතෙ පචත්තෙනෙ අහිතා ව නිචත්තෙනෙ සත්තානං භයං හිංසනීති සරණන්ති චුච්චති. ධම්මොපි භවකන්තාරා උත්තාරණෙන අස්සාසදානෙන ව සත්තානං භයං හිංසනීති සරණන්ති චුච්චති. සඬ්ඝොපි අජ්ජකානම්පි කාරානං විපුලඵලපටිලාභකරණෙන සත්තානං භයං හිංසනීති සරණන්ති චුච්චති. ඉමිනා අත්ථෙප්පන සරණභූතං රතනත්තයං.

තෙතෙව කාරණෙන සරණන්ති ගතො අවගතො, ජානින්ති අත්ථො. උපාසකත්තං දෙසෙසින්ති රතනත්තයං උපාසතීති උපාසකොති එවං දස්සිතං උපාසකභාවං මයි අහිනිවිට්ඨං වාචාය පකාසෙසින්ති අත්ථො, “උපාසකොහං අජ්ජතග්ගෙ පාණුපෙන සරණං ගතො”ති එවං උපාසකත්තං පටිවෙදෙසින්ති වුත්තං හොති. සකාපුත්තස්ස සාසනෙති සකාසස්ස සුද්ධොදනස්ස පුත්තො සො භගවා සකාපුත්තො, තස්ස සකාපුත්තස්ස සාසනෙති අත්ථො. සද්ධාති සද්ධාය, “සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා”තිආදියු විය යකාරලොපො දට්ඨබ්බො. උපෙහීති උපගච්ඡ.

අසොකරඤ්ඤා පෙසිතෙන අභිසෙකෙනාති අසොකරඤ්ඤා පෙසිතෙන අභිසෙකුපකරණෙන. යදා හි දෙවානංපියතිස්සො මහාරාජා අත්තනො සභායස්ස ධම්මාසොකරඤ්ඤො ඉතො වෙළයට්ඨියාදයො මහාරහෙ පණ්ණාකාරෙ පෙසෙසි. තදා සොපි තෙ දිස්වා පසිදිත්වා අතිවිය තුට්ඨො “ඉමෙහි අතිරෙකතරං කිං නාම මහග්ගං පටිපණ්ණාකාරං සභායස්ස මෙ පෙසෙස්සාමි”ති අමච්චෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා ලඬිකාදිපෙ අභිසෙකපරිහාරං පුච්ඡිත්වා “න තත්ථ ඊදිසො අභිසෙකපරිහාරො අත්ථි”ති සුත්වා “සාධු වත මෙ සභායස්ස අභිසෙකපරිහාරං පෙසෙස්සාමි”ති වත්වා සාමුද්දිකසඬ්ඛාදීනි තිණි සඬ්ඛානි ව ගඬිගොදකඤ්ච අරුණවණ්ණමත්තිකඤ්ච අට්ඨට්ඨ බත්තියබ්බාහ්මණගහපතිකඤ්ඤායො ව සුවණ්ණරජතලොහමත්තිකාමයසට්ඨෙ ව අට්ඨහි සෙට්ඨිකුලෙහි සද්ධිං අට්ඨ අමච්චකුලානි වාති එවං සබ්බට්ඨකං නාම ඉධ පෙසෙසි “ඉමෙහි මෙ සභායස්ස පුත අභිසෙකං කරොථා”ති, අඤ්ඤඤච අභිසෙකත්ථාය බහුං පණ්ණාකාරං පෙසෙසි. තෙන වුත්තං “අසොකරඤ්ඤා පෙසිතෙන අභිසෙකෙනා”ති. එකො මාසො අභිසිත්තස්ස අස්සාති එකමාසාහිසිත්තො. කථං පන තස්ස තදා එකමාසාහිසිත්තතා විඤ්ඤායතීති ආහ “විසාඛපුණ්ණමායං හිස්ස අභිසෙකමකංසු”ති, පුබ්බෙ කතාහිසෙකස්සපි අසොකරඤ්ඤා පෙසිතෙන අනග්ගෙන පරිහාරෙන විසාඛපුණ්ණමායං පුත අභිසෙකමකංසුති අත්ථො. වුත්තඤ්ඤෙනං මහාවංසෙ –

“තෙ මිගසිරමාසස්ස, ආදිවන්දොදයං දිනෙ;
අභිසිත්තඤ්ච ලඬිකින්දං, අමච්චා සාමිහත්තිනො.

“ධම්මාසොකස්ස වචනං, සුත්වා සාමිහිතෙ රතා;
පුනාපි අභිසෙවිංසු, ලඬිකාහිතසුබ්බෙ රත”න්ති.

දීපවංසෙපි වෙනං වුත්තං –

“විසාඛමාසෙ ද්වාදසියං, ජම්බුදීපා ඉධාගතා;
අභිසෙකං සපරිවාරං, අසොකධම්මෙන පෙසිතං.

“දුතියං අභිසිඤ්චිත්ථ, රාජානං දෙවානංපියං;
අභිසිත්තො දුතියාහිසෙකෙන, විසාඛමාසෙ උපොසථෙ.

“තතො මාසෙ අතික්කම්ම, ජෙට්ඨමාසෙ උපොසථෙ;

මහින්දෝ සත්තමෝ හුත්වා, ජම්බුදීපා ඉධාගතෝ” ති.

තදා පන තස්ස රඤ්ඤො විසාබ්පුණ්ණමාය අභිසෙකස්ස කතත්තා තතො පභුති යාවජ්ජතනා විසාබ්පුණ්ණමායමෙව අභිසෙකකරණමාවිණ්ණං.

අභිසෙකවිධානඤ්ඤේත්ථ එවං වෙදිතබ්බං – අභිසෙකමඬගලත්ථං.

අලඬකතප්පටියත්තස්ස මණ්ඩපස්ස අත්තො කතස්ස උදුම්බරසාබ්මණ්ඩපස්ස මජ්ඣේ සුප්පතිට්ඨිතෙ උදුම්බරහද්දපියම්භි අභිසෙකාරහං අභිජච්චං ඛත්තියං නිසීදාපෙත්වා පයමං තාව මඬගලාහරණභූසිතා ජාතිසම්පන්නා ඛත්තියකඤ්ඤා ගඬගොදකපුණ්ණං සාමුද්දිකං දක්ඛිණාවට්ටසඬ්ඛං උභොහි හත්ථෙහි සක්කච්චං ගහෙත්වා සීසොපරි උස්සාපෙත්වා තෙන තස්ස මුද්ධනි අභිසෙකොදකං අභිසිඤ්චති, එවඤ්ච වදෙති “දෙව, තං සබ්බෙපි ඛත්තියගණා අත්තානමාරක්ඛණත්ථං ඉමිනා අභිසෙකෙන අභිසෙකිකං මහාරාජං කරොන්ති, ත්වං රාජධම්මෙසු ඨිතො ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙහි, එතෙසු ඛත්තියගණෙසු ත්වං පුත්තසිනෙහානුකම්පාය සහිතවිත්තො හිතසමමෙත්තවිත්තො ච හව, රක්ඛාවරණගුත්තියා තෙසං රක්ඛිතො ච භවාහි” ති.

තතො පුන පුරොහිතොපි පුරොහිච්චට්ඨානානුරූපාලඬකාරෙහි අලඬකතප්පටියත්තො ගඬගොදකපුණ්ණං රජතමයසඬ්ඛං උභොහි හත්ථෙහි සක්කච්චං ගහෙත්වා තස්ස සීසොපරි උස්සාපෙත්වා තෙන තස්ස මුද්ධනි අභිසෙකොදකං අභිසිඤ්චති, එවඤ්ච වදෙති “දෙව, තං සබ්බෙපි බ්‍රාහ්මණගණා අත්තානමාරක්ඛණත්ථං ඉමිනා අභිසෙකෙන අභිසෙකිකං මහාරාජං කරොන්ති, ත්වං රාජධම්මෙසු ඨිතො ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙහි, එතෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු ත්වං පුත්තසිනෙහානුකම්පාය සහිතවිත්තො හිතසමමෙත්තවිත්තො ච හව, රක්ඛාවරණගුත්තියා තෙසං රක්ඛිතො ච භවාහි” ති.

තතො පුන සෙට්ඨිපි සෙට්ඨිට්ඨානානුරූපභූසනභූසිතො ගඬගොදකපුණ්ණං රතනමයසඬ්ඛං උභොහි හත්ථෙහි සක්කච්චං ගහෙත්වා තස්ස සීසොපරි උස්සාපෙත්වා තෙන තස්ස මුද්ධනි අභිසෙකොදකං අභිසිඤ්චති, එවඤ්ච වදෙති “දෙව තං සබ්බෙපි ගහපතිගණා අත්තානමාරක්ඛණත්ථං ඉමිනා අභිසෙකෙන අභිසෙකිකං මහාරාජං කරොන්ති, ත්වං රාජධම්මෙසු ඨිතො ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙහි, එතෙසු ගහපතිගණෙසු ත්වං පුත්තසිනෙහානුකම්පාය සහිතවිත්තො හිතසමමෙත්තවිත්තො ච හව, රක්ඛාවරණගුත්තියා තෙසං රක්ඛිතො ච භවාහි” ති.

තෙ පන තස්ස එවං වදන්තා “සවෙ ත්වං අම්භාකං වචනානුරූපෙන රජ්ජං කාරෙස්සසි, ඉච්චෙනං කුසලං. නො වෙ කාරෙස්සසි, තව මුද්ධා සත්තධා ඵලතු” ති එවං රඤ්ඤො අභිසපන්නි වියාති දට්ඨබ්බං. ඉමස්මිං පන දීපෙ දෙවානංපියතිස්සස්ස මුද්ධනි ධම්මාසොකෙනෙව ඉධ පෙසිතා ඛත්තියකඤ්ඤායෙව අනොතත්තොදකපුණ්ණෙන සාමුද්දිකදක්ඛිණාවට්ටසඬ්ඛෙන අභිසෙකොදකං අභිසිඤ්චීති වදන්ති. ඉදඤ්ච යථාචුත්තං අභිසෙකවිධානං මජ්ඣිමනිකායෙ චූළසීහනාදසුත්තවණ්ණනායං සිහළට්ඨකථායමිපි “පයමං තාව අභිසෙකං

ගණ්භන්තානං රාජුනං සුවණ්ණමයාදීනි තිණි සඬබානි ව ගඬගොදකඤ්ච
බත්තියකඤ්ඤඤච ලද්ධං වට්ටනි” තිආදිනා වුත්තන්ති වදන්ති.

සම්මොදනීයං කථං කථයමානොති පිතිපාමොජ්ජසඬබානසම්මොදජනනතො
සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො ව සම්මොදනීයං “කච්චි හන්තෙ බමනීයං, කච්චි
යාපනීයං, කච්චි වො අප්පාබාධං අප්පාතඬකං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුච්භාරො” ති
ඵවමාදිකථං කථයමානො. ඡ ඡනෙ දස්සෙසීති රඤ්ඤා සද්ධිං ආගතානං “න ඉමෙ
යක්ඛා, මනුස්සා ඉමෙ” ති සඤ්ජානනත්ථං හණ්ඩුකස්ස උපාසකස්ස ආනීතත්තා
තෙන සද්ධිං ඡ ඡනෙ දස්සෙසී. තෙවිජ්ජාති
පුබ්බෙනිවාසදිබ්බවක්ඛුආසවක්ඛයසඬබානාහි තිහි විජ්ජාහි සමන්තාගතා.
ඉද්ධිජ්ජත්තාති ඉද්ධිවිධඤාණං පත්තා. වෙනොපරියකොව්දාති පරෙසං විත්තාවාරෙ
කුසලා. ඵවමෙත්ථ පඤ්ච අභිඤ්ඤා සරුපෙන වුත්තා, දිබ්බසොතං පන තාසං
වසෙන ආගතමෙව හොති. බහුති ඵවරුපා ඡලහිඤ්ඤා බුද්ධසාවකා බහු ගණනපථං
අතික්කන්තා සකලජම්බුදීපං කාසාවපජ්ජොතං කත්වා විවරන්තීති. කෙච් පන
“තෙවිජ්ජා ඉද්ධිජ්ජත්තා ව බිණාසවා වෙනොපරියකොව්දා කෙච් බිණාසවාති විසුං
යොජෙත්වා ‘අරහන්තො’ ති ඉමිනා සුක්ඛවිපස්සකා වුත්තා” ති වදන්ති.

පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියන්ති පඤ්ඤාපාටවං, පඤ්ඤාය තික්ඛවිසදභාවන්ති අත්ථො.
ආසන්නන්ති ආසන්නෙ ධීතං. සාධු මහාරාජ පණ්ඩිතොසීති රාජානං පසංසති. පුන
විමංසන්තො “අත්ථී පන තෙ මහාරාජා” තිආදිමාහ. වුළහත්ථීපදොපමසුත්තන්තං
කට්ඨෙසීති “අයං රාජා ‘ඉමෙ සමණා නාම ඊදිසා, සීලාදිපටිපත්ති ව තෙසං ඊදිසී’ ති ව
න ජානාති, හන්ද නං ඉමාය වුළහත්ථීපදොපමසුත්තන්තදෙසනාය
සමණභාවුපගමනං සමණපටිපත්තිඤ්ච විඤ්ඤාපෙස්සාමී” ති වින්තෙත්වා පයමං
වුළහත්ථීපදොපමසුත්තන්තං කට්ඨෙසී. තත්ථ හි –

“ඵවමෙව බො, බ්‍රාහ්මණ, ඉධ තථාගතො ලොකෙ උජ්ජජ්ජති අරහං
සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාවරණසම්පන්නො...පෙ.... සාත්ථං සබ්බඤ්ජනං
කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති, තං ධම්මං සුඤ්ඤාති ගහපති
වා ගහපතිපුත්තො වා අඤ්ඤතරස්මිං වා කුලෙ පච්චාජානො, සො තං ධම්මං
සුත්වා තථාගතෙ සද්ධිං පටිලහති, සො තෙන සද්ධාපටිලාහෙන
සමන්තාගතො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති ‘සම්බාධො සරාවාසො රජොපථො,
අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා, නයිදං සුකරං අගාරං අජ්ඣාචසනා
ඵකන්තපරිපුණ්ණං ඵකන්තපරිසුද්ධං සඬබලිබ්බං බ්‍රහ්මචරියං වරිතුං,
යන්ත්‍රානාහං කෙසමස්සුං ඔභාරෙත්වා කාසායාති වත්ථානි අවිජාදෙත්වා
අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජෙය්‍යා’න්ති. සො අපරෙන සමයෙන අජ්ජං වා
හොගක්ඛන්ධං පහාය මහන්තං වා හොගක්ඛන්ධං පහාය අජ්ජං වා
ඤාතිපරිවට්ටං පහාය මහන්තං වා ඤාතිපරිවට්ටං පහාය කෙසමස්සුං
ඔභාරෙත්වා කාසායාති වත්ථානි අවිජාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං
පබ්බජති.

“සො එවං පබ්බජිතො සමානො භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති නිහිතදණ්ඩො නිහිතසත්ථො, ලජ්ජී දයාපන්නො සබ්බපාණභූතභිතානුකම්පී විහරති.

“අදින්නාදානං පහාය අදින්නාදානා පටිවිරතො හොති දින්නාදාසී දින්නපාටිකඬ්ඬි, අටෙතෙන සුචිභූතෙන අත්තනා විහරති”ති (ම. නි. 1.291-292) –

එවමාදිනා සාසනෙ සද්ධාපටිලාභං පටිලද්ධසද්ධෙහි ව පබ්බජ්ජුපගමනං පබ්බජිතෙහි ව පටිපජ්ජිතබ්බා සිලක්ඛන්ධාදයො ධම්මා පකාසිතා.

රාජා සුත්තන්තං සුඡන්තොයෙව අඤ්ඤාසීති “සො ඛිජගාමභූතගාමසමාරම්භා පටිවිරතො හොති, එකභත්තිකො හොති රත්තුපරතො විරතො විකාලභොජනා”ති එවං තස්මිං සුත්තන්තෙ (ම. නි. 1.293) ආගතත්තා තං සුඡන්තොයෙව අඤ්ඤාසී. ඉධෙව වසිස්සාමාති න තාව රත්තියා උපට්ඨිතත්තා අනාගතවචනමකාසී. ආගතඵලොති අනාගාමිඵලං සන්ධායාහ, සම්පත්තඅනාගාමිඵලොති අත්ථො. තතොයෙව ව විසෙසනො අවිපරිතවිදිතසත්ථුසාසනත්තා විඤ්ඤාතසාසනො. ඉදානි පබ්බජ්ජස්සතිති ගිහිලිඬිගෙන ආනීතකිව්වස්ස නිට්ඨිතත්තා එවමාහ. අවිරපක්කන්තස්ස රඤ්ඤොති රඤ්ඤෙ අවිරපක්කන්තෙති අත්ථො. අධිට්ඨන්තිවාති අත්තොතම්බපණ්ණිදීපෙ සමාගතා සුඡන්තුති අධිට්ඨන්තිවා.

භූමත්ථරණසඬ්ඛෙපෙනාති භූමත්ථරණාකාරෙන. උප්පාතපායකාති නිමිත්තපායකා, නෙමිත්තකාති අත්ථො. ගහිතා දානි ඉමෙහි පට්ඨිති ආසනානං පට්ඨියං අත්ථතත්තා එවමාහංසු. පතිට්ඨන්තිස්සතිති වින්තෙන්තොති එත්ථ තෙන කාරණෙන සාසනපතිට්ඨානස්ස අභාවතො අවස්සං පතිට්ඨන්තස්ස සාසනස්ස පුබ්බනිමිත්තමිදන්ති එවං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන සල්ලක්ඛෙසීති වෙදිතබ්බං. පණ්ණෙනාති උත්තමෙන. සහත්ථාති සහත්ථෙත සන්තප්පෙත්ථාති සුට්ඨු තප්පෙත්ථා, පරිපුණ්ණං සුහිතං යාවදත්ථං කත්ථාති අත්ථො. පෙතවත්ථුං විමානවත්ථුං සච්චසංයුත්තඤ්ච කටෙසීති දෙසනාවිධිකුසලො ථෙරො ජනස්ස සංවෙගං ජනෙතුං පයමං පෙතවත්ථුං කටෙත්ථා තදනන්තරං සංවෙගජාතං ජනං අස්සාසෙතුං සග්ගකථාවසෙන විමානවත්ථුඤ්ච කටෙත්ථා තදනන්තරං පටිලද්ධස්සාසානං “මා එත්ථ අස්සාදං කරොථ නිබ්බානං විනා න අඤ්ඤං කිඤ්චි සඬ්ඛාරගතං ධූවං නාම අත්ථී, තස්මා පරමස්සාසකං නිබ්බානමධිගන්තුං වායමං”ති සච්චපටිවෙධන්ථාය උස්සාහං ජනෙන්තො අත්තෙ සච්චසංයුත්තං කටෙසීති වෙදිතබ්බං.

තෙසං සුත්ථාති තෙසං සන්තිකා ථෙරානං ගුණකථං සුත්ථා. රඤ්ඤො සංවිදිතං කත්ථාති රඤ්ඤො නිවෙදනං කත්ථා, රාජානං පටිවෙදයිත්ථාති අත්ථො. අලං ගච්ඡාමාති පුරස්ස අච්චාසන්නත්තා සාරුප්පං න හොතීති පටිපක්ඛිපන්නො ආහ. මෙසවනං නාම උය්‍යානන්ති මහාමෙසවනුය්‍යානං. තස්ස කිර උය්‍යානස්ස

භූමිග්ගහණදිවසෙ අකාලමහාමෙසො උට්ඨහිත්වා සබ්බකළාකපොක්ඛරණියො
සුරන්තො ගිම්හාහිහතරුක්ඛලතාදීනං අනුග්ගණ්හන්තොව පාවස්සි, තෙන
කාරණෙන තං මහාමෙසවනං නාම උය්‍යානං ජාතං. චුත්තඤ්ඤෙනං මහාවංසෙ -

“උය්‍යානට්ඨානග්ගහණෙ, මහාමෙසො අකාලපො;
පාවස්සි තෙන උය්‍යානං, මහාමෙසවනං අභු”ති.

සුබසයිතභාවං පුච්ඡිත්වාති “කච්චි, හන්තෙ, ඉධ සුබං සයිත්ථ, තුම්හාකං ඉධ
නිවාසො සුබ්”න්ති එවං සුබසයිතභාවං පුච්ඡිත්වා තතො ථෙරෙන “සුබසයිතමිහි,
මහාරාජ, භික්ඛූනං එසුකමිදං උය්‍යාන”න්ති චුත්තෙ “එවං සති ඉදං නො උය්‍යානං
දස්සාමි”ති වින්තෙත්වා “කප්පති, හන්තෙ, භික්ඛුසඤ්ඤා ආරාමො”ති පුච්ඡි. ඉමං
සුත්තන්ති වෙළඳනාරාමපටිග්ගහණෙ චුත්තමිමං සුත්තං. උදකන්ති දක්ඛිණොදකං.
මහාමෙසවනුය්‍යානං අදාසීති “ඉමං මහාමෙසවනුය්‍යානං සඤ්ඤා දමිමි”ති වත්වා
ජෙට්ඨමාසස්ස කාලපක්කෙ දුතියදිවසෙ අදාසි. මහාවිහාරස්ස
දක්ඛිණොදකපාතෙනෙව සද්ධිං පතිට්ඨිතභාවෙපි න තාව තත්ථ විහාරකමිමං
නිට්ඨිතන්ති ආහ “ඉදඤ්ච පට්ඨං විහාරට්ඨානං හවිස්සති”ති. පුනදිවසෙපිති
කාලපක්කස්ස දුතියදිවසෙයෙව. අඬ්ඬනවමානං පාණසහස්සානන්ති අඬ්ඬෙන
නවමානං පාණසහස්සානං, පඤ්චසතාධිකානං අට්ඨසහස්සානන්ති අත්ථො.
ජොතිපාතුභාවට්ඨානන්ති ඤාණාලොකස්ස පාතුභාවට්ඨානං. අප්පමාදසුත්තන්ති
අඬ්ඬත්තරතිකායෙ මහාඅප්පමාදසුත්තං, රාජොවාදසුත්තන්ති චුත්තං හොති.

මහවිවන්ති කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනං, මහතා රාජානුභාවෙනාති අත්ථො.
තුම්හෙ ජානනත්ථන්ති සම්බන්ධො. අරිට්ඨො නාම අමච්චොති රඤ්ඤො
භාගිනෙය්‍යො අරිට්ඨො නාම අමච්චො. පඤ්චපණ්ණාසායාති එත්ථ
“චතුපණ්ණාසායා”ති වත්තබ්බං. එවඤ්ඤි සති උපරි වුව්චමානං “ද්වාසට්ඨි
අරහන්තො”ති වචනං සමෙති. තෙනෙව ච සිහලභාසාය ලිඛිතෙ මහාවංසෙ
“චතුපණ්ණාසාය සද්ධි”න්ති චුත්තං. දසභාතිකසමාකුලං රාජකුලන්ති මුට්ඨිවස්ස
පුත්තෙහි අහයො දෙවානංපියතිස්සො මහානාගො උත්තියො මත්තාහයො
සුරතිස්සොති එවමාදිහි දසහි භාතිකෙහි සමාකිණ්ණං රාජකුලං. චෙතියගිරිමිහි වස්සං
වසිංසුති ආසාල්හිපුණ්ණමදිවසෙ රඤ්ඤො දින්නවිහාරෙයෙව පටිග්ගහෙත්වා
පාටිපදදිවසෙ වස්සං වසිංසු. පචාරෙත්වාති මහාපචාරණාය පචාරෙත්වා.
කත්තිකපුණ්ණමායන්ති අපරකත්තිකපුණ්ණමායං. මහාමහින්දත්ථෙරො හි
පුරිමිකායං උපගන්ත්වා චුත්ථවස්සො මහාපචාරණාය පචාරෙත්වා තතො එකමාසං
අතික්කමිම වාතුමාසිනියං පුණ්ණමදිවසෙ අරියගණපරිවුතො රාජකුලං ගන්ත්වා
හොජනාවසානෙ “මහාරාජ, අමහෙහි විරදිට්ඨො
සම්මාසම්බුද්ධො”තිආදිවචනමබ්ථි. එවඤ්ඤි කත්වා වක්ඛති “පුණ්ණමායං
මහාවීරො, වාතුමාසිනියා ඉධා”ති. යං පනෙත්ථ කෙනචි චුත්තං “චුත්ථවස්සො
පචාරෙත්වාති වාතුමාසිනියා පචාරණායාති අත්ථො, පට්ඨපචාරණාය වා පචාරෙත්වා
එකමාසං තත්ථෙව වසිත්වා කත්තිකපුණ්ණමායං අවොව, අඤ්ඤො ‘පුණ්ණමායං
මහාවීරො’ති චුත්තත්තා න සක්කා ගහෙතු”න්ති, තත්ථ වාතුමාසිනියා පචාරණායාති

අයමත්ථවිකප්පො න යුජ්ජති. න හි පුරිමිකාය වස්සුපගතා වාතුමාසිනියං පවාරෙන්නි. වීරදිට්ඨො සම්මාසම්බුද්ධොති සත්ථුස්ස සරීරාවයවො ව සම්මාසම්බුද්ධොයෙවාති කත්වා අවයවෙ සමුදායවොහාරවසෙන එවමාහාති දට්ඨබ්බං යථා ‘සමුද්දො දිට්ඨො’ති.

ථෙරෙන වුත්තම්පි ගමනකාරණං යපෙත්වා ඉධ වාසෙ පයොජනමෙව දස්සෙත්වා ගමනං පටිසෙධෙතුකාමො ආහ ‘අහං හන්තෙ තුම්භෙ’තිආදි. අභිවාදනාදිසු ආවරියං දිස්වා අභිවාදනකරණං අභිවාදනං නාම. යස්මිං වා දිසාහාගෙ ආවරියො වසති ඉරියාපථෙ කප්පෙන්නො, තතො අභිමුඛොව වන්දිත්වා ගච්ඡති, වන්දිත්වා තිට්ඨති, වන්දිත්වා නිසීදති, වන්දිත්වා නිපජ්ජති, ඉදං අභිවාදනං නාම. ආවරියං පන දුරතොව දිස්වා පච්චුට්ඨාය පච්චුග්ගමනකරණං පච්චුට්ඨානං නාම. ආවරියං පන දිස්වා අඤ්ජලිං පග්ගස්හ සිසෙ යපෙත්වා ආවරියං නමස්සති, යස්මිං දිසාහාගෙ සො වසති, තදභිමුඛොපි තථෙව නමස්සති, ගච්ඡන්නොපි ධිතොපි නිසින්නොපි අඤ්ජලිං පග්ගස්හ නමස්සතියෙවාති ඉදං අඤ්ජලිකම්මං නාම. අනුච්ඡවිකකම්මස්ස පන කරණං සාමීචිකරණං නාම. විවරාදිසු හි විවරං දෙන්නො න යං වා තං වා දෙති, මහග්ගං සතමුලග්ගමිපි පඤ්චසතමුලග්ගමිපි සතසහස්සමුලග්ගමිපි දෙනියෙව. පිණ්ඩපාතාදිසුපි එසෙව නයො. ඉදං සාමීචිකරණං නාම. සරීරධාතුයොති සරීරාවයවා. අඤ්ඤාතන්ති අඤ්ඤාතං, විදිතං මයාති අත්ථො. කුතො ලච්ඡාමාති කුතො ලභිස්සාම. සුමනෙන සද්ධිං මන්නෙහීති පයමමෙව සාමණෙරස්ස කපීතත්තා වා ‘ජානාති එස අම්භාකමධිප්පාය’න්ති ඤත්වා වා එවමාහාති දට්ඨබ්බං.

අප්පොස්සුක්කො ත්වං මහාරාජාති මහාරාජ ත්වං ධාතුනං පටිලාභෙ මා උස්සුක්කං කරොහි, මා ත්වං තත්ථ වාවටො භව, අඤ්ඤං තයා කත්තබ්බං කරොහීති අධිප්පායො. ඉදානි තදෙව රඤ්ඤා කත්තබ්බකිච්චං දස්සෙන්නො ‘වීථියො සොධාපෙත්වා’තිආදිමාහ. සබ්බතාලාවචරෙ උපට්ඨාපෙත්වාති කංසතාලාදිතාලං අවචරති එත්ථාති තාලාවචරං වුවචති ආතතචිතතාදි සබ්බං තූරියහණ්ඩං. තෙනෙව පරිනිබ්බානසුත්තට්ඨකථායං ‘සබ්බඤ්ච තාලාවචරං සන්නිපාතෙථාති එත්ථ සබ්බඤ්ච තාලාවචරන්ති සබ්බං තූරියහණ්ඩං’න්ති වුත්තං. එත්ථ පන සහවරණනයෙන සබ්බතූරියහණ්ඩානං වාදකාපි ගහෙතුං වට්ටන්තීති තෙ සබ්බෙ උපට්ඨාපෙත්වා සන්නිපාතෙත්වාති වුත්තං හොති. ලච්ඡසීති ලභිස්සසි. ථෙරා චෙතියගිරිමෙව අගමංසුති රාජනිවෙසනතො නික්ඛමිත්වා පුන චෙතියගිරිමෙව අගමංසු.

තාවදෙවාති තං බණංයෙව. පාටලිපුත්තද්වාරෙති පාටලිපුත්තනගරද්වාරෙ. කිං හන්තෙ සුමන ආභිණ්ඩසීති සුමන ත්වං සමණධම්මං අකත්වා කස්මා විවරසීති පුච්ඡති. චෙතියගිරිමිභියෙව පතිට්ඨාපෙත්වාති පච්ඡා තත්ථ විහාරත්ථාය ආකඨබ්බිතබ්බහාවතො චෙතියගිරිමිභියෙව පතිට්ඨාපෙත්වා. වඩ්ඪමානකච්ඡායායාති පච්ඡාහත්තන්ති අත්ථො. පච්ඡාහත්තමෙව හි ඡායා වඩ්ඪති. අථස්ස එතදහොසීති ධාතුච්චිකොටකං දිස්වා එවං වින්තෙසි. ඡත්තං අපනමතුති ඉදං සෙතච්ඡත්තං.

සයමෙව මෙ සීසොපරිතො ධාතුච්චිකොටකාහිමුඛං හුත්වා නමතුති අත්ථො. මය්හං මත්ථකෙ පතිට්ඨාතුති ඉදං ධාතුච්චිකොටකං ථෙරස්ස භත්ථතො ධාතුයා සහ ආගන්ත්වා සිරස්මිං මෙ පතිට්ඨාතුති අත්ථො. පොක්ඛරවස්සං නාම පොක්ඛරපත්තප්පමාණං වලාහකමජ්ඣෙ උට්ඨහිත්වා කමෙන ඵරිත්වා තෙමෙතුකාමෙයෙව තෙමයමානං මහන්තං හුත්වා වස්සති. මහාවීරොති මහාපරක්කමො. මහාවීරාවයවත්තා චෙත්ථ සත්ථුචොභාරෙන ධාතුයො ඵව නිද්දිට්ඨා. ධාතුසරිරෙනාගමනඤ්ඤි සන්ධාය අයං ගාථා වුත්තා.

පච්ඡිමදිසාහිමුඛොව හුත්වා අපසක්කන්තොති පිට්ඨිතො පිට්ඨිතොයෙව පච්ඡිමදිසාහිමුඛො හුත්වා ඔසක්කන්තො, ගච්ඡන්තොති අත්ථො. කිඤ්චාපි එස පච්ඡිමදිසං න ඔලොකෙති, තථාපි පච්ඡිමදිසං සන්ධාය ගච්ඡති “පච්ඡිමදිසාහිමුඛො”ති වුත්තං. පුරත්ථිමෙන ද්වාරෙන නගරං පවිසිත්වාති එත්ථ පිට්ඨිතො පිට්ඨිතොයෙව ආගන්ත්වා ද්වාරෙ සම්පත්තෙ පරිවත්තෙත්වා උජුකෙනෙව නගරං පාවිසිති වෙදිතබ්බං. මහෙජවත්ථු නාමාති මහෙජනාමකෙන යක්ඛෙන පරිග්ගහිතං එකං දෙවට්ඨානන්ති වෙදිතබ්බං. පරිභොගචෙතියට්ඨානන්ති එත්ථ පරිභුත්තුපකරණාති නිදහිත්වා කතං චෙතියං පරිභොගචෙතියන්ති දට්ඨබ්බං. තිව්ධඤ්ඤි චෙතියං වදන්ති පරිභොගචෙතියං ධාතුවෙතියං ධම්මචෙතියන්ති. තත්ථ පරිභොගචෙතියං වුත්තනයමෙව. ධාතුවෙතියං පන ධාතුයො නිදහිත්වා කතං. පට්ඨිවසමුප්පාදාදිලිඛිතපොත්ථකං නිදහිත්වා කතං පන ධම්මචෙතියං නාම. සාරීරිකං පරිභොගිකං උද්දිස්සකන්ති ඵවම්පි තිප්පහෙදං චෙතියං වදන්ති. අයං පන පහෙදො පටිමාරුපස්සපි උද්දිස්සකචෙතියෙනෙව සඬගහිතන්තා සුට්ඨතරං යුජ්ජති.

කථං පන ඉදං යානං තිණ්ණං බුද්ධානං පරිභොගචෙතියට්ඨානං අභොසිති ආහ “අතීතෙ කිරා”තිආදි. පජ්ජරකෙනාති එත්ථ පජ්ජරකො නාම රොගො වුච්චති. සො ව යක්ඛානුභාවෙන සමුප්පන්නොති වෙදිතබ්බො. තදා කිර පුණ්ණකාලො නාම යක්ඛො අත්තතො ආනුභාවෙන මනුස්සානම්පි සරීරෙ පජ්ජරකං නාම රොගං සමුට්ඨාපෙසි. වුත්තඤ්ඤෙනං මහාවංසෙ –

“රක්ඛසෙහි ජනස්සෙත්ථ, රොගො පජ්ජරකො අහු”ති;

දීපවංසෙපි වෙනං වුත්තං –

“රක්ඛසා ව බහු තත්ථ, පජ්ජරා ව සමුට්ඨිතා;
පජ්ජරෙන බහු සත්තා, නස්සන්ති දීපමුත්තමෙ”ති.

අනයඛ්‍යසනන්ති එත්ථ අනයොති අවඬ්ඨි. කායිකං චෙතසිකඤ්ච සුඛං ඛ්‍යසති වික්ඛිපති විනාසෙතිති ඛ්‍යසනන්ති දුක්ඛං වුච්චති. කිඤ්චාපි “බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙත්තො”ති වුත්තං, තථාපි “තෙ සත්තෙ අනයඛ්‍යසනමාපජ්ජන්තෙ දිස්වා”ති වචනතො පයමං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙත්වා පච්ඡා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන ලොකං ඔලොකෙත්තො තෙ සත්තෙ අනයඛ්‍යසනමාපජ්ජන්තෙ දිස්වාති ගහෙතබ්බං. න හි ආසයානුසයාදිබුද්ධචක්ඛුස්ස

තෙ සත්තා අන්‍යායාසනං ආපජ්ජන්තා දිස්සන්ති. දුබ්බට්ඨිකාති විසමවස්සාදිවසෙන දුට්ඨා අසොහනා වුට්ඨියෙව දුබ්බට්ඨිකා, සස්සුජ්ජන්තිහෙතුභූතා කායසුඛජ්ජන්තිසජ්ජායා සත්තුපකාරා සම්මා වුට්ඨි තත්ථ න හොතීති අධිජ්ජායො. තතොයෙව ච “දුබ්භික්ඛං දුස්සස්ස”න්ති චුත්තං. භික්ඛාය අභාවො, දුල්ලභභාවො වා දුබ්භික්ඛං, සුලභා තත්ථ භික්ඛා න හොතීති චුත්තං හොති. සස්සානං අභාවො, අසම්පන්නතා වා දුස්සස්සං. දෙවොති මෙසස්සෙනං නාමං. සම්මාධාරමනුපවෙච්ඡීති උදකධාරං සම්මා විමුඤ්චි, සම්මා අනුපවස්සීති චුත්තං හොති.

මහාවිවාදො හොතීති තස්මිං කිර කාලෙ ජයන්තමහාරාජෙන ච තස්ස රඤ්ඤො කනිට්ඨභාතුකෙන සමිද්ධකුමාරනාමකෙන උපරාජෙන ච සද්ධිං ඉමස්මිං දීපෙ මහායුද්ධං උපට්ඨිතං. තෙනෙනං චුත්තං “තෙන ඛො පන සමයෙන මණ්ඩදීපෙ මහාවිවාදො හොතී”ති. හොතීති කිරියා කාලමපෙක්ඛිත්වා වත්තමානපයොගො, විවාදස්ස පන අතීතකාලිකත්තං “තෙන ඛො පන සමයෙනා”ති ඉමිනාව විඤ්ඤායති. සද්දන්තරසන්තිධානෙන හෙත්ථ අතීතකාලාවගමො යථා “භාසනෙ වඩ්ඪතෙ තදා”ති. එවං සබ්බත්ථ ඊදිසෙසු යානෙසු වත්තමානපයොගො දට්ඨබ්බො. කලභවිග්ගහජාතාති එත්ථ කලභො නාම මත්ථකජ්ජන්තො කායකලභොපි වාචාකලභොපි. තත්ථ හත්ථපරාමාසාදිවසෙන කායෙන කාතබ්බො කලභො කායකලභො. මම්මසට්ටනාදිවසෙන වාචාය කාතබ්බො කලභො වාචාකලභො. විපච්චනීකගහණං විග්ගහො. කලභස්ස පුබ්බභාගෙ උජ්ජන්තො අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධගාහො. අථ වා කලභො නාම වාචාකලභො. අඤ්ඤමඤ්ඤං හත්ථපරාමාසාදිවසෙන විරූපං විරුද්ධං වා ගහණං විග්ගහො කායකලභො. යථාචුත්තො කලභො ච විග්ගහො ච ජාතො සඤ්ජාතො එතෙසන්ති කලභවිග්ගහජාතා, සඤ්ජාතකලභවිග්ගහාති අත්ථො.

තාති සාසනන්තරධානෙන නස්සන්තීති පරියත්තිපට්ටෙධපට්ටපත්තිසඬ්ඛාතස්ස තිව්ධස්සපි සාසනස්ස අන්තරධානෙන ධාතුපරිනිබ්බානෙ සති තාති චෙතියාති විනස්සන්ති. තිණි (දී. නි. අට්ඨ. 3.161; විහ. අට්ඨ. 809) හි පරිනිබ්බානාති කිලෙසපරිනිබ්බානං ඛන්ධපරිනිබ්බානං ධාතුපරිනිබ්බානන්ති, තාති පන අම්භාකං හගවතො වසෙන එවං වෙදිතබ්බානි. තස්ස හි කිලෙසපරිනිබ්බානං බොධිපල්ලඬකෙ අහොසි, ඛන්ධපරිනිබ්බානං කුසිනාරායං. ධාතුපරිනිබ්බානං අනාගතෙ භවිස්සති. සාසනස්ස කිර ඔසක්කනකාලෙ ඉමස්මිං තම්බපණ්ණිදීපෙ ධාතුයො සන්තිපතිත්වා මහාවෙතියං ගමිස්සන්ති, මහාවෙතියතො නාගදීපෙ රාජායතනවෙතියං, තතො මහාබොධිපල්ලඬකං ගමිස්සන්ති, නාගහවනතොපි දෙවලොකතොපි බ්‍රහ්මලොකතොපි ධාතුයො මහාබොධිපල්ලඬකමෙව ගමිස්සන්ති, සාසපමත්තාපි ධාතු න අන්තරා නස්සිස්සති. සබ්බා ධාතුයො මහාබොධිපල්ලඬකෙ රාසිභූතා සුවණ්ණක්ඛන්ධො විය එකග්ගනා හුත්වා ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙස්සන්ති, තා දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිස්සන්ති. තතො දසසහස්සවක්කවාලෙ දෙවතා සන්තිපතිත්වා “අජ්ජ සත්ථා පරිනිබ්බාති, අජ්ජ සාසනං ඔසක්කති, පච්ඡිමදස්සනං දානි ඉදං අම්භාක”න්ති දසබලස්ස පරිනිබ්බුතදිවසතො මහන්තතරං කාරුඤ්ඤං කරිස්සන්ති, යපෙත්වා

අනාගාමීඥාසවෙ අවසෙසා සකභාවෙන සණ්ඨාතුං න සක්ඛිස්සන්ති. ධාතුසු තෙජොධාතු උට්ඨන්තිවා යාව බ්‍රහ්මලොකා උග්ගච්ඡිස්සති, සාසපමත්තියාපි ධාතුයා සති එකජාලාව භවිස්සති, ධාතුසු පරියාදානං ගතාසු පරිච්ඡිස්සති. එවං මහන්තං ආනුභාවං දස්සෙත්වා ධාතුසු අන්තරහිතාසු සාසනං අන්තරහිතං නාම හොති.

දිවා බොධිරුක්ඛට්ඨානෙන හත්ථිසාලායං තිට්ඨතීති දිවා චත්ථුවිචිනනාය ඔකාසං කුරුමානො තතො ධාතුං ගහෙත්වා කුම්භෙ යපෙත්වා සධාතුකොව හුත්වා තිට්ඨතීති වදන්ති. වුත්තඤ්ඤෙනං මහාවංසෙ –

“රත්තිං නාගොනුපරියාති, තං යානං සො සධාතුකං;
බොධිට්ඨානමිහි සාලායං, දිවා යාති සධාතුකො” ති.

පුප්පතිට්ඨානභූමිං පරියායතීති මත්ථකතො ධාතුං තත්ථ පතිට්ඨාපෙත්වා සධාතුකං පුප්පතිට්ඨානභූමිං රත්තිභාගෙ පරියායති, සමන්තතො විචරතීති අත්ථො. ජඩ්ඝස්පමාණන්ති පුප්පතිට්ඨානස්පමාණං. පුප්පකුච්ඡිතො හෙට්ඨාභාගඤ්ඤි පුප්පස්ස ජඩ්ඝාති වදන්ති. ධාතුඔරොපනත්ථායාති හත්ථිකුම්භතො ධාතුකරණ්ඩකස්ස ඔරොපනත්ථාය. සකලනගරඤ්ඤව ජනපදො වාති නගරවාසීතො ජනපදවාසීතො ව අහෙදතො නගරජනපදසද්දෙහි වුත්තා “සබ්බො ගාමො ආගතො, මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්ති” තිආදීසු විය. මහාජනකායෙති මහාජනසමුහෙ. සමුහපරියායො හෙත්ථ කායසද්දො. එකෙකධාතුස්පදෙසතො තෙජොදකනික්ඛමනාදිවසෙන යමකයමකං හුත්වා පවත්තං පාටිභාරියං යමකපාටිභාරියං. ඡන්තං වණ්ණානං රස්මියො වාති සම්බන්ධො කාතබ්බො. ඡන්තං වණ්ණානං උදකධාරා වාති එවම්පෙත්ථ සම්බන්ධං වදන්ති. පරිනිබ්බුතෙපි භගවති තස්සානුභාවෙන එවරූපං පාටිභාරියමහොසියෙවාති දස්සෙතුං “එවං අවින්තියා” තිආදිගාථමාහ. බුද්ධධම්මාති එත්ථ බුද්ධගුණා.

ධරමානකාලෙපි තික්ඛත්තුං ආගමාසීති භගවා කිර අභිසම්බොධිතො නවමෙ මාසෙ පුස්සපුණ්ණමදිවසෙ යක්ඛාධිවාසං ලඬිකාදිපමුපගන්ත්වා ලඬිකාමජ්ඣෙ තියොජනායතෙ යොජනවිත්ථතෙ මහානාගවනුයානෙ මහායක්ඛසමාගමෙ උපරිආකාසෙ යත්වා කප්පුට්ඨානසමයෙ සමුට්ඨිතවුට්ඨිවාතනිබ්බිසෙසවස්සවායුනා ව ලොකන්තරිකනිරයන්ධකාරසදිසසොරන්ධකාරනිකායෙන ව සීතනරකනිබ්බිසෙසබහලසීතෙන ව සංවට්ටකාලසඤ්ජාතවාතසඩ්බුහිතෙහි මෙසනභගජ්ජිතසදිසෙන ගගනමෙදනීනින්නාදෙන ව යක්ඛානං භයං සන්තාසං ජනෙත්වා තෙහි යාචිතාභයො “දෙථ මෙ සමග්ගා නිසීදනට්ඨාන” න්ති වත්වා “දෙම තෙ සකලදීපං, දෙහි නො, මාරිස, අභය” න්ති වුත්තෙ සබ්බං තං උපද්දවං අන්තරධාපෙත්වා යක්ඛදත්තභූමියා වම්මබණ්ඩං පත්ථරිත්වා තත්ථ නිසින්තො සමන්තතො ජලමානං වම්මබණ්ඩං පසාරෙත්වා කප්පුට්ඨානග්ගිසදිසදභනාභිභූතානං ජලධිසලිලහීතානං සමන්තා වෙලන්තෙ භමන්තානං යක්ඛානං ගිරිදීපං දස්සෙත්වා තෙසු තත්ථ පතිට්ඨිතෙසු තං යථායානෙ පතිට්ඨාපෙත්වා වම්මබණ්ඩං සඩ්බිපිත්වා නිසින්තො තදා සමාගතෙ

අනෙකදෙවතාසන්නිපාතෙ ධම්මං දෙසෙත්වා අනෙකපාණකොට්ඨං ධම්මාභිසමයං කත්වා සුමනකුටවාසිනා මහාසුමනදෙවරාජෙන සමධිගතසොනාපත්තිඵලෙන යාවිතපූජනියො සීසං පරාමසිත්වා මුට්ඨිමත්තා නිලාමලකෙසධාතුයො තස්ස දත්වා ජම්බුදීපමගමාසි.

දුතියං අභිසම්බොධිතො පඤ්චමෙ සංවච්ඡරෙ වුළොදරමහොදරානං ජලථලනිවාසිනං මාතුලභාගිනෙය්‍යානං නාගරාජුනං මණිපල්ලඬකං නිස්සාය උපට්ඨිතමහාසඬගාමෙ නාගානං මහාවිනාසං දිස්වා චිත්තමාසකාළපක්ඛස්ස උපොසථදිවසෙ පාතොව සමිද්ධසුමනෙන නාම රුක්ඛදෙවපුත්තෙන ඡත්තං කත්වා ධාරිතරාජායතනො නාගදීපං සමාගන්ත්වා සඬගාමමජ්ඣෙ ආකාසෙ පල්ලඬකෙන නිසින්නො සොරන්ධකාරෙන නාගෙ සන්නාසෙත්වා අස්සාසෙන්නො ආලොකං දස්සෙත්වා සඤ්ජාතපිතිසොමනස්සානං උපගතනාගානං සාමග්ගිකරණීයං ධම්මං දෙසෙත්වා මාතුලභාගිනෙය්‍යෙහි ද්විති නාගරාජුහි පූජිතෙ පථිතලගතෙ මණිපල්ලඬකෙ නිසින්නො නාගෙහි දිබ්බන්තපානෙහි සන්නප්පිතො ජලථලනිවාසිනො අසීතිකොට්ඨාගෙ සරණෙසු ව සීලෙසු ව පතිට්ඨාපෙත්වා තෙහි නමස්සිතුං පල්ලඬකඤ්ච රාජායතනපාදපඤ්ච තත්ථ පතිට්ඨාපෙත්වා ජම්බුදීපමගමාසි.

තතියමිති අභිසම්බොධිතො අට්ඨමෙ සංවච්ඡරෙ මහොදරමාතුලෙන මණිඅක්ඛිකනාගරාජෙනාභියාවිතො විසාඛපුණ්ණමදිවසෙ පඤ්චහික්ඛුසතපරිවුතො කල්‍යාණීපදෙසෙ මණිඅක්ඛිකස්ස භවනමුපගන්ත්වා තත්ථ මාපිතරුචිරරතනමණ්ඩපෙ මනොහරවරපල්ලඬකෙ නිසින්නො නාගරාජෙන දිබ්බන්තපානෙහි සන්නප්පෙත්වා නාගමාණුවිකගණපරිවුතෙන දිබ්බමාලාගන්ධාදිහි පූජිතො තත්ථ ධම්මං දෙසෙත්වා වුට්ඨායාසනා සුමනකුටෙ පදං දස්සෙත්වා පබ්බතපාදෙ දිවාචිහාරං කත්වා දීඝවාපිචෙතියට්ඨානෙ ව මුහියඬගණචෙතියට්ඨානෙ ව කල්‍යාණීචෙතියට්ඨානෙ ව මහාබොධිට්ඨානෙ ව ථූපාරාමට්ඨානෙ ව මහාචෙතියට්ඨානෙ ව සසාවකො නිසීදිත්වා නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා සීලාචෙතියට්ඨානෙයෙව යත්වා දෙවනාගෙ සමනුසාසිත්වා ජම්බුදීපමගමාසි. එවං භගවා ධරමානකාලෙපි ඉමං දීපං තික්ඛත්තුං ආගමාසිති චෙදිතබ්බං.

ඉදානි තදෙව තික්ඛත්තුමාගමනං සඬබ්බෙපතො විභාවෙන්තො ආහ “පයමං යක්ඛදමනත්ථ”න්තිආදි. රක්ඛං කරොන්තොති යක්ඛානං පුත අපවිසනත්ථාය රක්ඛං කරොන්තො. ආච්ඡ්ඡිති සමන්තතො විවරි. මාතුලභාගිනෙය්‍යානන්ති වුළොදරමහොදරානං. එත්ථ පන කිඤ්චාපි භගවා සමිද්ධසුමනෙන නාම දෙවපුත්තෙන සද්ධිං ආගතො, තථාපි පච්ඡාසමණෙන එකෙනපි හික්ඛුනා සද්ධිං අනාගතත්තා “එකකොව ආගන්ත්වා”ති වුත්තං. තදනුරූපස්ස පරිපන්ථස්ස විහතත්තා “පරිලාභං වූපසමෙත්වා”ති වුත්තං. රඤ්ඤො භාතාති රඤ්ඤො කනිට්ඨභාතා. අභයොති මත්තාභයො.

අනුළා දෙවීති රඤ්ඤො ජෙට්ඨභාතුජායා අනුළා දෙවී. පුරිමකානං තිණ්ණං සම්මාසම්බුද්ධානං බොධි පතිට්ඨාසිති යදා හි සො කකුසන්ධො නාම භගවා ඉමස්මි.

දීපෙ මනුස්සෙ පඡ්ජරකාහිභූතෙ අන්‍යන්‍යසන්‍යාසපඡ්ජන්තෙ දිස්වා කරුණාය සඤ්චොදිතහදයො ඉමං දීපමාගතො, තදා තං රොගහයං වූපසමෙත්වා සන්තිපතිතානං ධම්මං දෙසෙන්නො චතුරාසිනියා පාණසහස්සානං ධම්මාහිසමයං කත්වා සායන්හසමයෙ බොධිපතිට්ඨානාරහට්ඨානං ගන්ත්වා තත්ථ සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය “මම සිරිසමභාබොධිතො දක්ඛිණමභාසාබමාදාය රුවනන්දා භික්ඛුනී ඉධාගච්ඡතු” ති අධිට්ඨාසි. සා සත්ථු චිත්තං ඤත්වා තඨ්ඛණඤ්ඤෙව බෙමචතීරාජධානියා බෙමරාජානමාදාය මභාබොධිමුපගන්ත්වා දක්ඛිණමභාසාබාය මනොසිලාලෙඛං බෙමරාජෙන දාපෙත්වා තං සයං ඡිජ්ජිත්වා සුවණ්ණකටාහෙ ධීතං බොධිසාබමාදාය පඤ්චසතභික්ඛුනීහි වෙව දෙවතාහි ව පරිවාරිතා ඉද්ධියා ඉධානෙත්වා තථාගතෙන පසාරිතෙ දක්ඛිණහත්ථෙ සසුවණ්ණකටාහං මභාබොධිං යපෙසි. තං තථාගතො අභයස්ස නාම රඤ්ඤො දත්වා තෙන තස්මිං සමයෙ “මහාතිත්ථවන” න්ති පඤ්ඤාතෙ මහාමෙඝවනුය්‍යානෙ පතිට්ඨාපෙසි.

කොණාගමනො ච හගවා දුබ්බට්ඨිජිලිතෙ දීපවාසිනො දිස්වා ඉමං දීපමාගතො තං හයං වූපසමෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො චතුරාසිනි පාණසහස්සානි මග්ගඵලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා පුබ්බබොධිට්ඨානං ගන්ත්වා සමාපත්තිපරියොසානෙ “මම උදුම්බරමභාබොධිතො දක්ඛිණමභාසාබමාදාය කරකනත්තා භික්ඛුනී ඉධාගච්ඡතු” ති චිත්තෙසි. සා හගවතො අධිජ්ජායං විදිත්වා තඨ්ඛණඤ්ඤෙව සොහරාජධානියා සොහරාජානමාදාය මභාබොධිමුපගන්ත්වා දක්ඛිණමභාසාබාය මනොසිලාලෙඛං සොහරාජෙන දාපෙත්වා තං සයං ඡිජ්ජිත්වා හෙමකටාහෙ පතිට්ඨිතං බොධිසාබමාදාය පඤ්චසතභික්ඛුනීහි සද්ධිං සුරගණපරිවුතා ඉද්ධියා ඉධාහරිත්වා සත්ථාරා පසාරිතදක්ඛිණපාණිතලෙ සහෙමකටාහං මභාබොධිං යපෙසි. තං තථාගතො සමිද්ධස්ස රඤ්ඤො දත්වා තෙන තස්මිං සමයෙ “මහානාගවන” න්ති සඨ්ඛ්‍යං ගතෙ මහාමෙඝවනුය්‍යානෙ මභාබොධිං පතිට්ඨාපෙසි.

කස්සපොපි ච හගවා උපට්ඨිතරාජුපරාජයුද්ධෙන පාණිනො විනාසං දිස්වා කරුණාය චොදිතො ඉමං දීපමාගන්ත්වා තං කලහං වූපසමෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො චතුරාසිනි පාණසහස්සානි මග්ගඵලං පාපෙත්වා මභාබොධිට්ඨානං ගන්ත්වා තත්ථ සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය “මම නිග්‍රොධමභාබොධිතො දක්ඛිණමභාසාබමාදාය සුධම්මා භික්ඛුනී ඉධාගච්ඡතු” ති අධිට්ඨාසි. සා හගවතො චිත්තං විදිත්වා තඨ්ඛණඤ්ඤෙව බාරාණසීරාජධානියා බ්‍රහ්මදත්තරාජානමාදාය මභාබොධිමුපගන්ත්වා දක්ඛිණමභාසාබාය මනොසිලාලෙඛං බ්‍රහ්මදත්තෙන දාපෙත්වා තං සයං ඡිජ්ජිත්වා කනකකටාහෙ ධීතං බොධිසාබමාදාය පඤ්චසතභික්ඛුනීපරිවාරා දෙවගණපරිවුතා ඉද්ධියා එත්ථ ආනෙත්වා මුනින්දෙන පසාරිතෙ දක්ඛිණකරතලෙ සසුවණ්ණකටාහං මභාබොධිං යපෙසි. තං හගවා ජයන්තරඤ්ඤො දත්වා තෙන තස්මිං සමයෙ “මහාසාලවන” න්ති සඨ්ඛ්‍යං ගතෙ මහාමෙඝවනුය්‍යානෙ මභාබොධිං පතිට්ඨාපෙසි. එවං ඉමස්මිං දීපෙ පුරිමකානං තිණ්ණං සම්මාසම්බුද්ධානං බොධිං පතිට්ඨාපෙසි. තං සන්ධාය එවමාහ “ඉමස්මිඤ්ච මහාරාජ දීපෙ පුරිමකානං තිණ්ණං සම්මාසම්බුද්ධානං බොධි පතිට්ඨාසි” ති.

සරසරංසිඡාලවිස්සජ්ජනකෙනාති සිනිද්ධතාය රසවන්තං ඔජවන්තං
 අභිනවරංසිඡාලං විස්සජ්ජෙන්තෙන. අථ වා ඉතො විතො ව සංසරණතො සරසං
 සජීවං ජීවමානං විය රංසිඡාලං විස්සජ්ජෙන්තෙන. අථ වා සරසකාලෙ ධරමානකාලෙ
 බුද්ධෙන විය රංසිඡාලං මුඤ්චන්තෙනාති එවමෙත්ථ අත්ථං වණ්ණයන්ති.
 එකදිවසෙනෙව අගමාසිති සම්බන්ධො. පඤ්චභි කඤ්ඤාසතෙහීති අත්තනො
 පරිවාරිකෙහි පඤ්චභි කඤ්ඤාසතෙහි. උපස්සයං කාරාපෙත්වාති හික්ඛුනුපස්සයං
 කාරාපෙත්වා. අජ්ජෙසීති ලෙඛසාසනං පතිට්ඨාපෙසී. එවඤ්ච අවොවාති
 රාජසන්දෙසං අජ්ජෙත්වා ථෙරස්ස මුඛසාසනං විඤ්ඤාපෙත්තො එවං අවොව.
 උදික්ඛතීති අපෙක්ඛති පත්ථෙති.

ජින්නහත්ථං වියාති ජින්නහත්ථවන්තං විය. ජින්නා හත්ථා එතස්සාති
 ජින්නහත්ථොති අඤ්ඤපදත්ථසමාසො දට්ඨබ්බො. පබ්බජ්ජාපුරෙක්ඛාරාති
 පබ්බජ්ජාහිමුඛා, පබ්බජ්ජාය සඤ්ජාතාහිලාසා “කදා නු ඛො පබ්බජ්ජස්සාමී”ති තත්ථ
 උස්සුක්කමාපන්නාති චුත්තං හොති. මං පටිමානෙතීති මං උදික්ඛති. සත්ථෙත සාතං
 න අරහතීති අසත්ථසාකාරහං. හිමවලාහකගබ්හන්ති හිමපුණ්ණවලාහකගබ්හං.
 පාටිභාරියවසෙන ඡාතං හිමමෙව “වලාහකගබ්හ”න්තිපි වදන්ති. දොණමත්තාති
 මගධනාළියා සොළසනාළිප්පමාණා.

මග්ගන්ති සත්තයොජනිකං මග්ගං. පටිජග්ගාපෙත්වාති සොධාපෙත්වා,
 බාණුකණ්ටකාදීති හරාපෙත්වා තත්ථ බහලවිපුලවාලුකං ඔකිරාපෙත්වාති චුත්තං
 හොති. කම්මාරවණ්ණන්ති රඤ්ඤො පකතිසුවණ්ණකාරවණ්ණං.
 නවහත්ථපරික්ඛෙපන්ති නවහත්ථප්පමාණො පරික්ඛෙපො අස්සාති
 නවහත්ථපරික්ඛෙපං, පරික්ඛෙපතො නවහත්ථප්පමාණන්ති චුත්තං හොති.
 “පඤ්චහත්ථුබ්බෙධ”න්තිආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.
 තිහත්ථවික්ඛම්හන්ති තිහත්ථප්පමාණවිත්ථාරං. සමුස්සිතධප්පටාකන්ති
 උස්සාපිතනීලපීතාදිවිවිධධප්පටාකං. නානාරතනවිචිත්තන්ති තත්ථ තත්ථ
 රචිතනානාරතනෙහි සුවිචිත්තං. අනෙකාලඬකාරපටිමණ්ඩිතන්ති
 පසන්නපනපුජිතෙහි හත්ථුපගාදීහි නානාලඬකාරෙහි සජ්ජිතං.
 නානාවිධකුසුමසමාකිණ්ණන්ති උපහාරවසෙන උපනීතෙහි නානප්පකාරෙහි
 වණ්ණගන්ධසම්පන්නෙහි ජලථලපුප්ඵෙහි ආකිණ්ණං. අනෙකතුරියසඩ්දසුට්ඨන්ති
 ආතභවිතතාදිපඤ්චඩ්ඛිකතුරියසඩ්දසොසිතං. අවසෙසං අදස්සනං අගමාසීති එත්ථ
 “හන්ද, මහාරාජ, තයා ගහෙනබ්බා අයං සාඛා, තස්ස උපනිස්සයභූතො අයං
 බන්ධො, න මයං තයා ගහෙනබ්බා”ති වදන්තා විය අවසෙසා සාඛා සත්ථු තෙජසා
 අදස්සනමගමංසුති වදන්ති. ගවක්ඛජාලසදිසන්ති භාවනපුංසකං, ඡාලකවාටසදිසං
 කත්වාති අත්ථො. වෙලුක්ඛෙපසතසහස්සාති පවත්තිංසුති තෙසං තෙසං ජනානං
 සීසොපරි හමන්තානං උත්තරාසඩ්ගවෙලානං උක්ඛෙපසතසහස්සාති පවත්තිංසුති
 අත්ථො. මූලසතෙනාති දසසු ලෙඛාසු එකෙකාය දස දස හුත්වා
 නික්ඛන්තමූලසතෙන. දස මහාමූලාති පඨමලෙඛාය නික්ඛන්තදසමහාමූලාති.

දෙවදුන්දුහිගියො එලිංසුති දෙවදුන්දුහිගියො එනිංසු. දෙවදුන්දුහිති ව න එත්ථ කාවි
හෙරි අධිප්පෙනා, අථ බො උප්පාතභාවෙන ආකාසගතො නිග්ගොසසද්දො.
දෙවොති හි මෙසො. තස්ස හි අවිජ්ජාභාවෙන ආකාසවණ්ණස්ස දෙවස්සාභාවෙන
සුක්ඛගප්පිතසඤ්ඤිතෙ සද්දෙ නිව්ජරන්තෙ දෙවදුන්දුහිති සමඤ්ඤා, තස්මා
දෙවදුන්දුහිගියො එලිංසුති දෙවො සුක්ඛගප්පිතං ගප්පිති වුත්තං හොති. පබ්බතානං
නව්වෙහිති පථවිකම්පෙන ඉතො චිතො ව හමන්තානං පබ්බතානං නව්වෙහි.
යක්ඛානං හිඬිකාරෙහිති විම්භයජාතානං යක්ඛානං විම්භයප්පකාසනවසෙන
පවත්තෙහි හිඬිකාරසද්දෙහි. යක්ඛා හි විම්භයජාතා ‘‘හිං හි’’න්ති සද්දං
නිව්ජාරන්ති. පුත්තිප්පෙහිති පසංසාවවනෙහි. බුහ්මානං අප්ථොටනෙහිති
පිතිසොමනස්සජාතානං බුහ්මානං බාහායං පහරණසඬ්ඛාතෙහි අප්ථොටනෙහි.
පිතිසොමනස්සජාතා හි බුහ්මානො වාමහත්ථං සමිඤ්ජිත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන
බාහායං පහාරං දෙන්ති. එකකොලාහලන්ති එකතො පවත්තකොලාහලං.
එකනින්නාදන්ති එකතො පවත්තනිග්ගොසං. එලතො නික්ඛන්තා
ඡබ්බණ්ණරස්මියො උජුකං උග්ගන්ත්වා ඔනමිත්වා චක්කවාලපබ්බතමුඛවට්ඨිං
ආහව්ව තිට්ඨන්තිති ආහ ‘‘සකලචක්කවාලං රතනගොපානසිව්නද්ධං විය
කුරුමානා’’ති. තඬ්ඛණතො ව පන පභුතීති වුත්තනයෙන සුවණ්ණකටාහෙ
පතිට්ඨිතස්ස මහාබොධිස්ස ඡබ්බණ්ණරස්මිතං විස්සප්පිතකාලතො පභුති.
හිමවලාහකගබ්භං පවිසිත්වා අට්ඨාසිති සුවණ්ණකටාහෙනෙව සද්ධිං උග්ගන්ත්වා
හිමොදකපුණ්ණං වලාහකගබ්භං පවිසිත්වා අට්ඨාසි. පයමං සුවණ්ණකටාහෙ
පතිට්ඨිතොයෙව හි බොධි පවිජා වුත්තප්පකාරඅවිජරියපටිමණ්ඩිතො හුත්වා
හිමවලාහකගබ්භං පවිසිත්වා අට්ඨාසි. තෙනෙව චක්ඛති ‘‘පයමං සුවණ්ණකටාහෙ
පතිට්ඨති, තතො හිමගබ්භසත්තාහං අභිසෙකසත්තාහඤ්ච විතිනාමෙත්වා’’තිආදී.
තතොයෙව ව මහාවංසෙපි වුත්තං –

‘‘එවං සතෙන මූලානං, තත්ථෙසා ගන්ධකද්දමෙ;
පතිට්ඨාසි මහාබොධි, පසාදෙන්ති මහාජනං.

‘‘තස්සා බන්ධො දසහත්ථො, පඤ්ච සාධා මනොරමා;
චතුහත්ථා චතුහත්ථා, දසඬ්ඪඵලමණ්ඩිතා.

‘‘සහස්සන්තු පසාධානං, සාධානං තාසමාසි ව;
එවං ආසි මහාබොධි, මනොහරසිරින්ධරා.

‘‘කටාහමිහි මහාබොධි, පතිට්ඨිතක්ඛණෙ මහී;
අකමිපි පාටිභීරානි, අහෙසුං විවිධානි ව.

‘‘සයං නාදෙහි තූරියානං, දෙවෙසු මානුසෙසු ව;
සාධුකාරනින්නාදෙහි, දෙවබුහ්මගණස්ස ව.

‘‘මෙසානං මිගපක්ඛිනං, යක්ඛාදීනං රවෙහි ව;

රවෙනි ව මහිකම්පෙ, එකකොලාහලං අහු.

“බොධියා එලපත්තෙහි, ඡබ්බණ්ණරංසියො සුභා;
නික්ඛමිත්වා චක්කවාළං, සකලං සොහගිංසු ව.

“සකටාහා මහාබොධි, උග්ගන්ත්වාන තතො නහං;
අට්ඨාසි හිමගඛිහම්හි, සත්තාහානි අදස්සනා”ති.

තස්මා සුවණ්ණකටාහෙ පතිට්ඨිතොයෙව බොධි කටාහෙනෙව සද්ධි උග්ගන්ත්වා
හිමවලාහකගඛිහං පටිසිත්වා අට්ඨාසිති වෙදිතඛිබ්බං.

හෙට්ඨා පන භගවතො අධිට්ඨානක්කමං දස්සෙන්නෙන යං වුත්තං —

“භගවා කිර මහාපරිනිබ්බානමඤ්චෙ නිපන්නො ලඬිකාදීපෙ
මහාබොධිපතිට්ඨාපනත්ථාය අසොකමහාරාජා මහාබොධිග්ගහණත්ථං
ගමිස්සති, තදා මහාබොධිස්ස දක්ඛිණසාඛා සයමෙව ඡිජ්ජිත්වා
සුවණ්ණකටාහෙ පතිට්ඨාතුති අධිට්ඨාසි, ඉදමෙකමධිට්ඨානං.

“තත්ථ පතිට්ඨානකාලෙ ව ‘මහාබොධි හිමවලාහකගඛිහං පටිසිත්වා
තිට්ඨතු’ති අධිට්ඨාසි, ඉදං දුතියමධිට්ඨානං.

“සත්තමෙ දිවසෙ හිමවලාහකගඛිහතො ඔරුය්හ සුවණ්ණකටාහෙ
පතිට්ඨහන්නො පත්තෙහි ව එලෙනි ව ඡබ්බණ්ණරංසියො මුඤ්චතුති
අධිට්ඨාසි, ඉදං තතියමධිට්ඨානං”න්ති.

තං ඉමිනා න සමෙති. තත්ථ හි පයමං හිමවලාහකගඛිහං පටිසිත්වා පච්ඡා සත්තමෙ
දිවසෙ හිමවලාහකගඛිහතො ඔරුය්හ ඡබ්බණ්ණරංසිවිස්සජ්ජනං සුවණ්ණකටාහෙ
පතිට්ඨහනඤ්ච වුත්තං, තස්මා අට්ඨකථාය පුබ්බෙනාපරං න සමෙති. මහාවංසෙ පන
අධිට්ඨානෙපි පයමං සුවණ්ණකටාහෙ පතිට්ඨහනං පච්ඡායෙව
ඡබ්බණ්ණරංසිවිස්සජ්ජනං හිමවලාහකගඛිහපටිසනඤ්ච. වුත්තඤ්ඤෙනං —

“පරිනිබ්බානමඤ්චමිහි, නිපන්නෙන ජිනෙන හි;
කතං මහාඅධිට්ඨානං, පඤ්චකං පඤ්චචක්ඛුනා.

“ගය්හමානා මහාබොධි-සාඛාසොකෙන දක්ඛිණා;
ඡිජ්ජිත්වාන සයංයෙව, පතිට්ඨාතු කටාහකෙ.

“පතිට්ඨහිත්වා සා සාඛා, ඡබ්බණ්ණරංසියො සුභා;
රාජයන්ති දිසා සබ්බා, එලපත්තෙහි මුඤ්චතු.

“සසුවණ්ණකටාහා සා, උග්ගන්ත්වාන මනොරමා;
අදිස්සමානා සත්තාහං, හිමගඛිහම්හි තිට්ඨතු”ති.

බොධිවංසෙපි ව අයමෙව අධිට්ඨානක්කමො චුත්තො, තස්මා අට්ඨකථායං චුත්තො
අධිට්ඨානක්කමො යථා පුබ්බෙනාපරං න විරුජ්ඣති, තථා වීමංසිත්වා ගහෙනබ්බො.

හිමඤ්ච ජබ්බණ්ණරංසියො ව ආවත්තිත්වා මහාබොධිමෙව පටිසිංසුති
මහාබොධිං පටිච්ඡාදෙත්වා යීතං හිමඤ්ච බොධිතො නික්ඛන්තජබ්බණ්ණරස්මියො
ව ආවත්තිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා බොධිමෙව පටිසිංසු, බොධිපට්ටියා විය භුත්වා
අන්තරහිතාති චුත්තං හොති. එත්ථ පන “හිමඤ්ච රංසියො වා”ති අයමෙව පායො
සතසොධිතසම්මතෙ පොරාණපොත්ථකෙ සෙසෙසු ව සබ්බපොත්ථකෙසු දිස්සති.
මහාවංසෙපි චෙතං චුත්තං -

“අතීතෙ තම්හි සත්තාහෙ, සබ්බෙ හිමවලාහකා;
පටිසිංසු මහාබොධිං, සබ්බා තා රංසියොපි වා”ති.

කෙනච්ච පන “පඤ්ච රංසියො”ති පායං පරිකප්පෙත්වා යං චුත්තං “සබ්බදිසාහි
පඤ්ච රස්මියො ආවත්තිත්වාති පඤ්චහි එලෙහි නික්ඛන්තත්තා පඤ්ච, තා පන
ජබ්බණ්ණවා”ති, තං තස්ස සම්මොභවිජමහිතමත්තන්ති දට්ඨබ්බං.
පරිපුණ්ණත්ථසාධාපසාධපඤ්චඑළපටිමණ්ඩිතොති පරිපුණ්ණත්ථසාධාපසාධාහි
චෙව පඤ්චහි ව එලෙහි පටිමණ්ඩිතො, සමන්තතො විභූසිතොති අත්ථො. අභිසෙකං
දත්ථාති අනොතත්තොදකෙන අභිසෙකං දත්ථා. මහාබොධිට්ඨානෙයෙව අට්ඨාසීති
බොධිසම්පෙයෙව වසී.

පුබ්බකත්තිකපචාරණාදිවසෙති අස්සයුජමාසස්ස ජුණ්භපක්ඛපුණ්ණමියං.
වාතුද්දසීඋපොසථත්තා ද්විසත්තාහෙ ජාතෙ උපොසථො සම්පත්තොති ආහ
“කාළපක්ඛස්ස උපොසථදිවසෙ”ති, අස්සයුජමාසකාළපක්ඛස්ස
වාතුද්දසීඋපොසථෙති අත්ථො. පාචීනමහාසාලමූලෙ යපෙසීති නගරස්ස
පාචීනදිසාහාගෙ ජාතස්ස මහාසාලරුක්ඛස්ස හෙට්ඨා මණ්ඩපං කාරෙත්වා තත්ථ
යපෙසී. සත්තරසමෙ දිවසෙති පාටිපදදිවසතො දුතියදිවසෙ. කත්තිකජණපූජං
අද්දසාති කත්තිකජණවසෙන බොධිස්ස කරියමානං පූජං සුමනසාමණෙරො අද්දස,
දිස්වා ව ආගතො සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසී. තං සන්ධායෙව ව ථෙරො
බොධිආහරණත්ථං පෙසෙසී.

අට්ඨාරස දෙවතාකුලානීති මහාබොධිං පරිවාරෙත්වා
යීතනාගයක්ඛාදිදෙවතාකුලානි දත්ථාති සම්බන්ධො. අමච්චකුලානි බොධිස්ස
කත්තබ්බවිචාරණත්ථාය අදාසී, බ්‍රාහ්මණකුලානි ලොකසම්මතත්තා
උදකාසිඤ්චනත්ථාය අදාසී, කුටුම්භියකුලානි බොධිස්ස
කත්තබ්බපුජොපකරණගොපනත්ථාය අදාසී. “ගොපකා රාජකම්මිතො තථා
තරච්ඡා”ති මහාගණ්ඨීපදෙ චුත්තං. ගණ්ඨීපදෙ පන “ගොපකකුලානි
බොධිසිඤ්චනත්ථං බීරධෙත්තපාලනත්ථාය තරච්ඡකුලානි කාලිඬ්ගකුලානි
විස්සාසිකානි පධානමත්තස්සකුලානි”ති චුත්තං. කාලිඬ්ගකුලානීති එත්ථ
“උදකාදිගාහකා කාලිඬ්ගා”ති මහාගණ්ඨීපදෙ චුත්තං. “කලිඬ්ගෙසු ජනපදෙ

ජාතිසම්පන්නකුලං කාලිඬගකුලං” න්ති කෙවි. ඉමිනා පරිවාරෙතාති සහත්ථෙ කරුණුවනං, ඉමිනා චුත්තප්පකාරපරිවාරෙන සද්ධිත්ති අත්ථො. විඤ්ඤාටථිං සමතික්කම්මාති රාජා සයම්පි මහාබොධිස්ස පච්චුග්ගමනං කරොන්තො සෙනඬගපරිවුතො ථලපථෙන ගච්ඡන්තො විඤ්ඤාටථිං නාම අටථිං අතික්කම්මිත්වා. තාමලිත්තිං අනුප්පත්තොති තාමලිත්තිං නාම තිත්ථං සම්පත්තො. ඉදමස්ස තතියන්ති සුවණ්ණකටාහෙ පතිට්ඨිතමහාබොධිස්ස රජ්ජසම්පදානං සන්ධාය චුත්තං. තතො පුබ්බෙ පනෙස ඵකචාරං සද්ධාය සකලජම්බුදීපරජ්ජෙන මහාබොධිං පුප්පෙසියෙව, තස්මා තෙන සද්ධිං චතුත්ථමිදං රජ්ජසම්පදානං. මහාබොධිං පන යස්මිං යස්මිං දිවසෙ රජ්ජෙන පුප්පෙසි, තස්මිං තස්මිං දිවසෙ සකලජම්බුදීපරජ්ජතො උප්පන්නං ආයං ගහෙත්වා මහාබොධිපූජං කාරෙසි.

මාගසිරමාසස්සාති මිගසිරමාසස්ස. පයම්පාටිපදදිවසෙති සුක්කපක්ඛපාටිපදදිවසෙ. තඤ්ඤි කණ්ඨපක්ඛපාටිපදදිවසං අපෙක්ඛිත්වා “පයම්පාටිපදදිවස” න්ති වුච්චති. ඉදඤ්ච ඉමස්මිං දීපෙ පචත්තමානවොහාරං ගහෙත්වා චුත්තං. තත්ථ පන පුණ්ණම්මො පට්ඨාය යාව අපරා පුණ්ණම්, තාව ඵකො මාසොති වොහාරස්ස පචත්තත්තා තෙන වොහාරෙන “දුතියපාටිපදදිවසෙ” ති වත්තබ්බං සියා. තත්ථ හි කණ්ඨපක්ඛපාටිපදදිවසං “පයම්පාටිපද” න්ති වුච්චති. උක්ඛිපිත්වාති මහාසාලමූලෙ දින්නෙහි සොළසහි ජාතිසම්පන්නකුලෙහි සද්ධිං උක්ඛිපිත්වාති වදන්ති. ගච්ඡති වතරෙති ඵත්ථ අරෙති බෙදෙ. තෙනෙවාහ “කන්දිත්වා” ති, බොධියා අදස්සනං අසහමානො රොදිත්වා පරිදෙවිත්වාති අත්ථො. සරසරංසිජාලන්ති ඵත්ථ පන හෙට්ඨා චුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. මහාබොධිසමාරුළ්භාති මහාබොධිනා සමාරුළ්භා. පස්සතො පස්සතොති අනාදරෙ සාම්චවනං, පස්සන්තස්සෙවාති අත්ථො. මහාසමුද්දතලං පක්ඛන්තාති මහාසමුද්දස්ස උදකතලං පක්ඛන්දි. සමන්තා යොජනන්ති සමන්තතො ඵකෙකෙන පස්සෙන යොජනප්පමාණෙ පදෙසෙ. අච්චන්තසංයොගෙ වෙනං උපයොගවනං. විචියො වූපසන්තාති විචියො න උට්ඨහිංසු, නාහෙසුන්ති චුත්තං හොති. පචජ්ජිංසුති විරවිංසු, නාදං පචත්තයිංසුති අත්ථො. රුක්ඛාදිසන්තිස්සිතාහිති ඵත්ථ ආදි-සද්දෙන පබ්බතාදිසන්තිස්සිතා දෙවතා සඬගණ්භාති.

සුපණ්ණරූපෙනාති සුපණ්ණසදිසෙන රූපෙන. නාගකුලාති සන්තාසෙසිති මහාබොධිග්ගහණත්ථං ආගතාති නාගකුලාති සන්තාසෙසි, තෙසං භයං උප්පාදෙත්වා පලාපෙසිති චුත්තං හොති. තදා හි සමුද්දවාසිනො නාගා මහාබොධිං ගහෙතුං වාතවස්සන්ධකාරාදීහි මහන්තං විකුබ්බනං අකංසු. තතො සඬසම්මත්තත්ථෙරී ගරුළුවණ්ණං මාපෙත්වා තෙන ගරුළුරූපෙන ආකාසං පූරයමානා සිබාමරීවිජාලෙන ගගනං ඵකන්ධකාරං කත්වා පක්ඛප්පහාරවාතෙන මහාසමුද්දං ආලොලෙත්වා සංවට්ඨජලධිනාදසදිසෙන රවෙන නාගානං හදයාති හින්දන්ති විය තාසෙත්වා නාගෙ පලාපෙසි. තෙ ව උත්රස්තරූපා නාගා ආගන්ත්වාති තෙ ව චුත්තනයෙන උත්තාසිතා නාගා පුන ආගන්ත්වා. තං විභූතින්ති තං ඉද්ධිපාටිහාරියසඬබාතං විභූතිං, තං අච්ඡරියන්ති චුත්තං හොති. ථෙරී යාචිත්වාති “අයො, අමහාකං භගවා මුචලින්දනාගරාජස්ස හොගාවලිං අත්තතො ගන්ධකුටිං

කත්වා සත්තාහං තස්ස සඬ්ගහං අකාසි. අභිසම්බුජ්ඣන්තදිවසෙ තෙරඤ්ජරානදීතීරෙ අත්තනො උච්ඡිට්ඨපත්තං මහාකාලනාගස්ස විස්සජ්ජෙසි. උරුචෙලනාගෙන මාසිතං විසද්ධමදහනං අගණෙත්වා තස්ස සරණසිලාහරණමදාසි. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං පෙසෙත්වා නන්දොපනන්දනාගරාජානං දමෙත්වා නිබ්බිසං අකාසි. එවං සො ලොකනායකො අම්භාකං උපකාරකො, ත්වම්පි නො දොසමස්සරිත්වා මුහුත්තං මහාබොධිං විස්සජ්ජෙත්වා නාගලොකස්ස සග්ගමොක්ඛමග්ගං සම්පාදෙහී”ති එවං යාවිත්වා. මහාබොධිවිශොගදුක්ඛිතොති මහාබොධිවිශොගෙන දුක්ඛිතො සඤ්ජාතමානසිකදුක්ඛො. කන්දිත්වාති ඉමස්ස පරියායවචනමත්තං රොදිත්වාති, ගුණකිත්තනවසෙන වා පුනස්පුනං රොදිත්වා, විලාපං කත්වාති අත්ථො.

උත්තරද්වාරතොති අනුරාධපුරස්ස උත්තරද්වාරතො. මග්ගං සොධාපෙත්වාති බාණුකණ්ටකාදීනං උද්ධරාපනවසෙන මග්ගං සොධාපෙත්වා. අලඬකාරාපෙත්වාති වාලුකාදීනං ඔකිරාපනාදිවසෙන සජ්ජෙත්වා. සමුද්දසාලවත්ථුස්මිත්ති සමුද්දසන්තසාලාය වත්ථුභූතෙ පදෙසෙ. තස්මිං කිර පදෙසෙ යිතෙහි සමුද්දස්ස දිට්ඨත්තා තං අවිජරියං පකාසෙතුං තත්ථ එකා සාලා කතා. සා නාමෙන “සමුද්දසන්තසාලා”ති පාකටා ජාතා. චුත්තඤ්ඤෙනං –

“සමුද්දසන්තසාලාය, යානෙ යත්වා මහණ්ණුවෙ;
ආගච්ඡන්තං මහාබොධිං, මහාථෙරිද්ධියාද්දස.

“තස්මිං යානෙ කතා සාලා, පකාසෙතුං තමබ්බුතං;
‘සමුද්දසන්තසාලා’ති, නාමෙනාසිධ පාකටා”ති.

තාය විභූතියාති තාය චුත්තජ්ජකාරාය පූජාසක්කාරාදිසම්පත්තියා. ථෙරස්සාති මහාමහින්දත්ථෙරස්ස. මග්ගස්ස කිර උභොසු පස්සෙසු අත්තරත්තරා පුජ්ථෙහි කුටාගාරසදිසසණ්ඨානාති පුජ්ථවෙතියාති කාරාපෙසි. තං සන්ධායෙනං චුත්තං “අත්තරත්තරෙ පුජ්ථඅග්ගියාති යපෙත්තො”ති. ආගතො වතරෙති එත්ථ අරෙති පසංසායං, සාදු වතාති අත්ථො. සොළසහි ජාතිසම්පන්නකුලෙහිති අට්ඨහි අමච්චකුලෙහි අට්ඨහි ව බ්‍රාහ්මණකුලෙහිති එවං සොළසහි ජාතිසම්පන්නකුලෙහි. සමුද්දතීරෙ මහාබොධිං යපෙත්වාති සමුද්දථෙලාතලෙ අලඬකතජ්ජපියත්තෙ රමණීයෙ මණ්ඩපෙ මහාබොධිං යපෙත්වා. එවං පන කත්වා සකලතම්බපණ්ණිරජ්ජෙන මහාබොධිං පූජෙත්වා සොළසන්තං කුලානං රජ්ජං නියායානෙත්වා සයං දොවාරිකට්ඨානෙ යත්වා තයො දිවසෙ අනෙකජ්ජකාරං පූජං කාරාපෙසි. තං දස්සෙත්තො “තිණ්ණි දිවසානී”තිආදිමාහ. රජ්ජං විචාරෙසිති රජ්ජං විචාරෙතුං විස්සජ්ජෙසි, සොළසහි වා ජාතිසම්පන්නකුලෙහි රජ්ජං විචාරාපෙසිති අත්ථො. වතුත්ථෙ දිවසෙති මිගසිරමාසස්ස සුක්කපක්ඛදසමියං. අනුපුබ්බෙන අනුරාධපුරං සම්පත්තොති දසමියං අලඬකතජ්ජපියත්තරථෙ මහාබොධිං යපෙත්වා උළාරපූජං කුරුමානො පාචිතපස්සවිහාරස්ස පතිට්ඨාතබ්බට්ඨානමානෙත්වා තත්ථ සඬ්ඝස්ස පාතරාසං පවත්තෙත්වා මහින්දත්ථෙරෙන භාසිතං නාගදීපෙ දසබ්බලෙන කතං නාගදමනං සුත්වා “සම්මාසම්බුද්ධෙන නිසජ්ජාදිනා පරිභුත්තට්ඨානෙසු

ථූපාදීහි සක්කාරං කරිස්සාමි” ති පඤ්ඤාණං කාරෙත්වා තතො ආහරිත්වා තවක්කත්වා භවං භවං ගාමද්වාරෙ යපෙත්වා පුපෙත්වා එවං තස්මිං තස්මිං යානෙ පුපං කත්වා ඉමිනා අනුක්කමෙන අනුරාධපුරං සම්පත්තො. වාතුද්දසීදිවසෙති මිගසිරමාසස්සෙව පුක්කපක්ඛවාතුද්දසෙ. වඩ්ඪමානකච්ඡායායාති ඡායාය වඩ්ඪමානසමයෙ, සායන්හසමයෙති වුත්තං හොති. සමාපත්තින්ති ඵලසමාපත්තිං. තිලකභූතෙති අලඬිකාරභූතෙ. රාජවත්ථුද්වාරකොට්ඨකට්ඨානෙති රාජ්‍යායානස්ස ද්වාරකොට්ඨකට්ඨානෙ. “සකලරජ්ජං මහාබොධිස්ස දින්නපුබ්බත්තා උපවාරත්ථං රාජා දොවාරිකවෙසං ගණ්ඨි” ති වදන්ති.

අනුපුබ්බවිපස්සනන්ති උදයබ්බයාදිඅනුපුබ්බවිපස්සනං. පට්ඨපෙත්වාති ආරහිත්වා. අත්ථඬගමිතෙති අත්ථඬගතෙ. “සහ බොධිපතිට්ඨානෙනා” ති වත්තබ්බෙ විහත්තිවිපරිණාමං කත්වා “සහ බොධිපතිට්ඨානා” ති නිස්සක්කවචනං කතං. සති හි සහයොගෙ කරණවචනෙන හවිතබ්බං. මහාපථවි අකම්පිති ව ඉදං මුඛමත්තනිදස්සනං, අඤ්ඤානිපි අනෙකානි අච්ඡරියානි අහෙසුංයෙව. තථා හි සහ බොධිපතිට්ඨානෙන උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවි අකම්පි, තානි මූලානි කටාහමුඛවට්ටිතො උග්ගන්ත්වා තං කටාහං විනන්ධන්තා පථවිතලමොතරිංසු, සමන්තතො දිබ්බකුසුමානි වස්සිංසු, ආකාසෙ දිබ්බතුරියානි වජ්ජිංසු, මහාමෙසො උට්ඨහිත්වා වුට්ඨිධාරමකාසි, ආකාසපදෙසා විරවිංසු, විජ්ජුලතා නිච්ඡරිංසු. දෙවතා සාධුකාරමදංසු, සමාගතා සකලදීපවාසිනො ගන්ධමාලාදිහි පූජයිංසු, ගහිතමකරන්දා මන්දමාරුතා වායිංසු, සමන්තතො සනසිතලහිමවලාහකා මහාබොධිං ඡාදයිංසු. එවං බොධි පථවියං පතිට්ඨහිත්වා හිමගබ්බෙහෙ සන්තිසීදිත්වා සත්තාහං ලොකස්ස අදස්සනං අගමාසි. හිමගබ්බෙහෙ සන්තිසීදිති හිමගබ්බස්ස අත්තො අට්ඨාසි. විජ්ජුරන්තානි විජ්ජුරන්තා ඉතො විතො ව සංසරන්තා. නිච්ඡරිංසුති නික්ඛමිංසු. දස්සිංසුති පඤ්ඤායිංසු. සබ්බෙ දීපවාසිනොති සබ්බෙ තම්බපණ්ණිදීපවාසිනො. උත්තරසාබතො එකං ඵලන්ති උත්තරසාබාය යිතං එකං ඵලං. “පාවිනසාබාය එකං ඵල” තිතිපි කෙවි. මහාආසනට්ඨානෙති පුබ්බපස්සෙ මහාසිලාසනෙන පතිට්ඨිතට්ඨානෙ. ඉස්සරනිම්මානවිහාරෙති ඉස්සරනිම්මානසඬ්ඛානෙ කස්සපගිරිවිහාරෙ. “ඉස්සරනිම්මානවිහාරෙ” ති හි පුබ්බසඬ්ඛකෙතවසෙන වුත්තං, ඉදානි පන සො විහාරො “කස්සපගිරි” ති පඤ්ඤාතො. “ඉස්සරසමණාරාමෙ” තිපි කෙවි පයන්ති. තථා ව වුත්තං –

“තවක්කත්වා භවං භවං ගාමද්වාරෙ යපෙත්වා, ථූපාරාමෙ තපෙව ව;
ඉස්සරසමණාරාමෙ, පයමෙ වෙතියඬගණෙ” ති.

යොජනියආරාමෙසුති අනුරාධපුරස්ස සමන්තා යොජනස්ස අත්තො කතආරාමෙසු. සමන්තා පතිට්ඨිතෙ මහාබොධිමිහිති සම්බන්ධො. අනුරාධපුරස්ස සමන්තා එවං පුත්තනත්තුපරම්පරාය මහාබොධිමිහි පතිට්ඨිතෙති අත්ථො. ලොහපාසාදට්ඨානං පුපෙසීති ලොහපාසාදස්ස කත්තබ්බට්ඨානං පුපෙසි. “කිඤ්චාපි ලොහපාසාදං දෙවනං පියතිස්සොයෙව මහාරාජා කාරෙස්සති, තථාපි තස්මිං සමයෙ අභාවතො ‘අනාගතෙ’ ති වුත්ත” ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. කෙවි පන

“දුට්ඨගාමණිඅභයෙනෙව කාරිතො ලොහපාසාදො” ති වදන්ති. මූලානි පනස්ස න තාව ඔතරන්තීති ඉමිනා, මහාරාජ, ඉමස්මිං දීපෙ සත්ථුසාසනං පතිට්ඨිතමත්තමෙව අහොසි, න තාව සුපතිට්ඨිතන්ති දස්සෙති, අස්ස සත්ථුසාසනස්ස මූලානි පන න තාව ඔතිණ්ණානීති එවමෙන්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඔතරන්තීති හි අතීතත්ථෙවත්තමානවචනං. තෙනෙවාහ “කදා පන හත්තෙ මූලානි ඔතිණ්ණානි නාම හවිස්සන්ති” ති. යො අමච්චො වතුපණ්ණාසාය ජෙට්ඨකකනිට්ඨභාතුකෙහි සද්ධිං වෙතියගිරිමිහි පබ්බජිතො, තං සන්ධාය වුත්තං “මහාඅරිට්ඨො භික්ඛු” ති. මෙසවණ්ණාහයස්ස අමච්චස්ස පරිවෙණුට්ඨානෙනා මෙසවණ්ණාහයස්ස රඤ්ඤො අමච්චෙන කත්තබ්බස්ස පරිවෙණුස්ස වත්ථුභූතෙ යානෙ. මණ්ඩපප්පකාරන්ති මණ්ඩපසදිසං. සදිසත්ථම්පි හි පකාරසද්දං වණ්ණයන්ති. සාසනස්ස මූලානි ඔතරන්තානි පස්සිස්සාමීති ඉමිනා සාසනස්ස සුට්ඨු පතිට්ඨානාකාරං පස්සිස්සාමීති දීපෙති.

මෙසවිරහිතස්ස නිම්මලස්සෙව ආකාසස්ස විරචිතත්තා “ආකාසං මහාවිරවං රවී” ති වුත්තං. පච්චෙකගණිහීති විසුං විසුං ගණාවරියෙහි. පච්චෙකං ගණං එතෙසං අත්ථිති පච්චෙකගණිනො. යථා වෙජ්ජො ගිලානෙසු කරුණාය තිකිච්ඡනමෙව පුරක්ඛත්ථා විගතච්ඡන්දොසො ජිගුච්ඡනියෙසු වණෙසු ගුය්හට්ඨානෙසු ව හෙසජ්ජලෙපනාදිනා තිකිච්ඡනමෙව කරොති, එවං හගවාපි කිලෙසබ්බාධිපිළිනෙසු සත්තෙසු කරුණාය තෙ සත්තෙ කිලෙසබ්බාධිදුක්ඛතො මොචෙතුකාමො අවත්තබ්බාරහානි ගුය්හට්ඨානනිස්සිතානිපි අසප්පායානි වදන්තො විනයපඤ්ඤත්තියා සත්තානං කිලෙසබ්බාධිං තිකිච්ඡති. තෙන වුත්තං “සත්ථු කරුණාගුණපරිදීපක” ති. අනුසිට්ඨිකරානන්ති අනුසාසනීකරානං, යෙ හගවතො අනුසාසනීං සම්මා පටිපජ්ජන්ති, තෙසන්ති අත්ථො. කායකම්මවචිකම්මවිජ්ජන්දිතවිනයනන්ති කායවච්ඡිද්ධාරෙසු අප්ඤ්ඤාචාරවසෙන පවත්තස්ස කිලෙසවිජ්ජන්දිතස්ස විනයනකරං.

රාජිනොති උපයොගත්ථෙ සාමිච්චනං, රාජානමනුසාසිංසුති අත්ථො. ආලොකන්ති ඤාණාලොකං. නිබ්බාසිංසු මහෙසයොති එත්ථ මහාමහින්දත්ථෙරො ද්වාදසවස්සිකො හුත්වා තම්බපණ්ණිදීපං සම්පත්තො, තත්ථ ද්වෙ වස්සානි වසින්වා විනයං පතිට්ඨපෙසි. ද්වාසට්ඨිවස්සිකො හුත්වා පරිනිබ්බුතොති වදන්ති.

තෙසං ථෙරානං අන්තෙවාසිකානි තෙසං මහාමහින්දත්ථෙරජ්ජමුඛානං ථෙරානං අන්තෙවාසිකා. තිස්සදත්තාදයො පන මහාඅරිට්ඨත්ථෙරස්ස අන්තෙවාසිකා, තස්මා තිස්සදත්තකාළසුමනදීසසුමනාදයො මහාඅරිට්ඨත්ථෙරස්ස අන්තෙවාසිකා වානි යොජෙතබ්බං. අන්තෙවාසිකානං අන්තෙවාසිකානි උභයථා වුත්තඅන්තෙවාසිකානං අන්තෙවාසිකා. පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරානි –

“තතො මහින්දො ඉට්ටියො, උත්තියො සම්බලො තථා;
හද්දනාමො ව පණ්ඩිතො.

“එතෙ නාගා මහාපඤ්ඤා, ජම්බුදීපා ඉධාගතා;
විනයං තෙ වාවයිංසු, පිටකං තම්බපණ්ණියා.

“නිකායෙ පඤ්ච වාවෙසුං, සත්ත වෙව පකරණෙ;
තතො අරිට්ඨො මෙධාවී, තිස්සදත්තො ච පණ්ඩිතො.

“විසාරදො කාළසුමනො, ථෙරො ච දීඝනාමකො”ති. —

එවමාදිනා පුබ්බෙ චුත්තජපකාරා ආචරියපරම්පරා.

ආචරියපරම්පරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විනයානිසංසකථාවණ්ණනා

එත්තාවතා ච “කෙනාහත”න්ති ඉමං පඤ්ඤං විත්ථාරතො විහජිත්වා ඉදානි
“කත්ථ පතිට්ඨිත”න්ති ඉමං පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙන්තො ආහ “කත්ථ
පතිට්ඨිත”න්තිආදි. තත්ථ තෙලමිවාති සිහතෙලමිව. අධිමත්තසතිගතිධිතිමත්තෙසුති
එත්ථ සතීති බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා ධාරණකසති. ගතීති උග්ගණ්හනකගති.
ධිතීති සන්තිට්ඨානං කත්වා ගණ්හනකඤ්ඤාණං. ගතීති චා පඤ්ඤාගති. ධිතීති
බුද්ධවචනං උග්ගණ්හනවිරියං සජ්ඣායනවිරියං ධාරණවිරියඤ්ච. ලජ්ජීසුති
පාපජ්ගුවිජනකලක්ඛණාය ලජ්ජාය සමන්තාගතෙසු. කුක්කුච්චකෙසුති
අණුමත්තෙසුපි වජ්ජෙසු දොසදස්සාවිතාය කප්පියාකප්පියං නිස්සාය
කුක්කුච්චකාරීසු. සික්ඛාකාමෙසුති අධිසීලඅභිත්තඅධිපඤ්ඤාවසෙන තිස්සො
සික්ඛා කාමයමානෙසු සම්පියායිත්වා සික්ඛන්තෙසු.

අකත්තබ්බතො නිවාරෙන්වා කත්තබ්බෙසු පතිට්ඨාපනතො
මාතෘපිතුට්ඨානියොති චුත්තං. ආචාරගොචරකුසලතාති වෙළදානාදිමිච්ඡාජීවස්ස
කායපාගබ්භියාදීනඤ්ච අකරණෙන සබ්බසො අනාවාරං වජ්ජෙන්වා “කායිකො
අචිතික්කමො වාවසිකො අචිතික්කමො”ති (විහ. 511) එවං
චුත්තභික්ඛුසාරුජපආචාරසම්පත්තියා වෙසියාදිඅගොචරං වජ්ජෙන්වා
පිණ්ඩපාතාදිඅත්ථං උපසඬකම්තුං යුත්තට්ඨානසඬබ්බාතගොචරෙන ච සම්පන්නත්තා
සමණාචාරෙසු වෙව සමණගොචරෙසු ච කුසලතා. අපිච යො භික්ඛු සත්ථරී
සගාරථො සජ්ජතිස්සො සබ්බමචාරීසු සගාරථො සජ්ජතිස්සො
භිරොත්තජපසම්පන්නො සුනිවත්ථො සුපාරුතො පාසාදිකෙන අභික්කන්තෙන
පටික්කන්තෙන ආලොකිතෙන විලොකිතෙන සම්ඤ්ජිතෙන පසාරිතෙන
ඔක්ඛිත්තවක්ඛු ඉරියාපථසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො හොජනෙ
මත්තඤ්ඤ ජාගරියමනුයුත්තො සතිසම්පජ්ඤෙකෙන සමන්තාගතො අප්පිච්ඡො
සන්තුට්ඨො ආරද්ධවිරියො පවිචිත්තො අසංසට්ඨො ආභිසමාචාරිකෙසු
සක්කච්චකාරී ගරුචිත්තීකාරබහුලො විහරති, අයං චුච්චති ආචාරො.

ගොවරො පන උපනිස්සයගොවරො ආරක්ඛගොවරො උපනිබන්ධගොවරොති තිවිධො. තත්ථ දසකථාවත්ථුගුණසමන්තාගතො කල්‍යාණමිත්තො, යං නිස්සාය අස්සුතං සුභාති, සුතං පරියොදාපෙනි, කඩ්ඛං විතරති, දිට්ඨිං උජුං කරොති, චිත්තං පසාදෙනි, යස්ස වා පන අනුසික්ඛමානො සද්ධාය වඩ්ඪති, සීලෙන, සුතෙන, වාගෙන, පඤ්ඤාය වඩ්ඪති, අයං උපනිස්සයගොවරො. යො පන භික්ඛු අන්තරසරං පවිට්ඨො වීථිපටිපන්නො ඔක්ඛිත්තවක්ඛු යුගමත්තදස්සාවී සංවුතො ගච්ඡති, න හත්ථිං ඔලොකෙන්නො, න අස්සං, න රථං, න පත්තිං, න ඉත්ථිං, න පුරිසං ඔලොකෙන්නො, න උද්ධං ඔලොකෙන්නො, න අධො ඔලොකෙන්නො, න දිසාවිදිසම්පි පෙක්ඛමානො ගච්ඡති, අයං ආරක්ඛගොවරො. උපනිබන්ධගොවරො පන වත්තාරො සතිපට්ඨානා, යත්ථ භික්ඛු අත්තනො චිත්තං උපනිබන්ධති. වුත්තඤ්ඤෙතං භගවතා – “කො ව, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ගොවරො සකො පෙත්තිකො විසයො, යදිදං වත්තාරො සතිපට්ඨානා” ති. අයං උපනිබන්ධගොවරො. ඉති ඉමිනා ව ආචාරෙන ඉමිනා ව ගොවරෙන සමන්තාගතත්තා ආචාරගොවරකුසලතා. එවං අනාචාරං අගොවරඤ්ච වජ්ජෙත්වා සද්ධාපබ්බජිතානං යථාචුත්තආචාරගොවරෙසු කුසලභාවො විනයධරායත්තොති අයමානිසංසො විනයපරියත්තියා දස්සිතොති වෙදිතබ්බො.

විනයපරියත්තිං නිස්සායාති විනයපරියාපුණනං නිස්සාය. අත්තනො සීලක්ඛන්ධො සුගුත්තො හොති සුරක්ඛිතොති කථමස්ස අත්තනො සීලක්ඛන්ධො සුගුත්තො හොති සුරක්ඛිතො? ආපත්තිඤ්ඤි ආපජ්ජන්තො ඡහාකාරෙහි ආපජ්ජති අලජ්ජිතා, අඤ්ඤාණතා, කුක්කුච්චපකතතා, අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤිතා, කප්පියෙ අකප්පියසඤ්ඤිතා, සතිසම්මොසාති. විනයධරො පන ඉමෙහි ඡහාකාරෙහි ආපත්තිං නාපජ්ජති.

කථං අලජ්ජිතාය නාපජ්ජති? සො හි “පස්සථ හො, අයං කප්පියාකප්පියං ජානන්තොයෙව පණ්ණත්තිවීතික්කමං කරොති” ති ඉමං පරුපවාදං රක්ඛන්තොපි අකප්පියභාවං ජානන්තොයෙව මද්දිත්වා වීතික්කමං න කරොති. එවං අලජ්ජිතාය නාපජ්ජති. සහසා ආපන්නම්පි දෙසනාගාමිතිං දෙසෙත්වා වුට්ඨානගාමිනියා වුට්ඨහිත්වා සුද්ධන්තෙ පතිට්ඨාති, තතො –

“සඤ්චිච්ච ආපත්තිං නාපජ්ජති, ආපත්තිං න පරිගුහති;
අගතිගමනඤ්ච න ගච්ඡති, එදිසො වුව්චති ලජ්ජිපුග්ගලො” ති. (පරි. 359) –

ඉමස්මිං ලජ්ජිභාවෙ පතිට්ඨිතොව හොති.

කථං අඤ්ඤාණතාය නාපජ්ජති? සො හි කප්පියාකප්පියං ජානාති, තස්මා කප්පියංයෙව කරොති, අකප්පියං න කරොති. එවං අඤ්ඤාණතාය නාපජ්ජති.

කථං කුක්කුච්චපකතතාය නාපජ්ජති? කප්පියාකප්පියං නිස්සාය කුක්කුච්චෙ උජ්ජන්තො වත්ථුං ඔලොකෙත්වා මාතිකං පදභාජනං අන්තරාපත්තිං අනාපත්තිං

ඔලොකෙත්වා කප්පියං වෙ හොති, කරොති, අකප්පියං වෙ, න කරොති. උප්පන්නං පන කුක්කුච්චං අවිනිච්ඡිනිත්වා ච “චට්ඨති” ති මද්දිත්වා න චිතික්කමති. එවං කුක්කුච්චපකතතාය නාපජ්ජති.

කථං අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤිතාදීහි නාපජ්ජති? සො හි කප්පියාකප්පියං ජානාති, තස්මා අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤි න හොති, කප්පියෙ අකප්පියසඤ්ඤි න හොති, සුපතිට්ඨිතා වස්ස සති හොති, අධිට්ඨාතබ්බං අධිට්ඨෙති, විකප්පෙතබ්බං විකප්පෙති. ඉති ඉමෙහි ඡහාකාරෙහි ආපත්තිං නාපජ්ජති, ආපත්තිං අනාපජ්ජන්තො අඛණ්ඩසිලො හොති පරිසුද්ධසිලො. එවමස්ස අත්තනො සිලක්ඛන්ධො සුගුත්තො හොති සුරක්ඛිතො.

කුක්කුච්චපකතානන්ති කප්පියාකප්පියං නිස්සාය උප්පන්නෙන කුක්කුච්චෙන අභිභූතානං. කථං පන කුක්කුච්චපකතානං පටිසරණං හොති? තිරොරට්ඨෙසු තිරොජනපදෙසු ච උප්පන්නකුක්කුච්චා හික්ඛු “අසුකස්මිං කිර විහාරෙ විනයධරො වසති” ති දුරතොපි තස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා කුක්කුච්චං පුච්ඡන්ති. සො තෙහි කතකම්මස්ස වත්ථුං ඔලොකෙත්වා ආපත්තානාපත්තිං ගරුකලහුකාදිහෙදං සල්ලක්ඛෙත්වා දෙසනාගාමිනිං දෙසාපෙත්වා වුට්ඨානගාමිනියා වුට්ඨාපෙත්වා සුද්ධන්තෙ පතිට්ඨාපෙති. එවං කුක්කුච්චපකතානං පටිසරණං හොති.

විසාරදො සඬ්ඝමජ්ඣෙ වොහරතීති විගතො සාරදො භයං එතස්සාති විසාරදො, අභිතොති අත්ථො. අවිනයධරස්ස හි සඬ්ඝමජ්ඣෙ කථෙත්තස්ස භයං සාරජ්ජං ඔක්කමති, විනයධරස්ස තං න හොති. කස්මා? “එවං කථෙත්තස්ස දොසො හොති, එවං න දොසො” ති ඤාත්වා කථනතො.

පච්චත්ථිකෙ සහධම්මෙන සුනිග්ගහිතං නිග්ගණ්හාතීති එත්ථ ද්විධා පච්චත්ථිකා නාම අත්තපච්චත්ථිකා ච සාසනපච්චත්ථිකා ච. තත්ථ මෙත්තියභූමිමජ්ජා ච හික්ඛු වඩ්ඨො ච ලිච්ඡවි අමුලකෙන අත්තිමචත්ථුනා වොදෙසුං, ඉමෙ අත්තපච්චත්ථිකා නාම. යෙ චා පනඤ්ඤෙපි දුස්සිලා පාපධම්මා, සබ්බෙ තෙ අත්තපච්චත්ථිකා. විපරිතදස්සනා පන අරිට්ඨහික්ඛුකණ්ටකසාමණෙරවෙසාලිකවජ්ජිපුත්තකා මහාසඬ්ඝිකාදයො ච අබුද්ධසාසනං “බුද්ධසාසන” ත්ති වත්වා කතපග්ගහා සාසනපච්චත්ථිකා නාම. තෙ සබ්බෙපි සහධම්මෙන සහකාරණෙන වචනෙන යථා තං අසද්ධම්මං පතිට්ඨාපෙතුං න සක්කොන්ති, එවං සුනිග්ගහිතං කත්වා නිග්ගණ්හාති.

සද්ධම්මට්ඨිතියා පටිපන්නො හොතීති එත්ථ පන තිවිධො සද්ධම්මො පරියත්තිපටිපත්තිඅධිගමවසෙන. තත්ථ තිපිටකං බුද්ධචචනං පරියත්තිසද්ධම්මො නාම. තෙරස ධුතඬ්ගගුණා වුද්දස ඛන්ධකචත්තාති ද්වෙඅසීති මහාවත්තාතීති අයං පටිපත්තිසද්ධම්මො නාම. වත්තාරො මග්ගා ච වත්තාරි ඵලානි ච, අයං අධිගමසද්ධම්මො නාම. තත්ථ කෙචි ථෙරා “යො වො, ආනන්ද, මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා” ති (දී. නි. 2.216)

ඉමිනා සුත්තෙන “සාසනස්ස පරියත්ති මූල” න්ති වදන්ති. කෙච් ථෙරා “ඉමෙ ව, සුභද්ද, හික්ඛු සම්මා විහරෙය්‍යං, අසුඤ්ඤා ලොකො අරහත්තෙහි අස්සා” ති ඉමිනා සුත්තෙන (දී. නි. 2.214) “සාසනස්ස පටිපත්ති මූල” න්ති වත්වා “යාව පඤ්ච හික්ඛු සම්මා පටිපන්නා සංවිජ්ජන්ති, තාව සාසනං ධීතං හොති” ති ආභංසු. ඉතරෙ පන ථෙරා “පරියත්තියා අන්තරහිතාය සුප්පටිපන්නස්සපි ධම්මාභිසමයො නත්ථි” ති වත්වා ආභංසු. සචෙපි පඤ්ච හික්ඛු වත්තාරි පාරාජිකානි රක්ඛණකා හොන්ති, තෙ සද්ධෙ කුලපුත්තෙ පබ්බාපෙත්වා පච්චන්තිමෙ ජනපදෙ උපසම්පාදෙත්වා දසවග්ගගණං පුරෙත්වා මජ්ඣිමජනපදෙපි උපසම්පදං කරිස්සන්ති. එතෙනුපායෙන විසතිවග්ගසඬ්ඨං පුරෙත්වා අත්තනොපි අබ්භානකම්මං කත්වා සාසනං වුඬ්ඨිං විරුළුහිං ගමයිස්සන්ති. එවමයං විනයධරො තිව්ධස්සපි සද්ධම්මස්ස විරට්ඨිතියා පටිපන්නො හොතිති. එවමයං විනයධරො ඉමෙ පඤ්චානිසංසෙ පටිලහතිති වෙදිතබ්බො.

විනයො සංවරත්ථායාතිආදීසු (පරි. අට්ඨ. 366) විනයොති විනයස්ස පරියාපුණනං, විනයොති වා විනයපඤ්ඤත්ති චුත්තා, තස්මා සකලාපි විනයපඤ්ඤත්ති විනයපරියාපුණනං වා කායච්චිද්වාරසංවරත්ථායාති අත්ථො, ආජීවපාරිසුද්ධිපරියොසානස්ස සීලස්ස උපනිස්සයපච්චයො හොතිති චුත්තං හොති. අවිජ්ජපටිසාරොති පාපපුඤ්ඤානං කතාකතානුසොචනවසෙන පවත්තවිත්තවිජ්ජපටිසාරාභාවො. පාමොජ්ජන්ති දුබ්බලා තරුණපිති. පීතීති බලවපිති. පස්සද්ධිති කායවිත්තදරුපටිපස්සද්ධි. සුඛන්ති කායිකං චෙතසිකඤ්ච සුඛං. තඤ්චි දුට්ඨමපි සමාධිස්ස උපනිස්සයපච්චයො හොති. සමාධිති විත්තෙකග්ගතා. යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනන්ති සප්පච්චයනාමරූපපරිග්ගහො. නිබ්බදාති විපස්සනා. අථ වා යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනං තරුණවිපස්සනා, උදයබ්බයඤ්ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. විත්තෙකග්ගතා හි තරුණවිපස්සනාය උපනිස්සයපච්චයො හොති. නිබ්බදාති සිඛාජ්ජත්තා වුට්ඨානගාමිතිබලවිපස්සනා. විරාගොති අරියමග්ගො. විමුත්තීති අරහත්තඵලං. චතුබ්බේධොපි හි අරියමග්ගො අරහත්තස්ස උපනිස්සයපච්චයො හොති. විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනන්ති පච්චචෙක්ඛණඤ්ඤාණං. අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථායාති කඤ්චි ධම්මං අග්ගහෙත්වා අනවසෙසෙත්වා පරිනිබ්බානත්ථාය, අප්පච්චයපරිනිබ්බානත්ථායාති අත්ථො. අප්පච්චයපරිනිබ්බානස්ස හි විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං පච්චයො හොති තස්මිං අනුප්පන්නෙ අවස්සං පරිනිබ්බායිතබ්බතො, න ච පච්චචෙක්ඛණඤ්ඤාණෙ අනුප්පන්නෙ අන්තරා පරිනිබ්බානං හොති.

එතදත්ථා කථාති අයං විනයකථා නාම එතදත්ථාය, අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථායාති අත්ථො. එවං සබ්බත්ථපි. මන්තනාපි විනයමන්තනාඵව, “එවං කරිස්සාම, න කරිස්සාමා” ති විනයපටිබද්ධසංසන්දනා. එතදත්ථා උපනිසාති උපනිසීදති එත්ථ ඵලං තප්පටිබද්ධචුත්තිතායාති උපනිසා වුවචති කාරණං පච්චයොති. “විනයො සංවරත්ථායා” තිආදිකා කාරණපරම්පරා එතදත්ථාති අත්ථො. එතදත්ථං සොතාවධානන්ති ඉමිස්සා පරම්පරපච්චයකථාය සොතාවධානං ඉමං කථං සුත්වා යං උප්පජ්ජති ඤාණං, තම්පි එතදත්ථං. යදිදං

අනුපාදාවිත්තස්ස විමොක්ඛොති යදිදන්ති නිපාතො. සබ්බලිඛගවිහත්තිවචනෙසු
 තාදිසොව තත්ථ තත්ථ අත්ථතො පරිණාමෙතබ්බො, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො
 වෙදිතබ්බො – යො අයං චතුභි උපාදානෙහි අනුපාදිශිත්වා විත්තස්ස
 අරහත්තඵලසඬ්ඛාතො විමොක්ඛො, සොපි එතදත්ථාය
 අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථායාති එවමෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. යො අයං
 අනුපාදාවිත්තස්ස විමොක්ඛසඬ්ඛාතො මග්ගො, හෙට්ඨා චුත්තං සබ්බමපි
 එතදත්ථමෙවාති. එවඤ්ච සති ඉමිනා මහුස්සාහතො සාධිතබ්බං නියතජ්ජයොජනං
 දස්සිතං හොති. හෙට්ඨා “විරාගො...පෙ.... නිබ්බානත්ථායා”ති ඉමිනා පන
 ලබ්භමානානිසංසඵලං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. ආයොගොති
 උග්ගහණවිත්තනාදිවසෙන පුනස්පුනං අභියොගො.

විනයානිසංසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං.

බාහිරනිදානවණ්ණනා සමත්තා.

වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා

1. සෙය්‍යවීදන්ති තං කතමං, තං කථන්ති වා අත්ථො. අනියමනිද්දෙසවචනන්ති
 නත්ථි එතස්ස නියමොති අනියමො, නිද්දිසියති අත්ථො එතෙනාති නිද්දෙසො,
 චුච්චති එතෙනාති වචනං, නිද්දෙසොයෙව වචනං නිද්දෙසවචනං, අනියමස්ස
 නිද්දෙසවචනං අනියමනිද්දෙසවචනං, පයමං අනියමිතස්ස සමයස්ස
 නිද්දෙසවචනන්ති අත්ථො. “යෙනාති අවත්වා තෙනාති චුත්තත්තා අනියමං කත්වා
 නිද්දිට්ඨවචනං අනියමනිද්දෙසවචන”න්තිපි වදන්ති. යංතංසද්දානං
 නිව්චසම්බන්ධභාවතො ආහ “තස්ස සරූපෙන අචුත්තෙනපි”තිආදි. තත්ථ තස්සාති
 “තෙනා”ති එතස්ස. සරූපෙන අචුත්තෙනපිති “යෙනා”ති එවං සරූපතො පාළියං
 අචුත්තෙනපි. අත්ථතො සිද්ධොති පරභාගෙ සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස
 උජ්ජජනකපරිචිතක්කසඬ්ඛාතඅත්ථතො සිද්ධොති. පරිචිතක්කෙ හි සිද්ධෙ යෙන
 සමයෙන පරිචිතක්කො උද්පාදීති ඉදං අත්ථතො සිද්ධමෙව හොති. තෙනෙවාහ
 “අපරභාගෙ හි විනයපඤ්ඤත්තියාවනහෙතුභූතො ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස
 පරිචිතක්කො සිද්ධො”තිආදි. “තෙනා”ති වත්වා තතො තදත්ථමෙව “යෙනා”ති
 අත්ථතො චුච්චමානත්තා “යෙනා”ති අයං “තෙනා”ති එතස්ස පටිනිද්දෙසො නාම
 ජාතො. පටිනිද්දෙසොති ව විත්ථාරනිද්දෙසොති අත්ථො.

අපරභාගෙ හීති එත්ථ හි-සද්දො හෙතුමිති, යස්මාති අත්ථො.

විනයපඤ්ඤත්තියාවනහෙතුභූතොති “එතස්ස භගවා කාලො, එතස්ස සුගත කාලො,
 යං භගවා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙය්‍යා, උද්දිසෙය්‍යා පාතිමොක්ඛං. යථයිදං
 බ්‍රහ්මවරියං අද්ධනියං අස්ස විරට්ඨිතික”න්ති එවං පවත්තස්ස
 විනයපඤ්ඤත්තියාවනස්ස කාරණභූතොති අත්ථො. පරිචිතක්කොති “කතමෙසානං

බො බුද්ධානං භගවත්තානං බ්‍රහ්මවරියං න චිරට්ඨිතිකං අභොසි, කතමෙසානං බුද්ධානං භගවත්තානං බ්‍රහ්මවරියං චිරට්ඨිතිකං අභොසි” ති එවං පවත්තො පරිචිතක්කො. යං තං සද්දානං නිච්චසම්බන්ධොති ආහ “තස්මා යෙන සමයෙනා” ති ආදි. පුබ්බෙ වා පච්ඡා වා අත්ථතො සිද්ධෙනාති පුබ්බෙ වා පච්ඡා වා උප්පන්නඅත්ථතො සිද්ධෙන. පටිනිද්දෙසො කත්තබ්බොති එතස්ස “යදිද” ති ඉමිනා සම්බන්ධො. “පටිනිද්දෙසො කත්තබ්බො” ති යදිදං යං ඉදං විධානං, අයං සබ්බස්මිං විනයෙ යුත්තීති අත්ථො. අථ වා “පටිනිද්දෙසො කත්තබ්බො” ති යදිදං යා අයං යුත්ති, අයං සබ්බස්මිං විනයෙ යුත්තීති අත්ථො.

තත්‍රිදං මුඛමත්තනිදස්සනන්ති තස්සා යථාචුත්තයුත්තියා පරිදීපනෙ ඉදං මුඛමත්තනිදස්සනං, උපායමත්තනිදස්සනන්ති අත්ථො. මුඛං ද්වාරං උපායොති හි අත්ථතො එකං. “තෙන හි භික්ඛවෙ භික්ඛුනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාමි” ති පාළි. දස්සෙත්වා තත්ථ පටිනිද්දෙසමාහ “යෙන සුදින්නො” ති ආදිනා. තෙනාති හෙතුඅත්ථෙ කරණවචනත්තා තස්ස පටිනිද්දෙසොපි තාදිසොයෙවාති ආහ “යස්මා පටිසෙවී” ති. පුබ්බෙ අත්ථතො සිද්ධෙනාති පුබ්බෙ උප්පන්නමෙථුනධම්මපටිසෙවනසංඛාතඅත්ථතො සිද්ධෙන. පච්ඡා අත්ථතො සිද්ධෙනාති රඤ්ඤා අදින්නං දාරුනං ආදියනසංඛාතපච්ඡාඋප්පන්නඅත්ථතො සිද්ධෙන. සමයසද්දොති එතස්ස “දිස්සති” ති ඉමිනා සම්බන්ධො.

සමවායෙති පච්චයසාමග්ගියං, කාරණසමවායෙති අත්ථො. බණ්ණති ඔකාසෙ. අස්සාති අස්ස සමයසද්දස්ස සමවායො අත්ථොති සම්බන්ධො. අප්පෙව නාම ස්වෙපි උපසංඝාතමෙය්‍යාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායාති එත්ථ කාලො නාම උපසංඝාතමනස්ස යුත්තපයුත්තකාලො. සමයො නාම තස්සෙව පච්චයසාමග්ගී, අත්ථතො තදනුරූපං සරීරබලඤ්චෙව තප්පච්චයපරිස්සයාභාවො ව. උපාදානං නාම ඤාණෙන තෙසං ගහණං සල්ලක්ඛණං, තස්මා කාලඤ්ච සමයඤ්ච පඤ්ඤාය ගහෙත්වා උපධාරෙත්වාති අත්ථො. ඉදං චුත්තං හොති – සවෙ අම්භාකං ස්වෙ ගමනස්ස යුත්තකාලො භවිස්සති, කායෙ බලමත්තා වෙව ඵරිස්සති, ගමනපච්චයා ව අඤ්ඤො අභාසුච්ඡාරො න භවිස්සති, අට්ඨං කාලඤ්ච ගමනකාරණසමවායසංඛාතං සමයඤ්ච උපධාරෙත්වා අපි එව නාම ස්වෙ ආගච්ඡෙය්‍යාමාති.

බණ්ණති ඔකාසො. තථාගතුප්පාදාදිකො හි මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස ඔකාසො තප්පච්චයපටිලාභහෙතුත්තා, බණ්ණා එව ව සමයො. යො බණ්ණාති ව සමයොති ව චුච්චති, යො එකොවාති හි අත්ථො. මහාසමයොති මහාසමුහො. පචුද්ධං වනං පවනං, තස්මිං පවනස්මිං, වනසණ්ඨෙති අත්ථො. සමයොපි බො තෙ හද්දාලි අප්පට්ඨිද්ධො අභොසිති එත්ථ සමයොති සික්ඛාපදපුරණස්ස හෙතු. හද්දාලිති තස්ස භික්ඛුනො නාම. ඉදං චුත්තං හොති – හද්දාලි තයා පටිච්ඡ්ඤානබ්බයුත්තකං එතං කාරණං අත්ථී, තම්පි තෙ න පටිච්ඡිද්ධං න සල්ලක්ඛිතන්ති. කිං තං කාරණන්ති ආහ “භගවා බො” ති ආදි.

උග්ගාහමානෝ තිආදීසු මානෝති තස්ස පරිබ්බාජකස්ස පකතිනාමං, කිඤ්චි කිඤ්චි පන උග්ගහෙනුං සමත්ථතාය “උග්ගාහමානෝ”ති නං සඤ්ජානන්ති, තස්මා “උග්ගාහමානෝ”ති වුච්චති. සමණමුණ්ඩිකාය පුත්තෝ සමණමුණ්ඩිකාපුත්තෝ. සො කිර දෙවදත්තස්ස උපට්ඨාකො. සමයං දිට්ඨිං පවදන්ති එත්ථාති සමයස්පවාදකො, තස්මිං සමයස්පවාදකෙ, දිට්ඨිස්පවාදකෙති අත්ථො. තස්මිං කිර යානෙ වඩ්ඤ්ඤාඤ්ඤාපොක්ඛරසාතිපභුතයො බ්‍රාහ්මණා නිගණ්ඨාචෙලකපරිබ්බාජකාදයො ච පරිබ්බාජකා සන්නිපතිත්වා අත්තනෝ අත්තනෝ සමයං දිට්ඨිං පවදන්ති කථෙන්නි දීපෙන්ති, තස්මා සො ආරාමො “සමයස්පවාදකො”ති වුච්චති, ස්වෙව තින්ද්‍රකාචීරසඩ්ධාතාය තිම්බරුරුක්ඛපන්නියා පරික්ඛිත්තත්තා “තින්ද්‍රකාචීර”න්ති වුච්චති. එකා සාලා එත්ථාති එකසාලකො. යස්මා පනෙත්ථ පයිමං එකා සාලා කතා අහොසි, පච්ඡා මහාපුඤ්ඤං පොට්ඨපාදපරිබ්බාජකං නිස්සාය බහු සාලා කතා, තස්මා තමෙව එකං සාලමුපාදාය ලද්ධනාමවසෙන “එකසාලකො”ති වුච්චති. මල්ලිකාය පන පසෙනදිරඤ්ඤො දෙවියා උය්‍යානභූතො සො පුජ්ඵලසඤ්ජන්තො ආරාමොති කත්වා “මල්ලිකාය ආරාමො”ති සඩ්ධං ගතො. තස්මිං සමයස්පවාදකෙ තින්ද්‍රකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ. පටිවසතීති තස්මිං වාසථාසුතාය වසති.

දිට්ඨෙය්‍ය ධම්මෙති පච්චක්ඛෙ අත්තභාවෙ. අත්ථොති වුඩ්ඪි. සම්පරායිකොති කම්මකිලෙසවසෙන සම්පරෙතබ්බතො සම්පාපුණ්ණිතබ්බතො සම්පරායො, පරලොකො. තත්ථ නියුත්තො සම්පරායිකො, පරලොකත්ථො. අත්ථාභිසමයාති යථාවුත්තඋභයත්ථසඩ්ධාතනිතපටිලාභා. සම්පරායිකොපි හි අත්ථො කාරණස්ස නිජ්ජන්තත්තා පටිලද්ධො නාම භොතීති තමත්ථද්වයං එකතො කත්වා “අත්ථාභිසමයා”ති වුත්තං. ධියා පඤ්ඤාය රාති ගණ්භාතීති ධිරො. අථ වා ධි පඤ්ඤා එතස්ස අත්ථීති ධිරො.

සම්මා මානාභිසමයාති මානස්ස සම්මා පහානෙන. සම්මාති ඉමිනා මානස්ස අග්ගමග්ගඤ්ඤාණෙන සමුච්ඡෙදස්පහානං වුත්තං. දුක්ඛස්ස පිළනට්ඨොතිආදීසු දුක්ඛසච්චස්ස පිළනං තංසමඛිගිතො හිංසනං අවිජ්ජාරිකතාකරණං, පිළනමෙව අත්ථො පිළනට්ඨො, ත්ථකාරස්ස ට්ඨකාරං කත්වා වුත්තං. එවං සෙසෙසුපි. සමෙච්ච පච්චයෙහි කතභාවො සඩ්ධතට්ඨො. සන්නාපො දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන සන්නාපනං පරිදහනං. විපරිණාමො ජරාය මරණෙන වාති ද්විධා විපරිණාමෙතබ්බතා. අභිසමෙතබ්බො පටිවිජ්ඣිතබ්බොති අභිසමයො, අභිසමයොව අත්ථො අභිසමයට්ඨො, පිළනාදීති. තාති හි අභිසමෙතබ්බභාවෙන එකිභාවං උපනෙත්වා “අභිසමයට්ඨො”ති වුත්තාති, අභිසමයස්ස වා පටිවෙධස්ස විසයභූතො අත්ථො අභිසමයට්ඨොති තානෙව පිළනාදීති අභිසමයස්ස විසයභාවූපගමනසාමඤ්ඤතො එකත්තෙන වුත්තාති.

එත්ථ ච උපසග්ගානං ජොතකමත්තත්තා තස්ස තස්ස අත්ථස්ස වාවකො සමයසද්දො එවාති සමයසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙපි සඋපසග්ගො අභිසමයසද්දො වුත්තො. තත්ථ සහකාරිකාරණසන්නිජ්ඣං සමෙති සමවෙතීති සමයො, සමවායො.

සමෙහි සමාගවිජ්ජි මග්ගබ්බමවරියං එත්ථ තදාධාරපුග්ගලෙහීති සමයො, බණ්ණා. සමෙත්ති එත්ථ, එතෙන වා සංගවිජ්ජන්ති ධම්මා සහජාතධම්මෙහි උප්පාදාදීහි වාති සමයො, කාලො. ධම්මප්පවත්තිමත්තතාය අත්ථතො අභූතොපි හි කාලො ධම්මප්පවත්තියා අධිකරණං කාරණං විය ව පරිකප්පනාමත්තසිද්ධෙන රූපෙන වොහරීයති. සමං, සහ වා අවයවානං අයනං පවත්ති අවට්ඨානන්ති සමයො, සමුහො යථා “සමුදායො”ති. අවයවෙන සභාවට්ඨානමෙව හි සමුහො. පච්චයන්තරසමාගමෙ එති ඵලං එතස්මා උප්පජ්ජති පවත්තති වාති සමයො, හෙතු යථා “සමුදයො”ති. සමෙහි සංයොජනභාවතො සම්බන්ධො එති අත්තතො විසයෙ පවත්තති, දළ්භග්ගභණ්ණභාවතො වා තංසංයුත්තා අයන්ති පවත්තන්ති සත්තා යථාහිනිවෙසං එතෙනාති සමයො, දිට්ඨි. දිට්ඨිසංයොජනෙන හි සත්තා අතිවිය බජ්ඣන්ති. සමිති සඬගති සමොධානන්ති සමයො, පටිලාභො. සමස්ස නිරොධස්ස යානං, සම්මා වා යානං අපගමො අප්පවත්තිති සමයො, පහානං. ඤාණෙන අභිමුඛං සම්මා එතඛිබ්බො අධිගන්තඛිබ්බොති අභිසමයො, ධම්මානං අවිපරිතො සභාවො. අභිමුඛභාවෙන සම්මා එති ගවිජ්ජි බුජ්ඣන්ති අභිසමයො, ධම්මානං යථාභූතසභාවාවබ්බොධො. එවං තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ සමයසද්දස්ස පවත්ති වෙදිතඛිබ්බො.

නනු ව අත්ථමත්තං පටිච්ච සද්දා අහිනිවිසන්ති, න එකෙන සද්දෙන අනෙකෙ අත්ථා අහිධියන්තිති? සච්චමෙතං සද්දවිසෙසෙ අපෙක්ඛිතෙ. සද්දවිසෙසෙ හි අපෙක්ඛියමානෙ එකෙන සද්දෙන අනෙකත්ථාහිධානං න සම්භවති. න හි යො කාලත්ථො සමයසද්දො, සොයෙව සමුහාදිඅත්ථං වදති. එත්ථ පන තෙසං තෙසං අත්ථානං සමයසද්දවචනීයතාසාමඤ්ඤමුපාදාය අනෙකත්ථතා සමයසද්දස්ස චුත්තා. එවං සම්බන්ථ අත්ථුද්ධාරෙ අධිප්පායො වෙදිතඛිබ්බො. ඉධ පනස්ස කාලො අත්ථොති අස්ස සමයසද්දස්ස ඉධ කාලො අත්ථො සමවායාදීනං අත්ථානං ඉධ අසම්භවතො දෙසදෙසකාදීනං විය නිදානභාවෙන කාලස්ස අපදිසිතඛිබ්බතො ව.

උපයොගවචනෙන භූමිමවචනෙන ව නිද්දෙසමකත්වා ඉධ කරණවචනෙන නිද්දෙසෙ පයොජනං නිද්ධාරෙතුකාමො පරමිමුඛෙන වොදනං සමුට්ඨාපෙති “එත්ථාහා”තිආදි. එත්ථ “තෙන සමයෙනා”ති ඉමස්මිං යානෙ විතණ්ඩවාදී ආහාති අත්ථො. අථාති වොදනාය කත්තුකාමතං දීපෙති, නනුති ඉමිනා සමානත්ථො. කස්මා කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතොති සම්බන්ධො. භූමිමවචනෙන නිද්දෙසො කතොති යොජෙතඛිබ්බං. එත්ථාපි “යථා”ති ඉදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතඛිබ්බං. තත්ථාති තෙසු සුත්තාහිධම්මෙසු. තථාති උපයොගභූමිමවචනෙහි. ඉධාති ඉමස්මිං විනයෙ. අඤ්ඤථාති කරණවචනෙන. අච්චන්තමෙවාති ආරම්භතො පට්ඨාය යාව දෙසනානිට්ඨානං, තාව අච්චන්තමෙව, නිරන්තරමෙවාති අත්ථො. කරුණාවිහාරෙතාති පරහිතපටිපත්තිසඬබ්බාතෙන කරුණාවිහාරෙන. තථා හි කරුණානිදානත්තා දෙසනාය ඉධ පරහිතපටිපත්ති “කරුණාවිහාරො”ති චුත්තා, න පන කරුණාසමආපත්තිවිහාරො. න හි දෙසනාකාලෙ දෙසෙතඛිබ්බධම්මවිසයස්ස දෙසනාඤාණස්ස සත්තවිසයාය මහාකරුණාය සහුප්පත්ති සම්භවති හින්තවිසයත්තා, තස්මා කරුණාවසෙන පවත්තො පරහිතපදපත්තිසඬබ්බාතො

විහාරො ඉධ කරුණාවිහාරොති වෙදිතබ්බො. තදන්ථජොතනන්ථන්ති
අව්චන්තසංයොගන්ථදීපනන්ථං උපයොගතිද්දෙසො කතො යථා “මාසං
අජ්ඣෙති” ති.

අධිකරණත්ථොති ආධාරත්ථො. භාවො නාම කිරියා, කිරියාය
කිරියන්තරලක්ඛණං භාවෙනභාවලක්ඛණං, සොයෙවත්ථො
භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථො. කථං පන අභිධම්මෙ යථාචුත්තඅන්ථද්වයසම්භවොති
ආහ “අධිකරණඤ්ඨි” තිආදි. තත්ථ කාලසඬ්ඛාතො අත්ථො කාලත්ථො,
සමුහසඬ්ඛාතො අත්ථො සමුහත්ථො. අථ වා කාලසද්දස්ස අත්ථො කාලත්ථො,
සමුහසද්දස්ස අත්ථො සමුහත්ථො. කො සො? සමයො. ඉදං චුත්තං හොති –
කාලත්ථො සමුහත්ථො ව සමයො තත්ථ අභිධම්මෙ චුත්තානං එස්සාදිධම්මානං
අධිකරණං ආධාරොති යස්මිං කාලෙ ධම්මපුඤ්ජෙ වා කාමාවචරං කුසලං චිත්තං
උප්පන්නං හොති, තස්මිංයෙව කාලෙ පුඤ්ජෙ ව එස්සාදයොපි හොත්තීති අයඤ්ඨි
තත්ථ අත්ථො.

නනු වායං උපාදාය පඤ්ඤත්තො කාලො සමුහො ව වොහාරමත්තකො, සො
කථං ආධාරො තත්ථ චුත්තධම්මානන්ති? නායං දොසො. යථා හි කාලො
සභාවධම්මපරිච්ඡින්නො සයං පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි ආධාරභාවෙන
පඤ්ඤත්තො තඬ්ඛණජ්ජවත්තානං තතො පුබ්බෙ පරතො ව අභාවතො
“පුබ්බණ්ණෙ ජාතො සායන්තෙ ගච්ඡති” තිආදීසු, සමුහො ව අවයවච්ඡින්නො
අවිජ්ජමානොපි කප්පනාමත්තසිද්ධො අවයවානං ආධාරභාවෙන පඤ්ඤපීයති
“රුක්ඛෙ සාඛා, යවරාසිමිහි සම්භූතො” තිආදීසු, එවම්ධාපීති දට්ඨබ්බං.

අභිධම්මෙ ආධාරත්ථසම්භවං දස්සෙත්වා ඉදානි
භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථසම්භවං දස්සෙත්තො ආහ
“ඛණසමවායහෙතුසඬ්ඛාතස්සා” තිආදි. තත්ථ ඛණො නාම අට්ඨක්ඛණච්ඡින්නො
නවමො බුද්ධුප්පාදසඬ්ඛාතො ඛණො, යානි වා පනෙතානි “චත්තාරිමානි, හික්ඛවෙ,
චක්කානි යෙහි සමන්තාගතානං දෙවමනුස්සානං චතුචක්කං පවත්තති” ති (අ. නි.
4.31) එත්ථ පතිරූපදෙසවාසො, සප්පුරිසුපනිස්සයො, අත්තසම්මාපණ්ඩි, පුබ්බෙ ව
කතපුඤ්ඤතානි චත්තාරි චක්කානි චුත්තානි, තානි එකජ්ඣං කත්වා ඔකාසට්ඨෙන
ඛණොති වෙදිතබ්බො. තානි හි කුසලුප්පත්තියා ඔකාසභූතානි. සමවායො නාම
“චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ව උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං” ති (ම. නි. 1.204; 3.421;
සං. නි. 4.60) එවමාදිනා නිද්දිට්ඨා
චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසඬ්ඛාතසාධාරණඵලනිස්ථාදකත්තෙන සණ්ඨිතා
චක්ඛුරූපාදිපච්චයසාමග්ගී. චක්ඛුරූපාදිනඤ්ඨි චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසාධාරණඵලං.
හෙතූති ජනකහෙතු. යථාචුත්තඛණසඬ්ඛාතස්ස සමවායසඬ්ඛාතස්ස
හෙතුසඬ්ඛාතස්ස ව සමයස්ස භාවෙන සත්තාය තෙසං එස්සාදිධම්මානං භාවො
සත්තා ලක්ඛියති විඤ්ඤායතීති අත්ථො. ඉදං චුත්තං හොති – යථා “ගාවිසු
දුස්භමානාසු ගතො, දුද්ධාසු ආගතො” ති දොහනකිරියාය ගමනකිරියා ලක්ඛියති,
එවම්ධාපි “යස්මිං සමයෙ, තස්මිං සමයෙ” ති ව චුත්තෙ “සති” ති අයමත්ථො

විඤ්ඤායමානො ඵල හොති අඤ්ඤාකිරියාය සම්බන්ධාභාවෙ පදත්ථස්ස සත්තාවිරහාභාවතොති සමයස්ස සත්තාකිරියාය චිත්තස්ස උප්පාදකිරියා ඵස්සාදිභවනකිරියා ච ලක්ඛියතීති. අයඤ්ඤි තත්ථ අත්ථො යස්මිං යථාචුත්තෙ ඛණේ පච්චයසමවායෙ හෙතුමිහි ච සති කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති, තස්මිංයෙව ඛණේ පච්චයසමවායෙ හෙතුමිහි ච සති ඵස්සාදයොපි හොත්තීති. තදත්ථජොතනත්ථන්ති අධිකරණත්ථස්ස භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථස්ස ච දීපනත්ථං.

ඉධ පනාති ඉමස්මිං විනයෙ. හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවතීති “අත්තෙන වසති, විජ්ජාය වසති” තිආදීසු විය හෙතුඅත්ථො “ඵරසුනා ඡින්දති, කුදාලෙන ඛණති” තිආදීසු විය කරණත්ථො ච සම්භවති. කථං සම්භවතීති ආහ “යො හි සො” තිආදි. තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙනාති ඵත්ථ පන තංතංචත්ථුචිතික්කමොව සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා හෙතු වෙව කරණඤ්ඤව. තථා හි යදා භගවා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා පට්ඨමෙව තෙසං තෙසං තත්ථ තත්ථ තංතංසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තීහෙතුභූතං චිතික්කමං අපෙක්ඛමානො විහරති, තදා තං තං චිතික්කමං අපෙක්ඛිත්වා තදත්ථං වසතීති සිද්ධො චත්ථුචිතික්කමස්ස හෙතුභාවො “අත්තෙන වසති, අත්තං අපෙක්ඛිත්වා තදත්ථාය වසති” තිආදීසු විය. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තීකාලෙ පන තෙනෙව පුබ්බසිද්ධෙන චිතික්කමෙන සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙතීති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා සාධකතමත්තා කරණභාවොපි චිතික්කමස්සෙව සිද්ධො “අසිනා ඡින්දති” තිආදීසු විය. චිතික්කමං පන අපෙක්ඛමානො තෙනෙව සද්ධිං තන්තිස්සයකාලමිපි අපෙක්ඛිත්වා විහරතීති කාලස්සපි ඉධ හෙතුභාවො චුත්තො, සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙත්තො ච තං තං චිතික්කමකාලං අනතික්කමිත්වා තෙනෙව කාලෙන සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙතීති චිතික්කමතිස්සයස්ස කාලස්සපි කරණභාවො චුත්තො, තස්මා ඉමිනා පරියායෙන කාලස්සපි හෙතුභාවො කරණභාවො ච ලබ්භතීති චුත්තං “තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙනා” ති. නිජපරියායතො පන චිතික්කමොයෙව හෙතුභූතො කරණභූතො ව. සො හි චිතික්කමක්ඛණේ හෙතු හුත්වා පච්ජා සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනෙ කරණමිපි හොතීති.

සික්ඛාපදාති පඤ්ඤාපයන්තොති චිතික්කමං පුච්ඡිත්වා හික්ඛුසඬ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා ඔතිණ්ණුවත්ථුකං පුග්ගලං පටිපුච්ඡිත්වා විගරහිත්වා ච තං තං චත්ථුං ඔතිණ්ණුකාලං අනතික්කමිත්වා තෙනෙව කාලෙන කරණභූතෙන සික්ඛාපදාති පඤ්ඤාපයන්තො. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තීහෙතුඤ්ඤව අපෙක්ඛමානොති තතියපාරාජිකාදීසු විය සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා හෙතුභූතං තං තං චත්ථුං චිතික්කමසමයං අපෙක්ඛමානො තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන භගවා තත්ථ තත්ථ විභාසීති අත්ථො. “සික්ඛාපදාති පඤ්ඤාපයන්තො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තීහෙතුඤ්ඤව අපෙක්ඛමානො” ති වචනතො “තෙන සමයෙන කරණභූතෙන හෙතුභූතෙනා” ති ඵචං චත්තබ්බෙපි පට්ඨමං “හෙතුභූතෙනා” ති වචනං. ඉධ හෙතුඅත්ථස්ස අධිජපෙතත්තා චුත්තං. භගවා හි වෙරඤ්ජායං විහරන්තො ථෙරස්ස සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාවනහෙතුභූතං පරිචිතක්කසමයං අපෙක්ඛමානො තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන විභාසීති තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. කිං පනෙත්ථ

යුක්තිවින්නාය, ආවරියස්ස ඉධ කමවවනිච්ඡා නත්ථිති එවමෙනං ගහෙනබ්බං.
 තෙනෙව දීඝනිකායට්ඨකථායම්පි (දී. නි. අට්ඨ. 1.පරිබ්බාජකකථාවණ්ණනා)
 “තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙනා” තිආදිනා අයමෙව අනුක්කමො
 වුත්තො. න හි තත්ථ පයමං “හෙතුභූතෙනා” ති වචනං ඉධ “තෙන සමයෙන
 වෙරඤ්ජායං විහරති” ති එත්ථ හෙතුඅත්ථස්ස අධිප්පෙතභාවදීපනත්ථං වුත්තං.
 “සික්ඛාපදානි පඤ්ඤාපයන්තො හෙතුභූතෙන කරණභූතෙන සමයෙන විහාසී,
 සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ච අපෙක්ඛමානො හෙතුභූතෙන සමයෙන විහාසීති
 එවමෙන්ථ සම්බන්ධො කාතබ්බො” තිපි වදන්ති. තදත්ථජොතනත්ථන්ති
 හෙතුඅත්ථස්ස කරණත්ථස්ස වා දීපනත්ථං. ඉධාති ඉමස්මිං විනයෙ. හොති
 චෙත්ථාති එත්ථ ඉමස්මිං පදෙසෙ යථාවුත්තත්ථසඬගහවසෙන අයං ගාථා හොති.
 අඤ්ඤත්තාති සුත්තාහිධම්මෙසු.

පොරාණාති අට්ඨකථාවරියා. අභිලාපමත්තහෙදොති වචනමත්තෙන විසෙසො.
 තෙන සුත්තවිනයෙසු විහත්තිවිපරිණාමො කතොති දස්සෙති. පරතො අත්ථං
 වණ්ණයිස්සාමාති පරතො “ඉතිපි සො භගවා” තිආදිනා ආගතට්ඨානෙ
 වණ්ණයිස්සාම. වෙරඤ්ජායන්ති එත්ථ “බලිකරග්ගහණෙන ජනස්ස පිළාභාවතො
 නිද්දොසත්තා විගතො රජො අස්සාති වෙරඤ්ජා, සෙරිවාණ්ණජජාතකෙ දෙවදත්තස්ස
 වෙරුප්පන්තපදෙසෙ කතත්තා වෙරං එත්ථ ජාතන්ති වෙරඤ්ජා, පට්ටියපට්ටියෙ
 නටසමප්පාදිහි බාදනීයභොජනීයාලඬකාරාදිහි ව විවිධෙහි උපකරණෙහි
 රඤ්ජනතො විවිධෙහි රඤ්ජයතීති වෙරඤ්ජා, පට්ටිකේ අභිභවිත්වා කතභාවතො
 වෙරං අභිභවිත්වා ජාතාති වෙරඤ්ජා, වෙරඤ්ජස්ස නාම ඉසිනො අස්සමට්ඨානෙ
 කතත්තා වෙරඤ්ජා” ති එවමාදිනා කෙච්චි වණ්ණයන්ති. කිං ඉමිනා, නාමමත්තමෙනං
 තස්ස නගරස්සාති දස්සෙන්තො ආහ “වෙරඤ්ජාති අඤ්ඤතරස්ස නගරස්සෙනං
 අධිවචන”න්ති. සමීපත්ථෙ භූමිමවචනන්ති “ගඬගායං ගාවො වරන්ති, කූපෙ
 ගග්ගකුල”න්තිආදියු විය. අවිසෙසෙනාති “පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති.
 පයමං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති. මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා
 විහරති. සබ්බනිමිත්තානං අමනසිකාරා අනිමිත්තං චෙතොසමාධිං සමාපජ්ජිත්වා
 විහරති” තිආදියු විය සද්දන්තරසන්තිධානසිද්ධෙන විසෙසපරාමසනෙන විනා. අථ
 වා අවිසෙසෙනාති න විසෙසෙන, විහාරභාවසාමඤ්ඤෙනාති අත්ථො.

ඉරියාපථ...පෙ.... විහාරෙසුති ඉරියාපථවිහාරො දිබ්බවිහාරො බ්‍රහ්මවිහාරො
 අරියවිහාරොති එතෙසු චතුසු විහාරෙසු. තත්ථ ඉරියනං පචත්තනං ඉරියා,
 කායප්පයොගො කායිකකිරියා. තස්සා පචත්තනුපායභාවතො ඉරියාය පථොති
 ඉරියාපථො, යානනිසජ්ජාදි. න හි යානනිසජ්ජාදිහි අචත්ථාහි විනා කඤ්චි
 කායිකකිරියං පචත්තෙතුං සක්කා. යානසමඬ්භි වා හි කායෙන කිඤ්චි කරෙයා
 ගමනාදියු අඤ්ඤතරසමඬ්භි වාති. විහරණං, විහරති එතෙනාති වා විහාරො,
 ඉරියාපථොව විහාරො ඉරියාපථවිහාරො, සො ව අත්ථතො
 යානනිසජ්ජාදිආකාරප්පචත්තො චතුසන්තතිරුප්පඛන්ධොව. දිවි භවො දිබ්බො,
 තත්ථ බ්‍රහ්මප්පචත්තියා බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදිදෙවලොකභවොති අත්ථො. තත්ථ යො
 දිබ්බානුභාවො තදත්ථාය සංචත්තතීති වා දිබ්බො, අභිඤ්ඤාහිනීභාරවසෙන

මහාගතිකත්තා වා දිබ්බො, දිබ්බො ච සො විහාරො වාති දිබ්බවිහාරො,
 දිබ්බභාවාවහො වා විහාරො දිබ්බවිහාරො, මහග්ගතජ්ඣානානි.
 ආරුප්පසමාපත්තියොපි හි එත්ථෙව සඬිගහං ගච්ඡන්ති. නෙත්තියං පන “චතස්සො
 ආරුප්පසමාපත්තියො ආනෙඤ්ජවිහාරො” ති වුත්තං, තං මෙත්තාඤ්ජානාදීනං
 බ්‍රහ්මවිහාරතා විය තාසං භාවනාවිසෙසභාවං සන්ධාය වුත්තං. අට්ඨකථාසු පන
 දිබ්බභාවාවහසාමඤ්ඤතො තාපි “දිබ්බවිහාරා” ත්වෙව වුත්තා. බ්‍රහ්මානං විහාරා
 බ්‍රහ්මවිහාරා, බ්‍රහ්මානො වා විහාරා බ්‍රහ්මවිහාරා, හිතුපසංහරාදිවසෙන පවත්තියා
 බ්‍රහ්මභූතා සෙට්ඨභූතා විහාරාති අත්ථො, මෙත්තාඤ්ජානාදිකා චතස්සො
 අප්පමඤ්ඤායො. අරියා උත්තමා විහාරාති අරියවිහාරා, අනඤ්ඤසාධාරණත්තා
 අරියානං වා විහාරා අරියවිහාරා, චතස්සො ඵලසමාපත්තියො. විසෙසතො පන
 රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො
 චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්ති ච හගවතො දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරා.

අඤ්ඤතරවිහාරසමඬගිපරිදීපනන්ති යථාවුත්තවිහාරෙසු
 අඤ්ඤතරවිහාරසමඬගිභාවපරිදීපනං. හගවා හි ලොභදොසමොහුස්සන්තකාලෙ
 ලොකෙ තස්ස සකාය පටිපත්තියා විනයනත්ථං දිබ්බබ්‍රහ්මඅඅයවිහාරෙ උපසම්පජ්ජ
 විහරති. තථා හි යදා සත්තා කාමෙසු විප්පටිපජ්ජන්ති, තදා කිර හගවා දිබ්බෙන
 විහාරෙන විහරති තෙසං අලොභකුසලමූලුප්පාදනත්ථං “අප්පෙව නාම ඉමං
 පටිපත්තිං දිස්වා එත්ථ රූපිං උප්පාදෙත්තා කාමෙසු විරජ්ජෙය්‍යු” ත්ති. යදා පන
 ඉස්සරියත්ථං සත්තෙසු විප්පටිපජ්ජන්ති, තදා පන බ්‍රහ්මවිහාරෙන විහරති තෙසං
 අදොසකුසලමූලුප්පාදනත්ථං “අප්පෙව නාම ඉමං පටිපත්තිං දිස්වා එත්ථ රූපිං
 උප්පාදෙත්වා අදොසෙන දොසං වූපසමෙය්‍යු” ත්ති. යදා පන පබ්බජිතා
 ධම්මාධිකරණං විචදන්ති, තදා අරියවිහාරෙන විහරති තෙසං
 අමොහකුසලමූලුප්පාදනත්ථං “අප්පෙව නාම ඉමං පටිපත්තිං දිස්වා තත්ථ රූපිං
 උප්පාදෙත්වා අමොහෙන මොහං වූපසමෙය්‍යු” ත්ති. එවඤ්ච කත්වා ඉමෙහි
 දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙහි සත්තානං විවිධං හිතසුඛං හරති උපහරති උපනෙති ජනෙති
 උප්පාදෙති “විහරති” ති වුච්චති.

ඉරියාපට්ඨවිහාරෙන පන න කදාපි න විහරති තං විනා
 අත්තභාවපරිහරණාභාවතො, තතොයෙව ච දිබ්බවිහාරාදීනම්පි සාධාරණො
 ඉරියාපට්ඨවිහාරොති ආහ “ඉධ පනා” තිආදි. ඉරියාපට්ඨසමායොගපරිදීපනන්ති
 ඉතරවිහාරසමායොගපරිදීපනස්ස විසෙසවචනස්ස අභාවතො
 ඉරියාපට්ඨසමායොගපරිදීපනස්ස ච අත්ථසිද්ධත්තා වුත්තං. අස්මිං පන පක්ඛෙ
 විහරතීති එත්ථ වි-සද්දො විච්ඡෙදත්ථජොතනො, හරතීති නෙති පවත්තෙතීති
 අත්ථො, විච්ඡින්නදිත්වා හරතීති වුත්තං හොති. තත්ථ කස්ස කෙන විච්ඡින්නදනං, කථං
 කස්ස පවත්තනන්ති අන්තොලීනවොදනං සන්ධායාහ “සො හී” තිආදි. සොති
 හගවා. යදිපි හගවා එකෙනපි ඉරියාපට්ඨෙව විරතරං කාලං අත්තභාවං පවත්තෙතුං
 සක්කොති, තථාපි උපාදින්නකසරීරස්ස නාම අයං සභාවොති දස්සෙතුං “එකං
 ඉරියාපට්ඨාධන” තිආදි වුත්තං. අපරිපතන්නන්ති අපතන්නං. යස්මා පන හගවා
 යත්ථ කත්ථවි වසන්තො විනෙය්‍යානං ධම්මං දෙසෙන්නො නානාසමාපත්තීහි ච

කාලං චිතිනාමෙන්තො වසතීති සත්තානං අත්තනො ච විවිධං භික්ෂුඛං භරති
උපනෙති, තස්මා විවිධං භරතීති විහරතීති එවම්පෙන්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

නළෙරුපුච්ඡිමන්දමුලෙති එත්ථ වණ්ණයන්ති – නළෙරුති තස්මිං රුක්ඛෙ
අධිවත්ථයක්ඛස්සෙතං අධිවචනං, තස්මා තෙන අධිවත්ථො පුච්ඡිමන්දො
“නළෙරුස්ස පුච්ඡිමන්දො නළෙරුපුච්ඡිමන්දො” ති වුච්චති. අථ වා නළෙ රුහත්තා
ජාතත්තා නළෙරු. සුසිරමෙත්ථ නළසද්දෙන වුච්චති, තස්මා රුක්ඛසුසිරෙ ජාතත්තා
නළෙරු ච සො පුච්ඡිමන්දො වාති නළෙරුපුච්ඡිමන්දොති වුච්චති. නළවනෙ රුහත්තා
ජාතත්තා වා නළෙරු. නළවනෙ කිර සො පුච්ඡිමන්දරුක්ඛො ජාතො. උරුනළො
පුච්ඡිමන්දො නළෙරුපුච්ඡිමන්දො. උරුසද්දො වෙන්ථ මහන්තපරියායො, නළසද්දො
සුසිරපරියායො, තස්මා මහන්තෙන සුසිරෙන සමන්තාගතො පුච්ඡිමන්දො
නළෙරුපුච්ඡිමන්දොති වුච්චතීති. ආවරියො පන කිමෙත්ථ බහුභාසිතෙනාති
එකමෙවත්ථං දස්සෙන්තො “නළෙරු නාම යක්ඛො” ති ආදිමාහ.

මූල-සද්දො එත්ථ සමීපවචනො අධිප්පෙතො, න මූලමූලාදීසු වත්තමානොති
දස්සෙන්තො ආහ “මූලන්ති සමීප” ති ආදි. නිජ්පරියායෙන සාබාදිමතො
සඬ්ඝාතස්ස සුජ්ජතිට්ඨිතභාවසාධනෙ අවයවවිසෙසෙ පවත්තමානො මූලසද්දො
යස්මා තංසදිසෙසු තන්තිස්සයෙ පදෙසෙ ච රුළුභිවසෙන පරියායතො පවත්තති,
තස්මා “මූලාති උද්ධරෙය්‍යා” ති එත්ථ නිජ්පරියායතො මූලං අධිප්පෙතන්ති එකෙන
මූලසද්දෙන විසෙසෙත්වා ආහ “මූලමූලෙ දිස්සතී” ති යථා “දුක්ඛදුක්ඛං,
රුපරුප” ති ව. අසාධාරණහෙතුමිතීති අසාධාරණකාරණෙ. ලොභො හි
ලොභසහගතඅකුසලචිත්තුප්පාදස්සෙව හෙතුත්තා අසාධාරණො, තස්මා
ලොභසහගතචිත්තුප්පාදානමෙව ආවෙණිකෙ නෙසං සුජ්ජතිට්ඨිතභාවසාධනතො
මූලට්ඨෙන උපකාරකෙ පච්චයධම්මවිසෙසෙති අත්ථො. අථ වා යථා අලොභාදයො
කුසලාබ්‍යාකතසාධාරණො, ලොභාදයො පන තථා න භොන්ති අකුසලස්සෙව
සාධාරණත්තාති අසාධාරණකාරණං. අථ වා ආදීසුති එත්ථ ආදි-සද්දෙන
අලොභාදිනම්පි කුසලාබ්‍යාකතමූලානං සඬ්ගහො දට්ඨබ්බො. තෙසුපි හි
අලොභාදිකුසලමූලං අකුසලාබ්‍යාකතෙහි අසාධාරණත්තා අසාධාරණකාරණං, තථා
අලොභාදිඅබ්‍යාකතමූලම්පි ඉතරද්වයෙහි අසාධාරණත්තාති. නිවාතෙති වාතරහිතෙ
පදෙසෙ, වාතස්ස අභාවෙ වා. පතන්තීති නිපතන්ති, අයමෙව වා පාඨො. රමණීයොති
මනුස්සකො. පාසාදිකොති පසාදාවහො, පසාදජනකොති අත්ථො. ආධිපච්චං
කුරුමානො වියාති සම්බන්ධො.

තත්ථාති “තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා වෙරඤ්ජායං විහරති
නළෙරුපුච්ඡිමන්දමුලෙ” ති යං වුත්තං, තත්ථ. සීයාති කස්සචි එවං පරිචිතක්කො සීයා,
වක්ඛමානාකාරෙන කදාවි වොදෙය්‍ය වාති අත්ථො. යදි තාව භගවාතිආදීසු
වොදකස්සායමධිප්පායො – “පාටලිපුත්තෙ පාසාදෙ වසතී” ති ආදීසු විය
අධිකරණාධිකරණං යදි භවෙය්‍ය, තදා “වෙරඤ්ජායං විහරති
නළෙරුපුච්ඡිමන්දමුලෙ” ති අධිකරණද්වයනිද්දෙසො යුත්තො සීයා, ඉමෙසං පන
භින්නදෙසත්තා න යුත්තො උභයනිද්දෙසොති. අථ තත්ථ විහරතීති යදි

නලෙරුපුවිමන්දමුලෙ විහරති. න වත්තබ්බන්ති නානායානභූතත්තා
 වෙරඤ්ජානලෙරුපුවිමන්දමුලානං “තෙන සමයෙනා” ති ව චුත්තත්තාති
 අධිජ්ජායො. ඉදානි වොදකො තමෙව අත්තනො අධිජ්ජායං “න හි සක්කා” තිආදිනා
 විවරති. වෙරඤ්ජානලෙරුපුවිමන්දමුලානං භූමිභාගවසෙන හිත්තත්තායෙව හි න
 සක්කා උභයත්ථ තෙනෙව සමයෙන විහරිතුං, “උභයත්ථ තෙනෙව සමයෙනා” ති ව
 චුත්තත්තා නානාසමයෙ විහාරො අචාරිතොති වෙදිතබ්බො.

ඉතරො සබ්බමෙතං අවිපරිතමත්ථං අජානන්තෙන තයා චුත්තන්ති දස්සෙන්තො
 “න බො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බ” තිආදිමාහ. තත්ථ එතන්ති “වෙරඤ්ජායං විහරති
 නලෙරුපුවිමන්දමුලෙ” ති එතං වචනං. එවන්ති “යදි තාව භගවා” තිආදිනා යං තං
 භවතා වොදිතං, තං අත්ථතො එවං න බො පන දට්ඨබ්බං, න උභයත්ථ අපුබ්බං
 අවරිමං විහාරදස්සනත්ථන්ති අත්ථො. ඉදානි අත්තනා යථාධිජ්ජෙතං අවිපරිතමත්ථං
 තස්ස ව පටිකච්චෙව චුත්තභාවං තෙන ව අජ්ජට්ඨිද්ධතං පකාසෙන්තො “නනු
 අවොචුම්භ සමීපත්ථෙ භූමිමචචන” තිආදිමාහ. ගොයුථානීති ගොමණ්ඩලාති.
 එවමිපි නලෙරුපුවිමන්දමුලෙ විහරතිච්චෙව වත්තබ්බං, න වෙරඤ්ජායන්ති, තස්මා
 සමීපාධිකරණත්ථවසෙන උභයථා නිදානකිත්තෙන කිං පයොජනන්ති වොදනං
 මනසි නිධායාහ “ගොවරගාමනිදස්සනත්ථ” තිආදි. අස්සාති භගවතො.

අවස්සඤ්චෙත්ථ ගොවරගාමකිත්තනං කත්තබ්බං. යථා හි
 නලෙරුපුවිමන්දමුලකිත්තනං පබ්බජිතානුග්ගහකරණාදිඅනෙකජ්ජයොජනං, එවං
 ගොවරගාමකිත්තනමිපි ගහට්ඨානුග්ගහකරණාදිවිධිජ්ජයොජනන්ති දස්සෙන්තො
 “වෙරඤ්ජාකිත්තනෙනා” තිආදිමාහ. තත්ථ ගහට්ඨානුග්ගහකරණන්ති තෙසං තත්ථ
 පච්චයග්ගහණෙන උපසඬකමනපයිරූපාසනාදීනං ඔකාසදානෙන ධම්මදෙසනාය
 සරණෙසු සීලෙසු ව පතිට්ඨාපනෙන යටුපනිස්සයං උපරිවිසෙසාධිගමාවහනෙන ව
 ගහට්ඨානං අනුග්ගහකරණං. පබ්බජිතානුග්ගහකරණන්ති උග්ගහපරිපුච්ඡානං
 කම්මට්ඨානානුයොගස්ස ව අනුරූපවසනට්ඨානපරිග්ගහෙනත්ථ පබ්බජිතානං
 අනුග්ගහකරණං.

පච්චයග්ගහණෙනෙව පච්චයපරිභොගසිද්ධිතො ආහ “තථා පුරිමෙන...පෙ....
 විචජ්ජනන්ති. තත්ථ පුරිමෙනාති වෙරඤ්ජාවචනෙන. ආහිතො අහංමානො එත්ථාති
 අත්තා, අත්තභාවො. තස්ස කිලමථො කිලන්තභාවො අත්තකිලමථො, අත්තපිළා
 අත්තදුක්ඛන්ති චුත්තං භොති, තස්ස අනුයොගො කරණං අත්තකිලමථානුයොගො,
 උපවාසකණ්ටකාපස්සයසෙය්‍යාදිනා අත්තනො දුක්ඛුප්පාදනන්ති චුත්තං භොති.
 තස්ස විචජ්ජනං අත්තකිලමථානුයොගවිචජ්ජනං. අත්තොගාමෙ වසන්තානං
 අනිච්ඡන්තානමිපි විසභාගරූපාදිආරම්මණදස්සනාදිසම්භවතො බහිගාමෙ
 පතිරූපට්ඨානෙ වසන්තානං තදභාවතො ආහ “පච්ඡිමෙන
 වත්ථුකාමජ්ජහානතො” තිආදි. තත්ථ පච්ඡිමෙනාති නලෙරුපුවිමන්දමුලවචනෙන.
 කිලෙසකාමස්ස වත්ථුභූතත්තා රූපාදයො පඤ්ච කාමගුණා වත්ථුකාමො, තස්ස
 පහානං වත්ථුකාමජ්ජහානං. කාමසුඛල්ලිකානුයොගවිචජ්ජනුපායදස්සනන්ති

වත්පුකාමෙසු කිලෙසකාමසංයුත්තස්ස සුඛස්ස යොගො අනුයොගො අනුභවො,
තස්ස පරිවජ්ජනෙ උපායදස්සනං.

සයමෙව ගොවරගාමං උපසඬකමිත්වා අත්තනො
ධම්මස්සවනානුරූපහබ්බපුග්ගලානං දස්සනනො ධම්මදෙසනාය කාලො සම්පත්තො
නාම හොතීති ධම්මදෙසනාය අභියොගො විඤ්ඤායතීති ආහ “පුරිමෙන ව
ධම්මදෙසනාභියොග””න්ති. ධම්මදෙසනාය සඋස්සාහභාවො
ධම්මදෙසනාභියොගො. බහිගාමෙ විචිත්තොකාසෙ වසන්තස්ස
ආකිණ්ණවිහාරාභාවනො කායවිවෙකාදිසු අධිමුත්ති තප්පොණතා විඤ්ඤායතීති ආහ
“පවිජ්මෙන විවෙකාධිමුත්ති””න්ති.

ධම්මදෙසනාභියොගවිවෙකාධිමුත්තීනං හෙතුභූතා එව කරුණාපඤ්ඤා
ධම්මදෙසනාය උපගමනස්ස තතො අපගමනස්ස කාරණභූතා හොත්තීති ආහ
“පුරිමෙන කරුණාය උපගමන””න්තිආදි. කරුණාපඤ්ඤායෙව හි අනන්තරදුකස්ස
හෙතු හොත්ති. එතෙන ව කරුණාය උපගමනං න ලාභාදිනිමිත්තං, පඤ්ඤාය
අපගමනං න විරොධාදිනිමිත්තන්ති උපගමනාපගමනානං නිරූපක්කිලෙසනං
විභාවිහන්ති දට්ඨබ්බං. අධිමුත්තතන්ති තන්තින්තභාවං. නිරූපලෙපනන්ති
අනුපලෙපනං අනල්ලීයනං.

ධම්මිකසුඛාපරිව්වාගනිමිත්තන්ති එත්ථ ධම්මිකසුඛං නාම අනවජ්ජසුඛං. තඤ්ච
ධම්මිකං ලාභං පටිච්ච උප්පන්නත්තා “ධම්මිකසුඛ””න්ති වුච්චති.
උත්තරිමනුස්සධම්මාභියොගනිමිත්තං එසුචිහාරන්ති සම්බන්ධො. මනුස්සානං
උපකාරබහුලතන්ති පච්චයපටිග්ගහණධම්මදෙසනාදිවසෙන උපකාරබහුලතං.
දෙවතානං උපකාරබහුලතං ජනවිචිත්තතාය. පචුරජනවිචිත්තඤ්චි යානං දෙවා
උපසඬකමිත්තබ්බං මඤ්ඤන්ති. ලොකෙ සංවඩ්ඪභාවන්ති ආමිසොපහොගෙන
සංවඩ්ඪිතභාවං.

එකපුග්ගලොති එත්ථ (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.170) එකොති දුතියාදිපටික්ඛෙපත්ථො
ගණනපරිවිජ්ජෙදො. පුග්ගලොති සම්මුතිකථා, න පරමත්ථකථා. බුද්ධස්ස හි
හගවතො දුට්ඨා දෙසනා සම්මුතිදෙසනා පරමත්ථදෙසනා වාති. අයමත්ථො පන
හෙට්ඨා විත්ථාරිතොවාති ඉධ න වුච්චති. එකො ව සො පුග්ගලො වාති
එකපුග්ගලො. කෙනට්ඨෙන එකපුග්ගලො? අසදිසට්ඨෙන ගුණවිසිට්ඨට්ඨෙන
අසමසමට්ඨෙන. සො හි දසන්තං පාරමීනං පටිපාටියා ආවජ්ජනං ආදිං කත්වා
බොධිසම්භාරගුණෙහි වෙච බුද්ධගුණෙහි ව සෙසමභාජනෙන අසදිසොති
අසදිසට්ඨෙනපි එකපුග්ගලො. යෙ වස්ස තෙ ගුණා, තෙපි අඤ්ඤස්ත්තානං ගුණෙහි
විසිට්ඨාති ගුණවිසිට්ඨට්ඨෙනපි එකපුග්ගලො. පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා
සබ්බස්ත්තෙහි අසමා, තෙහි සද්ධිං අයමෙව එකො රූපකායගුණෙහි වෙච
නාමකායගුණෙහි ව සමොති අසමසමට්ඨෙනපි එකපුග්ගලො. ලොකෙති
සත්තලොකෙ.

උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජතීති ඉදං පන උභයමිපි විජ්ජකතවචනමෙව.
 උප්පජ්ජන්තො බහුජනහිතත්ථාය උප්පජ්ජති, න අඤ්ඤාන කාරණෙනාති එවං
 පනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවරුපඤ්ඤෙත්ථ ලක්ඛණං න සක්කා එතං
 අඤ්ඤාන සද්දලක්ඛණෙන පටිබාහිතුං. අපිව උප්පජ්ජමානො නාම, උප්පජ්ජති
 නාම, උප්පන්නො නාමාති අයමෙත්ථ හෙදො වෙදිතබ්බො. එස හි
 දීපඬුකරපාදමූලතො ලද්ධබ්‍යාකරණො බුද්ධකාරකධම්මෙ පරියෙසන්තො දස
 පාරමියො දිස්වා ‘ඉමෙ ධම්මා මයා පූරෙතබ්බා’ති කතසන්නිට්ඨානො දානපාරමිං
 පූරෙන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. සීලපාරමිං...පෙ.... උපෙක්ඛාපාරමිත්ති ඉමා
 දස පාරමියො පූරෙන්නොපි, දස උපපාරමියො පූරෙන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම.
 දස පරමත්ථපාරමියො පූරෙන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ
 පරිච්චජන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. ඤාතත්ථවරියං ලොකත්ථවරියං
 බුද්ධත්ථවරියං පූරයමානොපි උප්පජ්ජමානො නාම. කප්පසතසහස්සාධිකාති
 චත්තාරි අසඬබ්‍යොයාති බුද්ධකාරකෙ ධම්මෙ මත්ථකං පාපෙන්නොපි
 උප්පජ්ජමානො නාම. වෙස්සන්තරත්තභාවං පභාය තුසිතපුරෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා
 සට්ඨිවස්සසතසහස්සාධිකා සත්තපණ්ණාස වස්සකොටියො තිට්ඨන්තොපි
 උප්පජ්ජමානො නාම. දෙවතාහි යාවිතො පඤ්ච මහාවිලෝකනාති විලෝකෙත්වා
 මායාදෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හන්තොපි, අනුනාධිකෙ දස මාසෙ ගබ්භවාසං
 වසන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. එකුනතිංස වස්සාති අගාරමජ්ඣෙ තිට්ඨන්තොපි
 උප්පජ්ජමානො නාම. කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ව ආනිසංසං දිස්වා
 රාහුලහද්දස්ස ජාතදිවසෙ ඡන්තසභායො කණ්ඩකං අස්සවරමාරුය්හ
 නික්ඛමන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. තිණි රජ්ජාති අතික්කමන්තො
 අනොමනදිතීරෙ පබ්බජන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. ඡබ්බස්සාති මහාපධානං
 කරොන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. පරිපාකගතෙ ඤාණෙ ඔළාරිකං ආහාරං
 ආහරන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. සායන්හසමයෙ විසාබ්‍රුණ්ණමායං
 මහාබොධිමණ්ඩං ආරුය්හ මාරබලං විධමෙත්වා පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං
 අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං පරිසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමසමනන්තරෙ
 ද්වාදසඬගං පටිච්චසමුප්පාදං අනුලොමපටිලොමතො සම්මසිත්වා
 සොතාපත්තිමග්ගං පටිච්ඡික්ඛන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම.
 සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙපි සකදාගාමිඵලක්ඛණෙපි අනාගාමිඵලක්ඛණෙපි
 උප්පජ්ජමානො නාම. අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ පන උප්පජ්ජති නාම.
 අරහත්තඵලක්ඛණෙ උප්පන්නො නාම. බුද්ධානඤ්ඤි සාවකානං විය න පටිපාටියා
 ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණාදීති උප්පජ්ජන්ති, සහෙව පන අරහත්තමග්ගෙන සකලොපි
 සබ්බඤ්ඤාඤාණාදි ගුණරාසි ආගතොව නාම හොති, තස්මා
 නිබ්බත්තසබ්බකිච්චත්තා අරහත්තඵලක්ඛණෙ උප්පන්නො නාම හොති. ඉමස්මිම්පි
 සුත්තෙ අරහත්තඵලක්ඛණංයෙව සන්ධාය ‘උප්පජ්ජති’ති වුත්තං. උප්පන්නො
 හොතීති අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො.

බහුජනහිතායාති මහාජනස්ස හිතත්ථාය උප්පජ්ජති. බහුජනසුඛායාති
 මහාජනස්ස සුඛත්ථාය උප්පජ්ජති. ලොකානුකම්පායාති සත්තලොකස්ස අනුකම්පං
 පටිච්ච උප්පජ්ජති. කතරසත්තලොකස්සාති? යො තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා

අමතපානං පිට්ඨි, ධම්මං පටිච්ඡ්ඤ්ඤි, තස්ස. භගවතා හි මහාබෝධිමණ්ඩෙ
සත්තසත්තාහං චිත්තාමෙත්වා බෝධිමණ්ඩා ඉසිපතනං ආගමිම “ද්වෙමෙ,
හික්ඛවෙ, අන්තා පබ්බජිතෙන න සෙවිතබ්බා”ති ධම්මවක්කප්පවත්තනසුත්තන්තෙ
(සං. නි. 3.5; මහාව. 13) දෙසිතෙ ආයස්මතා අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරෙන
සද්ධිං අට්ඨාරසකොට්ඨිකා බ්‍රහ්මානො අමතපානං පිට්ඨිසු, එතස්ස සත්තලොකස්ස
අනුකම්පාය උප්පන්නො. පඤ්චමදිවසෙ අනත්තලක්ඛණසුත්තන්තපරියොසානෙ
පඤ්චවග්ගියත්ථෙරා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, එතස්සපි සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය
උප්පන්නො. තතො යසදාරකප්පමුඛෙ පඤ්චපණ්ණාස පුරිසෙ අරහත්තෙ
පතිට්ඨාපෙසි, තතො කප්පාසිකව්‍යාසණ්ඩෙ තිංස හද්දවග්ගියෙ තයො මග්ගෙ ව
එලානි ව සම්පාපෙසි, එතස්සපි සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය උප්පන්නො. ගයාසිසෙ
ආදිත්තපරියායපරියොසානෙ (සං. නි. 4.28; මහාව. 54) ජට්ඨසහස්සං අරහත්තෙ
පතිට්ඨාපෙසි, තතො ලට්ඨිවනෙ බිම්බිසාරප්පමුඛා එකාදස නහුතා
බ්‍රාහ්මණගහපතිකා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, එකං
නහුතං සරණෙසු පතිට්ඨිතං. තිරොකුට්ටිඅනුමොදනාවසානෙ (බු. පා. 7. 1 ආදයො)
චතුරාසිනියා පාණසහස්සෙහි අමතපානං පිතං. සුමනමාලාකාරසමාගමෙ
චතුරාසිනියා, ධනපාලසමාගමෙ දසහි පාණසහස්සෙහි, බදිරඬිගාරජාතකසමාගමෙ
චතුරාසිනියා පාණසහස්සෙහි, ජම්බුකආජීවකසමාගමෙ චතුරාසිනියාව,
ආනන්දසෙට්ඨිසමාගමෙ චතුරාසිනියාව පාණසහස්සෙහි අමතපානං පිතං.
පාසාණකවෙතියෙ පාරායනසුත්තකථාදිවසෙ (සු. නි. 982 ආදයො) වුද්දස
කොට්ඨො අමතපානං පිට්ඨිසු. යමකපාටිහාරියදිවසෙ වීසති පාණකොට්ඨො,
තාවතිංසහවනෙ පණ්ඩුකම්බලසිලායං නිසිදිත්වා මාතරං කායසක්ඛිං කත්වා
සත්තප්පකරණං අභිධම්මං දෙසෙත්තස්ස අසිති පාණකොට්ඨො, දෙවොරොහණ
තිංස පාණකොට්ඨො, සක්කපඤ්ඤසුත්තන්තෙ (දී. නි. 2.344 ආදයො) අසිති
දෙවසහස්සානි අමතපානං පිට්ඨිසු. මහාසමයසුත්තන්තෙ (දී. නි. 2.331 ආදයො)
මඬිගලසුත්තෙ (බු. පා. 5.1 ආදයො; සු. නි. මඬිගලසුත්ත) වුළුරාහුලොවාදෙ (ම. නි.
3.416 ආදයො) සමචිත්තපටිපදායානි (අ. නි. 2.33) ඉමෙසු චතුසු යානෙසු
අභිසමයප්පත්තසත්තානං පරිච්ඡෙදො නත්ථි, එතස්සපි සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය
උප්පන්නොති. යාවජ්ජදිවසා ඉතො පරම්පි අනාගතෙ ඉමං සාසනං නිස්සාය
සග්ගමොක්ඛමග්ගෙ පතිට්ඨන්තානං වසෙනපි අයමත්ථො වෙදිතබ්බො.

දෙවමනුස්සානන්ති න කෙවලං දෙවමනුස්සානංයෙව, අවසෙසානං
නාගසුපණ්ණාදීනම්පි අත්ථාය හිතාය සුඛායෙව උප්පන්නො. සහෙතුකපටිසන්ධිකෙ
පන මග්ගඵලසච්ඡිකිරියාය හබ්බෙ පුග්ගලෙ දස්සෙතුං එවං වුත්තං. තස්මා
එතෙසම්පි අත්ථත්ථාය හිතත්ථාය සුඛත්ථායෙව උප්පන්නොති වෙදිතබ්බො.

කතමො එකපුග්ගලොති කථෙතුකමානාපුච්ඡා. ඉදානි තාය පුච්ඡාය පුට්ඨං
එකපුග්ගලං විභාවෙන්තො “තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො”ති ආහ.
තදත්ථපරිනිප්ථාදනන්ති ලොකත්ථනිප්ථාදනං, බුද්ධකිව්වසම්පාදනන්ති අත්ථො.
පයමං ලුම්බිනීවනෙ දුතියං බෝධිමණ්ඩෙති ලුම්බිනීවනෙ රූපකායෙන ජාතො,
බෝධිමණ්ඩෙ ධම්මකායෙන. එවමාදිනානි ආදි-සද්දෙන වෙරඤ්ජාකිත්තනතො

රූපකායස්ස අනුග්ගණ්හනං දස්සෙති, නලෙරුපුට්ඨමන්දමුලකිත්තනතො
 ධම්මකායස්ස. තථා පුරිමෙන පරාධිනකිරියාකරණං, දුතියෙන
 අත්තාධිනකිරියාකරණං. පුරිමෙන වා කරුණාකිව්වං, ඉතරෙන පඤ්ඤාකිව්වං,
 පුරිමෙන චස්ස පරමාය අනුකම්පාය සමන්තාගමං, පච්ඡිමෙන පරමාය උපෙක්ඛාය
 සමන්තාගමන්ති එවමාදිං සඬගණ්හාති.

පච්ඡිමකොති ගුණෙන පච්ඡිමකො. ආනන්දත්ථෙරං සන්ධායෙනං වුත්තං.
 සඬබ්බායපීති ගණනතොපි. දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතත්තා සඬඝොති ඉමමත්ථං.
 විභාවෙන්තො ආහ “දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤසඬබ්බාතසඬඝාතෙන සමණගණෙනා”ති.
 එත්ථ පන “යායං දිට්ඨි අරියා නියායානිකා නියායාති තක්කරස්ස සම්මා
 දුක්ඛක්ඛයාය, තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරති”ති (දී. නි. 3.324,
 356; ම. නි. 1.492; 3.54) එවං වුත්තාය දිට්ඨියා, “යාති තාති සීලාති අඛණ්ඩාති
 අච්ඡද්දාති අසබ්බාති අකම්මාසාති භූජස්සාති විඤ්ඤප්පසත්ථාති අපරාමට්ඨාති
 සමාධිසංවත්තනිකාති, තථාරූපෙසු සීලෙසු සීලසාමඤ්ඤගතො විහරති”ති (දී. නි.
 3.324; 356; ම. නි. 1.492; 3.54) එවං වුත්තානඤ්ච සීලානං සාමඤ්ඤසඬබ්බාතෙන
 සඬඝතො සඬඝට්ඨො සමෙතොති දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤසඬබ්බාතසඬඝාතො,
 සමණගණො. දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතොති වුත්තං හොති. තථා හි
 “අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො සඤ්චිච්ච
 පාණං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, තෙනං යානං විජ්ජති”ති ආදිවචනතො දිට්ඨිසීලානං
 නියතසභාවත්තා සොතාපන්නාපි අඤ්ඤමඤ්ඤං දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතා,
 පගෙව සකදාගාමිආදයො. අරියපුග්ගලො හි යත්ථ කත්ථවි දුරෙ ධීතාපි අත්තතො
 ගුණසාමග්ගියා සංහතායෙව. “තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරති (දී.
 නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54), තථාරූපෙසු සීලෙසු සීලසාමඤ්ඤගතො
 විහරති”ති (දී. නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54) වචනතො පුටුප්පනානම්පි
 දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතභාවො ලබ්භතියෙව, ඉධ පන අරියසඬඝොයෙව
 අධිප්පෙතො “යො තත්ථ පච්ඡිමකො, සො සොතාපන්නො”ති වචනතො.
 එතෙනාති “පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි”ති එතෙන වචනෙන. අස්සාති
 පඤ්චමත්තස්ස භික්ඛුසතස්ස. නිරඬ්ඛුදොතිආදීනං වචනත්ථො පරතො එව ආවි
 හවිස්සති.

අස්සොසීති එත්ථ සවනමුපලබ්භොති ආහ “අස්සොසීති සුණං උපලභී”ති,
 අඤ්ඤාසීති අත්ථො. සො වායමුපලබ්භො සවනවසෙනෙවාති ඉමමත්ථං.
 දස්සෙන්තො ආහ “සොතද්වාරසම්පත්තවචනනිග්ගොසානුසාරෙන අඤ්ඤාසී”ති.
 අවධාරණඵලත්තා සද්දප්පයොගස්ස සබ්බම්පි වාක්‍යං අත්තොගධාවධාරණන්ති ආහ
 “බොති පදපුරණමත්තෙ නිපාතො”ති. අවධාරණත්ථෙති පන ඉමිතා
 අත්තොගධාවධාරණෙපි සබ්බස්මිං වාක්‍යෙ ඉට්ඨතොවධාරණත්ථං.
 බොසද්දග්ගහණන්ති දස්සෙති. තමෙව ඉට්ඨතොවධාරණං දස්සෙන්තො ආහ
 “තත්ථ අවධාරණත්ථෙතා”තිආදි. අථ පදපුරණත්ථෙන බොසද්දෙන
 කිංපයොජනන්ති ආහ “පදපුරණෙන පන බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාමත්තමෙවා”ති.
 “අස්සොසී”ති හි පදං බොසද්දෙ ගහිතෙ තෙන පුල්ලිතමණ්ඩිතවිභූසිතං විය

හොත්තං පුරිතං නාම හොති, තෙන ව පුරිමපච්ඡිමපදානි සිලිට්ඨානි හොත්ති, න තස්මිං අග්ගහිතෙ, තස්මා පදපුරුණෙන ඛාඤ්ජනසිලිට්ඨතාමත්තමෙව පයොජනං. මත්ත-සද්දො වෙන්ට විසෙසනිවත්තිඅත්ථො, තෙනස්ස අනත්ථන්තරදීපනතං දස්සෙති, එව-සද්දෙන පන ඛාඤ්ජනසිලිට්ඨතාය එකන්තිකතං.

වෙරඤ්ජානි එත්ථ සද්දලක්ඛණානුසාරෙන අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “වෙරඤ්ජායං ජාතො”තිආදි. බ්‍රහ්මං අණනීති එත්ථ බ්‍රහ්මන්ති වෙදො වුව්වති, සො පන මත්තබ්‍රහ්මකප්පවසෙන තිවිධො. තත්ථ මත්තා පධානමූලභාවතොයෙව අට්ඨකාදීහි පවුත්තා, ඉතරෙ පන තන්තිස්සයෙන ජාතා, තෙන පධානස්සෙව ගහණං. මත්තෙ සප්ඤ්ඤායනීති ඉරුවෙදාදිකෙ මත්තසත්ථෙ සප්ඤ්ඤායනීති අත්ථො. ඉරුවෙදාදයො හි ගුත්තභාසිතබ්බතාය “මත්තා”ති වුව්වන්ති. ඉදමෙව හීති අවධාරණෙන බ්‍රහ්මතො ජාතොතිආදිකං නිරුත්තිං පටික්ඛිපති. ජාතිබ්‍රාහ්මණානන්ති ඉමිනා අඤ්ඤෙපි බ්‍රාහ්මණා අත්ථීති දස්සෙති. දුට්ඨා හි බ්‍රාහ්මණා ජාතිබ්‍රාහ්මණා විසුද්ධිබ්‍රාහ්මණා වාති. ඉදානි තත්ථ විසුද්ධිබ්‍රාහ්මණානං නිරුත්තිං දස්සෙන්නො ආහ “අරියා පනා”තිආදි.

සමිතපාපත්තානි අව්චන්තං අනවසෙසතො සවාසනං සමිතපාපත්තා. එවඤ්ඤි බාහිරකඅචිතරාගසෙක්ඛාසෙක්ඛපාපසමණතො භගවතො පාපසමණං විසෙසිතං හොති. වුත්තමෙවත්ථං උදාහරණෙන විභාවෙන්තො ආහ “වුත්තඤ්ඤෙන”න්තිආදි. එත්ථ පන “බාහිරපාපොති බ්‍රාහ්මණො, සමිතපාපත්තා සමණොති වුව්වතීති ඉදං හින්තගාථාසන්තිස්සිතපදද්වයං එකතො ගහෙත්වා වුත්ත”න්ති වදන්ති. වුත්තඤ්ඤෙනං තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු “සමිතත්තා හි පාපානං, සමණොති පවුව්වතීති ඉදං වචනං ගහෙත්වා ‘සමිතත්තා සමණොති වුව්වතී’ති වුත්තං. බාහිරපාපොති බ්‍රාහ්මණොති ඉදං පන අඤ්ඤස්මිං ගාථාබන්ධෙ වුත්තවචන”න්ති. අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං ඉධ අනුස්සවනත්ථෙ අධිප්පෙතොති ආහ “බලුති අනුස්සවනත්ථෙ නිපාතො”ති. ජාතිසමුදාගතන්ති ජාතියා ආගතං, ජාතිසිද්ධන්ති වුත්තං හොති. ආලපනමත්තන්ති පියාලාපවචනමත්තං. පියසමුදාහාරා හෙතෙ හොති වා ආවුසොති වා දෙවනාමිපියාති වා. හොවාදී නාම සො හොතීති යො ආමන්තනාදීසු “හො හො”ති වදන්තො විවරති, සො හොවාදී නාම හොතීති අත්ථො. සකිඤ්චතොති රාගාදීහි කිඤ්චනෙහි සකිඤ්චනො. රාගාදයො හි සත්තෙ කිඤ්චෙන්ති මද්දන්ති පලිබුන්ධන්ති “කිඤ්චනානී”ති වුව්වන්ති. මනුස්සා කිර ගොණෙහි බලං මද්දාපෙන්තා “කිඤ්චෙහි කපිල, කිඤ්චෙහි කාළකා”ති වදන්ති, තස්මා මද්දනට්ඨො කිඤ්චනට්ඨොති වෙදිතබ්බො.

ගොත්තවසෙනානි එත්ථ ගං තායතීති ගොත්තං. ගොසද්දෙන වෙන්ට අභිධානං බුද්ධි ව වුව්වති, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ගොතමොති පවත්තමානං අභිධානං බුද්ධිඤ්ච එකංසිකවිසයතාය තායති රක්ඛතීති ගොත්තං. යථා හි බුද්ධි ආරම්භණභූතෙන අත්ථෙත විනා න වත්තති, එවං අභිධානං අභිධෙයාභූතෙන, තස්මා සො ගොත්තසඬ්ඛාතො අත්ථො තානි බුද්ධිඅභිධානානි තායති රක්ඛතීති වුව්වති. සො පන අඤ්ඤකුලපරම්පරාය අසාධාරණං තස්ස කුලස්ස

ආදිපුරිසසම්ප්‍රදාගතං තංකුලපරියාපන්නසාධාරණං සාමඤ්ඤරූපන්නි දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච සමණොති ඉමිනා සරික්ඛකජනෙහි භගවතො බහුමතභාවො දස්සිතො සමිතපාපතාකිත්තනතො, ගොතමොති ඉමිනා ලොකීයජනෙහි උළාරකුලසම්භූතතාදිපනතො. සක්‍යස්ස සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුත්තො සක්‍යපුත්තො. ඉමිනා ච උදිතොදිතවිපුලබත්තියකුලවිභාවනතො වුත්තං “ඉදං පන භගවතො උච්චාකුලපඤ්ඤපන”න්ති. සබ්බබත්තියානඤ්ඤි ආදිභූතමහාසම්මතමහාරාජතො පට්ඨාය අසම්භින්නං උළාරතමං සක්‍යරාජකුලං. කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන අනභිභූතොති ඤාතිපාරිජුඤ්ඤභොගපාරිජුඤ්ඤාදිනා කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන පරිභානියා අනභිභූතො අනජ්ඣොත්ථට්ඨො. තථා හි ලොකනාථස්ස අභිජාතියං තස්ස කුලස්ස න කිඤ්චි පාරිජුඤ්ඤං, අථ බො වඩ්ඪිසීයෙව. අභිනික්ඛමනෙ ච තතො සමිද්ධතමභාවො ලොකෙ පාකට්ඨො පඤ්ඤාතො. තෙන “සක්‍යකුලා පබ්බජිතො”ති ඉදං වචනං භගවතො සද්ධාපබ්බජිතභාවපරිදීපනත්ථං වුත්තං මහන්නං ඤාතිපරිවට්ඨං මහන්නඤ්ච භොගක්ඛන්ධං පභාය පබ්බජිතභාවසිද්ධිතො. තතො පරන්නි “වෙරඤ්ජායං විහරති”තිආදි.

ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ඉත්ථං ඉමං පකාරං භූතො ආපන්නොති ඉත්තම්භූතො, තස්ස ආඛ්‍යානං ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානං, සොයෙව අත්ථො ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථො. අථ චා ඉත්ථං එවං පකාරො භූතො ජාතොති එවං කථනත්ථො ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථො, තස්මිං උපයොගවචනන්ති අත්ථො. එත්ථ ච අබ්භුග්ගතොති එත්ථ අභි-සද්දො ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථජොතකො අභිභවිත්ථා උග්ගමනජ්ජකාරස්ස දීපනතො. තෙන යොගතො “තං බො පන භවන්නං ගොතම”න්ති ඉදං උපයොගවචනං සාමිඅත්ථෙපි සමානං. ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානදීපනතො “ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ”ති වුත්තං. තෙනෙවාහ “තස්ස බො පන භොතො ගොතමස්සාති අත්ථො”ති. ඉදං වුත්තං භොති – යථා “සාධු දෙවදත්තො මාතරමහි”ති එත්ථ අභිසද්දයොගතො ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානෙ උපයොගවචනං කතං, එවමිධාපි තං බො පන භවන්නං ගොතමං අභි එවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො උග්ගතොති අභිසද්දයොගතො ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානෙ උපයොගවචනන්ති. “සාධු දෙවදත්තො මාතරමහි”ති එත්ථ හි “දෙවදත්තො මාතරමහි මාතරි විසයෙ මාතුයා චා සාධු”ති එවං අධිකරණත්ථෙ සාමිඅත්ථෙ චා භූමිමවචනස්ස චා සාමිවචනස්ස චා පසඬිගෙ ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථජොතකෙන අභිසද්දෙන යොගෙ උපයොගවචනං කතං. යථා චෙත්ථ “දෙවදත්තො මාතු විසයෙ මාතුසම්බන්ධි චා සාධුත්තජ්ජකාරජ්ජත්තො”ති අයමත්ථො විඤ්ඤායති, එවමිධාපි “භොතො ගොතමස්ස සම්බන්ධි කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො අභිභවිත්ථා උග්ගමනජ්ජකාරජ්ජත්තො”ති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. තත්ථ හි දෙවදත්තග්ගහණං විය ඉධ කිත්තිසද්දග්ගහණං, තථා තත්ථ “මාතර”න්ති වචනං විය ඉධ “තං බො පන භවන්නං ගොතම”න්ති වචනං, තත්ථ සාධුසද්දග්ගහණං විය ඉධ උග්ගතසද්දග්ගහණං වෙදිතබ්බං.

කල්‍යාණොති හද්දකො. කල්‍යාණභාවො වස්ස කල්‍යාණගුණවිසයතායාති ආහ “කල්‍යාණගුණසමන්නාගතො”ති, කල්‍යාණෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතො

තංවිසයනාය යුත්තොති අත්ථො. තංවිසයනා හෙත්ථ සමන්තාගමො
 කලාංගුණවිසයනාය තත්තිස්සිතොති අධිප්පායො. සෙට්ඨොති එත්ථාපි එසෙව
 නයො. සෙට්ඨගුණවිසයනාය එව හි කිත්තිසද්දස්ස සෙට්ඨතා “භගවාති වචනං
 සෙට්ඨ”න්තිආදීසු විය. “භගවා අරහ”න්තිආදිනා ගුණානං සංකිත්තනතො
 සද්දනියතො ව කිත්තිසද්දො වණ්ණොති ආහ “කිත්තිසද්දොති කිත්ති එවා”ති.
 වණ්ණොයෙව හි කිත්තෙතබ්බතො කිත්තිසද්දනියතො සද්දොති ව වුවවති.
 කිත්තිපරියායො හි සද්දසද්දො යථා “උළාරසද්දා ඉසයො, ගුණවත්තො
 තපස්සිතො”ති. අභිත්ථවනවසෙන පවත්තො සද්දො ථුතිසොසො,
 අභිත්ථවුදාහාරො.

“අබ්භුග්ගතො”ති පන එතස්ස අත්ථො අට්ඨකථායං න දස්සිතො, තස්මා
 තස්සත්ථො එවං වෙදිතබ්බො – අබ්භුග්ගතොති අභිභවිත්වා උග්ගතො,
 අනඤ්ඤසාධාරණගුණ ආරබ්භ පවත්තත්තා සදෙවකං ලොකං අජ්ඣොත්ථරිත්වා
 පවත්තොති චුත්තං හොති. කිත්ති සද්දො අබ්භුග්ගතොති ආහ “ඉතිපි සො
 භගවා”තිආදි. ඉතො පරං පන ඊදිසෙසු යානෙසු යත්ථ යත්ථ පාළිපාඨස්ස අත්ථො
 වත්තබ්බො සියා, තත්ථ තත්ථ “පාළියං පනා”ති වත්වා අත්ථං දස්සයිස්සාම, ඉදානි
 තත්ථ පදයොජනාපුබ්බකං අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “ඉතිපි සො භගවාතිආදීසු පන
 අයං තාව යොජනා”තිආදි. සො භගවාති යො සො සමතිංස පාරමියො පුරෙත්වා
 සබ්බකිලෙසෙ හඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො දෙවානං
 අතිදෙවො සක්කානං අතිසක්කො බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා ලොකනාටො
 භාග්‍යවත්තතාදීහි කාරණෙහි භගවාති ලද්ධනාමො, සො භගවා. භගවාති හි ඉදං
 සත්ථු නාමකිත්තනං. තෙනාහ ආයස්මා ධම්මසෙනාපති “භගවාති නෙතං නාමං
 මාතරා කත”න්තිආදි (මහානි. 84). පරතො පන භගවාති ගුණකිත්තනමෙව. යථා
 කම්මට්ඨානිකෙන “අරහ”න්තිආදීසු නවසු යානෙසු පච්චෙකං ඉතිපිසද්දං
 යොජෙත්වා බුද්ධගුණා අනුස්සරියන්ති, එවං බුද්ධගුණසංකිත්තකෙනාපිති
 දස්සෙන්නො “ඉතිපි අරහං ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො...පෙ.... ඉතිපි භගවා”ති ආහ.
 එවඤ්ඤි සති “අරහ”න්තිආදීහි නවහි පදෙහි යෙ සදෙවකෙ ලොකෙ අතිවිය පාකටා
 පඤ්ඤාතා බුද්ධගුණා, තෙ නානප්පකාරතො විභාවිතා හොන්ති. “ඉතිපෙතං භූතං,
 ඉතිපෙතං තච්ඡ”න්තිආදීසු (දී. නි. 1.6) විය හි ඉධ ඉති-සද්දො
 ආසන්නපච්චක්ඛකාරණත්ථො, පි-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන ව තෙසං
 ගුණානං බහුභාවො දීපිතො, තානි ව ගුණසල්ලක්ඛණකාරණානි සද්ධාසම්පන්නානං
 විඤ්ඤාජාතිකානං පච්චක්ඛානි හොන්තීති තානි සංකිත්තෙන්නෙන විඤ්ඤානා
 විත්තස්ස සම්මුඛිභූතානෙව කත්වා සංකිත්තෙතබ්බානීති දස්සෙන්නො “ඉමිනා ව
 ඉමිනා ව කාරණෙනාති චුත්තං හොති”ති ආහ.

“සුත්තන්තිකානං වචනානමත්ථං, සුත්තානුරූපං පරිදීපයන්ති”ති හෙට්ඨා
 චුත්තත්තා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.125-128) සබ්බකාරතො සංවණ්ණිතමිපි
 අත්ථං ඉධාපි විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුකාමො තත්ථ පයොජනමාහ “ඉදානි
 විනයධරාන”න්තිආදි. තත්ථ විත්තසම්පහංසනත්ථන්ති විත්තසන්නොසනත්ථං,
 විත්තප්පසාදජනනත්ථන්ති චුත්තං හොති. “ආරකත්තා”තිආදීසු ආරකත්තාති

සුවිදුරත්තා. අරින්නති කිලෙසාරිනං. අරානන්ති සංසාරවක්කස්ස අරානං. භතත්තාති විද්ධංසිතත්තා. පච්චයාදීනන්ති චිවරාදිපච්චයානඤ්චෙව පුජාවිසෙසානඤ්ච.

ඉදානි යථාචුත්තමෙවත්ථං විභාවෙන්තො ආහ “ආරකා හි සො”තිආදි. දුරතා නාම ආසන්නතා විය උපාදායුපාදාය චුච්චතීති පරමුක්කංසගතං දුරභාවං දස්සෙන්තො “සුවිදුරවිදුරෙ ධීතො”ති ආහ, සුට්ඨු විදුරභාවෙනෙව විදුරෙ ධීතොති අත්ථො. සො පනස්ස කිලෙසෙහි දුරෙ ධීතභාවො, න පදෙසවසෙන, අථ ඛො තෙසං සබ්බසො පභීනත්තාති දස්සෙන්තො ආහ “මග්ගෙන කිලෙසානං විද්ධංසිතත්තා”ති. නනු අඤ්ඤෙසමිපි ඛිණාසවානං තෙ පභීනා ඵවාති අනුයොගං මනසි කත්වා චුත්තං “සවාසනාන”න්ති. න හි යපෙත්වා භගවත්තං අඤ්ඤෙස භවාසනාය කිලෙසෙ පහාතුං සක්කොන්ති. එතෙන අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං භගවතො අරහත්තන්ති දස්සිතං හොති. කා පනායං වාසනා නාම? පභීනකිලෙසස්සපි අප්පභීනකිලෙසස්ස පයොගසදිසපයොගහෙතුභූතො කිලෙසනිස්සිතො සාමත්ථියවිසෙසො ආයස්මතො පිලිත්ථවච්ඡස්ස වසලසමුදාචාරනිමිත්තං විය. කථං පන “ආරකා”ති චුත්තෙ “කිලෙසෙහි”ති අයමත්ථො ලබ්භතීති සාමඤ්ඤවොදනාය විසෙසෙ අවට්ඨානතො විසෙසත්ථිනා ව විසෙසස්ස අනුපයුජ්ජිතබ්බතො “ආරකාස්ස භොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා”තිආදීනි (ම. නි. 1.434) සුත්තපදානෙන්ථ උදාහරිතබ්බාති. ආරකාති චෙන්ථ ආ-කාරස්ස රස්සත්තං, ක-කාරස්ස ව භකාරං සානුසාරං කත්වා නිරුත්තින යෙන “අරහ”න්ති පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා. යථාචුත්තස්සෙවත්ථස්ස සුඛග්ගහණත්ථං ඉදමෙන්ථ චුච්චති –

“සො තතො ආරකා නාම, යස්ස යෙනාසමඬ්ඨිතා;
අසමඬ්ඨි ව දොසෙහි, නාථො තෙනාරහං මතො”ති. (විසුද්ධි. 1.125);

අනත්ථවරණෙන කිලෙසා ඵව අරයොති කිලෙසාරයො. අරිනං භතත්තා අරිභාති වත්තබ්බෙ නිරුත්තින යෙන “අරහ”න්ති චුත්තං. ඵත්ථාපි යථාචුත්තස්සත්ථස්ස සුඛග්ගහණත්ථං ඉදං වෙදිතබ්බං –

“යස්මා රාගාදිසඬ්ඨාතා, සබ්බෙහි අරයො භතා;
පඤ්ඤාසත්ථෙත නාථෙත, තස්මාපි අරහං මතො”ති. (විසුද්ධි. 1.126);

යඤ්චෙනං සංසාරවක්කන්ති සම්බන්ධො. රථවක්කස්ස නාහි විය මූලාවයවභූතං අන්තො බහි ව සමවට්ඨිතං අවිජ්ජාභවතණ්හාද්වයන්ති චුත්තං.

“අවිජ්ජාභවතණ්හාමයනාහි”ති. නාහියා නෙමියා ව සම්බද්ධඅරසදිසා

පච්චයඵලභූතෙහි අවිජ්ජාතණ්හාජරාමරණෙහි සම්බද්ධා

පුඤ්ඤාහිසඬ්ඨාරඅපුඤ්ඤාහිසඬ්ඨාරආනෙඤ්ජාහිසඬ්ඨාරාති චුත්තං.

“පුඤ්ඤාදිඅහිසඬ්ඨාරාර”න්ති. තත්ථ තත්ථ භවෙ පරියන්තභාවෙන පාකටං

ජරාමරණන්ති තං නෙමිට්ඨානියං කත්වා ආහ “ජරාමරණනෙමි”ති. යථා

රථවක්කප්පවත්තියා පධානකාරණං අක්ඛො, ඵවං සංසාරවක්කප්පවත්තියා

ආසවසමුදයොති ආහ “ආසවසමුදයමයෙන අක්ඛෙන විජ්ඣිත්වා”ති. ආසවා ඵව

අවිජ්ජාදීනං කාරණත්තා ආසවසමුදයො. යථාහ “ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො”ති (ම. නි. 1.103). විපාකකටත්තාරූපජ්ජහෙදො කාමහවාදිකො තිහවො එව රථො, තස්මිං තිහවරථො. අත්තනො පච්චයෙහි සමං, සබ්බසො වා ආදිනො පටියාය යොජ්ජන්ති සමායොජ්ඣං. ආදිරහිතං කාලං පවත්තතීති කත්වා අනාදිකාලජ්ජවත්තං.

“ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි, ධාතුආයතනාන ව;
අබ්බොවිජ්ජන්තං චත්තමානා, සංසාරොති පචුච්චති”ති. (විසුද්ධි. 2.619; දී. නි. අට්ඨ. 2.95 අපසාදනාවණ්ණනා; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.60; අ. නි. අට්ඨ. 2.4.199) –

එවං චුත්තසංසාරොව සංසාරචක්කං. අනෙතාති හගවතා. බොධිමණ්ඩෙති බොධිසඬ්ඛාතස්ස ඤාණස්ස මණ්ඩිභාවජ්ජත්තෙ යානෙ කාලෙ වා. බොධිති පඤ්ඤා, සා එත්ථ මණ්ඩා පසන්තා ජාතාති බොධිමණ්ඩො. වීරියපාදෙහීති සංකිලෙසවොදානපක්ඛියෙසු සන්තිරුම්භනසන්තික්ඛිපනකිච්චතාය ද්විධා පවත්තෙති අත්තනො වීරියසඬ්ඛාතෙහි පාදෙහි. සීලපට්ඨයන්ති පතිට්ඨානට්ඨෙන සීලමෙව පට්ඨි, තස්සං. පතිට්ඨායාති සම්පාදනවසෙන පතිට්ඨහිත්වා. සද්ධාහත්ථෙතාති අනවජ්ජධම්මාදානසාධනතො සද්ධාව හත්ථො, තෙන. කම්මක්ඛයකරන්ති කායකම්මාදිහෙදස්ස සබ්බස්සපි කම්මස්ස ඛයකරණතො කම්මක්ඛයකරං. ඤාණඵරසුන්ති සමාධිසිලායං සුනිසිතං මග්ගඤාණඵරසුං ගහෙත්වා.

එවං “අරානං හතත්තා”ති එත්ථ චුත්තං අරසඬ්ඛාතං සංසාරං චක්කං විය චක්කන්ති ගහෙත්වා අත්ථයොජනං කත්වා ඉදානි පටිච්චසමුප්පාදදෙසනාක්කමෙනපි තං දස්සෙතුං “අප වා”තිආදි චුත්තං. තත්ථ අනමතග්ගසංසාරවට්ටන්ති අනු අනු අමතග්ගං අවිඤ්ඤානපුබ්බකොට්ඨකං සංසාරමණ්ඩලං. සෙසා දස ධම්මාති සඬ්ඛාරාදයො ජාතිපරියොසානා දස ධම්මා. කථං තෙසං සඬ්ඛාරාදීනං අරභාවොති ආහ “අවිජ්ජාමූලකත්තා ජරාමරණපරියන්තත්තා වා”ති. තත්ථ අවිජ්ජා මූලං පධානකාරණං යෙසං සඬ්ඛාරාදීනං තෙ අවිජ්ජාමූලකා, තෙසං භාවො අවිජ්ජාමූලකත්තං. ජරාමරණං පරියන්තං පරියොසානභූතං එතෙසන්ති ජරාමරණපරියන්තා, සඬ්ඛාරාදයො දස ධම්මා. තෙසං භාවො ජරාමරණපරියන්තත්තං. සඬ්ඛාරාදිජාතිපරියොසානානං දසධම්මානං අවිජ්ජාමූලකත්තා ජරාමරණපරියොසානත්තා වාති අත්ථො, නාහිභූතාය අවිජ්ජාය මූලතො නෙමිභූතෙන ජරාමරණෙන අත්තනො සඬ්ඛාරාදීනං සම්බන්ධත්තාති අධිජ්ජායො.

දුක්ඛාදීසුති දුක්ඛසමුදයනිරොධමග්ගෙසු. අඤ්ඤාණන්ති ඤාණජ්ජපටිපක්ඛත්තා මොහො අඤ්ඤාණං, න පන ඤාණතො අඤ්ඤං, නපි ඤාණස්ස අභාවමත්තං. තත්ථ දුක්ඛාදීසු අඤ්ඤාණං යථාසභාවජ්ජට්ඨෙධාජ්ජදානතො තජ්ජට්ඨිජාදනවසෙනෙව. එත්ථ හි කිඤ්චාපි යපෙත්වා ලොකුත්තරසච්චද්වයං සෙසට්ඨානෙසු

ආරම්භණවසෙනයි අවිජ්ජා උප්පජ්ජති, එවං සන්තෙයි පටිච්ඡාදනවසෙනෙව ඉධ අධිජ්ජෙතා. සා හි උප්පන්නා දුක්ඛසච්චං පටිච්ඡාදෙත්වා තිට්ඨති, යාථාචසරසලක්ඛණං පටිච්ජ්ඣිතුං න දෙති, තථා සමුදයං නිරොධං මග්ගන්ති.

දුක්ඛන්ති චෙත්ථ දුක්ඛං අරියසච්චං අධිජ්ජෙතන්ති තං කාමහවාදිවසෙන තිධා හින්දිත්වා තථා තප්පටිච්ඡාදිකඤ්ච අවිජ්ජං තිධා කත්වා අවිජ්ජාදිපච්චයෙ තිසු භවෙසු සඬබ්බාරාදිකෙ පටිපාටියා දස්සෙන්නො “කාමහවෙ ව අවිජ්ජා”තිආදිමාහ. තත්ථ කාමහවෙ ව අවිජ්ජාති කාමහවෙ ආදීනවපටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා. රූපහවෙ අවිජ්ජා අරූපහවෙ අවිජ්ජාති එත්ථාපි එසෙව නයො. කාමහවෙ සඬබ්බාරානන්ති කාමභූමිපරියාපන්නානං පුඤ්ඤාපුඤ්ඤසඬබ්බාරානං, කාමහවෙ වා නිජ්ජාදෙනබ්බා යෙ පුඤ්ඤාපුඤ්ඤසඬබ්බාරා, තෙසං කාමහවුපපත්තිනිබ්බත්තකසඬබ්බාරානන්ති අත්ථො. සඬබ්බාරාති චෙත්ථ ලොකියකුසලාකුසලචෙතනා වෙදිතබ්බා. පච්චයො හොතිති පුඤ්ඤාභිසඬබ්බාරානං තාව ආරම්භණපච්චයෙන චෙව උපනිස්සයපච්චයෙන වාති ද්විධා පච්චයො හොති, අපුඤ්ඤාභිසඬබ්බාරෙසු සහජාතස්ස සහජාතාදිවසෙන, අසහජාතස්ස අනන්තරසමනන්තරාදිවසෙන, අනානන්තරස්ස පන ආරම්භණවසෙන චෙව උපනිස්සයවසෙන ව පච්චයො හොති. අරූපහවෙ සඬබ්බාරානන්ති ආනෙඤ්ජාභිසඬබ්බාරානං. පච්චයො හොතිති උපනිස්සයපච්චයවසෙනෙව. ඉමස්මිඤ්ච පනත්ථෙ එත්ථ විත්ථාරියමානෙ අනිජ්ජපඤ්ඤො හොති, තස්මා තං නයිධ විත්ථාරයිස්සාම. ඉතරෙසුති රූපාරූපහවෙසු.

තිණ්ණං ආයතනානන්ති චක්ඛුසොත්තායතනානං ඝානාදිත්තයස්ස තත්ථ අසම්භවතො. එකස්සාති මනායතනස්ස ඉතරෙසං තත්ථ අසම්භවතො. ඉමිනා නයෙන තිණ්ණං එස්සානන්තිආදීසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඡබ්බිධස්ස එස්සස්සාති චක්ඛුසම්ඵස්සසොත්තසම්ඵස්සඝානසම්ඵස්සජිව්භාසම්ඵස්සකායසම්ඵස්සමනොසම්ඵස්සානං වසෙන ඡබ්බිධස්ස එස්සස්ස. ඡන්තං වෙදනානන්ති චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා, තථා සොත්තසම්ඵස්සජා ඝානසම්ඵස්සජා ජිව්භාසම්ඵස්සජා කායසම්ඵස්සජා මනොසම්ඵස්සජා වෙදනාති ඉමාසං ඡන්තං වෙදනානං. ඡන්තං තණ්හාකායානන්ති රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ථොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හාති ඉමෙසං ඡන්තං තණ්හාකායානං. තත්ථ තත්ථ සා සා තණ්හාති රූපතණ්හාදිහෙදා තත්ථ තත්ථ කාමහවාදීසු උප්පජ්ජනකතණ්හා.

සා තණ්හාදිමුලිකා කථා අනිසංඛිත්තාති තං උපාදානහවෙ ව විහජිත්වා විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුං “කථ”න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ කාමෙ පරිභුඤ්ජිස්සාමිති ඉමිනා කාමතණ්හාපවත්තිමාහ, තථා සග්ගසම්පත්තිං අනුභවිස්සාමිතිආදීහි. සා පන තණ්හා යස්මා භුසමාදානවසෙන පවත්තමානා කාමුපාදානං නාම හොති, තස්මා වුත්තං “කාමුපාදානපච්චයා”ති. තථෙවාති කාමුපාදානපච්චයා එව. බ්‍රහ්මලොකසම්පත්තින්ති රූපිබ්‍රහ්මලොකෙ සම්පත්තිං. “සබ්බෙපි තෙභූමකා ධම්මා කාමනීයට්ඨෙත කාමා”ති වචනතො භවරාගොපි කාමුපාදානමෙවාති කත්වා “කාමුපාදානපච්චයා එව මෙත්තං භාවෙති”තිආදි වුත්තං. තත්ථ මෙත්තං භාවෙතිති මිජ්ජති සිනිස්හතිති මෙත්තා, තං භාවෙති වඩ්ඤෙතිති අත්ථො. අථ වා මෙත්තා

එතස්ස අත්ථිති මෙත්තං, චිත්තං, තංසම්පයුත්තං ඤානං වා, තං භාවෙති වඩ්ඪෙති උප්පාදෙති වාති අත්ථො. කරුණං භාවෙතිතිආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සෙසුපාදානමුලිකාසුපිති දිට්ඨුපාදානසීලබ්බතුපාදානඅත්තවාදුපාදානමුලිකාසුපි යොජනාසු එසෙව නයොති අත්ථො. තත්ථායං යොජනා – ඉධෙකච්චො “නත්ථි පරලොකො”ති නත්ථිකදිට්ඨිං ගණ්හාති, සො දිට්ඨුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං වරතීතිආදි චුත්තනායෙන යොජෙතබ්බං. අපරො “අසුකස්මිං සම්පත්තිහවෙ අත්තා උච්ඡිජ්ජති”ති උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්හාති, සො තනුපපත්තියා කායෙන සුචරිතං වරතීතිආදි චුත්තනායෙනෙව යොජෙතබ්බං. අපරො “රුපි මනොමයො හුත්වා අත්තා උච්ඡිජ්ජති”ති රුපුපපත්තියා මග්ගං භාවෙති භාවනාපාරිපුරියාති සබ්බං චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. අපරොපි “අරුපහවෙ උප්පජ්ජිත්වා අත්තා උච්ඡිජ්ජති”ති අරුපුපපත්තියා මග්ගං භාවෙති භාවනාපාරිපුරියාති සබ්බං චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. එතාහියෙව අත්තවාදුපාදානමුලිකාපි යොජනා සංවණ්ණිකාති දට්ඨබ්බං. එවං දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදවසෙනපි යොජනා වෙදිතබ්බා. අපරො “සීලෙන සුද්ධි, චතෙන සුද්ධි”ති අසුද්ධිමග්ගං “සුද්ධිමග්ගො”ති පරාමසන්තො සීලබ්බතුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං වරතීතිආදි සබ්බං චුත්තනායෙනෙව යොජෙතබ්බං.

ඉදානි ය්වායං සංසාරචක්කං දස්සෙන්නෙන “කාමහවෙ අවිජ්ජා කාමහවෙ සඬ්ඛාරානං පච්චයො හොති”තිආදිනා අවිජ්ජාදීනං පච්චයභාවො සඬ්ඛාරාදීනං පච්චයුප්පන්නභාවො ච දස්සිතො, තමෙව පටිසම්භිදාමග්ගපාලිං ආනෙත්වා නිගමනවසෙන දස්සෙන්නො “එවමය”න්තිආදිමාහ. තත්ථ යථා සඬ්ඛාරා හෙතුනිබ්බත්තා, එවං අවිජ්ජාපි කාමාසවාදිනා සහෙතුකා එවාති ආහ “උභොපෙන හෙතුසමුප්පන්නා”ති. පච්චයපරිග්ගහෙති නාමරූපස්ස පච්චයානං අවිජ්ජාදීනං පරිච්ඡිජ්ජ ගහණෙ. නිජ්ජාදෙතබ්බෙ භූමිමං. පඤ්ඤාති කඬ්ඛාවිතරණවිසුද්ධිසඬ්ඛාතා පකාරතො ජානනා. ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති තිට්ඨන්ති එත්ථ එලධම්මා තදායත්තචුත්තිතායාති ධීති, කාරණං, ධම්මානං ධීති ධම්මට්ඨිති, ධම්මට්ඨිතියා ඤාණං ධම්මට්ඨිතිඤාණං, පච්චයඤාණන්ති අත්ථො, පටිච්චසමුප්පාදාවබොධොති චුත්තං හොති. කාමඤ්චෙත්ථ පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤායෙව ධම්මට්ඨිතිඤාණං, සඬ්ඛාරෙරසු පන අදිට්ඨෙසු අවිජ්ජාය සඬ්ඛාරානං පච්චයභාවො න සක්කා දට්ඨන්ති “සඬ්ඛාරා හෙතුසමුප්පන්නා”ති පච්චයුප්පන්නධම්මානම්පි ගහණං කතන්ති වෙදිතබ්බං. උභොපෙන හෙතුසමුප්පන්නාති ඉදං පන උභින්නම්පි පච්චයුප්පන්නභාවං දස්සෙතුකාමතාය චුත්තං. ඉදඤ්ච ධම්මට්ඨිතිඤාණං යස්මා අද්ධත්තයෙ කඬ්ඛාමලවිතරණවසෙන පවත්ති, තස්මා “අනිතම්පි අද්ධාන”න්තිආදි චුත්තං. එතෙන නයෙන සබ්බපදානි විත්ථාරෙතබ්බානීති එතෙන නයෙන “අවිජ්ජා හෙතු”තිආදිනා අවිජ්ජාය චුත්තනායෙන “සඬ්ඛාරා හෙතු, විඤ්ඤාණං හෙතුසමුප්පන්න”න්තිආදිනා සබ්බපදානි විත්ථාරෙතබ්බානි.

සංඛ්‍යාපන්ති එත්ථ අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාදයො වාති සඬ්ඛෙපො, හෙතු විපාකො ව. අථ වා හෙතු විපාකොති සංඛ්‍යාපන්ති සඬ්ඛෙපො, අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාදයො ව. සඬ්ඛෙපභාවසාමඤ්ඤන පන එකවචනං කතන්ති දට්ඨබ්බං. තෙ පන සඬ්ඛෙපා අතීතෙ හෙතු, එතරහි විපාකො, එතරහි හෙතු, ආයතිං විපාකොති එවං කාලවිභාගෙන චත්තාරො ජාතා, තෙනාහ “පුරිමසඬ්ඛෙපො චෙත්ථ අතීතො අද්ධා”තිආදි. පච්චුප්පන්තො අද්ධාති සම්බන්ධො. තණ්හුපාදානභවා ගහිතාව භොන්තිති එත්ථ අවිජ්ජාගහණෙන කිලෙසභාවසාමඤ්ඤනො තණ්හුපාදානා ගහිතා, සඬ්ඛාරග්ගහණෙන කම්මභාවසාමඤ්ඤනො භවො ගහිතො, අවිජ්ජාසඬ්ඛාරානං තෙහි විතා සක්ච්චාකරණතො ව තණ්හුපාදානභවා ගහිතාව භොන්ති. අථ වා අවිද්වා පරිතස්සති, පරිතස්සිතො උපාදියති, තස්සුපාදානපච්චයා භවො, තස්මා තණ්හුපාදානභවාපි ගහිතා භොන්ති. තථා ව චුත්තං –

“පුරිමකම්මභවස්මිං මොහො අවිජ්ජා, ආයුහනා සඬ්ඛාරා. නිකන්ති තණ්හා, උපගමනං උපාදානං, චෙතනා භවො, ඉති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා පුරිමකම්මභවස්මිං ඉධ පටිසන්ධියා පච්චයා”ති (පටි. ම. 1.47).

තත්ථ (විභ. අට්ඨ. 242; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.47) පුරිමකම්මභවස්මිත්ති පුරිමෙ කම්මභවෙ, අතීතජාතියං කම්මභවෙ කරියමානෙති අත්ථො. මොහො අවිජ්ජාති යො තදා දුක්ඛාදීසු මොහො යෙන මුල්ලො කම්මං කරොති, සා අවිජ්ජා. ආයුහනා සඬ්ඛාරාති තං කම්මං කරොතො යා පුරිමචෙතනායො, යථා “දානං දස්සාමි”ති විත්තං උප්පාදෙත්වා මාසම්පි සංචච්ඡරම්පි දානුපකරණාති සජ්ජෙත්තස්ස උප්පන්තා පුරිමචෙතනායො, පටිග්ගාහකානං පන හත්ථෙ දක්ඛිණං පතිට්ඨාපයතො චෙතනා භවොති චුච්චති. එකාවජ්ජනෙසු වා ඡසු ජවනෙසු චෙතනා ආයුහනසඬ්ඛාරා නාම, සත්තමා භවො. යා කාවි වා පන චෙතනා භවො, සම්පයුත්තා ආයුහනසඬ්ඛාරා නාම. නිකන්ති තණ්හාති යා කම්මං කරොත්තස්ස තස්ස එලෙ උපපත්තිභවෙ නිකාමනා පත්ථනා, සා තණ්හා නාම. උපගමනං උපාදානන්ති යං කම්මභවස්ස පච්චයභූතං “ඉදං කත්වා අසුකස්මිං නාම යානෙ කාමෙ සෙවිස්සාමි උච්ඡිජ්ජිස්සාමි”තිආදිනා නයෙන පචත්තං උපගමනං ගහණං පරාමසනං, ඉදං උපාදානං නාම. චෙතනා භවොති “තං කම්මං කරොතො යා පුරිමා චෙතනායො”තිආදිනා හෙට්ඨා චුත්තෙසු තීසු අත්ථවිකප්පෙසු යා චෙතනා භවොති චුත්තා, සා චෙතනා භවොති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඉදානි සබ්බෙපෙනෙ අවිජ්ජාදයො ධම්මෙ ද්විති වට්ටෙහි සඬ්ඛගෙත්වා දස්සෙතුකාමො ආහ “ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා අතීතෙ කම්මවට්ට”න්ති. එත්ථ ව නිජ්ජරියායතො සඬ්ඛාරා භවො ව කම්මං, අවිජ්ජාදයො පන කම්මසභායතාය කම්මසරික්ඛකා තදුපකාරකා වාති කම්මන්ති චුත්තා. අවිජ්ජාදයො හි විපාකධම්මධම්මතාය කම්මසරික්ඛකා සහජාතකොටියා උපනිස්සයකොටියා ව කම්මස්ස ව උපකාරකා. කම්මමෙව ව අඤ්ඤාමඤ්ඤසම්බන්ධං හුත්වා පුනප්පුනං පරිවත්තනට්ඨෙන කම්මවට්ටං. විඤ්ඤාණාදයො පඤ්චාති විඤ්ඤාණාදයො වෙදනාපරියන්තා පඤ්ච එතරහි ඉදානි ඉමස්මිං අත්තභාවෙති චුත්තං භොති.

අවිජ්ජාසංඛාරා ගහිතාව භොන්තිති එත්ථාපි පුබ්බෙ විය
 කිලෙසකම්මභාවසාමඤ්ඤතො තණ්හපාදානග්ගහණෙන අවිජ්ජා ගහිතා,
 භවග්ගහණෙන සංඛාරා ගහිතාති දට්ඨබ්බං. අථ වා භවෙ ගහිතෙ තස්ස පුබ්බභාගා
 තංසම්පයුත්තා වා සංඛාරා ගහිතාව භොන්තිති, තණ්හපාදානග්ගහණෙන ව
 තංසම්පයුත්තා යාය වා මුල්ලො කම්මං කරොති, සා අවිජ්ජාව භොන්තිති
 තණ්හපාදානභවග්ගහණෙන අවිජ්ජාසංඛාරා ගහිතාව භොන්තිති. තෙනෙව චුත්තං –

“ඉධ පරිපක්කත්තා ආයතනානං මොහො අවිජ්ජා, ආයුහනා සංඛාරා,
 නිකන්ති තණ්හා, උපගමනං උපාදානං, චෙතනා භවො, ඉති ඉමෙ පඤ්ච
 ධම්මා ඉධ කම්මභවස්මිං ආයතිං පටිසන්ධියා පච්චයා”ති (පටි. ම. 1.47).

තත්ථ ඉධ පරිපක්කත්තා ආයතනානන්ති පරිපක්කායතනස්ස
 කම්මකරණකාලෙ සම්මොහො දස්සිතො. සෙසං හෙට්ඨා චුත්තයමෙව.

විඤ්ඤාණනාමරූපසලායතනඵස්සවෙදනානං ජාතිජරාහඩ්ඛාවත්ථා
 ජාතිජරාමරණන්ති චුත්තාති අවත්ථානං ගහණෙන අවත්ථාවත්තා ගහිතාව භොන්තිති
 තදවිනාභාවතොති ආහ “ජාතිජරාමරණාපදෙසෙන විඤ්ඤාණාදීනං
 නිද්දිට්ඨත්තා”ති. අපදෙසෙනාති ජාතිජරාමරණානං කථනෙන. ඉමෙති
 විඤ්ඤාණාදියො. ආයතිං විපාකවට්ටන්ති පච්චුප්පන්නහෙතුතො භාවිතං.
 අනාගතානං ගහිතත්තා. තෙති අවිජ්ජාදියො. ආකාරතොති සරූපතො අචුත්තාපි
 තස්මිං තස්මිං සංඛගහෙ ආකිරියන්ති අවිජ්ජාසංඛාරාදිග්ගහණෙන පිකාසියන්තිති
 ආකාරා, අතීතහෙතුආදීනං වා පකාරා ආකාරා. තතො ආකාරතො. විසතිවිධා
 භොන්තිති අතීතෙ හෙතුපඤ්චකාදිහෙදතො විසතිවිධා භොන්තිති.

සංඛාරවිඤ්ඤාණානඤ්චෙත්ථ අන්තරා එකො සන්ධිති හෙතුතො ඵලස්ස
 අවිච්ඡෙදස්පවත්තිභාවතො හෙතුඵලස්ස සම්බන්ධභූතො එකො සන්ධි, තථා
 භවජාතීනමන්තරා. වෙදනාතණ්හානමන්තරා පන ඵලතො හෙතුතො
 අවිච්ඡෙදස්පවත්තිභාවතො ඵලහෙතුසම්බන්ධභූතො එකො සන්ධි. ඵලභූතොපි හි
 ධම්මො අඤ්ඤස්ස හෙතුසභාවස්ස ධම්මස්ස පච්චයො භොතිති.

ඉතීති චුත්තස්පකාරපරාමසනං. තෙනාහ “චතුසංඛලප”න්තිආදි.
 සංඛාරාකාරතොති ඉධ චුත්තෙහි ව අචුත්තෙහි ව පටිච්චසමුප්පාදවිභවිගෙ
 අනන්තයසමන්තපට්ඨානාදීසු ව ආගතෙහි සබ්බෙහි ආකාරෙහි. ජානාතීති
 අවබුද්ධාති. පස්සතීති දස්සනභූතෙන ඤාණවක්ඛුනා පච්චක්ඛතො පස්සති.
 අඤ්ඤාති පටිච්චස්සතීති තෙසංයෙව වෙච්චනං. තන්ති තං ජානනං. ඤාතට්ඨෙතොති
 යථාසභාවතො ජානනට්ඨෙතො. පජානනට්ඨෙතොති අනිච්චාදීහි පකාරෙහි
 පටිච්චස්සතට්ඨෙතො.

ඉදානි යදන්ථමිදං භවචක්කං ඉධානීතං, තං දස්සෙතුං “ඉමිනා”තිආදි චුත්තං.
 තත්ථ තෙ ධම්මෙති තෙ අවිජ්ජාදිකෙ ධම්මෙ. යථාභූතං ඤත්වාති

මහාවජිරඤාණෙන යාථාවතො ජානිත්වා. නිබ්බිත්තේනාති බලවච්ඡස්සනාය නිබ්බිත්තේනො. විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තොති අරියමග්ගෙහි විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො. අරෙ හනීති සම්බන්ධො. තත්ථ යදා භගවා විරජ්ජති විමුච්චති, තදා අරෙ හනති නාම. තතො පරං පන අභිසම්බුද්ධක්ඛණං ගහෙත්වා චුත්තං “හනි විහනි විද්ධංසෙසී”ති. එවම්පි අරානං හතත්තා අරහන්ති එවං ඉමිනාපි පකාරෙන යථාචුත්තසංසාරචක්කස්ස සඬබ්බාරාදිඅරානං හතත්තා අරහං. එත්ථෙදං චුච්චති –

“අරා සංසාරචක්කස්ස, හතා ඤාණාසීනා යතො;
ලොකනාථොන තෙනෙස, අරහන්ති පචුච්චති”ති. (විසුද්ධි. 1.128);

අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යත්තාති උත්තමදක්ඛිණෙය්‍යභාවතො. චක්කචත්තිනො අවෙනතෙ චක්කරතතෙ උජ්ජන්තෙ තත්ථෙව ලොකො පූජං කරොති, අඤ්ඤත්ථ පූජාවසෙසා පච්ඡිජ්ජන්ති, කිමඬගං පන සම්මාසම්බුද්ධෙ උජ්ජන්තෙති දස්සෙත්තො “උජ්ජන්තෙ තථාගතෙ”තිආදිමාහ. “එකෙකං ධම්මක්ඛන්ධං එකෙකච්ඡාරෙන පුප්පස්සාමී”ති චුත්තෙපි සත්ථාරංයෙව උද්දිස්ස කතත්තා “භගවත්තං උද්දිස්සා”තිආදි චුත්තං. කො පන වාදො අඤ්ඤෙසං පූජාවසෙසානන්ති යථාචුත්තතො අඤ්ඤෙසං අමහෙසක්ඛෙහි දෙවමනුස්සෙහි කරියමානානං නාතිඋළාරානං පූජාවසෙසානං අරහභාවෙ කා නාම කථා. පච්චයාදීනං අරහත්තාපි අරහන්ති යථාචුත්තචීවරාදිපච්චයානං පූජාවසෙසස්ස ව අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යභාවෙන අනුච්ඡවිකත්තාපි අරහං. ඉමස්සපි අත්ථස්ස සුඛග්ගහණත්ථං ඉදං චුච්චති –

“පූජාවසෙසං සහ පච්චයෙහි,
යස්මා අයං අරහති ලොකනාථො;
අත්ථානුරූපං අරහන්ති ලොකෙ,
තස්මා ජිනො අරහති නාමමෙත”න්ති. (විසුද්ධි. 1.129);

අසිලොකහයෙනාති අකිත්තිහයෙන, අයසහයෙන ගරභාහයෙනාති චුත්තං හොති. රහො පාපං කරොන්තීති “මා නං කොච් ජඤ්ඤා”ති රහසි පාපං කරොන්ති. එවමෙස න කදාචි කරොතීති එස භගවා පාපහෙතුනං බොධිමණ්ඩෙයෙව සුප්පභිනත්තා කදාචිපි එවං න කරොති. හොති චෙත්ථ –

“යස්මා නත්ථි රහො නාම, පාපකම්මෙසු තාදිනො;
රහාභාවෙන තෙනෙස, අරහං ඉති විස්සුතො”ති. (විසුද්ධි. 1.130);

ඉදානි සුඛග්ගහණත්ථං යථාචුත්තමත්ථං සබ්බම්පි සඬගහෙත්වා දස්සෙත්තො ආහ “හොති චෙත්ථා”තිආදි. කිලෙසාරීන සො මුනීති එත්ථ ගාථාබන්ධසුඛත්ථං නිග්ගහිතලොපො දට්ඨබ්බො, කිලෙසාරීනං හතත්තාති අත්ථො. පච්චයාදීන වාරහොති එත්ථාපි නිග්ගහිතලොපො චුත්තතයෙනෙව දට්ඨබ්බො.

අරහන්ති එත්ථ අයමපරොපි නයො දට්ඨබ්බො – ආරකාති අරහං,
සුවිදුරභාවතො ඉච්චෙව අත්ථො. කුතො පන සුවිදුරභාවතොති? යෙ අභාවිතකායා
අභාවිතසීලා අභාවිතචිත්තා අභාවිතපඤ්ඤා, තතො එව අප්පභීතරාගදොසමොභා
අරියධම්මස්ස අකොවිදා අරියධම්මෙ අවිනීතා අරියධම්මස්ස අදස්සාවිතො
අප්පට්ඨපන්නා මිච්ඡාපට්ඨපන්නා ව, තතො සුවිදුරභාවතො. චුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා –

“සඬ්ඝාටිකණ්ණෙ වෙපි මෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ගහෙත්වා පිට්ඨිතො
පිට්ඨිතො අනුබන්ධො අස්ස පාදෙ පාදං නික්ඛිපන්නො, සො ව හොති
අභිජ්ඣාලු කාමෙසු තිබ්බසාරාගො බ්‍යාපන්නචිත්තො පදුට්ඨමනසඬ්ඝපො
මුට්ඨස්සති අසම්පජානො අසමාහිතො විබ්භන්තචිත්තො පාකතින්ද්‍රියො, අථ
බො සො ආරකාව මය්හං, අහඤ්ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මඤ්ඤි සො,
භික්ඛවෙ, භික්ඛු න පස්සති, ධම්මං අපස්සන්නො න මං පස්සති”ති (ඉතිවු. 92).

යථාචුත්තපුග්ගලා හි සවෙපි සායංපාතං සත්ථු සන්තිකාවචරාව සිද්ධං, න තෙ
තාවතා “සත්ථු සන්තිකා”ති වත්තබ්බා, තථා සත්ථාපි නෙසං. ඉති අසප්පුරිසානං
ආරකා දුරෙති අරහං. තෙනෙදං වුච්චති –

“සම්මා න පට්ඨජ්ජන්ති, යෙ නිහිතාසයා නරා;
ආරකා තෙහි භගවා, දුරෙ තෙනාරහං මතො”ති.

තථා ආරකාති අරහං, ආසන්නභාවතොති අත්ථො. කුතො පන
ආසන්නභාවතොති? යෙ භාවිතකායා භාවිතසීලා භාවිතචිත්තා භාවිතපඤ්ඤා, තතො
එව පභීතරාගදොසමොභා අරියධම්මස්ස කොවිදා අරියධම්මෙ සුවිනීතා
අරියධම්මස්ස දස්සාවිතො සම්මාපට්ඨපන්නා, තතො ආසන්නභාවතො. චුත්තම්චි
වෙතං භගවතා –

“යොජනසතෙ වෙපි මෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විහරෙය්‍යා, සො ව හොති
අනභිජ්ඣාලු කාමෙසු න තිබ්බසාරාගො අබ්‍යාපන්නචිත්තො
අපදුට්ඨමනසඬ්ඝපො උපට්ඨිතස්සති සම්පජානො සමාහිතො
එකග්ගචිත්තො සංවුතින්ද්‍රියො, අථ බො සො සන්තිකෙව මය්හං, අහඤ්ච
තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මඤ්ඤි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පස්සති, ධම්මං
පස්සන්නො මං පස්සති”ති (ඉතිවු. 92).

තථාරූපා හි පුග්ගලා සත්ථු යොජනසතන්තරිකාපි හොන්ති, න තාවතා තෙ
“සත්ථු දුරචාරිතො”ති වත්තබ්බා, තථා සත්ථාපි නෙසං. ඉති සප්පුරිසානං ආරකා
ආසන්නෙති අරහං. තෙනෙදං වුච්චති –

“යෙ සම්මා පට්ඨජ්ජන්ති, සුප්පඤ්ඤාධිමුත්තිකා;
ආරකා තෙහි ආසන්නෙ, තෙනාපි අරහං ජිනො”ති.

යෙ ඉමෙ රාගාදයො පාපධම්මා යස්මිං සන්තානෙ උප්පජ්ජන්ති, තස්ස දිට්ඨධම්මිකම්පි සම්පරායිකම්පි අනත්ථං ආවහන්ති, නිබ්බානගාමිනියා පටිපදාය එකංසෙනෙව උජ්චිපච්චනීකභූතා ව, තෙ අත්තනිතං පරනිතඤ්ච පරිසුරෙත්තුං සම්මා පටිපජ්ජන්තෙහි සාධුහි දුරතො රහිතබ්බා පරිච්චජිතබ්බා පහාතබ්බාති රහා නාම, තෙ ව යස්මා භගවතො බොධිමුලෙයෙව අරියමග්ගෙන සබ්බසො පහීනා සුසම්මුච්ඡන්තා. යථාහ -

“තථාගතස්ස බො, බ්‍රාහ්මණ, රාගො පහීනො දොසො මොහො, සබ්බෙපි පාපකා අකුසලා ධම්මා පහීනා උච්ඡන්තමුලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා” ති (පාරා. 9).

තස්මා සබ්බසො න සන්ති එතස්ස රහාති අරහොති චත්තබ්බෙ ඔකාරස්ස සානුසාරං අකාරාදෙසං කත්වා “අරහ”න්ති වුත්තං. තෙනෙදං වුච්චති -

“පාපධම්මා රහා නාම, සාධුහි රහිතබ්බතො;
තෙසං සුට්ඨු පහීනත්තා, භගවා අරහං මනො” ති.

යෙ තෙ සබ්බසො පරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධා පහීනකිලෙසා භාවිතමග්ගා සච්ඡිකතනිරොධා අරහන්තො බිණ්ණසවා, යෙ ව සෙබා අප්පත්තමානසා අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං පත්ථයමානා විහරන්ති, යෙ ව පරිසුද්ධප්පයොගා කල්‍යාණඡ්ඤාසයා සද්ධාසීලසුතාදිගුණසම්පන්නා පුග්ගලා, තෙහි න රහිතබ්බො න පරිච්චජිතබ්බො, තෙ ව භගවතාති අරහං. තථා හි අරියපුග්ගලා සත්ථාරා දිට්ඨධම්මස්ස පච්චක්ඛකරණතො සත්ථු ධම්මසරීරෙන අවිරහිතාව හොන්ති. යථාහ ආයස්මා පිඬ්ඨියො -

“පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනාව,
රත්තින්දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තො;
නමස්සමානො විවසෙමි රත්තිං,
තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.

“සද්ධා ව පීති ව මනො සති ව,
නාපෙන්නිමෙ ගොතමසාසනම්භා;
යං යං දිසං වජ්ඣති භූරිපඤ්ඤො,
ස තෙන තෙනෙව නතොහමස්මි” ති. (සු. නි. 1148-1149);

තෙනෙව ව තෙ අඤ්ඤං සත්ථාරං න උද්දිසන්ති. යථාහ -

“අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍ය, තෙනං යානං විජ්ජති” ති (ම. නි. 3.128; අ. නි. 1.276).

කලාණපුපුප්පනාපි යෙහුයොන සත්ථරි නිව්වලසද්ධා එව හොන්ති. ඉති සුප්පට්පන්තෙනි පුරිසවිසෙසෙනි අවිරහිතබ්බතො තෙසඤ්ච අවිරහනතො න සන්ති එතස්ස රහා පරිවච්ඡනකා, නත්ථි වා එතස්ස රහා සාධුහි පරිවච්ඡිතබ්බතාති අරහං. තෙනෙදං වුච්චති –

“යෙ සවිජ්ඣතසද්ධම්මා, අරියා සුද්ධගොචරා;
න තෙහි රහිතො හොති, නාටො තෙනාරහං මනො”ති.

රහොති ව ගමනං වුච්චති, හගවතො ව නානාගතීසු පරිබ්භමනසඬ්ඛාතං සංසාරෙ ගමනං නත්ථි කම්මක්ඛයකරෙන අරියමග්ගෙන බොධිමුලෙයෙව සබ්බසො සසම්භාරස්ස කම්මවට්ටස්ස විද්ධංසිතත්තා. යථාහ –

“යෙන දෙවුපපත්‍යස්ස, ගන්ධබ්බො වා විහඬිගමො;
යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍යං, මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බපෙ;
තෙ මය්හං ආසවා බ්‍රිණා, විද්ධස්සා විනළිකතා”ති. (අ. නි. 4.36);

එවං නත්ථි එතස්ස රහො ගමනං ගතීසු පච්චාජාතීතිපි අරහං. තෙනෙදං වුච්චති –

“රහො වා ගමනං යස්ස, සංසාරෙ නත්ථි සබ්බසො;
පහිනජාතිමරණො, අරහං සුගතො මනො”ති.

පාසංසත්තා වා හගවා අරහං. අක්ඛරවිත්තකා හි පසංසායං අරහසද්දං වණ්ණෙත්ති. පාසංසභාවො ව හගවතො අනඤ්ඤසාධාරණතො යථාභූච්චගුණාධිගතො සදෙවකෙ ලොකෙ සුප්පතිට්ඨිතො. තථා හෙස අනුත්තරෙන සිලෙන අනුත්තරෙන සමාධිනා අනුත්තරාය පඤ්ඤාය අනුත්තරාය විමුක්තියා අසමො අසමසමො අප්පට්ඨො අප්පට්ඨාගො අප්පට්ඨුග්ගලොති එවං තස්මිං තස්මිං ගුණෙ විහජිත්වා වුච්චමානෙ පණ්ඩිතපුරිසෙහි දෙවෙහි බ්‍රහ්මෙහි හගවතා වා පන පරියොසාපෙනුං අසක්කුණෙය්‍යාරූපො. ඉති පාසංසත්තාපි හගවා අරහං. තෙනෙදං වුච්චති –

“ගුණෙහි සදිසො නත්ථි, යස්මා ලොකෙ සදෙවකෙ;
තස්මා පාසංසියත්තාපි, අරහං ද්විපදුත්තමො”ති.

සබ්බසඬ්ඛගහවසෙන පන –

ආරකා මන්දබ්‍රද්ධිනං, ආරකා ව විජානනං;
රහානං සුප්පහීනත්තා, විදුනමරහෙය්‍යතො;
හවෙසු ව රහාභාවා, පාසංසා අරහං ජිනොති.

එත්තාවතා ව “අරහ”න්ති පදස්ස සබ්බසො අත්ථො විහත්තො හොති.

ඉදානි සම්මාසම්බුද්ධොති ඉමස්ස අත්ථං විහජිත්වා දස්සෙන්නො ආහ “සම්මා සාමඤ්චා”තිආදි. තත්ථ සම්මානි අවිපරිතං. සාමන්ති සයමෙව, අපරනෙයොහ භුත්වාති අත්ථො. සම්බුද්ධොති හි එත්ථ සං-සද්දො සයන්ති එතස්ස අත්ථස්ස බොධකොති දට්ඨබ්බො. සබ්බධම්මානන්ති අනවසෙසානං නෙය්‍යධම්මානං. කථං පනෙත්ථ සබ්බධම්මානන්ති අයං විසෙසො ලබ්හති? එකදෙසස්ස අග්ගහණතො. පදෙසග්ගහණෙ හි අසති ගහෙනබ්බස්ස නිජ්ජදෙසනාව විඤ්ඤායති යථා “දික්ඛිතො න දදාති”ති. එවඤ්ච කත්වා අත්ථවිසෙසනපෙක්ඛා කත්තරි එව බුද්ධසද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා කම්මවචනිච්ඡාය අභාවතො. “සම්මා සාමඤ්ච බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධො”ති එත්තකමෙව හි ඉධ සද්දතො ලබ්හති, “සබ්බධම්මාන”න්ති ඉදං පන අත්ථතො ලබ්හමානං ගහෙත්වා චුත්තං. න හි බුජ්ඣනකිරියා අවිසයා යුජ්ජති.

ඉදානි තස්සා විසයං “සබ්බධම්මෙ”ති සාමඤ්ඤතො චුත්තං විහජිත්වා දස්සෙතුං “අභිඤ්ඤෙය්‍ය ධම්මෙ”තිආදි චුත්තං. තත්ථ අභිඤ්ඤෙය්‍යති අනිච්චාදිතො ලක්ඛණරසාදිතො ච අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන ජානිතබ්බෙ චතුසච්චධම්මෙ. අභිඤ්ඤෙය්‍යතො බුද්ධොති අභිඤ්ඤෙය්‍යභාවතො බුජ්ඣ, පුබ්බභාගෙ විපස්සනාපඤ්ඤාදීහි අධිගමක්ඛණෙ මග්ගපඤ්ඤාය අපරභාගෙ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණාදීහි අඤ්ඤාසීති අත්ථො. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. පරිඤ්ඤෙය්‍ය ධම්මෙති අනිච්චාදිවසෙන පරිජානිතබ්බං දුක්ඛං අරියසච්චමාහ. පහාතබ්බෙති සමුදයපක්ඛියෙ. සච්ඡිකාතබ්බෙති නිබ්බානං සන්ධායාහ. බහුවචනනිද්දෙසො පනෙත්ථ සොපාදිසෙසාදිකං පරියායසිද්ධං හෙදමපෙක්ඛිත්වා කතො, උද්දෙසො වා අයං චතුසච්චධම්මානම්පි. තථා හි වක්ඛති “චක්ඛු දුක්ඛසච්ච”න්තිආදි. උද්දෙසො ච අවිනිච්ඡිතත්ථපරිවිෂේදස්ස ධම්මස්ස වසෙන කරියති. උද්දෙසෙන හි උද්දිසියමානානං අත්ථිතාමත්තං චුච්චති, න පරිවිෂේදොති අපරිවිෂේදෙන බහුවචනෙන චුත්තං යථා “අජ්ජච්චයා ධම්මා, අසඬ්ඛතා ධම්මා”ති. සච්ඡිකාතබ්බෙති වා එලච්ඡුත්තීනම්පි ගහණං, න නිබ්බානස්සෙවාති බහුවචනනිද්දෙසො කතො. එවඤ්ච භාවෙනබ්බෙති එත්ථ ඥානානම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. තෙනෙව වාහාති සෙලබ්‍රාහ්මණස්ස අත්තතො බුද්ධභාවං සාධෙන්නො එවමාහ.

කිං පන භගවා සයමෙව අත්තතො සම්මාසම්බුද්ධභාවං සාධෙති? සාධෙති මහාකරුණාය අඤ්ඤෙය්‍යං අවිසයතො. තත්ථ “එකොම්හි සම්මාසම්බුද්ධො, සබ්බාහිභූ සබ්බවිදුහමස්මි”තිආදීනි (ම. නි. 2.341; මහාව. 11) සුත්තපදානි, ඉදමෙව ච “අභිඤ්ඤෙය්‍ය”න්තිආදි සුත්තපදං එතස්ස අත්ථස්ස සාධකං. තත්ථ අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති ඉමිනා දුක්ඛසච්චමාහ, භාවෙනබ්බන්ති මග්ගසච්චං. ව-සද්දො පනෙත්ථ අචුත්තසමුච්චයත්ථො, තෙන සච්ඡිකාතබ්බස්ස ගහණං වෙදිතබ්බං. අථ වා අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති ඉමිනාව පාරිසෙසඤායෙන පරිඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙ සච්ඡිකාතබ්බධම්මෙ ච දස්සෙති. තස්මා බුද්ධොස්මිති යස්මා චත්තාරි සච්චානි මයා බුද්ධානි, සච්චවිනිමුත්තඤ්ච කිඤ්ච ඤෙය්‍යං නත්ථි, තස්මා සබ්බම්පි ඤෙය්‍යං බුද්ධොස්මි, අබ්බඤ්ඤාසීන්ති අත්ථො. සෙලසුත්තට්ඨකථායං පන ඉදං චුත්තං —

“අභිඤ්ඤායාන්ති විජ්ජා ච විමුක්ති ච. භාවෙනබ්බං මග්ගසච්චං.
පහාතබ්බං සමුදයසච්චං. හෙතුච්චනෙන පන ඵලසිද්ධිතො තෙසං ඵලානි
නිරොධසච්චදුක්ඛසච්චානිපි චුත්තානෙව හොන්ති. එවං සච්ඡිකාතබ්බං
සච්ඡිකතං, පරිඤ්ඤාතබ්බං පරිඤ්ඤාතන්ති ඉදම්පෙත්ථ සඬගහිතමෙවානි
චතුසච්චභාවනං චතුසච්චභාවනාඵලඤ්ච විමුක්තිං දස්සෙන්නො ‘බුද්ධිකිතබ්බං
බුද්ධිකිත්වා බුද්ධො ජාතොස්මි’ති යුත්තහෙතුනා බුද්ධභාවං සාධෙති”ති (ම.
නි. අට්ඨ. 2.399).

තත්ථ විජ්ජානි මග්ගවිජ්ජා චුත්තා උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන. විමුක්තිනි ඵලවිමුක්ති.
කාමඤ්ඤෙන්ථ මග්ගවිජ්ජාපි භාවෙනබ්බභාවෙන ගහිතා, සබ්බෙපි පන සභාවධම්මා
අභිඤ්ඤායානි විජ්ජාය අභිඤ්ඤායාභාවො චුත්තො. ඉමිනාව නයෙන
සබ්බෙසම්පි අභිඤ්ඤායාභාවො චුත්තො එවානි දට්ඨබ්බං. එලෙන විනා
හෙතුභාවස්සෙව අභාවතො හෙතුච්චනෙන ඵලසිද්ධි චුත්තානි වෙදිතබ්බං.
නිරොධස්ස හි සම්පාපනෙන මග්ගස්ස හෙතුභාවො, දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තනෙන
තණ්හාය සමුදයභාවොති.

එවං සච්චවසෙන සාමඤ්ඤතො චුත්තමත්ථං ද්වාරාරම්මණෙහි සද්ධිං.
ද්වාරජ්ජවත්තධම්මෙහි වෙව ඛන්ධාදීහි ව සච්චවසෙනෙව විහජිත්වා දස්සෙතුං
“අපිවා”තිආදි ආරද්ධං. මූලකාරණභාවෙනානි සන්තෙසුපි අවිජ්ජාදීසු අඤ්ඤාසු
කාරණෙසු තෙසම්පි මූලභූතකාරණභාවෙන. තණ්හා හි කම්මස්ස
විචිත්තභාවහෙතුතො සභායභාවුපගමනතො ව දුක්ඛවිචිත්තතාය පධානකාරණං.
සමුට්ඨාපිකානි උප්පාදිකා. පූර්වතණ්හානි පූර්වභවසිද්ධා තණ්හා. උභිත්තන්ති
චක්ඛුස්ස තංසමුදයස්ස ව. අප්පවත්තිති අප්පවත්තිනිමිත්තං. නිරොධජ්ජානානානි
සච්ඡිකිරියාහිසමයවසෙන නිරොධස්ස පටිවිජ්ඣනා. එකෙකපද්දධාරෙනානි
“චක්ඛුං චක්ඛුසමුදයො චක්ඛුනිරොධො”තිආදිනා
එකෙකකොට්ඨාසනිද්ධාරණෙන. තණ්හායපි පරිඤ්ඤායාභාවසබ්භාවතො
උපාදානක්ඛන්ධොගධත්තා සඬබ්බාරදුක්ඛභාවතො ව දුක්ඛසච්චසඬගහං දස්සෙතුං
“රූපතණ්හාදයො ජ තණ්හාකායා”ති චුත්තං, තස්මා චත්තමානහවෙ තණ්හා
ඛන්ධපරියාපන්නත්තා සඬබ්බාරදුක්ඛභාවතො ව දුක්ඛසච්චං. යස්මිං පන අත්තභාවො
සා උප්පජ්ජති, තස්ස අත්තභාවස්ස මූලකාරණභාවෙන සමුට්ඨාපිකා පූර්වභවසිද්ධා
තණ්හා සමුදයසච්චන්ති ගහෙතබ්බා.

කසිණානීති කසිණාරම්මණිකජ්ඣානානි. ද්වත්තිංසාකාරානි ද්වත්තිංස
කොට්ඨාසා තදාරම්මණජ්ඣානානි ව. නව භවානි කාමභවො රූපභවො අරූපභවො
සඤ්ඤීභවො අසඤ්ඤීභවො නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීභවො එකවොකාරභවො
චතුරවොකාරභවො පඤ්චවොකාරභවොති නව භවා. තත්ථ භවතීති භවො,
කාමරාගසඬබ්බාතෙන කාමෙන යුත්තො භවො, කාමසඬබ්බාතො වා භවො කාමභවො,
එකාදස කාමාවචරභූමියො. කාමෙ පහාය රූපරාගසඬබ්බාතෙන රූපෙන යුත්තො
භවො, රූපසඬබ්බාතො වා භවො රූපභවො, සොළස රූපාවචරභූමියො. කාමඤ්ච
රූපඤ්ච පහාය අරූපරාගසඬබ්බාතෙන අරූපෙන යුත්තො භවො, අරූපසඬබ්බාතො වා

හවො අරුපහවො, වතස්සො ආරුප්පහුමියො. සඤ්ඤාවතං හවො සඤ්ඤීහවො, සඤ්ඤා වා එත්ථ හවෙ අත්ථීති සඤ්ඤීහවො, සො කාමහවො ව අසඤ්ඤීහවමුත්තො රුපහවො ව නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීහවමුත්තො අරුපහවො ව හොති. න සඤ්ඤීහවො අසඤ්ඤීහවො, සො රුපහවෙකදෙසො.

ඔළාරිකත්තාභාවතො නෙවසඤ්ඤා, සුබ්බමත්තස්ස සබ්භාවතො නාසඤ්ඤාති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා, තාය යුත්තො හවො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාහවො. අථ වා ඔළාරිකාය සඤ්ඤාය අභාවා සුබ්බමාය ව භාවා නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤා අස්මිං හවෙති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාහවො, සො අරුපහවෙකදෙසො. එකෙන රුපක්ඛන්ධෙන වොකිණ්ණො හවො, එකෙන වා වොකාරො අස්ස භවස්සාති එකවොකාරහවො, සො අසඤ්ඤීහවො. චතුහි අරුපක්ඛන්ධෙහි වොකිණ්ණො හවො, චතුහි වා වොකාරො අස්ස භවස්සාති චතුචොකාරහවො, සො අරුපහවො එව. පඤ්චහි ඛන්ධෙහි වොකිණ්ණො හවො, පඤ්චහි වා වොකාරො අස්ස භවස්සාති පඤ්චචොකාරහවො, සො කාමහවො ව රුපහවෙකදෙසො ව හොති. වොකාරොති වා ඛන්ධානමෙතමධිවචනං, තස්මා එකො වොකාරො අස්ස භවස්සාති එකවොකාරහවොති එවමාදිනාපෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. චත්තාරි කුමානානි අග්ගහිතාරම්මණවිසෙසාති චත්තාරි රුපාවචරජ්ඣානාති. විපාකජ්ඣානානං වා එතං ගහණං. එත්ථ ව කුසලධම්මානං උපනිස්සයභූතා තණ්හාසමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හාති වෙදිතබ්බො. කිරියධම්මානං පන යත්ථ තෙ කිරියධම්මා උප්පජ්ජන්ති, තස්ස අත්තභාවස්ස කාරණභූතා තණ්හා. අනුලොමතොති එත්ථ ‘සඬ්ඛාරා දුක්ඛසච්චං, අවිජ්ජා සමුදයසච්ච’න්ති ඉමිනා අනුක්කමෙන යොජෙතබ්බං.

අනුබුද්ධොති බුද්ධිතබ්බධම්මස්ස අනුරුපතො බුද්ධො. තෙනාති යස්මා සාමඤ්ඤතො විසෙසතො ව එකෙකපද්දධාරෙන සබ්බධම්මෙ බුද්ධො, තස්මා චුත්තං. කිං චුත්තන්ති ආහ ‘සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා’ති, සබ්බස්සපි ඤෙයාස්ස සබ්බාකාරතො අවිපරිතං සයමෙව අභිසම්බුද්ධත්තාති අත්ථො. ඉමිනාස්ස පරොපදෙසරහිතස්ස සබ්බාකාරෙන සබ්බධම්මාවබොධනසමත්ථස්ස ආකඬ්ඛජ්ජට්ඨවුත්තිනො අනාවරණඤාණසඬ්ඛාතස්ස සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්ස අධිගමො දස්සිතො.

නනු ව සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණතො අඤ්ඤං අනාවරණඤාණං, අඤ්ඤථා ‘ඡ අසාධාරණඤාණාති බුද්ධඤාණාති’ති වචනං විරුජ්ඣෙය්‍යාති? න විරුජ්ඣති විසයජ්ජවත්තිහෙදවසෙන අඤ්ඤෙහි අසාධාරණභාවදස්සනත්ථං එකස්සෙව ඤාණස්ස ද්විධා චුත්තත්තා. එකමෙව හි තං ඤාණං.

අනවසෙසසඬ්ඛතාසඬ්ඛතසම්මුතිධම්මවිසයතාය සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං, තත්ථ ව ආවරණාභාවතො නිස්සඬ්ඛවාරමුපාදාය අනාවරණඤාණන්ති චුත්තං. යථාහ පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.119) ‘සබ්බං සඬ්ඛතමසඬ්ඛතං අනවසෙසං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං, තත්ථ ආවරණං නත්ථීති අනාවරණඤාණං’න්තිආදි. තස්මා නත්ථී නෙසං අත්ථතො හෙදො, එකත්තෙන වෙනං එවමිච්ඡිතබ්බං. අඤ්ඤථා සබ්බඤ්ඤානාවරණඤාණානං සාධාරණතා අසබ්බධම්මාරම්මණතා ව ආපජ්ජෙය්‍ය. න හි භගවතො ඤාණස්ස අණුමත්තමිපි ආවරණං අත්ථී,

අනාවරණඤාණස්ස අසබ්බධම්මාරම්මණභාවෙ යත්ථ තං න පවත්තති,
 තත්ථාවරණසබ්භාවතො අනාවරණභාවොයෙව න සීයා. අථ වා පන භොතු
 අඤ්ඤමෙව අනාවරණඤාණං සබ්බඤ්ඤාඤාණතො, ඉධ පන සබ්බත්ථ
 අප්පට්භනවුත්තිතාය අනාවරණඤාණන්ති සබ්බඤ්ඤාඤාණමෙව අධිජ්ජෙතං,
 තස්ස වාධිගමනෙන භගවා සබ්බඤ්ඤා සබ්බවිදු සම්මාසම්බුද්ධොති ව වුව්වති න
 සක්ඛියෙව සබ්බධම්මාවබ්බොධනතො. තථා ව වුත්තං පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.162)
 “විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවත්තානං බොධියා මූලෙ සහ
 සබ්බඤ්ඤාඤාණස්ස පටිලාභා සවිජ්ඣා පඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධො” ති.
 සබ්බධම්මාවබ්බොධනසමත්ථඤාණසමධිගමෙන හි භගවතො සන්තානෙන
 අනවසෙසධම්මෙ පටිච්ඡික්ඛිතං සමත්ථතා අභොසිති.

එත්ථාහ – කිං පනිදං ඤාණං පවත්තමානං සක්ඛියෙව සබ්බස්මිං විසයෙ
 පවත්තති, උදාහු කමෙතාති. කිඤ්චෙත්ථ – යදි තාව සක්ඛියෙව සබ්බස්මිං විසයෙ
 පවත්තති, අතීතානාගතපච්චුප්පන්තඅජ්ඣත්තඛිද්ධාදිභෙදහින්තානං
 සබ්බධම්මානං අසබ්බතසම්මුතිධම්මානඤ්ච එකජ්ඣං උපට්ඨානෙන දුරතො
 විත්තපටං පෙක්ඛන්තස්ස විය පටිච්ඡාගෙනාවබ්බොධො න සීයා, තථා සති “සබ්බෙ
 ධම්මා අනත්තා” ති විපස්සන්තානං අනත්තාකාරෙන විය සබ්බධම්මා
 අනිරුපිතරූපෙන භගවතො ඤාණස්ස විසයා භොන්තීති ආපජ්ජති. යෙපි
 “සබ්බඤ්ඤාසබ්බධම්මානං ධීතලක්ඛණවිසයං විකප්පරහිතං සබ්බකාලං බුද්ධානං
 ඤාණං පවත්තති, තෙන තෙ සබ්බවිදුති වුව්වන්ති, එවඤ්ච කත්වා ‘වරං සමාහිතො
 නාගො, තිට්ඨන්තොපි සමාහිතො’ ති ඉදම්පි වචනං සුචුත්තං භොති” ති වදන්ති,
 තෙසම්පි වුත්තදොසා නාතිවත්ති, ධීතලක්ඛණාරම්මණතාය ව
 අතීතානාගතසම්මුතිධම්මානං තදභාවතො එකදෙසවිසයමෙව භගවතො ඤාණං
 සීයා, තස්මා සක්ඛියෙව ඤාණං පවත්තතීති න යුජ්ජති.

අථ කමෙන සබ්බස්මිං විසයෙ ඤාණං පවත්තතීති. එවම්පි න යුජ්ජති. න හි
 ජාතිභූමිසභාවාදිවසෙන දිසාදෙසකාලාදිවසෙන ව අනෙකභෙදහින්තෙ ඤෙය්‍යො
 කමෙන ගස්භමානෙ තස්ස අනවසෙසප්පට්චෙධො සම්භවති අපරියන්තභාවතො
 ඤෙය්‍යස්ස. යෙ පන “අත්ථස්ස අවිසංවාදනතො ඤෙය්‍යස්ස එකදෙසං පච්චක්ඛං
 කත්වා සෙසෙපි එවන්ති අධිමුච්චිත්වා වචන්ථාපනෙන සබ්බඤ්ඤා භගවා, තඤ්ච
 ඤාණං න අනුමානඤාණං සංසයාභාවතො. සංසයානුබද්ධඤ්චි ලොකෙ
 අනුමානඤාණං” ති වදන්ති, තෙසම්පි තං න යුත්තං. සබ්බස්ස හි අප්පච්චක්ඛභාවෙ
 අත්ථාවිසංවාදනෙන ඤෙය්‍යස්ස එකදෙසං පච්චක්ඛං කත්වා සෙසෙපි එවන්ති
 අධිමුච්චිත්වා වචන්ථාපනස්ස අසම්භවතො. යඤ්චි තං සෙසං, තං අප්පච්චක්ඛන්ති.

අථ තම්පි පච්චක්ඛං තස්ස සෙසභාවො එව න සීයාති? සබ්බමෙතං අකාරණං.
 කස්මා? අවිසයවිචාරණභාවතො. වුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා – “බුද්ධවිසයො,
 භික්ඛවෙ, අවින්තෙය්‍යො න චින්තෙතබ්බො, යො චින්තෙය්‍යා, උම්මාදස්ස විසාතස්ස
 භාගී අස්සා” ති (අ. නි. 4.77). ඉදං පනෙත්ථ සන්නිට්ඨානං – යං කිඤ්චි භගවතා
 ඤාතුං ඉච්ඡිතං සකලං එකදෙසො වා, තත්ථ තත්ථ අප්පට්භනවුත්තිතාය

පව්වක්බතො ඥාණං පවත්තති නිව්වසමාධානඤ්ච වික්ඛෙපාභාවතො. ඥාතුං ඉච්ඡිතස්ස ච සකලස්ස අවිසයභාවෙ තස්ස ආකඬ්ඛප්පට්ඨද්ධවුත්තිතා න සියා, එකන්තෙනෙවස්සා ඉච්ඡිතබ්බා “සබ්බෙ ධම්මා බුද්ධස්ස භගවතො ආවජ්ජනප්පට්ඨද්ධා ආකඬ්ඛප්පට්ඨද්ධා මනසිකාරප්පට්ඨද්ධා විත්තුප්පාදප්පට්ඨද්ධා”ති (මහානි. 69; පටි. ම. 3.5) වචනතො. අතීතානාගතවිසයම්පි භගවතො ඥාණං අනුමානාගමනක්කගභණ්ඩරහිතත්තා පව්වක්බමෙව.

නනු ච එතස්මිම්පි පක්ඛෙ යදා සකලං ඥාතුං ඉච්ඡිතං, තදා සකිංයෙව සකලවිසයනාය අනිරුපිතරූපෙන භගවතො ඥාණං පවත්තෙය්‍යාති චුත්තදොසා නාතිවත්තියෙවාති? න, තස්ස විසොධිතත්තා. විසොධිතො හි සො බුද්ධවිසයො අවිත්තෙය්‍යාති. අඤ්ඤා පවුරජනඥාණසමානචුත්තිතාය බුද්ධානං භගවත්තානං ඥාණස්ස අවිත්තෙය්‍යානා න සියා, තස්මා සකලධම්මාරම්මණම්පි තං එකධම්මාරම්මණං විය සුවචත්ථාපිතෙයෙව තෙ ධම්මෙ කත්වා පවත්තතීති ඉදමෙත්ථ අවිත්තෙය්‍යං, “යාවතකං ඤෙය්‍යං, තාවතකං ඥාණං. යාවතකං ඥාණං, තාවතකං ඤෙය්‍යං. ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඥාණං, ඥාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍ය”න්ති (පටි. ම. 3.5) එවමෙකප්ඤ්ඤාං විසුං සකිං කමෙන වා ඉච්ඡානුරූපං සම්මා සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධො.

විජ්ජාහීති එත්ථ වින්දියං වින්දතීති විජ්ජා, යාථාවතො උපලබ්භතීති අත්ථො. අත්තතො වා පටිපක්ඛස්ස විජ්ඣානට්ඨෙයන විජ්ජා, තමොක්ඛන්ධාදිකස්ස පදාලනට්ඨෙයනාති අත්ථො. තතො එව අත්තතො විසයස්ස විදිතකරණට්ඨෙයනපි විජ්ජා. සම්පන්නත්තාති සමන්තාගතත්තා පරිපුණ්ණත්තා වා, අවිකලත්තාති අත්ථො. තත්‍රාති අම්බට්ඨසුත්තෙ. මනොමයිද්ධියාති එත්ථ “ඉධ හික්ඛු ඉමම්භා කායා අඤ්ඤාං කායං අහිනිමිමිනාති රූපිං මනොමයං සබ්බඬ්ඛපව්වඬ්ඛං අහිනිත්ථිය”න්ති (දී. නි. 1.236) ඉමිනා නයෙන ආගතා ඉද්ධි සරීරබ්භන්තරෙ අඤ්ඤස්සෙව ඤානමනෙත නිබ්බත්තත්තා මනොමයස්ස සරීරස්ස නිබ්බත්තිවසෙන පවත්තා මනොමයිද්ධි නාම. ඡ අභිඤ්ඤාති ආසවක්ඛයඤාණෙන සද්ධිං ඉද්ධිවිධාදිකා පඤ්චාභිඤ්ඤායො. තිස්සන්තං අට්ඨන්තඤ්ච විජ්ජානං තත්ථ තත්ථ සුත්තෙ ගභණං වෙනෙය්‍යප්ඤ්ඤාසයවසෙනාති දට්ඨබ්බං. සත්ත සද්ධම්මා නාම සද්ධා හිරි ඔත්තප්පං බාහුසච්චං වීරියං සති පඤ්ඤා ව. යෙ සන්ධාය චුත්තං “ඉධ හික්ඛු සද්ධො හොති, හිරිමා, ඔත්තප්පි, බහුස්සුතො, ආරද්ධවීරියො, උපට්ඨිතස්සති, පඤ්ඤවා හොති”ති (දී. නි. 3.330). වත්තාරි ඤානානීති යාති කානිව් වත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානාති.

කස්මා පනෙත්ථ සීලාදයොයෙව පන්නරස “වරණ”න්ති චුත්තාති වොදනං සන්ධායාහ “ඉමෙයෙව හී”තිආදි. තෙන තෙසං සික්ඛත්තයසඬ්ඛගතො නිබ්බානුපගමනෙ එකංසතො සාධනභාවමාහ. ඉදානි තදත්ථසාධනාය ආගමං දස්සෙන්නො “යථාහා”තිආදිමාහ. භගවාතිආදි චුත්තස්සෙවත්ථස්ස නිගමනවසෙන චුත්තං. නනු වායං විජ්ජාවරණසම්පදා සාවකෙසුපි ලබ්භතීති? කිඤ්චාපි ලබ්භති, න

පන තථා, යථා භගවතොති දස්සෙතුං “තත්ථ විජ්ජාසම්පදා”තිආදි වුත්තං.
 ආසවක්ඛයවිජ්ජාය සබ්බඤ්ඤාභාවසිද්ධිතො ආහ “විජ්ජාසම්පදා භගවතො
 සබ්බඤ්ඤාතං පුරෙත්වා යීතා”ති. චතුසු ඤානෙසු අන්තොගධභාවෙන
 චරණධම්මපරියාපන්නත්තා කරුණාබ්‍රහ්මවිභාරස්ස යථාරහං තස්ස ච
 මහාකරුණාසමාපත්තිවසෙන අසාධාරණසභාවස්ස භගවති උපලබ්භනතො ආහ
 “චරණසම්පදා මහාකාරුණිකතං පුරෙත්වා යීතා”ති. යථා සත්තානං අනත්ථං
 පරිවජ්ජෙත්වා අත්ථෙ නියොජනං පඤ්ඤාය විනා න භොති, එවං නෙසං
 අත්ථානත්ථජානනං සත්ථු කරුණාය විනා න භොතිති උභයම්පි උභයත්ථ
 සකිච්චකමෙව සියා. යත්ථ පන යස්සා පධානභාවො, තං දස්සෙතුං “සො
 සබ්බඤ්ඤාතායා”තිආදි වුත්තං. යථා තං විජ්ජාචරණසම්පන්නොති එත්ථ තත්ති
 නිපාතමත්තං, යථා අඤ්ඤාපි විජ්ජාචරණසම්පන්නො නියොජෙති, තථා අයන්ති
 අත්ථො. තෙන විජ්ජාචරණසම්පන්නස්සෙවායං ආවෙණිකා පටිපත්තිති දස්සෙති. සා
 පනායං සත්ථු විජ්ජාචරණසම්පදා සාසනස්ස නියායානිකතාය සාවකානං
 සම්මාපටිපත්තියා එකන්තකාරණන්ති දස්සෙතුං “තෙනස්සා”තිආදි වුත්තං. තත්ථ
 අත්තන්තපාදයොති ආදි-සද්දෙන පරන්තපඋභයන්තපා ගහිතා. සෙසං
 සුවිඤ්ඤායාමෙව.

එත්ථ ච විජ්ජාසම්පදාය සත්ථු පඤ්ඤාමහත්තං පකාසිතං භොති, චරණසම්පදාය
 කරුණාමහත්තං. තෙසු පඤ්ඤාය භගවතො ධම්මරජ්ජප්පත්ති, කරුණාය
 ධම්මසංවිභාගො. පඤ්ඤාය සංසාරදුක්ඛනිබ්බිදා, කරුණාය සංසාරදුක්ඛසහනං.
 පඤ්ඤාය පරදුක්ඛපරිජානනං, කරුණාය පරදුක්ඛපතිකාරාරම්භො. පඤ්ඤාය
 පරිනිබ්බානාභිමුඛභාවො, කරුණාය තදධිගමො. පඤ්ඤාය සයං තරණං, කරුණාය
 පරෙසං තාරණං. පඤ්ඤාය බුද්ධභාවසිද්ධි, කරුණාය බුද්ධකිච්චසිද්ධි. කරුණාය වා
 බොධිසත්තභූමියං සංසාරාභිමුඛභාවො, පඤ්ඤාය තත්ථ අනභිරති, තථා කරුණාය
 පරෙසං අභිංසාපනං, පඤ්ඤාය සයං පරෙහි අභායනං. කරුණාය පරං රක්ඛන්තො
 අත්තානං රක්ඛති, පඤ්ඤාය අත්තානං රක්ඛන්තො පරං රක්ඛති. තථා කරුණාය
 අපරන්තපො, පඤ්ඤාය අනත්තන්තපො, තෙන අත්තහිතාය පටිපත්තාදීසු චතුසු
 පුග්ගලෙසු චතුත්ථපුග්ගලභාවො සිද්ධො භොති. තථා කරුණාය ලොකනාථතා,
 පඤ්ඤාය අත්තනාථතා. කරුණාය වස්ස නින්තනාභාවො, පඤ්ඤාය
 උන්නමාභාවො. තථා කරුණාය සබ්බසත්තෙසු ජනිතානුග්ගහො,
 පඤ්ඤානුගතත්තා න ච න සබ්බත්ථ විරත්තවිත්තො, පඤ්ඤාය සබ්බධම්මෙසු
 විරත්තවිත්තො, කරුණානුගතත්තා න ච න සබ්බසත්තානුග්ගහාය පවත්තො. යථා
 හි කරුණා භගවතො සිනෙහසොකවිරහිතා, එවං පඤ්ඤා
 අහංකාරමමංකාරවිනිමුත්තාති අඤ්ඤාමඤ්ඤවිසොධිතා පරමවිසුද්ධා ගුණවිසෙසා
 විජ්ජාචරණසම්පදාහි පකාසිතාති දට්ඨබ්බං.

ඉදානි සුගතොති ඉමස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “සොභනගමනත්තා”තිආදි.
 “ගතෙ යීතෙ”තිආදීසු ගමනම්පි ගතන්ති වුවචතිති ආහ “ගමනම්පි හි ගතන්ති
 වුවචති”ති. සොභනන්ති සුභං, සුභභාවො විසුද්ධතාය, විසුද්ධතා දොසවිගමෙනාති
 ආහ “පරිසුද්ධමනවජ්ජ”න්ති. ගමනඤ්ච නාම බහුවිධන්ති ඉධාධිජ්ජෙතං ගමනං.

දස්සෙන්නො “අරියමග්ගො”ති ආහ. සො හි නිබ්බානස්ස ගති අධිගමොති ච කත්වා ගතං ගමනන්ති ච වුච්චති. ඉදානි තස්සෙව ගමනෙ කාරණං දස්සෙතුං “තෙන හෙසා”තිආදි වුත්තං. බෙමං දිසන්ති නිබ්බානං. අසප්පමානොති පරිපන්ථාභාවෙන සුගතිගමනෙපි අසප්පන්තො සඬගං අකරොන්තො, පගෙව ඉතරත්ථ. අථ වා එකාසනෙ නිසිදිත්වා බිජ්ජාහිඤ්ඤාවසෙනෙව චතුන්නම්පි මග්ගානං පටිලද්ධභාවතො අසප්පමානො අබජ්ඣන්තො ගතො. යං ගමනං ගච්ඡන්තො සබ්බගමනත්ථං ආවහති, සබ්බඤ්ච අනුත්තරං සම්පත්තිං ආවහති, තදෙව සොහනං නාම, තෙන ච භගවා ගතොති ආහ “ඉති සොහනගමනත්තා සුගතො”ති සොහනත්ථො සුසද්දොති කත්වා.

අසුන්දරානං දුක්ඛානං සඬබාරජ්ජවත්තීනං අභාවතො අව්චන්තසුඛත්තා එකන්තතො සුන්දරං නාම අසඬබතා ධාතුති ආහ “සුන්දරඤ්චෙස යානං ගතො අමතං නිබ්බාන”න්ති. තෙනාහ භගවා “නිබ්බානං පරමං සුඛ”න්ති (ම. නි. 2.215; ධ. ප. 203-204). සම්මාති සුට්ඨ. සුට්ඨ ගමනඤ්ච නාම පටිපක්ඛෙන අනභිභූතස්ස ගමනන්ති ආහ “පහීනෙ කිලෙසෙ පුන අපච්චාගච්ඡන්තො”ති, පහීනානං පුන අසමුදාචාරවසෙන අපච්චාගච්ඡන්තො. වුත්තමෙවත්ථං ආගමං දස්සෙත්වා විභාවෙන්තො ආහ “වුත්තඤ්චෙත”න්තිආදි. එතන්ති තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනකිලෙසානං පුන අපච්චාගමනං, ඉදඤ්ච සිබ්බාජ්ජත්තං සම්මාගමනං, යාය ආගමනීයපටිපදාය සිද්ධං, සාපි සම්මාගමනමෙවාති එවම්පි භගවා සුගතොති දස්සෙතුං “සම්මා වා ආගතො”තිආදි වුත්තං. සම්මාපටිපත්තියාති සම්මාසම්බොධියා සම්පාපනෙ අවිපරිතපටිපත්තියා. සබ්බලොකස්ස හිතසුඛමෙව කරොන්තාති එතෙන මහාබොධියා පටිපදා අවිභාගෙන සබ්බසත්තානං සබ්බදා හිතසුඛාවහභාවෙනෙව පවත්තීති දස්සෙති. සස්සතං උච්ඡේදන්ති ඉමෙ අන්තෙ අනුපගච්ඡන්තො ගතොති එතෙන පටිච්චසමුප්පාදගති. දස්සෙති. කාමසුඛං අත්තකිලමටන්ති ඉමෙ අනුපගච්ඡන්තො ගතොති එතෙන අරියමග්ගගති. දස්සෙති.

තත්ත්වානි යුත්තට්ඨානෙ යුත්තස්සෙව භාසනෙ. නිජ්ජාදෙනබ්බෙ සාධෙනබ්බෙ චෙතං භුම්මං. අභූතන්ති අභූතත්ථං. අත්ථමුඛෙන හි වාචාය අභූතතා භූතතා වා. අතච්ඡන්ති තස්සෙව චෙවචනං. අනත්ථසංහිතන්ති දිට්ඨධම්මිකෙන සම්පරායිකෙන වා අනත්ථෙත සංහිතං අනත්ථසංහිතං, අනත්ථාවහං. න අත්ථොති අනත්ථො, අත්ථස්ස පටිපක්ඛො අභාවො ච, තෙන සංහිතං, පිසුණුවාවං සම්ඵජ්ජලාපඤ්චාති අත්ථො. එවමෙත්ථ චතුබ්බිධස්සපි වච්චුවරිතස්ස සඬගහො දට්ඨබ්බො. එත්ථ ච පඨමා වාචා සිලවත්තං “දුස්සිලො”ති, අවණ්ඩාලාදිං “චණ්ඩාලො”තිආදිනා භාසමානස්ස දට්ඨබ්බො. දුතියා දුස්සිලං “දුස්සිලො”ති, චණ්ඩාලාදිමෙව “චණ්ඩාලො”තිආදිනා අවිනයෙන භාසමානස්ස. තතියා නෙරයිකාදිකස්ස නෙරයිකාදිභාවවිභාවනීකථා යථා “ආපායිකො දෙවදත්තො නෙරයිකො”තිආදිකා. චතුත්ථි “වෙදවිහිතෙන යඤ්ඤවිධිනා පාණාතිපාතාදිකතං සුගතිං ආවහති”ති ලොකස්ස බ්‍යාමොහනකථා. පඤ්චම් භූතෙන පෙසුඤ්ඤාපසංභාරා කථා. ඡට්ඨා යුත්තපත්තට්ඨානෙ පවත්තිතා දානසිලාදිකථා වෙදිතබ්බො. එවං සම්මා ගදන්තාති යථාවුත්තං අභූතාදිං චජ්ජේත්වා භූතං තච්ඡං අත්ථසංහිතං පියං මනාපං තතො එව

සම්මා සුට්ඨු ගදනතො සුගතො. ආපාඨගමනමත්තෙන කස්සවි අප්පියම්පි හි
 භගවතො වචනං පියං මනාපමෙව අත්ථසිද්ධියා ලොකස්ස හිතසුඛාවහත්තා. එත්ථ
 පන ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා “සුගතො”ති චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

අපරො නයො – සොභනං ගතං ගමනං එතස්සාති සුගතො. භගවතො හි
 වෙනෙය්‍යජනුපසඬකමනං එකන්තෙන තෙසං හිතසුඛනිප්ථාදනතො සොභනං
 හද්දකං. තථා ලක්ඛණානුබ්‍යක්ඛ්‍යජනප්පට්මණ්ඩිතරූපකායනාය
 දුතවිලම්බිතබලිතානුකඬ්ඨනනිප්පිළනුක්කුට්ඨකුට්ඨාකුලතාදිදොසවිරහිතං
 විලාසිතරාජහංසවසභවාරණමිගරාජගමනං කායගමනං ඤාණගමනඤ්ච
 විපුලනිම්මලකරුණාසතිවීරියාදිගුණවිසෙසහිතමහිනීභාරතො යාව මහාබොධි
 අනවජ්ජනාය සත්තානං හිතසුඛාවහතාය ච සොභනමෙව. අථ වා සයම්භුඤාණෙන
 සකලම්පි ලොකං පරිඤ්ඤාහිසමයවසෙන පරිජානන්තො සම්මා ගතො අවගතොති
 සුගතො. තථා ලොකසමුදයං පහානාහිසමයවසෙන පජහන්තො අනුප්පත්තිධම්මතං
 ආපාදෙන්තො සම්මා ගතො අතීතොති සුගතො. ලොකනිරොධං නිබ්බානං
 සච්ඡිකිරියාහිසමයවසෙන සම්මා ගතො අධිගතොති සුගතො. ලොකනිරොධගාමිනීං
 පටිපදං භාවනාහිසමයවසෙන සම්මා ගතො පටිපත්තොති සුගතො. තථා යං ඉමස්ස
 සදෙවකස්ස ලොකස්ස දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං ඤාතං
 අනුච්චරිතං මනසා, සබ්බං තං භත්ථතලෙ ආමලකං විය සම්මා පච්චක්ඛන්තො ගතො
 අබ්භඤ්ඤාසීති සුගතො.

ඉදානි ලොකවිදුති ඉමස්ස අත්ථං පකාසෙන්තො ආහ “සබ්බථා
 විදිතලොකත්තා”තිආදි. තත්ථ සබ්බථාති සබ්බජ්ජකාරෙන, යො යො ලොකො
 යෙන යෙන පකාරෙන වෙදිතබ්බො, තෙන තෙන පකාරෙනාති අත්ථො. තෙ පන
 පකාරෙ දස්සෙතුං “සභාවතො”තිආදි චුත්තං. තත්ථ සභාවතොති දුක්ඛසභාවතො.
 සබ්බො හි ලොකො දුක්ඛසභාවො. යථාහ “සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා
 දුක්ඛා”ති. සමුදයතොති යතො සමුදෙති, තතො තණ්හාදිතො. නිරොධතොති යත්ථ
 සො නිරුජ්ඣති, තතො විසඬාරතො. නිරොධුපායතොති යෙන විධිනා සො
 නිරොධො පත්තබ්බො, තතො අරියමග්ගතො ඉතො අඤ්ඤස්ස පකාරස්ස අභාවා.
 ඉති “සබ්බථා ලොකං අවෙදි”ති වත්වා තදත්ථසාධකං සුත්තං දස්සෙන්තො “යත්ථ
 බො, ආවුසො”තිආදිමාහ. ඉදඤ්ච සුත්තං “යත්ථ බො, භන්තෙ, න ජායති...පෙ....
 න උපපජ්ජති, සක්කා නු බො සො, භන්තෙ, ගමනෙන ලොකස්ස අන්තො ඤාතුං වා
 දට්ඨුං වා පාපුණ්තුං වා”ති (සං. නි. 1.107; අ. නි. 4.45) ඔකාසලොකස්ස ගතිං
 සන්ධාය රොහිතදෙවපුත්තෙන පුට්ඨො භගවා අභාසි. තත්ථ න ජායතීතිආදිනා
 උජුකං ජාතිආදීනි පටික්ඛිපිත්වා න වචති න උපපජ්ජතීති පද්ද්වයෙන අපරාපරං
 වචනුපපත්තනාති පටික්ඛිපති. කෙච් පන “න ජායතීතිආදි ගබ්භසෙය්‍යකාදිවසෙන
 චුත්තං, ඉතරං ඔපපාතිකවසෙනා”ති වදන්ති. තත්ති ජාතිආදිරහිතං. ගමනෙනාති
 පදසා ගමනෙන. ලොකස්සත්තන්ති සඬාරලොකස්ස අත්තභූතං නිබ්බානං.
 ඤාතෙය්‍යන්ති ජාතිතබ්බං. දට්ඨෙය්‍යන්ති දට්ඨබ්බං. පත්තෙය්‍යන්ති පත්තබ්බං.
 “ඤාතායං දිට්ඨායං පත්තාය”න්ති වා පායො, තත්ථ ගමනෙන ලොකස්සත්තං

ඤාතා අයං දිට්ඨා අයං පත්තා අයන්ති න වදාමිති අත්ථො. අයන්ති නිබ්බානත්ථිකො.

කාමං පදසා ගමනෙන ගන්ත්වා ලොකස්සන්තං ඤාතුං දට්ඨුං පත්තුං වා න සක්කා, අපි ච පරිමිතපරිච්ඡින්නට්ඨානෙන තං පඤ්ඤාපෙත්වා දස්සෙමිති දස්සෙන්නො “අපි වා”තිආදිමාහ. තත්ථ ඛ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙති ඛ්‍යාමප්පමාණෙ අත්තභාවෙ. ඉමිනා රූපක්ඛන්ධං දස්සෙති. සසඤ්ඤිමිහිති සඤ්ඤාය සහිතෙ. ඉමිනා සඤ්ඤාසීසෙන වෙදනාදයො තයො ඛන්ධෙ දස්සෙති සඤ්ඤාසහිතත්තා එව. සමනකෙති සච්ඤ්ඤාණකෙති අත්ථො. ඉමිනා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධං දස්සෙති, අවිඤ්ඤාණකෙ පන උතුසමුට්ඨානරූපසමුදායමත්තෙ පඤ්ඤාපෙතුං න සක්කාති අධිප්පායො. ලොකන්ති ඛන්ධාදිලොකං. ලොකනිරොධන්ති තස්ස ලොකස්ස නිරුජ්ඣනං නිබ්බානමෙව වා. නිබ්බානමපි හි ඛන්ධෙ පටිච්ච පඤ්ඤාපනතො සරිරස්මිංයෙව පඤ්ඤාපෙති. අදෙසමපි හි තං යෙසං නිරොධො, තෙසං වසෙන දෙසනොපි උපචාරවසෙන නිද්දිසියති යථා “චක්ඛුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා පහියමානා පහියති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති”ති (දී. නි. 2.401; ම. නි. 1.134; විහ. 204).

ගමනෙනාති පාකතිකගමනෙන. ලොකස්සන්තොති සඬ්ඛාරලොකස්ස අන්තො අන්තකිරියාය හෙතුභූතං නිබ්බානං. කුදාවනන්ති කදාවිපි. අප්පත්ථාති අග්ගමග්ගෙන අනධිගන්ත්වා. පමොචනන්ති පමුත්ති නිස්සරණං. තස්මාති යස්මා ලොකන්තං අප්පත්ථා වට්ටදුක්ඛතො මුත්ති නත්ථි, තස්මා. හවෙති නිපාතමත්තං. ලොකවිදුති සභාවාදිතො සබ්බං ලොකං විජානන්තො. සුමෙධොති සුන්දරපඤ්ඤො. ලොකන්තගුති පරිඤ්ඤාහිසමයෙන ලොකං විදිත්වා පභානාහිසමයෙන ලොකන්තගු. මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස පරිනිට්ඨිතත්තා වුසිතබ්‍රහ්මවරියො. සබ්බෙසං කිලෙසානං සමිතත්තා චතුසච්චධම්මානං වා අභිසමිතත්තා සමිතාවි. නාසිසතිති න පත්ථෙති, යථා ඉමං ලොකං, එවං පරඤ්ච ලොකං නාසිසති අප්පට්ඨිකත්තා.

එවං යදිපි ලොකවිදුතා අනවසෙසතො දස්සිතා සභාවාදිතො දස්සිතත්තා, ලොකො පන එකදෙසෙනෙව චුත්තොති තං අනවසෙසතො දස්සෙතුං “අපි ච තයො ලොකා”තිආදි චුත්තං. තත්ථ ඉන්ද්‍රියබද්ධානං ඛන්ධානං සමුහො සන්තානො ච සත්තලොකො. රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය සත්තො, ලොකීයති එත්ථ කුසලාකුසලං තබ්බිපාකො වාති ලොකො. අනින්ද්‍රියබද්ධානං රූපාදීනං සමුහො සන්තානො ච ඕකාසලොකො ලොකීයන්ති එත්ථ ජඩ්ගමා ථාවරා ච තෙසඤ්ච ඕකාසභූතොති කත්වා. තදාධාරතාය හෙස “භාජනලොකො”තිපි චුච්චති. උභයෙපි ඛන්ධා සඬ්ඛාරලොකො පච්චයෙහි සඬ්ඛරියන්ති ලුප්ඡන්ති පලුප්ඡන්ති වාති. ආහාරට්ඨිතිකාති පච්චයට්ඨිතිකා, පච්චයායත්තචුත්තිකාති අත්ථො. පච්චයත්ථො හෙත්ථ ආහාරසද්දො “අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදායා”තිආදීසු (සං. නි. 5.232) විය. එවඤ්ච “සබ්බෙ සත්තා”ති ඉමිනා අසඤ්ඤසත්තාපි පරිග්ගහිතා භොන්ති. සා පනායං ආහාරට්ඨිතිකතා නිප්පරියායතො

සඬුබාරධම්මො, න සත්තධම්මොති ආහ “ආහාරට්ඨිකිකාති ආගතට්ඨානෙ සඬුබාරලොකො වෙදිතඬුබො”ති.

යදි එවං “සඬුබෙ සත්තා”ති ඉදං කථන්ති? පුග්ගලාධිට්ඨානදෙසනාති නායං දොසො. කස්මා පන භගවා කත්ථවි පුග්ගලාධිට්ඨානං කත්වා ධම්මං දෙසෙති, කත්ථවි ධම්මාධිට්ඨානං කත්වා ධම්මං දෙසෙති? දෙසනාවිලාසනො වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයනො ව. දෙසනාවිලාසප්පත්තා හි බුද්ධා භගවන්තො, තෙ යථාරුචි කත්ථවි පුග්ගලාධිට්ඨානං කත්වා කත්ථවි ධම්මාධිට්ඨානං කත්වා ධම්මං දෙසෙති. යෙ වා පන වෙනෙය්‍යා සාසනක්කමං අනොතිණ්ණා, තෙසං පුග්ගලාධිට්ඨානං දෙසනං දෙසෙති. යෙ ව ඕතිණ්ණා, තෙසං ධම්මාධිට්ඨානං. සම්මුතිසච්චවිසයා පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනා, ඉතරා පරමත්ථසච්චවිසයා. පුරිමා කරුණානුකූලා, ඉතරා පඤ්ඤානුකූලා. සද්ධානුසාරිගොත්තානං වා පුරිමා. තෙ හි පුග්ගලප්පමාණිකා, පච්ඡිමා ධම්මානුසාරිගොත්තානං. සද්ධාවරිතතාය වා ලොකාධිපතීනං වසෙන පුග්ගලාධිට්ඨානා, පඤ්ඤාවරිතතාය ධම්මාධිපතීනං වසෙන ධම්මාධිට්ඨානා. පුරිමා ව තෙය්‍යත්ථා, පච්ඡිමා නීතත්ථා. ඉති භගවා තං තං විසෙසං අපෙක්ඛිත්වා තත්ථ තත්ථ දුට්ඨං දෙසනං දෙසෙතිති වෙදිතඬුබං.

දිට්ඨිගතිකානං සස්සතාදිවසෙන “අත්තා ලොකො”ති පරිකප්පනා යෙහුයොන සත්තවිසයා, න සඬුබාරවිසයාති ආහ “සස්සතො ලොකොති වා අසස්සතො ලොකොති වාති ආගතට්ඨානෙ සත්තලොකො වෙදිතඬුබො”ති. යාවතා චන්දිමසුරියා පරිහරන්තිති යත්තකෙ යානෙ චන්දිමසුරියා පරිවත්තන්ති පරිබ්භමන්ති. දිසා හන්ති විරොචමානාති තෙසං පරිබ්භමනෙනෙව තා තා දිසා පහස්සරා හුත්වා විරොචන්ති. අථ වා දිසාති උපයොගබ්භුවනං, තස්මා සයං විරොචමානා චන්දිමසුරියා යත්තකා දිසා හන්ති සොහෙන්නි ඕභාසයන්තිති අත්ථො. තාව සහස්සධා ලොකොති තත්තකෙන පමාණෙන සහස්සප්පකාරො ඕකාසලොකො, සහස්සලොකධාතුයොති අත්ථො. “තාවසහස්සවා”ති වා පායො, තාව තත්තකං සහස්සං අස්ස අත්ථිති තාවසහස්සවා. එත්ථාති සහස්සලොකධාතුසඬුබානෙ ලොකෙ.

තම්පිති තිවිධම්පි ලොකං. සඬුබථා අවෙදිති සඬුබප්පකාරතො පටිච්ඡිකි. කථං පටිච්ඡිකිති ආහ “තථා හී”තිආදි. තථා හීස්සාති ඉමස්ස “සඬුබථා විදිතො”ති එතෙන සම්බන්ධො. අස්සාති අනෙක භගවතා. එකො ලොකො සඬුබෙ සත්තා ආහාරට්ඨිකිකාති යාය පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය සඬුබෙසං සඬුබාරානං පච්චයායත්තචුත්තිතා චුත්තා, තාය සඬුබො සඬුබාරලොකො එකවිධො පකාරන්තරස්ස අභාවතො. ද්වෙ ලොකාතිආදියුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතඬුබො. නාමග්ගහණෙන චෙත්ථ නිබ්බානස්ස අග්ගහණං තස්ස අලොකසභාවත්තා. නනු ව “ආහාරට්ඨිකිකා”ති එත්ථ පච්චයායත්තචුත්තිතාය මග්ගඵලධම්මානම්පි ලොකතා ආපජ්ජති? නාපජ්ජති පරිඤ්ඤෙය්‍යානං දුක්ඛසච්චධම්මානං ඉධ ලොකොති අධිප්පෙත්තා. අථ වා න ලුප්පති න පලුප්පතිති

යො ගහිතො තථා න හොති, සො ලොකොති තංගහණරහිතානං ලොකුත්තරානං නත්ථි ලොකතා.

තිස්සො වෙදනාති සුබදුක්ඛඋපෙක්ඛාවසෙන. චත්තාරො ආභාරාති කබලීකාරාභාරො එස්සාභාරො මනොසස්සද්වේතනාභාරො විස්සද්දාණාභාරොති චත්තාරො ආභාරො. තත්ථ කබලීකාරාභාරො ඔපට්ඨමකං රූපං ආහරතීති ආභාරො. එස්සො තිස්සො වෙදනා ආහරතීති ආභාරො. මනොසස්සද්වේතනා තීසු හවෙසු පටිසන්ධිං ආහරතීති ආභාරො. විස්සද්දාණං පටිසන්ධික්ඛණෙන නාමරූපං ආහරතීති ආභාරො. උපාදානානං ආරම්භණභූතා ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා. ඡ අප්ඤ්ඤානිකානි ආයතනානීති චක්ඛායතනාදිමනායතනපරියන්තානි. සත්ත විස්සද්දාණං ධර්මිකියොති නානත්තකායා නානත්තසස්සද්දිනො, නානත්තකායා එකත්තසස්සද්දිනො, එකත්තකායා නානත්තසස්සද්දිනො, එකත්තකායා එකත්තසස්සද්දිනො, හෙට්ඨිමා ච තයො ආරුප්පාති ඉමා සත්ත ‘‘විස්සද්දාණං තිට්ඨති එත්ථාති විස්සද්දාණං ධර්මිකියො’’ති වුවචන්ති. තත්ථ නානත්තං කායො එතෙසං, නානත්තො වා කායො එතෙසන්ති නානත්තකායා, නානත්තසස්සද්දා එතෙසං අත්ථිති නානත්තසස්සද්දිනො. ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සබ්බෙ මනුස්සා (දී. නි. අට්ඨ. 2.127; අ. නි. අට්ඨ. 3.7.44-45) ඡකාමාවචරා ව දෙවා එකච්චෙ ව විනිපාතිකා ‘‘නානත්තකායා නානත්තසස්සද්දිනො’’ති වුවචන්ති. අපරිමාණෙසු හි චක්කවාලෙසු අපරිමාණානං මනුස්සානං වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන ද්වෙපි එකසදිසා නත්ථි. යෙපි කත්ථවි යමකභාතරො වණ්ණෙන වා සණ්ඨානෙන වා එකසදිසා හොන්ති, තෙසම්පි ආලොකිතවිලොකිතකථිතහසිතගමනාදිහි විසෙසො හොතියෙව, පටිසන්ධිසස්සද්දා ව නෙසං තිහෙතුකාපි දුහෙතුකාපි අහෙතුකාපි හොති, තස්මා සබ්බෙපි මනුස්සා නානත්තකායා නානත්තසස්සද්දිනො. ඡකාමාවචරදෙවෙසු ව කෙසස්සද්ධි කායො නිලො හොති, කෙසස්සද්ධි පිනාදිවණ්ණො, පටිසන්ධිසස්සද්දා ව නෙසං දුහෙතුකාපි තිහෙතුකාපි හොති, තස්මා තෙපි නානත්තකායා නානත්තසස්සද්දිනො. එකච්චෙ විනිපාතිකා පන චතුඅපායවිනිමුත්තකා උත්තරමාතා යක්ඛිනී, පියඬිකරමාතා, ධම්මගුත්තාති එවමාදයො දට්ඨබ්බා. එතෙසස්සද්ධි ඔදාතකආලමඬිගුරච්ඡවිසාමවණ්ණාදිවසෙන වෙච කිසපුලරස්සදිසාදිවසෙන ව කායො නානා හොති, මනුස්සානං විය තිහෙතුකදුහෙතුකාහෙතුකවසෙන පටිසන්ධිසස්සද්දාපි, තෙ පන දෙවා විය න මහෙසක්ඛා, කපණමනුස්සා විය අප්පෙසක්ඛා දුල්ලහසාසච්ඡාදනා දුක්ඛපීළිතා විහරන්ති, එකච්චෙ කාලපක්ඛෙ දුක්ඛිතා පුණ්හපක්ඛෙ සුඛිතා හොන්ති, තස්මා සුඛසමුස්සයතො විනිපතිතත්තා සුඛසමුස්සයතො විනිපාතො එතෙසං අත්ථිති විනිපාතිකාති වුත්තා සතිපි දෙවභාවෙ දිබ්බසම්පත්තියා අභාවතො. යෙ පනෙත්ථ තිහෙතුකා, තෙසං ධම්මාභිසමයොපි හොති. පියඬිකරමාතා හි යක්ඛිනී පච්චුසසමයෙ අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස ධම්මං සජ්ඣායතො සුත්වා –

‘‘මා සද්දං කරි පියඬිකර, හික්ඛු ධම්මපදානි භාසති;
අපිච ධම්මපදං විජානිය, පටිපජ්ජෙම හිතාය නො සියා.

“පාණෙසු ව සංයමාමසෙ, සම්පජානමුසා න භණාමසෙ;
සික්ඛෙම සුසීලාමත්තනො, අපි මුච්චෙම පිසාවයොනියා” ති. (සං. නි.
1.240) –

එවං පුත්තකං සඤ්ඤාපෙත්වා තං දිවසං සොනාපත්තිඵලං පත්තා. උත්තරමාතා පන
භගවතො ධම්මං සුත්වාච සොනාපන්නා ජාතා. එවමීමෙපි කායස්ස වෙච
පටිසන්ධිසඤ්ඤාය ව නානත්තා “නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො” ත්වෙච
සඬ්ඛං ගච්ඡන්ති.

බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජබ්‍රහ්මපුරොහිතමහාබ්‍රහ්මසඬ්ඛාතා පන
භීනමජ්ඣමපණ්ණිනෙදහින්නෙන පයමජ්ඣානෙන නිබ්බත්තා බ්‍රහ්මකායිකා වෙච
චතුසු අපායෙසු සත්තා ව “නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො” ති වුච්චන්ති. එතෙසු
හි බ්‍රහ්මකායිකෙසු බ්‍රහ්මපුරොහිතානං කායො බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජෙහි පමාණතො
විපුලතරො හොති, මහාබ්‍රහ්මානං කායො පන බ්‍රහ්මපුරොහිතෙහිපි පමාණතො
විපුලතරො හොති. කාමඤ්ච නෙසං පභාවසෙනපි කායො භෙට්ඨිමභෙට්ඨිමෙහි
උළාරතරො හොති, තං පන ඉධ අප්පමාණං. තථා හි පරිත්තාභාදීනං
පරිත්තසුභාදීනඤ්ච කායෙ සතිපි පභාවෙමත්තෙ එකත්තවසෙනෙච වචන්ථපියතීති
“එකත්තකායා” ත්වෙච තෙ වුච්චන්ති. එවමීමෙ බ්‍රහ්මකායිකා කායස්ස නානත්තා
පයමජ්ඣානවිපාකවසෙන පන පටිසන්ධිසඤ්ඤාය ව එකත්තා නානත්තකායා
එකත්තසඤ්ඤිතො. යථා ව තෙ, එවං චතුසු අපායෙසු සත්තා. නිරයෙසු හි කෙසඤ්චි
ගාචුතං, කෙසඤ්චි අඬ්ඪයොජනං, කෙසඤ්චි යොජනං අත්තභාවො හොති,
දෙවදත්තස්ස පන යොජනසතිකො ජාතො. තීරච්ඡානෙසුපි කෙචි බුද්දකා, කෙචි
මහන්තා, පෙත්තිවිසයෙපි කෙචි සට්ඨිහත්ථා, කෙචි අසිතිහත්ථා හොන්ති, කෙචි
සුවණ්ණා, කෙචි දුබ්බණ්ණා, තථා කාලකඤ්චිකා අසුරා. අපි චෙත්ථ
දීඝපිට්ඨිකපෙතා නාම සට්ඨියොජනිකාපි හොන්ති, පටිසන්ධිසඤ්ඤා පන
සබ්බෙසම්පි අකුසලවිපාකාභෙතුකාව හොති. ඉති ආපායිකාපි “නානත්තකායා
එකත්තසඤ්ඤිතො” ත්වෙච සඬ්ඛං ගච්ඡන්ති.

දුතියජ්ඣානභූමිකා පන පරිත්තාභා අප්පමාණාභා ආහස්සරා “එකත්තකායා
නානත්තසඤ්ඤිතො” ති වුච්චන්ති. තෙසඤ්චි සබ්බෙසං කායො එකප්පමාණොච
හොති, පටිසන්ධිසඤ්ඤා පන දුතියතතියජ්ඣානවිපාකවසෙන නානා හොති.

පරිත්තසුභා අප්පමාණසුභා සුභකිණ්ණා පන තතියජ්ඣානභූමිකා එකත්තකායා
එකත්තසඤ්ඤිතො. තෙසං චුත්තනයෙන කායස්ස වෙච
චතුත්ථජ්ඣානවිපාකවසෙන පටිසන්ධිසඤ්ඤාය ව එකත්තා. “වෙහප්ඵලාපි
ඉමංයෙච චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිං හජන්ති කායස්ස වෙච
පඤ්චමජ්ඣානවිපාකවසෙන පටිසන්ධිසඤ්ඤාය ව එකරූපත්තා. සුද්ධාචාසා පන
අසුරාරාවත්තතො විච්චිට්ඨකේධෙ යිතා, න සබ්බකාලිකා. කප්පසතසහස්සමිපි
අසඬ්ඛෙය්‍යයම්පි බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ නුප්පජ්ජන්ති,
සොළසකප්පසහස්සබ්බන්තරෙ බුද්ධෙසු උප්පජ්ජන්තෙසුයෙච උප්පජ්ජන්ති,

ධම්මවක්කප්පවත්තිස්ස භගවතො ඛන්ධාවාරට්ඨානසදිසා භොන්ති, තස්මා නෙව විඤ්ඤාණට්ඨිතිං, න සත්තාවාසං භජන්ති” ති වදන්ති. මහාසීවත්ථෙරො පන “න ඛො පන සො සාරිපුත්ත ආවාසො සුලභරූපො, යො මයා අනාවුට්ඨපුබ්බො ඉමිනා දිසෙන අද්ධුනා අඤ්ඤත්‍ර සුද්ධාවාසෙහි දෙවෙහි” ති (ම. නි. 1.160) ඉමිනා සුත්තෙන “සුද්ධාවාසාපි චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිං චතුත්ථසත්තාවාසං භජන්ති” ති වදති, තං අප්පට්ඨානියත්තා සුත්තස්ස අනුඤ්ඤාතං. තස්මා අසඤ්ඤසත්තං අපනෙත්වා පරිත්තසුභාදීසු අකනිට්ඨපරියොසානාසු නවසු භූමීසු සත්තා “එකත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො” ති ගහෙතබ්බා.

අසඤ්ඤසත්තා පන විඤ්ඤාණාභාවා එත්ථ සඬගහං න ගච්ඡන්ති. තථා හි අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතා වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වා චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තතො වුට්ඨාය “ධි චිත්තං, ධි චිත්තං, චිත්තස්ස නාම අභාවොයෙව සාධු. චිත්තඤ්ඤි නිස්සාය වධඛන්ධාදිපච්චයං දුක්ඛං උප්පජ්ජති, චිත්තෙ අසති නත්ථෙත්ත”න්ති ඛන්තිං රුචිං උප්පාදෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානා කාලං කත්වා රූපපටිසන්ධිවසෙන අසඤ්ඤභවෙ නිබ්බත්තන්ති. යො යස්ස ඉරියාපථො මනුස්සලොකෙ පණ්හිතො අහොසි, සො තෙන ඉරියාපථෙන නිබ්බත්තිත්වා පඤ්ච කප්පසතානි ධිතො වා නිසින්නො වා නිපන්නො වා භොති. එවං.

චිත්තවිරාගභාවනාවසෙන තෙසං තත්ථ විඤ්ඤාණුප්පත්ති න භොතීති විඤ්ඤාණාභාවතො විඤ්ඤාණට්ඨිතිං තෙ න භජන්ති.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං පන යථෙව සඤ්ඤාය, එවං විඤ්ඤාණස්සපි සුමුමත්තා විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු සඬගහං න ගච්ඡති. තඤ්ඤි සඤ්ඤාය විය විඤ්ඤාණස්සපි සඬබාරාවසෙසසුමුමභාවප්පත්තත්තා

පරිබ්‍රාත්තවිඤ්ඤාණකිච්චාභාවතො නෙව විඤ්ඤාණං, න ච සබ්බසො අවිඤ්ඤාණං භොතීති නෙවවිඤ්ඤාණා නාවිඤ්ඤාණං, තස්මා පරිප්පුට්ඨවිඤ්ඤාණකිච්චවත්තිසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු සඬගහං න ගච්ඡති. තස්මා විනිපාතිකෙහි සද්ධිං ඡකාමාවචරදෙවා මනුස්සා ච නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො, පටිමජ්ඣානභූමිකා අපායසත්තා ච නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො, දුතියජ්ඣානභූමිකා එකත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො, තතියජ්ඣානභූමිකා අසඤ්ඤසත්තං වජ්ජෙත්වා සෙසා චතුත්ථජ්ඣානභූමිකා ච එකත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතොති ඉමා වතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං වජ්ජෙත්වා ආකාසානඤ්චායතනාදිහෙට්ඨිමාරූප්පත්තයෙන සද්ධිං “සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො” ති වෙදිතබ්බා.

අට්ඨ ලොකධම්මාති ලාභො අලාභො යසො අයසො නින්දා පසංසා සුඛං දුක්ඛන්ති ඉමෙ අට්ඨ ලොකස්ස ධම්මත්තා ලොකධම්මා. ඉමෙ හි සත්තලොකස්ස අවස්සංභාවිතො ධම්මා, තස්මා එතෙහි විනිමුත්තො නාම කොචි සත්තො නත්ථි. තෙ හි අපරාපරං කදාචි ලොකං අනුපතන්ති, කදාචි තෙ ලොකො ච අනුපතති. වුත්තම්පි වෙතං “අට්ඨිමෙ, හික්ඛවෙ, ලොකධම්මා ලොකං අනුපරිචත්තන්ති, ලොකො ච අට්ඨ ලොකධම්මෙම අනුපරිචත්තති” ති (අ. නි. 8.6). සාසවිභාදනාදීනං ලද්ධි, තානි එව වා ලද්ධබ්බතො ලාභො. තදභාවො අලාභො. ලාභග්ගහණෙන

වෙන්ථ තබ්බිසයො අනුරොධො ගභිතො, අලාහග්ගහණෙන විරොධො. එවං
යසාදීසුපි තබ්බිසයඅනුරොධවිරොධානං ගහණං වෙදිතබ්බං. ලාහෙ පන ආගතෙ
අලාහො ආගතොයෙව හොතීති ලාහො ච අලාහො ච වුත්තො. යසාදීසුපි එසෙව
නයො. තථා ච ලොභිතෙ සති තදුපසාතවසෙන පුබ්බො විය ලාභාදීසු අනුරොධෙ
සති අලාභාදීසු විරොධො ලද්ධාවසරො එව හොති.

නව සත්තවාසාති හෙට්ඨා වුත්තසත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතියො එව
අසඤ්ඤසත්තවතුත්ථාරුප්පෙහි සද්ධිං “නව සත්තවාසා”ති වුච්චන්ති. සත්තා
ආවසන්ති එතෙසුති සත්තවාසා, නානත්තකායනානත්තසඤ්ඤිආදිහෙදා
සත්තනිකායා. තෙ හි සත්තනිකායා තප්පරියාපන්නානං සත්තානං තාය එව
තප්පරියාපන්නතාය ආධාරො විය වත්තබ්බතං අරහන්ති සමුදායාධාරතාය
අවයවස්ස යථා “රුක්ඛෙ සාඛා”ති. සුද්ධාවාසානම්පි සත්තවාසග්ගහණෙන කාරණං
හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

දසායතනානීති අරුපසභාවං මනායතනං රූපාරූපාදිමිස්සකං ධම්මායතනඤ්ච
ය්පෙත්වා කෙවලං රූපධම්මානංයෙව වසෙන චක්ඛායතනාදයො පඤ්ච,
රූපායතනාදයො පඤ්චාති දසායතනාති වුත්තාති, මනායතනධම්මායතනෙහි පන
සද්ධිං තාතියෙව “ද්වාදසායතනානී”ති වුත්තාති.

කස්මා පනෙත්ථ චක්ඛාදයො “ආයතනානී”ති වුච්චන්ති? ආයතනතො (විභ.
අට්ඨ. 154) ආයානං වා තනනතො ආයතස්ස ච නයනතො ආයතනාති.
චක්ඛුරූපාදීසු හි තංතංද්වාරාරම්මණා චිත්තවෙතසිකා ධම්මා සෙන සෙන
අනුභවනාදිනා කිච්චෙන ආයතන්ති උට්ඨහන්ති සටන්ති වායමන්ති, තෙ ච පන
ආයභූතෙ ධම්මෙ එතාති තනොන්ති චිත්ථාරොන්ති, ඉදඤ්ච අනමතග්ගෙ සංසාරෙ
පවත්තං අතිවිය ආයතං සංසාරදුක්ඛං යාව න නිවත්තති, තාව නයන්ති
පවත්තයන්ති, තස්මා “ආයතනානී”ති වුච්චන්ති. අපි ච නිවාසට්ඨානට්ඨෙත
ආකරට්ඨෙත සමොසරණට්ඨෙත සඤ්ජාතිදෙසට්ඨෙත කාරණට්ඨෙත ච
ආයතනාති. තථා හි ලොකෙ “ඉස්සරායතනං වාසුදෙවායතන”න්තිආදීසු
නිවාසට්ඨානං ආයතනන්ති වුච්චති. “සුචණ්ණායතනං රජතායතන”න්තිආදීසු
ආකරො. සාසනෙ පන “මනොරමෙ ආයතනෙ, සෙවන්ති නං විභඩ්ගමා”තිආදීසු
(අ. නි. 5.38) සමොසරණට්ඨානං. “දක්ඛිණාපථො ගුන්තං ආයතන”න්තිආදීසු
සඤ්ජාතිදෙසො. “තත්ත තත්තෙව සක්ඛිහබ්බතං පාපුණාති සති සතිආයතනෙ”තිආදීසු
(ම. නි. 3.158; අ. නි. 3.102; 5.23) කාරණං ආයතනන්ති වුච්චති. චක්ඛුආදීසු ච තෙ
තෙ චිත්තවෙතසිකා ධම්මා නිවසන්ති තදායත්තවුත්තිතායාති චක්ඛාදයො තෙසං
නිවාසට්ඨානං. චක්ඛාදීසු ච තෙ ආකිණ්ණා තන්තිස්සිතත්තා තදාරම්මණත්තා වාති
චක්ඛාදයොව නෙසං ආකරො. තත්ථ තත්ථ චත්ථුද්වාරාරම්මණවසෙන
සමොසරණතො චක්ඛාදයොව නෙසං සමොසරණට්ඨානං.
තන්තිස්සයාරම්මණභාවෙන තත්ථෙව උප්පත්තිතො චක්ඛාදයොව නෙසං
සඤ්ජාතිදෙසො. චක්ඛාදීනං අභාවෙ අභාවතො චක්ඛාදයොව නෙසං කාරණන්ති
යථාවුත්තෙනත්ථෙත චක්ඛු ච තං ආයතනඤ්චාති චක්ඛායතනං. එවං සෙසානිපි.

ඉමානෙව පන ද්වාදසායතනානි චක්ඛුචිඤ්ඤාණාදිඡවිඤ්ඤාණෙහි සද්ධිං අට්ඨාරස විදහනාදිතො “ධාතුයො”ති වුච්චන්ති. තථා හි චක්ඛාදීසු එකෙකො ධම්මො යථාසම්භවං විදහති, ධියතෙ, විධානං, විධියතෙ එතාය, එත්ථ වා ධියතීති ධාතුති වුච්චති. ලොකියා හි ධාතුයො කාරණභාවෙන වචන්ථිතාව හුත්වා සුවණ්ණරජතාදිධාතුයො විය සුවණ්ණරජතාදිං, අනෙකප්පකාරං සංසාරදුක්ඛං විදහන්ති, භාරභාරෙහි ව භාරො විය සත්තෙහි ධියන්ති ධාරියන්ති, දුක්ඛවිධානමත්තමෙව චෙතා අවසවත්තනතො. එතාහි ව කාරණභූතාහි සංසාරදුක්ඛං සත්තෙහි අනුවිධියති, තථාවිහිතඤ්ච තං එතාස්ථෙව ධියති යපියති, තස්මා “ධාතුයො”ති වුච්චන්ති. අපි ව යථා තිත්ථියානං අත්තා නාම සභාවතො නත්ථි, න එවමෙතා, එතා පන අත්තනො සභාවං ධාරෙන්තීති ධාතුයො. යථා ව ලොකෙ විචිත්තා හරිතාලමනොසිලාදයො සෙලාවයවා “ධාතුයො”ති වුච්චන්ති, එවමෙතාපි ධාතුයො විය ධාතුයො. විචිත්තා හෙතා ඤාණඤ්ඤායාවයවාති. යථා වා සරීරසඛ්ඛාතස්ස සමුදායස්ස අවයවභූතෙසු රසසොණිතාදීසු අඤ්ඤමඤ්ඤවිසභාගලක්ඛණපරිච්ඡින්නෙසු ධාතුසමඤ්ඤා, එවමෙතෙසුපි පඤ්චක්ඛන්ධසඛ්ඛාතස්ස අත්තභාවස්ස අවයවෙසු ධාතුසමඤ්ඤා වෙදිතඛ්ඛා. අඤ්ඤමඤ්ඤවිසභාගලක්ඛණපරිච්ඡින්නා හෙතෙ චක්ඛාදයොති. අපි ව ධාතුති නිජ්ජීවමත්තස්සෙතං අධිවචනං. තථා හි හගවා “ඡධාතුරො අයං භික්ඛු පුරිසො”තිආදීසු (ම. නි. 3.343) ජීවසඤ්ඤාසමුහනනත්ථං ධාතුදෙසනමකාසි. තස්මා නිජ්ජීවට්ඨෙතපි ධාතුයොති වුච්චන්ති.

එත්ථ ව “ආභාරට්ඨිතිකා”ති පච්චයායත්තවුත්තිතාවචනෙන සඛ්ඛාරානං අනිච්චතා, තාය ව “යදනිච්චං තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තදනත්තා”ති (සං. නි. 3.15) වචනතො දුක්ඛානත්තතා ව පකාසිතා භොන්තීති තීණිපි සාමඤ්ඤලක්ඛණානි ගහිතානි. නාමන්ති චත්තාරො අරුපිනො ඛන්ධා, තෙ ව අත්ථතො එස්සාදයො. රූපන්ති භූතූපාදායරූපානි, තානි ව අත්ථතො පථවිආදයොති අවිසෙසෙනෙව සලක්ඛණතො සඛ්ඛාරා ගහිතා. තග්ගහණෙනෙව යෙ තෙ සවිසෙසා කුසලාදයො හෙතුආදයො ව, තෙපි ගහිතා එව භොන්තීති ආහ “ඉති අයං සඛ්ඛාරලොකොපි සබ්බථා විදිතො”ති.

එවං සඛ්ඛාරලොකස්ස සබ්බථා විදිතභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි සත්තලොකස්සපි සබ්බථා විදිතභාවං දස්සෙත්තො “යස්මා පනෙසා”තිආදිමාහ. තත්ථ ආසයං ඡානාතීති ආගම්ම චිත්තං සෙති එත්ථාති ආසයො මිගාසයො විය. යථා මිගො ගොවරාය ගන්ත්වා පච්චාගන්ත්වා තත්ථෙව වනගහනෙ සයතීති සො තස්ස ආසයො, එවං අඤ්ඤථා පවත්තිත්වාපි චිත්තං ආගම්ම යත්ථ සෙති, සො තස්ස ආසයොති වුච්චති. සො පන සස්සතදිට්ඨිආදිවසෙන චතුබ්බිධො. වුත්තඤ්ච –

“සස්සතුවඡෙදදිට්ඨි ව, ඛන්ති චෙවානුලොමිකා;
 යථාභූතඤ්ච යං ඤාණං, එතං ආසයසද්දිත”න්ති.

තත්ථ සබ්බදිට්ඨිතං සස්සතුව්ඡෙදදිට්ඨිහි සභිගහිතත්තා සබ්බෙපි දිට්ඨිගතිකා සත්තා ඉමා එව ද්වෙ දිට්ඨියො සන්නිස්සිතා. යථාහ “ද්වයනිස්සිතො බ්වායං කච්චාන ලොකො යෙභුයොන අත්ථිතඤ්චෙව නත්ථිතඤ්චා”ති (සං. නි. 2.15). අත්ථිතාති හි සස්සතග්ගාහො අධිප්පෙතො, නත්ථිතාති උච්ඡෙදග්ගාහො. අයං තාව වට්ටනිස්සිතානං පුට්ඨජ්ජනානං ආසයො, විවට්ටනිස්සිතානං පන සුද්ධසත්තානං අනුලොමිකා ඛන්ති යථාභූතඤාණන්ති දුට්ඨො ආසයො. තත්ථ “අනුලොමිකා ඛන්ති විපස්සනාඤාණං, යථාභූතඤාණං පන මග්ගඤාණං”න්ති සම්මොහවිනෝදනියා විහඬගට්ඨකථායං (විහ. අට්ඨ. 815) චුත්තං. තං චතුබ්බිධමපි සත්තානං ආසයං ජානාති, ජානන්තො ච තෙසං දිට්ඨිගතානං තෙසඤ්ච ඤාණානං අප්පචත්තික්ඛණෙපි ජානාති. චුත්තඤ්ඤානං –

“කාමං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති ‘අයං පුග්ගලො කාමගරුකො කාමාසයො කාමාධිමුත්තො’ති, කාමං සෙවන්තඤ්ඤෙව ජානාති ‘අයං පුග්ගලො නෙක්ඛම්මගරුකො නෙක්ඛම්මාසයො නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො’”තිආදි (පටි. ම. 1.113).

අනුසයං ජානාතීති අනු අනු සයන්තීති අනුසයා, අනුරූපං කාරණං ලභිත්වා උප්පජ්ජන්තීති අත්ථො. එතෙන තෙසං කාරණලාභෙ උප්පජ්ජනාරහතං දස්සෙති. අප්පහීනා හි කිලෙසා කාරණලාභෙ සති උප්පජ්ජන්ති. කෙ පන තෙ? කාමරාගාදයො සත්ත අනාගතා කිලෙසා, අතීතා පච්චුප්පන්තා ච තංසභාවත්තා තථා චුච්චන්ති. න හි ධම්මානං කාලභෙදෙන සභාවභෙදො අත්ථි, තං සත්තවිධං අනුසයං තස්ස තස්ස සත්තස්ස සත්තානෙ පරොපරභාවෙන පචත්තමානං ජානාති.

වරිතං ජානාතීති එත්ථ වරිතන්ති සුවරිතදුච්චරිතං. තඤ්ඤි විහඬගෙ (විහ. 814 ආදයො) වරිතනිද්දෙසෙ නිද්දිට්ඨං. අථ වා වරිතන්ති වරියා වෙදිතබ්බා. තා පන රාගදොසමොහසද්ධාබුද්ධිවිතක්කවසෙන ඡ මූලවරියා, තාසං අපරියන්තො අන්තරභෙදො, සංසග්ගභෙදො පන තෙසට්ඨිවිධො. තං වරිතං සභාවතො සංකිලෙසතො වොදානතො සමුට්ඨානතො ඵලතො නිස්සන්දතොති එවමාදිනා පකාරෙන ජානාති.

අධිමුත්තිං ජානාතීති එත්ථ අධිමුත්තීති අප්ප්කාසයධාතු. සා දුට්ඨා භීතාධිමුත්ති පණීතාධිමුත්තීති. යාය භීතාධිමුත්තිකා සත්තා භීතාධිමුත්තිකෙයෙව සෙවන්ති, පණීතාධිමුත්තිකා ච පණීතාධිමුත්තිකෙ එව. සචෙ හි ආචරියුප්ප්කායා න සීලවන්තො භොන්ති, සද්ධිවිහාරිකා සීලවන්තො භොන්ති, තෙ අත්තතො ආචරියුප්ප්කායෙපි න උපසඬකමන්ති, අත්තතා සදිසෙ සාරුප්පහික්ඛුයෙව උපසඬකමන්ති. සචෙ ආචරියුප්ප්කායා සාරුප්පහික්ඛු, ඉතරෙ අසාරුප්පා, තෙපි න ආචරියුප්ප්කායෙ උපසඬකමන්ති, අත්තතා සදිසෙ භීතාධිමුත්තිකෙ එව උපසඬකමන්ති. තිපිටකවුළාභයත්ථෙරො කිර නාගදීපෙ වෙතියවන්දනාය පඤ්චහි හික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ගච්ඡන්තො එකස්මිං ගාමෙ මනුස්සෙහි නිමන්තිතො ථෙරෙන ච සද්ධිං එකො අසාරුප්පහික්ඛු අත්ථි, ධුරවිහාරෙපි එකො අසාරුප්පහික්ඛු අත්ථි,

හික්බුසඬ්සෙසු ගාමං ඔසරන්තෙසු තෙ උභො ජනා කිඤ්චාපි ආගන්තුකෙන
 නෙවාසිකො, නෙවාසිකෙන වා ආගන්තුකො න දිට්ඨපුබ්බො, එවං සන්තෙපි
 එකතො හුත්වා හසිත්වා හසිත්වා කථයමානා අට්ඨංසු. ථෙරො දිස්වා
 “සම්මාසම්බුද්ධෙන ජානිත්වා ධාතුසංයුත්තං (සං. නි. 2.85 ආදයො) කථිත්”න්ති
 ආහ. එවමයං භිනාධිමුත්තිකාදිනං අඤ්ඤමඤ්ඤොපසෙවනාදිනියාමිකා
 අජ්ඣාසයධාතු අජ්ඣාසයභාවො අධිමුත්තිති වුවචති, තං අධිමුත්තිං ජානාති.
 “ඉමස්ස අධිමුත්ති භිනා, ඉමස්ස පණිතා. තත්ථාපි ඉමස්ස මුදු, ඉමස්ස මුදුතරා,
 ඉමස්ස මුදුතමා”තිආදිනා පටිච්ඡෙදාති. අධිමුත්තියා පන තික්ඛමුදුභාවාදිකො
 ඉන්ද්‍රියානං තික්ඛමුදුභාවාදිනා වෙදිතබ්බො.

අප්පරජක්ඛෙති පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛිමිති අප්පං පරිත්තං රාගදොසමොහරජං
 එතෙසන්ති අප්පරජක්ඛා, අප්පං වා රාගාදිරජං එතෙසන්ති අප්පරජක්ඛා,
 අනුස්සදරාගාදිරජා සත්තා. තෙ අප්පරජක්ඛෙ. මහාරජක්ඛෙති එත්ථාපි එසෙව
 නයො, උස්සදරාගාදිරජා මහාරජක්ඛා. ජානාතිති “ඉමස්ස රාගරජො අප්පො,
 ඉමස්ස දොසරජො අප්පො”තිආදිනා අප්පරජක්ඛාදිකෙ ජානාති.

තික්ඛිත්තිදියෙති තිබ්බෙහි සද්ධාදීහි ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්තාගතෙ. මුදිත්තිදියෙති
 මුදුකෙහි සද්ධාදීහි ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්තාගතෙ. උභයත්ථාපි උපනිස්සයභූතිත්තිදියාති
 අධිප්පෙතාති. ස්වාකාරෙති සුන්දරාකාරෙ, කල්‍යාණපකතිකෙ විචිට්ඨස්සායෙති
 අත්ථො. යෙසං වා ආසයාදයො ආකාරා කොට්ඨාසා සුන්දරා, තෙ ස්වාකාරා. විපරිතා
 ද්වාකාරා. සුවිඤ්ඤාපයෙති සම්මත්තනියාමං විඤ්ඤාපෙතං සුකරෙ සද්ධෙ
 පඤ්ඤවන්තෙ ව, යෙ වා කථිතං කාරණං සල්ලක්ඛෙත්ති, සුඛෙන සක්කා භොන්ති
 විඤ්ඤාපෙතං, තෙ සුවිඤ්ඤාපයා. විපරිතා දුවිඤ්ඤාපයා. භබ්බෙ අභබ්බෙති එත්ථ
 යෙ අරියමග්ගප්පට්ඨෙධස්ස අනුවච්ඡවිකා උපනිස්සයසම්පන්නා
 කම්මාවරණකිලෙසාවරණවිපාකාවරණරහිතා, තෙ භබ්බා. විපරිතා අභබ්බා. තස්මාති
 යස්මා භගවා අපරිමාණෙ සත්තෙ ආසයාදිතො අනවසෙසෙත්වා ජානාති, තස්මා
 අස්ස භගවතො සත්තලොකොපි සබ්බථා විදිතො.

නනු ව සත්තෙසු පමාණාදිපි ජානිතබ්බො අත්ථිති? අත්ථි, තස්ස පන ජානනං න
 නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධායාති ඉධ න ගහිතං, භගවතො පන තම්පි සුවිදිතං
 සුවචත්ථාපිතමෙව, පයොජනාභාවා දෙසනං නාරුළ්භං. තෙන වුත්තං –

“අථ ඛො භගවා පරිත්තං නබ්බිබ්බායං පංසුං ආරොපෙත්වා හික්බු
 ආමන්තෙසි – ‘තං කිං මඤ්ඤථ, හික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො බහුතරං යො වායං
 මයා පරිත්තො නබ්බිබ්බායං පංසුං ආරොපිතො, අයං වා මහාපථවී’”තිආදි (සං.
 නි. 5.1121).

එවං සත්තලොකස්සපි සබ්බථා විදිතභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි ඔකාසලොකස්සපි
 තථෙව විදිතභාවං දස්සෙත්තො ආහ “යථා ව සත්තලොකො”තිආදි.
 ඔකාසලොකොපි සබ්බථා විදිතොති සම්බන්ධො. චක්කවාළන්ති ලොකධාතු. සා හි

නෙමිමණ්ඩලසදිසෙන වක්කවාලපබ්බතෙන සමන්තතො පරික්ඛිත්තත්තා
 “වක්කවාල”න්ති වුවිවති. අඩ්ඨුඩ්ඨානීති උපඩ්ඨවතුන්ථානි, තිණි සතානි
 පඤ්ඤාසඤ්චානි අත්ථො. නහුතානීති දසසහස්සානි. සඬබ්බාතානි කථිතා. යස්මා පථවී
 නාමායං තිරියං අපරිච්ඡින්නා, තස්මා “එත්තකං බහලත්තෙන, සඬබ්බාතායං
 වසුන්ධරා”ති බහලතොයෙව පරිච්ඡෙදො වුත්තො. නනු වක්කවාලපබ්බතෙනි
 තංතංවක්කවාලපථවී පරිච්ඡින්නාති? න තදඤ්ඤවක්කවාලපථවියා
 එකාබද්ධභාවතො. තිණිණං තිණිණඤ්ඤි පත්තානං අන්තරාලසදිසෙ තිණිණං
 තිණිණං ලොකධාතුනං අන්තරෙයෙව පථවී නත්ථි ලොකන්තරනිරයභාවතො,
 වක්කවාලපබ්බතානං පන වක්කවාලපබ්බතන්තරෙහි සම්බද්ධට්ඨානෙ පථවී
 එකාබද්ධාව, විචට්ටකාලෙ සණ්ඨහමානාපි පථවී යථාසණ්ඨිතපථවියා එකාබද්ධාව
 සණ්ඨහති.

සණ්ඨිතීති හෙට්ඨා උපරිතො වානි සබ්බසො ධීති. එවං සණ්ඨිතෙහි එවං
 අවට්ඨිතෙ. එත්ථානි වක්කවාලෙ. අජ්ඣොගාල්භොති ඔගාහිත්ථා අනුපවිසිත්ථා
 ධීතො. අවිචුග්ගතො තාවදෙවති තත්තකමෙව චතුරාසීති
 යොජනසහස්සානියෙව උග්ගතො. න කෙවලඤ්ඤෙත්ථ උබ්බෙධොව, අථ බො
 ආයාමවිත්ථාරාපිස්ස තත්තකායෙව. වුත්තඤ්ඤෙනං —

“සිනෙරු, භික්ඛවෙ, පබ්බතරාජා චතුරාසීති යොජනසහස්සානි
 ආයාමෙන, චතුරාසීති යොජනසහස්සානි විත්ථාරෙනා”ති (අ. නි. 7.66).

සිනෙරුපබ්බතුත්තමොති පබ්බතෙසු උත්තමො, පබ්බතොයෙව වා උත්තමො
 පබ්බතුත්තමො, සිනෙරුසඬබ්බතො පබ්බතුත්තමො සිනෙරුපබ්බතුත්තමො,
 සිනෙරුපබ්බතරාජානි වුත්තං භොති. තස්ස ව පාවිනපස්සං රජතමයං, තස්මා තස්ස
 පභාය අජ්ඣොත්ථරන්තියා පාවිනදිසාය සමුද්දොදකං බීරං විය පඤ්ඤායති.
 දක්ඛිණපස්සං පන ඉන්දනීලමණිමයං, තස්මා දක්ඛිණදිසාය සමුද්දොදකං
 යෙභුයොන නීලවණිණං හුත්ථා පඤ්ඤායති, තථා ආකාසං. පච්ඡිමපස්සං
 එලිකමයං. උත්තරපස්සං සුවණිණමයං. චත්තාරො සමුද්දාපි සිනෙරුරස්මිහි එව
 පරිච්ඡින්නා. තථා හි පුබ්බදක්ඛිණපස්සෙහි නික්ඛන්තා රජතමණිරස්මියො එකතො
 හුත්ථා මහාසමුද්දපිට්ඨෙත ගන්ත්වා වක්කවාලපබ්බතං ආභවිව තිට්ඨන්ති,
 දක්ඛිණපච්ඡිමපස්සෙහි නික්ඛන්තා මණිඵලිකරස්මියො, පච්ඡිමුත්තරපස්සෙහි
 නික්ඛන්තා එලිකසුවණිණරස්මියො, උත්තරපාවිනපස්සෙහි නික්ඛන්තා
 සුවණිණරජතරස්මියො එකතො හුත්ථා මහාසමුද්දපිට්ඨෙත ගන්ත්වා
 වක්කවාලපබ්බතං ආභවිව තිට්ඨන්ති, තාසං රස්මීනං අන්තරෙසු චත්තාරො
 මහාසමුද්දා භොන්ති.

තතොති සිනෙරුස්ස හෙට්ඨා උපරි ව වුත්තජ්ජමාණතො. උපඩ්ඨුපඩ්ඨෙතානි
 උපඩ්ඨෙත උපඩ්ඨෙත. ඉදං වුත්තං භොති — ද්වාචත්තාලීස යොජනසහස්සානි
 සමුද්දෙ අජ්ඣොගාල්භො තත්තකමෙව උපරි උග්ගතො යුගන්ධරපබ්බතො,
 එකවිසති යොජනසහස්සානි මහාසමුද්දෙ අජ්ඣොගාල්භො තත්තකමෙව ව උපරි

උග්ගතො ඊසධරො පබ්බතොති ඉමිනා නයෙන සෙසෙසුපි උපඩ්ඪුපඩ්ඨප්පමාණතා
 වෙදිතබ්බා. යථා මහාසමුද්දො යාව චක්කවාලපාදමුලා අනුපුබ්බනින්තො, එවං යාව
 සිනෙරුපාදමුලාති හෙට්ඨා සිනෙරුප්පමාණතො උපඩ්ඨප්පමාණොපි
 යුගන්ධරපබ්බතො පථවියං සුප්පතිට්ඨිතො, එවං ඊසධරාදයොපිති දට්ඨබ්බං.
 චුත්තඤ්ඤො “මහාසමුද්දො, භික්ඛවෙ, අනුපුබ්බනින්තො අනුපුබ්බපොණො
 අනුපුබ්බපබ්භාරො”ති (වුළුව. 184; උදා. 45). සිනෙරුයුගන්ධරාදීනං අන්තරෙ
 සිදන්තරසමුද්දා නාම භොන්ති. තත්ථ කිර උදකං සුබ්බමං මොරපත්තමත්තමිපි
 පක්ඛිත්තං පතිට්ඨාතුං න සක්කොති සිදතෙව, තස්මා තෙ සිදසමුද්දා නාම වුව්චන්ති.
 තෙ පන විත්ථාරතො යථාක්කමං සිනෙරුආදීනං අච්චුග්ගමසමානපඅමාණාති
 වදන්ති. අප්ප්කොගාළ්භුග්ගතාති අප්ප්කොගාළ්භා ව උග්ගතා ව. බ්‍රහාති මහන්තා.

සිනෙරුස්ස සමන්තතොති පරික්ඛිපනවසෙන සිනෙරුස්ස සමන්තතො යිතා.
 සිනෙරුං තාව පරික්ඛිපිත්වා යිතො යුගන්ධරො, තං පරික්ඛිපිත්වා ඊසධරො. එවං තං
 පරික්ඛිපිත්වා යිතා “සිනෙරුස්ස සමන්තතො”ති චුත්තා. කත්ථවි පන
 “සිනෙරුං පරික්ඛිපිත්වා අස්සකණ්ණො නාම පබ්බතො පතිට්ඨිතො, තං
 පරික්ඛිපිත්වා විනතකො නාම පබ්බතො”ති එවං අඤ්ඤොයෙව අනුක්කමො
 ආගතො. තථා හි නිමිජාතකෙ –

“සහස්සයුත්තං භයවාහිං, දිබ්බයානමධිට්ඨිතො;
 යායමානො මහාරාජා, අද්දා සිදන්තරෙ නගෙ;
 දිස්වානාමන්තයි සුතං, ඉමෙ කෙ නාම පබ්බතා”ති. (ජා. 2.22.566)

එවං නිමිමහාරාජෙන පුට්ඨෙත මාතලිදෙවපුත්තෙන –

“සුදස්සනො කරවිකො, ඊසධරො යුගන්ධරො;
 නෙමිත්ඨරො විනතකො, අස්සකණ්ණො ගිරි බ්‍රහා.
 “එතෙ සිදන්තරෙ නගා, අනුපුබ්බසමුග්ගතා;
 මහාරාජානමාවාසා, යාති ත්වං රාජ පස්සසි”ති. (ජා. 2.22.568-569)

චුත්තං.

තත්ථ අට්ඨකථායං ඉදං චුත්තං –

“අයං, මහාරාජ, එතෙසං සබ්බබාහිරො සුදස්සනො පබ්බතො නාම,
 තදනන්තරෙ කරවිකො නාම, සො සුදස්සනතො උච්චතරො. උභින්නමිපි පන
 තෙසං අන්තරෙ එකොපි සිදන්තරමහාසමුද්දො. කරවිකස්ස අනන්තරෙ
 ඊසධරො නාම, සො කරවිකතො උච්චතරො. තෙසමිපි අන්තරෙ එකො
 සිදන්තරමහාසමුද්දො. ඊසධරස්ස අනන්තරෙ යුගන්ධරො නාම, සො
 ඊසධරතො උච්චතරො. තෙසමිපි අන්තරෙ එකො සිදන්තරමහාසමුද්දො.
 යුගන්ධරස්ස අනන්තරෙ නෙමිත්ඨරො නාම, සො යුගන්ධරතො උච්චතරො.

තෙසමිපි අන්තරෙ එකො සිදන්තරමහාසමුද්දො. නෙමින්ධරස්ස අනන්තරෙ විනතකො නාම, සො නෙමින්ධරතො උච්චතරො. තෙසමිපි අන්තරෙ එකො සිදන්තරමහාසමුද්දො. විනතකස්ස අනන්තරෙ අස්සකණ්ණො නාම, සො විනතකතො උච්චතරො. තෙසමිපි අන්තරෙ එකො සිදන්තරමහාසමුද්දො. එතෙ සිදන්තරමහාසමුද්දෙ සත්ත පබ්බතා අනුපට්ඨායා සමුග්ගතා සොපානසදිසා හුත්වා යීතා’’ති (ජා. අට්ඨ. 6.22.569).

යොජනානං සනානුවචො, හිමවා පඤ්ච පබ්බතොති හිමවා පබ්බතො පඤ්ච යොජනසනාති උච්චො, උබ්බෙධොති අත්ථො. තත්ථ හිමවාති හිමපානසමයෙ හිමයුත්තතාය හිමං අස්ස අත්ථීති හිමවා, ගිම්හකාලෙ හිමං වමනීති හිමවා. පබ්බතොති සෙලො. සෙලො හි සන්ධිසංඛ්‍යාතෙහි පබ්බතෙහි සහිත්තා ‘‘පබ්බතො’’ති වුවචති, පසවනාදිවසෙන ජලස්ස සාරභූතානං හෙසජ්ජාදීනං වත්ථුනඤ්ච ගිරණතො ‘‘ගිරී’’ති ව වුවචති. යොජනානං සහස්සානි, තිණ්ණ ආයතච්ඡිත්තොති යොජනානං තිණ්ණ සහස්සානි ආයාමතො ව චිත්ථාරතො වාති අත්ථො, ආයාමතො ව චිත්ථාරතො ව තිණ්ණ යොජනසහස්සානීති වුත්තං හොති.

වතුරාසිතිසහස්සෙහි, කුට්ඨෙහි පටිමණ්ඩිතොති සුදස්සනකුට්ඨිත්‍රකුට්ඨිති වතුරාසිතිකුට්ඨසහස්සෙහි පටිමණ්ඩිතො, සොහිතොති අත්ථො. අපිචෙත්ථ අවුත්තොපි අයං විසෙසො වෙදිතබ්බො (ම. නි. අට්ඨ. 2.31; අ. නි. අට්ඨ. 3.8.19; සු. නි. අට්ඨ. සෙලසුත්තවණ්ණනා) – අයං හිමවා නාම පබ්බතො සමන්තතො සන්දමානපඤ්චසනදිවිචිත්තො, යත්ථ ආයාමචිත්ථාරෙන වෙච ගම්භීරතාය ව පණ්ණාස පණ්ණාස යොජනා දියඨස්සයොජනසතපටිමණ්ඩලා අනොතත්තදහො කණ්ණමුණ්ඩදහො රථකාරදහො ජද්දන්තදහො කුණාලදහො මන්දාකිනීදහො සීහජපපාතදහොති සත්ත මහාසරා පතිට්ඨිතා. තෙසු අනොතත්තො සුදස්සනකුට්ඨිත්‍රකුට්ඨං කාළකුට්ඨං ගන්ධමාදනකුට්ඨං කෙලාසකුට්ඨිති ඉමෙහි පඤ්චහි පබ්බතෙහි පරික්ඛිත්තො. තත්ථ සුදස්සනකුට්ඨං සොචණ්ණමයං ද්වියොජනසතබ්බෙධං අත්තොචඨිකං කාකමුඛසණ්ඨානං තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා යීතං. චිත්‍රකුට්ඨං සබ්බරතනමයං. කාළකුට්ඨං අඤ්ජනමයං. ගන්ධමාදනකුට්ඨං සානුමයං අබ්හත්තරෙ මුග්ගවණ්ණං කාළානුසාරියාදිමුලගන්ධො වන්දනාදිසාරගන්ධො සරලාදිචේග්ගගන්ධො ලවඩගාදිතවගන්ධො කපිට්ඨාදිපපටිකගන්ධො සජ්ජාදිරසගන්ධො තමාලාදිපත්තගන්ධො නාගකුඨකුමාදිපුප්ඵගන්ධො ජාතිඵලාදිඵලගන්ධො සබ්බථා ගන්ධභාවතො ගන්ධගන්ධොති ඉමෙහි දසහි ගන්ධෙහි උස්සන්තං නානස්පකාරඔසධසඤ්ජන්තං කාළපක්ඛලපොසථදිවසෙ ආදිත්තමිව අභිගාරං ජලන්තං තිට්ඨති.

තත්ථෙව නන්දමුලකං (සු. නි. අට්ඨ. 1.35) නාම පබ්භාරං පච්චෙකබ්බද්ධානං වසනොකාසො. තිස්සො ගුහායො සුවණ්ණගුහා මණ්ණිගුහා රජතගුහාති. තත්ථ මණ්ණිගුහාද්වාරෙ මඤ්ජුසකො නාම රුක්ඛො යොජනං උබ්බෙධෙන, යොජනං චිත්ථාරෙන, සො යත්තකාති උදකෙ වා ථලෙ වා පුප්ඵානි, සබ්බානි පුප්ඵානි විසෙසෙන පච්චෙකබ්බද්ධාගමනදිවසෙ, තස්සුපරිතො සබ්බරතනමාලො හොති.

තත්ථ සම්මජ්ජනකවාතො කචචරං ඡඩ්ඛෙති, සමකරණවාතො සබ්බරතනමයං
 වාලිකං සමං කරොති, සිඤ්චනකවාතො අනොතත්තදහතො ආනෙත්වා උදකං
 සිඤ්චති, සුගන්ධකරණවාතො සබ්බෙසං ගන්ධරුක්ඛානං ගන්ධෙ ආනෙති,
 ඔව්නකවාතො පුප්ඵානි ඔව්නිත්වා පානෙති, සන්ථරණකවාතො සබ්බත්ථ සන්ථරති,
 සදා පඤ්ඤත්තානෙව චෙත්ථ ආසනානි හොන්ති. යෙසු පච්චෙකඛුද්ධුප්පාදදිවසෙ
 උපොසථදිවසෙ ව සබ්බපච්චෙකඛුද්ධා සන්තිපතිත්වා නිසීදන්ති, අයං තත්ථ පකති.
 අභිසම්බුද්ධපච්චෙකඛුද්ධො තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදති. තතො සචෙ
 තස්මිං කාලෙ අඤ්ඤෙපි පච්චෙකඛුද්ධා සංවිජ්ජන්ති, තෙපි තඬ්ඛණං සන්තිපතිත්වා
 පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසීදන්ති, නිසීදිත්වා කිඤ්චිදෙව සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා
 වුට්ඨහන්ති. තතො සඬ්ඝත්ථෙරො අධුනාගතං පච්චෙකඛුද්ධං සබ්බෙසං
 අනුමොදනත්ථාය “කථමධිගත”න්ති කම්මට්ඨානං පුච්ඡති, තදා සො අත්තතො
 උදානඛ්‍යාකරණගාථං භාසති. එවමිදං ගන්ධමාදනකූටං පච්චෙකඛුද්ධානං
 ආවාසට්ඨානං හොතිති වෙදිතබ්බං.

කෙලාසකූටං පන රජතමයං. සබ්බානි චෙතානි චිත්‍රකූටාදීනි සුදස්සනෙන
 සමානුබ්බෙධසණ්ඨානානි තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා යීතානි. සබ්බානි පන
 පුථුලතො පඤ්ඤාසයොජනානි, ආයාමතො පන උබ්බෙධතො විය
 ද්වියොජනසතානෙවානි වදන්ති. තානි සබ්බානි දෙවානුභාවෙන නාගානුභාවෙන ව
 යස්සන්ති, නදියො ව තෙසු සන්දන්ති, තං සබ්බමිපි උදකං අනොතත්තමෙව පවිසති,
 චන්දිමසූරියා දක්ඛිණෙන වා උත්තරෙන වා ගච්ඡන්තා පබ්බතන්තරෙන තත්ථ
 ඔහාසං කරොන්ති, උජුං ගච්ඡන්තා න කරොන්ති, තෙනෙවස්ස “අනොතත්ත”න්ති
 සඬ්ඛා උදපාදි. තත්ථ රතනමයමනුඤ්ඤසොපානසිලාතලානි නිම්මච්ඡකච්ඡපානි
 එලිකසදිසනිම්මලූදකානි න්භානතිත්ථානි තදුපහොගීසත්තානං සාධාරණකම්මුතාව
 සුප්පටියත්තානි සුසණ්ඨිතානි හොන්ති, යෙසු බුද්ධපච්චෙකඛුද්ධබ්බිණාසවා ව
 ඉද්ධිමත්තො ව ඉසයො න්භායන්ති, දෙවයක්ඛාදයො උය්‍යානකීළං කීළන්ති.

තස්ස චතුසු පස්සෙසු සීහමුඛං හත්ථිමුඛං අස්සමුඛං උසහමුඛන්ති චත්තාරි
 මුඛානි හොන්ති, යෙහි චතස්සො නදියො සන්දන්ති. සීහමුඛෙන නික්ඛන්තනදීතීරෙ
 සීහා බහුතරා හොන්ති, හත්ථිමුඛාදීහි හත්ථිඅස්සඋසහා. පුරත්ථිමදිසතො
 නික්ඛන්තනදී අනොතත්තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ඉතරා තිස්සො නදියො
 අනුපගම්ම පාවිනහිමචන්තෙනෙව අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසති.
 පච්ඡිමදිසතො ව උත්තරදිසතො ව නික්ඛන්තනදියොපි තථෙව පදක්ඛිණං කත්වා
 පච්ඡිමහිමචන්තෙනෙව උත්තරහිමචන්තෙනෙව ව අමනුස්සපථං ගන්ත්වා
 මහාසමුද්දං පවිසන්ති. දක්ඛිණදිසතො නික්ඛන්තනදී පන තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං
 කත්වා දක්ඛිණෙන උජුකං පාසාණපිට්ඨෙනෙව සට්ඨී යොජනානි ගන්ත්වා පබ්බතං
 පහරිත්වා වුට්ඨාය පරික්ඛෙපෙන තිගාවුතප්පමාණා උදකධාරා හුත්වා ආකාසෙන
 සට්ඨී යොජනානි ගන්ත්වා තියග්ගලෙ නාම පාසාණෙ පතිතා, පාසාණො
 උදකධාරාවෙගෙන හින්තො. තත්ථ පඤ්ඤාසයොජනප්පමාණා තියග්ගලා නාම
 මහාපොක්ඛරණී ජාතා, මහාපොක්ඛරණියා කූලං හින්දිත්වා පාසාණං පවිසිත්වා
 සට්ඨී යොජනානි ගතා, තතො සනපථවිං හින්දිත්වා උමඬ්ගෙන සට්ඨී යොජනානි

ගත්තවා විඤ්ඤානං නාම තිරවිජානපබ්බතං පහරිත්වා හත්ථතලෙ පඤ්චඩ්ගුලිසදිසා පඤ්චධාරා හුත්වා පවත්නති. සා තික්ඛන්තුං අනොතත්තං පදක්ඛිණං කත්වා ගතට්ඨානෙ “ආවට්ඨගඬගා”ති වුවුවති, උජුකං පාසාණපිට්ඨෙන සට්ඨි යොජනානි ගතට්ඨානෙ “කණ්ඨගඬගා”ති, ආකාසෙන සට්ඨි යොජනානි ගතට්ඨානෙ “ආකාසගඬගා”ති, තියග්ගලපාසාණෙ පඤ්ඤාසයොජනොකාසෙ ධීතා “තියග්ගලපොක්ඛරණි”ති, කුලං භින්දිත්වා පාසාණං පවිසිත්වා සට්ඨි යොජනානි ගතට්ඨානෙ “බහලගඬගා”ති, උමඬගෙන සට්ඨි යොජනානි ගතට්ඨානෙ “උමඬගඬගා”ති වුවුවති. විඤ්ඤානං නාම තිරවිජානපබ්බතං පහරිත්වා පඤ්චධාරා හුත්වා පවත්නට්ඨානෙ පන ගඬගා යමුනා අවිරවතී සරභු මහීති පඤ්චධා සඬබ්බං ගතා. එවමෙනා පඤ්ච මහානදියො භිමවත්තතො පහවත්ති.

ජද්දන්තදහස්ස පන (ජා. අට්ඨ. 5.16.ජද්දන්තජාතකවණ්ණනා) මජ්ඣේ ද්වාදසයොජනප්පමාණෙ යානෙ සෙවාලො වා පණකං වා නත්ථි, මණ්ඨිකන්ධවණ්ණං උදකමෙව සන්තිට්ඨති, තදනන්තරං යොජනවිත්ථතං සුද්ධකල්ලභාරවනං තං උදකං පරික්ඛිපිත්වා ධීතං, තදනන්තරං යොජනවිත්ථතමෙව සුද්ධතීලුප්පලවනං තං පරික්ඛිපිත්වා ධීතං, යොජනයොජනවිත්ථතානෙව රත්තුප්පලසෙතුප්පලරත්තපදුමසෙනපදුමකුමුදවනානි පුරිමං පුරිමං පරික්ඛිපිත්වා ධීතානි, ඉමෙසං පන සත්තන්තං වනානං අනන්තරං සබ්බෙසමිපි කල්ලභාරාදීනං වසෙන වොමිස්සකවනං යොජනවිත්ථතමෙව තානි පරික්ඛිපිත්වා ධීතං, තදනන්තරං නාගානං කට්ඨප්පමාණෙ උදකෙ යොජනවිත්ථතමෙව රත්තසාලිවනං, තදනන්තරං උදකපරියන්තෙ නීලපීතලොභිතොදාතසුරහිසුබ්බමකුසුමසමාකිණ්ණං බුද්දකගච්ඡවනන්ති ඉමානි දස වනානි යොජනයොජනවිත්ථතානෙව. තතො බුද්දකරාජමාසමහාරාජමාසමුග්ගවනං, තදනන්තරං තිප්පසඵලාලුකඅලාබ්බකුමිහණ්ඩවල්ලිවනානි, තතො සුගරුක්ඛප්පමාණං උච්ඡුවනං, තතො හත්ථිදන්තප්පමාණඵලං කදලිවනං, තතො සාලවනං, තදනන්තරං වාට්ඨප්පමාණඵලං පනසවනං, තතො මධුරඵලං අමිබවනං, තතො විඤ්චවනං, තතො කපිට්ඨවනං, තතො වොමිස්සකො මහාවනසණ්ඨො, තතො වෙණුවනං, වෙණුවනං පන පරික්ඛිපිත්වා සත්ත පබ්බතා ධීතා, තෙසං බාහිරන්තතො පට්ඨාය පඨමො වුළුකාලපබ්බතො නාම, දුතියො මහාකාලපබ්බතො නාම, තතො උදකපස්සපබ්බතො නාම, තතො චන්ද්‍රපස්සපබ්බතො නාම, තතො සූරියපස්සපබ්බතො නාම, තතො මණිපස්සපබ්බතො නාම, සත්තමො සුවණ්ණපස්සපබ්බතො නාම. සො උබ්බෙධතො සත්තයොජනිකො ජද්දන්තදහං පරික්ඛිපිත්වා පත්තස්ස මුඛවට්ඨි විය ධීතො. තස්ස අභිහන්තරිමපස්සං සුවණ්ණවණ්ණං, තතො නික්ඛන්තෙන ඔහාසෙන ජද්දන්තදහො සමුග්ගතබාලසූරියො විය හොති. බාහිරිමපබ්බතෙසු පන එකො උබ්බෙධතො ජ යොජනානි, එකො පඤ්ච, එකො චත්තාරි, එකො තීණි, එකො ද්වෙ, එකො යොජනං.

එවං සත්තපබ්බතපරික්ඛිත්තස්ස පන තස්ස දහස්ස පුබ්බත්තරකණ්ණෙ උදකවාතප්පහරණොකාසෙ මහානිග්‍රොධරුක්ඛො, තස්ස ඛන්ධො පරික්ඛෙපතො

පඤ්චයොජනිකො, උඛ්ඛෙධනො සත්තයොජනිකො. චතුසු දිසාසු චතස්සො සාධායො ඡජයොජනිකා, උද්ධං උග්ගතසාධාපි ඡයොජනිකාව. ඉති සො මූලතො පට්ඨාය උඛ්ඛෙධන තෙරසයොජනිකො සාධානං ඔරිමන්තතො යාව පාරිමන්තා ද්වාදසයොජනිකො අට්ඨන්ති පාරොහසහස්සෙහි පටිමණ්ඩිතො මුණ්ඩමණ්පබ්බතො විය විලාසමානො තිට්ඨති. ඡද්දන්තදහස්ස පන පච්ඡිමදිසාහාගෙ සුවණ්ණපබ්බතෙ ද්වාදසයොජනිකා කඤ්චනගුහා. ඡද්දන්තො නාගරාජා චස්සාරත්තෙ අට්ඨසහස්සනාගපරිවුතො කඤ්චනගුහායං චසති, ගිම්හකාලෙ උදකවානං සම්පට්ච්ඡමානො මහානිග්‍රොධමූලෙ පාරොහන්තරෙ තිට්ඨති.

මන්දාකිනියා පන මජ්ඣෙ පඤ්චවිසතියොජනමත්තෙ යානෙ සෙවාලො වා පණකං වා නත්ථි, එලිකචණ්ණං උදකමෙව හොති, තතො පරං පන නාගානං කට්ඨපමාණෙ උදකෙ අඬ්ඬයොජනවිත්ථතං සෙතපදුමවනං තං උදකං පරික්ඛිපිත්වා යීතං. තත්ථ මූළාලං නඬ්ඬලසීසමත්තං හොති, හිසං මහාහෙරිපොක්ඛරප්පමාණං හොති. තස්ස එකෙකස්මිං පබ්බන්තරෙ ආඤ්ඤාප්පමාණං ධීරං හොති. පදුමානං පුප්පසමයෙ වාතො රෙණුවට්ටිං උට්ඨාපෙත්වා පදුමිනීපත්තෙසු යපෙති, තත්ථ උදකචුසිතානි පතන්ති, තතො ආදිච්චපාකෙන පච්චිත්වා පක්කඅයොසට්ඨිකා විය පොක්ඛරමධු තිට්ඨති, තදනන්තරං තාවමහන්තමෙව රත්තපදුමවනං, තදනන්තරං රත්තකුමුදවනං, තදනන්තරං සෙතකුමුදවනං, තදනන්තරං නීලුප්පලවනං, තදනන්තරං රත්තූප්පලවනං, තදනන්තරං සුගන්ධසාලිවනං, තදනන්තරං එළාලුකඅලාලුකමිහණ්ඩාදීනි මධුරරසානි චල්ලිඵලානි, තදනන්තරං අඬ්ඬයොජනවිත්ථතමෙව උච්ඡුවනං, තත්ථ පුගරුක්ඛක්ඛන්ධප්පමාණං උච්ඡු. තදනන්තරං කදලිවනං, යතො දූවෙ පක්කානි බාදන්තා කිලමන්ති. තදනන්තරං වාට්ඨප්පමාණඵලං පනසවනං, තදනන්තරං අම්බවනං, ඡම්බුවනං, කපිට්ඨවනන්ති සඬ්ඛෙපතො තස්මිං දහෙ බාදිතබ්බයුත්තකං ඵලං නාම නත්ථිති න චත්තබ්බං. ඉති ඉමස්මිං හිමවති විජ්ජමානකසත්තමහාසරප්පහුතීනං පමාණසණ්ඨානාදිහෙදං සබ්බමෙව විසෙසං භගවා සබ්බථා අවෙදි අඤ්ඤාසි පටිච්ඡික්ඛියෙවාති දට්ඨබ්බං.

තිපඤ්චයොජනක්ඛන්ධපරික්ඛෙපාති

පන්තරසයොජනප්පමාණක්ඛන්ධපරික්ඛෙපා, ඛන්ධස්ස පරිණාහො පන්තරසයොජනප්පමාණොති චුත්තං හොති. නගච්ඡයාති නගසද්දෙන අවිහාතබ්බා, රුක්ඛාහිධානාති අත්ථො. රුක්ඛො හි න ගච්ඡතීති නගොති චුච්චති. නගච්ඡයා ඡම්බුති යොජෙතබ්බං. පඤ්ඤාසයොජනක්ඛන්ධසාධායාමාති උඛ්ඛෙධනො පඤ්ඤාසයොජනප්පමාණක්ඛන්ධායාමා උඛ්ඛෙධනො සමන්තතො ච පඤ්ඤාසයොජනසාධායාමා ව. තතො එව සතයොජනවිත්ථිණ්ණා, තාවදෙව ච උග්ගතා. ඡම්බුරුක්ඛස්ස හි මූලතො පට්ඨාය යාව සාධාවිට්ඨා, තාව පණ්ණාස යොජනානි, තතො පරම්පි උජුකං උග්ගතසාධා පණ්ණාස යොජනානි, සමන්තතො ච එකෙකා සාධා පණ්ණාස පණ්ණාස යොජනානි වඩ්ඪිතානි. තාසු පන මහන්තා මහන්තා නදියො සන්දන්ති, තාසං නදීනං උභයතීරෙ ඡම්බුපක්කානං පතිතට්ඨානෙ සුවණ්ණඬ්ඬුරා උට්ඨහන්ති, තෙ නදීපලෙන වුස්භමානා අනුපුබ්බෙන මහාසමුද්දං

පවිසන්ති, තතොයෙව ජම්බුනදියං නිබ්බත්තත්තා “ජම්බුනද” න්ති තං සුවණ්ණං වුවවති.

යස්සානුභාවෙනාති යස්සා මහන්තතා කප්පට්ඨායිකාදිප්පකාරෙන පභාවෙන. යඤ්චෙනං ජම්බුයා පමාණං, එතදෙව අසුරානං චිත්තපාටලියා, ගරුළානං සිම්බලිරුක්ඛස්ස, අපරගොයානෙ කදම්බස්ස, උත්තරකුරුසු කප්පරුක්ඛස්ස, පුබ්බවිදෙහෙ සිරීසස්ස, තාවතිංසෙසු පාරිච්ඡත්තකස්සාති. තෙනාහු පොරාණා –

“පාටලි සිම්බලි ජම්බු, දෙවෘතං පාරිඡත්තකො;
කදම්බො කප්පරුක්ඛො ව, සිරීසෙන භවති සත්තම” න්ති. (විසුද්ධි. 1.137;
අ. නි. අට්ඨ. 1.1.322);

එත්ථ සිරීසෙන භවති සත්තමන්ති එත්ථ සිරීසෙනාති පව්චත්තෙ කරණවචනං. සත්තමන්ති ලිඬ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං, සිරීසො භවති සත්තමොති අත්ථො.

චක්කවාළසිලුවවයොති චක්කවාළපබ්බතො. පරික්ඛිපිත්වා තං සබ්බං, ලොකධාතුමයං ධීතොති හෙට්ඨා වුත්තං සබ්බමිපි තං පරික්ඛිපිත්වා චක්කවාළසිලුවවයො පතිට්ඨිතො, අයං එකා ලොකධාතු නාමාති අත්ථො. ම-කාරො පදසන්ධිවසෙන ආගතො. “තං සබ්බං ලොකධාතුං පරික්ඛිපිත්වා අයං චක්කවාළසිලුවවයො ධීතො” ති එවම්පෙත්ථ සම්බන්ධං වදන්ති, එවං වුත්තෙපි චක්කවාළපබ්බතොපි ලොකධාතුයෙවාති වෙදිතබ්බං.

තත්ථාති තිස්සං ලොකධාතුයං. වන්දමණ්ඩලං එකුනපඤ්ඤාසයොජනන්ති උජුකං ආයාමතො විත්ථාරතො උබ්බෙධතො ව එකුනපඤ්ඤාසයොජනං, පරිමණ්ඩලතො පන තිහි යොජනෙහි ඌනදියඬ්ඪසතයොජනං. සූරියමණ්ඩලං පඤ්ඤාසයොජනන්ති එත්ථාපි වන්දමණ්ඩලෙ වුත්තනයෙනෙව උජුකං පඤ්ඤාසයොජනන්ති වෙදිතබ්බං, පරිමණ්ඩලතො පන දියඬ්ඪසතයොජනං.

තෙසු පන වන්දමණ්ඩලං (දී. නි. අට්ඨ. 3.121) හෙට්ඨා, සූරියමණ්ඩලං උපරි, අන්තරා නෙසං යොජනං හොති. වන්දස්ස හෙට්ඨිමන්තතො සූරියස්ස උපරිමන්තං යොජනසතං හොති, වන්දවිමානං අන්තො මණ්ඩයං, බහි රජතෙන පරික්ඛිත්තං, අන්තො ව බහි ව සීතලමෙව හොති. සූරියවිමානං අන්තො කනකමයං, බාහිරං එලිකපරික්ඛිත්තං හොති, අන්තො ව බහි ව උණ්භමෙව. වන්දො උජුකං සණ්ඨකං ගච්ඡති. සො හි අමාවාසියං සූරියෙන සද්ධිං ගච්ඡන්තො දිවසෙ දිවසෙ ථොකං ථොකං ඔභීයන්තො පුණ්ණමාසියං උපඬ්ඪමග්ගතො ඔභීයති, තිරියං පන සීසං ගච්ඡති. තථා හෙස එකස්මිං මාසෙ කදාචි දක්ඛිණතො, කදාචි උත්තරතො දිස්සති, වන්දස්ස උභොසු පස්සෙසු නක්ඛත්තතාරකා ගච්ඡන්ති, වන්දො ධෙනු විය වච්ඡං තං තං නක්ඛත්තං උපසඬ්ඨකමති, නක්ඛත්තාති පන අත්තතො ගමනට්ඨානං න විජහන්ති, අත්තතො වීථියාව ගච්ඡන්ති. සූරියස්ස පන උජුකං ගමනං සීසං, තිරියං

ගමනං දන්ධං. තිරියං ගමනං නාම දක්ඛිණදිසතො උත්තරදිසාය, උත්තරදිසතො දක්ඛිණදිසාය ගමනං, තං දන්ධං ඡහි ඡහි මාසෙහි ඉජ්ඣානතො.

සූරියො කාලපක්ඛලපොසථ චන්දෙන සහෙව ගන්ත්වා තතො පරං පාටිපදදිවසෙ යොජනානං සතසහස්සං චන්දමණ්ඩලං ඔහාය ගච්ඡති අත්තනො සීසගාමිතාය තස්ස ච දන්ධගාමිතාය, අථ චන්දො ලෙඛා විය පඤ්ඤායති. තතො පරමිපි පක්ඛස්ස දුතියාය යොජනානං සතසහස්සං චන්දමණ්ඩලං ඔහාය ගච්ඡති. එවං දිවසෙ දිවසෙ යාව සුක්කපක්ඛලපොසථදිවසා සතසහස්සං සතසහස්සං ඔහාය ගච්ඡති, අථ චන්දො අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා උපොසථදිවසෙ පරිපුණ්ණො හොති. අනුක්කමෙන වඩ්ඪනඤ්චෙත්ථ උපරිභාගතො පතිතසූරියාලොකතාය හෙට්ඨතො පවත්තාය සූරියස්ස දුරභාවෙන දිවසෙ දිවසෙ අනුක්කමෙන පරිභායමානාය අත්තනො ඡායාය වසෙන අනුක්කමෙන චණ්ඩමණ්ඩලප්පදෙසස්ස වඩ්ඪමානස්ස විය දිස්සමානතායාති වෙදිතඛිඛං, තස්මා අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා විය උපොසථදිවසෙ පුණ්ණමායං පරිපුණ්ණමණ්ඩලො හුත්වා දිස්සති. අථ සූරියො පාටිපදදිවසෙ යොජනානං සතසහස්සං ධාවිත්වා පුන චන්දමණ්ඩලං ගණ්හාති චන්දස්ස දන්ධගතිතාය අත්තනො ච සීසගතිතාය, තථා දුතියාය සතසහස්සන්ති එවං යාව උපොසථදිවසා සතසහස්සං සතසහස්සං ධාවිත්වා ගණ්හාති. අථ චන්දො අනුක්කමෙන භාගිත්වා කාලපක්ඛලපොසථදිවසෙ සඛ්ඛසො න පඤ්ඤායති, අනුක්කමෙන භායමානතා චෙත්ථ අනුක්කමෙන වඩ්ඪමානතාය චුත්තනයෙන වෙදිතඛිඛා. තත්ථ පන ඡායාය භායමානතාය මණ්ඩලං වඩ්ඪමානං විය දිස්සති, ඉධ ච ඡායාය වඩ්ඪමානතාය මණ්ඩලං භායමානං විය දිස්සති, තස්මා අනුක්කමෙන භාගිත්වා විය උපොසථදිවසෙ සඛ්ඛසො න පඤ්ඤායති. චන්දං හෙට්ඨා කත්වා සූරියො උපරි හොති, මහතියා පාතියා බුද්දකභාජනං විය චන්දමණ්ඩලං පිටියති, මජ්ඣන්තිකෙ ගෙහවිජායා විය චන්දස්ස ඡායා න පඤ්ඤායති. සො ඡායාය අපඤ්ඤායමානාය දුරෙ යිතානං දිවා පදිපො විය සයම්පි න පඤ්ඤායති.

ඉමෙසං පන අජචීථී නාගචීථී ගොචීථීති තිස්සො ගමනචීථියො හොන්ති. තත්ථ අජානං උදකං පටිකුලං හොති, හත්ථීනාගානං මනාපං, ගුන්තං සීතුණ්හසමතාය එාසු හොති. තථා ච යාය චීථියා සූරියෙ ගච්ඡන්තෙ වස්සවලාහකදෙවපුත්තා සූරියාහිතාපසන්තත්තා අත්තනො විමානතො න නික්ඛමන්ති, කීළාපසුතා හුත්වා න විවරන්ති, තදා කිර සූරියවිමානං පකතිමග්ගතො අධො ඔතරිත්වා විවරති, තස්ස ඔරුය්හ වරණෙනෙව චන්දවිමානම්පි අධො ඔරුය්හ වරති තග්ගතිකත්තා, තස්මා සා වීථි උදකාභාවෙන අජානුරූපතාය “අජචීථී”ති සමඤ්ඤා ගතා. යාය පන චීථියා සූරියෙ ගච්ඡන්තෙ වස්සවලාහකදෙවපුත්තා සූරියාහිතාපාභාවතො අභිණ්හං අත්තනො විමානතො ඛහි නික්ඛමිත්වා කීළාපසුතා හුත්වා ඉතො විතො ච විවරන්ති, තදා කිර සූරියවිමානං පකතිමග්ගතො උද්ධං ආරුහිත්වා විවරති, තස්ස උද්ධං ආරුය්හ වරණෙනෙව චන්දවිමානම්පි උද්ධං ආරුය්හ වරති තග්ගතිකත්තා, තග්ගතිකතා ච සමානගති නාම වාතමණ්ඩලෙන විමානස්ස ඵෙල්ලිතඛිඛත්තා, තස්මා සා වීථි උදකබහුභාවෙන නාගානුරූපතාය “නාගචීථී”ති සමඤ්ඤා ගතා. යදා සූරියො උද්ධං අනාරොහන්තො අධො ච අනොතරන්තො පකතිමග්ගෙනෙව

ගව්‍යය, තදා වස්සවලාභකා යථාකාලං යථාරුචිඤ්ච විමානතො නික්ඛමිත්වා සුඛෙන විවරන්ති, තෙන කාලෙන කාලං වස්සනතො ලොකෙ උතුසමතා හොති, තාය උතුසමතාය හෙතුභූතාය සා චන්දිමසුරියානං ගති ගවානුරූපතාය “ගොවීථී”ති සමඤ්ඤා ගතා. තස්මා යං කාලං චන්දිමසුරියා අපච්චිං ආරුහන්ති, තදා දෙවො එකඛිත්ථුමිපි න වස්සති. යදා නාගච්චිං ආරොහන්ති, තදා හින්තං විය නහං පග්ගරති. යදා ගොවීථිං ආරොහන්ති, තදා උතුසමතා සම්පජ්ජති.

යදා පන රාජානො අධම්මිකා හොන්ති, තෙසං අධම්මිකතාය උපරාජසෙනාපතිජ්ජභූතයො සබ්බෙ දෙවා බ්‍රහ්මානො ච අධම්මිකා හොන්ති, තදා තෙසං අධම්මිකතාය විසමං චන්දිමසුරියා පරිවත්තන්ති. තදා හි ඛන්වාබාධනාදිඅතිවිධිඵලපතිස්සයභූතස්ස යථාචුත්තස්ස අධම්මිකතාසඤ්ඤිතස්ස සාධාරණස්ස පාපකම්මස්ස බලෙන විසමං වායන්තෙන වායුනා ඵෙල්ලියමානා චන්දිමසුරියා සිනෙරුං පරික්ඛිපන්තා විසමං පරිවත්තන්ති, යථාමග්ගෙන න පවත්තන්ති. වාතො යථාමග්ගෙන න වායති, අයථාමග්ගෙන වායති, අයථාමග්ගෙන වායන්තො ආකාසවිධිමානාති බොහෙති, විමානෙසු බොහිතෙසු දෙවතානං කීළනත්ථාය විත්තාති න නමන්ති, විත්තෙසු අනමන්තෙසු සීතුණ්හහෙදො උතු යථාකාලෙන න සම්පජ්ජති, තස්මිං අසම්පජ්ජන්තෙ න සම්මා දෙවො වස්සති, කදාචි වස්සති, කදාචි න වස්සති, කත්ථචි වස්සති, කත්ථචි න වස්සති. වස්සන්තොපි වජ්ජකාලෙ අභිකුරුකාලෙ නාළකාලෙ පුජ්ඵකාලෙ ඛිරග්ගහණාදිකාලෙසු යථා යථා සස්සානං උපකාරො න හොති, තථා තථා වස්සති ච විගච්ජති ච. තෙන සස්සාති විසමපාකාති හොන්ති විගතගන්ධරසාදිසම්පදාති, එකභාජනෙ පක්ඛිත්තතණ්ඩුලෙසුපි එකස්මිං පදෙසෙ හත්තං උත්තණ්ඩුලං හොති, එකස්මිං අතිකිලින්තං, එකස්මිං සමපාකං. තං පරිභූත්තං කුච්ඡියමිපි සබ්බසො අපරිණතං, එකදෙසෙන පරිණතං, සුපරිණතන්ති එවං තීහියෙව පකාරෙහි පච්චති, පක්කාසයං න සම්මා උපගච්ජති. තෙන සත්තා ඛන්වාබාධා චෙව හොන්ති අජ්ජායුකා ච.

ධම්මිකානං පන රාජුතං කාලෙ චුත්තවිපරියායෙන චන්දිමසුරියා සමං පරිවත්තන්ති, යථාමග්ගෙන පවත්තන්ති, උතුසමතා ච සම්පජ්ජති, චන්දිමසුරියා ඡ මාසෙ සිනෙරුතො බහි නික්ඛමන්ති, ඡ මාසෙ අන්තො විවරන්ති. තථා හි සිනෙරුසමීපෙන තං පදක්ඛිණං කත්වා ගච්ජන්තා ඡ මාසෙ තතො ගමනවිථීතො බහි අත්තතො තිරියං ගමනෙන චක්කවාළාහිමුඛා නික්ඛමන්ති. එවං ඡ මාසෙ බණ්ණෙසිනෙරුතො අපසක්කනවසෙන තතො නික්ඛමිත්වා චක්කවාළසමීපං පත්තා. තතොපි ඡ මාසෙ බණ්ණෙසිනෙරුතො අපසක්කනවසෙන නික්ඛමිත්වා සිනෙරුසමීපං පාපුණන්තා අන්තො විවරන්ති. තෙ හි ආසාළභීමාසෙ සිනෙරුසමීපෙන වරන්ති, තතො ද්වෙ මාසෙ නික්ඛමිත්වා බහි වරන්ති. පයමකත්තිකමාසෙ මජ්ඣෙක ගච්ජන්ති, තතො චක්කවාළාහිමුඛා ගන්ත්වා තයො මාසෙ චක්කවාළසමීපෙන විවරන්වා පුන නික්ඛමිත්වා චිත්‍රමාසෙ මජ්ඣෙක ගන්ත්වා තතො පරෙ ද්වෙ මාසෙ සිනෙරුඅහිමුඛා පක්ඛන්දිත්වා පුන ආසාළභෙ සිනෙරුසමීපෙන වරන්ති. එත්ථ ච සිනෙරුස්ස චක්කවාළස්ස ච යං යානං චෙමජ්ඣං, තස්ස සිනෙරුස්ස ච යං යානං චෙමජ්ඣං, තෙන ගච්ජන්තා සිනෙරුසමීපෙන වරන්තිති වෙදිතබ්බා, න සිනෙරුස්ස

අග්ගාලින්දං අල්ලිනා, චක්කවාලසම්පෙන වරණම්පි ඉමිනාව නයෙන වෙදිතබ්බං.
යදා පන සිනෙරුස්ස චක්කවාලසස්ස උජුකං වෙමජ්ඣෙකෙන ගච්ඡන්ති, තදා
වෙමජ්ඣෙකෙන විවරන්තීති වෙදිතබ්බං.

එවං විවරන්තා ව එකස්පභාරෙන තීසුපි දීපෙසු ආලෝකං කරොන්ති. එකෙකාය
දිසාය නව නව යොජනසතසහස්සානි අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලෝකං දස්සෙත්ති.
කථං? ඉමස්මිඤ්ඤි දීපෙ සුරියුග්ගමනකාලො පුබ්බවිදෙහෙ මජ්ඣන්තිකො හොති,
උත්තරකුරුසු අත්ථඬගමනකාලො, අපරගොයානෙ මජ්ඣමයාමො, පුබ්බවිදෙහමිති
උග්ගමනකාලො උත්තරකුරුසු මජ්ඣන්තිකො, අපරගොයානෙ
අත්ථඬගමනකාලො, ඉධ මජ්ඣමයාමො, උත්තරකුරුසු උග්ගමනකාලො
අපරගොයානෙ මජ්ඣන්තිකො, ඉධ අත්ථඬගමනකාලො, පුබ්බවිදෙහෙ
මජ්ඣමයාමො, අපරගොයානදීපෙ උග්ගමනකාලො ඉධ මජ්ඣන්තිකො,
පුබ්බවිදෙහදීපෙ අත්ථඬගමනකාලො, උත්තරකුරුසු මජ්ඣමයාමො. ඉමස්මිඤ්ඤි
දීපෙ ධීතමජ්ඣන්තිකවෙලායං පුබ්බවිදෙහවාසීනං අත්ථඬගමනවසෙන උපඩ්ඨං
සුරියමණ්ඩලං පඤ්ඤායති, අපරගොයානවාසීනං උග්ගමනවසෙන උපඩ්ඨං
පඤ්ඤායති. එවං සෙසදීපෙසුපි. ඉති ඉමිනාව පකාරෙන තීසු දීපෙසු
එකස්පභාරෙනෙව චන්දිමසුරියා ආලෝකං දස්සෙත්තීති වෙදිතබ්බං.

ඉතො අඤ්ඤාපා පන ද්වීසු එව දීපෙසු එකස්පභාරෙනෙව ආලෝකං දස්සෙත්ති.
යස්මිඤ්ඤි දීපෙ අත්ථඬගමනවසෙන උපඩ්ඨං සුරියමණ්ඩලං පඤ්ඤායති,
අත්ථඬගමිතෙ තත්ථ න පඤ්ඤායති, ආලෝකං න දස්සෙති, ද්වීසු එව දීපෙසු
එකස්පභාරෙන උභයං. එකෙකාය දිසාය නව නව යොජනසතසහස්සානි
අන්ධකාරවිධමනම්පි ඉමිනාව නයෙන දට්ඨබ්බං. ඉමස්මිඤ්ඤි දීපෙ
ධීතමජ්ඣන්තිකවෙලායං පුබ්බවිදෙහවාසීනං අත්ථඬගමනවසෙන උපඩ්ඨං
සුරියමණ්ඩලං පඤ්ඤායතිති පුබ්බවිදෙහෙ නවයොජනසතසහස්සස්පමාණෙ යානෙ
අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලෝකං දස්සෙති, තථා අපරගොයානෙ උග්ගමනවසෙන
තත්ථාපි උපඩ්ඨස්සෙව පඤ්ඤායමානත්තා. පුබ්බවිදෙහානං පන අත්ථඬගමිතෙ න
පඤ්ඤායතිති ද්වීසු දීපෙසු සබ්බත්ථ අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලෝකං දස්සෙති
අපරගොයානෙපි උග්ගතෙ සුරියෙ සබ්බත්ථ අන්ධකාරවිධමනතො.

පාතුභවන්තා ව චන්දිමසුරියා එකතොව ලොකෙ පාතුභවන්ති, තෙසු සුරියො
පට්ඨමරං පඤ්ඤායති. පට්ඨකප්පිකානඤ්ඤි සත්තානං සයංපභාය අන්තරහිතාය
අන්ධකාරො අහොසි. තෙ හීතතසිතා ‘‘හද්දකං වතස්ස, සවෙ අඤ්ඤො ආලෝකො
හවෙය්‍යා’’ති වින්තයිංසු. තතො මහාජනස්ස සුරභාවං ජනයමානං සුරියමණ්ඩලං
උට්ඨති, තෙනෙවස්ස ‘‘සුරියො’’ති නාමං අහොසි. තස්මිං දිවසං ආලෝකං කත්වා
අත්ථඬගමිතෙ පුන අන්ධකාරො අහොසි. තෙ හීතතසිතා ‘‘හද්දකං වතස්ස, සවෙ
අඤ්ඤො ආලෝකො උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති වින්තයිංසු. අථ තෙසං ඡන්දං ඤත්වා විය
චන්දමණ්ඩලං උට්ඨති, තෙනෙවස්ස ‘‘චන්දො’’ති නාමං අහොසි. එවං
චන්දිමසුරියෙසු පාතුභූතෙසු නක්ඛත්තානි තාරකරූපානි පාතුභවන්ති, තතො පභූති
රත්තින්දිවා පඤ්ඤායන්ති. අනුක්කමෙන ව මාසඩ්ඨමාසඋතුසංවච්ඡරා ජායන්ති.

වන්දිමසුරියානං පන පාතුභූතදිවසෙයෙව සිනෙරුවක්කවාලාභිමවන්තපබ්බතා
වත්තාරො ව දීපා පාතුභවන්ති, තෙ ව බො අපුබ්බං අවරිමං
එග්ගුණපුණ්ණමදිවසෙයෙව පාතුභවන්තීති වෙදිතබ්බං.

යස්මා චෙත්ථ “එකං චක්කවාලං ආයාමතො ව විත්ථාරතො ව යොජනානං
ද්වාදස සතසහස්සානි තීණි සහස්සානි වත්තාරි සතානි පඤ්ඤාසඤ්ච යොජනානී” ති
අට්ඨකථායං (පාරා. අට්ඨ. 1.1 වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා) වුත්තං, තස්මා
වුත්තජපමාණතො ඉමස්ස චක්කවාලස්ස සිනෙරුපතිට්ඨිතොකාසෙ චතුරාසීති
යොජනසහස්සානි පරතො යාව චක්කවාලපබ්බතා උත්තරදිසාභාගජපමාණඤ්ච
පහාය ඉමස්සා දක්ඛිණදිසාය –

සිනෙරුවක්කවාලානං, අන්තරං පරිමාණතො;
පඤ්ච සතසහස්සානි, සහස්සානුනසට්ඨි ව.

සතානි සත්ත ඤෙය්‍යානි, පඤ්චවීසුත්තරානි ව;
මජ්ඣවිථිගතො නාම, තත්ථ වෙමජ්ඣගො රවි.

මජ්ඣතො යාව මෙරුමිහා, චක්කවාලානමන්තරෙ;
වෙමජ්ඣගො යදා හොති, උභයන්තගතො තදා.

මජ්ඣතො යාව මෙරුමිහා, චක්කවාලා ව පබ්බතා;
දූවෙ සතසහස්සානි, සහස්සානුනසීති ව.

අට්ඨසතං දූවෙ සට්ඨි, යොජනානි ද්විගාවුතං;
උභතො අන්තතො මෙරු-චක්කවාලානමන්තරෙ.

එකං සතසහස්සඤ්ච, සහස්සානුනතාලීසං;
නවසතානෙකතිංස, යොජනානි ව ගාවුතං.

පමාණතො සමන්තා ව, මණ්ඩලං මජ්ඣවිථියා;
සතසහස්සානුනවීස, සහස්සානෙකතිංස ව.

සතමෙකඤ්ච විඤ්ඤෙය්‍යං, පඤ්චසත්තති උත්තරං;
දක්ඛිණං උත්තරඤ්චාපි, ගච්ඡන්තො පන භාණුමා.

මජ්ඣවිථිජපමාණෙන, මණ්ඩලෙනෙව ගච්ඡති;
ගච්ඡන්තො ව පනෙවං සො, ඔරුය්‍හොරුය්‍හ හෙට්ඨතො.

ආරුය්‍හොරුය්‍හ උද්ධඤ්ච, යතො ගච්ඡති සබ්බදා;
තතො ගතිවසෙනස්ස, දුරමද්ධානමාසී තං.

තිංස සතසහස්සානි, යොජනානි පමාණතො;

තස්මා සො පරිතො යාති, තත්තකංව දිනෙ දිනෙ.

සහස්සමෙකං පඤ්චසතං, චතුපඤ්ඤාසයොජනං;
තිගාචුතං තෙරසුසහං, තෙත්තිංස රතනානි ව.

අට්ඨඬගුලානි ව තිරියං, ගච්ඡතෙකදිනෙ රවි;
ජතාලීසසහස්සානි, ඡ සතානි තිගාචුතං.

යොජනානං තිතාලීසං, මාසෙනෙකෙන ගච්ඡති;
තෙනවුතිසහස්සානි, ද්විසතං සත්තසීති ව.

ගාචුතානි දුට්ඨෙ වාපි, ද්විති මාසෙහි ගච්ඡති;
ඉමාය ගතියා අන්ත-විථිතො විථිඅන්තිමං.

ගච්ඡති ඡහි මාසෙහි, තිමාසෙහි ව මජ්ඣිමං;
සිනෙරුසන්තිකෙ අන්ත-විථිතො පන භාණ්ඩා;
ආගච්ඡන්තො ද්විමාසෙහි, අස්ස දීපස්ස මජ්ඣගො.

තස්මා සීහලදීපස්ස, මජ්ඣතො මෙරුඅන්තරං;
දුට්ඨෙ සතසහස්සානි, ද්විසතෙනාධිකානි තු.

තෙත්තිංසඤ්ච සහස්සානි, අට්ඨාරස තිගාචුතං;
චක්කවාලන්තරඤ්චස්ස, දීපස්සෙව ව මජ්ඣතො.

තීණි සතසහස්සානි, සහස්සානි ඡවිසති;
ඡ උත්තරානි පඤ්චෙව, සතානෙකඤ්ච ගාචුතන්ති.

එවමෙත්ථ අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බො.

තාවතිංසභවනං දසසහස්සයොජනන්ති එත්ථ තෙත්තිංස සහපුඤ්ඤකාරිතො
එත්ථ නිබ්බත්තාති තංසභවරිතට්ඨානං තෙත්තිංසං, තදෙව තාවතිංසං, තං නිවාසො
එතෙසන්ති තාවතිංසා, දෙවා, තෙසං භවනං තාවතිංසභවනං. තථා හි මසෙන
මාණවෙන සද්ධිං මචලගාමකෙ කාලං කත්වා තත්ථ උප්පන්නෙ තෙත්තිංස
දෙවපුත්තෙ උපාදාය අස්ස දෙවලොකස්ස අයං පණ්ණත්ති ජාතානි වදන්ති. අථ වා
යස්මා සෙසචක්කවාලෙසුපි ඡ කාමාවචරදෙවලොකා අත්ථි. චුත්තම්පි වෙන
“සහස්සං චාතුමහාරාජිකානං සහස්සං තාවතිංසාන”න්ති. තස්මා
නාමපණ්ණත්තියෙවෙසා තස්ස දෙවලොකස්සානි වෙදිතබ්බා.
දසසහස්සයොජනන්ති ඉදං පන සක්කපුරං සන්ධාය චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තථා හි
තාවතිංසකායිකා දෙවා අත්ථි පබ්බතට්ඨකා, අත්ථි ආකාසට්ඨකා, තෙසං පරම්පරා
චක්කවාලපබ්බතං පත්තා, තථා චාතුමහාරාජිකානං යාමාදීනඤ්ච. එකදෙවලොකෙපි
හි දෙවානං පරම්පරා චක්කවාලපබ්බතං අප්පත්තා නාම නත්ථි. ඉදං පන

තාවතිංසභවනං සිනෙරුස්ස උපරිමතලෙ දසසහස්සයොජනිකෙ යානෙ පතිට්ඨිතන්ති වෙදිතබ්බං. තස්ස පාවිතපවිජිමද්වාරානං අන්තරා දසයොජනසහස්සං හොති, තථා දක්ඛිණුත්තරද්වාරානං. තං බො පන නගරං ද්වාරසහස්සයුත්තං අහොසි ආරාමපොක්ඛරණිපටිමණ්ඩිතං.

තස්ස මජ්ඣෙකෙ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.29 මසවත්ථු) තියොජනසතුවබ්බෙධෙනි, ධජෙනි පටිමණ්ඩිතො සත්තරතනමයො සත්තයොජනසතුවබ්බෙධො සක්කස්ස වෙජ්‍යන්තො නාම පාසාදො. තත්ථ සුවණ්ණයට්ඨිසු මණ්ඩපා අහෙසුං, මණ්ඩයට්ඨිසු සුවණ්ණධපා, පවාළයට්ඨිසු මුත්තධපා, මුත්තයට්ඨිසු පවාළධපා, සත්තරතනමයාසු යට්ඨිසු සත්තරතනමයා ධපා.

දියඬිඬියොජනසතායාමො වෙජ්‍යන්තරථො (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.249 ආදයො). තස්ස හි පවිජිමන්තො පණ්ණාසයොජනො, මජ්ඣෙකෙ රථපඤ්ජරො පණ්ණාසයොජනො, රථසන්ධිතො යාව රථසීසා පණ්ණාසෙව යොජනානි. තදෙව පමාණං දිගුණං කත්වා ‘‘තියොජනසතායාමො’’තිපි වදන්තියෙව. තස්මිං යොජනිකපල්ලඬිකො අත්ථතො තිට්ඨති. තත්ථ තියොජනිකං සෙනවිජත්තං, එකස්මිංයෙව යුගෙ සහස්සආපඤ්ඤයුත්තං. සෙසාලඬිකාරස්ස පමාණං නත්ථි. ධජො පනස්ස අඬිඬිතියානි යොජනසතානි උග්ගතො, යස්ස වාතාහතස්ස පඤ්චඩ්ගිකතුරියස්සෙව සද්දො නිවිජරති.

සක්කස්ස පන එරාවණො නාම හත්ථි දියඬිඬියොජනසතිකො, සොපි දෙවපුත්තොයෙව. න හි දෙවලොකස්මිං තිරච්ඡානගතා හොන්ති, තස්මා සො උය්‍යානකීළාය නික්ඛමනකාලෙ අත්තභාවං විජහිත්වා දියඬිඬියොජනසතිකො එරාවණො නාම හත්ථි හොති. සො තෙත්තිංසකුම්භෙ මාපෙති ආවට්ටෙන ගාචුතඅඬිඬියොජනප්පමාණෙ, සබ්බෙසං මජ්ඣෙකෙ සක්කස්ස අත්ථාය සුදස්සනං නාම තිංසයොජනිකං කුම්භං මාපෙති. තස්ස උපරි ද්වාදසයොජනිකො රතනමණ්ඩපො හොති. තත්ථ අන්තරන්තරා සත්තරතනමයා යොජනුවබ්බෙධො ධපා උට්ඨහන්ති. පරියන්තෙ කිඬිකිණිකජාලා ඔලම්බන්ති, යස්ස මන්දවාතෙරිතස්ස පඤ්චඩ්ගිකතුරියසද්දසදිසො දිබ්බගිතසද්දො විය රවො නිවිජරති. මණ්ඩපමජ්ඣෙකෙ සක්කස්ස යොජනිකො මණිපල්ලඬිකො පඤ්ඤත්තො හොති, තත්ථ සක්කො නිසීදති. තෙත්තිංසාය කුම්භානං එකෙකස්මිං කුම්භෙ සත්ත සත්ත දන්තෙ මාපෙති, තෙසු එකෙකො පණ්ණාසයොජනායාමො. එකෙකස්මිඤ්චෙත්ථ දන්තෙ සත්ත සත්ත පොක්ඛරණියො හොන්ති, එකෙකාය පොක්ඛරණියා සත්ත සත්ත පදුමිනීගච්ඡා, එකෙකස්මිං ගච්ඡෙ සත්ත සත්ත පුප්ඵානි හොන්ති, එකෙකස්ස පුප්ඵස්ස සත්ත සත්ත පත්තානි, එකෙකස්මිං පත්තෙ සත්ත සත්ත දෙවධීතරො නච්චන්ති. එවං සමන්තා පණ්ණාසයොජනට්ඨානෙ හත්ථිදන්තෙසුයෙව නච්චනටසමජ්ජො හොති.

නන්දා නාම පන පොක්ඛරණි පඤ්ඤාසයොජනා. ‘‘පඤ්චසතයොජනිකා’’තිපි වදන්ති.

විත්තලතාවනං පන සට්ඨියොජනිකං. “පඤ්චයොජනසතික”න්තිපි වදන්ති. තං පන දිබ්බරුක්ඛසහස්සපටිමණ්ඩිතං, තථා නන්දනවනං ඵාරුසකවනඤ්ච. සක්කො පනෙත්ථ අවිජරාසඛිසපරිවුතො සට්ඨියොජනිකං සුවණ්ණමහාවීරී. ඔතරිත්වා නක්ඛත්තං කීළන්තො නන්දනවනාදීසු විවරති.

පාරිච්ඡත්තකො පන කොවිළාරො සමන්තා තියොජනසතපටිමණ්ඩලො පඤ්චදසයොජනපරිණාහක්ඛන්ධො යොජනසතූඛිබ්බො. තස්ස මූලෙ සට්ඨියොජනායාමා පඤ්ඤාසයොජනවිත්ථාරා පඤ්චදසයොජනූඛිබ්බො ජයසුමනපුප්ඵකවණ්ණො පණ්ඩුකම්බලසීලා, යස්සා මුදුනාය සක්කස්ස නිසීදතො උපඨිකායො අනුපවිසති, උට්ඨිතකාලෙ ඌනං පරිපූරති.

සුධම්මා නාම දෙවසභා ආයාමතො ව විත්ථාරතො ව තියොජනසතිකා, පරික්ඛෙපතො නවයොජනසතිකා, උඛිබ්බතො පඤ්චයොජනසතිකා, තස්සා ඵලිකමයා භූමි, ථම්හතුලාසඛිසාටාදීසු වාළරුපාදිසඛිසට්ටනකආණ්ඩියො මණ්ඩියො, සුවණ්ණමයා ථම්හා, රජතමයා ථම්හසට්ඨකා ව සඛිසාටඤ්ච, පවාළමයානි වාළරුපානි, සත්තරතනමයා ගොපානසියො ව පක්ඛපාසා ව මුඛවට්ටි ව, ඉන්ද්‍රිලඉට්ඨකාහි ඡදනං, සොවණ්ණමයං ඡදනවිධං, රජතමයා පුපිකා.

ආසාවතී නාම එකා ලතා අත්ථී, “සා පුප්ඵිස්සති”ති දෙවා වස්සසහස්සං උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති, පාරිච්ඡත්තකෙ පුප්ඵමානෙ එකං වස්සං උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති. තෙ තස්ස පණ්ඩුපලාසාදිභාවතො පට්ඨාය අත්තමනා භොන්ති. යථාහ –

“යස්මිං, භික්ඛවෙ, සමයෙ දෙවානං තාවතිංසානං පාරිච්ඡත්තකො කොවිළාරො පණ්ඩුපලාසො භොති, අත්තමනා, භික්ඛවෙ, දෙවා තාවතිංසා තස්මිං සමයෙ භොන්ති ‘පණ්ඩුපලාසො දානි පාරිච්ඡත්තකො කොවිළාරො, න විරස්සෙව දානි පන්තපලාසො භවිස්සති’”තිආදි (අ. නි. 7.69).

සබ්බපාලිචුල්ලස්ස පන පාරිච්ඡත්තකස්ස කොවිළාරස්ස සමන්තා පඤ්ච යොජනසතානි ආහා ඵරති, අනුචාතං යොජනසතං ගන්ධො ගච්ඡති. පුප්ඵිතෙ පාරිච්ඡත්තකෙ ආරොහණකිව්වං වා අඬකුසං ගහෙත්වා නාමනකිව්වං වා පුප්ඵාහරණත්ථං වඬකොටකකිව්වං වා නත්ථී. කන්තනකවාතො උට්ඨහිත්වා පුප්ඵානි වණ්ටතො කන්තති, සම්පට්ච්ඡනකවාතො සම්පට්ච්ඡති, පවෙසනකවාතො සුධම්මදෙවසහං පවෙසෙති, සම්මජ්ජනකවාතො පුරාණපුප්ඵානි නිහරති, සන්ථරණකවාතො පත්තකණ්ණිකකෙසරානි රවෙන්තො සන්ථරති, මජ්ඣධානෙ ධම්මාසනං භොති යොජනප්පමාණො රතනපල්ලඬකො, තස්ස උපරි ධාරියමානං තියොජනිකං සෙතච්ඡත්තං, තදනන්තරං සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො ආසනං අත්ථරියති, තතො ඛාත්තිංසාය දෙවපුත්තානං, තතො අඤ්ඤෙසං මහෙසක්ඛදෙවතානං. අඤ්ඤෙසං දෙවතානං පන පුප්ඵකණ්ණිකාව ආසනං භොති. දෙවා දෙවසහං පවිසිත්වා නිසීදන්ති. තතො පුප්ඵෙහි රෙණුවට්ටි උග්ගන්ත්වා උපරි කණ්ණිකං ආහව්ව නිපතමානා දෙවතානං තිගාවුතප්පමාණං අත්තභාවං.

ලාබාපරිකම්මසජ්ජිතං විය කරොති, තෙසං සා කීළා චතුහි මාසෙහි පරියොසානං ගව්හි. ඉති ඉමාහි සම්පත්තීහි සමන්තාගතං තාවතිංසභවනං භගවා සබ්බථා අවෙදීති වෙදිතබ්බං.

තථා අසුරභවනන්ති එත්ථ දෙවා විය න සුරන්ති න ඊසරන්ති න විරොචන්තිති අසුරා. සුරා නාම දෙවා, තෙසං පටිපක්ඛාති වා අසුරා. සක්කො කිර මචලගාමකෙ මසො නාම මාණවො හුත්වා තෙත්තිංස පුරිසෙ ගහෙන්වා කල්‍යාණකම්මං කරොන්තො සත්ත වත්තපදානි පුරෙත්වා තත්ථ කාලකතො දෙවලොකෙ නිබ්බන්ති සද්ධිං පරිසාය. තතො පුබ්බදෙවා “ආගන්තුකදෙවපුත්තා ආගතා, සක්කාරං තෙසං කරොමා”ති වත්වා දිබ්බපද්මානි උපනාමෙසු, උපඩ්ඨරජ්ජෙන ව නිමන්තෙසු. සක්කො උපඩ්ඨරජ්ජෙන අසන්තුට්ඨො අහොසි, අථ නෙවාසිකා “ආගන්තුකදෙවපුත්තානං සක්කාරං කරොමා”ති ගන්ධපානං සජ්ජයිංසු. සක්කො සකපරිසාය සඤ්ඤං අදාසි “මාරිසා මා ගන්ධපානං පිවිත්ථ, පිවමානාකාරමත්තමෙව දස්සෙමා”ති. තෙ තථා අකංසු. නෙවාසිකදෙවතා සුවණ්ණසරකෙහි උපනිතං ගන්ධපානං යාවදන්ථං පිවිත්වා මත්තා තත්ථ තත්ථ සුවණ්ණපථවියං පතිත්වා සයිංසු. සක්කො “ගණ්භථ ධුත්තෙ, හරථ ධුත්තෙ”ති තෙ පාදෙසු ගාභාපෙත්වා සිනෙරුපාදෙ බිපාපෙසි. සක්කස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන තදනුවත්තකාපි සබ්බෙ තත්ථෙව පතිංසු. අථ තෙසං කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානං සිනෙරුස්ස හෙට්ඨිමතලෙ දසයොජනසහස්සං අසුරභවනං නිබ්බන්ති පාරිච්ඡත්තකපට්ච්ඡන්තභූතාය චිත්‍රපාටලියා උපසොහිතං. සක්කො තෙසං නිවත්තිත්වා අනාගමනත්ථාය ආරක්ඛං යපෙසි. යං සන්ධාය චුත්තං –

“අන්තරා ද්විත්තං අයුජ්ඣපුරානං, පඤ්චවිධා යපිතා අභිරක්ඛා;
උරගකරොට්ඨයස්ස ව භාරී, මදනයුතා චතුරො ව මහත්ථා”ති. (සං. නි.
අට්ඨ. 1.1.247; ඡා. අට්ඨ. 1.1.31);

තත්ථ ද්විත්තං අයුජ්ඣපුරානන්ති ද්විත්තං දෙවාසුරනගරානං අන්තරාති අත්ථො. ද්වෙ කිර නගරානි යුද්ධෙන ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අයුජ්ඣපුරානි නාම ඡාතාති. යදා හි අසුරා බලවන්තො භොන්ති, අථ දෙවෙහි පලායිත්වා දෙවනගරං පවිසිත්වා ද්වාරෙ පිහිනෙ අසුරානං සතසහස්සම්පි කිඤ්චි කාතුං න සක්කොති. යදා දෙවා බලවන්තො භොන්ති, අථ අසුරෙහි පලායිත්වා අසුරනගරං පවිසිත්වා ද්වාරෙ පිහිනෙ සක්කානං සතසහස්සම්පි කිඤ්චි කාතුං න සක්කොති. ඉති ඉමානි ද්වෙ නගරානි අයුජ්ඣපුරානි නාම. තෙසං අන්තරා එතෙසු උරගාදියු පඤ්චවිසු යානෙසු සක්කෙන ආරක්ඛා යපිතා. තත්ථ උරගසද්දෙන නාගා ගහිතා. තෙ උදකෙ මහබ්බලා භොන්ති, තස්මා සිනෙරුස්ස පයමාලින්දෙ එතෙසං ආරක්ඛා. සිනෙරුස්ස කිර සමන්තතො බහලතො පුටුලතො ව පඤ්චයොජනසහස්සපරිමාණානි වත්තාරි පරිහණ්ඩානි තාවතිංසභවනස්ස ආරක්ඛාය නාගෙහි ගරුලෙහි කුම්භණ්ඩෙහි යක්ඛෙහි ව අධිට්ඨිතාති. තෙහි කිර සිනෙරුස්ස උපඩ්ඨං පරියාදිත්තං, එතානියෙව ව සිනෙරුස්ස ආලින්දානි මෙබ්බානි ව වුව්චන්ති. කරොට්ඨසද්දෙන සුපණ්ණා ගහිතා. තෙසං කිර කරොට්ඨ නාම පානභොජනං, තෙන නාමං ලහිංසු, දුතියාලින්දෙ තෙසං

ආරක්ඛා. පයස්සභාරීසද්දෙන කුම්භණ්ඩා ගහිතා. දානවරක්ඛසා කිර තෙ,
තනියාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. මදනසුතසද්දෙන යක්ඛා ගහිතා. විසමචාරිනො කිර
තෙ යුද්ධසොණ්ඩා, චතුත්ථාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. චතුරො ව මහත්ථාති
චත්තාරො මහාරාජානො චුත්තා. තෙ හි සිනෙරුස්ස තස්මිං තස්මිං පස්සෙ
යුගන්ධරාදීසු පඤ්චසතපරිත්තදීපපරිවාරෙ මහාදීපෙ ව සාසිතබ්බස්ස මහතො
අත්ථස්ස වසෙන “මහත්ථා” ති චුච්චන්ති, පඤ්චමාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා.

තෙ පන අසුරා ආයුචණ්ණයසඉස්සරියසම්පත්තීහි තාවතිංසසදිසාව. තස්මා
අන්තරා අත්තානං අජානිත්වා පාටලියා පුජ්ඪිතාය “නයිදං දෙවනගරං, තත්ථ
පාරිච්ඡත්තකො පුජ්ඪති, ඉධ පන චිත්තපාටලී, ජරසක්කෙන මයං සුරං පායෙත්වා
චඤ්චිතා, දෙවනගරඤ්ච නො ගහිතං, ගච්ඡාම තෙන සද්ධිං යුජ්ඣිස්සාමා” ති
හත්ථීඅස්සරථෙ ආරුශ්භ සුවණ්ණරජතමණිඵලකාති ගහෙත්වා යුද්ධසජ්ජා හුත්වා
අසුරහෙරියො වාදෙන්තා මහාසමුද්දෙ උදකං ද්විධා භිත්තින්වා උට්ඨහන්ති. තෙ
දෙවෙ චුට්ඨෙ වම්මිකමක්ඛිකා වම්මිකං විය සිනෙරුං අභිරුහිතුං ආරහන්ති. අථ
තෙසං පයමං නාගෙහි සද්ධිං යුද්ධං හොති. තස්මිං බො පන යුද්ධෙ න කස්සචි ඡවි
වා වම්මං වා ඡිජ්ජති, න ලොහිතං උජ්ජජ්ජති, කෙවලං කුමාරකානං.
දාරුමෙණ්ඩකයුද්ධං විය අඤ්ඤමඤ්ඤං සන්තාසනමත්තමෙව හොති. කොට්ඨසතාපි
කොට්ඨසහස්සාපි නාගා තෙහි සද්ධිං යුජ්ඣිත්වා අසුරපුරංයෙව පවෙසෙත්වා
නිවත්තන්ති. සථෙ පන අසුරා බලවත්තො හොන්ති, අථ නාගා ඔසක්කිත්වා දුතියෙ
ආලින්දෙ සුපණ්ණෙහි සද්ධිං එකතො හුත්වා යුජ්ඣන්ති. එස නයො සුපණ්ණාදීසුපි.
යදා පන තාති පඤ්චපි යානාති අසුරා මද්දන්ති, තදා එකතො සම්පිණ්ඩිතාතිපි තාති
පඤ්ච බලාති ඔසක්කන්ති. අථ චත්තාරො මහාරාජානො ගන්ත්වා සක්කස්ස
පවත්තිං ආරොචෙත්ති. සක්කො තෙසං වචනං සුත්වා දියඨ්ඨයොජනසතිකං
වෙජ්ජන්තරථං ආරුශ්භ සයං වා නික්ඛමති, එකං වා පුත්තං පෙසෙති. එකස්මිං පන
දිවසෙ එවං නික්ඛමිත්වා අසුරෙ යුද්ධෙන අබ්භුග්ගන්ත්වා සමුද්දෙ පක්ඛිපිත්වා
චතුසු ද්වාරෙසු අත්තනා සදිසා පටිමා මාපෙත්වා යිපෙති, තස්මා අසුරා නාගාදයො
ජිනිත්වා ආගතාපි ඉන්දපටිමා දිස්වා “සක්කො නික්ඛන්තො” ති පලායන්ති. ඉති
සුරානං පටිපක්ඛාති අසුරා, වෙපචිත්තිපහාරාදාදයො, තෙසං භවනං අසුරභවනං. තං
පන ආයාමතො ව චිත්ථාරතො ව දසසහස්සයොජනන්ති දස්සෙතුං “තථා
අසුරභවන” ති චුත්තං.

අව්චිමහානිරයො ජම්බුදීපො වාති එත්ථාපි තථා-සද්දො යොජෙතබ්බො,
අව්චිමහානිරයො ජම්බුදීපො ව තථා දසසහස්සයොජනමෙවාති අත්ථො. එත්ථ ව
අව්චිමහානිරයස්ස අබ්භන්තරං ආයාමෙන ව චිත්ථාරෙන ව යොජනසතං හොති,
ලොහපථවි ලොහජදනං එකෙකා ව භිත්ති නවනවයොජනිකා හොති. පුරත්ථිමාය
භිත්තියා අව්චි උට්ඨහිත්වා පච්ඡිමං භිත්තිං ගහෙත්වා තං විනිවිජ්ඣිත්වා පරතො
යොජනසතං ගච්ඡති. සෙසදිසාසුපි එසෙව නයො. ඉති ජාලපරියන්තවසෙන
ආයාමචිත්ථාරතො අට්ඨාරසයොජනාධිකාති තිණි යොජනසතාති හොන්ති,
පරික්ඛෙපෙන නව යොජනසතාති චතුපණ්ණාසඤ්ච යොජනාති. සමන්තා පන
උස්සදෙහි සද්ධිං දසයොජනසහස්සං හොති. කස්මා පනෙස නරකො “අව්චි” ති

සඬ්ඛාං ගතොති? චීවි නාම අන්තරං වුච්චති, තත්ථ ච අග්ගිජාලානං වා සත්තානං වා දුක්ඛස්ස වා අන්තරං නත්ථී, තස්මා සො “අච්චී”ති සඬ්ඛාං ගතො. තස්ස හි පුරත්ථිමභිත්තිතො ජාලා උට්ඨන්තිවා සංසිඛ්ඛමානයොජනසතං ගන්ත්වා භිත්තිං විනිවිජ්ඣිත්වා පරතො යොජනසතං ගච්ඡති. සෙසදිසාසුපි එසෙව නයො. එවං ජාලානං නිරන්තරතාය අච්චී. අබ්භන්තරෙ පනස්ස යොජනසතිකෙ යානෙ නාළියං කොට්ටෙන්වා පුරිතතිපුපිට්ඨං විය සත්තා නිරන්තරා, “ඉමස්මිං යානෙ සත්තො අත්ථී, ඉමස්මිං යානෙ නත්ථී”ති න වත්තබ්බං, ගච්ඡන්තානං ධීතානං නිසින්නානං නිපන්නානඤ්ච පච්චමානානං අන්තො නත්ථී, ගච්ඡන්තා ධීතෙ වා නිසින්නෙ වා නිපන්තෙ වා න බාධෙන්ති. එවං සත්තානං නිරන්තරතාය අච්චී. කායද්වාරෙ පන ඡ උපෙක්ඛාසහගතාති විත්තාති උප්පජ්ජන්ති, එකං දුක්ඛසහගතං. එවං සත්තෙපි යථා ජීව්හාග්ගෙ ඡ මධුබ්බන්දුනි යපෙත්වා එකස්මිං තම්බලොභබ්බන්දුමිහි යපිතෙ අනුදහනබලවතාය තදෙව පඤ්ඤායති, ඉතරාති අබ්බොභාරිකාති භොන්ති, එවං අනුදහනබලවතාය දුක්ඛමෙවෙන්ථ නිරන්තරං, ඉතරාති අබ්බොභාරිකානීති එවං දුක්ඛස්ස නිරන්තරතාය අච්චීති වුච්චති. “අයඤ්ච අච්චිමහානිරයො ජම්බුදීපස්ස හෙට්ඨා පතිට්ඨිතො”ති වදන්ති.

ජම්බුදීපො පන ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච දසසහස්සයොජනපරිමාණො. තත්ථ ච චතුසහස්සයොජනප්පමාණො පදෙසො තදුපභොගිසත්තානං පුඤ්ඤක්ඛයා උදකෙන අජ්ඣාතත්ථටො “සමුද්දො”ති සඬ්ඛාං ගතො. තිසහස්සයොජනප්පමාණො මනුස්සා වසන්ති, තිසහස්සයොජනප්පමාණො හිමවා පතිට්ඨිතොති වෙදිතබ්බො.

අපරගොයානං සත්තසහස්සයොජනන්තිආදීසු ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච පමාණං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ ජම්බුදීපො සකටසණ්ඨානො, ඡන්තවුනියා පට්ටනකොට්ඨසතසහස්සෙහි ඡපණ්ණාසරතනාගාරෙහි නවනවුනියා දොණමුඛසතසහස්සෙහි තික්ඛන්තුං තෙසට්ඨියා නගරසහස්සෙහි ච සමන්තාගතො. ජම්බුදීපෙ කිර ආදිතො තෙසට්ඨිමත්තාති නගරසහස්සාති උප්පන්නාති, තථා දුතියං, තථා තතියං. තාති පන සමිපිණ්ඩෙන්වා සතසහස්සං, තතො පරං අසීති සහස්සාති ච නව සහස්සාති ච භොන්ති. දොණමුඛන්ති ච මහානගරස්ස ආයුජ්ජන්තිට්ඨානභූතං පධානසරං වුච්චති. අපරගොයානො ආදාසසණ්ඨානො, පුබ්බවිදෙහො අඬ්ඬවන්දසණ්ඨානො, උත්තරකුරු පීඨසණ්ඨානො. “තංතංනිවාසීනං තංතංපරිවාරදීපවාසීනඤ්ච මනුස්සානං මුබ්බිසි තංතංසණ්ඨානං”න්ති වදන්ති.

අපි වෙන්ථ උත්තරකුරුකානං පුඤ්ඤානුභාවසිද්ධො අයමිපි විසෙසො වෙදිතබ්බො. තත්ථ කිර තෙසු තෙසු පදෙසෙසු සනනිච්ඡපත්තසඤ්ජන්තසාධාපසාධා කුටාගාරූපමා මනොරමා රුක්ඛා තෙසං මනුස්සානං නිවෙසනකිච්චං සාධෙන්ති. යත්ථ සුඛං නිවසන්ති, අඤ්ඤෙපි තත්ථ රුක්ඛා සුජාතා සබ්බදාපි පුජ්ඣිතග්ගා තිට්ඨන්ති. ජලාසයාපි විකසිතපදුමපුණ්ඩරිකසොගන්ධිකාදිපුජ්ජනසඤ්ජන්තා සබ්බකාලං පරමසුගන්ධා සමන්තතො පවායන්තා තිට්ඨන්ති.

සරිරම්පි තෙසං අතිදීඝතාදිදොසරහිතං ආරොහපරිණාහසම්පන්නං ජරාය
 අනභිභූතත්තා චලිතපලිතාදිදොසවිරහිතං යාවතායුකං
 අපරික්ඛිණජවබලපරක්කමසොහමෙව හුත්වා තිට්ඨති. අනුට්ඨානඵලපථිවිතාය න ච
 තෙසං කසිවණිජ්ජාදිවසෙන ආහාරපරියෙට්ඨිවසෙන දුක්ඛං අත්ථී, තතො ඵච න
 දාසදාසීකම්මකරාදිපරිග්ගහො අත්ථී. න ච තත්ථ
 සීතුණ්හඩංසමකසවාතාතපසරිසපවාලාදිපරිස්සයො අත්ථී. යථා නාමෙත්ථ ගිම්හානං
 පච්ඡිමෙ මාසෙ පච්චුසවෙලායං සමසීතුණ්හො උතු හොති, ඵචමෙව සබ්බකාලං
 තත්ථ සමසීතුණ්හොව උතු හොති, න ච තෙසං කොචි උපසාතො විහෙසා වා
 උජ්ජජ්ජති.

අකට්ඨපාකිමමෙව සාලිං අකණං අටුසං සුද්ධං සුගන්ධං තණ්ඩුලඵලං
 නිද්ධුමඬිගාරෙන අග්ගිනා පචිත්වා පරිභුඤ්ජන්ති. තත්ථ කිර ජොතිකපාසාණා නාම
 හොන්ති, අථ තෙ තයො පාසාණෙ යපෙත්වා තත්ථ උක්ඛලිං ආරොපෙන්නි,
 පාසාණෙහි තෙජො සමුට්ඨහිත්වා තං පාවෙති, අඤ්ඤො සුපො වා බාඤ්ජනො වා
 න හොති, භුඤ්ජන්තානං චිත්තානුකූලොයෙවස්ස රසො හොති. තං පන
 භුඤ්ජන්තානං තෙසං කුට්ඨං ගණ්ඨො කිලාසො සොසො කාසො අපමාරො ජරොති
 ඵචමාදිකො න කොචි රොගො උජ්ජජ්ජති. තෙ තං යානං සම්පත්තානං දෙන්තියෙව,
 මච්ඡරියචිත්තං නාම නෙව හොති, බුද්ධපච්චෙකබුද්ධාදයොපි මහිද්ධිකා තත්ථ
 ගන්ත්වා පිණ්ඩපාතං ගණ්හන්ති. න ච තෙ බුජ්ජා වා වාමනා වා කාණා වා කුණී වා
 බඤ්ජා වා පක්ඛනතා වා විකලඬිගා වා විකලින්ද්‍රියා වා හොන්ති.

ඉත්ථීයොපි තත්ථ නාතිදීඝා නාතිරස්සා නාතිකිසා නාතිටුලා නාතිකාළිකා
 නාවචොදාතා සොහග්ගජ්ජත්තරූපා හොන්ති. තථා හි දීඝඬිගුලී තම්බනබා
 අලම්බනා තනුමජ්ඣා පුණ්ණචන්දමුඛි විසාලක්ඛි මුදුගත්තා සහිහාරූ
 ඔදාතදන්තා ගම්භීරනාහී තනුපඬිසා දීඝනීලවෙල්ලිතකෙසි පුටුලසුස්සොණි
 නාතිලොමා නාලොමා සුහගා උතුසුබසම්ඵස්සා සණ්භා සබ්ලසම්භාසා
 නානාහරණවිභූසිතා විවරන්ති, සබ්බදාපි සොළසවස්සුද්දෙසිකා විය හොන්ති.

පුරිසාපි පඤ්චවිසතිවස්සුද්දෙසිකා විය, න පුත්තා මාතාදීසු රජ්ජන්ති, අයං තත්ථ
 ධම්මතා. සත්තාහිකමෙව ච තත්ථ ඉත්ථීපුරිසා කාමරතියා විහරන්ති, තතො විතරාගා
 විය යථාසුඛං ගච්ඡන්ති, න තත්ථ ඉධ විය ගබ්භොක්කන්තිමූලකං
 ගබ්භපරිහරණමූලකං වා දුක්ඛං විජායනමූලකං වා දුක්ඛං හොති, රත්තකඤ්චුකතො
 කඤ්චනපටිමා විය දාරකා මාතුකුච්ඡිතො අමක්ඛිතා ඵච සෙම්භාදිනා සුබෙනෙව
 නික්ඛමන්ති, අයං තත්ථ ධම්මතා. මාතා පන පුත්තං වා ධීතරං වා විජායිත්වා තෙසං
 විවරණකජ්ජදෙසෙ යපෙත්වා අනපෙක්ඛා යථාරූචි ගච්ඡති. තෙසං තත්ථ සයිතානං
 යෙ පස්සන්ති පුරිසා වා ඉත්ථීයො වා, තෙ අත්තනො අඬිගුලියො උපනාමෙන්නි,
 තෙසං කම්මබලෙන තතො ඛීරං පචත්තති, තෙන තෙ දාරකා යාපෙන්නි. ඵචං පන
 වඩ්ඪන්තා කතිපයදිවසෙයෙව ලද්ධබලා හුත්වා දාරිකා ඉත්ථීයො උපගච්ඡන්ති,
 දාරකා පුරිසෙ.

කප්පරුක්කතො එව ව තෙසං තත්ථ වත්ථාහරණානි නිජ්ජප්පන්ති.
 නානාවිරාගචණ්ණවිචිත්තානි හි වත්ථානි සුබ්බමානි මුදුසුබසම්ඵස්සානි තත්ථ තත්ථ
 කප්පරුක්කෙසු ඔලම්බන්තානි තිට්ඨන්ති.
 නානාවිධරංසිජාලසමුප්පලවිවිධචණ්ණරතනවිනද්ධානි
 අනෙකවිධමාලාකම්මලතාකම්මභිත්තිකම්මවිචිත්තානි
 සීසුපගභීචුපගකටුපගහත්ථුපගපාදුපගානි සොචණ්ණමයානි ආහරණානි ව
 කප්පරුක්කතො ඔලම්බන්ති. තථා
 විණාමුදිඬිගපණ්ණවසම්මතාලසඬිබ්බංසවෙනාලපරිවාරාදීනි වල්ලකීපහඋතිකානි
 තූරියහණ්ඩානිපි තතො ඔලම්බන්ති. තත්ථ ව බහු ඵලරුක්කා කුම්භමත්තානි ඵලානි
 ඵලන්ති, මධුරරසානි යානි පරිභුඤ්ජන්වා තෙ සත්තාහම්පි බුජ්ජිපාසාහි න බාධියන්ති.

නජ්ජොපි තත්ථ සුචිසුද්ධජලා සුපතිත්ථා රමණියා අකද්දමා වාලුකතලා
 නාතිසිතා නාතිඋණ්භා සුරහිගන්ධිහි ජලජපුජ්ජෙහි සඤ්ජන්තා සබ්බකාලං සුරහී
 වායන්තියො සන්දන්ති, න තත්ථ කණ්ටකිනා කක්කලගච්ඡලතා හොන්ති,
 අකණ්ටකා පුජ්ජඵලසච්ඡන්තා ඵව හොන්ති, වන්දනනාගරුක්කා සයමෙව රසං
 පග්ගරන්ති. නභායිතුකාමා ව නදීතිත්ථෙ ඵකජ්ඣං වත්ථාහරණානි යපෙත්වා නදිං
 ඔතරිත්වා නභායිත්වා උත්තිණ්ණා උත්තිණ්ණා උපරිට්ඨිමං උපරිට්ඨිමං
 වත්ථාහරණං ගණ්හන්ති, න තෙසං ඵවං හොති “ඉදං මම, ඉදං පරස්සා” ති. තතො
 ඵව න තෙසං කොචි විග්ගහො වා විවාදො වා, සත්තාහිකා ඵව ව තෙසං
 කාමරතිකීලා හොති, තතො චිතරාගා විය විවරන්ති. යත්ථ ව රුක්කෙ සයිතුකාමා
 හොන්ති, තත්ථෙව සයනං උපලබ්භති.

මතෙ ව සත්තෙ න රොදන්ති න සොචන්ති, තඤ්ච මණ්ඩයිත්වා නික්ඛිපන්ති.
 තාවදෙව ව තථාරූපා සකුණා උපගන්ත්වා මතං දීපන්තරං නෙන්නි, තස්මා සුසානං
 වා අසුචිට්ඨානං වා තත්ථ නත්ථී, න ව තතො මතා නිරයං වා තිරච්ඡානයොනිං වා
 පෙත්තිවිසයං වා උපපජ්ජන්ති. “ධම්මතාසිද්ධස්ස පඤ්චසීලස්ස ආනුභාවෙන තෙ
 දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති” ති වදන්ති. වස්සසහස්සමෙව ව තෙසං සබ්බකාලං
 ආයුජ්ජමාණං, සබ්බමෙතං නෙසං පඤ්චසීලං විය ධම්මතාසිද්ධමෙවාති වෙදිතබ්බං.

තදන්තරෙසුති තෙසං චක්කවාලානං අන්තරෙසු. ලොකන්තරිකනිරයානි
 ලොකානං ලොකධාතුනං අන්තරො විවරො ලොකන්තරො, තත්ථ භවා
 ලොකන්තරිකා, නිරයා. තිණ්ණඤ්ඤි සකටචක්කානං පත්තානං වා අඤ්ඤමඤ්ඤං
 ආසන්නභාවෙන යපිතානං අන්තරසදිසෙසු තිණ්ණං තිණ්ණං චක්කවාලානං
 අන්තරෙසු ඵකෙකො ලොකන්තරිකනිරයො. සො පන පරිමාණතො
 අට්ඨයොජනසහස්සජ්ජමාණො හොති නිච්චවිවට්ඨො හෙට්ඨා උපරි ව කෙනචි න
 පිහිතො. යථා හි හෙට්ඨා උදකස්ස පිධායිකා පථවී නත්ථීති අසංවුතා
 ලොකන්තරිකනිරයා, ඵවං උපරිපි චක්කවාලෙසු විය දෙවච්ඡිමානානං අභාවතො
 අසංවුතා අපිහිතා චක්ඛුච්ඤ්ඤාණුජ්ජත්තිනිවාරණසමත්ථෙව ව අන්ධකාරෙන
 සමන්තාගතා. තත්ථ කිර චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං න ජායති ආලොකස්ස අභාවතො. තීසු
 දිසෙසු ඵකජ්ජහාරෙන ආලොකකරණසමත්ථාපි වන්දිමසුරියා තත්ථ ආලොකං න

දස්සෙන්නි. තෙ හි යුගන්ධරසමප්පමාණෙ ආකාසප්පදෙසෙ විවරණතො
 චක්කවාලපබ්බතස්ස වෙමජ්ඣෙකා විවරන්නි, චක්කවාලපබ්බතස්ස අතික්කම්ම
 ලොකන්තරිකනිරයා, තස්මා තෙ තත්ථ ආලොකං න දස්සෙන්නිති චක්ඛුච්ඤාණං
 නුප්පජ්ජති. යදා පන සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණාදීසු ඔහාසො
 උප්පජ්ජති, තදා චක්ඛුච්ඤාණං උප්පජ්ජති. “අඤ්ඤෙපි කිර හො සන්නි සත්තා
 ඉධුපපන්නා”ති තං දිවසං අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සන්නි. අයං පන ඔහාසො එකං
 යාගුපානමත්තම්පි න තිට්ඨති, අව්ඡරාසඬ්ඝාටමත්තමෙව විජ්ජොහාසො විය
 නිව්ඡරිත්වා “කිං ඉද්”න්ති හණන්තානංයෙව අන්තරධායති.

කිං පන කම්මං කත්වා තත්ථ සත්තා නිබ්බත්තන්නිති? භාරියං දාරුණං ගරුකං
 මාතෘපිතූනං ධම්මිකසමණුබ්බාහිමණානඤ්ඤං උපරි අපරාධං අඤ්ඤාඤ්ඤං දිවසෙ දිවසෙ
 පාණවධාදිං සාහසිකකම්මං කත්වා උප්පජ්ජන්නි තම්බපණ්ණෙදීපෙ
 අභයවොරනාගවොරාදයො විය. තෙසං අත්තභාවො තිගාචුතිකො භොති, වග්ගුලීනං
 විය දීඝනබා භොන්නි. තෙ රුක්ඛෙ වග්ගුලීයො විය නබෙහි චක්කවාලපාදෙ
 ලග්ගන්නි, යදා සංසප්පන්නා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථපාසගතා භොන්නි, අථ
 “හක්ඛො නො ලද්ධො”ති මඤ්ඤමානා බාදනත්ථං ගණ්හිතුං උපක්කමන්නා
 විපරිවත්තිත්වා ලොකසන්ධාරකෙ උදකෙ පතන්නි, වාතෙ පහරන්නෙපි මධුකඵලානි
 විය ඡීප්ජිත්වා උදකෙ පතන්නි, පතිතමත්තාව අවිචන්තබ්බා රෙ උදකෙ පිට්ඨපිණ්ඩං
 විය විලියන්නි අතිසීතලභාවතො ආතපසන්නාපාහාවෙන. අතිසීතලභාවමෙව හි
 සන්ධාය අවිචන්තබ්බා වුත්තා. න හි තං කප්පසණ්ඨහනඋදකං
 සම්පත්තිකරමහාමෙසවුට්ඨං පථවීසන්ධාරකං කප්පවිනාසකඋදකං විය බාරං හවිතුං
 අරහති. තථා හි සති පථවීපි විලියෙය්‍යා, තෙසං වා පාපකම්මබලෙන පෙතානං
 පකතිඋදකස්ස පුබ්බබෙලභාවාපත්ති විය තස්ස උදකස්ස තදා බාරභාවජ්ජන්නි
 භොතිති වුත්තං “අවිචන්තබ්බා රෙ උදකෙ පිට්ඨපිණ්ඩං විය විලියන්නි”ති.

අනන්තානීති අපරිමාණානි, “එත්තකානී”ති අඤ්ඤෙහි මිනිතුං
 අසක්කුණෙය්‍යානි. තානි ච හගවා අනන්තෙන බුද්ධඤාණෙන අවෙදි “අනන්තො
 ආකාසො, අනන්තො සත්තනිකායො, අනන්තානි චක්කවාලානී”ති. තිව්ධම්පි හි
 අනන්තං බුද්ධඤාණෙන පරිච්ඡින්නද්ධි සයම්පි අනන්තත්තා. යාවතකඤ්ඤි ඤෙය්‍යං,
 තාවතකං ඤාණං. යාවතකං ඤාණං, තාවතකමෙව ඤෙය්‍යං. ඤෙය්‍යපරියන්තිකං
 ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍යන්නි. තෙන වුත්තං “අනන්තෙන බුද්ධඤාණෙන
 අවෙදි”තිආදි. අනන්තතා වස්ස අනන්තඤෙය්‍යජ්ජට්ඨිකුණෙනෙව වෙදිතබ්බා
 තත්ථ අප්පට්ඨතවාරත්තා. ඉදානි යථාචුත්තමත්ථං නිගමෙන්නො ආහ “එවමස්ස
 ඔකාසලොකොපි සබ්බථා විදිතො”ති.

අපි චෙත්ථ විවට්ඨාදීනම්පි විදිතතා වත්තබ්බා, තස්මා විවට්ඨාදෙයොපි ආදිතො
 පභුති එවං වෙදිතබ්බා – සංවට්ටො සංවට්ටට්ඨායී විවට්ටො විවට්ටට්ඨායීති කප්පස්ස
 චත්තාරි අසඬ්ඛෙය්‍යානි. තත්ථ සංවට්ටනං විනස්සනං සංවට්ටො, විනස්සමානො
 අසඬ්ඛෙය්‍යකප්පො. සො පන අත්ථතො කාලොයෙව, තදා
 පචත්තමානසඬ්ඛාරවසෙනස්ස විනාසො වෙදිතබ්බො. සංවට්ටතො උද්ධං

තථායායිකාලො සංවට්ටටියායි. විවට්ටනං නිබ්බත්තනං වඩ්ඪනං වා විවට්ටො,
 වඩ්ඪමානො අසඬ්ඛොයාකජපො. සොපි අත්ථතො කාලොයෙව, තදා
 පවත්තමානසඬ්ඛාරවසෙනස්ස වඩ්ඪී වෙදිතබ්බො. විවට්ටතො උද්ධං තථායායිකාලො
 විවට්ටටියායි. තත්ථ තයො සංවට්ටා තෙජොසංවට්ටො ආපොසංවට්ටො
 වායොසංවට්ටොති. තිස්සො සංවට්ටසීමා ආහස්සරා සුහකිණ්හා වෙහජ්ඵලාති. යදා
 කජපො තෙජෙන සංවට්ටති, තදා ආහස්සරතො හෙට්ඨා අග්ගිනා ඩය්හති. යදා
 ආපෙන සංවට්ටති, තදා සුහකිණ්හතො හෙට්ඨා උදකෙන විලීයති. යදා වායුනා
 සංවට්ටති, තදා වෙහජ්ඵලතො හෙට්ඨා වාතෙන විද්ධංසති.

විත්ථාරතො පන තීසුපි සංවට්ටකාලෙසු එකං බුද්ධක්ඛේත්තං විනස්සති.
 බුද්ධක්ඛේත්තං නාම තිව්ධං හොති ජාතික්ඛේත්තං ආණාක්ඛේත්තං
 විසයක්ඛේත්තඤ්ච. තත්ථ ජාතික්ඛේත්තං දසසහස්සවක්කවාළපරියන්තං හොති, යං
 තථාගතස්ස පටිසන්ධිග්ගහණාදීසු කම්පති. යත්තකෙ හි යානෙ තථාගතස්ස
 පටිසන්ධිඤ්ඤාණාදිඤ්ඤාණානුභාවො පුඤ්ඤඵලසමුත්තේජිතො සරසෙනෙව
 පටිවිජම්භති, තං සබ්බමිපි බුද්ධඬකුරස්ස නිබ්බත්තනක්ඛේත්තං නාමාති
 බුද්ධක්ඛේත්තන්ති වුච්චති. ආණාක්ඛේත්තං පන
 කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාළපරියන්තං, යත්ථ රතනසුත්තං (බු. පා. 6.1 ආදයො; සු.
 නි. 224 ආදයො) ඛන්ධපරිත්තං (අ. නි. 4.67; ඡා. 1.2.105-106; චූළව. 251 ආදයො)
 ධජග්ගපරිත්තං (සං. නි. 1.249) ආටානාටියපරිත්තං (දී. නි. 3.275 ආදයො)
 මොරපරිත්තන්ති (ඡා. 1.2.17-18) ඉමෙසං පරිත්තානං ආනුභාවො වත්තති. ඉද්ධිමා
 හි වෙතොවසිජ්ජත්තො ආණාක්ඛේත්තපරියාපන්තෙ යත්ථ කත්ථවි වක්කවාළෙ
 යත්වා අත්තනො අත්ථාය පරිත්තං කත්වා තත්ථෙව අඤ්ඤං වක්කවාළං ගතොපි
 කතපරිත්තො ඵව හොති. එකවක්කවාළෙ යත්වා සබ්බසත්තානං අත්ථාය පරිත්තෙ
 කතෙ ආණාක්ඛේත්තෙ සබ්බසත්තානම්පි අභිසම්භුණාතෙව පරිත්තානුභාවො තත්ථ
 දෙවතාහි පරිත්තානං සම්පට්ඨිජිතබ්බතො, තස්මා තං ආණාක්ඛේත්තන්ති වුච්චති.
 විසයක්ඛේත්තං පන අනන්තං අපරිමාණං. අනන්තාපරිමාණෙසු හි වක්කවාළෙසු යං
 යං තථාගතො ආකඬ්ඛති, තං තං ජානාති ආකඬ්ඛජ්ජපට්ඨවුත්තිතාය
 බුද්ධඤ්ඤාණස්ස. ඵවමෙතෙසු තීසු බුද්ධක්ඛේත්තෙසු එකං ආණාක්ඛේත්තං
 විනස්සති, තස්මිං පන විනස්සන්තෙ ජාතික්ඛේත්තං විනට්ඨමෙව හොති.
 විනස්සන්තම්පි එකතොව විනස්සති, සණ්ඨහන්තම්පි එකතොව සණ්ඨහති,
 තස්සෙවං විනාසො සණ්ඨහනඤ්ච වෙදිතබ්බං.

යස්මිං සමයෙ කජපො අග්ගිනා නස්සති, ආදිතොව කජ්ජපිනාසකමහාමෙසො
 උට්ඨන්තිවා කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාළෙ එකං මහාවස්සං වස්සති, මනුස්සා තුට්ඨා
 සබ්බබ්භාති නිහරිත්වා වපන්ති, සස්සෙසු පන ගොඛායිතමත්තෙසු ජාතෙසු ගද්දරවං
 රවන්තො එකබ්බිත්ථමිපි න වස්සති, තදා පච්ඡින්නපච්ඡින්නමෙව හොති වස්සං. ඉදං
 සන්ධාය හි භගවතා ‘‘හොති සො, භික්ඛවෙ, සමයො යං බහුනි වස්සානි බහුනි
 වස්සසනානි බහුනි වස්සසහස්සානි බහුනි වස්සසතසහස්සානි දෙවො න වස්සති’’ති
 (අ. නි. 7.66) වුත්තං. වස්සුපජීවිතොපි සත්තා කාලං කත්වා
 පරිත්තාභාදිබ්බුමලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, පුජ්ඵප්පුජ්ජිවිතියො ච දෙවතා. ඵවං දීසෙ

අද්ධානෙ වීතිවත්තෙ තත්ථ තත්ථ උදකං පරික්ඛයං ගච්ඡති, අථානුපුබ්බෙන මච්ඡකච්ඡපාපි කාලං කත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තන්ති නෙරයිකසත්තාපි. තත්ථ නෙරයිකා සත්තමසුරියපාතුභාවෙ විනස්සන්තිති එකෙ.

ඤානං පන විනා නත්ථී බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති, එතෙසඤ්ච කෙච් දුබ්භික්ඛපීළිතා, කෙච් අභබ්බා ඤානාධිගමාය, තෙ කථං තත්ථ නිබ්බත්තන්තිති? දෙවලොකෙ පටිලද්ධජ්ඣානවසෙන. තදා හි “වස්සසතසහස්සස්ස අච්චයෙන කප්පවුට්ඨානං හවිස්සති” ති ලොකඛ්‍යුභා නාම කාමාවචරදෙවා මුත්තසිරා විකිණ්ණකෙසා රුදම්මුඛා අස්සුනි හත්ථෙහි පුඤ්ජමානා රත්තවත්ථනිවත්ථා අතිවිය විරූපවෙසධාරිතො හුත්වා මනුස්සපථෙ විවරන්තා එවං ආරොවෙන්ති “මාරිසා මාරිසා ඉතො වස්සසතසහස්සස්ස අච්චයෙන කප්පවුට්ඨානං හවිස්සති, අයං ලොකො විනස්සිස්සති, මහාසමුද්දොපි උස්සුස්සිස්සති, අයඤ්ච මහාපථවී සිනෙරු ව පබ්බතරාජා ධජ්ඣිස්සන්ති විනස්සිස්සන්ති, යාව බ්‍රහ්මලොකා ලොකවිනාසො හවිස්සති, මෙත්තං මාරිසා භාවෙථ, කරුණං, මුදිතං, උපෙක්ඛං මාරිසා භාවෙථ, මාතරං උපට්ඨහථ, පිතරං උපට්ඨහථ, කුලෙ ජෙට්ඨාපවායිතො භොථා” ති. තෙ පන දෙවා ලොකං ඛ්‍යුභෙන්ති සම්පිණ්ඩෙන්ති “ලොකඛ්‍යුභා” ති වුව්චන්ති. තෙ කිර දිස්වා මනුස්සා යත්ථ කත්ථවි යිතාපි නිසින්තාපි සංවෙගජාතා සම්හමජ්ජන්තාව හුත්වා තෙසං ආසන්නෙ යානෙ සන්තිපත්තිති.

කථං පනෙතෙ කප්පවුට්ඨානං ජානන්තිති? “ධම්මතාය සඤ්චොදිතා” ති ආචරියා. “තාදිසනිමිත්තදස්සනෙනා” ති එකෙ. “බ්‍රහ්මදෙවතාහි උය්‍යාජිතා” ති අපරෙ. තෙසං පන වචනං සුත්වා යෙභුය්‍යෙන මනුස්සා ව භූමිමදෙවතා ව සංවෙගජාතා අඤ්ඤමඤ්ඤං මුදුවිත්තා හුත්වා මෙත්තාදීනි පුඤ්ඤානි කරිත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති. තත්ථ දිබ්බසුධාභොජනං භුඤ්ජිත්වා තතො වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වා ඤානං පටිලභන්ති. දෙවානං කිර සුඛසම්ඵස්සවාතග්ගහණපඤ්චයෙන වායොකසිණෙ ඤානානි සුබ්බෙනෙව ඉජ්ඣන්ති. තදඤ්ඤෙ පන ආපායිකා සත්තා අපරාපරියවෙදනීයෙන කම්මෙන දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති. අපරාපරියවෙදනීයකම්මරහිතො හි සංසාරෙ සංසරන්තො නාම සත්තො නත්ථී. තෙපි තත්ථ තථෙව ඤානං පටිලභන්ති. එවං දෙවලොකෙ පටිලද්ධජ්ඣානවසෙන සබ්බෙපි බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තන්ති. ඉදඤ්ච යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං.

කෙච් පන “අපායසත්තා සංවට්ටමානලොකධාතූහි අඤ්ඤෙසු ලොකධාතූසුපි නිබ්බත්තන්ති. න හි සබ්බෙ අපායසත්තා තදා රූපාරූපහවෙසු උප්පජ්ජන්තිති සක්කා විඤ්ඤාතුං අපායෙසු දීඝායුකානං දෙවලොකූපපත්තියා අසම්භවතො. නියතම්චිජාදිට්ඨිකො පන විනස්සමානෙපි කප්පෙ නිරයතො න මුව්චතියෙව, තස්මා සො තත්ථ අනිබ්බත්තිත්වා පිට්ඨිවක්කවාළෙ නිබ්බත්තති. නියතම්චිජාදිට්ඨියා හි සමන්තාගතස්ස භවතො වුට්ඨානං නාම නත්ථී. තාය හි සමන්තාගතස්ස නෙව සග්ගො අත්ථී, න මග්ගො, තස්මා සො සංවට්ටමානවක්කවාළතො අඤ්ඤත්ථ

නිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා පච්චති. කිං පන පිට්ඨිවක්කවාළං න ඤායතීති? ඤායති. තස්මිං ඤායමානෙපි එස ආකාසෙ එකස්මිං පදෙසෙ පච්චති''ති වදන්ති.

වස්සුපච්ඡෙදතො පන උද්ධං දීඝස්ස අද්ධුනො අච්චයෙන දුතියො සූරියො පාතුභවති, පාතුභූතෙ පන තස්මිං නෙව රත්තිපරිච්ඡෙදො, න දිවාපරිච්ඡෙදො පඤ්ඤායති. එකො සූරියො උට්ඨෙති, එකො අත්ථං ගච්ඡති, අච්චිජින්නසූරියසන්නාපොව ලොකො හොති. යථා ව කප්පවුට්ඨානකාලතො පුබ්බෙ උප්පන්නසූරියවිමානෙ සූරියදෙවපුත්තො හොති, එවං කප්පවිනාසකසූරියෙ නත්ථි. කප්පවුට්ඨානකාලෙ පන යථා අඤ්ඤෙ කාමාවචරදෙවා, එවං සූරියදෙවපුත්තොපි ඤානං නිබ්බත්තෙන්වා බ්‍රහ්මලොකං උපපජ්ජති. සූරියමණ්ඩලං පන පහස්සරතරඤ්චෙව තෙජවත්තතරඤ්ච හුත්වා පවත්තති. තං අන්තරධායිත්වා අඤ්ඤමෙව උප්පජ්ජතීති අපරෙ. තත්ථ පකතිසූරියෙ වත්තමානෙ ආකාසෙ වලාහකාපි ධූමසිඛාපි වත්තන්ති, කප්පවිනාසකසූරියෙ වත්තමානෙ විගතධූමවලාහකං ආදාසමණ්ඩලං විය නිමිමලං නහං හොති. යපෙත්වා පඤ්ච මහානදියො සෙසකුන්නදිආදීසු උදකං සුස්සති.

තතොපි දීඝස්ස අද්ධුනො අච්චයෙන තතියො සූරියො පාතුභවති, යස්ස පාතුභාවා මහානදියොපි සුස්සන්ති.

තතොපි දීඝස්ස අද්ධුනො අච්චයෙන චතුත්ථො සූරියො පාතුභවති, යස්ස පාතුභාවා හිමවති මහානදීනං පහවා සීහප්පපාතදහො මන්දාකිනීදහො කණ්ණුමුණ්ඩදහො රථකාරදහො අනොතත්තදහො ඡද්දන්තදහො කුණාලදහොති ඉමෙ සත්ත මහාසරා සුස්සන්ති.

තතොපි දීඝස්ස අද්ධුනො අච්චයෙන පඤ්චමො සූරියො පාතුභවති, යස්ස පාතුභාවා අනුපුබ්බෙන මහාසමුද්දෙ අභිගුලිපබ්බතෙමනමත්තම්පි උදකං න සණ්ඨාති.

තතොපි දීඝස්ස අද්ධුනො අච්චයෙන ඡට්ඨො සූරියො පාතුභවති, යස්ස පාතුභාවා සකලවක්කවාළං එකධූමං හොති පරියාදින්නසිනෙහං ධූමෙන. යාය හි ආපොධාතුයා තත්ථ තත්ථ පථව්ධාතු ආබන්ධත්තා සම්පිණ්ඩිතා හුත්වා තිට්ඨති, සා ඡට්ඨසූරියපාතුභාවෙන පරික්ඛයං ගච්ඡති. යථා විදං, එවං කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාළානිපි.

තතොපි දීඝස්ස අද්ධුනො අච්චයෙන සත්තමො සූරියො පාතුභවති, යස්ස පාතුභාවා සකලවක්කවාළං එකජාලං හොති සද්ධං කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාළෙහි, යොජනසතිකාදිහෙදානි සිනෙරුකුටානි පලුජ්ජිත්වා ආකාසෙයෙව අන්තරධායන්ති. සා අග්ගිජාලා උට්ඨහිත්වා වාතුමහාරාජිකෙ ගණ්හාති. තත්ථ කනකවිමානරතනවිමානමණ්ඩවිමානානි ඤාපෙත්වා තාවතිංසභවනං ගණ්හාති. එතෙනෙවූපායෙන යාව පයමජ්ඣානභූමිං ගණ්හාති, තත්ථ තයොපි බ්‍රහ්මලොකෙ ඤාපෙත්වා ආහස්සරෙ ආහව්ව තිට්ඨති. සා යාව අණුමත්තම්පි සඞ්ඛාරගතං අත්ථි,

තාව න නිබ්බායති. සබ්බසංඛාරපරික්ඛයා පන සජ්ජිතෙලජ්ඣාපනග්ගිසිංඛා විය ඡාරිකම්පි අනවසෙසෙත්වා නිබ්බායති. හෙට්ඨාආකාසෙන සහ උපරිආකාසො එකො හොති මහත්ධකාරො.

එවං එකමසඤ්ඤායාං එකඤ්ඤායාං භුත්වා යිතෙ ලොකසන්තිවාසෙ ලොකස්ස සංශ්ඨානත්ථාය දෙවො වස්සිතුං ආරහති, ආදිතොව අන්තරට්ඨකෙ නිමපාතො විය හොති. තතො කණුමත්තා තණ්ඩුලමත්තා මුග්ගමාසබ්දරආමලකඵලාලුකකුම්භණ්ඩඅලාබ්ධමත්තා උදකධාරා භුත්වා අනුක්කමෙන උසහද්වෙඋසහඅභිසංගාචුතගාචුතඅභිසංයොජනයොජනද්විකා...පෙ.... යොජනසතයොජනසහස්සමත්තා භුත්වා කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලගබ්භන්තරං යාව අවිනට්ඨබ්බුග්ගලොකා පුරෙත්වා අන්තරධායති. තං උදකං හෙට්ඨා ව තිරියඤ්ච වාතො සමුට්ඨහිත්වා සනං කරොති පරිවට්ටමං පදුමිනීපත්තෙ උදකබිත්දුසදිසං.

කථං තාවමහත්තං උදකරාසිං සනං කරොතිති වෙ? විවරසම්පදානතො වාතස්සාති. තඤ්ඤිස්ස තභිං තභිං විවරං දෙති. තං එවං වාතෙන සම්පිණ්ඩියමානං සනං කරියමානං පරික්ඛයමානං අනුපුබ්බෙන හෙට්ඨා ඔතරති. ඔතිණ්ණෙ ඔතිණ්ණෙ උදකෙ බ්බුග්ගලොකට්ඨානෙ බ්බුග්ගලොකො, උපරිවතුකාමාවචරදෙවලොකට්ඨානෙ ව දෙවලොකා පාතුභවන්ති. වාතුමහාරාජිකතාවතිංසභවනානි පන පථවිසම්බන්ධතාය න තාව පාතුභවන්ති. පුරිමපථවිට්ඨානං ඔතිණ්ණෙ පන බලවවාතා උප්පජ්ජන්ති, තෙ තං පිහිතද්වාරෙ ධම්මකරණෙ යිතඋදකම්ච නිරුස්සාසං කත්වා රුමිහන්ති. මධුරොදකං පරික්ඛයං ගව්ඡමානං උපරි රසපථවිං සමුට්ඨාපෙති, උදකපිට්ඨෙ උප්පලිනීපත්තං විය පථවි සංශ්ඨාති. සා වණ්ණසම්පන්නා වෙව හොති ගන්ධරසසම්පන්නා ව නිරුදකපායාසස්ස උපරි පටලං විය. එත්ථ පන මහාබොධිපල්ලඤ්ඤායාං විනස්සමානෙ ලොකෙ පච්ඡා විනස්සති, සංශ්ඨහමානෙ පඨමං සංශ්ඨහතිති වෙදිතබ්බං.

තදා ව ආහස්සරබ්බුග්ගලොකෙ පඨමතරාහිනිබ්බත්තා සත්තා ආයුක්ඛයා වා පුඤ්ඤක්ඛයා වා තතො වචිත්වා ඔපපාතිකා භුත්වා ඉදුපපජ්ජන්ති, තෙ හොන්ති සයංපහා අන්තලික්ඛවරා, තෙ තං රසපථවිං සායිත්වා තණ්හාහිභූතා ආලුප්පකාරකං පරිභුඤ්ජිතුං උපක්කමන්ති. අථ තෙසං සයංපහා අන්තරධායති, අන්ධකාරො හොති. තෙ අන්ධකාරං දිස්වා භායන්ති. තතො තෙසං භයං නාසෙත්වා සුරභාවං ජනයන්තං පරිපුණ්ණපඤ්ඤාසයොජනං සූරියමණ්ඩලං පාතුභවති. තෙ තං දිස්වා “ආලොකං පටිලහිමිහා”ති හට්ඨතුට්ඨා භුත්වා “අම්භාකං භීතානං භයං නාසෙත්වා සුරභාවං ජනයන්තො උට්ඨිතො, තස්මා සූරියො හොතු”ති සූරියොත්ථෙවස්ස නාමං කරොන්ති.

අථ සූරියෙ දිවසං ආලොකං කත්වා අත්ථඤ්ඤාතෙ “යම්පි ආලොකං ලහිමිහ, සොපි නො නට්ඨො”ති පුන භීතා හොන්ති. තෙසං එවං හොති “සාධු වතස්ස, සවෙ අඤ්ඤං ආලොකං ලභෙය්‍යාමා”ති. තෙසං චිත්තං ඤත්වා විය

එකුනපඤ්ඤාසයොජනං චන්දමණ්ඩලං පාතුහවති. තෙ තං දිස්වා හියොයාසො මත්තාය හට්ඨතුට්ඨා හුත්වා “අමිහාකං ඡන්දං ඤත්වා විය උට්ඨිතො, තස්මා චන්දො හොතු” ති චන්දොත්ථෙවස්ස නාමං කරොන්ති.

එවං චන්දිමසුරියෙසු පාතුභූතෙසු නක්ඛත්තානි තාරකරූපානි පාතුහවන්ති, තතො පභුති රත්තින්දිවා පඤ්ඤායන්ති, අනුක්කමෙන ච මාසඬ්ඨමාසඋතුසංචච්ඡරා, චන්දිමසුරියානං පාතුභූතදිවසෙයෙව සිනෙරුවක්කවාලහිමචන්තපබ්බතා දීපසමුද්දා ච පාතුහවන්ති. තෙ ච බො අපුබ්බං අවරිමං එග්ගුණපුණ්ණමදිවසෙයෙව පාතුහවන්ති. කථං? යථා නාම කඬ්ඟුහත්තෙ පච්චමානෙ එකප්පහාරෙතෙව පුබ්බලකා උට්ඨන්ති, එකෙ පදෙසා ථූපථූපා හොන්ති, එකෙ නින්තනින්තා, එකෙ සමසමා, එවමෙව ථූපථූපට්ඨානෙ පබ්බතා හොන්ති, නින්තනින්තට්ඨානෙ සමුද්දා, සමසමට්ඨානෙ දීපාති.

අථ තෙසං සත්තානං රසපථවිං පරිභුඤ්ජන්තානං කම්මෙන එකච්චෙ වණ්ණවත්තො හොන්ති, එකච්චෙ දුබ්බණ්ණා හොන්ති. තත්ථ වණ්ණවත්තො දුබ්බණ්ණෙ අතිමඤ්ඤන්ති, තෙසං අතිමානපච්චයා සාපි රසපථවී අන්තරධායති, භූමිපප්පට්ඨකො පාතුහවති. අථ තෙසං තෙනෙව නයෙන සොපි අන්තරධායති, අථ පදාලතා පාතුහවති. තෙනෙව නයෙන සාපි අන්තරධායති, අකට්ඨපාකො සාලි පාතුහවති අකණො අථුසො සුගන්ධො තණ්ඩුලඵලො. තතො තෙසං භාජනානි උප්පජ්ජන්ති. තෙ සාලිං භාජනෙ යපෙත්වා පාසාණපිට්ඨියං යපෙන්ති, සයමෙව ජාලසිඛා උට්ඨන්තිවා තං පවති. සො හොති ඔදනො සුමනජාතිපුප්ඵසදිසො, න තස්ස සුපෙන වා බ්‍යඤ්ජනෙන වා කරණියං අත්ථි, යං යං රසං භුඤ්ජිතුකාමා හොන්ති, තංතංරසොව හොති. තෙසං තං ඔළාරිකං ආහාරං ආහරයතං තතො පභුති මුත්තකරීසං සඤ්ජායති. තථා හි රසපථවී භූමිපප්පට්ඨකො පදාලතානි ඉමෙ තාව පරිභුත්තා සුධාහාරො විය බුදං විනොදෙන්වා රසහරණිහි රසමෙව පරිබ්‍යුහෙන්තා තිට්ඨන්ති චත්ථුනො සුබ්බමහාවෙන, න නිස්සන්දා, සුබ්බමහාවෙනෙව ගහණින්ධනමෙව ච හොති. ඔදනො පන පරිභුත්තො රසං වඩ්ඪෙන්තොපි චත්ථුනො ඔළාරිකහාවෙනෙව නිස්සන්දං විස්සජ්ජෙන්තො පස්සාවං කරිසඤ්ච උප්පාදෙති.

අථ තෙසං නික්ඛමනත්ථාය වණ්ණමුඛානි පභිජ්ජන්ති. පුරිසස්ස පුරිසභාවො, ඉත්ථියා ඉත්ථිභාවො පාතුහවති. පුරිමත්තහාවෙසු හි පවත්තඋපචාරජ්ඣානානුභාවෙන යාව සත්තසන්තානෙසු කාමරාගො වික්ඛම්භනවෙගෙන සම්මො, න තාව බහලකාමරාගූපනිස්සයානි ඉත්ථිපුරිසින්දියානි පාතුරහෙසු. යදා පනස්ස විච්ඡින්නතාය බහලකාමරාගො ලද්ධාවසරො අහොසි, තදා තදුපනිස්සයානි තානි සත්තානං අත්තහාවෙසු සඤ්ජායංසු, තදා ඉත්ථි පුරිසං, පුරිසො ච ඉත්ථිං අතිවෙලං උපනිජ්ඣායති. තෙසං අතිවෙලං උපනිජ්ඣායනපච්චයා කාමපරිලාහො උප්පජ්ජති, තතො මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්ති. තෙ අසද්ධම්මපටිසෙවනපච්චයා විඤ්ඤාහි ගරහියමානා විහෙයියමානා තස්ස අසද්ධම්මස්ස පටිච්ඡාදනහෙතු අගාරානි කරොන්ති. තෙ අගාරං අජ්ඣාචසමානා අනුක්කමෙන අඤ්ඤතරස්ස අලසජාතිකස්ස සත්තස්ස දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්තා

සන්නිධිං කරොන්ති. තතො පභුති කණොපි ථුසොපි තණ්ඩුලං පරියොනන්ධන්ති,
ලායිතට්ඨානම්පි න පටිවිරුහති.

තෙ සන්නිපතිත්වා අනුත්ථුනන්ති ‘‘පාපකා වත හො ධම්මා සත්තෙසු පාතුභූතා,
මයඤ්ඤි පුබ්බෙ මනොමයා අභුම්භා’’ති, අග්ගඤ්ඤසුත්තෙ (දී. නි. 3.128)
වුත්තනයෙන විත්ථාරෙතබ්බං. තතො මරියාදං යපෙන්ති, අපඤ්ඤතරො සත්තො
අඤ්ඤස්ස භාගං අදින්තං ආදියති, තං ද්වික්ඛත්තුං පරිභාසෙත්වා තතියවාරෙ
පාණිලෙඩ්ඛුදුණ්ඩෙහි පහරන්ති. තෙ එවං අදින්තාදානෙ
කලහමුසාවාදදණ්ඩාදානෙසු උප්පන්නෙසු ව සන්නිපතිත්වා විත්තයන්ති ‘‘යන්ත්‍රුන
මයං එකං සත්තං සම්මන්නෙය්‍යාම, යො නො සම්මා ඛිසිතබ්බං ඛියෙය්‍ය,
ගරහිතබ්බං ගරහෙය්‍ය, පබ්බාපේතබ්බං පබ්බාපෙය්‍ය, මයං පනස්ස සාලීනං
භාගමනුප්පදස්සාමා’’ති. එවං කතසන්නිට්ඨානෙසු පන සත්තෙසු ඉමස්මිං තාව
කප්පෙ අයමෙව භගවා බොධිසත්තභූතො තෙන සමයෙන තෙසු සත්තෙසු
අහිරුපතරො ව දස්සනීයතරො ව මහෙසක්ඛතරො ව බුද්ධිසම්පන්නො පටිබලො
නිග්ගහපග්ගහං කාතුං. තෙ තං උපසඬකමිත්වා යාවිත්වා සම්මන්තිංසු. සො තෙන
මහාජනෙන සම්මතොති මහාසම්මතො, බෙත්තානං අධිපතීති ඛත්තියො, ධම්මෙන
සමෙන පරෙසං රඤ්ජෙතීති රාජාති තිහි නාමෙහි පඤ්ඤායිත්ථ. යඤ්ඤි ලොකෙ
අවිජරියට්ඨානං, බොධිසත්තොව තත්ථ ආදිපුරිසොති එවං බොධිසත්තං ආදිං කත්වා
ඛත්තියමණ්ඩලෙ සණ්ඨිතෙ අනුපුබ්බෙන බ්‍රාහ්මණාදයොපි වණ්ණා සණ්ඨහිංසු.

තත්ථ කප්පවිනාසකමහාමෙසතො යාව ජාලොපච්ඡෙදො,
ඉදමෙකමසඬබ්බෙය්‍යං සංවට්ටොති වුවිවති. කප්පවිනාසකජාලොපච්ඡෙදතො යාව
කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලපරිපූරකො සම්පත්තිමහාමෙසො, ඉදං
දුතියමසඬබ්බෙය්‍යං සංවට්ටට්ඨායීති වුවිවති. සම්පත්තිමහාමෙසතො යාව
වන්දිමසුරියපාතුභාවො, ඉදං තතියමසඬබ්බෙය්‍යං විවට්ටොති වුවිවති.
වන්දිමසුරියපාතුභාවතො යාව පුන කප්පවිනාසකමහාමෙසො, ඉදං
චතුත්ථමසඬබ්බෙය්‍යං විවට්ටට්ඨායීති වුවිවති. විවට්ටට්ඨායීඅසඬබ්බෙය්‍යං
චතුසට්ඨිඅන්තරකප්පසඬගහං. ‘‘විසතිඅන්තරකප්පසඬගහ’’න්ති කෙවි.
සෙසාසඬබ්බෙය්‍යානි කාලතො තෙන සමප්පමාණානෙව. ඉමානි චත්තාරි
අසඬබ්බෙය්‍යානි එකො මහාකප්පො හොති. එවං තාව අග්ගිනා විනාසො ව
සණ්ඨහනඤ්ච වෙදිතබ්බං.

යස්මිං පන සමයෙ කප්පො උදකෙන නස්සති, ආදිතොව
කප්පවිනාසකමහාමෙසො වුට්ඨහිත්වාති පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං.
අයං පන විසෙසො – යථා තත්ථ දුතියසුරියො, එවමිධ කප්පවිනාසකො
බාරුදකමහාමෙසො වුට්ඨාති. සො ආදිතො සුබ්බමං සුබ්බමං වස්සන්තො අනුක්කමෙන
මහාධාරාහි කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලානං පුරෙන්නො වස්සති. බාරුදකෙන
චුට්ඨචුට්ඨා පථවිපබ්බතාදයො විලීයන්ති, උදකං සමන්තතො වාතෙහි ධාරීයති.
පථවියා හෙට්ඨිමන්තතො පභුති යාව දුතියප්ඤ්ඤානභූමිං උදකං ගණ්හාති. තෙන හි
බාරුදකෙන චුට්ඨචුට්ඨා පථවිපබ්බතාදයො උදකෙ පක්ඛිත්තලොණසක්ඛරා විය

විලියන්තෙව, තස්මා පථවිසන්ධාරකඋදකෙන සද්ධිං එකුදකමෙව තං හොතිති කෙවි. අපරෙ පන “පථවිසන්ධාරකඋදකං තං සන්ධාරකවායුක්ඛන්ධඤ්ච අනවසෙසතො විනාසෙත්වා සබ්බත්ථ සයමෙව එකො සනභූතො තිට්ඨති” ති වදන්ති, තං යුත්තං. උපරි පන ඡපි බ්‍රහ්මලොකෙ විලියාපෙත්වා සුභකිණ්හෙ ආභවිව තිට්ඨති, තං යාව අණුමත්තමිපි සඬ්ඛාරගතං අත්ථි, තාව න වූපසම්මති, උදකානුගතං පන සබ්බං සඬ්ඛාරගතං අභිභවිත්වා සහසා වූපසම්මති, අන්තරධානං ගච්ඡති. හෙට්ඨාආකාසෙන සහ උපරිආකාසො එකො හොති මහන්ධකාරොති සබ්බං චුත්තසදිසං. කෙවලං පනිධ ආභස්සරබ්‍රහ්මලොකං ආදිං කත්වා ලොකො පාතුහවති. සුභකිණ්හතො වවිත්වා ආභස්සරට්ඨානාදීසු සත්තා නිබ්බත්තන්ති. තත්ථ කප්පවිනාසකමහාමෙසතො යාව කප්පවිනාසකඛාරුදකොපච්ඡෙදො, ඉදමෙකමසඬ්ඛොයාං. උදකුපච්ඡෙදතො යාව සම්පත්තිමහාමෙසො, ඉදං දුතියමසඬ්ඛොයාං. සම්පත්තිමහාමෙසතො යාව චන්දිමසුරියපාතුහාවො, ඉදං තතියමසඬ්ඛොයාං. චන්දිමසුරියපාතුහාවතො යාව කප්පවිනාසකමහආමෙසො, ඉදං චතුත්ථමසඬ්ඛොයාං. ඉමානි චත්තාරි අසඬ්ඛොයානි එකො මහාකප්පො හොති. එවං උදකෙන විනාසො ව සණ්ඨහනඤ්ච වෙදිතබ්බං.

යස්මිං සමයෙ කප්පො වාතෙන නස්සති, ආදිතොව කප්පවිනාසකමහාමෙසො වුට්ඨහිත්වාති පුබ්බෙ චුත්තනායෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. අයං පන විසෙසො – යථා තත්ථ දුතියසුරියො, එවමිධ කප්පවිනාසනත්ථං වාතො සමුට්ඨාති. සො පයමං පුලරජං උට්ඨාපෙති, තතො සණ්ඨරජං සුබ්‍රමවාලිකං පුලවාලිකං සක්ඛරපාසාණාදයොති යාවකුටාගාරමත්තෙ පාසාණෙ විසමට්ඨානෙ ධීතමහාරුක්ඛෙ ව උට්ඨාපෙති. තෙ පථවිතො නහමුග්ගතා න පුන පතන්ති, තත්ථෙව චුණ්ණවිචුණ්ණා හුත්වා අභාවං ගච්ඡන්ති. අථානුක්කමෙන හෙට්ඨා මහාපථවියා වාතො සමුට්ඨහිත්වා පථවිං පරිවත්තෙත්වා උද්ධං මූලං කත්වා ආකාසෙ බිපති. යොජනසතස්පමාණාපි පථවිස්පදෙසා ද්වියොජනතියොජනවතුයොජනපඤ්චයොජනජයොජනසත්තයොජනස්පමාණාපි පහිජ්ජිත්වා වාතවෙගුක්ඛිත්තා ආකාසෙයෙව චුණ්ණවිචුණ්ණා හුත්වා අභාවං ගච්ඡන්ති. වක්කවාළපබ්බතමිපි සිනෙරුපබ්බතමිපි වාතො උක්ඛිජිත්වා ආකාසෙ බිපති. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අභිභන්ත්වා චුණ්ණවිචුණ්ණා හුත්වා විනස්සන්ති. එතෙනෙවුපායෙන භූමිට්ඨකවිමානානි ව ආකාසට්ඨකවිමානානි ව විනාසෙත්තො ඡකාමාවචරදෙවලොකෙ විනාසෙත්වා කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාළානි විනාසෙති. තත්ථ වක්කවාළා වක්කවාළෙහි, හිමවන්තා හිමවන්තෙහි, සිනෙරු සිනෙරුහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සමාගන්ත්වා චුණ්ණවිචුණ්ණා හුත්වා විනස්සන්ති. පථවිතො යාව තතියජ්ඣානභූමි වාතො ගණ්හාති, නවපි බ්‍රහ්මලොකෙ විනාසෙත්වා වෙහස්ඵලෙ ආභවිව තිට්ඨති. එවං පථවිසන්ධාරකඋදකෙන තංසන්ධාරකවාතෙන ව සද්ධිං සබ්බසඬ්ඛාරගතං විනාසෙත්වා සයමිපි විනස්සති අවට්ඨානස්ස කාරණාභාවතො. හෙට්ඨාආකාසෙන සහ උපරිආකාසො එකො හොති මහන්ධකාරොති සබ්බං චුත්තසදිසං. ඉධ පන සුභකිණ්හබ්‍රහ්මලොකං ආදිං කත්වා ලොකො පාතුහවති. වෙහස්ඵලතො වවිත්වා සුභකිණ්හට්ඨානාදීසු සත්තා නිබ්බත්තන්ති. තත්ථ කප්පවිනාසකමහාමෙසතො යාව කප්පවිනාසකවාතුපච්ඡෙදො,

ඉදමෙකමසඩ්බොයායං. වාතුපච්ඡේදනො යාච සම්පත්තිමහාමෙසො, ඉදං දුතියමසඩ්බොයායාන්තිආදි චුත්තනයමෙව. එවං වාතෙන විනාසො ච සංශ්ඨහනඤ්ච වෙදිතබ්බං.

අථ කිංකාරණා එවං ලොකො විනස්සති. යදිපි හි සඩ්බාරානං අහෙතුකො සරසනිරොධො විනාසකාභාවතො, සන්තානනිරොධො පන හෙතුචිරහිතො නත්ථි. යථා තං සත්තනිකායෙසුති භාජනලොකස්සපි සහෙතුකෙන විනාසෙන භවිතබ්බං, තස්මා කිමෙවං ලොකවිනාසෙ කාරණන්ති? අකුසලමූලං කාරණං. යථා හි තත්ථ නිබ්බත්තනකසත්තානං පුඤ්ඤබලෙන පයිමං ලොකො විවට්ටති, එවං තෙසං පාපකම්මබලෙන සංවට්ටති, තස්මා අකුසලමූලෙසු උස්සන්තෙසු එවං ලොකො විනස්සති. යථා හි රාගදොසමොහානං අධිකභාවෙන යථාක්කමං රොගන්තරකප්පො සත්ථන්තරකප්පො දුබ්භික්ඛන්තරකප්පොති ඉමෙ තිව්ධා අන්තරකප්පා විවට්ටට්ඨායිමිති අසඩ්බොයාකප්පෙ ඡායන්ති. එවමෙනෙ යථාචුත්තා තයො සංවට්ටා රාගාදීනං අධිකභාවෙනෙව භොන්ති.

තත්ථ රාගෙ උස්සන්තතරෙ අග්ගිනා විනස්සති, දොසෙ උස්සන්තතරෙ උදකෙන විනස්සති. දොසෙ හි උස්සන්තතරෙ අධිකතරෙන දොසෙන විය තික්ඛතරෙන බාරුදකෙන විනාසො යුත්තොති. කෙච් පන “දොසෙ උස්සන්තතරෙ අග්ගිනා, රාගෙ උදකෙනා” ති වදන්ති, තෙසං කිර අයමධිප්පායො – පාකට්ඨසත්තුසදිසස්ස දොසස්ස අග්ගිසදිසතා, අපාකට්ඨසත්තුසදිසස්ස රාගස්ස බාරුදකසදිසතා ච යුත්තාති. මොහෙ පන උස්සන්තතරෙ වාතෙන විනස්සති. එවං විනස්සන්තොපි ච නිරන්තරමෙව සත්ත වාරෙ අග්ගිනා නස්සති, අට්ඨමෙ වාරෙ උදකෙන, පුන සත්ත වාරෙ අග්ගිනා, අට්ඨමෙ උදකෙනාති එවං අට්ඨමෙ අට්ඨමෙ වාරෙ විනස්සන්තො සත්තක්ඛන්තුං උදකෙන විනස්සිත්වා පුන සත්ත වාරෙ අග්ගිනා නස්සති. එත්තාවතා තෙසට්ඨි කප්පා අතීතා භොන්ති. එත්ථන්තරෙ උදකෙන නස්සනවාරං සම්පත්තම්පි පටිබාහිත්වා ලද්ධොකාසො වාතො පරිපුණ්ණවතුසට්ඨිකප්පායුකෙ සුභකිණ්හෙ විද්ධංසෙන්තො ලොකං විනාසෙති. එත්ථ පන රාගො සත්තානං බහුලං පවත්තතීති අග්ගිවසෙන බහුසො ලොකවිනාසො වෙදිතබ්බො. ඉති එවං ඉමෙහි කාරණෙහි විනස්සිත්වා සංශ්ඨහන්තං සංශ්ඨහිත්වා ධීතඤ්ච ඔකාසලොකං භගවා යාථාවතො අවෙදිති එවම්පිස්ස සබ්බථා ඔකාසලොකො විදිතොති දට්ඨබ්බං.

යං පන හෙට්ඨා චුත්තං “සබ්බථා විදිතලොකත්තා ලොකවිදු” ති, ඉදානි තං නිගමෙන්නො ආහ “එවං සබ්බථා විදිතලොකත්තා ලොකවිදු” ති. තත්ථ සබ්බථාති ලක්ඛණාදිප්පහෙදනො සඩ්බාරලොකස්ස, ආසයාදිප්පහෙදනො සත්තලොකස්ස, පරිමාණසංශ්ඨානාදිප්පහෙදනො ඔකාසලොකස්සාති එවං සබ්බප්පකාරෙන විදිතලොකත්තාති අත්ථො.

ඉදානි අනුත්තරොති පදස්ස අත්ථං සංවණ්ණෙන්තො ආහ “අත්තනො පන ගුණෙහි” තිආදි. තත්ථ අත්තනොති නිස්සක්කත්ථෙ සාම්චචනමෙතං, අත්තනොති අත්ථො. ගුණෙහි අත්තනො විසිට්ඨතරස්සාති සම්බන්ධො. තරග්ගහණඤ්චෙත්ථ

“අනුත්තරො” ති පදස්ස අත්ථනිද්දෙසතාය කතං, න විසිට්ඨස්ස කස්සපි අත්ථිතාය. සදෙවකෙ හි ලොකෙ සදිසකප්පොපි නාම කොපි තථාගතස්ස නත්ථි, කුතො සදිසො, විසිට්ඨෙ පන කා කථා. කස්සපීති කස්සපිපි. අභිභවතීති සීලසම්පදාය උපනිස්සයභූතානං හිරොත්තප්පමෙත්තාකරුණානං විසෙසපච්චයානං සද්ධාසතිවීරියපඤ්ඤානඤ්ච උක්කංසප්පත්තියා සමුදාගමනො පට්ඨාය න අඤ්ඤසාධාරණො සවාසනපටිපක්ඛස්ස පභිනත්තා උක්කංසපාරම්ප්පත්තො සත්ථු සීලගුණො, තෙන භගවා සදෙවකං ලොකං අඤ්ඤදත්ථු අභිභුයා පවත්තති, න සයං කෙනවි අභිභුයාතීති අධිප්පායො. එවං සමාධිගුණාදීසුපි යථාරහං වත්තබ්බං. සීලාදයො වෙතෙ ලොකියලොකුත්තරම්ස්සකා වෙදිතබ්බා, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං පන ලොකියං කාමාවචරමෙව.

යදි එවං කථං තෙන සදෙවකං ලොකං අභිභවතීති? තස්සපි ආනුභාවතො අසදිසත්තා. තම්පි හි විසයතො පවත්තිතො පවත්තිආකාරතො ව උත්තරිතරමෙව. තඤ්ඤි අනඤ්ඤසාධාරණං සත්ථු විමුත්තිගුණං ආරබ්භ පවත්තති, පවත්තමානඤ්ච අතක්කාවචරං පරමගම්හිරං සණ්ඨං සුබ්බමං සාතිසයං පටිපක්ඛධම්මානං සුප්පභිනත්තා සුට්ඨු පාකටං විභූතතරං කත්වා පවත්තති, සම්මදෙව ව වසිභාවස්ස පාපකත්තා භවභිගපරිවාසස්ස ව අතිපරිත්තකත්තා ලහු ලහු පවත්තතීති.

එවං සීලාදිගුණෙහි භගවතො උත්තරිතරස්ස අභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි සදිසස්සපි අභාවං දස්සෙතුං “සීලගුණෙහි අසමො” තිආදි චුත්තං. තත්ථ අසමොති එකස්මිං කාලෙ නත්ථි එතස්ස සීලාදිගුණෙන සමො සදිසොති අසමො. තථා අසමෙහි සමො අසමසමො. අසමා වා සමා එතස්සාති අසමසමො. සීලාදිගුණෙන නත්ථි එතස්ස පටිමාති අප්පටිමො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. තත්ථ උපමාමත්තං පටිමා, සදිසුපමා පටිභාගො, යුගග්ගාභවසෙන යීතො පටිපුග්ගලොති වෙදිතබ්බො.

න ඛො පනාහං භික්ඛවෙ සමනුපස්සාමීතිආදීසු මම සමන්තවක්ඛුනා භත්ථතලෙ ආමලකං විය සබ්බං ලොකං පස්සන්තොපි තත්ථ සදෙවකෙ...පෙ.... පජාය අත්තනො අත්තනො සීලසම්පන්නතරං සම්පන්නතරසීලං කඤ්චිපි පුග්ගලං න ඛො පන පස්සාමි තාදිසස්ස අභාවතොති අධිප්පායො.

අග්ගප්පසාදසුත්තාදීනීති එත්ථ –

“යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා චතුප්පදා වා ඛුප්පදා වා රුපිතො වා අරුපිතො වා සඤ්ඤිතො වා අසඤ්ඤිතො වා නෙවසඤ්ඤිතාසඤ්ඤිතො වා, තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො. යෙ, භික්ඛවෙ, බුද්ධෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා. අග්ගෙ ඛො පන පසන්නානං අග්ගො විපාකො භොතී” ති (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90) –

ඉදං අග්ගප්පසාදසුත්තං. ආදි-සද්දෙන –

“සදෙවකෙ, හික්බවෙ, ලොකෙ...පෙ.... සදෙවමනුස්සාය තථාගතො
අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථු දසො වසවත්තී, තස්මා තථාගතොති
වුච්චති”ති (අ. නි. 4.23; දී. නි. 3.188) –

එවමාදීති සුත්තපදානි වෙදිතබ්බානි. ආදිකා ගාථායොති –

“අභඤ්ඤි අරහා ලොකෙ, අහං සත්ථා අනුත්තරො;
එකොමහි සම්මාසම්බුද්ධො, සීහිභූතොස්මි නිබ්බුතො. (මහාව. 11; ම. නි.
1.285; 2.341);

“දන්තො දමයනං සෙට්ඨො, සන්තො සමයනං ඉසි;
මුත්තො මොවයනං අග්ගො, තිණ්ණො තාරයනං වරො. (ඉතිවු. 112)

“නයිමස්මිං ලොකෙ පරස්මිං වා පන,
බුද්ධෙන සෙට්ඨො සදිසො ව විජ්ජති;
ආහුනෙය්‍යානං පරමාහුතිං ගතො,
පුඤ්ඤත්ථිකානං විපුලජඵලෙසින”ති. (වි. ව. 1047; කථා. 799) –

එවමාදිකා ගාථා විත්ථාරෙතබ්බා.

පුරිසදම්මසාරථීතිආදීසු දම්තබ්බාති දම්මා, දම්තුං අරහරූපා. පුරිසා ව තෙ දම්මා
වාති පුරිසදම්මා. විසෙසනස්ස චෙත්ථ පරනිපාතං කත්වා නිද්දෙසො, දම්මපුරිසාති
අත්ථො. “සතිපි මාතුගාමස්සපි දම්මභාවෙ පුරිසග්ගහණං
උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙනා”ති වදන්ති. සාරෙතීති ඉමස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ
“දමෙති”තිආදි. තත්ථ දමෙතීති සමෙති, කායසමාදීහි යොජෙතීති අත්ථො. තං පන
කායසමාදීහි යොජනං යථාරහං තදඛිගවිනයාදීසු පතිට්ඨාපනං භොතීති ආහ
“විනෙතීති චුත්තං භොතී”ති. අදන්තාති ඉදං සබ්බෙන සබ්බං දමනං අනුපගතා
පුරිසදම්මාති චුත්තාති කත්වා චුත්තං. යෙ පන විජ්ජකතදම්මභාවා සබ්බථා
දමෙතබ්බතං නාතිවත්තා, තෙපි පුරිසදම්මා එව, යතො තෙ සත්ථා දමෙති. භගවා හි
විසුද්ධසිලස්ස පට්මජ්ඣානං ආවික්ඛති, පට්මජ්ඣානලාභිනො
දුතියජ්ඣානන්තිආදීනා තස්ස තස්ස උපරුපරි විසෙසං ආවික්ඛන්නො එකදෙසෙන
දන්තෙපි සමෙති. තෙනෙව චුත්තං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.139) “අපි ව සො
භගවා විසුද්ධසිලාදීනං පට්මජ්ඣානාදීනි සොතාපන්නාදීනඤ්ච
උත්තරිමග්ගජ්ජපට්පදං ආවික්ඛන්නො දන්තෙපි දමෙතියෙවා”ති. අථ වා සබ්බෙන
සබ්බං අදන්තා එකදෙසෙන දන්තා ව ඉධ අදන්තග්ගහණෙනෙව සඛිගහිතාති
වෙදිතබ්බං. දමෙතුං යුත්තාති දමනාරහා.

තිරච්ඡානපුරිසාතිආදීසු උද්ධං අනුග්ගන්ත්වා තිරියං අඤ්චිතා ගතා වඩ්ඪිතාති
තිරච්ඡානා, දෙවමනුස්සාදයො විය උද්ධං දීසං අහුත්වා තිරියං දීසාති අත්ථො.
තිරච්ඡානායෙව පුරිසා තිරච්ඡානපුරිසා. මනස්ස උස්සන්නතාය මනුස්සා.

සතිසූරභාවබ්‍රහ්මවරියයොග්‍යතාදිගුණවසෙන උපවිතමානසා උක්කට්ඨගුණවිත්තා.
කෙ පන තෙ? ජම්බුදීපවාසිනො සත්තවිසෙසා. තෙනාහ භගවා –

“තීහි, භික්ඛවෙ, යානෙහි ජම්බුදීපකා මනුස්සා උත්තරකුරුකෙ ව
මනුස්සෙ අධිග්ගණ්හන්ති දෙවෙ ව තාවතිංසෙ. කතමෙහි තීහි? සූරා
සතිමන්තො ඉධ බ්‍රහ්මවරියවාසො” ති (අ. නි. 9.21).

තථා හි බුද්ධා භගවන්තො පච්චෙකබුද්ධා අග්ගසාවකා මහාසාවකා
චක්කවත්තිනො අඤ්ඤෙ ව මහානුභාවා සත්තා තත්ථෙව උප්පජ්ජන්ති. තෙහි
සමානරූපාදිතාය පන සද්ධිං පරිත්තදීපවාසිහි ඉතරමහාදීපවාසිනොපි
මනුස්සාත්ථෙව පඤ්ඤායංසුති එකෙ. අපරෙ පන භණන්ති – ලොහාදීහි ව
අලොහාදීහි ව සහිතස්ස මනස්ස උස්සන්තතාය මනුස්සා. යෙ හි සත්තා
මනුස්සජාතිකා, තෙසු විසෙසතො ලොහාදයො අලොහාදයො ව උස්සන්තා, තෙ
ලොහාදිඋස්සන්තතාය අපායමග්ගං, අලොහාදිඋස්සන්තතාය සුගතිමග්ගං
නිබ්බානගාමිමග්ගඤ්ච පුරෙන්නි, තස්මා ලොහාදීහි අලොහාදීහි ව සහිතස්ස මනස්ස
උස්සන්තතාය පරිත්තදීපවාසිහි සද්ධිං චතුමහාදීපවාසිනො සත්තවිසෙසා මනුස්සාති
වුච්චන්ති. ලොකියා පන “මනුනො අපච්චභාවෙන මනුස්සා” ති වදන්ති. මනු නාම
පයමකජිපිකො ලොකමරියාදාය ආදිභූතො භිතාහිතවිධායකො සත්තානං
පිතුට්ඨානියො, යො සාසනෙ මහාසම්මතොති වුච්චති, පච්චක්ඛතො පරම්පරාය ව
තස්ස ඔවාදානුසාසනියං ධීතා තස්ස පුත්තසදිසතාය මනුස්සා මානුසාති ව වුච්චන්ති.
තතො එව හි තෙ මාණවා “මනුජා” ති ව වොහරීයන්ති, මනුස්සා ව තෙ පුරිසා වාති
මනුස්සපුරිසා.

අමනුස්සපුරිසාති එත්ථ න මනුස්සාති අමනුස්සා. තංසදිසතා එත්ථ ජොතීයති.
තෙන මනුස්සත්තමත්තං නත්ථී, අඤ්ඤං සමානන්ති යක්ඛාදයො අමනුස්සාති
අධිජපෙතා. න යෙ කෙචි මනුස්සෙහි අඤ්ඤෙ, තථා තිරච්ඡානපුරිසානං විසුං ගහණං
කතං. යක්ඛාදයො එව ව නිද්දිට්ඨා. අපලාලො හිමවන්තවාසී, වුළොදරමහොදරා
නාගදීපවාසිනො, අග්ගිසිඛධුමසිඛා සිහළදීපවාසිනො නිබ්බිසා කතා දොසවිසස්ස
විනොදනෙන. තෙනාහ “සරණෙසු ව සීලෙසු ව පතිට්ඨාපිතා” ති. කුට්ඨන්තාදයොති
ආදි-සද්දෙන සොරමුඛඋපාලිගහපතිආදීනං සඬගහො දට්ඨබ්බො. සක්කාදයොති
ආදි-සද්දෙන අජකලාපයක්ඛකබ්‍රහ්මාදීනං සඬගහො දට්ඨබ්බො. එතෙසං පන
දමනං තත්ථ තත්ථ වුත්තනෙයෙනෙව සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති අතිජපපඤ්චභාවතො
ඉධ න වුච්චති. ඉදඤ්චෙත්ථ සුත්තං විත්ථාරෙතබ්බන්ති ඉදං කෙසිසුත්තං “විනීතා
විචිත්‍රෙහි විනයනුපායෙහි” ති එතස්මිං අත්ථෙව විත්ථාරෙතබ්බං යථාරහං සණ්භාදීහි
උපායෙහි විනයනස්ස දීපනතො.

අත්ථපදන්ති අත්ථාහිබ්‍යඤ්ජනකං පදං, වාක්‍යන්ති අත්ථො. වාක්‍යෙන හි
අත්ථාහිබ්‍යන්ති, න නාමාදිපදමත්තෙන, එකපදභාවෙන ව අනඤ්ඤාසාධාරණො
සත්ථු පුරිසදම්මසාරථිභාවො දස්සිතො භොති. තෙනාහ “භගවා හී” තිආදි. අට්ඨ
දිසාති අට්ඨ සමාපත්තියො. තා හි අඤ්ඤාමඤ්ඤං සම්බන්ධාපි අසංකිණ්ණභාවෙන

දිස්සන්ති අපදිස්සන්ති, දිසා වියාති වා දිසා. අසජ්ජමානානි න සජ්ජමානා වසිභාවජ්ජත්තියා නිස්සඬ්ඨවාරා. ධාවන්තීති ජවනවුත්තියොගතො ධාවන්ති. එකංයෙව දිසං ධාවතීති අත්තනො කායං අපරිවත්තන්තොති අධිජ්ජායො, සත්ථාරා පන දමිතා පුරිසදම්මා එකිරියාපටෙනෙව අට්ඨ දිසා ධාවන්ති. තෙනාහ “එකපල්ලඬකෙනෙව නිසින්තා”ති. අට්ඨ දිසාති ව නිදස්සනමත්තමෙතං ලොකියෙහි අගතපුබ්බං නිරොධසමාපත්තිදිසං අමතදිසඤ්ච පක්ඛන්දනතො.

දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහිතිආදීසු දිට්ඨධම්මො වුව්වති පච්චක්ඛො අත්තභාවො, තත්ථ නියුත්තොති දිට්ඨධම්මිකො, ඉධලොකත්ථො. කම්මකිලෙසවසෙන සම්පරෙතබ්බතො සම්මා ගන්තබ්බතො සම්පරායො, පරලොකො. තත්ථ නියුත්තොති සම්පරායිකො, පරලොකත්ථො. පරමො උත්තමො අත්ථො පරමත්ථො, නිබ්බානං. තෙහි දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි. යථාරහන්ති යථානුරූපං, තෙසු තෙසු අත්ථෙසු යො යො පුග්ගලො යං යං අරහති, තදනුරූපං. අනුසාසනීති විනෙති තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ පතිට්ඨාපෙති. සහ අත්ථෙත වත්තතීති සත්ථො, භණ්ඩමූලෙන වණ්ඨජාය දෙසන්තරං ගච්ඡන්තො ජනසමූහො. හිතූපදෙසාදිවසෙන පරිපාලෙතබ්බො සාසිතබ්බො සො එතස්ස අත්ථීති සත්ථා සත්ථවාහො නිරුත්තිනයෙන. සො විය භගවාති ආහ “සත්ථා වියාති සත්ථා, භගවා සත්ථවාහො”ති.

ඉදානි තමත්ථං නිද්දෙසපාළිනයෙන දස්සෙතුං “යථා සත්ථවාහො”තිආදි වුත්තං. තත්ථ සත්ථෙති සත්ථිකෙ ජනෙ. කං උදකං තාරෙත්ති එත්ථාති කන්තාරො, නිරුදකො අරඤ්ඤප්පදෙසො. රුල්භිවසෙන පන ඉතරොපි අරඤ්ඤප්පදෙසො තථා වුව්වති. වොරකන්තාරන්ති වොරෙහි අධිට්ඨිතකන්තාරං, තථා වාළකන්තාරං. දුබ්භික්ඛකන්තාරන්ති දුල්ලභහික්ඛං කන්තාරං. තාරෙතීති අබ්බෙමන්තට්ඨානං අතික්කාමෙති. උත්තාරෙතීතිආදි උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪෙත්ථා වුත්තං. අථ වා උත්තාරෙතීති බ්බෙමන්තභූමිං උපනෙන්නො තාරෙති. නිත්තාරෙතීති අබ්බෙමන්තට්ඨානතො නික්ඛාමෙන්නො තාරෙති. පතාරෙතීති පරිග්ගහෙත්ථා තාරෙති, භත්ථෙත පරිග්ගහෙත්ථා තාරෙති විය තාරෙතීති අත්ථො. සබ්බම්පෙතං තාරණුත්තාරණාදි බ්බෙමට්ඨානෙ යපනමෙවාති ආහ “බ්බෙමන්තභූමිං සම්පාපෙතී”ති. සත්තෙති වෙනෙයාසත්තෙ. මහාගහනතාය මහානත්ථතාය දුන්නිත්ථරතාය ව ජාතියෙව කන්තාරො ජාතිකන්තාරො, තං ජාතිකන්තාරං.

උක්කට්ඨපරිච්ඡේදවසෙනාති උක්කට්ඨසත්තපරිච්ඡේදවසෙන. දෙවමනුස්සා එව හි උක්කට්ඨසත්තා, න තිරව්ජානාදයො. එතන්ති “දෙවමනුස්සාන”න්ති එතං වචනං. භබ්බපුග්ගලපරිච්ඡේදවසෙනාති සම්මන්තනියාමොක්කමනස්ස යොග්‍යපුග්ගලස්ස පරිච්ඡින්නාවසෙන. භගවතොති නිස්සක්කෙ සාම්චචනං යථා “උපජ්ඣායතො අජ්ඣෙතී”ති. භගවතො සන්තිකෙ වාති අත්ථො. උපනිස්සයසම්පත්තින්ති තිහෙතුකපටිසන්ධිආදිකං මග්ගඵලාධිගමස්ස බලවකාරණං. ගග්ගරායාති ගග්ගරාය නාම රඤ්ඤො දෙවියා, තාය වා කාරිතත්තා “ගග්ගරා”ති ලද්ධනාමාය. සරෙ නිමිත්තං අග්ගහෙසීති “ධම්මො එසො වුව්වතී”ති

ධම්මසඤ්ඤාය සරෙ නිමිත්තං ගණ්ඨි, ගණ්ඨන්තො ව පසන්නචිත්තො පරිසපරියන්තෙ නිපජ්ජී. සන්නිරුමිහිත්වා අට්ඨාසීති තස්ස සීසෙ දණ්ඩස්ස ධ්වනිභාවං අපස්සන්තො තත්ථ දණ්ඩං උජ්ජිලෙත්වා අට්ඨාසී. මණ්ඩුකොපි දණ්ඩෙ ධ්වනෙපි උජ්ජිලිතෙපි ධම්මගතෙන පසාදෙන විස්සරමකරොත්තොව කාලමකාසී. දෙවලොකෙ නිබ්බත්තසත්තානං අයං ධම්මතා, යා “කුතොහං ඉධ නිබ්බත්තො, තත්ථ කින්නු බො කම්මමකාසී”න්ති ආවජ්ජනා. තස්මා අත්තනො පුරිමභවස්ස දිට්ඨන්තා ආහ “අරෙ අහම්පි නාම ඉධ නිබ්බත්තො”ති. භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දිති කතඤ්ඤාතාසංවඩ්ඪිතෙන පෙමගාරවබ්භුමානෙන වන්දි.

ජානන්තොව පුච්ඡිති මහාජනස්ස කම්මඵලං බුද්ධානුභාවඤ්ච පච්චක්ඛං කාතුකාමො භගවා “කො මෙ වන්දති”ති ගාථාය පුච්ඡී. තත්ථ (වි. ව. අට්ඨ. 857) කොති දෙවනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීසු කො, කතමොති අත්ථො. මෙති මම. පාදානීති පාදෙ. ඉද්ධියාති ඉමාය ඵවරුපාය දෙවිද්ධියා. යසසාති ඉමිනා ඵදිසෙන යසෙන ව පරිවාරෙන ව. ජලන්ති විජ්ජොතමානො. අහික්කන්තෙනාති අතිවිය කන්තෙන කාමනීයෙන සුන්දරෙන. වණ්ණෙනාති ඡව්චණ්ණෙන සරීරවණ්ණනිභාය. සබ්බා ඔහාසයං දිසාති සබ්බා දසපි දිසා පහාසෙන්නො, වන්දො විය සුරියො විය ව ඵකොභාසං ඵකාලොකං කරොත්තොති අත්ථො.

ඵචං පන භගවතා පුච්ඡිතො දෙවපුත්තො අත්තානං පචෙදෙන්තො “මණ්ඩුකොහං පුරෙ ආසී”න්ති ගාථමාහ. තත්ථ පුරෙති පුරිමජාතියං. උදකෙති ඉදං තදා අත්තනො උජ්ජත්තිට්ඨානදස්සනං. උදකෙ මණ්ඩුකොති තෙන උද්ධුමාසිකාදිකස්ස ථලෙ මණ්ඩුකස්ස නිවත්තනං කතං හොති. ගාවො වරන්ති ඵත්ථාති ගොවරො, ගුන්තං සාසෙසනට්ඨානං. ඉධ පන ගොවරො වියාති ගොවරො, වාරි උදකං ගොවරො ඵතස්සාති වාරිගොවරො. උදකවාරීපි හි කොචි කච්ඡපාදි අවාරිගොවරොපි හොතීති “වාරිගොවරො”ති විසෙසෙත්වා චුත්තං. තච ධම්මං සුඤ්ඤන්තස්සාති බ්‍රහ්මස්සරෙන කරවීකරුතමඤ්ජුනා දෙසෙන්නස්ස තච ධම්මං “ධම්මො ඵසො චුච්චති”ති සරෙ නිමිත්තග්ගාභවසෙන සුඤ්ඤන්තස්ස. අනාදරෙ වෙනං සාමිච්චනං. අවධි වච්ඡපාලකොති වච්ඡෙ රක්ඛන්තො ගොපාලකදාරකො මම සමීපං ආගන්ත්වා දණ්ඩමොලුබ්භ නිට්ඨන්තො මම සීසෙ දණ්ඩං සන්නිරුමිහිත්වා මං මාරෙසීති අත්ථො.

සිතං කත්වාති “තථා පරිත්තතරෙතපි පුඤ්ඤානුභාවෙන ඵචං අතිවිය උළාරා ලොකියලොකුත්තරසම්පත්තියො ලබ්භන්ති”ති පීතියොමනස්සජානො භාසුරතරධවළවිජ්ජුරන්තදසනබ්බිරණාවළිහි හියොයාසො මත්තාය තං පදෙසං ඔහාසෙන්නො සිතං කත්වා. පීතියොමනස්සවසෙන හි සො –

“මුහුත්තං චිත්තපසාදස්ස, ඉද්ධිං පස්ස යසඤ්ච මෙ;
ආනුභාවඤ්ච මෙ පස්ස, වණ්ණං පස්ස ජුතිඤ්ච මෙ.

“යෙ ව තෙ දීසමද්ධානං, ධම්මං අස්සොසුං ගොතම;

පත්තා තෙ අවලට්ඨානං, යත්ථ ගන්ත්වා න සොවරෙ’’ති. (වි. ව. 859-860)

ඉමා ද්වෙ ගාථා වත්වා පක්කාමි.

යං පන කිඤ්චිති එත්ථ යන්ති අනියමිතවචනං, තථා කිඤ්චිති. පනාති වචනාලඬිකාරමත්තං. තස්මා යං කිඤ්චිති ඤෙය්‍යස්ස අනවසෙසපරියාදානං කතං හොති. පනාති වා විසෙසත්ථදීපකො නිපාතො. තෙන “සම්මාසම්බුද්ධො”ති ඉමිනා සඬ්ඛෙපතො විත්ථාරතො ව සත්ථු චතුසච්චාභිසම්බොධො වුත්තො. බුද්ධොති පන ඉමිනා තදඤ්ඤස්සපි ඤෙය්‍යස්ස අවබොධො. පුරිමෙන වා සත්ථු පටිවෙධඤාණානුභාවො, පච්ඡිමෙන දෙසනාඤාණානුභාවො. පී-ති උපරි වුවිච්චානො විසෙසො ජොතියති. විමොක්ඛන්තිකඤාණවසෙනාති එත්ථ සබ්බසො පටිපක්ඛෙහි විමුවිච්චිති විමොක්ඛො, අග්ගමග්ගො, තස්ස අන්තො, අග්ගඵලං, තස්මිං ලද්ධෙ ලද්ධබ්බතො තත්ථ භවං විමොක්ඛන්තිකං, ඤාණං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සබ්බමපි බුද්ධඤාණං.

එවං පවත්තොති එත්ථ –

“සබ්බඤ්ඤාය බුද්ධො, සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධො,
අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය බුද්ධො, විසවිතාය බුද්ධො, බිණාසවසඬ්ඛාතෙන
බුද්ධො, නිරුපලෙපසඬ්ඛාතෙන බුද්ධො, එකන්තචිතරාගොති බුද්ධො,
එකන්තචිතදොසොති බුද්ධො, එකන්තචිතමොහොති බුද්ධො,
එකන්තනික්කිලෙසොති බුද්ධො, එකායනමග්ගං ගතොති බුද්ධො, එකො
අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති බුද්ධො, අබුද්ධිවිහතත්තා
බුද්ධිපටිලාභා බුද්ධො. බුද්ධොති නෙතං නාමං මාතරා කතං, න පිතරා කතං,
න භාතරා කතං, න භගිනියා කතං, න මිත්තාමච්චෙහි කතං, න
ඤාතිසාලොහිතෙහි කතං, න සමණබ්‍රාහ්මණෙහි කතං, න දෙවතාහි කතං,
විමොක්ඛන්තිකමෙන බුද්ධානං භගවත්තානං බොධියා මූලෙ සහ
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධො’’ති
(මහානි. 192) –

අයං නිද්දෙසපාළිනෙයො. යස්මා චෙත්ථ තස්සා පටිසම්භිදාපාළියා (පටි. ම. 1.162) හෙදො නත්ථි, තස්මා ද්විසු එකෙනපි අත්ථසිද්ධිති දස්සනත්ථං “පටිසම්භිදානෙයො වා’’ති අනියමත්ථො වාසද්දො වුත්තො.

තත්ථ (පටි. ම. අට්ඨ. 2.1.162; මහානි. අට්ඨ. 192) යථා ලොකෙ අවගන්තා “අවගතො’’ති වුවිච්චි, එවං බුද්ධකිතා සච්චානීති බුද්ධො සුද්ධකත්තුවසෙන. යථා පණ්ණසොසා වාතා “පණ්ණසුසා’’ති වුවිච්චිත්ති, එවං බොධෙතා පජායාති බුද්ධො හෙතුකත්තුවසෙන. හෙතුඅත්ථො චෙත්ථ අන්තොනීතො. සබ්බඤ්ඤාය බුද්ධොති සබ්බමමබුද්ධකිතසමත්ථාය බුද්ධියා බුද්ධොති අත්ථො. සබ්බදස්සාවිතාය

බුද්ධෝති සබ්බධම්මබ්බොධනසමත්ථාය බුද්ධියා බුද්ධෝති අත්ථො.
 අනඤ්ඤනෙය්‍යත්තාය බුද්ධෝති අඤ්ඤෙන අබ්බොධිතො සයමෙව බුද්ධත්තා
 බුද්ධෝති අත්ථො. විසව්තාය බුද්ධෝති නානාගුණවිසවනතො පදුමම්ච
 විකසනට්ඨෙන බුද්ධෝති අත්ථො. බීණාසවසඩ්ඛාතෙන බුද්ධෝති එවමාදීහි ඡහි
 පදෙහි චිත්තසඬකොචකරධම්මජ්ජහානෙන නිද්දාක්ඛයවිබුද්ධො පුරිසො විය
 සබ්බකිලෙසනිද්දාක්ඛයවිබුද්ධත්තා බුද්ධෝති චුත්තං හොති. තත්ථ සඩ්ඛා
 සඩ්ඛාතන්ති අත්ථතො එකත්තා සඩ්ඛාතෙනාති වචනස්ස කොට්ඨාසෙනාති
 අත්ථො. තණ්හාලෙපදිට්ඨිලෙපාභාවෙන නිරුපලෙපසඩ්ඛාතෙන. සවාසනානං
 සබ්බකිලෙසානං පහිනත්තා එකත්තවචනෙනෙව විසෙසෙත්වා
 “එකත්තචිතරාගො”තිආදි චුත්තං. එකත්තනික්කිලෙසොති
 රාගදොසමොභාවසෙසෙහි සබ්බකිලෙසෙහි නික්කිලෙසො. එකායනමග්ගං ගතොති
 බුද්ධෝති ගමනත්ථානං බුද්ධිඅත්ථතා විය බුද්ධිඅත්ථානමපි ගමනත්ථතා ලබ්භතීති
 එකායනමග්ගං ගතත්තා බුද්ධෝති චුච්චතීති අත්ථො. එකො අනුත්තරං
 සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධෝති බුද්ධෝති න පරෙහි බුද්ධත්තා බුද්ධො, අථ බො
 සයමෙව අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධත්තා බුද්ධෝති අත්ථො.
 අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපටිලාභා බුද්ධෝති බුද්ධි බුද්ධං බොධොති අනත්ථත්තරං.
 තත්ථ යථා රත්තගුණයොගතො රත්තො පටො, එවං බුද්ධගුණයොගතො බුද්ධෝති
 ඤාපනත්ථං චුත්තං. තතො පරං බුද්ධෝති තෙනං නාමන්තිආදි අත්ථානුගත්තායං
 පඤ්ඤත්තීති බොධනත්ථං චුත්තන්ති එවමෙත්ථ ඉමිනාපි කාරණෙන භගවා
 බුද්ධෝති වෙදිතබ්බො.

ඉදානි භගවාති ඉමස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “භගවාති ඉදං පනස්සා”තිආදි.
 තත්ථ අස්සාති භගවතො. ගුණවිසිට්ඨස්සත්තුත්තමගරුගාරවාධිවචනන්ති සබ්බෙහි
 සීලාදිගුණෙහි විසිට්ඨස්ස තතො එව සබ්බසත්තෙහි උත්තමස්ස ගරුතො
 ගාරවචසෙන චුච්චමානවචනමෙතං භගවාති. තථා හි ලොකනාටො
 අපරිමිතනිරුපමජ්ජහාවසීලාදිගුණවිසෙසසමඬිගිත්තාය
 සබ්බානත්ථපරිභාරපුබ්බිඛගමාය නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතප්පරාය නිරතිසයාය
 පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය අවිචන්තුපකාරිත්තාය ච අපරිමාණාසු
 ලොකධාතුසු අපරිමාණානං සත්තානං උත්තමං ගාරවට්ඨානන්ති.

භගවාති වචනං සෙට්ඨන්ති සෙට්ඨවාචකං වචනං සෙට්ඨගුණසහවරණතො
 “සෙට්ඨ”න්ති චුත්තං. අථ වා චුච්චතීති වචනං, අත්ථො, තස්මා යො “භගවා”ති
 වචනෙන වචනීයො අත්ථො, සො සෙට්ඨොති අත්ථො. භගවාති වචනමුත්තමන්ති
 එත්ථාපි එසෙව නයො. ගාරවයුත්තොති ගරුභාවයුත්තො ගරුගුණයොගතො.
 ගරුකරණං වා සාතිසයං අරහතීති ගාරවයුත්තො, ගාරවාරහොති අත්ථො.
 “සිජ්ජාදිසික්ඛාපකා ගරු හොන්ති, න ච ගාරවයුත්තා, අයං පන තාදිසො න හොති,
 තස්මා ‘ගරු’ති වත්වා ‘ගාරවයුත්තො’ති චුත්ත”න්ති කෙවි.

ගුණවිසෙසහෙතුකං “භගවා”ති ඉදං භගවතො නාමන්ති සඩ්බෙපතො
 චුත්තමත්ථං විත්ථාරතො විහජ්තුකාමො නාමංයෙව තාව අත්ථුද්ධාරවසෙන

දස්සෙන්නො “චතුබ්බිධස්සෙති නාම” න්තිආදිමාහ. තත්ථ ආවත්ථිකන්ති අවත්ථාය විදිතං තං තං අවත්ථං උපාදාය පඤ්ඤත්තං වොහරිතං. තථා ලිඛිගිකං තෙන තෙන ලිඛිගෙන වොහරිතං. නෙමිත්තිකන්ති නිමිත්තතො ආගතං. අධිවිච්ඡමුප්පන්නන්ති යදිච්ඡාය පවත්තං, යදිච්ඡාය ආගතං යදිච්ඡකං. ඉදානි ආවත්ථිකාදිනි නාමානි සරූපතො දස්සෙන්නො ආහ “තත්ථ වච්ඡො දම්මො ඛලිබද්දො” තිආදි. තත්ථ පටිමෙන ආදි-සද්දෙන බාලො යුවා වුඬ්චොති එවමාදිං සඬගණ්හාති, දුතියෙන මුණ්ඨි ජට්ඨි එවමාදිං, තතියෙන බහුස්සුතො ධම්මකට්ඨකො කුමාරිකාදිං, චතුත්ථෙන අසපදිපනං පාවචනන්ති එවමාදිං සඬගණ්හාති. නෙමිත්තිකන්ති චුත්තමත්ථං බ්‍යතිරෙකවසෙන පතිට්ඨාපෙන “න මහාමායායා” තිආදි චුත්තං. විමොක්ඛන්තිකන්ති ඉමිනා පන ඉදං නාමං අරියාය ජාතියා ජාතක්ඛණ්ණෙයෙව ජාතන්ති දස්සෙති. යදි විමොක්ඛන්තිකං, අථ කස්මා අඤ්ඤෙහි ධිණ්ණාසවෙහි අසාධාරණන්ති ආහ “සහ සබ්බස්සුතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා” ති. බුද්ධානස්සෙහි අරහත්තඵලං නිජ්ඣජ්ජමානං සබ්බස්සුතඤ්ඤාණාදිහි සබ්බෙහි බුද්ධගුණෙහි සද්ධිංයෙව නිජ්ඣජ්ජති. තෙන චුත්තං “විමොක්ඛන්තික” න්ති. සච්ඡිකා පඤ්ඤත්තිති සබ්බධම්මානං සච්ඡිකිරියාය නිමිත්තා පඤ්ඤත්ති. අථ වා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්තිති පච්චක්ඛස්සිද්ධා පඤ්ඤත්ති. යංගුණනිමිත්තා හි සා, තෙ සත්ථු පච්චක්ඛතුතා, තංගුණා විය සාපි සච්ඡිකතා එව නාම හොති, න පරෙසං වොහාරමත්තෙනානි අධිජ්ජායො.

වදන්තිති මහාථෙරස්ස ගරුභාවතො බහුවචනෙනාහ, සඬගිතිකාරොහි වා කතමනුවාදං සන්ධාය. ඉස්සරියාදිභෙදො හගො අස්ස අත්ථිති හගී. මග්ගඵලාදිඅරියධම්මරතනං අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි අප්පසද්දාදිගුණයුක්තානි හප්පි සෙවි සිලෙනානි හප්පි, හප්පසිලොති අත්ථො. භාගීති විවරපිණ්ඩපාතාදිනං චතුත්තං පච්චයානඤ්චෙව අත්ථධම්මවිමුත්තිරසස්ස ව අධිසිලාදිනඤ්ච භාගීති අත්ථො. විහප්පි පවිහප්පි ධම්මරතනන්ති විහත්තවා. අකාසි හග්ගන්ති රාගාදිපාපධම්මං හග්ගං අකාසිති හගවාති අත්ථො. ගරුපි ලොකෙ හගවාති චුච්චතීති ආහ “ගරු” ති. යස්මා ගරු, තස්මාපි හගවාති චුත්තං හොති. හෙතුඅත්ථො හි ඉති-සද්දො. සො ව යත්ථ ඉති-සද්දො නත්ථි හගිතිආදීසු, තත්ථ පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. භාග්‍යමස්ස අත්ථිති භාග්‍යවා. බහුහි ඤායෙහීති කායභාවනාදිකෙහි අනෙකෙහි භාවනාක්කමෙහි. සුභාවිතත්තතොති සම්මදෙව භාවිතසභාවස්ස. පච්චත්තෙ චෙතං සාම්ච්චනං, තෙන සුභාවිතත්තාති චුත්තං හොති, සුභාවිතසභාවොති අත්ථො. මහාගණ්ඨිපදෙ පන “සුභාවිතත්තතො සුභාවිතකායො” ති චුත්තං. හවානං අන්තං නිබ්බානං ගතොති හවත්තගො.

නිද්දෙසෙ චුත්තනසෙනානි ඵත්ථායං නිද්දෙසනසො –

“හගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං. අපිච්ච හග්ගරාගොති හගවා,
හග්ගදොසොති හගවා, හග්ගමොහොති හගවා, හග්ගමානොති හගවා,
හග්ගදිට්ඨිති හගවා, හග්ගතණ්හොති හගවා, හග්ගකිලෙසොති හගවා, හප්පි
විහප්පි පවිහප්පි ධම්මරතනන්ති හගවා, හවානං අන්තකරොති හගවා,

භාවිතකායෝ භාවිතසීලෝ භාවිතවිත්තෝ භාවිතපඤ්ඤෝති හගවා, හඪී වා
හගවා අරඤ්ඤවනපත්ථානී පන්තානි සෙනාසනානි අප්පසද්දානි
අප්පනිග්ගොසානි විජනවානානි මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානි
පටිසල්ලානසාරුප්පානීති හගවා. භාගී වා හගවා
චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්ති හගවා. භාගී
වා හගවා අත්ථරසස්ස ධම්මරසස්ස විමුත්තිරසස්ස අධිසීලස්ස අධිවිත්තස්ස
අධිපඤ්ඤායාති හගවා. භාගී වා හගවා චතුත්තං කුමානානං චතුත්තං
අප්පමඤ්ඤානං චතුත්තං අරුපසමාපත්තීනන්ති හගවා. භාගී වා හගවා
අට්ඨන්තං විමොක්ඛානං අට්ඨන්තං අභිභායකනානං නවන්තං
අනුපුබ්බවිහාරසමාපත්තීනන්ති හගවා. භාගී වා හගවා දසන්තං
සඤ්ඤාභාවනානං දසන්තං කසිණසමාපත්තීනං ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස
අසුභසමාපත්තියාති හගවා. භාගී වා හගවා චතුත්තං සතිපට්ඨානානං චතුත්තං
සම්මජ්ජධානානං චතුත්තං ඉද්ධිපාදානං පඤ්චන්තං ඉන්ද්‍රියානං පඤ්චන්තං
බලානං සත්තන්තං බොජ්ඣංගිගානං අරියස්ස අට්ඨංගිකස්ස මග්ගස්සාති
හගවා. භාගී වා හගවා දසන්තං තථාගතබලානං චතුත්තං වෙසාරජ්ජානං
චතුත්තං පටිසම්භිදානං ඡන්තං අභිඤ්ඤානං ඡන්තං බුද්ධධම්මානන්ති
හගවා. හගවාති තෙනං නාම...පෙ.... සවිජ්ඣා පඤ්ඤත්ති යදිදං හගවා’’ති
(මහානි. 84).

එත්ථ ච ‘‘ගාරවාධිවචන’’න්තිආදීනි යදිපි ගාථායං ආගතපදානුක්කමෙන න
නිද්දිට්ඨානි, යථාරහං පන තෙසං සබ්බෙසම්පි නිද්දෙසභාවෙන වෙදිතබ්බානි. තත්ථ
ගාරවාධිවචනන්ති ගරුතං ගරුභාවවාචකං වචනං. හඪීති භාගසො කථෙසි. තෙනාහ
‘‘විහජී පවිහජී ධම්මරතන’’න්ති. මග්ගඵලාදි අරියධම්මොයෙව ධම්මරතනං. පුන
හඪීති ඉමස්ස සෙවිති අත්ථො. භාගීති භාගාහිධෙය්‍යවා. පුන භාගීති එත්ථ
හජනසීලොති අත්ථො. අත්ථරසස්සාති අත්ථසන්තිස්සයස්ස රසස්ස.
විමුත්තායතනසීසෙ හි යත්වා ධම්මං කථෙත්තස්ස සුඤ්ඤාත්තස්ස ච තදත්ථං ආරබ්භ
උප්පජ්ජනකපිතිසොමනස්සං අත්ථරසො. ධම්මං ආරබ්භ ධම්මරසො. යං සන්ධාය
චුත්තං ‘‘ලහති අත්ථවෙදං, ලහති ධම්මවෙද’’න්ති (අ. නි. 6.10). විමුත්තිරසස්සාති
විමුත්තිභූතස්ස විමුත්තිසන්තිස්සයස්ස වා රසස්ස. සඤ්ඤාභාවනානන්ති
අනිච්චසඤ්ඤාදීනං දසන්තං සඤ්ඤාභාවනානං. ඡන්තං බුද්ධධම්මානන්ති ඡ
අසාධාරණඤ්ඤාණානි සන්ධාය චුත්තං. තත්ථ තත්ථ හගවාතිසද්දසිද්ධි
නිරුත්තිතයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

යදිපි ‘‘භාග්‍යවා’’තිආදීනි පදෙහි වුවිචමානො අත්ථො ‘‘හගී හජී’’ති (මහානි. 84)
නිද්දෙසගාථාය සඬගහිතො ඵව, තථාපි පදසිද්ධිඅත්ථවිභාගඅත්ථයොජනාදිසහිතො
සංවණ්ණනානායො තතො අඤ්ඤාකාරොති චුත්තං ‘‘අයං පන අපරො නයො’’ති.
වණ්ණවිපරියායොති එකන්ති එත්ථ ඉතිසද්දො ආදිඅත්ථො, තෙන වණ්ණවිකාරො
වණ්ණලොපො ධාතුඅත්ථෙත නියොජනඤ්චාති ඉමං තිවිධං ලක්ඛණං සඬගණ්හාති.
සද්දනයෙනාති සද්දලක්ඛණනයෙන. පිසොදරාදීනං සද්දානං ආකතිගණභාවතො
චුත්තං ‘‘පිසොදරාදිපක්ඛෙපලක්ඛණං ගහෙත්වා’’ති. පක්ඛිපනමෙව ලක්ඛණං.

තප්පරියාපන්නතාකරණඤ්ඤි පක්ඛිපනං. පාරජ්ජත්තන්ති පරමුක්කංසගතං
 පාරමිභාවජ්ජත්තං. භාග්‍යන්ති කුසලං. තත්ථ මග්ගකුසලං
 ලොකුත්තරසුඛනිබ්බත්තකං, ඉතරං ලොකියසුඛනිබ්බත්තකං, ඉතරමිපි වා
 විචට්ඨපනිස්සයං පරියායනො ලොකුත්තරසුඛනිබ්බත්තකං සියා.

ඉදානි භගවාති ඉමස්ස අත්ථං විභජ්ත්වා දස්සෙන්නො ආහ “යස්මා පනා”ති ආදි.
 තත්ථ ලොභාදයො ඵකකවසෙන ගහිතා, තථා විපරිතමනසිකාරො
 විපල්ලාසභාවසාමඤ්ඤෙන, අහිරිකාදයො දුක්ඛසෙන. තත්ථ කුජ්ඣනලක්ඛණො
 කොධො, සො නවවිධආසාතවත්ථුසම්භවො. “අක්කොච්ඡි මං අවධි ම”න්ති ආදිනා
 (ධ. ප. 3-4) පුනස්පුනං කුජ්ඣනවසෙන චිත්තපරියොනන්ධනො උපනාහො.
 උභයමිපි පටිඝොයෙව, සො පවත්තිනානත්තතො හින්දිත්වා චුත්තො. සකිං
 උජ්ජන්තො කොධො කොධොයෙව, තදුත්තරි උපනාහො. චුත්තඤ්ඤෙතං
 “පුබ්බකාලෙ කොධො, අපරකාලෙ උපනාහො”ති (විභ. 891). අගාරියස්ස (ම. නි.
 අට්ඨ. 1.71) අනගාරියස්ස වා සුක්කකරණවිනාසනො මක්ඛො. අගාරියොපි හි
 කෙනවි අනුකම්පකෙන දලිද්දො සමානො උච්චෙ යානෙ යපිතො අපරෙන
 සමයෙන “කිං තයා මය්හං කත”න්ති තස්ස සුක්කකරණං විනාසෙති. අනගාරියොපි
 සාමණෙරකාලතො පභුති ආචරියෙන වා උපජ්ඣායෙන වා චතුහි පච්චයෙහි
 උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීහි ව අනුග්ගහෙත්වා ධම්මකථානයජ්ජකරණකොසල්ලාදීනි
 සික්ඛාපිතො අපරෙන සමයෙන රාජරාජමහාමත්තාදීහි සක්කතො ගරුකතො
 ආචරියුපජ්ඣායෙසු අවිත්තිකතො වරමානො “අයං අම්හෙහි දහරකාලෙ ඵචං
 අනුග්ගහිතො සංවඩ්ඪිතො ව, අථ ව පනිදානි නිස්සිනෙහො ජාතො”ති වුවිචමානො
 “කිං මය්හං තුම්හෙහි කත”න්ති තෙසං සුක්කකරණං විනාසෙති, තස්සෙසො
 පුබ්බකාරිතාලක්ඛණස්ස ගුණස්ස විනාසනො උදකපුඤ්ජනියා විය සරීරානුගතං
 උදකං නිපුඤ්ජන්තො මක්ඛො. තථා හි සො පරෙසං ගුණානං මක්ඛනට්ඨෙන
 “මක්ඛො”ති වුවිචති. පළාසතිති පළාසො, පරස්ස ගුණෙ දස්සෙත්වා අත්තනො
 ගුණෙහි සමෙ කරොතිති අත්ථො. සො පන බහුස්සුතෙපි පුග්ගලෙ
 අජ්ඣොත්ථරිත්වා “රිදිසස්ස ව බහුස්සුතස්ස අනියතා ගති, තව වා මම වා කො
 විසෙසො”ති, රත්තඤ්ඤු විරපබ්බජිතෙ පුග්ගලෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා “ත්වමිපි
 ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතො, අහමිපි පබ්බජිතො, ත්වමිපි සීලමත්තෙ යිතො,
 අහමිපි”ති ආදිනා නයෙන උජ්ජජ්ජමානො යුගග්ගාහො. යුගග්ගාහලක්ඛණො හි
 පළාසො.

පරෙසං සක්කාරාදීනි බියමානා උසුයමානා ඉස්සා. අත්තනො සම්පත්තියා
 නිගුහනං පරෙහි සාධාරණභාවං අසභමානං මච්ඡරියං. වඤ්චනිකවරියභූතා මායා, සා
 සකදොසපටිච්ඡාදනලක්ඛණා. තථා හි සා අත්තනො විජ්ජමානදොසපටිච්ඡාදනතො
 වක්ඛුමොහනමායා වියාති “මායා”ති වුවිචති. අත්තනො
 අවිජ්ජමානගුණජ්ජකාසනලක්ඛණං කෙරාටිකභාවෙන උජ්ජජ්ජමානං සායෙය්‍යං.
 අසත්තගුණදීපනඤ්ඤි “කෙරාටිය”න්ති වුවිචති. කෙරාටිකො හි පුග්ගලො
 ආයනමච්ඡො විය හොති. ආයනමච්ඡො නාම සජ්ජමුඛමච්ඡවාලා ඵකා මච්ඡජාති.
 සො කිර මච්ඡානං නඩ්ගුට්ඨං දස්සෙති, සජ්ජානං සිසං “තුම්භාකං සදිසො අහ”න්ති

ජානාපෙතුං, එවමෙව කෙරාටිකො පුග්ගලො යං යං සුත්තන්තිකං වා ආහිධම්මිකං වා උපසඬකමති, තං තං එවං වදති “අහං තුම්භාකං අන්තෙවාසී, තුම්භෙ මය්හං අනුකම්පකා, නාහං තුම්භෙ මුඤ්ඤාමී” ති. එවමෙන “සගාරවො අයං අම්භෙසු සප්පතිස්සො” ති මඤ්ඤිස්සන්ති, තස්සෙවං කෙරාටිකභාවෙන උප්පජ්ජමානං සාධෙය්‍යං.

සබ්බසො මද්දවාභාවෙන වාතහරිතභස්තසදිසස්ස ඵද්ධභාවස්ස අනොනම්තදණ්ඩසදිසතාය පග්ගහිතසිරඅනිවාතවුත්තිකායස්ස ව කාරකො ථම්මො. තදුත්තරිකරණො සාරම්මො. සො දුට්ඨොන ලබ්භති අකුසලවසෙන වෙව කුසලවසෙන ව. තත්ථ අගාරියස්ස පරෙන කතං අලඬිකාරාදිං දිස්වා තද්දිගුණතද්දිගුණකරණෙන උප්පජ්ජමානො, අනගාරියස්ස ව යත්තකං යත්තකං පරො පරියාපුණාති වා කට්ඨෙති වා, මානවසෙන තද්දිගුණතද්දිගුණකරණෙන උප්පජ්ජමානො අකුසලො. තෙන හි සමන්තාගතො පුග්ගලො තද්දිගුණං තද්දිගුණං කරොති. අගාරියො සමානො එකෙනෙකස්මිං සරවත්ථුස්මිං සජ්ජිතෙ අපරො ද්වෙ වත්ථුනි සජ්ජෙති, අපරො චත්තාරො, අපරො අට්ඨි, අපරො සොළස. අනගාරියො සමානො එකෙනෙකස්මිං නිකායෙ ගහිතෙ “නාහං එතස්ස භෙට්ඨා භවිස්සාමී” ති අපරො ද්වෙ ගණ්භාති, අපරො තයො, අපරො චත්තාරො, අපරො පඤ්ච. සාරම්භවසෙන හි ගණ්භිතුං න වට්ටති. අකුසලපක්ඛො භෙස නිරයගාමිමග්ගො. අගාරියස්ස පන පරං එකං සලාකභත්තං දෙන්තං දිස්වා අත්තනො ද්වෙ වා තීණි වා දාතුකාමතාය උප්පජ්ජමානො, අනගාරියස්ස ව පරෙන එකනිකායෙ ගහිතෙ මානං අනිස්සාය කෙවලං තං දිස්වා අත්තනො ආලසියං අභිභුය්‍ය ද්වෙ නිකායෙ ගහෙතුකාමතාය උප්පජ්ජමානො කුසලො. කුසලපක්ඛවසෙන හි එකස්මිං එකං සලාකභත්තං දෙන්තෙ ද්වෙ, ද්වෙ දෙන්තෙ චත්තාරි දාතුං වට්ටති. හික්ඛුනාපි පරෙන එකස්මිං නිකායෙ ගහිතෙ “ද්වෙ නිකායෙ ගහෙත්වා සජ්ඣායන්තස්ස මෙ එසු භොති” ති විවට්ටපක්ඛෙ යත්වා තදුත්තරි ගණ්භිතුං වට්ටති, ඉධ පන අකුසලපක්ඛියො තදුත්තරිකරණො “සාරම්මො” ති වුත්තො.

ජාතිආදීනි නිස්සාය සෙය්‍යස්ස “සෙය්‍යාහමස්මි” තිආදිනා උන්නතිවසෙන පග්ගණ්භනවසෙන පවත්තො මානො. අබ්භුන්නතිවසෙන පවත්තො අතිමානො. පුබ්බෙ කෙනචි අත්තානං සදිසං කත්වා පච්ඡා තතො අධිකතො දහතො උප්පජ්ජමානකො අතිමානොති වෙදිතබ්බො. ජාතිආදිං පටිච්ච මජ්ජනාකාරො මදො, සොපි අත්ථතො මානො එව. සො පන ජාතිමදො ගොත්තමදො ආරොග්‍යමදො යොබ්බනමදො ජීවිතමදො ලාභමදො සක්කාරමදො ගරුකාරමදො පුරෙක්ඛාරමදො පරිවාරමදො භොගමදො වණ්ණමදො සුතමදො පටිභානමදො රත්තඤ්ඤුමදො පිණ්ඩපාතිකමදො අනවඤ්ඤත්තිමදො ඉරියාපට්මදො ඉද්ධිමදො යසමදො සීලමදො ඤානමදො සිප්පමදො ආරොහමදො පරිණාහමදො සණ්ඨානමදො පාරිපුරිමදොති අනෙකච්ඤා.

තත්ථ (විභ. අට්ඨ. 843-844) ජාතිං නිස්සාය උප්පන්නො මජ්ජනාකාරප්පවත්තො මානො ජාතිමදො, සො ඛත්තියාදීනං චතුන්නම්පි

වණ්ණානං උප්පජ්ජති. ජාතිසම්පන්නො හි ඛත්තියො “මාදිසො අඤ්ඤො නත්ථී, අවසෙසා අන්තරා උට්ඨාය ඛත්තියා ජාතා, අහං පන වංසාගතඛත්තියො” ති මානං කරොති. බ්‍රාහ්මණාදීසුපි එසෙව නයො. ගොත්තං නිස්සාය උප්පන්නො මජ්ජනාකාරජපවත්තො මානො ගොත්තමදො, සොපි ඛත්තියාදීනං චතුත්තම්පි වණ්ණානං උප්පජ්ජති. ඛත්තියොපි හි “අහං කොණ්ඩඤ්ඤගොත්තො, අහං ආදිච්චගොත්තො” ති මානං කරොති. බ්‍රාහ්මණොපි “අහං කස්සපගොත්තො, අහං භාරද්වාජගොත්තො” ති මානං කරොති. වෙස්සොපි සුද්දොපි අත්තනො අත්තනො කුලගොත්තං නිස්සාය මානං කරොති. ආරොග්‍යමදාදීසුපි “අහං අරොගො, සෙසා රොගබ්‍රලා, කණ්ඩුවනමත්තම්පි මය්හං ධ්‍යාධි නාම නත්ථී” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො ආරොග්‍යමදො නාම. “අහං තරුණො, අවසෙසසත්තානං අත්තභාවො පපාතෙ ධීතරුක්ඛසදිසො, අහං පන පඨමවයෙ ධීතො” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො යොබ්බනමදො. “අහං චිරං ජීවිං, චිරං ජීවාමි, චිරං ජීවිස්සාමි, සුඛං ජීවිං, සුඛං ජීවාමි, සුඛං ජීවිස්සාමි” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො ජීවිතමදො නාම. “අහං ලාභී, අවසෙසා සත්තා අප්පලාභා, මය්හං පන ලාභස්ස පමාණං නත්ථී” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො ලාභමදො නාම.

“අවසෙසා සත්තා යං වා තං වා ලහන්ති, අහං පන සුකතං පණිතං විවරාදිපච්චයං ලභාමි” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො සක්කාරමදො නාම. “අවසෙසහික්ඛුතං පාදපිට්ඨියං අක්කම්ත්වා ගච්ජන්තා මනුස්සා ‘අයං සමණො’ තිපි න චන්දන්ති, මං පන දිස්වා චන්දන්ති, පාසාණච්ජත්තං විය ගරුකං කත්වා අග්ගික්ඛන්ධං විය ච දුරාසදං කත්වා මඤ්ඤන්ති” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො ගරුකාරමදො නාම. “උප්පන්නො පඤ්ඤො මය්හමෙව මුඛෙන ඡිජ්ජති, හික්ඛාවාරං ගච්ජන්තාපි ආගච්ජන්තාපි මමෙව පුරතො කත්වා පරිවාරෙත්වා ගච්ජන්ති” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො පුරෙක්ඛාරමදො නාම. අගාරියස්ස තාව මහාපරිවාරස්ස “පුරිසසතම්පි පුරිසසහස්සම්පි මං පරිවාරෙති” ති, අනගාරියස්ස “සමණසතම්පි සමණසහස්සම්පි මං පරිවාරෙති, සෙසා අප්පපරිවාරා, අහං මහාපරිවාරො වෙව සුචිපරිවාරො වා” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො පරිවාරමදො නාම. “අවසෙසා සත්තා අත්තනො පරිභොගමත්තකම්පි න ලහන්ති, මය්හං පන නිධානගතස්සෙව ධනස්ස පමාණං නත්ථී” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො භොගමදො නාම. “අවසෙසා සත්තා දුබ්බණ්ණා දුරුපා, අහං අභිරුපො පාසාදිකො” තිපි “අවසෙසසත්තා නිග්ගුණා පත්ථට්ඨාකිත්තිනො, මය්හං පන කිත්තිසද්දො දෙවමනුස්සෙසු පාකටො ‘ඉතිපි ථෙරො බ්‍රහ්මස්සුතො, ඉතිපි සීලවා, ඉතිපි ධුතගුණයුත්තො” ති, එවං සරීරවණ්ණං ගුණවණ්ණඤ්ච පටිච්ච මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො වණ්ණමදො නාම.

“අවසෙසා සත්තා අප්පස්සුතා, අහං පන බ්‍රහ්මස්සුතො” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො සුතමදො නාම. “අවසෙසා සත්තා අප්පට්ඨානා, මය්හං පන පට්ඨානස්ස පමාණං නත්ථී” ති මජ්ජනවසෙන උප්පන්නො මානො පට්ඨානමදො

නාම. “අහං රත්තඤ්ඤ අසුකං බුද්ධවංසං රාජවංසං ජනපදවංසං ගාමවංසං රත්තින්දිවපරිවිජේදං නක්ඛත්තමුහුත්තයොගං ජානාමි” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො රත්තඤ්ඤමදො නාම. “අවසෙසා හික්ඛු අන්තරා පිණ්ඩපාතිකා ජාතා, අහං පන ජාතිපිණ්ඩපාතිකො” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො පිණ්ඩපාතිකමදො නාම. “අවසෙසා සත්තා උඤ්ඤාතා අවඤ්ඤාතා, අහං පන අනවඤ්ඤාතො” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො අනවඤ්ඤත්තිමදො නාම. “අවසෙසානං සත්තානං ඉරියාපථො අපාසාදිකො, මය්හං පන පාසාදිකො” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො ඉරියාපථමදො නාම. “අවසෙසා සත්තා ඡින්නපක්ඛකාකසදිසා, අහං පන මහිද්ධිකො මහානුභාවො” ති වා “අහං යං යං කම්මං කරොමි, තං තං ඉප්පකම්” ති වා මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො ඉද්ධිමදො නාම.

යසමදො පන අගාරකෙනපි අනගාරකෙනපි දීපෙනබ්බො. අගාරකොපි හි එකච්චො අට්ඨාරසසු සෙණ්ඨසු එකිස්සා ජෙට්ඨකො හොති, තස්ස “අවසෙසෙ පුරිසෙ අහං පට්ඨපෙමි, අහං විචාරෙමි” ති, අනගාරකොපි එකච්චො කත්ථවි ජෙට්ඨකො හොති, තස්ස “අවසෙසා හික්ඛු මය්හං ඔවාදෙ වත්තන්ති, අහං ජෙට්ඨකො” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො යසමදො නාම. “අවසෙසා සත්තා දුස්සීලා, අහං පන සීලවා” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො සීලමදො නාම. “අවසෙසානං සත්තානං කුක්කුටස්ස උදකපානමත්තෙපි කාලෙ විත්තෙකග්ගතා නත්ථි, අහං පන උපචාරප්පනානං ලාභී” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො ඤානමදො නාම. “අවසෙසා සත්තා නිස්සිප්පා, අහං සිප්පවා” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො සිප්පමදො නාම. “අවසෙසා සත්තා රස්සා, අහං දීඝො” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො ආරොහමදො නාම. “අවසෙසා සත්තා රස්සා වා හොන්ති දීඝා වා, අහං නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො පරිණාහමදො නාම. “අවසෙසානං සත්තානං සරීරසණ්ඨානං විරූපං බීහවිජං, මය්හං පන මනාපං පාසාදික” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො සණ්ඨානමදො නාම. “අවසෙසානං සත්තානං සරීරෙ බහු දොසා, මය්හං පන සරීරෙ කෙසග්ගමත්තම්පි වජ්ජං නත්ථි” ති මජ්ඣනිකායෙ උප්පන්නො මානො පාරිපූරිමදො නාම. එවමයං සබ්බොපි ජාතිආදිං නිස්සාය මජ්ජනාකාරවසප්පවත්තො මානො ඉධ “මදො” ති වුත්තො. කාමගුණෙසු විත්තස්ස වොස්සග්ගො පමාදො, පඤ්චසු කාමගුණෙසු සතියා අනිග්ගණ්හිත්වා විත්තස්ස වොස්සප්පනං, සතිවිරහොති වුත්තං හොති. තණ්හාවිජ්ජා පාකටායෙව.

ලොභාදයො ච පුන නිව්ඛාකුසලමූලන්ති තිකවසෙන ගහිතා. දුච්චරිතාදීසුපි නිව්ඛ-සද්දො පච්චෙකං යොජෙනබ්බො. තත්ථ කායදුච්චරිතාදීනි නිව්ඛදුච්චරිතානි. තණ්හාසංකිලෙසාදයො නිව්ඛසංකිලෙසා. රාගමලාදයො මලීනභාවකරත්තා නිව්ඛමලානි. රාගාදයො හි විත්තං මලීනං කරොන්ති, මලං ගාහාපෙන්ති, තස්මා “මලානී” ති වුච්චන්ති. “රාගො විසමං, දොසො විසමං, මොහො විසම” ති (විහ. 924) එවං වුත්තා රාගාදයො “කායවිසමං වච්චිසමං මනොවිසම” ති (විහ. 924)

එවමාගතා කායදුච්චරිතාදයො ච තිව්ධවිසමානි. තානි පන යස්මා රාගාදීසු චෙව කායදුච්චරිතාදීසු ච සත්තා පක්ඛලන්ති, පක්ඛලිතා ච සාසනතොපි සුගතිතොපි පතන්ති, තස්මා පක්ඛලනපාතහෙතුභාවතො “විසමානී”ති වුච්චන්ති.

“කාමසඤ්ඤා බ්‍යාපාදසඤ්ඤා විහිංසාසඤ්ඤා”ති (විහ. 911) එවමාගතා කාමාදිපටිසංයුත්තා සඤ්ඤා තිව්ධසඤ්ඤා. තථා “කාමචිතක්කො බ්‍යාපාදචිතක්කො විහිංසාචිතක්කො”ති එවමාගතා තිව්ධචිතක්කා. තණ්හාපපඤ්චො දිට්ඨිපපඤ්චො මානපපඤ්චොති ඉමෙ තිව්ධපපඤ්චො. වට්ටස්මි. සත්තෙ පපඤ්චෙන්තිති තණ්හාදයො “පපඤ්චා”ති වුච්චන්ති.

චතුබ්බිධවිපරියෙසානිආදීසු චතුබ්බිධ-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. තත්ථ අනිච්චාදීනි චත්ථුනි නිච්චන්තිආදිනා නයෙන විපරිතතො එසන්තිති විපරියෙසා. “අනිච්චෙ නිච්චන්ති සඤ්ඤාවිපරියෙසො චිත්තවිපරියෙසො දිට්ඨිවිපරියෙසො, දුක්ඛෙ සුඛන්ති සඤ්ඤාවිපරියෙසො චිත්තවිපරියෙසො දිට්ඨිවිපරියෙසො, අසුභෙ සුභන්ති සඤ්ඤාවිපරියෙසො චිත්තවිපරියෙසො දිට්ඨිවිපරියෙසො, අනත්තනි අත්තානි සඤ්ඤාවිපරියෙසො චිත්තවිපරියෙසො දිට්ඨිවිපරියෙසො”ති එවමාගතා ද්වාදස විපල්ලාසා චතුත්තං අනිච්චාදිචත්ථුනං වසෙන “චතුබ්බිධවිපරියෙසා”ති වුත්තා. එත්ථ පන චිත්තකිච්චස්ස දුබ්බලට්ඨානෙ දිට්ඨිවිරහිතාය අකුසලසඤ්ඤාය සකකිච්චස්ස බලවකාලෙ සඤ්ඤාවිපල්ලාසො චෙදිතබ්බො, දිට්ඨිවිරහිතස්සෙව අකුසලචිත්තස්ස සකකිච්චස්ස බලවකාලෙ චිත්තවිපල්ලාසො, දිට්ඨිසම්පයුත්තචිත්තෙ දිට්ඨිවිපල්ලාසො. තස්මා සබ්බදුබ්බලො සඤ්ඤාවිපල්ලාසො, තතො බලවතරො චිත්තවිපල්ලාසො, සබ්බබලවතරො දිට්ඨිවිපල්ලාසො. අජාතබුද්ධිදාරකස්ස කභාපණ්දස්සනං විය සඤ්ඤා ආරම්මණස්ස උපට්ඨානාකාරමත්තගහණතො. ගාමිකපුරිසස්ස කභාපණ්දස්සනං විය චිත්තං ලක්ඛණජපට්ඨෙධස්සපි සම්පාදනතො. කම්මාරස්ස මහාසණ්ඩාසෙන අයොගහණං විය දිට්ඨි අහිනිවෙසපරාමසනතො. තත්ථ චත්තාරො දිට්ඨිවිපල්ලාසා, අනිච්චානත්තෙසු නිච්චන්තිආදිවසජ්ජවත්තා චත්තාරො සඤ්ඤාවිත්තවිපල්ලාසානි ඉමෙ අට්ඨ විපල්ලාසා සොතාපත්තිමග්ගෙන පභියන්ති. අසුභෙ සුභන්ති සඤ්ඤාවිත්තවිපල්ලාසා සකදාගාමිමග්ගෙන තනුකා භොන්ති, අනාගාමිමග්ගෙන පභියන්ති. දුක්ඛෙ සුඛන්ති සඤ්ඤාවිත්තවිපල්ලාසා අරහත්තමග්ගෙන පභියන්තිති චෙදිතබ්බො.

“කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො”ති (වුළුති. ජතුකණ්ණිමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 69) එවමාගතා කාමතණ්හාදයො චත්තාරො ආසවන්ති චක්ඛුආදිතො සන්දන්ති පචත්තන්තිති ආසවා. කිඤ්චාපි චක්ඛුආදිතො කුසලාදීනම්පි පචන්ති අත්ථි, කාමාසවාදයො එව පන වණතො යුසං විය පග්ගරණකඅසුචිභාවෙන සන්දන්ති, තස්මා තෙ එව “ආසවා”ති වුච්චන්ති. තත්ථ හි පග්ගරණකඅසුචිමිහි නිරුල්ලො ආසවසද්දොති. අථ වා ධම්මතො යාව ගොත්‍රභුං, ඔකාසතො යාව භවග්ගං සවන්ති ගච්ඡන්ති ආරම්මණකරණවසෙන පචත්තන්තිති ආසවා, එතෙ ධම්මෙ එතඤ්ච ඔකාසං අත්තොකරිත්වා පචත්තන්තිති අත්ථො. අවධිඅත්ථො හි ආ-කාරො. අවධි ව මරියාදාහිවිධිහෙදතො දුට්ඨො. තත්ථ මරියාදං

කිරියං බහිකත්වා පවත්තති යථා “ආපාටලිපුත්තං වුට්ඨො දෙවො” ති, අභිවිධි පන කිරියං බ්‍යාපෙත්වා පවත්තති යථා “ආභවග්ගං භගවතො යසො පවත්තති” ති, අභිවිධිඅත්ථො වායං ආ-කාරො ඉධ ගහිතො, තස්මා තෙ ධම්මෙ තඤ්ච ඔකාසං අන්තොකරිත්වා ආරම්මණකරණවසෙන සවන්තීති “ආසවා” ති වුවුවන්ති. විරපාරිවාසියට්ඨෙන මදිරාදයො ආසවා වියාතිපි ආසවා. ලොකස්මිඤ්ඤි විරපාරිවාසිකා මදිරාදයො “ආසවා” ති වුවුවන්ති. යදි ච විරපාරිවාසියට්ඨෙන ආසවා, එතෙයෙව භවිතුමරහන්ති. වුත්තඤ්ඤෙනං “පුරිමා, හික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය, ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නාහොසි” තිආදි (අ. නි. 10.61). අඤ්ඤෙසු පන යථාචුත්තෙ ධම්මෙ ඔකාසඤ්ච ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානෙසු මානාදීසු ච විජ්ජමානෙසු අත්තත්තනියාදිග්ගාභවසෙන අභිබ්‍යාපනං මදනකරණවසෙන ආසවසදිසතා ච එතෙසංයෙව, න අඤ්ඤෙසන්ති ද්විසුපි අත්ථවිකප්පෙසු එතෙසුයෙව ආසවසද්දො නිරුල්ලොති දට්ඨබ්බො. ආයතං වා සංසාරදුක්ඛං සවන්ති පසවන්තීතිපි ආසවා. න හි තං කිඤ්චි සංසාරදුක්ඛං අත්ථී, යං ආසවෙහි විනා උප්පජ්ජෙය්‍යා.

“අභිජ්ඣා කායගන්ථො බ්‍යාපාදො කායගන්ථො සීලබ්බතපරාමාසො කායගන්ථො ඉදංසච්චාහිනිවෙසො කායගන්ථො” ති (සං. නි. 5.175; මහානි. 29, 147) එවමාගතා අභිජ්ඣාදයො චත්තාරො යස්ස සංවිජ්ජන්ති, තං වුතිපට්ඨන්තිවසෙන වට්ටස්මිං ගන්ථෙත්ති සට්ඨන්ති ගන්ථා. “කාමොසො භවොසො දිට්ඨොසො අවිජ්ජොසො” ති (සං. නි. 5.172; මහානි. 14; වුළුති. මෙත්තගුමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 21) එවමාගතා චත්තාරො කාමතණ්හාදයො යස්ස සංවිජ්ජන්ති, තං වට්ටස්මිං ඔහනන්ති ඔසිදාපෙත්තීති ඔසා. තෙයෙව “කාමයොගො භවයොගො දිට්ඨියොගො අවිජ්ජායොගො” ති (සං. නි. 5.173; අ. නි. 4.10) එවමාගතා වට්ටස්මිං යොපෙත්තීති යොගා. අරියා එතාය න ගච්ඡන්ති අගති, සා ඡන්දාදිවසෙන චතුබ්බිධා. “චීවරහෙතු වා හික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති, පිණ්ඩපාත, සෙනාසන, ඉතිභවාභවහෙතු වා හික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති” ති (අ. නි. 4.9) එවමාගතා චත්තාරො තණ්හුප්පාදා. තත්ථ ඉතිභවාභවහෙතුති එත්ථ ඉතීති නිදස්සනෙ නිපාතො, යථා චීවරාදිහෙතු, එවං භවාභවහෙතුපිති අත්ථො. භවාභවොති චෙත්ථ පණිතපණිතතරානි තෙලමධුචාණිතාදීනි අධිප්පෙතානි. කාමුපාදානාදීනි චත්තාරි උපාදානානි.

පඤ්ච වෙතොබ්බාතිආදීසු “බුද්ධෙ කඨිකති, ධම්මෙ, සඬ්ඝෙ, සික්ඛාය කඨිකති, සබ්බමචාරීසු කුපිතො හොති අනත්තමනො ආභතවිත්තො බිලජාතො” ති (ම. නි. 1.185; දී. නි. 3.319) එවමාගතානි පඤ්ච වෙතොබ්බාති, වෙතො බිලයති ථද්ධභාවං ආපජ්ජති එතෙහිති වෙතොබ්බාති. විනිබන්ධාදීසුපි පඤ්ච-සද්දො පච්චෙකං යොපෙතබ්බො. “කාමෙ අවිතරාගො හොති, කායෙ අවිතරාගො, රූපෙ අවිතරාගො, යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං භුඤ්ජීත්වා සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුයුත්තො විහරති, අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණිධාය බ්‍රහ්මචරියං වරතී” ති (ම. නි. 1.186; දී. නි. 3.320) ආගතා පඤ්ච විත්තං බන්ධන්වා මුට්ඨියං කත්වා විය ගණ්හන්තීති වෙතොවිනිබන්ධා. එතෙ හි තණ්හාප්පවත්තිභාවතො කුසලප්පවත්තියා

අවසරාජපදානවසෙන විත්තං ඛන්ධං විය සමොරොධෙත්වා ගණ්හන්ති.
සද්දත්ථතො පන වෙතො විරූපං නිඛන්ධියති සංයමියති එතෙහීති
වෙතොවිනිඛන්ධා. කාමච්ඡන්දාදීනි පඤ්ච කුසලධම්මෙ නිවාරෙන්ති ආවරන්තීති
නිවරණානි. රූපාභිනන්දනාදයො පඤ්චාභිනන්දනා.

ජ විවාදමූලානිආදීසු කොධො මක්ඛො ඉස්සා සාධෙය්‍යං පාපිච්ඡතා
සන්දිට්ඨිපරාමාසොති ඉමානි ජ විවාදමූලානි. යස්මා කුද්ධො වා
කොධවසෙන...පෙ.... සන්දිට්ඨිපරාමාසී වා සන්දිට්ඨිපරාමසිතාය කලහං විග්ගහං
විවාදං ආපජ්ජති, තස්මා කොධාදයො ‘ජ විවාදමූලානි’ති වුවුවන්ති.
රූපතණ්හාසද්දතණ්හාදයො ජ තණ්හාකායා.
කාමරාගපටිසදිට්ඨිවිච්ඡිකිච්ඡාභවරාගමානාවජ්ජා සත්තානුසයා. ථාමගතට්ඨෙන
අජ්ජහිනට්ඨෙන ච අනුසෙන්තීති අනුසයා.
මිච්ඡාදිට්ඨිමිච්ඡාසංඛිකජ්ජමිච්ඡාචාමිච්ඡාකම්මන්තමිච්ඡාආජීවමිච්ඡාචායාමමිච්ඡාස
තිමිච්ඡාසමාධි අට්ඨ මිච්ඡත්තා.

“තණ්හං පටිච්ච පරියෙසනා, පරියෙසනං පටිච්ච ලාභො, ලාභං පටිච්ච
විනිච්ඡයො, විනිච්ඡයං පටිච්ච ඡන්දරාගො, ඡන්දරාගං පටිච්ච අජ්ඣොසානං,
අජ්ඣොසානං පටිච්ච පරිග්ගහො, පරිග්ගහං පටිච්ච මච්ඡරියං, මච්ඡරියං පටිච්ච
ආරක්ඛො, ආරක්ඛාධිකරණං
දණ්ඩාදානසත්ථාදානකලහවිග්ගහවිවාදතුවංතුවංපෙසුඤ්ඤමුසාවාදා අනෙකෙ
පාපකා අකුසලා ධම්මා සම්භවන්ති”ති (දී. නි. 2.103; 3.359) එවමාගතා
පරියෙසනාදයො නව තණ්හාමූලකා. තත්ථ (දී. නි. අට්ඨ. 2.103) තණ්හං පටිච්චානි
තණ්හං නිස්සාය. පරියෙසනාති රූපාදිආරම්මණපරියෙසනා. සා හි තණ්හාය සති
හොති. ලාභොති රූපාදිආරම්මණපටිලාභො. සො හි පරියෙසනාය සති හොති.
විනිච්ඡයොති ඉධ විතක්කො අධිජ්ජෙතො. ලාභං ලභිත්වා හි ඉට්ඨානිට්ඨං
සුන්දරාසුන්දරඤ්ච විතක්කෙනෙව විනිච්ඡිනති “එත්තකං මෙ රූපාරම්මණත්ථාය
භවිස්සති, එත්තකං සද්දාදිආරම්මණත්ථාය, එත්තකං මය්හං භවිස්සති, එත්තකං
පරස්ස, එත්තකං පරිභුඤ්ජිස්සාමි, එත්තකං නිදහිස්සාමි”ති. තෙන වුත්තං “ලාභං
පටිච්ච විනිච්ඡයො”ති. ඡන්දරාගොති එවං අකුසලවිතක්කෙන විතක්කිතෙ
වත්ථුස්මිං දුඛිඛලරාගො ව ඛලවරාගො ව උජ්ජජ්ජති. ඡන්දොති හි ඉධ
දුඛිඛලරාගස්සාධිවචනං. අජ්ඣොසානන්ති අහං මමන්ති ඛලවසන්තිට්ඨානං.
පරිග්ගහොති තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පරිග්ගහකරණං. මච්ඡරියන්ති පරෙහි
සාධාරණභාවස්ස අසහනතා. තෙනෙවස්ස පොරාණා එවං වචනත්ථං වදන්ති “ඉදං
අච්ඡරියං මය්හමෙව හොතු, මා අඤ්ඤස්ස අච්ඡරියං හොතුති පවත්තත්තා
මච්ඡරියන්ති වුවුවන්ති”ති. ආරක්ඛොති ද්වාරපිදහනමඤ්ජුසගොපනාදිවසෙන සුට්ඨු
රක්ඛණං. අධිකරොතිති අධිකරණං, කාරණස්සෙතං නාමං. ආරක්ඛාධිකරණන්ති
භාවනපුංසකං, ආරක්ඛහෙතුති අත්ථො. දණ්ඩාදානාදීසු පරනිසෙධනත්ථං දණ්ඩස්ස
ආදානං දණ්ඩාදානං. එකතොධාරාදිතො සත්ථස්ස ආදානං සත්ථාදානං. කලහොති
කායකලහොපි වාචාකලහොපි. පුරිමො පුරිමො විරොධො විග්ගහො. පච්ඡිමො
පච්ඡිමො විවාදො. තුවං තුවන්ති අගාරවචනං, ත්වං ත්වන්ති අත්ථො.

පාණාතිපාතඅදින්නාදානකාමෙසුමිච්ඡාචාරමුසාවාදපිසුණවාචාචරුසවාචාසම්ඵජ්
පලාපඅභිජ්ඣානාපාදමිච්ඡාදිට්ඨි දස අකුසලකම්මපථා. චත්තාරො සස්සතවාදා
චත්තාරො ඵකච්චසස්සතවාදා චත්තාරො අත්තානන්තිකා චත්තාරො
අමරාවික්ඛෙපිකා ද්වෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකා සොළස සඤ්ඤීවාදා අට්ඨ
අසඤ්ඤීවාදා අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා සත්ත උච්ඡේදවාදා පඤ්ච
පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදාති ඵතාති ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතාති.
රූපතණ්හාදිජතණ්හායෙව පච්චෙකං කාමතණ්හාභවතණ්හාවිභවතණ්හාවසෙන
අට්ඨාරස භොන්ති. තථා හි රූපාරම්මණා තණ්හා, රූපෙ වා තණ්හාති රූපතණ්හා, සා
කාමරාගභාවෙන රූපං අස්සාදෙන්ති පචත්තමානා කාමතණ්හා,
සස්සතදිට්ඨිසහගතරාගභාවෙන “රූපං නිච්චං ධූවං සස්සත”න්ති ඵචං අස්සාදෙන්ති
පචත්තමානා භවතණ්හා, උච්ඡේදදිට්ඨිසහගතරාගභාවෙන “රූපං උච්ඡිජ්ජති
විනස්සති පෙච්ච න භවති”ති ඵචං අස්සාදෙන්ති පචත්තමානා විභවතණ්හාති ඵචං
තිවිධා භොති. යථා ව රූපතණ්හා, ඵචං සද්දතණ්හාදයොපිති ඵතාති අට්ඨාරස
තණ්හාවිචරිතාති භොන්ති, තාති අජ්ඣක්තරූපාදීසු අට්ඨාරස, ඛනිද්ධාරූපාදීසු
අට්ඨාරසාති ඡත්තිංස, ඉති අතීතාති ඡත්තිංස, අනාගතාති ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නාති
ඡත්තිංසාති අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතාති, අට්ඨුත්තරසතතණ්හාවිචරිතාතීති අත්ථො.
පහෙද-සද්දො පච්චෙකං සම්බන්ධිතබ්බො. තත්ථායං යොජනා “ලොභජ්ජහෙදො
දොසජ්ජහෙදො යාච අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතජ්ජහෙදො”ති.
සබ්බදරුපරිලාභකිලෙසසතසහස්සාතීති සබ්බාති සත්තානං දරුපරිලාභකරාති
කිලෙසානං අනෙකාති සතසහස්සාති. ආරම්මණාදිවිභාගතො හි
පචත්තිආකාරවිභාගතො ච අනන්තජ්ජහෙදා කිලෙසා.

සඬ්ඛෙපතො වාතිආදීසු සම්පති ආයතිඤ්ච සත්තානං අනත්ථාවහත්තා
මාරණට්ඨෙත විබාධනට්ඨෙත කිලෙසාව මාරොති කිලෙසමාරො. වධකට්ඨෙත
බන්ධාව මාරොති බන්ධමාරො. තථා හි චුත්තං “වධකං රූපං, වධකං රූපන්ති
යථාභූතං නජ්ජජානාති”තිආදි. ජාතිජරාදිමහාබ්‍යසනනිබ්බත්තනෙන අභිසඬ්ඛාරොච
මාරො අභිසඬ්ඛාරමාරො. සංකිලෙසනිමිත්තං හුත්වා ගුණමාරණට්ඨෙත
දෙවපුත්තොච මාරොති දෙවපුත්තමාරො. සත්තානං ජීවිතස්ස ජීවිතපරික්ඛාරානඤ්ච
ජාතිකරණෙන මහාබාධරූපත්තා මච්චු ඵච මාරොති මච්චුමාරො. තත්ථ
සමුච්ඡේදජ්ජහානවසෙන සබ්බසො අජ්ජපචත්තිකරණෙන කිලෙසමාරං,
සමුදයජ්ජහානපරිඤ්ඤාවසෙන බන්ධමාරං, සහායවෙකල්ලකරණවසෙන සබ්බසො
අජ්ජපචත්තිකරණෙන අභිසඬ්ඛාරමාරං, බලවිධමනවිසයාතික්කමනවසෙන
දෙවපුත්තමච්චුමාරඤ්ච අහඤ්ජී, භග්ගෙ අකාසීති අත්ථො. පරිස්සයානන්ති
උපද්දවානං.

සතපුඤ්ඤජලක්ඛණධරස්සාති අනෙක සත පුඤ්ඤ නිබ්බත්තමහා
පුරිසලක්ඛණධරස්ස. ඵත්ථ හි “කෙවලං සතමත්තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන
ඵකෙකලක්ඛණං නිබ්බත්ත”න්ති ඉමමත්ථං න රොවයිංසු අට්ඨකථාවරියා “ඵචං
සත්තෙ යො කොචි බුද්ධො භවෙය්‍යා”ති, අනන්තාසු පන ලොකධාතුසු යත්තකා
සත්තා, තෙහි සබ්බෙහි පච්චෙකං සතක්ඛත්තුං කතාති දානාදීති පුඤ්ඤකම්මාති

යත්තකානි, තතො එකෙකං පුඤ්ඤකම්මං මහාසත්තෙන සතගුණං කතං සතන්ති අධිජපෙතන්ති ඉමමත්ථං රොවයිංසු. තස්මා ඉධ සත-සද්දො බහුභාවපරියායො, න සඬ්ඛ්‍යාවිසෙසවචනොති දට්ඨබ්බො “සතග්ගං සතං දෙවමනුස්සා” තිආදීසු විය. රූපකායසම්පත්ති දීපිතා හොති ඉතරාසං ඵලසම්පදානං මූලභාවතො අධිට්ඨානභාවතො ව. දීපිතා හොතීති ඉදං ධම්මකායසම්පත්තිතිආදීසුපි යොජෙතබ්බං. තත්ථ පහානසම්පදාපුබ්බකත්තා ඤාණසම්පදාදීනං ධම්මකායසම්පත්ති දීපිතා හොතීති වෙදිතබ්බං. ලොකියසරික්ඛකානං බහුමතභාවොති එත්ථ භාග්‍යවත්තතාය ලොකියානං බහුමතභාවො, හග්ගදොසතාය සරික්ඛකානං බහුමතභාවොති යොජෙතබ්බං. එවං ඉතො පරෙසුපි යථාක්කමං යොජනා වෙදිතබ්බා.

පුඤ්ඤවත්තං ගහට්ඨා බත්තියාදයො අභිගච්ඡන්ති, පභීනදොසං දොසචිතයාය ධම්මං දෙසෙතීති පබ්බජිතා තාපසපරිබ්බාජකාදයො අභිගච්ඡන්තිති ආහ “ගහට්ඨපබ්බජිතෙහි අභිගමනීයතා” ති. අභිගතානඤ්ච තෙසං කායචිත්තදුක්ඛාපනයනෙ පටිබලභාවො ආමිසදානධම්මදානෙහි උපකාරසම්භාවතො රූපකායං තස්ස පසාදවක්ඛුනා, ධම්මකායං පඤ්ඤාවක්ඛුනා දිස්වා දුක්ඛද්වයස්ස පටිප්පස්සම්භනතොති වෙදිතබ්බො. භාග්‍යවත්තතාය උපගතානං ආමිසදානං දෙනි, හග්ගදොසතාය ධම්මදානං දෙතීති ආහ “ආමිසදානධම්මදානෙහි උපකාරිතා” ති. ලොකියලොකුත්තරසුබ්බෙහි ව සංයොජනසමත්ථතා දීපිතා හොතීති “පුබ්බෙ ආමිසදානධම්මදානෙහි මයා අයං ලොකග්ගභාවො අධිගතො, තස්මා තුම්හෙහිපි එවමෙව පටිපජ්ජිතබ්බ” න්ති එවං සම්මාපටිපත්තියං නියොජනෙන අභිගතානං ලොකියලොකුත්තරසුබ්බෙහි සංයොජනසමත්ථතා ව දීපිතා හොති.

සකච්ඡන්තෙ ඉස්සරියං නාම අත්තනො චිත්තස්ස වසිභාවාපාදනංයෙව, පටිකුලාදීසු අප්පටිකුලසඤ්ඤිතාදිවිහාරසිද්ධි, අධිට්ඨානිද්ධිආදිකො ඉද්ධිවිධොපි චිත්තිස්සරියමෙව චිත්තභාවනාය වසිභාවජපත්තියා ඉජ්ඣනතො. අණ්ණමාලසීමාදිකන්ති ආදි-සද්දෙන මහිමා පත්ති පාකම්මං ඊසිතා වසිතා යත්ථකාමාවසායිතාති ඉමෙ ඡපි සඬ්ගහිතා. තත්ථ කායස්ස අණුභාවකරණං අණ්ණමා. ආකාසෙ පදසා ගමනාදීනං අරහභාවෙන ලහුභාවො ලසීමා. මහත්තං මහිමා කායස්ස මහත්තතාපාදනං. ඉට්ඨදෙසස්ස පාපුණනං පත්ති. අධිට්ඨානාදිවසෙන ඉච්ඡිතනිජ්ජාදනං පාකම්මං. සයංවසිතා ඉස්සරභාවො ඊසිතා. ඉද්ධිවිධෙ වසිභාවො වසිතා. ආකාසෙන වා ගච්ඡතො අඤ්ඤං වා කිඤ්චි කරොතො යත්ථ කත්ථි වොසානජපත්ති යත්ථකාමාවසායිතා. “කුමාරකරුපාදිදස්සන” න්තිපි වදන්ති. එවමිදං අට්ඨවිධං ලොකියසම්මතං ඉස්සරියං. තං පන හගවතො ඉද්ධිවිධන්තොගධං අනඤ්ඤසාධාරණඤ්චාති ආහ “සබ්බකාරපරිපූරං අත්ථී” ති. තථා ලොකුත්තරො ධම්මො අත්ථීති සම්බන්ධො. එවං යසාදීසුපි අත්ථී-සද්දො යොජෙතබ්බො.

කෙසඤ්චි යසො පදෙසවුත්ති අයථාභූතගුණසන්තිස්සයත්තා අපරිසුද්ධො ව හොති, න එවං තථාගතස්සාති දස්සෙතුං “ලොකත්තයඛ්‍යාපකො” ති වුත්තං. තත්ථ

ඉඳි අධිගතසත්ප්‍රගුණානං ආරුප්පෙ උප්පන්නානං “ඉතිපි සො භගවා” තිආදිනා භගවතො යසො පාකටො භොතිති ආහ “ලොකත්තයඛ්‍යාපකො” ති.
 යථාභූච්චගුණාධිගතොති යථාභූතගුණෙහි අධිගතො. අතිවිය පරිසුද්ධොති යථාභූතගුණාධිගතත්තා එව අවිචන්තපරිසුද්ධො. සබ්බාකාරපරිපූරාති අනවසෙසලක්ඛණානුඛ්‍යාද්ද්විසම්පත්තියා සබ්බාකාරෙහි පරිපුණ්ණො. සබ්බධිගපච්චධිගසිරිති සබ්බෙසං අධිගපච්චධිගානං සොභා. යං යං එතෙන ඉච්ඡිතං පත්ථිතන්ති “තිණ්ණො තාරෙය්‍ය” තිආදිනා යං යං එතෙන ලොකනාට්ඨන මනොවච්චිපණ්ඩානවසෙන ඉච්ඡිතං කායපණ්ඩානවසෙන පත්ථිතං. තට්ඨොති පණ්ඩානානුරූපමෙව. සම්මාචායාමසඤ්ඤාතො පයත්තොති වීරියපාරමිභාවප්පත්තො අරියමග්ගපරියාපත්තො ච සම්මාචායාමසඤ්ඤාතො උස්සාභො.

කුසලාදීහි හෙදෙහිති සබ්බත්තිකදුකපදසඤ්ඤාතෙහි කුසලාදිප්පහෙදෙහි. පටිච්චසමුප්පාදාදීහිති ආදි-සද්දෙන න කෙවලං විභවිගපාලියං ආගතා සතිපට්ඨානාදයොව සඤ්ඤාතො, අථ ඛො සඤ්ඤාතො සමයවිමුක්තාදයො ධ්‍යානාදයො තිකපට්ඨානාදයො ච සඤ්ඤාතො වෙදිතබ්බං.
 පිළනසබ්බතසත්තාපවිපරිණාමට්ඨොති වා දුක්ඛමරියසච්චන්තිආදීසු පිළනට්ඨො තංසමඤ්ඤාතො සත්තස්ස හිංසනං අවිජ්ජාරිකතාකරණං. සඤ්ඤාතට්ඨො සමෙච්ච සඤ්ඤාතමිම සම්භූය පච්චයෙහි කතභාවො. සත්තාපට්ඨො දුක්ඛදුක්ඛතාදීහි සත්තාපනං පරිදහනං. විපරිණාමට්ඨො ජරාය මරණෙන වාති ද්විධා විපරිණාමෙතබ්බතා. සමුදයස්ස ආයුහනට්ඨො දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තනවසෙන සම්පිණ්ඩනං. නිදානට්ඨො “ඉදං තං දුක්ඛ” තිති නිදස්සෙත්තස්ස විය සමුට්ඨාපනං. සංයොගට්ඨො සංසාරදුක්ඛෙන සංයොජනං. පලිබොධට්ඨො මග්ගාධිගමස්ස නිවාරණං. නිරොධස්ස නිස්සරණට්ඨො සබ්බප්‍රධිනං පටිනිස්සග්ගසභාවත්තා තතො විනිස්සට්ඨො, තංනිස්සරණනිමිත්තතා වා. විවෙකට්ඨො සබ්බසඤ්ඤාතවිසංයුත්තතා. අසඤ්ඤාතට්ඨො කෙනවිපි පච්චයෙන අනභිසඤ්ඤාතතා. අමනට්ඨො නිව්චසභාවත්තා මරණාභාවො, සත්තානං මරණාභාවහෙතුතා වා. මග්ගස්ස නිය්‍යානට්ඨො වට්ටදුක්ඛතො නික්කමනට්ඨො. හෙතුඅත්ථො නිබ්බානස්ස සම්පාපකභාවො. දස්සනට්ඨො අවිචන්තසුබ්බමස්ස නිබ්බානස්ස සච්ඡිකරණං. ආධිපතෙය්‍යට්ඨො චතුසච්චදස්සෙන සම්පයුත්තානං ආධිපච්චකරණං, ආරම්මණාධිපතිභාවො වා විසෙසතො මග්ගාධිපතිච්චනතො. සතිපි හි කුමානාදීනං ආරම්මණාධිපතිභාවො “කුමානාධිපතිනො ධම්මා” ති එවමාදිං අවත්වා “මග්ගාධිපතිනො ධම්මා” ඉච්චෙව චුත්තං, තස්මා විඤ්ඤායති “අත්ථි මග්ගස්ස ආරම්මණාධිපතිභාවො විසෙසො” ති. එතෙයෙව ච පිළනාදයො සොළසාකාරාති චුච්චන්ති.

දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිභාරෙතිආදීසු කසිණාදිආරම්මණානි රූපාවචරජ්ඣානානි දිබ්බවිභාරො. මෙත්තාදිජ්ඣානානි බ්‍රහ්මවිභාරො. ඵලසමාපත්ති අරියවිභාරො. කාමෙහි විවෙකට්ඨකායනාවසෙන එකිභාවො කායවිවෙකො. පඨමජ්ඣානාදිනා නිවරණාදීහි විචිත්තවිත්තතා විත්තවිවෙකො. උපධිවිවෙකො නිබ්බානං. උපධිති චෙත්ථ චත්තාරො උපධි කාමුපධි ඛන්ධුපධි කිලෙසුපධි අභිසඤ්ඤාරූපධිති. කාමාපි හි “යං පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං කාමානං

අස්සාදො’’ති (ම. නි. 1.166) එවං චුත්තස්ස සුඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො උපධියති එත්ථ සුඛන්ති ඉමිනා වචනත්ථෙත “උපධි’’ති වුච්චන්ති, ඛන්ධාපි ඛන්ධමූලකස්ස දුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, කිලෙසාපි අපායදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, අභිසංඛාරාපි භවදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො චුත්තනයෙන “උපධි’’ති වුච්චන්ති. ඉමෙහි පන චතුහි උපධිහි විචිත්තතාය නිබ්බානං “උපධිවිවෙකො’’ති වුච්චති.

සුඤ්ඤතාකාරෙන නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තො අරියමග්ගො සුඤ්ඤතවිමොක්ඛො. සො හි සුඤ්ඤතාය ධාතුයා උප්පන්නත්තා සුඤ්ඤතො, කිලෙසෙහි ව විමුත්තත්තා විමොක්ඛො. එතෙනෙව නයෙන අප්පණ්ණිතාකාරෙන නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තො අප්පණ්ණිතවිමොක්ඛො. අනිමිත්තාකාරෙන නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තො අනිමිත්තවිමොක්ඛො. අථ වා සුඤ්ඤතානුපස්සනාසංඛාරාය අනත්තානුපස්සනාය වසෙන පටිලද්ධො අරියමග්ගො ආගමනවසෙන “සුඤ්ඤතවිමොක්ඛො’’ති වුච්චති. තථා අප්පණ්ණිතානුපස්සනාසංඛාරාය දුක්ඛානුපස්සනාය වසෙන පටිලද්ධො අප්පණ්ණිතවිමොක්ඛො. අනිමිත්තානුපස්සනාසංඛාරාය අනිච්චානුපස්සනාය වසෙන පටිලද්ධො “අනිමිත්තවිමොක්ඛො’’ති වෙදිතබ්බො. චුත්තඤ්ඤතං –

“අනිච්චතො මනසිකරොත්තො අධිමොක්ඛබ්බුලො
අනිමිත්තවිමොක්ඛං පටිලහති, දුක්ඛතො මනසිකරොත්තො පස්සද්ධිබ්බුලො
අප්පණ්ණිතවිමොක්ඛං පටිලහති, අනත්තතො මනසිකරොත්තො වෙදබ්බුලො
සුඤ්ඤතවිමොක්ඛං පටිලහති’’ති (පටි. ම. 1.223).

අඤ්ඤති ලොකියඅභිඤ්ඤාදිකෙ.

කිලෙසාභිසංඛාරවසෙන භවෙසු පරිබ්භමනං, තඤ්ච තණ්හාපධානන්ති ආභ “තණ්හාසංඛාරං ගමන’’න්ති. වත්තන්ති අරියමග්ගමුඛෙන උග්ගිරිතං පුන අපච්චාගමනවසෙන ඡඩ්ඪිතං. භගවාති වුච්චති නිරුත්තිතයෙනාති දස්සෙන්තො ආභ “යථා ලොකෙ’’තිආදි. යථා ලොකෙ නිරුත්තිතයෙන එකෙකපදතො එකෙකමක්ඛරං ගහෙත්වා “මෙඛලා’’ති චුත්තං, එවමිධාපිති අත්ථො. මෙහනස්සාති ගුය්හප්පදෙසස්ස. ඛස්සාති ඔකාසස්ස.

අපරො නයො (ඉතිවු. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) – භාගවාති භගවා. භතවාති භගවා. භාගෙ වනීති භගවා. භගෙ වනීති භගවා. භත්තවාති භගවා. භගෙ වමීති භගවා. භාගෙ වමීති භගවා.

භාගවා භතවා භාගෙ, භගෙ ව වනි භත්තවා;
භගෙ වමී තථා භාගෙ, වමීති භගවා ජිනො.

තත්ථ කථං භාගවාති භගවා? යෙ තෙ සීලාදයො ධම්මක්ඛන්ධා ගුණකොට්ඨාසා, තෙ අනඤ්ඤසාධාරණා නිරතිසයා තථාගතස්ස අත්ථි උපලබ්භන්ති. තථා හිස්ස සීලං සමාධි පඤ්ඤා විමුත්ති විමුත්තිඤ්ඤාඤාදස්සනං, හිරි ඔත්තප්පං, සද්ධා වීරියං, සති

සම්පජ්ඣාදං, සීලවිසුද්ධි දිට්ඨිවිසුද්ධි, සමථො විපස්සනා, තීණි කුසලමූලානි, තීණි සුවරිතානි, තයො සම්මාවිතක්කා, තිස්සො අනවජ්ජසඤ්ඤා, තිස්සො ධාතුයො, චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, චත්තාරො අරියමග්ගා, චත්තාරි අරියඵලානි, චතස්සො පටිසම්භිදා, චතුරයොනිපරිච්ඡෙදකඤ්ඤාණානි, චත්තාරො අරියවංසා, චත්තාරි වෙසාරජ්ජඤ්ඤාණානි, පඤ්ච පධානියඨගානි, පඤ්චඨගිකො සම්මාසමාධි, පඤ්චඤ්ඤාණිකො සම්මාසමාධි, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, පඤ්ච නිස්සාරණියා ධාතුයො, පඤ්ච විමුක්තායතනඤ්ඤාණානි, පඤ්ච විමුක්තිපරිපාවනියා සඤ්ඤා, ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි, ඡ ගාරවා, ඡ නිස්සාරණියා ධාතුයො, ඡ සත්තවිහාරා, ඡ අනුත්තරියානි, ඡනිබ්බෙධභාගියා සඤ්ඤා, ඡ අභිඤ්ඤා, ඡ අසාධාරණඤ්ඤාණානි, සත්ත අපරිභානියා ධම්මා, සත්ත අරියධනානි, සත්ත බොජ්ඣංගිගානි, සත්ත සප්පුරිසධම්මා, සත්ත නිජ්ජරවත්ථුනි, සත්ත සඤ්ඤා, සත්තදක්ඛිණෙය්‍යාපුග්ගලදෙසනා, සත්තඛිණාසවබලදෙසනා, අට්ඨපඤ්ඤාපටිලාභහෙතුදෙසනා, අට්ඨ සම්මත්තානි, අට්ඨලොකධම්මානික්කමො, අට්ඨ ආරම්භවත්ථුනි, අට්ඨඅක්ඛණදෙසනා, අට්ඨ මහාපුරිසවිතක්කා, අට්ඨඅභිභායතනදෙසනා, අට්ඨ විමොක්ඛා, නව යොනියොමනසිකාරමූලකා ධම්මා, නව පාරිසුද්ධිපධානියඨගානි, නවසත්තවාසදෙසනා, නව ආසාතජ්ජට්ඨිතයා, නව සඤ්ඤා, නව නානත්තා, නව අනුපුබ්බවිහාරා, දස නාථකරණා ධම්මා, දස කසිණායතනානි, දස කුසලකම්මපථා, දස සම්මත්තානි, දස අරියවාසා, දස අසෙක්ඛධම්මා, දස තථාගතබලානි, ඵකාදස මෙත්තානිසංසා, ද්වාදස ධම්මවක්කාකාරා, තෙරස ධුතගුණා, වුද්දස බුද්ධඤ්ඤාණානි, පඤ්චදස විමුක්තිපරිපාවනියා ධම්මා, සොළසවිධා ආනාපානස්සති, සොළස අපරන්තපනියා ධම්මා, අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා, ඵකුනවිසති පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණානි, චතුරත්තාලීස ඤ්ඤාණවත්ථුනි, පඤ්ඤාස උදයබ්බයඤ්ඤාණානි, පරොපණ්ණාස කුසලධම්මා, සත්තසත්තති ඤ්ඤාණවත්ථුනි, චතුර්විසතිකොට්ඨසතසහස්සසමාපත්තිසඤ්චාරිමභාවජීරඤ්ඤාණං, අනන්තනයසමන්තපට්ඨානපච්චයපච්චවෙක්ඛණදෙසනාඤ්ඤාණානි, තථා අනන්තාසු ලොකධාතුසු අනන්තානං සත්තානං ආසයාදිවිභාවනඤ්ඤාණානි වානි ඵවමාදයො අනන්තාපරිමාණහෙදා අනඤ්ඤාසාධාරණා නිරතිසයා ගුණභාගා ගුණකොට්ඨාසා සංවිජ්ජන්ති උපලබ්භන්ති, තස්මා යථාචුත්තවිභාගා ගුණභාගා අස්ස අත්ථිති භාගවානි චත්තබ්බෙ ආකාරස්ස රස්සත්තං කත්වා “භගවා”ති චුත්තො. ඵවං තාව භාගවානි භගවා.

යස්මා සීලාදයො සබ්බෙ, ගුණභාගා අසෙසතො;
විජ්ජන්ති සුගතෙ තස්මා, භගවානි පච්චවති.

කථං භතවානි භගවා? යෙ තෙ සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපන්නෙහි මනුස්සත්තාදිකෙ අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙන්වා සම්මාසම්බොධියා කතමභාහිනීභාරෙහි මහාබොධිසත්තෙහි පරිපුරෙතබ්බා දානපාරමී සීලනෙක්ඛම්මපඤ්ඤාවීරියබන්තිසච්චඅධිට්ඨානමෙත්තාඋපෙක්ඛාපාරමීති දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියොනි සමතිංස පාරමියො, දානාදීනි

වත්තාරි සඬගහවත්ථුනි, වත්තාරි අධිට්ඨානානි, අත්තපරිච්චාගො
 නයනධනරජ්ජපුත්තදාරපරිච්චාගොති පඤ්ච මහාපරිච්චාගා, පුබ්බයොගො,
 පුබ්බවරියා, ධම්මක්ඛානං, ඤාතත්ථවරියා, ලොකත්ථවරියා, බුද්ධත්ථවරියාති
 එවමාදයො සඬබ්බෙපතො වා පුඤ්ඤසම්භාරඤාණසම්භාරා බුද්ධකරා ධම්මා, තෙ
 මහාභිනීභාරතො පට්ඨාය කප්පානං සතසහස්සාධිකානි වත්තාරි අසඬබ්බෙය්‍යානි
 යථා භානභාගියා සංකිලෙසභාගියා ධීනිභාගියා වා න භොන්ති, අථ ඛො
 උත්තරුත්තරි විසෙසභාගියාව භොන්ති, එවං සක්කච්චං නිරන්තරං අනවසෙසතො
 හතා සම්භතා අස්ස අත්ථිති හතවාති හගවා නිරුත්තිනියෙන ත-කාරස්ස ග-කාරං
 කත්වා. අථ වා හතවාති තෙයෙව යථාචුත්තෙ බුද්ධකරෙ ධම්මෙ චුත්තනයෙන හරි
 සම්භරි, පරිපුරෙසිති අත්ථො. එවම්පි හතවාති හගවා.

යස්මා සම්බොධියා සබ්බෙ, දානපාරමිථාදිකෙ;
 සම්භාරෙ හතවා නාථො, තස්මාපි හගවා මතො.

කථං භාගෙ වනීති හගවා? යෙ තෙ චතුර්විසතිකොට්ඨසතසහස්සසඬබ්බා දෙවසිකං
 වළඤ්ජනකසමාපත්තිභාගා, තෙ අනවසෙසතො ලොකභිතත්ථං අත්තනො ව
 දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං නිච්චකප්පං වනි හජි සෙවි බහුලමකාසිති භාගෙ වනීති
 හගවා. අථ වා අභිඤ්ඤායාධම්මෙසු කුසලාදීසු බන්ධාදීසු ව යෙ තෙ
 පරිඤ්ඤායාදිවසෙන සඬබ්බෙපතො වා චතුර්විධා අභිසම්යභාගා, විත්ථාරතො පන
 “චක්ඛු පරිඤ්ඤායං, සොතං පරිඤ්ඤායං...පෙ.... ජරාමරණං
 පරිඤ්ඤායං” තිථිථාදිනා (පටි. ම. 1.21) අනෙකෙ පරිඤ්ඤායභාගා, “චක්ඛුස්ස
 සමුදයො පහාතබ්බො...පෙ.... ජරාමරණස්ස සමුදයො පහාතබ්බො” තිථිථාදිනා
 නයෙන පහාතබ්බභාගා, “චක්ඛුස්ස නිරොධො...පෙ.... ජරාමරණස්ස නිරොධො
 සච්ඡිකාතබ්බො” තිථිථාදිනා සච්ඡිකාතබ්බභාගා, “චක්ඛුස්ස නිරොධගාමිනී
 පටිපදා” තිථිථාදිනා “චත්තාරො සතිපට්ඨානා” තිථිථාදිනා ව අනෙකහෙදා
 භාවෙතබ්බභාගා ව ධම්මා චුත්තා, තෙ සබ්බෙ වනි හජි යථාරහං
 ගොචරභාවනාසෙවනානං වසෙන සෙවි. එවම්පි භාගෙ වනීති හගවා. අථ වා යෙ
 ඉමෙ සීලාදයො ධම්මක්ඛන්ධා සාවකෙහි සාධාරණා ගුණකොට්ඨාසා ගුණභාගා,
 කිත්ති නු ඛො තෙ විනෙය්‍යසන්තානෙසු පතිට්ඨපෙය්‍යන්ති මහාකරුණාය වනි
 අභිපත්ථයි, සා වස්ස අභිපත්ථනා යථාධිජ්ජෙතථිලාවහා අහොසි. එවම්පි භාගෙ
 වනීති හගවා.

යස්මා ඤෙය්‍යසමාපත්ති-ගුණභාගෙ තථාගතො;
 හජි පත්ථයි සත්තානං, භිතාය හගවා තතො.

කථං භගෙ වනීති හගවා? සමාසතො තාව කතපුඤ්ඤෙහි පයොගසම්පන්නෙහි
 යථාවිභවං හජියන්තිති හගා, ලොකියලොකුත්තරසම්පත්තියො. තත්ථ ලොකියෙ
 තාව තථාගතො සම්බොධිතො පුබ්බෙ බොධිසත්තභූතො පරමුක්කංසගතෙ වනි හජි
 සෙවි, යත්ථ පතිට්ඨාය නිරවසෙසතො බුද්ධකරධම්මෙ සමන්තානෙත්තො
 බුද්ධධම්මෙ පරිපාවෙසි. බුද්ධභූතො පන තෙ නිරවජ්ජසුබුපසංභිතෙ

අනඤ්ඤසාධාරණ ලොකුත්තරෙපි වනි හජී සෙවි. විත්තාරතො පන පදෙසරජ්ජඉස්සරියවක්කවත්තිසම්පත්තිදෙවරජ්ජසම්පත්තිආදිවසෙන ක්කානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තිඤ්ඤාණදස්සනමග්ගභාවනාඵලසවිජ්ඣිරියාදිඋත්තරිම නුස්සධම්මවසෙන ව අනෙකවිහිතෙ අනඤ්ඤසාධාරණ භගෙ වනි හජී සෙවි. එවං භගෙ වනීති භගවා.

යා තා සම්පත්තියො ලොකෙ, යා ව ලොකුත්තරා පුපු;
සබ්බා තා හජී සම්බුද්ධො, තස්මාපි භගවා මනො.

කථං හත්තවාති භගවා? හත්තා දළ්භහත්තිකා අස්ස බහු අත්ථිති හත්තවා.
තථාගතො හි
මහාකරුණාසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණාදිඅපරිමිතනිරූපමජ්ජභාවගුණවිසෙසසමඬිගීභාව
තො සබ්බසත්තාඋත්තමො, සබ්බානත්ථපරිහාරපුබ්බඬිගමාය
නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතජ්ජරාය නිරතිසයාය පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය
පජාය අච්චන්තුපකාරිතාය ද්වත්තිංස මහාපුරිසලක්ඛණාසීති අනුබ්බාඤ්ජන
බ්බාමජ්ජභාදි අනඤ්ඤසාධාරණවිසෙසපටිමණ්ඩිතරූපකායතාය
යථාභූච්චගුණාධිගතෙන “ඉතිපි සො භගවා” තිආදිනයජ්ජවත්තෙන
ලොකත්තයබ්බාපිනා සුචිපුලෙන සුචිසුද්ධෙන ව පුතිසොසෙන සමන්තාගතත්තා
උක්කංසපාරමිජ්ජත්තාසු අජ්ජිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාආදිසු සුජ්ජතිට්ඨිතභාවතො
දසබලවතුචෙසාරජ්ජාදිනිරතිසයගුණවිසෙසසමඬිගීභාවතො ව රූපජ්ජමාණො
රූපජ්ජසන්තො, ඝොසජ්ජමාණො ඝොසජ්ජසන්තො, ලුඛජ්ජමාණො
ලුඛජ්ජසන්තො, ධම්මජ්ජමාණො ධම්මජ්ජසන්තොති එවං චතුජ්ජමාණිකෙ
ලොකසන්නිවාසෙ සබ්බථාපි පසාදාවහභාවෙන සමන්තපාසාදිකත්තා අපරිමාණානං
සත්තානං සදෙවමනුස්සානං ආදරබහුමානගාරවායතනතාය
පරමපෙමසම්භත්තිට්ඨානං. යෙ වස්ස ඔවාදෙ පතිට්ඨිතා අවෙච්චජ්ජසාදෙන
සමන්තාගතා හොත්ති, කෙනචි අසංභාරියා තෙසං සම්භත්ති සමණෙන වා
බ්බාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මිනා වාති. තථා හි තෙ අත්තනො
ජීවිතපඅච්චාගෙපි තත්ථ පසාදං න පරිච්චජන්ති තස්ස වා ආණං දළ්භහත්තිභාවතො.
තෙනෙවාහ -

“යො වෙ කතඤ්ඤ කතවෙදි ධිරො,
කල්‍යාණමිත්තො දළ්භහත්ති ව හොති” ති. (ජා. 2.17.78);

“සෙය්‍යථාපි, හික්ඛවෙ, මහාසමුද්දො ධීතධම්මො වෙලං නාතිවත්තති,
එවමෙව බො, හික්ඛවෙ, යං මයා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං මම
සාවකා ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්ති” ති (උදා. 45; චූළව. 385) ව.

එවං හත්තවාති භගවා නිරුත්තිනයෙන එකස්ස ත-කාරස්ස ලොපං කත්වා ඉතරස්ස
ත-කාරස්ස ග-කාරං කත්වා.

ගුණාතිසයයුත්තස්ස, යස්මා ලොකහිතෙසිනො;

සම්භන්තා බහවො සත්ථු, භගවා තෙන වුච්චති.

කථං භගෙ වමීති භගවා? යස්මා තථාගතො බොධිසත්තභූතොපි පුරිමාසු ජාතීසු පාරමියො පුරෙන්නො භගසංඛිතං සිරිං ඉස්සරියං යසඤ්ච වමී උග්ගිරි, බෙළපිණ්ඩං විය අනපෙක්ඛො ඡඩ්ඛයි. තථා භිස්ස සොමනස්සකුමාරකාලෙ(ජා. 1.15.211 ආදයො) භත්ථිපාලකුමාරකාලෙ (ජා. 1.15.337 ආදයො) අයොසරපණ්ඩිතකාලෙ(ජා. 1.15.363 ආදයො) මුග්ගපක්ඛපණ්ඩිතකාලෙ (ජා. 2.22.1 ආදයො) චූළසුතසොමකාලෙති (ජා. 2.17.195 ආදයො) එවමාදීසු නෙක්ඛම්මපාරමීපුරණවසෙන දෙවරජ්ජසදිසාය රජ්ජසිරියා පරිච්චත්තත්තභාවානං පමාණං නත්ථි, වරිමත්තභාවෙපි භත්ථගතං චක්කවත්තිසිරිං. දෙවලොකාධිපච්චසඅසං චතුර්දිපිස්සරියං චක්කවත්තිසම්පත්තිසන්තිස්සයං සත්තරතනසමුප්පලං යසඤ්ච තිණායපි අමඤ්ඤමානො නිරපෙක්ඛො පභාය අභිනික්ඛමිත්වා සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, තස්මා ඉමෙ සිරිආදිකෙ භගෙ වමීති භගවා. අථ වා භානි නාම නක්ඛත්තානි, තෙහි සමං ගච්ඡන්ති පචත්තන්තිති භගා, සිනෙරුයුගන්ධරඋත්තරකුරුහිමවන්තාදිභාජනලොකවිසෙසසන්තිස්සයා සොභා කප්පට්ඨායිභාවතො, තෙපි භගවා වමී තංනිවාසිසත්තාවාසසමතික්කමනතො තප්පට්ඨද්ධජන්දරාගප්පභානෙන පජහීති. එවමිපි භගෙ වමීති භගවා.

චක්කවත්තිසිරිං යස්මා, යසං ඉස්සරියං සුඛං;
පභාසි ලොකචිත්තඤ්ච, සුගතො භගවා තතො.

කථං භාගෙ වමීති භගවා? භාගා නාම සභාගධම්මකොට්ඨාසා, තෙ ඛන්ධායතනධාතාදිවසෙන, තත්ථාපි රූපවෙදනාදිවසෙන අතීතාදිවසෙන ච අනෙකවිධා, තෙ ච භගවා සබ්බං පපඤ්චං සබ්බං යොගං සබ්බං ගන්ථං සබ්බං සංයොජනං සමුච්ඡින්නිත්වා අමතධාතුං සමධිගච්ඡන්තො වමී උග්ගිරි, අනපෙක්ඛො ඡඩ්ඛයි න පච්චාගමී. තථා හෙස සබ්බත්ථකමෙව පථවිං ආපං තෙජං වායං, චක්ඛුං සොතං ඝාතං ජීව්හං කායං මනං, රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ ධම්මෙ, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං...පෙ.... මනොවිඤ්ඤාණං, චක්ඛුසම්ඵස්සං...පෙ.... මනොසම්ඵස්සං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං...පෙ.... මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං...පෙ.... මනොසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙතනං...පෙ.... මනොසම්ඵස්සජං වෙතනං, රූපතණ්හං...පෙ.... ධම්මතණ්හං, රූපචිත්තකං...පෙ.... ධම්මචිත්තකං, රූපචිචාරං...පෙ.... ධම්මචිචාරන්තිආදිනා අනුපදධම්මවිභාගවසෙනපි සබ්බෙව ධම්මකොට්ඨාසෙ අනවසෙසතො වමී උග්ගිරි, අනපෙක්ඛපරිච්චාගෙන ඡඩ්ඛයි. චුත්තඤ්ඤෙන “යං තං, ආනන්ද, චත්තං චත්තං මුත්තං පහීනං පටිනිස්සට්ඨං, තං තථාගතො පුත පච්චාගමීස්සතීති නෙතං යානං විජ්ජති”ති (දී. නි. 2.183). එවමිපි භාගෙ වමීති භගවා. අථ වා භාගෙ වමීති සබ්බෙපි කුසලාකුසලෙ සාවජ්ජානවජ්ජෙ හීනපණ්ණිකෙ කණ්හසුක්කසප්පට්ඨාගෙ ධම්මෙ අරියමග්ගඤ්ඤාණමුඛෙන වමී උග්ගිරි, අනපෙක්ඛො පරිච්චජි පජහී, පරෙසඤ්ච තථත්තාය ධම්මං දෙසෙසී. චුත්තමිපි වෙන “ධම්මාපි වො, භික්ඛවෙ, පභාතබ්බා පගෙව අධම්මා (ම. නි. 240). කුල්ලුපමං වො, භික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙස්සාමි

නිත්ථරණත්ථාය, නො ගහණත්ථායා’’තිආදි (ම. නි. 1.240). එවම්පි භාගෙ වම්ති හගවා.

බන්ධායතනධාතාදි ධම්මහෙදා මහෙසිනා;
කණ්භා සුක්කා යතො වන්තා, තතොපි හගවා මතො.

තෙන වුත්තං –

‘‘භාගවා හතවා භාගෙ, හගෙ ව වති හත්තවා;
හගෙ වම් තථා භාගෙ, වම්ති හගවා ජිනො’’ති.

එත්ථ ව යස්මා සඬ්ඛෙපතො අත්තහිතසම්පත්තිපරහිතපටිපත්තිවසෙන දුට්ඨා බුද්ධගුණා, තාසු අත්තහිතසම්පත්ති පහානසම්පදාඤාණසම්පදාහෙදතො දුට්ඨා ආනුභාවසම්පදාදීනං තදවිනාහාවෙන තදන්තොගධත්තා. පරහිතපටිපත්ති පයොගාසයහෙදතො දුට්ඨා. තත්ථ පයොගතො ලාභසක්කාරාදිනිරපෙක්ඛවිත්තස්ස සබ්බදුක්ඛනියානිකධම්මුපදෙසො, ආසයතො පටිවිරුද්ධෙසුපි නිව්චං හිතෙසිතා ඤාණපරිපාකකාලාගමනාදිපරහිතජ්ජපටිපත්ති. ආමිසපටිග්ගහණාදිනාපි අත්ථවරියා පරහිතපඤ්ඤාති හොතියෙව, තස්මා තෙසම්පි විභාවනවසෙන පාළියං ‘‘අරහ’’න්තිආදීනං පදානං ගහණං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ අරහන්ති ඉමිනා පදෙන පහානසම්පදාවසෙන හගවතො අත්තහිතසම්පත්ති විභාවිතා, සම්මාසම්බුද්ධො ලොකවිදුති ව ඉමෙහි පදෙහි ඤාණසම්පදාවසෙන. නනු ව ‘‘ලොකවිදු’’ති ඉමිනාපි සම්මාසම්බුද්ධතා විභාවියති? සච්චං විභාවියති, අත්ථි පන විසෙසො ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො’’ති ඉමිනා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණානුභාවො විභාවිතො, ‘‘ලොකවිදු’’ති පන ඉමිනා ආසයානුසයඤාණාදීනම්පි ආනුභාවො විභාවිතොති. විජ්ජාවරණසම්පත්තොති ඉමිනා සබ්බාපි හගවතො අත්තහිතසම්පත්ති විභාවිතා. සුගතොති පන ඉමිනා සමුදාගමතො පට්ඨාය හගවතො අත්තහිතසම්පත්ති පරහිතපටිපත්ති ව විභාවිතා. අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථී සත්ථා දෙවමනුස්සානන්ති ඉමෙහි පදෙහි හගවතො පරහිතපටිපත්ති විභාවිතා. බුද්ධොති ඉමිනා හගවතො අත්තහිතසම්පත්ති පරහිතපටිපත්ති ව විභාවිතා. එවඤ්ච කත්වා ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො’’ති වත්වා ‘‘බුද්ධො’’ති වචනං සමත්ථිතං හොති. තෙනෙවාහ ‘‘අත්තනාපි බුජ්ඣ්ඤි, අඤ්ඤෙපි සත්තෙ බොධෙසි’’තිආදි. හගවාති ව ඉමිනාපි සමුදාගමතො පට්ඨාය හගවතො සබ්බා අත්තහිතසම්පත්ති පරහිතපටිපත්ති ව විභාවිතා.

අපරො නයො – හෙතුඵලසත්තුපකාරවසෙන සඬ්ඛෙපතො තිව්ධා බුද්ධගුණා. තත්ථ අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාවරණසම්පත්තො ලොකවිදුති ඉමෙහි පදෙහි ඵලසම්පත්තිවසෙන බුද්ධගුණා විභාවිතා. අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථී සත්ථා දෙවමනුස්සානන්ති ඉමෙහි සත්තුපකාරවසෙන බුද්ධගුණා පකාසිතා. බුද්ධොති

ඉමිනා ඵලවසෙන සත්තුපකාරවසෙන ව බුද්ධගුණා විභාවිතා. සුගතො භගවාති පන ඉමෙහි පදෙහි හෙතුඵලසත්තුපකාරවසෙන බුද්ධගුණා විභාවිතාති වෙදිතබ්බං.

සො ඉමං ලොකන්තිආදීසු සො භගවාති යො “අරහ”න්තිආදිනා කිත්තිතගුණො, සො භගවා. ඉමං ලොකන්ති නයිදං මහාජනස්ස සම්මුඛාමත්තං සන්ධාය චුත්තං, අථ ඛො අනවසෙසං පරියාදායාති දස්සෙතුං “සදෙවක”න්තිආදි චුත්තං. තෙනාහ “ඉදානි චත්තබ්බං නිදස්සෙති”ති. පජාතත්තාති යථාසකං කම්මකිලෙසෙහි නිබ්බත්තත්තා. සදෙවකච්චනෙන පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං පාරිසෙසඤායෙනාති වෙදිතබ්බං ඉතරෙසං පදන්තරෙහි සඬගහිතත්තා. සදෙවකන්ති ව අවයවෙන විග්ගහො සමුදායො සමාසත්ථො. සමාරකච්චනෙන ජට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං පච්චාසත්තිඤායෙනාති දට්ඨබ්බං. තත්ථ හි සො ජාතො තංනිවාසී ව. සමුග්ගකච්චනෙන බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. පච්චත්ථිකා...පෙ.... සමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණන්ති නිදස්සනමත්තමෙතං අපච්චත්ථිකානං අසමිතාබාහිතපාපානඤ්ච සමණබ්‍රාහ්මණානං සස්සමණබ්‍රාහ්මණීච්චනෙන ගහිතත්තා. කාමං “සදෙවක”න්තිආදිවිසෙසනානං වසෙන සත්තවිසයො ලොකසද්දොති විඤ්ඤායති තුල්‍යයොගවිසයත්තා තෙසං, “සලොමකො සපක්ඛකො”තිආදීසු පන අතුල්‍යයොගෙපි අයං සමාසො ලබ්භතීති බ්‍යභිචාරදස්සනතො පජාගහණන්ති ආහ “පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණ”න්ති. සදෙවකාදිච්චනෙන උපපත්තිදෙවානං, සස්සමණබ්‍රාහ්මණීච්චනෙන විසුද්ධිදෙවානඤ්ච ගහිතත්තා ආහ “සදෙවමනුස්සච්චනෙන සම්මුතිදෙවඅවසෙසමනුස්සග්ගහණ”න්ති. තත්ථ සම්මුතිදෙවා රාජානො. අවසෙසමනුස්සග්ගහණන්ති සමණබ්‍රාහ්මණෙහි අවසෙසමනුස්සග්ගහණං. තිහි පදෙහිති සදෙවකසමාරකසබර්ග්ගකච්චනෙහි. ද්විහිති සස්සමණබ්‍රාහ්මණං සදෙවමනුස්සන්ති ඉමෙහි ද්විහි පදෙහි.

අරුපී සත්තා අත්තතො ආනෙඤ්ජවිභාරෙන විහරන්තා දිබ්බන්තිති දෙවාති ඉමං නිබ්බවනං ලහන්තීති ආහ “සදෙවකග්ගහණෙන අරුපාවචරලොකො ගහිතො”ති. තෙනෙවාහ භගවා “ආකාසානඤ්චායනනුපගානං දෙවානං සහබ්‍යත”න්තිආදි (අ. නි. 3.117). ඡකාමාවචරදෙවලොකස්ස සවිසෙසං මාරස්ස වසෙ චත්තනතො ආහ “සමාරකග්ගහණෙන ඡකාමාවචරදෙවලොකො”ති. අරුපීබ්‍රහ්මලොකස්ස විසුං ගහිතත්තා ආහ “රුපී බ්‍රහ්මලොකො”ති. චතුපරිසවසෙනාති ඛත්තියපරිසා, බ්‍රාහ්මණගහපතිසමණවාතුමහාරාජිකතාවතිංසමාරබ්‍රහ්මපරිසාති ඉමාසු අට්ඨසු පරිසාසු ඛත්තියාදිචතුපරිසවසෙන. ඉතරා පන චතස්සො පරිසා සමාරකග්ගහණෙන ගහිතා ඵවාති.

කථං පනෙත්ථ චතුපරිසවසෙන මනුස්සලොකො ගහිතො?
“සස්සමණබ්‍රාහ්මණ”න්ති ඉමිනා සමණපරිසා බ්‍රාහ්මණපරිසා ව ගහිතා හොන්ති,
“සදෙවමනුස්ස”න්ති ඉමිනා ඛත්තියපරිසා ගහපතිපරිසා ව ගහිතා, “පජ”න්ති
ඉමිනා පන ඉමායෙව චතස්සො පරිසා චුත්තා, චතුපරිසසඬබ්‍යාතං පජන්ති චුත්තං
හොති, කථං පන සම්මුතිදෙවෙහි සහ මනුස්සලොකො ගහිතො? එත්ථාපි

“සස්සමණබ්‍රාහ්මණි” න්ති ඉමිනා සමණබ්‍රාහ්මණා ගහිතා, “සදෙවමනුස්ස” න්ති ඉමිනා සම්මුතිදෙවසඬිබාතා බත්තියා, ගහපතිසුද්දසඬිබාතා අවසෙසමනුස්සා ව ගහිතා භොන්ති. ඉතො පන අඤ්ඤෙසං මනුස්සසත්තානං අභාවතො “පජ” න්ති ඉමිනා චතුභි පකාරෙහි යිතා එතෙයෙව මනුස්සසත්තා චුත්තාති දට්ඨබ්බං. එවං විකප්පද්වයෙපි පජාග්ගහණෙන චතුපරිසාදිවසෙන යිතානං මනුස්සානංයෙව ගහිතත්තා ඉදානි “පජ” න්ති ඉමිනා අවසෙසසත්තෙ සඬිගහෙත්වා දස්සෙතුකාමො ආහ “අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වා” ති. තත්ථ නාගගරුළාදිවසෙන අවසෙසසත්තලොකො වෙදිතබ්බො. එත්ථාපි චතුපරිසවසෙන සම්මුතිදෙවෙහි වා සහ අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වාති යොජෙතබ්බං. චතුපරිසසහිතො අවසෙසසුද්ධනාගසුපණ්ණනෙරයිකාදිසත්තලොකො, චතුර්ධා යීතමනුස්සසහිතො වා අවසෙසනාගසුපණ්ණනෙරයිකාදිසත්තලොකො ගහිතොති චුත්තං භොති.

එත්තාවතා භාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙන තෙන විසෙසෙන අභාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙතුං “අපිචෙත්ථා” තිආදි චුත්තං. තත්ථ උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතොති උක්කංසගතිවිජානනෙන. පඤ්චස්‍ර හි ගතීස්‍ර දෙවගතිපරියාපන්තාව සෙට්ඨා, තත්ථාපි අරුපිනො දුරසමුස්සාරිතකිලෙසදුක්ඛතාය සන්තපණ්ණිතආනෙඤ්ජවිහාරසමඬිගිතාය අතිවිය දීඝායුකතායාති එවමාදිහි විසෙසෙහි අතිවිය උක්කට්ඨා. බ්‍රහ්මා මහානුභාවොති දසසහස්සියං මහාබ්‍රහ්මනො වසෙන වදති. “උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො” ති හි චුත්තං. අනුත්තරන්ති සෙට්ඨං නවලොකුත්තරං. අනුසන්ධික්කමොති අත්ථානඤ්චෙව පදානඤ්ච අනුසන්ධානුක්කමො. පොරාණා පනෙත්ථ එවං චණ්ණයන්ති – සදෙවකන්ති දෙවතාහි සද්ධිං අවසෙසං ලොකං. සමාරකන්ති මාරෙන සද්ධිං අවසෙසං ලොකං. සබ්‍රහ්මකන්ති බ්‍රහ්මෙහි සද්ධිං අවසෙසං ලොකං. එවං සබ්බෙපි තිහවුපගෙ සත්තෙ දෙවමාරබ්‍රහ්මසහිතතාසඬිබාතෙහි තිහි පකාරෙහි “සදෙවක” න්තිආදීස්‍ර තිස්‍ර පදෙස්‍ර පක්ඛිපිත්වා පුන ද්විති පදෙහි පරියාදියන්තො “සස්සමණබ්‍රාහ්මණං පජං සදෙවමනුස්ස” න්ති ආහ. එවං පඤ්චහිපි පදෙහි සදෙවකත්තාදිනා තෙන තෙන පකාරෙන තෙධාතුකමෙව පරියාදින්නන්ති.

අභිඤ්ඤාති යකාරලොපෙනායං නිද්දෙසො, අභිජානිත්වාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ “අභිඤ්ඤාය අධිකෙන ඤාණෙන ඤත්වා” ති. අනුමානාදිපටික්ඛෙපොති අනුමානඋපමානඅත්ථාපත්තිආදිපටික්ඛෙපො එකප්පමාණත්තා. සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණචාරතාය හි සබ්බපච්චක්ඛා බුද්ධා භගවන්තො. අනුත්තරං විචෙකසුබන්ති එලසමාපත්තිස්‍රබ්බං. තෙන විට්ඨිස්සාපි කදාවි භගවතො ධම්මදෙසනා භොතීති හිත්වාපීති පිසද්දග්ගහණං. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්නො යස්මිං බණ්ණෙ පරිසා සාධුකාරං වා දෙති, යථාසුතං වා ධම්මං පච්චචෙක්ඛති, තං බණ්ණං පුබ්බභාගෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා එලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, යථාපරිච්ඡෙදඤ්ච සමාපත්තිතො චුට්ඨාය යීතට්ඨානතො පට්ඨාය ධම්මං දෙසෙති. අප්පං වා බහුං වා දෙසෙන්නොති උග්ගට්ඨඤ්ඤස්ස වසෙන අප්පං වා, විපඤ්චිතඤ්ඤස්ස නෙයාස්ස වා වසෙන බහුං වා දෙසෙන්නො. ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරමෙව දෙසෙතිති ආදිමිහිපි කල්‍යාණං හද්දකං අනවජ්ජමෙව

කත්වා දෙසෙති. මජ්ඣෙය් පරියොසානෙය් කල්‍යාණං හද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා දෙසෙතිති වුත්තං භොති. ධම්මස්ස හි කල්‍යාණතා නියානිකතාය නියානිකතා ව සබ්බසො අනවජ්ජහාවෙන.

සමන්තපද්දකත්තාති සබ්බභාගෙහි සුන්දරත්තා. ධම්මස්සාති පරියත්තිධම්මස්ස. කිඤ්චාපි අවයවවිනිමුත්තො සමුදායො නාම පරමත්ථතො කොචි නත්ථි, යෙසු පන අවයවෙසු සමුදායරූපෙන අපෙක්ඛිතෙසු ගාථාති සමඤ්ඤා, තං තතො හින්තං විය කත්වා සංසාම්චොභාරං ආරොපෙත්වා දස්සෙත්තො “පයම්පාදෙන ආදිකල්‍යාණං”ති ආදිමාහ. එකානුසන්ධිකන්ති ඉදං නාතිබහුවිභාගං යථානුසන්ධිනා එකානුසන්ධිකං සන්ධාය වුත්තං. ඉතරස්ස පන තෙනෙව දෙසෙතබ්බධම්මවිභාගෙන ආදිමජ්ඣපරියොසානභාගා ලබ්හන්තිති. නිදානෙනාති ආනන්දත්ථෙරෙන යපිතකාලදෙසදෙසකපරිසාදිඅපදිසනලක්ඛණෙන නිදානගන්ථෙන. නිගමෙනාති “ඉදමචොවා”ති ආදිකෙන “ඉති යං තං වුත්තං, ඉදමෙනං පටිච්ච වුත්තං”න්ති වා යථාවුත්තත්ථනිගමනෙන. සඬ්භිතිකාරකෙහි යපිතානිපි හි නිදානනිගමනාති දස්සෙත්වා තිණි පිටකාති සත්ථු දෙසනාය අනුවිධානතො තදන්තොගධානෙව. තෙනෙව දීඝනිකායට්ඨකථායං “එකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස නිදානං ආදි, ඉදමචොවාති පරියොසානං, උභින්තමන්තරා මජ්ඣ”න්ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.190) වුත්තං.

එවං සුත්තන්තපිටකවසෙන ධම්මස්ස ආදිකල්‍යාණාදිතං දස්සෙත්වා ඉදානි තිණි පිටකාති එකජ්ඣං ගහෙත්වා තං දස්සෙතුං “සකලොපි”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ සාසනධම්මොති –

“සබ්බපාපස්ස අකරණං, කුසලස්ස උපසම්පදා;
සචිත්තපරියොදපනං, එතං බුද්ධාන සාසනං”න්ති. (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 183;
නෙත්ති. 30, 50) –

එවං වුත්තස්ස සත්ථුසාසනස්ස පකාසකො පරියත්තිධම්මො. සීලමූලකත්තා සාසනස්ස “සීලෙන ආදිකල්‍යාණං”ති වුත්තං. සමථාදීනං සාසනසම්පත්තියා වෙමජ්ඣභාවතො ආහ “සමථිපස්සනාමග්ගඵලෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණං”ති. නිබ්බානාධිගමනො උත්තරි කරණියාභාවතො වුත්තං “නිබ්බානෙන පරියොසානකල්‍යාණං”ති. සාසනෙ සම්මාපටිපත්ති නාම පඤ්ඤාය භොති, තස්සා ව සීලං සමාධි ව මූලන්ති ආහ “සීලසමාධිහි වා ආදිකල්‍යාණං”ති. පඤ්ඤා පන අනුබොධපඅවෙධවසෙන දුට්ඨාති තදුභයම්පි ගණ්හන්තො “විපස්සනාමග්ගෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණං”ති ආහ. තස්සා නිජ්ජන්තිඵලකිච්චං නිබ්බානසච්ඡිකිරියා, තතො පරං කත්තබ්බං නත්ථිති දස්සෙත්තො ආහ “ඵලනිබ්බානෙහි පරියොසානකල්‍යාණං”ති. ඵලග්ගහණෙන වා සඋපාදිසෙසං නිබ්බානමාහ, ඉතරෙන ඉතරං තදුභයඤ්ච සාසනසම්පත්තියා ඔසානන්ති ආහ “ඵලනිබ්බානෙහි පරියොසානකල්‍යාණං”ති.

බුද්ධසුඛොධිතාය වා ආදිකල්‍යාණොති බුද්ධස්ස සුඛොධිතා සම්මාසම්බුද්ධතා,
තාය ආදිකල්‍යාණො තප්පහවත්තා. සබ්බසො සංකිලෙසප්පහානං වොදානපාරිච්ඡරී ව
ධම්මසුධම්මතා, තාය මජ්ඣේකල්‍යාණො තංසරීරත්තා. සත්ථාරා යථානුසිට්ඨං තථා
පටිපත්ති සඛිසසුප්පටිපත්ති, තාය පරියොසානකල්‍යාණො තාය සාසනස්ස ලොකෙ
සුප්පතිට්ඨිතභාවතො. තත්ති සාසනධම්මං. තථත්තායාති යථත්තාය භගවතා ධම්මො
දෙසිතො, තථත්තාය තථභාවාය. සො පන අභිසම්බොධි පච්චෙකබොධි
සාවකබොධිති තිව්ඨො ඉතො අඤ්ඤා නිබ්බානාධිගමස්ස අභාවතො. තත්ථ
සබ්බගුණෙහි අග්ගභාවතො ඉතරබොධිද්වයමූලතාය ව පයමාය බොධියා
ආදිකල්‍යාණතා, ගුණෙහි වෙමජ්ඣභාවතො දුතියාය මජ්ඣේකල්‍යාණතා,
තදුභයතාය වා වොසානතාය ව සාසනධම්මස්ස තතියාය පරියොසානකල්‍යාණතා
වුත්තා.

එසොති සාසනධම්මො. නිවරණවික්ඛම්භනතොති විමුත්තායතනසීසෙ යත්වා
සද්ධම්මං සුඤ්ඤත්තස්ස නිවරණානං වික්ඛම්භනසම්භාවතො. වුත්තඤ්ඤෙනං -

“යථා යථාවුසො, භික්ඛුනො සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති, අඤ්ඤතරො වා
ගරුට්ඨානියො සබ්බමචාරී, තථා තථා සො තත්ථ ලහති අත්ථවෙදං ලහති
ධම්මවෙදං”න්ති.

“යස්මිං, භික්ඛවෙ, සමයෙ අරියසාවකො ඔභිතසොතො ධම්මං සුඤ්ඤාති,
පඤ්චස්ස නිවරණාති තස්මිං සමයෙ පභිනාති භොන්ති”ති -

ව ආදි. සමථවිපස්සනාසුඛාවහනතොති සමථසුඛස්ස විපස්සනාසුඛස්ස ව
සම්පාපනතො. වුත්තම්පි වෙනං “සො විචිචිවෙව කාමෙහි විචිචිව අකුසලෙහි
ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පිනිසුඛං”න්තිආදි, තථා -

“යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලහති පීනිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානතං.
අමානුසී රතී භොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො”ති ව. (ධ. ප. 374-373);

තථා පටිපත්තොති යථා සමථවිපස්සනාසුඛං ආවහති, යථා වා සත්ථාරා අනුසිට්ඨං,
තථා පටිපත්තො සාසනධම්මො. තාදිභාවාවහනතොති ඡළඬිගුපෙක්ඛාවසෙන
ඉට්ඨාදීසු තාදිභාවස්ස ලොකධම්මෙහි අනුපලෙපස්ස ආවහනතො.
නාථප්පහවත්තාති පහවති එතස්මාති පහවො, උප්පත්තිට්ඨානං, නාථොව පහවො
එතස්මාති නාථප්පහවො, තස්ස භාවො නාථප්පහවත්තං, තස්මා සාසනධම්මස්ස
නාථභෙතුකත්තාති අත්ථො. අත්ථසුද්ධියා මජ්ඣේකල්‍යාණොති
නිරුපක්කිලෙසතාය නිය්‍යානිකතා අත්ථසුද්ධි, තාය මජ්ඣේකල්‍යාණො.
කිච්චසුද්ධියා පරියොසානකල්‍යාණොති සුප්පටිපත්තිසඛිබාතකිච්චස්ස සුද්ධියා
පරියොසානකල්‍යාණො සුප්පටිපත්තිපරියොසානත්තා සාසනධම්මස්ස.
යථාවුත්තමත්ථං නිගමෙන්නො ආහ “තස්මා”තිආදි.

පටියපෙනි” තිආදීසු විය. නික්බිත්දියාපෙක්බඤ්චෙනං පදද්වයං උද්දෙසභාවතො. නික්බිත්දියො හි සඬ්ඛෙපතො පයමඤ්ච චුත්තමත්ථං පටිපජ්ජති. සංඛිත්තස්ස විත්ථාරවචනං සකිං චුත්තස්ස පුන වචනඤ්ච විවරණවිභජනානි, යථා “කුසලා ධම්මා” ති සඬ්ඛෙපතො සකිංයෙව ච චුත්තස්ස අත්ථස්ස “කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විත්ත” න්තිආදිනා විත්ථාරතො විවරණවසෙන විභජනවසෙන ච පුන වචනං. මජ්ඣිමිත්දියාපෙක්බමෙනං පදද්වයං නිද්දෙසභාවතො. විවටස්ස විත්ථාරතරාහිධානං විභත්තස්ස ච පකාරෙහි ඤාපනං විනෙය්‍යානං විත්තපරිතොසනං උත්තානීකරණපඤ්ඤාපනානි, යථා “එස්සො හොති” තිආදිනා විවට්ඨිභත්තස්ස අත්ථස්ස “කතමො තස්මිං සමයෙ එස්සො හොති? යො තස්මිං සමයෙ එස්සො ඵ්ඝනා සංඵ්ඝනා” තිආදිනා උත්තානීකරියා පඤ්ඤාපනා ව. මුදිත්දියාපෙක්බමෙනං පදද්වයං පටිනිද්දෙසභාවතො.

අථ වා “සබ්බං, භික්ඛවෙ, ආදිත්ත” න්ති එවං පයමං දීපිතමත්ථං පුන පාකටං කත්වා දීපනෙන “කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, සබ්බං ආදිත්තං? චක්ඛු, භික්ඛවෙ, ආදිත්තං, රූපා ආදිත්තා” ති එවමාදිනා සංඛිත්තස්ස විත්ථාරාහිධානෙන සකිං චුත්තස්ස පුනපි අභිධානෙන විත්ථාරෙත්වා දෙසනං විවරණං නාම. “කුසලා ධම්මා” ති සඬ්ඛෙපෙන නික්බිත්තස්ස “කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විත්තං උජ්ජන්තං හොති” ති නිද්දෙසවසෙන විවරිතෙ කුසලෙ ධම්මෙ “තස්මිං සමයෙ එස්සො හොති වෙදනා හොති” ති විභාගකරණං විභජනං නාම. විවටස්ස විත්ථාරාහිධානෙන විභත්තස්ස ච උපමාහිධානෙන උත්තානී. කරොතීති විවරණෙන විවරිතත්ථස්ස “කතමො තස්මිං සමයෙ එස්සො හොති? යො තස්මිං සමයෙ එස්සො ඵ්ඝනා සංඵ්ඝනා” ති අනිවිචරිත්වා කථනං, විභජනෙන විභත්තස්ස “සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ගාථි නිව්චම්මා, එවමෙව බ්වායං භික්ඛවෙ එස්සාහාරො දට්ඨබ්බොති වදාමි” ති එවමාදිඋපමාකථනඤ්ච උත්තානීකරණං නාම. ධම්මං සුණන්තානං ධම්මදෙසනෙන විචිත්තෙන අනෙකච්චෙන සොමනස්සස්ස උජ්ජාදනං අනිබ්ණබ්බද්ධිනං අනෙකච්චෙන ඤාණතිබ්ණකරණඤ්ච පඤ්ඤත්ති නාම සොතුනං විත්තතොසනෙන විත්තනිසානෙන ච පඤ්ඤාපනං පඤ්ඤත්තීති කත්වා. අත්ථපදසමායොගතො සාත්ථන්ති පරියත්තිඅත්ථස්ස සඬ්ඛාසනාදිඅත්ථපදරූපත්තා යථාචුත්තජඅත්ථපදසමායොගතො සාත්ථං. සඬ්ඛාසනපකාසනාදයො හි අත්ථාකාරත්තා “අත්ථපදානී” ති චුච්චන්ති. අත්ථොයෙව හි බ්‍යඤ්ජනපදෙහි සඬ්ඛාසීයති පකාසීයති විවරීයති විභජීයති උත්තානී කරීයති පඤ්ඤාපීයති.

අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසසම්පත්තියානි එත්ථ “සට්ඨි වස්සසහස්සානී” ති එවමාදීසු ස-කාර දු-කාර සො-කාරාදි විය උච්චාරණවෙලාය අපරියොසිතෙ පදෙ වණ්ණො අක්ඛරං පරියායවසෙන අක්ඛරණතො අවෙච්චනතො. න හි වණ්ණස්ස පරියායො විජ්ජති. යථා හි පදං සවෙච්චනතාය අත්ථවසෙන පරියායං වරන්තං සඤ්චරන්තං විය හොති, න එවං වණ්ණො අවෙච්චනත්තා. එකක්ඛරං වා පදං අක්ඛරං “මා එවං කිර ත්” න්තිආදීසු මා-කාරාදයො විය. කෙච් පන “තීසු ද්වාරෙසු පරිසුද්ධපයොගභාවෙන විසුද්ධකරණට්ඨානානං චිත්තෙන පචත්තිතදෙසනාවාහි අක්ඛරණතො

අවෙච්චනතො අකථිතත්තා අක්ඛරන්ති සඤ්ඤිතා. තං පාරායනිකබ්‍රාහ්මණානං මනසා ප්‍රවිෂ්ඨපඤ්ඤානං වසෙන භගවතා රතනසරෙ නිසිදිත්වා සම්මසිතපට්ඨානමභාපකරණවසෙන ව ගහෙනබ්බ”න්ති වදන්ති. විභත්තියන්තං අත්ථස්ස ඤාපනතො පදං. පච්ඡති අත්ථො එතෙනාති හි පදං. තං නාමපදං ආබ්‍යාතපදං උපසග්ගපදං නිපාතපදන්ති වතුබ්බිධං. තත්ථ එස්සො වෙදනා විත්තන්ති එවමාදිකං දබ්බපධානං නාමපදං. නාමපදෙහි දබ්බමාවිභූතරූපං, කිරියා අනාවිභූතරූපා. පුසති වෙදයති විජානාතීති එවමාදිකං කිරියාපධානං ආබ්‍යාතපදං. ආබ්‍යාතපදෙහි කිරියා ආවිභූතරූපා, දබ්බමනාවිභූතරූපං. යථා “විරජ්ජවාසී”න්ති එත්ථ ප-සද්දො වසනකිරියාය විශොගවිසිට්ඨතං දීපෙති, එවං කිරියාවිසෙසදීපනතො කිරියාවිසෙසාවබ්බොධනිමිත්තං. ප-ඉති එවමාදිකං උපසග්ගපදං. කිරියාය දබ්බස්ස ව සරූපවිසෙසජ්ජකාසනභෙතුභූතං එවන්ති එවමාදිකං නිපාතපදං. “එවං මනසි කරොථ, මා එවං මනසාකත්ථා”ති ආදීසු හි කිරියාවිසෙසදීපනතො කිරියාවිසෙසස්ස ජොතකො එවංසද්දො, “එවංසීලා එවංධම්මා”ති ආදීසු දබ්බවිසෙසස්ස. සඬ්ඛෙපතො වුත්තං පදාභිහිතං අත්ථං බ්‍යඤ්ජෙතීති බ්‍යඤ්ජනං, වාක්‍යං. “චත්තාරො ඉද්ධිපාදා”ති සඬ්ඛෙපෙන කථිතමත්ථං. “කතමෙ චත්තාරො? ඉධ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු ඡන්දසමාධිපධානසඬ්ඛාරසමන්තාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති, වීරිය, විත්ත, වීමංසසමාධිපධානසඬ්ඛාරසමන්තාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති”ති ආදීනා පාකටං කරොතීති වාක්‍යමෙව බ්‍යඤ්ජනං, තං පන අත්ථොතො පදසමුදායොති දට්ඨබ්බං. සආබ්‍යාතං සනිපාතං සකාරකං සවිසෙසනං වාක්‍යන්ති හි වදන්ති. නනු ව පදෙනපි අත්ථො බ්‍යඤ්ජීයතීති පදමපි බ්‍යඤ්ජනන්ති ආපච්ඡතීති? තං න. පදමත්තසවනෙපි හි අධිකාරාදිවසෙන ලබ්භමානෙහි පදන්තරෙහි අනුසන්ධානං කත්වා ව අත්ථසම්පට්පත්ති භොතීති වාක්‍යමෙව අත්ථං බ්‍යඤ්ජයතීති.

පකාරතො වාක්‍යවිභාගො ආකාරො. “තත්ථ කතමො ඡන්දො? යො ඡන්දො ඡන්දිකතා කත්තුකමාසා”ති එවමාදීසු කථිතස්සෙව වාක්‍යස්ස අනෙකවිධෙන විභාගකරණං ආකාරො නාම. ආකාරාභිහිතං නිබ්බවනං නිරුත්ති. “එස්සො වෙදනා”ති එවමාදීසු ආකාරෙන කථිතං. “පුසතීති එස්සො, වෙදයතීති වෙදනා”ති නිහරිත්වා විත්ථාරවචනං නිරුත්ති නාම. “නිබ්බානං මග්ගති, නිබ්බානත්ථිකෙහි වා මග්ගීයති, කිලෙසෙ වා මාරොන්තො ගච්ඡතීති මග්ගො”ති ආදීනා නිබ්බවනවිත්ථාරො නිරවසෙසදෙසනත්තා නිද්දෙසො. අථ වා වෙදයතීති වෙදනාති නිබ්බවනලද්ධපදෙසු සුඛදුක්ඛඅදුක්ඛමසුඛාසු සුඛයතීති සුඛා, දුක්ඛයතීති දුක්ඛා, නෙව දුක්ඛයති න සුඛයතීති අදුක්ඛමසුඛාති අත්ථවිත්ථාරො නිරවසෙසෙන කථිතත්තා නිද්දෙසො නාම. එතෙසං අක්ඛරාදීනං බ්‍යඤ්ජනපදානං සම්පත්තියා සම්පන්නතාය සබ්‍යඤ්ජනං.

එවං පනස්ස අත්ථපදසමායොගො බ්‍යඤ්ජනපදසම්පත්ති ව වෙදිතබ්බො. තත්ථ භගවා අක්ඛරෙහි සඬ්ඛාසෙති, පදෙහි පකාසෙති, බ්‍යඤ්ජනෙහි විවරති, ආකාරෙහි විභජති, නිරුත්තීහි උත්තානිං කරොති, නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙති. තථා හි පදාවයවග්ගභණ්ඩුකෙන පදග්ගභණ්ඩුකෙන ව පදෙන පදත්ථාවබ්බොධො ගහිතපුබ්බසඬ්ඛකෙතස්ස භොතීති භගවා අක්ඛරෙහි සඬ්ඛාසෙති. යස්මා පන

අක්බරෙහි සංඛ්‍යාතන දීපියමානෝ අත්ථො පදපරියොසානෝ වාක්‍යස්ස
 අපරියොසිතත්තා පදෙන පයමං පකාසිතෝ දීපිතෝ හොති, තස්මා පදෙහි පකාසෙති.
 වාක්‍යපරියොසානෝ පන සො අත්ථො විවරිතෝ විවටො කතෝ හොතිති
 බ්‍යඤ්ජනෙහි විවරති. යස්මා ච පකාරෙහි වාක්‍යහෙදෙ කතෙ තදත්ථො විහත්තෝ
 නාම හොති, තස්මා ආකාරෙහි විහජති. තථා වාක්‍යාවයවානං පච්චෙකං
 නිබ්බවනවිභාගෙ කතෙ සො අත්ථො පාකටො හොතිති නිරුත්තීහි උත්තානිං
 කරොති. කතනිබ්බවනෙහි පන වාක්‍යාවයවෙහි විත්ථාරවසෙන නිරවසෙසතො
 දෙසිතෙහි වෙනෙය්‍යානං විත්තපරිතොසනං බුද්ධිනිසානඤ්ච කතං හොතිති
 නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤපෙති. අපිච භගවා අක්බරෙහි උග්ගටත්වා පදෙහි විනෙති
 උග්ගටිතඤ්ඤං, බ්‍යඤ්ජනෙහි විපඤ්චෙත්වා ආකාරෙහි විනෙති විපඤ්චිතඤ්ඤං,
 නිරුත්තීහි නෙත්වා නිද්දෙසෙහි විනෙති නෙය්‍යං. ඵවඤ්චායං ධම්මො
 උග්ගටියමානෝ උග්ගටිතඤ්ඤං විනෙති, විපඤ්චියමානෝ විපඤ්චිතඤ්ඤං,
 නියමානෝ නෙය්‍යං. තත්ථ උග්ගටනා ආදි, විපඤ්චනා මජ්ඣෙක, නයනං අත්තෙ.
 ඵවං තීඝු කාලෙසු තිධා දෙසිතෝ දොසත්තයවිධමනෝ ගුණත්තයාවහො
 තිවිධවිනෙය්‍යවිනෙය්‍යොති ඵවම්පි තිවිධකල්‍යාණොයං ධම්මො
 අත්ථබ්‍යඤ්ජනපාරිපුරියා සාත්ථො සබ්‍යඤ්ජනොති වෙදිතබ්බො. චුත්තඤ්ඤෙතං
 නෙත්තිපකරණෙ (නෙත්ති. 9) –

“තත්ථ භගවා අක්බරෙහි සඬ්ඛාසෙති, පදෙහි පකාසෙති, බ්‍යඤ්ජනෙහි
 විවරති, ආකාරෙහි විහජති, නිරුත්තීහි උත්තානිං කරොති, නිද්දෙසෙහි
 පඤ්ඤපෙති. තත්ථ භගවා අක්බරෙහි ච පදෙහි ච උග්ගටෙති, බ්‍යඤ්ජනෙහි ච
 ආකාරෙහි ච විපඤ්චෙති, නිරුත්තීහි ච නිද්දෙසෙහි ච විත්ථාරෙති. තත්ථ
 උග්ගටනා ආදි, විපඤ්චනා මජ්ඣෙක, විත්ථාරනා පරියොසානං. සොයං
 ධම්මවිනයො උග්ගටියන්තො උග්ගටිතඤ්ඤං පුග්ගලං විනෙති, තෙන නං
 ආහු ආදිකල්‍යාණොති. විපඤ්චියන්තො විපඤ්චිතඤ්ඤං පුග්ගලං විනෙති,
 තෙන නං ආහු මජ්ඣෙකකල්‍යාණොති. විත්ථාරියන්තො නෙය්‍යං පුග්ගලං
 විනෙති, තෙන නං ආහු පරියොසානකල්‍යාණොති” ති.

අත්ථගම්භීරතාතිආදීසු අත්ථො නාම තත්තිඅත්ථො. ධම්මො තත්ති. පටිච්චෙධො
 තත්තියා තත්තිඅත්ථස්ස ච යථාභූතාවබ්බොධො. දෙසනා නාම මනසා චචත්ථාපිතාය
 තත්තියා දෙසනා. තෙ පනෙතෙ අත්ථාදයො යස්මා සසාදිහි විය මහාසමුද්දො
 මන්දබුද්ධිහි දුක්ඛොගාහා අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ච, තස්මා ගම්භීරා. අථ වා අත්ථො
 නාම හෙතුඵලං. ධම්මො හෙතු. දෙසනා පඤ්ඤත්ති, යථාධම්මං ධම්මාහිලාපො.
 අනුලොමපටිලොමසඬ්ඛෙපවිත්ථාරාදිවසෙන වා කථනං. පටිච්චෙධො අභිසමයො,
 අත්ථානුරූපං ධම්මෙසු, ධම්මානුරූපං අත්ථෙසු, පඤ්ඤත්තිපථානුරූපං පඤ්ඤත්තිසු
 අවබ්බොධො. තෙසං තෙසං වා ධම්මානං පටිච්චිකම්බ්‍යබ්බො ලක්ඛණසඬ්ඛාතො
 අවිපරිතසභාවො. තෙපි වෙනෙ අත්ථාදයො යස්මා අනුපවිතකුසලසම්භාරෙහි
 දුප්පඤ්ඤෙහි සසාදිහි විය මහාසමුද්දො දුක්ඛොගාහා අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ච,
 තස්මා ගම්භීරා. තෙසු පටිච්චෙධස්සපි අත්ථසන්තිස්සිතත්තා චුත්තං
 “අත්ථගම්භීරතාපටිච්චෙධගම්භීරතාහි සාත්ථ” ත්ති අත්ථගුණදීපනතො. තාසං

ධම්මදෙසනානං බ්‍යඤ්ජනසන්නිස්සිතත්තා චුත්තං

“ධම්මගම්භීරතාදෙසනාගම්භීරතාහි සබ්‍යඤ්ජන”න්ති තාසං

බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තිදීපනතො. අත්ථෙසු පහෙදගතං ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා,
අත්ථධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාසු පහෙදගතං ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදාහි ඉමිස්සාපි
පටිසම්භිදාය අත්ථවිසයත්තා ආහ “අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාවිසයතො සාත්ථ”න්ති
අත්ථසම්පත්තියා අසති තදභාවතො. ධම්මොති තන්ති. නිරුත්තිති තන්තිපදානං
නිද්ධාරෙත්වා වචනං. තත්ථ පහෙදගතානි ඤාණානි ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාහි ආහ
“ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාවිසයතො සබ්‍යඤ්ජන”න්ති අසති බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා
තදභාවතො.

පරික්ඛන්‍යනප්පසාදකන්ති ඵත්ථ ඉති-සද්දො හෙතුඅත්ථො. යස්මා
පරික්ඛන්‍යනානං කිංකුසලගවෙසිනං පසාදාවහං, තස්මා සාත්ථං.
අත්ථසම්පන්නන්ති ඵලෙන හෙතුතො අනුමානං නදීපුරෙන විය උපරි
චුට්ඨිපවත්තියා. සාත්ථකතා පනස්ස පණ්ඩිතවෙදනීයතාය, සා
පරමගම්භීරසංඝහසුබ්‍රමභාවතො වෙදිතබ්බො. චුත්තඤ්ඤෙන “ගම්භීරො
දුද්දෙසා”තිආදි. ලොකීයජනප්පසාදකන්ති සබ්‍යඤ්ජනන්ති යස්මා ලොකීයජනස්ස
පසාදාවහං, තස්මා සබ්‍යඤ්ජනං. ලොකීයජනො හි බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා තුස්සති.
ඉධාපි ඵලෙන හෙතුතො අනුමානං. සබ්‍යඤ්ජනතා පනස්ස සද්ධෙය්‍යතාය, සා
ආදිකල්‍යාණාදිභාවතො වෙදිතබ්බො. අථ වා පණ්ඩිතවෙදනීයතො සාත්ථන්ති
පඤ්ඤාපදට්ඨානතාය අත්ථසම්පන්නතං ආහ, තතො පරික්ඛන්‍යනප්පසාදකං
සද්ධෙය්‍යතො සබ්‍යඤ්ජනන්ති සද්ධාපදට්ඨානතාය බ්‍යඤ්ජනසම්පන්නතං, තතො
ලොකීයජනප්පසාදකන්ති ඵවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ගම්භීරාධිප්පායතො
සාත්ථන්ති අධිප්පායතො අගාධාපාරතාය අත්ථසම්පන්නං අඤ්ඤා තදභාවතො.
උත්තානපදතො සබ්‍යඤ්ජනන්ති සුබ්‍බාධසද්දකතාය බ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං
පරමගම්භීරස්සපි අත්ථස්ස විනය්‍යානං සුවිඤ්ඤෙය්‍යභාවාපාදනතො. සබ්බොපෙස
අත්ථසම්පත්තියා සාත්ථං, බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා සබ්‍යඤ්ජනන්ති සබ්බපට්ඨං
චුත්තස්සෙව අත්ථද්වයස්ස පපඤ්චොති දට්ඨබ්බො. තථා වෙව තත්ථ තත්ථ
සංවණ්ණිතං. තථා හෙත්ථ විකප්පස්ස සමුච්චයස්ස වා අග්ගහණං. උපනෙතබ්බස්ස
අභාවතොති පක්ඛිපිතබ්බස්ස වොදානත්ථස්ස අචුත්තස්ස අභාවතො. කෙවලසද්දො
සකලාධිවචනන්ති ආහ “සකලපරිපුණ්ණභාවෙනා”ති, සබ්බභාගෙහි
පරිපුණ්ණතායාති අත්ථො. අපනෙතබ්බස්සාති සංකිලෙසධම්මස්ස.

බ්‍රහ්මවරියං පකාසෙති ඵත්ථ පන අයං බ්‍රහ්මවරිය-සද්දො දානෙ වෙය්‍යාවච්චෙ
පඤ්චසික්ඛාපදසීලෙ අප්පමඤ්ඤාසු මෙටුනවිරතියං සදාරසන්නොසෙ වීරියෙ
උපොසථඨිගෙසු අරියමග්ගෙ සාසනෙති ඉමෙසු අත්ථෙසු දිස්සති.

“කිං තෙ වතං කිං පන බ්‍රහ්මවරියං,
කිස්ස සුවිණ්ණස්ස අයං විපාකො;
ඉද්ධි පුතී බලවීරියුපපත්ති,
ඉදඤ්ච තෙ නාගමභාවිමානං.

“අහඤ්ච හරියා ව මනුස්සලොකෙ,
සද්ධා උභො දානපතී අහුම්භා;
ඔපානභූතං මෙ සරං තදාසී,
සන්තප්පිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ව.

“තං මෙ වතං තං පන බ්‍රහ්මවරියං,
තස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො;
ඉද්ධි පුතී බලවිරියපපත්ති,
ඉදඤ්ච මෙ ධීර මහාවිමාන”න්ති. —

ඉමස්මිඤ්චි පුණ්ණකජාතකෙ (ජා. 2.22.1592-1593, 1595) දානං
“බ්‍රහ්මවරිය”න්ති වුත්තං.

“කෙන පාණි කාමදදො, කෙන පාණි මධුස්සවො;
කෙන තෙ බ්‍රහ්මවරියෙන, පුඤ්ඤං පාණිමහි ඉජ්ඣති.

“තෙන පාණි කාමදදො, තෙන පාණි මධුස්සවො;
තෙන මෙ බ්‍රහ්මවරියෙන, පුඤ්ඤං පාණිමහි ඉජ්ඣති”න්ති. —

ඉමස්මිං අඬ්ඤුරපෙතවත්ථුමහි (පෙ. ව. 275, 277) වෙය්‍යාවච්චං “බ්‍රහ්මවරිය”න්ති
වුත්තං. “එවං ඛො තං භික්ඛවෙ තිත්තිරියං නාම බ්‍රහ්මවරියං අහොසී”ති (වුළුව.
311) ඉමස්මිං තිත්තිරජාතකෙ පඤ්චසික්ඛාපදසීලං “බ්‍රහ්මවරිය”න්ති වුත්තං. “තං
ඛො පන මෙ පඤ්චසික්ඛ බ්‍රහ්මවරියං නෙව නිබ්බිදාය න විරාගාය න නිරොධාය
යාවදෙව බ්‍රහ්මලොකුපපත්තියා”ති ඉමස්මිං මහාගොවින්දසුත්තෙ (දී. නි. 2.329)
වතස්සො අප්පමඤ්ඤායො “බ්‍රහ්මවරිය”න්ති වුත්තා. “පරෙ අබ්‍රහ්මචාරී
භවිස්සන්ති, මයමෙත්ථ බ්‍රහ්මචාරී භවිස්සාමා”ති ඉමස්මිං සල්ලෙඛසුත්තෙ (ම. නි.
1.83) මෙටුනවිරති “බ්‍රහ්මවරිය”න්ති වුත්තා.

“මයඤ්ච හරියා නාතික්කමාම,
අම්භෙ ව හරියා නාතික්කමන්ති;
අඤ්ඤත්‍ර තාහි බ්‍රහ්මවරියං වරාම,
තස්මා හි අම්භං දහරා න මීයරෙ”න්ති. —

මහාධම්මපාලජාතකෙ (ජා. 1.10.97) සදාරසන්තොසො “බ්‍රහ්මවරිය”න්ති වුත්තො.
“අභිජානාමි ඛො පනාහං, සාරිපුත්ත, චතුරඬ්ඨගසමන්තාගතං බ්‍රහ්මවරියං වරිතා,
තපස්සි සුදං හොමී”ති ලොමහංසනසුත්තෙ (ම. නි. 1.155) වීරියං “බ්‍රහ්මවරිය”න්ති
වුත්තං.

“භීතෙන බ්‍රහ්මවරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
මජ්ඣිමෙන ව දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣති”න්ති. —

එවං (ජා. 2.22.429) නිමිජාතකෙ අත්තදමනවසෙන කතො අට්ඨඨිගිකො උපොසොථා “බ්‍රහ්මවරිය”න්ති චුත්තො. “ඉදං ඛො පන මෙ, පඤ්චසිඛ, බ්‍රහ්මවරියං එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය...පෙ.... අයමෙව අරියො අට්ඨඨිගිකො මග්ගො”ති මහාගොවින්දසුත්තස්මිංයෙව (දී. නි. 2.329) අරියමග්ගො “බ්‍රහ්මවරිය”න්ති චුත්තො. “තයිදං බ්‍රහ්මවරියං ඉද්ධඤ්චෙව ජීතඤ්ච විත්ථාරිකං බාහුපඤ්ඤං පුට්ඨභූතං යාවදෙව මනුස්සෙහි සුප්පකාසිත”න්ති පාසාදිකසුත්තෙ (දී. නි. 3.174) සික්ඛත්තයසඬගහං සකලසාසනං “බ්‍රහ්මවරිය”න්ති චුත්තං. ඉමස්මිම්පි යානෙ ඉදමෙව “බ්‍රහ්මවරිය”න්ති අධිප්පෙතන්ති ආහ “සික්ඛත්තයපරිග්ගහිතත්තා”තිආදි. සෙට්ඨෙහීති බුද්ධාදීහි සෙට්ඨෙහි. සෙට්ඨට්ඨෙත බ්‍රහ්මභූතං වා වරියං බ්‍රහ්මවරියං.

සනිදානන්ති හෙට්ඨා චුත්තලක්ඛණෙන නිදානෙන සනිදානං. සඋප්පත්තිකන්ති සඅට්ඨුප්පත්තිකං. වෙනෙය්‍යානං අනුරූපතොති වෙනෙය්‍යානං වරියාදිඅනුරූපතො. අත්ථස්සාති දෙසියමානස්ස සීලාදිඅත්ථස්ස. හෙතුදාහරණයුත්තතොති “තං කිස්ස හෙතු සෙය්‍යාථාපි, හික්ඛවෙ”ති ව ආදිනා තත්ථ තත්ථ හෙතුපමග්ගහණෙන හෙතුදාහරණෙහි යුත්තතො. සද්ධාපට්ඨලාභෙනාති “තෙ තං ධම්මං සුත්ථා තථාගතෙ සද්ධං පට්ඨනන්ති”තිආදිනා චුත්තසද්ධාපට්ඨලාභෙන. පට්ඨපත්තියාති සීලවිසුද්ධියාදිසම්මාපට්ඨපත්තියා, පට්ඨපත්තිනිමිත්තන්ති අත්ථො. අධිගමඛ්‍යත්තිතොති සච්චප්පට්ඨෙධෙන අධිගමවෙය්‍යත්තිසඛිභාවතො සාත්ථං කපිලමතාදි විය තුව්ඡං නිරත්ථකං අහුත්ථා අත්ථසම්පන්නන්ති කත්ථා. පරියත්තියාති පරියත්තිධම්මපරිවයෙන. ආගමඛ්‍යත්තිතොති දුරක්ඛාතධම්මෙසු පරිවයං කරොත්තස්ස විය සම්මොහං අපනෙත්ථා බාහුසච්චවෙය්‍යත්තිසඛිභාවතො සඛ්‍යඤ්ජනං. ඛ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා හි සති ආගමඛ්‍යත්තිති. සීලාදිපඤ්චධම්මක්ඛන්ධයුත්තතොති සීලාදීහි පඤ්චහි ධම්මකොට්ඨාසෙහි අවිරහිතත්තා. කෙවලපරිපුණ්ණන්ති අනවසෙසෙන සමන්තතො පුණ්ණං පූර්තං. නිරූපක්කිලෙසතොති දිට්ඨිමානාදිඋපක්කිලෙසාභාවතො. නිත්ථරණත්ථායාති වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරණාය. ලොකාමිසනිරපෙක්ඛතොති කථඤ්චිපි තණ්හාසන්තිස්සයස්ස අනිස්සයතො පරිසුද්ධං. ඉදං චුත්තං හොති – යො “ඉමං ධම්මදෙසනං නිස්සාය ලාභං වා සක්කාරං වා ලභිස්සාමි”ති දෙසෙති, තස්ස අපරිසුද්ධා දෙසනා හොති. හගවා පන ලොකාමිසනිරපෙක්ඛො හිතඵරණෙන මෙත්තාභාවනාය මුදුහදයො උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙන විත්තෙන දෙසෙති, තස්මා තස්ස දෙසනා පරිසුද්ධාති.

සාධුති අයං සද්දො “සාධු මෙ හන්තෙ හගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු”තිආදිසු (සං. නි. 4.95) ආයාවනෙ දිස්සති. “සාධු හන්තෙති ඛො සො හික්ඛු හගවතො භාසිතං අහිනන්දිත්ථා අනුමොදිත්ථා”තිආදිසු (ම. නි. 3.86) සම්පට්ච්ඡනෙ. “සාධු සාධු සාරිපුත්තා”තිආදිසු (දී. නි. 3.349) සම්පහංසනෙ. “තෙන හි බ්‍රාහ්මණ සාධුකං සුණොහි”තිආදිසු (ම. නි. 5.192) දළ්භිකම්මෙ ආණත්තිසඤ්ච දිස්සති.

“සාධු ධම්මරූපි රාජා, සාධු පඤ්ඤාණවා නරො;

සාධු මිත්තානමද්දුබ්බො, පාපස්සාකරණං සුඛ්’න්ති. —

ආදීසු (ජා. 2.18.101) සුන්දරෙ. ඉධාපි සුන්දරෙයෙව දට්ඨබ්බොති ආහ “සාධු බො පනාති සුන්දරං බො පනා”ති. තත්ථ සුන්දරන්ති හද්දකං. හද්දකතා ච පස්සන්තස්ස භික්ඛුබාචහභාවෙනාති ආහ “අත්ථාචහං සුඛාවහ”න්ති. තත්ථ අත්ථාචහන්ති දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථසඤ්ඤිතභිතාවහං. සුඛාවහන්ති යථාචුත්තතිවිධසුඛාවහං. තථාරූපානන්ති තාදිසානං. යාදිසෙහි පන ගුණෙහි භගවා සමන්තාගතො, තෙහි චතුප්පමාණිකස්ස ලොකස්ස සබ්බකාලෙපි අච්චන්තාය පසාදතීයො තෙසං යථාභූතසභාවත්තාති දස්සෙන්නො “යථාරූපො”තිආදිමාහ. තත්ථ යථාභූච්ච...පෙ.... අරහතන්ති ඉමිනා ධම්මප්පමාණානං ලුඛ්ප්පමාණානඤ්ච සත්තානං භගවතො පසාදාවහනං දස්සෙති, තංදස්සෙනෙව ඉතරෙසම්පි රූපප්පමාණසොසප්පමාණානං පසාදාවහනා දස්සිතා හොතීති දට්ඨබ්බං තදවිනාභාවතො. බ්‍රහ්මවරියං පකාසෙතීති කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතොති එවමෙත්ථ සම්බන්ධොති ආහ “දස්සනමත්තම්පි සාධු හොතීති එවමජ්ඣාසයං කත්වා”තිආදි. තත්ථ දස්සනමත්තම්පි සාධු හොතීති එත්ථ කොසියසකුණුවත්ථු කට්ඨෙතබ්බං.

2. යෙන වා කාරණෙනාති හෙතුම්හි ඉදං කරණවචනං. හෙතුඅත්ථො හි කිරියාකාරණං, න කරණං විය කිරියත්ථො, තස්මා නානප්පකාරගුණවිසෙසාධිගමත්ථා ඉධ උපසඬකමනකිරියාති “අන්තෙන වසති”තිආදීසු විය හෙතුඅත්ථමෙවෙනං කරණවචනං යුත්තං, න කරණත්ථං තස්ස අයුජ්ජමානත්තාති චුත්තං “යෙන වා කාරණෙනා”ති. අවිභාගතො හි සතතප්පවත්තනිරතිසයසාදුච්ඡුලාමතරසසද්ධම්මඵලතායස්ස සාදුඵලතිච්චඵලිතමහාරුක්ඛෙන භගවා උපමිතො. සාදුඵලපහොගාධිප්පායග්ගහණෙනෙව හි මහාරුක්ඛස්ස සාදුඵලතා ගහිතාති. උපසඬකමීති උපසඬකමන්තො. සම්පත්තකාමතාය හි කිඤ්චි යානං ගච්ඡන්තො තංතංපදෙසාතික්කමනෙන උපසඬකමී උපසඬකමන්තොති වත්තබ්බතං ලභති. තෙනාහ “ගතොති චුත්තං හොතී”ති, උපගතොති අත්ථො. උපසඬකමීත්ථාති පුබ්බකාලකිරියාතිද්දෙසොති ආහ “උපසඬකමනපරියොසානදීපන”න්ති. තතොති යං යානං පත්තො උපසඬකමීති චුත්තො, තතො උපගතට්ඨානතො. ආසන්නතරං යානන්ති පඤ්භං වා පුච්ඡිතුං ධම්මං වා සොතුං සක්කුණෙයාට්ඨානං.

යථා බමනීයාදීනි පුච්ඡන්තොති යථා භගවා “කච්චි තෙ බ්‍රාහ්මණ බමනීයං, කච්චි යාපනීය”න්තිආදිනා බමනීයාදීනි පුච්ඡන්තො තෙන බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං සමප්පවත්තමොදො අහොසි. පුබ්බහාසිතාය තදනුකරණෙන එවං සොපි බ්‍රාහ්මණො භගවතා සද්ධිං සමප්පවත්තමොදො අහොසිති යොජනා. තං පන සමප්පවත්තමොදනං උපමාය දස්සෙතුං “සිතොදකං වියා”තිආදි චුත්තං. සම්මොදනන්ති සංසන්දිතං. එකීභාවන්ති සම්මොදනකිරියාය සමානතං එකරූපතං. බමනීයන්ති “ඉදං චතුචක්කං නවද්වාරං සරීරයන්තං දුක්ඛබ්‍රලතාය සභාවතො දුස්සහං, කච්චි බමිතුං සක්කුණෙයාන්ති පුච්ඡති. යාපනීයන්ති පච්චයායත්තචුත්තිකං විරජ්ජබන්ධසඬ්ඛාතාය යාපනාය කච්චි යාපෙතුං සක්කුණෙයාං.

සීසරොගාදිආබාධාභාවෙන කච්චි අප්පාබාධං. දුක්ඛජීවිකාභාවෙන කච්චි අප්පාතඬ්ඛං. තංතංකිච්චකරණෙ උට්ඨානසුඛතාය කච්චි ලහුට්ඨානං. තදනුරූපබලයොගතො කච්චි බලං. සුඛවිහාරසම්භවෙන කච්චි ඵාසුචිභාරො අත්ථිති තත්ථ තත්ථ කච්චිසද්දං යොජෙත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො. බලප්පත්තා පීති පීතියෙව. තරුණපීති පාමොජ්ජං. සම්මොදං ජනෙති කරොතීති සම්මොදනිකං, තදෙව සම්මොදනීයන්ති ආහ “සම්මොදජනනතො”ති. සම්මොදිතබ්බතො සම්මොදනීයන්ති ඉදං පන අත්ථං දස්සෙත්තො “සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො”ති ආහ. සරිතබ්බභාවතොති අනුස්සරිතබ්බභාවතො. “සරණීය”න්ති වත්තබ්බෙ දීසං කත්වා “සාරණීය”න්ති වුත්තං. සුයාමානසුඛතොති ආපාථමධුරතමාහ. අනුස්සරියමානසුඛතොති විමද්දරමණීයතං. බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතායාති සභාවනිරුත්තිභාවෙන තස්සා කථාය වචනවාතුරියමාහ. අත්ථපරිසුද්ධතායාති අත්ථස්ස නිරුපක්කිලෙසතං. අනෙකෙහි පරියායෙහිති අනෙකෙහි කාරණෙහි.

අනිදුරඅව්වාසන්තපටික්ඛෙපෙන නානිදුරනාව්වාසන්තං නාම ගහිතං, තං පන අවකංසතො උභින්නං පසාරිතහත්ථාසඬ්ඝට්ටනෙන දට්ඨබ්බං. ගීවං පසාරෙත්වාති ගීවං පරිවත්තනවසෙන පසාරෙත්වා. මෙති කත්තුඅත්ථෙ සාම්ච්චනන්ති ආහ “මයා සුත”න්ති. ජාතිබ්‍රාහ්මණෙති ජාතියා බ්‍රාහ්මණෙ, න බාහිතපාපතායාති වුත්තං හොති. බණ්ඩිච්චාදිභාවං ආපාදිතෙති බණ්ඩිතදන්තපලිතකෙසාදිභාවං සම්පාපිතෙ. වුඩ්ඪිමරියාදප්පත්තෙති වුඩ්ඪිපරිච්ඡෙදං සම්පත්තෙ, වුඩ්ඪිපරියන්තප්පත්තෙති වුත්තං හොති. ජාතිමහල්ලකතායාති උප්පත්තියා මහල්ලකභාවෙන. මහත්තං ලාති ගණ්භාතීති මහල්ලකො, ජාතියා මහල්ලකො, න විභවාදිනාති ජාතිමහල්ලකො. අද්ධානන්ති දීඝකාලං. කිත්තකො පන සොති ආහ “ද්වෙ තයො රාජපරිච්චට්ටෙ”ති, ද්වින්නං තිණ්ණං රාජුතං රජ්ජපසාසනපටිපාටියොති අත්ථො. “අද්ධගතෙ”ති වත්වා කථං වයොගහණං ඔසානවයාපෙක්ඛන්ති ආහ “පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තෙ”ති. පච්ඡිමො තතියභාගොති සත්තසට්ඨිතො පට්ඨාය පච්ඡිමවයො කොට්ඨාසො.

දුතියෙ අත්ථවිකප්පෙ ජිණ්ණෙති නායං ජිණ්ණතා වයොමත්තෙන, අථ බො කුලපරිච්චට්ටෙන පුරාණතායාති ආහ “ජිණ්ණෙති පොරාණෙ”තිආදි. තෙන තෙසං බ්‍රාහ්මණානං කුලවසෙන උදිතොදිතභාවමාහ. “වයොඅනුප්පත්තෙ”ති ඉමිනා ජාතිවුඩ්ඪියා වක්ඛමානත්තා ගුණවුඩ්ඪියා තතො සාතිසයත්තා ව “වුඩ්ඪෙසති සීලාචාරාදිගුණවුඩ්ඪියුත්තෙ”ති ආහ. තථා ජාතිමහල්ලකතායපි තෙනෙව වක්ඛමානත්තා මහල්ලකෙති පදෙන විභවමහත්තතා යොජිතා. මග්ගපටිපන්නෙති බ්‍රාහ්මණානං පටිපත්තිවිධිං උපගතෙ තං අවොක්කම්ම වරණතො. අන්තිමවයන්ති පච්ඡිමවයං.

පච්චුට්ඨානං නාම ආසනා වුට්ඨානන්ති ආහ “නාසනා වුට්ඨහතී”ති, නිසින්නාසනතො න වුට්ඨාතීති අත්ථො. එත්ථ ව ජිණ්ණෙ...පෙ.... වයොඅනුප්පත්තෙති උපයොගවචනං ආසනා වුට්ඨානකිරියාපෙක්ඛං න හොති, තස්මා ජිණ්ණෙ...පෙ.... වයොඅනුප්පත්තෙ දිස්වාති අප්ඤ්ඤාභාරං කත්වා අත්ථො

වෙදිතබ්බො. අථ වා පච්චුග්ගමනකිරියාපෙක්ඛං උපයොගවචනං, තස්මා න පච්චුට්ඨොතිති උට්ඨාය පච්චුග්ගමනං න කරොතිති අත්ථො වෙදිතබ්බො. පච්චුග්ගමනම්පි හි පච්චුට්ඨානන්ති වුච්චති. චුත්තඤ්ඤානං “ආවරියං පන දුරතොව දිස්වා පච්චුට්ඨාය පච්චුග්ගමනකරණං පච්චුට්ඨානං නාමා”ති. නාසනා වුට්ඨාතීති ඉමිනා පන පච්චුග්ගමනාභාවස්ස උපලක්ඛණමත්තං දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං. විභාවනෙ නාම අත්ථෙති පකතිවිභාවනසඬාතෙ අත්ථෙ, න අභිවාදෙති වාති න අභිවාදෙතබ්බන්ති සල්ලක්ඛෙතීති චුත්තං හොති.

තං අඤ්ඤාණන්ති “අයං මම අභිවාදනාදීනි කාතුං අරහරූපො න හොති”ති අජානනවසෙන පවත්තං අඤ්ඤාණං. ඔලොකෙත්තොති “දුක්ඛං බො අගාරවො විහරති අප්පතිස්සො, කිං නු බො අහං සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා සක්කරෙය්‍යං, ගරුං කරෙය්‍යං”න්තිආදිසුත්තවසෙන (අ. නි. 4.21) ඤාණවක්ඛුනා ඔලොකෙත්තො. නිපච්චකාරාරහන්ති පණිපාතාරහං. සම්පතිජාතොති මුහුත්තජාතො, ජාතසමනන්තරමෙවාති චුත්තං හොති. උත්තරෙන මුඛොති උත්තරාභිමුඛො, උත්තරදිසාභිමුඛොති චුත්තං හොති. සත්තපදවිතිභාරෙන ගන්ත්වා සකලං දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙසින්ති ඉදං “ධම්මතා එසා, හික්ඛවෙ, සම්පතිජාතො බොධිසත්තො සමෙහි පාදෙහි පතිට්ඨහිත්වා උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවිතිභාරෙන ගච්ඡති, සෙනම්හි ඡත්තෙ අනුධාරියමානෙ සබ්බා දිසා විලොකෙති, ආසභිඤ්ච වාවං භාසති”ති එවං පාළියං (දී. නි. 2.31) සත්තපදවිතිභාරූපරිට්ඨිතස්ස විය සබ්බදිසානුවිලොකනස්ස කථිතත්තා චුත්තං, න පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, සත්තපදවිතිභාරතො පගෙව දිසාවිලොකනස්ස කතත්තා. මහාසත්තො හි මනුස්සානං හත්ථතො මුච්චිත්වා පුරත්ථිමදිසං ඔලොකෙසි, අනෙකානි වක්කවාළසහස්සානි එකඬගණානි අහෙසුං. තත්ථ දෙවමනුස්සා ගන්ධමාලාදීහි පූජ්‍යමානා “මහාපුරිස ඉධ තුම්හෙහි සදිසොපි නත්ථි, කුතො උත්තරිතරො”ති ආහංසු. එවං වතස්සො දිසා වතස්සො අනුදිසා හෙට්ඨා උපරීති දසපි දිසා අනුවිලොකෙත්වා අත්තතො සදිසං අදිස්වා “අයං උත්තරා දිසා”ති සත්තපදවිතිභාරෙන අගමාසිති වෙදිතබ්බො. ඔලොකෙසින්ති මම පුඤ්ඤානුභාවෙන ලොකවිචරණපාටිභාරියෙ ජාතෙ පඤ්ඤායමානං දසසහස්සිලොකධාතුං මංසවක්ඛුනාව ඔලොකෙසින්ති අත්ථො.

මහාපුරිසොති ජාතිගොත්තකුලජ්ජදෙසාදිවසෙන මහත්තපුරිසො. අග්ගොති ගුණෙහි සබ්බපධානො. ඡෙට්ඨොති ගුණවසෙනෙව සබ්බෙසං වුඩ්ඪතමො, ගුණෙහි මහල්ලකතමොති චුත්තං හොති. සෙට්ඨොති ගුණවසෙනෙව සබ්බෙසං පසත්ථතමො. අත්ථතො පන පච්ඡිමානි ද්වෙ පුරිමස්සෙව වෙච්චනානීති වෙදිතබ්බං. තයාති නිස්සක්කෙ කරණවචනං. උත්තරිතරොති අධිකතරො. පතිමානෙසිති පුපෙසි. ආසභිත්ති උත්තමං. මය්හං අභිවාදනාදිරහො පුග්ගලොති මය්හං අභිවාදනාදිකිරියාය අරහො අනුච්ඡවිකො පුග්ගලො. නිච්චසාපෙක්ඛතාය පනෙත්ථ සමාසො දට්ඨබ්බො. තථාගතාති තථාගතතො, තථාගතස්ස සන්තිකාති චුත්තං හොති. එවරූපන්ති අභිවාදනාදිසභාවං. පරිපාකසිථිලබ්බන්ධනන්ති පරිපාකෙන සිථිලබ්බන්ධනං.

3. තං වචනන්ති “නාහං තං බ්‍රාහ්මණා” තිආදිවචනං. “නාහං අරසරූපො, මාදියා වා අරසරූපා” ති චුත්තෙ බ්‍රාහ්මණො උද්ධො භවෙය්‍ය. තෙන චුත්තං “චිත්තමුදුභාවජනනත්ථ” ති. අයඤ්ඞි පරියායසද්දො දෙසනාවාරකාරණෙසු වත්තනීති එත්ථ පරියායෙති දෙසෙනබ්බමත්ථං අවගමෙති බොධෙතීති පරියායො, දෙසනා. පරියායති අපරාපරං පරිවත්තෙතීති පරියායො, වාරො. පරියායති අත්තනො එලං පරිග්ගහෙත්වා වත්තනී, තස්ස වා කාරණභාවං ගච්ඡතීති පරියායො, කාරණන්ති එවං පරියායසද්දස්ස දෙසනාවාරකාරණෙසු පවත්ති වෙදිතබ්බා. අඤ්ඤාය සංශ්ඨහෙය්‍යාති අරහත්තෙ පතිට්ඨහෙය්‍ය. කතමො පන සොති පරියායාපෙක්ඛො පුල්ලිඬගනිද්දෙසො, කතමො සො පරියායොති අත්ථො. ජාතිවසෙනාති ඛත්තියාදිජාතිවසෙන. උපපත්තිවසෙනාති දෙවෙසු උපපත්තිවසෙන. සෙට්ඨසම්මතානම්පිති අපි-සද්දෙන පගෙව අසෙට්ඨසම්මතානන්ති දස්සෙති. අභිනන්දන්තානන්ති සප්පිතිකතණ්භාවසෙන පමොදමානානං. රජ්ජන්තානන්ති බලවරාගවසෙන රජ්ජන්තානං. රූපාදිපරිභොගෙන උප්පන්නතණ්භායුත්තසොමනස්සවෙදනා රූපතො නිබ්බත්තිත්වා හදයතප්පනතො අම්බරසාදයො විය “රූපරසා” ති වුවචන්ති. ආවිඤ්ජන්තිති ආකඬ්ඨන්ති. වත්ථාරම්මණාදියාමග්ගියන්ති වත්ථුආරම්මණාදිකාරණසාමග්ගියං. අනුක්ඛිපන්නොති අත්තුක්කංසනවසෙන කථිතෙ බ්‍රාහ්මණස්ස අසප්පායභාවතො අත්තානං අනුක්ඛිපන්නො අනුක්කංසෙන්නො.

එතස්මිං පනත්ථෙ කරණෙ සාම්චවනන්ති “ජහිතා” ති එතස්මිං අත්ථෙ. තථාගතස්සාති කරණෙ සාම්චවනං, තථාගතෙන ජහිතාති අත්ථො. මූලන්ති භවමූලං. “තාලවත්ථුචත්ථුකතා” ති වත්තබ්බෙ “ඔට්ඨමුඛො” තිආදීසු විය මජ්ඣිමනිකායෙහි කත්වා අකාරඤ්ච දීසං කත්වා “තාලවත්ථුකතා” ති චුත්තන්ති ආහ “තාලවත්ථු විය නෙසං වත්ථු කතන්ති තාලවත්ථුකතා” ති. තත්ථ තාලස්ස වත්ථු තාලවත්ථු. යථා ආරාමස්ස වත්ථුභූතපුබ්බො පදෙසො ආරාමස්ස අභාවෙ “ආරාමවත්ථු” ති වුවචති, එවං තාලස්ස පතිට්ඨිතොකාසො සමූලං උද්ධරිතෙ තාලෙ පදෙසමත්තෙ යිතෙ තාලස්ස වත්ථුභූතපුබ්බත්තා “තාලවත්ථු” ති වුවචති. නෙසන්ති රූපරසාදීනං. කථං පන තාලවත්ථු විය නෙසං වත්ථු කතන්ති ආහ “යථා හී” තිආදි. රූපාදිපරිභොගෙන උප්පන්නතණ්භායුත්තසොමනස්සවෙදනාසඬ්ඛාතරූපරසාදීනං චිත්තසන්තානස්ස අධිට්ඨානභාවතො චුත්තං “නෙසං පුබ්බෙ උප්පන්නපුබ්බභාවෙන වත්ථුමත්තෙ චිත්තසන්තානෙ කතෙ” ති. තත්ථ පුබ්බෙති පුරෙ, සරාගකාලෙති චුත්තං හොති. තාලවත්ථුකතාති වුවචන්තිති තාලවත්ථු විය අත්තනො වත්ථුස්ස කතන්තා රූපරසාදයො “තාලවත්ථුකතා” ති වුවචන්ති. එතෙන පභිනකිලෙසානං පුන උප්පත්තියා අභාවො දස්සිතො.

අවිරුළ්භිධම්මත්තාති අවිරුළ්භිසභාවතාය. මත්ථකච්ඡින්නො තාලො පත්තඵලාදීනං අවත්ථුභූතො තාලවත්ථුති ආහ “මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය කතා” ති. එතෙන “තාලවත්ථු විය කතාති තාලවත්ථුකතා” ති අයං විග්ගහො දස්සිතො. එත්ථ පන අවත්ථුභූතො තාලො විය කතාති අවත්ථුතාලාකතාති වත්තබ්බෙ විසෙසනස්ස පදස්ස පරනිපාතං කත්වා “තාලවත්ථුකතා” ති චුත්තන්ති

දට්ටබ්බං. ඉමිනා පනත්ථෙත ඉදං දස්සෙති – රූපරසාදිවචනෙන විපාකධම්මධම්මා
 හුත්වා පුබ්බෙ උප්පන්නා කුසලාකුසලධම්මා ගතිනා, තෙ උප්පන්නාපි
 මත්ථකසදිසානං තණ්හාවිජ්ජානං මග්ගසත්ථෙත ඡින්නත්තා ආයතිං
 තාලපත්තසදිසෙ විපාකක්ඛන්ඨෙ නිබ්බත්තෙකුං අසමත්ථා ජාතා, තස්මා තාලාවත්ථු
 විය කතාති තාලාවත්ථුකතා රූපරසාදයොති. ඉමස්මිඤ්ඤි අත්ථෙ
 “අභිනන්දන්තාන”න්ති ඉමිනා පදෙන කුසලසොමනස්සම්පි සඬගතිතන්ති වදන්ති.

අනභාවංකතාති එත්ථ අනු-සද්දො පච්ඡා-සද්දෙන සමානත්ථොති ආහ “යථා
 නෙසං පච්ඡාභාවො න භොති”තිආදි. අනුඅභාවං ගතාති පච්ඡා
 අනුප්පත්තිධම්මතාවසෙන අභාවං ගතා විනාසමුපගතා, පභීනාති අත්ථො. “ඉමා
 අනච්ඡරියා ගාථායො පටිභංසු”ති (මහාව. 7, 8) එත්ථ අනච්ඡරියසද්දං
 උදාහරණවසෙන දස්සෙන්නො ආහ “යථා අනුඅච්ඡරියා අනච්ඡරියා”ති. තත්ථ
 අනුඅච්ඡරියාති සවනකාලෙ උපරුපරි විමභයකරාති අත්ථො.

යඤ්ච ඛො ත්වං වදෙසි, සො පරියායො න භොතීති යං
 වන්දනාදිසාමග්ගිරසාභාවසඬබ්බාතං කාරණං අරසරුපතාය වදෙසි, තං කාරණං න
 භොති, න විජ්ජතීති අත්ථො. නනු ව බ්‍රාහ්මණො යං
 වන්දනාදිසාමග්ගිරසාභාවසඬබ්බාතං පරියායං සන්ධාය “අරසරුපො භවං
 ගොතමො”ති ආහ, සො පරියායො නත්ථීති වුත්තෙ වන්දනාදීනි භගවා කරොතීති
 ආපජ්ජතීති ඉමං අනිට්ඨප්පසඬගං දස්සෙන්නො ආහ “කස්මා පන භගවා
 එවමාහා”තිආදි.

4. සබ්බපරියායෙසුති සබ්බවාරෙසු. සන්ධාය භාසිතමත්තන්ති යං සන්ධාය
 බ්‍රාහ්මණො “නිබ්භොගො භවං ගොතමො”තිආදිමාහ, භගවා ව යං සන්ධාය
 නිබ්භොගතාදිං අත්තති අනුජානාති, තං සන්ධාය භාසිතමත්තං.
 ඡන්දරාගපරිභොගොති ඡන්දරාගවසෙන පරිභොගො. අපරං පරියායන්ති අඤ්ඤං
 කාරණං.

5. කුලසමුදාවාරකම්මන්ති කුලාවාරසඬබ්බාතං කම්මං, කුලවාරිත්තන්ති වුත්තං
 භොති. අකිරියන්ති අකරණභාවං. දුට්ඨු වරිතං දුච්චරිතං, කායද්වාරෙ
 බාහුල්ලවුත්තීතො කායතො පවත්තං දුච්චරිතන්ති කායදුච්චරිතං. තං සරුපතො
 දස්සෙන්නො “තත්ථ වා”තිආදිමාහ. පාණානිපාතඅදින්නාදානම්ච්ඡාවාරචෙතනා
 චෙදිතබ්බාති එත්ථ (ඉතිවු. අට්ඨ. 74) පාණොති පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං,
 වොහාරතො සත්තො. ජීවිතින්ද්‍රියඤ්චෙත්ථ රූපාරූපවසෙන චෙදිතබ්බං.
 රූපජීවිතින්ද්‍රියෙ හි විකොපිතෙ ඉතරම්පි තංසම්බන්ධතාය විනස්සති. සත්තොති ව
 බන්ධසන්තාතො ගහෙතබ්බො. තත්ථ හි සත්තපඤ්ඤත්ති. සරසෙනෙව
 පතනසභාවස්ස අන්තරා එව අතීව පාතනං අතිපාතො, සණ්කං පතිතුං අදත්ථා සීසං
 පාතනන්ති අත්ථො. අතික්කම්ම වා සත්ථාදීහි අභිභවත්ථා පාතනං අතිපාතො,
 පාණස්ස අතිපාතො පාණානිපාතො, පාණවධො පාණසාතොති වුත්තං භොති.
 අත්ථතො පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිතො පරස්ස

ජීවිතින්ද්‍රියපච්ඡේදකපයොගසමුට්ඨාපිකා කායවච්ඡේදවාරානමඤ්ඤතරප්පවත්තා වධකචේතනා. යාය හි චේතනාය චත්තමානස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස නිස්සයභූතෙසු මහාභූතෙසු උපක්කමකරණහෙතුකමහාභූතපච්චයා උප්පජ්ජනකමහාභූතා නුප්පජ්ජස්සන්ති, සා තාදිසප්පයොගසමුට්ඨාපිකා චේතනා පාණාතිපාතො. ලද්ධපක්කමානි හි භූතානි ඉතරභූතානි විය න විසදානීති සමානජාතියානං කාරණානි න භොන්ති.

එත්ථාහ - බණෙ බණෙ නිරුජ්ඣනසභාවෙසු සඬ්ඛාරෙසු කො හන්තා, කො වා හඤ්ඤති, යදි චිත්තචේතසිකසන්තානො, සො අරුපතාය න ඡේදනහෙදනාදිවසෙන විකොපනසමත්ථො, නපි විකොපනීයො. අථ රූපසන්තානො, සො අචේතනතාය කට්ඨකලිඬගරුපමොති න තත්ථ ඡේදනාදිනා පාණාතිපාතො ලබ්භති යථා මතසරීරෙ. පයොගොපි පාණාතිපාතස්ස පහරණප්පහාරාදි අතීතෙසු වා සඬ්ඛාරෙසු භවෙයා අනාගතෙසු වා පච්චුප්පන්තෙසු වා, තත්ථ න තාව අතීතානාගතෙසු සම්භවති තෙසං අභාවතො, පච්චුප්පන්තෙසු ව සඬ්ඛාරානං බණිකත්තා සරසෙනෙව නිරුජ්ඣනසභාවතාය විනාසාහිමුඛෙසු නිප්පයොජනො පයොගො සියා, විනාසස්ස ව කාරණරහිතත්තා න පහරණප්පහාරාදිප්පයොගහෙතුකං මරණං, නිරීහකතාය ව සඬ්ඛාරානං කස්ස සො පයොගො, බණිකත්තා වධාධිප්පායසමකාලභිජ්ජනතො කස්ස කිරියා, පරියොසානකාලානවට්ඨානතො කස්ස වා පාණාතිපාතකම්මබද්ධොති?

වුච්චතෙ - යථාචුත්තවධකචේතනාසහිතො සඬ්ඛාරානං පුඤ්ජො සත්තසඬ්ඛාතො හන්තා. තෙන පචත්තිතවධප්පයොගනිමිත්තං. අපගතුස්මාවිඤ්ඤාණජීවිතින්ද්‍රියො මතචොභාරප්පවත්තිනිබන්ධනො යථාචුත්තවධප්පයොගකරණෙ උප්පජ්ජනාරහො රූපාරූපධම්මසමුහො හඤ්ඤති, කෙවලො වා චිත්තචේතසිකසන්තානො. වධප්පයොගාවිසයභාවෙපි තස්ස පඤ්චවොකාරභවෙ රූපසන්තානාධිනචුත්තිතාය රූපසන්තානෙ පරෙන පයොජිතජීවිතින්ද්‍රියපච්ඡේදකපයොගවසෙන තත්තිබ්බත්තිවිනිබන්ධකවිසදිසරුපුප්පත්තියා විහතෙ විච්ඡේදො භොතීති න පාණාතිපාතස්ස අසම්භවො, නපි අහෙතුකො පාණාතිපාතො, න ව පයොගො නිප්පයොජනො. පච්චුප්පන්තෙසු සඬ්ඛාරෙසු කතපයොගවසෙන තදනන්තරං උප්පජ්ජනාරහස්ස සඬ්ඛාරකලාපස්ස තථා අනුප්පත්තිතො බණිකානං සඬ්ඛාරානං බණිකමරණස්ස ඉධ මරණභාවෙන අනධිප්පෙතත්තා සන්තතිමරණස්ස ව යථාචුත්තනායෙන සහෙතුකභාවතො න අහෙතුකං මරණං, න ව කත්තුරහිතො පාණාතිපාතපයොගො නිරීහකෙසුපි සඬ්ඛාරෙසු සන්තිහිතතාමත්තෙන උපකාරකෙසු අත්තතො අත්තතො අනුරූපඵලප්පාදනියතෙසු කාරණෙසු කත්තුචොභාරසිද්ධිතො යථා “පදිපො පකාසෙති, නිසාකරොව චන්දිමා” ති. න ව කෙවලස්ස වධාධිප්පායසහභූතො චිත්තචේතසිකකලාපස්ස පාණාතිපාතො ඉච්ඡිතබ්බො සන්තානවසෙන අවට්ඨිතස්සෙව පටිජානනතො. සන්තානවසෙන චත්තමානානඤ්ච පදිපාදිනං අත්ථකිරියා දිස්සතීති අත්ථෙව පාණාතිපාතෙන කම්මබද්ධො. අයඤ්ච විචාරො අදින්නාදානාදීසුපි යථාසම්භවං විභාවෙතබ්බො.

සො (ම. නි. අට්ඨ. 1.89; ධ. ස. අට්ඨ. අකුසලකම්මපට්ඨකථා) ව පාණාතිපාතො ගුණවිරහිතෙසු තිරවිජානගතාදීසු පාණෙසු බුද්දකෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහන්තෙ මහාසාවජ්ජො. කස්මා? පයොගමහන්තතාය, පයොගසමත්තෙපි චත්ථමහන්තතාය. ගුණවත්තෙසු මනුස්සාදීසු අප්පගුණෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාගුණෙ මහාසාවජ්ජො. සරීරගුණානං පන සමභාවෙ සතිපි කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අප්පසාවජ්ජො, තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජොති වෙදිතබ්බො.

කායවාචාහි න දින්නන්ති අදින්නං, පරසන්තකං, තස්ස ආදානං අදින්නාදානං. පරස්සහරණං ටෙය්‍යං, චොරිකාති චුත්තං හොති. අත්ථතො පන පරපරිග්ගහෙ පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතො තදාදායකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායච්චිද්ධාරානමඤ්ඤතරද්ධාරප්පචත්තා ටෙය්‍යවෙනතා. තං හීනෙ පරසන්තකෙ අප්පසාවජ්ජං, පණිතෙ මහාසාවජ්ජං. කස්මා? චත්ථපණිතතාය. චත්ථසමත්තෙ සති ගුණාධිකානං සන්තකෙ චත්ථස්මිං මහාසාවජ්ජං, තංතංගුණාධිකං උපාදාය තතො තතො හීනගුණස්ස සන්තකෙ චත්ථස්මිං අප්පසාවජ්ජං.

මිච්ඡා වරණං මිච්ඡාවාරො, මෙටුනසමාවාරෙසු එකන්තනින්දිතො ලාමකාවාරො. සො පන ලක්ඛණතො අසද්ධම්මාධිප්පායෙන කායද්ධාරප්පචත්තා අගමනීයට්ඨානවිතික්කමවෙනතා. සො පනෙස මිච්ඡාවාරො සීලාදිගුණවිරහිතෙ අගමනීයට්ඨානෙ අප්පසාවජ්ජො, සීලාදිගුණසම්පන්නෙ මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා – අගමනීයචත්ථු, තස්මිං සෙවනචිත්තං, සෙවනපයොගො, මග්ගෙනමග්ගප්පටිපත්තිඅධිවාසනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකො එව.

ච්චිද්ධාරෙ බාහුල්ලචුත්තිතො වාවතො පචත්තං දුච්චරිතන්ති ච්චිදුච්චරිතං. තං සරුපතො දස්සෙන්නො ආහ “මුසාවාදපිසුණවාචාචරුසවාචාසම්ඵප්පලාපවෙනතා වෙදිතබ්බො”ති. තත්ථ මුසාති අභූතං අතච්ඡං චත්ථු. මුසා වදියති චුච්චති එතායාති මුසාවාදො, අතථං චත්ථුං තථතො පරං විඤ්ඤාපෙතුකාමස්ස තථාච්ඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා වෙනතා. සො යමත්ථං භඤ්ජති, තස්ස අප්පතාය අප්පසාවජ්ජො, මහන්තතාය මහාසාවජ්ජො. අපිව ගහට්ඨානං අත්තතො සන්තකං අදාතුකාමතාය නත්ථිති ආදිනායප්පචත්තො අප්පසාවජ්ජො, සක්ඛිතා හුත්වා අත්ථභඤ්ජනත්ථං චුත්තො මහාසාවජ්ජො. පබ්බජිතානං අප්පකම්පි තෙලං වා සප්පිං වා ලභිත්වා හසාධිප්පායෙන “අප්ප ගාමෙ තෙලං නදී මඤ්ඤෙ සන්දති”ති පුරණකථානායෙන පචත්තො අප්පසාවජ්ජො, අදිට්ඨංයෙව පන දිට්ඨන්තිආදිනා නායෙන වදන්තානං මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා හොන්ති – අතථං චත්ථු, විසංවාදනචිත්තං, තජ්ජො වායාමො, පරස්ස තදත්ථවිඤ්ඤාපනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකොව. සො කායෙන වා කායපට්ඨෙද්ධෙන වා වාචාය වා පරවිසංවාදකකිරියාකරණෙ දට්ඨබ්බො. තාය ටෙ කිරියාය පරො තමත්ථං ජානාති, අයං කිරියාසමුට්ඨාපිකවෙනතාක්ඛණෙයෙව මුසාවාදකම්මුතා බජ්ඣති. යස්මා පන යථා කායකායපට්ඨෙද්ධවාචාහි පරං විසංවාදෙති, තථා “ඉදමස්ස භණාහී”ති ආණාපෙන්නොපි, පණ්ණං ලිඛිත්වා පුරතො නිස්සජ්ජන්තොපි, “අයං අත්ථො එවං වෙදිතබ්බො”ති කුට්ඨාදීසු ලිඛිත්වා යපෙන්නොපි, තස්මා එත්ථ

ආණ්ඩුක්‍රමව්‍යවස්ථාවලට පරිදි පරිදි යුද්ධයක්. අධිකාරිය පන අනුගමනය වීමට සිත්වා ගෙන බලා.

පිසිනි පිසුණා, සමගේ සත්තෙ අවසරයෙන් වගේ හින්නෙ කරන්නී අත්පො. නිරුත්තිතයෙන් වා පියසුඤ්ඤාකරණයෙන් පිසුණා. යාය හි වායාය යස්ස නං වාවං භාසනි, තස්ස හදයෙන් අත්තනො පියභාවං, පරස්ස ව පියසුඤ්ඤාභාවං කරොති, සා පිසුණවා. ලක්ඛණයෙන් පන සංකිලිට්ඨවිත්තස්ස පරෙසං වා හෙදාය අත්තනො පියකමායා වා කායවච්ඡයොගසමුට්ඨාපිකා වෙනනා පිසුණවා පිසුණං වදනි එතායාති කත්වා. සා යස්ස හෙදං කරොති, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා වත්තාරො සම්භාරා – හින්දිතබ්බො පරො, ‘‘ඉති ඉමෙ නානා භවිස්සන්ති විනා භවිස්සන්ති’’ති හෙදපුරෙක්ඛාරතා වා ‘‘ඉති අහං පියො භවිස්සාමි විස්සාසිකො’’ති පියකමායා වා, තජ්ජො වායාමො, තස්ස තදත්ථවිජානනන්ති. පරෙ පන අහින්තෙ කම්මපථහෙදො නත්ථි, හින්තෙ එව හොති.

ඵරුසයති ඵරුසා, වාචා. යාය හි වායාය අත්තානම්පි පරම්පි ඵරුසං සිනෙහාභාවෙන ලුඛං කරොති, සා ඵරුසවාචා. අථ වා සයම්පි ඵරුසා දොමනස්සසමුට්ඨිතත්තා සභාවෙනපි කක්කසා නෙව කණ්ණසුඛා න හදයසුඛාති ඵරුසවාචා. එත්ථ පන පරෙසං මම්මච්ඡෙදනවසෙන පවත්ති යා එකත්තනිට්ඨුරතාය සභාවෙන කාරණවොභාරෙන ව වාචාය ඵරුසසද්දේපවත්ති දට්ඨබ්බො. නං ඵරුසං වදනි එතායාති ඵරුසවාචා, පරස්ස මම්මච්ඡෙදකකායවච්ඡයොගසමුට්ඨාපිකා එකත්තඵරුසා වෙනනා. තස්සා ආවිභාවත්ථමිදං වත්ථු – එකො කිර දාරකො මාතු වචනං අනාදිසිත්වා අරඤ්ඤං ගච්ඡති, නං මාතා නිවත්තෙතුං අසක්කොන්ති ‘‘වණ්ඨා නං මහිංසි අනුබන්ධතු’’ති අක්කොසි. අථස්ස තථෙව අරඤ්ඤෙ මහිංසි උට්ඨාසි. දාරකො ‘‘යං මම මාතා මුඛෙන කථෙසි, නං මා හොතු. යං විත්තෙන විත්තෙසි, නං හොතු’’ති සච්චකිරියමකාසි. මහිංසි තත්ථෙව බද්ධා විය අට්ඨාසි. එවං මම්මච්ඡෙදකොපි පයොගො විත්තසණ්ඨතාය ඵරුසවාචා න හොති. මාතාපිතරො හි කදාවි පුත්තකෙ එවම්පි වදන්ති ‘‘වොරා වො බණ්ඩාබණ්ඩිකං කරොන්තු’’ති, උප්පලපත්තම්පි ව නෙසං උපරි පතන්තං න ඉච්ඡන්ති. ආවරියුපජ්ඣායා ව කදාවි නිස්සිතකෙ එවං වදන්ති ‘‘කිං ඉමෙ අහිරිකා අනොත්තජ්ජිනො චරන්ති, නිද්ධමථ නෙ’’ති. අථ ව නෙසං ආගමාධිගමසම්පත්තිං ඉච්ඡන්ති, යථා විත්තසණ්ඨතාය ඵරුසවාචා න හොති, එවං වචනසණ්ඨතාය අඵරුසවාචාපි න හොති. න හි මාරාපෙතුකාමස්ස ‘‘ඉමං සුඛං සයාපෙථා’’ති වචනං අඵරුසවාචා හොති, විත්තඵරුසතාය පන එසා ඵරුසවාචාව. සා යං සන්ධාය පවත්තිතා, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා තයො සම්භාරා – අක්කොසිතබ්බො පරො, කුපිතවිත්තං, අක්කොසනාති.

සං සුඛං හිතඤ්ච ඵලනි විසරති විනාසෙති සම්ඵං, අත්තනො පරෙසඤ්ච අනුපකාරකං යං කිඤ්චි, සම්ඵං පලපති එතායාති සම්ඵජ්ජලාපො, අනත්ථවිඤ්ඤාපිකකායවච්ඡයොගසමුට්ඨාපිකා අකුසලවෙනනා. සො

ආසෙවනමන්දනය අප්පසාවජ්ජො, ආසෙවනමහන්තනය මහාසාවජ්ජො. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා – භාරතයුද්ධසීතාහරණාදීනිර්ථකකථාපුරෙක්ඛාරතා, තථාරුපීකථාකථනඤ්ච. පරෙ පන තං කථං අගණ්හන්තෙ කම්මපථහෙදො නත්ථි, පරෙන පන සම්ඵප්පලාපෙ ගහිතෙයෙව හොති.

අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදම්චිජාදිට්ඨියොති එත්ථ පරසම්පත්තිං අභිමුඛං ඥායතීති අභිජ්ඣා, පරසම්පත්තිස්ස ලොභො. සා පන “අභො වත ඉදං මමස්සා”ති එවං පරහණ්ඩාභිජ්ඣායනලක්ඛණා. අදින්නාදානං විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ව. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා – පරහණ්ඩං, අත්තනො පරිණාමනඤ්ච. පරහණ්ඩවත්ථුකෙ හි ලොභෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථහෙදො හොති, යාව “අභො වත ඉදං මමස්සා”ති අත්තනො න පරිණාමෙති.

හිතසුඛං බ්‍යාපාදෙති විනාසෙතීති බ්‍යාපාදො, පටිසො. සො පරවිනාසාය මනොපදොසලක්ඛණො. සො ඵරුසවාචා විය අප්පසාවජ්ජො මහාසාවජ්ජො ව. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා – පරසත්තො, තස්ස ව විනාසනවිත්තා. පරසත්තවත්ථුකෙ හි කොධෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථහෙදො හොති, යාව “අභො වතායං උච්ඡිජ්ජෙය්‍යා විනස්සෙය්‍යා”ති තස්ස විනාසනං න විත්තෙති.

යථාභූච්චගහණාභාවෙන මිච්ජා පස්සතීති මිච්ජාදිට්ඨි. සා “නත්ථි දින්න”න්තිආදිනා නයෙන විපරීතදස්සනලක්ඛණා. සම්ඵප්පලාපො විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ව. අපිච අනියතා අප්පසාවජ්ජා, නියතා මහාසාවජ්ජා. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා – වත්ථුනො ගහිතාකාරවිපරීතතා, යථා ව තං ගණ්හාති, තථාභාවෙන තස්සුපට්ඨානන්ති. තත්ථ නත්ථිකාහෙතුකඅඅරියදිට්ඨිහි එව කම්මපථහෙදො හොති.

“අනෙකච්ඡිතානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මාන”න්ති සාමඤ්ඤවචනෙපි පාරිසෙසඤ්ඤායතො චුත්තාවසෙසා අකුසලා ධම්මා ගහෙතඛ්ඛාති ආහ “යපෙත්වා තෙ ධම්මෙ”තිආදි. තෙ යථාචුත්තකායදූවචරිතාදිකෙ අකුසලධම්මෙ යපෙත්වාති අත්ථො. අනෙකච්ඡිතාති අනෙකප්පකාරා.

6. අයං ලොකතන්තීති අයං වුඩ්ඨානං අභිවාදනාදිකිරියාලක්ඛණා ලොකප්පවෙණි. අනාගාමිබ්‍රහ්මානං අලඬිකාරාදීසු අනාගාමිහික්ඛුනඤ්ච චීවරාදීසු නිකන්තිවසෙන රාගුප්පත්ති හොතීති අනාගාමිමග්ගෙන පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සෙව පහානං වෙදිතඛ්ඛන්ති ආහ “පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සා”ති. රූපාදීසු පඤ්චසු කාමගුණෙසු වත්ථුකාමකොට්ඨාසෙසු උප්පජ්ජමානො රාගො “පඤ්චකාමගුණිකරාගො”ති වෙදිතඛ්ඛො. කොට්ඨාසවචනො හෙත්ථ ගුණසද්දො “වයොගුණා අනුපුබ්බං ජහන්ති”තිආදීසු (සං. නි. 1.4) විය. ද්විසු අකුසලචිත්තෙසුති දොමනස්සසහගතෙසු ද්විසු අකුසලචිත්තෙසු. මොහස්ස සබ්බාකුසලසාධාරණත්තා ආහ “සබ්බාකුසලසම්භවස්සා”ති. අවසෙසානන්ති සක්කායදිට්ඨිආදිනං.

7. ජිගුච්ඡති මඤ්ඤෙති “අභමභිජාතො රූපවා පඤ්ඤවා, කථං නාම අඤ්ඤෙසං අභිවාදනාදිං කරොයා”න්ති ජිගුච්ඡති විය ජිගුච්ඡතීති වා සල්ලක්ඛෙමි.
අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙතාති අඤ්ඤාණසම්භූතට්ඨෙතා. අකුසලෙ ධම්මෙ ජිගුච්ඡමානො තෙසං සමඛිගිභාවම්පි ජිගුච්ඡතීති චූත්තං “අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තී”ති. සමාපත්තීති එතස්සෙව වෙච්චනං සමාපජ්ජනා සමඛිගිභාවොති. මණ්ඩනකජාතියොති මණ්ඩනසභාවො, මණ්ඩනසිලොති අත්ථො. ජෙගුච්ඡිතන්ති ජිගුච්ඡනසිලතං.

8. ලොකජෙට්ඨකකම්මන්ති ලොකෙ ජෙට්ඨකානං කත්තබ්බකම්මං, ලොකෙ වා සෙට්ඨසම්මතං කම්මං. තත්ත්වං යථාචුත්තෙසු ද්විසුපි අත්ථවිකජ්ජෙසු. පදාභිභිතො අත්ථො පදත්ථො, ඛාඤ්ජනත්ථොති චූත්තං හොති. විනයං වා අරහතීති එත්ථ විනයනං විනයො, නිග්ගණ්හනන්ති අත්ථො. තෙනාහ “නිග්ගහං අරහතීති චූත්තං හොති”ති. නත්ත ව පයමං චූත්තෙසු ද්විසුපි අත්ථවිකජ්ජෙසු සකත්ථෙ අරහත්ථෙ ව හද්ධිතපච්චයො සද්දලක්ඛණතො දිස්සති, න පන “විනයාය ධම්මං දෙසෙති”ති ඉමස්මිං අත්ථෙ, තස්මා කථමෙත්ථ තද්ධිතපච්චයොති ආහ “විචිත්‍රා හි තද්ධිතචූත්තී”ති. විචිත්‍රතා වෙත්ථ ලොකජ්ජමාණතො වෙදිතබ්බා. තථා හි යස්මිං යස්මිං අත්ථෙ තද්ධිතජ්ජයොගො ලොකස්ස, තත්ථ තත්ථ තද්ධිතචූත්තී ලොකතො සිද්ධාති විචිත්‍රා තද්ධිතචූත්තී. තස්මා යථා “මා සද්දමකාසී”ති වදන්තො “මාසද්දිකො”ති චූච්චති, එවං විනයාය ධම්මං දෙසෙතීති වෙනයිකොති චූච්චතීති අධිජ්ජායො.

9. කපණුපුරිසොති ගුණවිරහිතතාය දිනමනුස්සො. ඛාඤ්ජනාති අවිචාරෙත්ථාති තිස්සදත්තාදිසද්දෙසු විය “ඉමස්මිං අත්ථෙ අයං නාම පච්චයො”ති එවං ඛාඤ්ජනං විචාරං අකත්ථා, අනිජ්ජන්තපාටිපදිකවසෙනාති චූත්තං හොති.

10. දෙවලොකගබ්භසම්පත්තියාති වත්ථා යපෙත්ථා භූමිමදෙවෙ සෙසෙසු දෙවෙසු ගබ්භග්ගහණස්ස අභාවතො පටිසන්ධියෙවෙත්ථ ගබ්භසම්පත්තීති වෙදිතබ්බාති චූත්තමෙවත්ථං විචරිත්ථා දස්සෙන්නො ආහ “දෙවලොකපටිසන්ධිපටිලාභාය සංවත්තති”ති. අස්සාති අභිවාදනාදියාමිචිකම්මස්ස. මාතුකුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණෙ දොසං දස්සෙන්නොති මාතීතො අපරිසුද්ධිභාවං දස්සෙන්නො, අක්කොසිතුකාමස්ස දාසියා පුත්තොති දාසිකුච්ඡස්මිං නිබ්බත්තභාවෙ දොසං දස්සෙත්ථා අක්කොසනං විය භගවතො මාතුකුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණෙ දොසං දස්සෙත්ථා අක්කොසන්නොපි එවමාහාති අධිජ්ජායො. ගබ්භතොති දෙවලොකපටිසන්ධිතො. තෙනෙවාහ “අභබ්බො දෙවලොකුපපත්තීං පාපුණ්ණුන්ති අධිජ්ජායො”ති. හීනො වා ගබ්භො අස්සාති අපගබ්භොති ඉමස්ස විග්ගහස්ස එකෙන පරියායෙන අධිජ්ජායං දස්සෙන්නො ආහ “දෙවලොකගබ්භපරිබාහිරත්තා ආයතිං හීනගබ්භපටිලාභභාගීති”ති. ඉති-සද්දා එ හෙතුඅත්ථො, යස්මා ආයතිම්පි හීනගබ්භපටිලාභභාගී, තස්මා හීනො වා ගබ්භො අස්සාති අපගබ්භොති අධිජ්ජායො.

පුත තස්සෙව විග්ගහස්ස කොධවසෙන...පෙ.... දස්සෙන්තොති හෙට්ඨා
 චුත්තනයස්ස අනුරූපං කත්වා අධිප්පායං දස්සෙන්තො ආහ “භීනො වාස්ස
 මාතුකුච්ඡිස්මිං ගබ්භවාසො අහොසීති අධිප්පායො”ති. ගබ්භ-සද්දො අත්ථි
 මාතුකුච්ඡිපරියායො “ගබ්භෙ වසති මාණවො”තිආදීසු (ජා. 1.15.363) විය. අත්ථි
 මාතුකුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තසත්තපරියායො “අන්තමසො ගබ්භපාතනං
 උපාදායා”තිආදීසු (මහාව. 129) විය. තත්ථ මාතුකුච්ඡිපරියායං ගහෙන්වා අත්ථං
 දස්සෙන්තො ආහ “අනාගතෙ ගබ්භසෙය්‍යා”ති. ගබ්භෙ සෙය්‍යා ගබ්භසෙය්‍යා.
 අනුත්තරෙන මග්ගෙනාති අග්ගමග්ගෙන. කම්මකිලෙසානං මග්ගෙන විහතත්තා
 ආහ “විහතකාරණත්තා”ති. ඉතරා තිස්සොපීති අණ්ඩප්පංසෙදප්ඵපපාතිකා. එත්ථ
 ව යදිපි “අපගබ්භො”ති ඉමස්ස අනුරූපතො ගබ්භසෙය්‍යා එව වත්තබ්බා,
 පසංඛගතො පන ලබ්භමානං සබ්බමිපි වත්තුං වට්ටතීති පුනබ්භවාහිනිබ්බත්තිපි
 චුත්තාති වෙදිතබ්බා.

ඉදානි සත්තපරියායස්ස ගබ්භසද්දස්ස වසෙන විග්ගහනානත්තං දස්සෙන්තො
 ආහ “අපිවා”තිආදි. ඉමස්මිං පන විකප්පෙ ගබ්භසෙය්‍යා පුනබ්භවාහිනිබ්බත්තිති
 උභයමිපි ගබ්භසෙය්‍යාවසෙනෙව චුත්තත්තිපි වදන්ති. නනු ව “ආයතිං ගබ්භසෙය්‍යා
 පහීනා”ති (පාරා. 10) චුත්තත්තා ගබ්භස්ස සෙය්‍යා එව පහීනා, න පන ගබ්භොති
 ආපජ්ජතිති ආහ “යථා වා”තිආදි. අථ “අහිනිබ්බත්ති”ති එත්තකමෙව අවත්වා
 පුනබ්භවග්ගහණං කිමත්ථන්ති ආහ “අහිනිබ්බත්ති ව නාමා”තිආදි.
 අපුනබ්භවභූතාති බණ්ණ බණ්ණ උප්පජ්ජමානානං ධම්මානං අහිනිබ්බත්ති.

11. ධම්මධාතුන්ති එත්ථ ධම්මෙ අනවසෙසෙ ධාරෙති යාථාවතො උපධාරෙතීති
 ධම්මධාතු, ධම්මානං යථාසභාවතො අවබුද්ධිකාසභාවො,
 සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. පටිච්ඡික්ඛිත්වාති සච්ඡිකත්වා,
 පටිලභිත්වාති අත්ථො, පටිලාභහෙතුති චුත්තං හොති. දෙසනාවිලාසප්පත්තො
 හොතීති රුචිවසෙන පරිවත්තෙත්වා දෙසෙතුං සමත්ථතා දෙසනාවිලාසො, තං
 පත්තො අධිගතොති අත්ථො. කරුණාවිජ්ජාරන්ති සබ්බසත්තෙසු මහාකරුණාය
 එරණං. තාදිගුණලක්ඛණමෙව පුන උපමාය විභාවෙන්වා දස්සෙන්තො ආහ
 “පට්ඨිසමචිත්තක”න්ති. යථා පට්ඨි සුචිඅසුචිනික්ඛෙපජ්ජනාදනාදීසු න
 විකම්පති, අනුරොධවිරොධං න පාපුණාති, එවං ඉට්ඨානිට්ඨෙසු ලාභාලාභාදීසු
 අනුරොධවිරොධප්පහානතො අවිකම්පිතචිත්තතාය පට්ඨිසමචිත්තතන්ති අත්ථො.
 අකුප්පධම්මතන්ති එත්ථ “අකුප්පධම්මො නාම ඵලසමාපත්ති”ති තීසුපි
 ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. “පරෙසු පන අක්කොසන්තෙසුපි අත්තතො
 පට්ඨිසමචිත්තතාලක්ඛණං අකුප්පකාසභාවතන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො
 ගහෙතබ්බො”ති අම්භාකං බන්ති. ජරාය අනුසටන්ති ජරාය පලිවෙධීතං.
 වට්ටබාණුභූතන්ති අනෙකෙසං අනයබ්‍යසනානං නිපාතලක්ඛණත්ථම්භභූතතාය
 සංසාරබාණුභූතං. බ්‍රාහ්මණස්ස වුඩ්ඪතාය ආසන්නචුත්තිමරණන්ති සම්භාවනවසෙන
 “අජ්ජ මරිත්වා”තිආදි චුත්තං. මහත්තෙන බො පන උස්සාහෙනාති “සාධු බො පන
 තථාරූපානං අරහතං දස්සනං හොති”ති එවං සඤ්ජාතමහුස්සාහෙන. අප්පට්ඨිසමං

පුරෝජාතභාවයන්හි අනඤ්ඤසාධාරණං පුරෝජාතභාවං. නත්ථි එතස්ස පටිසමොති අප්පටිසමො, පුරෝජාතභාවො.

“අපි” ති අවත්වා “පි” ති වදන්තො පි-සද්දොපි විසුං අත්ථි නිපාතොති දස්සෙති. සම්භාවනත්ථෙති “අපි නාමෙවං සියා” ති විකප්පනත්ථො සම්භාවනත්ථො, තස්මිං ජොතකතාය පිසද්දො වත්තති. වචනසිලිට්ඨතායාති වචනස්ස මධුරභාවත්ථං, මුදුභාවත්ථන්ති අත්ථො. එවඤ්ඤි ලොකෙ සිලිට්ඨවචනං හොතිති එවං එකමෙව ගණනං අවත්වා අපරාය ගණනාය සද්ධිං වචනං ලොකෙ සිලිට්ඨවචනං හොති යථා “ද්වෙ වා තිණි වා උදකචුසිතානී” ති. සම්මා අධිසයිතානීති පාදාදිහි අත්තනා නෙසං කිඤ්චි උපසාතං අකරොන්ති යා ඛනිවාතාදිපරිස්සයපරිභාරත්ථං සම්මදෙව උපරි සයිතානි. උපරිඅත්ථො හෙත්ථ අධි-සද්දො. උතුං ගණ්භාපෙන්නියාති තෙසං අල්ලසිනෙහපරියාදානත්ථං අත්තනො කායුස්මාවසෙන උතුං ගණ්භාපෙන්නියා. තෙනාහ “උස්මිකතානී” ති. සම්මා පරිභාවිතානීති සම්මදෙව සබ්බසො කුක්කුටවාසනාය වාසිතානි. තෙනාහ “කුක්කුටගන්ධං ගාභාපිතානී” ති.

එත්ථ ව සම්මා පරිසෙදනං කුක්කුටගන්ධපරිභාවනඤ්ච සම්මා අධිසයනනිප්පත්තියා ආනුභාවනිප්පාදිතන්ති දට්ඨබ්බං. සම්මා අධිසයනෙනෙව හි ඉතරද්වයං ඉජ්ඣති. න හි සම්මා අධිසයනතො විසුං සම්මා පරිසෙදනස්ස සම්මා පරිභාවනස්ස ව කරණං අත්ථි, තෙන පන සද්ධිංයෙව ඉතරෙසං ද්විත්තමිපි ඉජ්ඣනතො වුත්තං “එවං තිහි පකාරෙහි තානි අණ්ඩානි පරිපාලියමානානී” ති. නබ්බිබාති නබ්බගානි. මුබ්බුණ්ඩකන්ති මුබ්බගං. කපාලස්ස තනුකත්තාති එත්ථ යථා කපාලස්ස තනුතා ආලෝකස්ස අත්තො පඤ්ඤායමානස්ස කාරණං, තථා කපාලස්ස තනුතාය නබ්බිබාමුබ්බුණ්ඩකානං බරතාය ව අල්ලසිනෙහපරියාදානං කාරණවචනන්ති දට්ඨබ්බං. සඬකුටිතහත්ථපාදානි එත්ථ හත්ථානි පක්ඛා. න හි කුක්කුටානං පක්ඛතො අඤ්ඤො හත්ථො නාම අත්ථි. එත්ථානි ආලෝකට්ඨානො. පක්ඛෙ විධුනන්තානි පක්ඛෙ වාලෙන්තා. නික්ඛමන්තානන්ති නිද්ධාරණෙ සාම්චවනං, නික්ඛමන්තෙසුති අත්ථො.

සො ජෙට්ඨො ඉති අස්ස වචනීයොති යො පට්ඨමතරං අණ්ඩකොසතො නික්ඛන්තො කුක්කුටපොතකො, සොයෙව ජෙට්ඨොති වචනීයො අස්ස, භවෙයානාති අත්ථො. සම්පට්ඨාදෙන්තොති සංසන්දෙන්තො. තිභුමකපරියාපන්නාපි සත්තා අවිජ්ජාකොසස්ස අත්තො පට්ටියා තත්ථ තත්ථ අප්පහිනාය අවිජ්ජාය වෙධිතත්තාති ආහ “අවිජ්ජාකොසස්ස අත්තො පට්ටියෙසු සත්තෙසු” ති. අණ්ඩකොසන්ති ඛිජ්කපාලං. ලොකසන්නිවාසෙති ලොකො එව ලොකසන්නිවාසො. සම්මාසම්බොධිත්ති එත්ථ සම්මානි අවිපරිත්තත්ථො, සං-සද්දො සාමන්ති ඉමමත්ථං දීපෙති, තස්මා සම්මා අවිපරිත්තනාකාරෙන සයමෙව වත්තාරි සච්චානි බුජ්ඣති පටිවිජ්ඣතිති සම්මාසම්බොධිති මග්ගො වුච්චති. තෙනාහ “සම්මා සාමඤ්ච බොධි” ති, සම්මා සයමෙව ව බුජ්ඣනකන්ති අත්ථො. සම්මානි වා පසත්ථවචනො, සං-සද්දො සුන්දරවචනොති ආහ “අථ වා පසත්ථං සුන්දරඤ්ච බොධි” ති. බොධිසද්දස්ස අනෙකත්ථතං දස්සෙත්වා ඉධාධිජ්ජෙතමත්ථං.

නිද්ධාරෙත්වා දස්සෙතුකාමො ආහ “බොධිති රුක්ඛොපි මග්ගොපි” තිආදි. තත්ථ අබුජ්ඣ ඵත්ථාති රුක්ඛො බොධි. සයං බුජ්ඣති, බුජ්ඣන්ති වා තෙන අරියාති මග්ගො බොධි. සබ්බධම්මෙ සබ්බාකාරතො බුජ්ඣති පටිච්ඡිකුතිති සබ්බඤ්ඤාඤාණං බොධි. බුජ්ඣයති සච්ඡිකරියතිති නිබ්බානං බොධි. අන්තරා ව බොධන්ති දුතියමුදාහරණං විනාපි රුක්ඛසද්දෙන බොධිසද්දස්ස රුක්ඛෙ පවත්තිදස්සනත්ථං චුත්තං. වරහුරිමෙධසොති මහාපථවී විය පත්ථට්ඨරපඤ්ඤාති අත්ථො. අසබ්බගුණදායකත්තාති සබ්බගුණානං අදායකත්තා. සබ්බගුණෙ න දදාතීති හි අසබ්බගුණදායකො, අයුත්තසමාසොයං ගමකත්තා යථා “අසුරියංපස්සාති මුබාති” ති.

තිස්සො විජ්ජාති උපනිස්සයවතො සහෙව අරහත්තඵලෙන තිස්සො විජ්ජා දෙති. නනු චෙත්ථ තිසු විජ්ජාසු ආසවක්ඛයඤාණස්ස මග්ගපරියාපන්නත්තා කථමෙතං යුජ්ජති “මග්ගො තිස්සො විජ්ජා දෙති” ති? නායං දොසො. සතිපි ආසවක්ඛයඤාණස්ස මග්ගපරියාපන්නභාවෙ අට්ඨංඞිගිකෙ මග්ගෙ සති මග්ගඤාණෙන සද්ධිං තිස්සො විජ්ජා පරිපුණ්ණා භොන්තිති “මග්ගො තිස්සො විජ්ජා දෙති” ති චුච්චති. ඡ අභිඤ්ඤාති ඵත්ථාපි ඵසෙව නයො. සාවකපාරමිඤාණන්ති අග්ගසාවකෙහි පටිලභිතබ්බං සබ්බමෙව ලොකියලොකුත්තරඤාණං. පච්චෙකබොධිඤාණන්ති ඵත්ථාපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො චෙදිතබ්බො. අබ්භඤ්ඤාසින්ති ජාතිං. ජානනඤ්ච න අනුස්සවාදිවසෙනාති ආහ “පටිච්ඡිකු” තිති, පච්චක්ඛමකාසින්ති අත්ථො. පටිච්චොධොපි න දුරෙ ධීතස්ස ලක්ඛණප්පටිච්චොධො වියාති ආහ “පත්තොම්හි” ති, පාපුණින්ති අත්ථො. පාපුණනඤ්ච න සයං ගන්ත්වාති ආහ “අධිගතොම්හි” ති, සකසන්නාතො උප්පාදනවසෙන පටිලභින්ති අත්ථො.

ඔපම්මසම්පටිපාදනන්ති ඔපම්මත්ථස්ස උපමෙයොන සම්මදෙව පටිපාදනං. අත්ථෙන්නාති උපමෙයාත්ථෙන. යථා කුක්කුටියා අණ්ඩෙසු තිව්ධකිරියාකරණං කුක්කුට්ඨිජාපකානං අණ්ඩකොසතො නික්ඛමනස්ස මූලකාරණං, ඵවං බොධිසත්තභූතස්ස භගවතො තිව්ධානුපස්සනාකරණං අවිජ්ජණ්ඩකොසතො නික්ඛමනස්ස මූලකාරණන්ති ආහ “යථා හි තස්සා කුක්කුටියා...පෙ.... තිව්ධානුපස්සනාකරණං” තිති. “සන්නාතො” ති චුත්තත්තා අණ්ඩසදිසතා සන්නාතස්ස බහි නික්ඛන්තකුක්කුට්ඨිජාපකසදිසතා බුද්ධගුණානං, බුද්ධගුණාති ව අත්ථො බුද්ධොයෙව “තථාගතස්ස බො ඵතං, වාසෙට්ඨ, අධිවචනං ධම්මකායො ඉතිපි” ති වචනතො. අවිජ්ජණ්ඩකොසස්ස තනුභාවොති බලවච්ඡස්සනාවසෙන අවිජ්ජණ්ඩකොසස්ස තනුභාවො, පටිච්ඡාදනසාමඤ්ඤෙන ව අවිජ්ජාය අණ්ඩකොසසදිසතා. මුදුභූතස්සපි බරභාවාපත්ති භොතීති තත්තිවත්තනත්ථං “ථද්ධරභාවො” ති චුත්තං. තික්ඛරවිජ්ජසන්නසුරභාවොති ඵත්ථ පරිග්ගය්භමානෙසු සඬබ්බාරෙසු විපස්සනාඤාණස්ස සමාධිත්ථියවසෙන සුබානුප්පවෙසො තික්ඛතා, අනුපටිසිත්ථාපි සතින්ද්‍රියවසෙන අනතික්කමනතො අකුණ්ඨතා බරභාවො. තික්ඛොපි හි ඵකච්චො සරො ලක්ඛං පත්ථා කුණ්ඨො භොති, න තථා ඉදං. සතිපි බරභාවෙ සුබුමප්පවත්තිවසෙන

කිලෙසසමුදාවාරසඬබොහරහිතතාය සද්ධිත්‍රියවසෙන පසන්නභාවො, සතිපි ව පසන්නභාවෙ අන්තරා අනොසක්කිත්වා කිලෙසපච්චත්ථිකානං සුට්ඨ අභිභවනතො වීරිධිත්‍රියවසෙන සුරභාවො වෙදිතබ්බො. එවමිමෙහි පකාරෙහි සඬබාරුපෙක්ඛාඤාණමෙව ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. විපස්සනාඤාණස්ස පරිණාමකාලොති විපස්සනාය වුට්ඨානගාමිනිභාවජ්ජත්ති, තදා ව සා මග්ගඤාණගබ්භං ධාරෙන්ති විය හොතිති ආහ “ගබ්භග්ගභණකාලො”ති. ගබ්භං ගණ්භාපෙත්වාති සඬබාරුපෙක්ඛාය අනන්තරං සිබාජ්ජත්තඅනුලොමවිපස්සනාවසෙන මග්ගවිජායනත්ථං ගබ්භං ගණ්භාපෙත්වා. අනුපුබ්බාධිගතෙනාති පයමමග්ගපටිපාටියා අධිගතෙන. අභිඤ්ඤාපක්ඛෙති ලොකියාභිඤ්ඤාපක්ඛෙ. ලොකුත්තරාභිඤ්ඤා හි අවිජ්ජණ්ඩකොසං පදාලිතා. පොත්ථකෙසු පන කත්ථවි “ජඅභිඤ්ඤාපක්ඛෙ”ති ලිබන්ති, සො අපායොති වෙදිතබ්බො. ඡෙට්ඨො සෙට්ඨොති වුද්ධතමත්තා ඡෙට්ඨො, සබ්බගුණෙහි උත්තමත්තා පසත්ථතමොති සෙට්ඨො.

ඉදානි “ආරද්ධං බො පන මෙ බ්‍රාහ්මණ වීරිය”න්තිආදිකාය දෙසනාය අනුසන්ධිං දස්සෙන්තො ආහ “එවං භගවා”තිආදි. තත්ථ පුබ්බභාගතො පභුතීති භාවනාය පුබ්බභාගියවීරියාරම්භාදිතො පටියාය. විත්තමෙවමුජ්ජන්නන්ති එවං උපරි වක්ඛමානපරිචිතක්කවසෙන විත්තමුජ්ජන්නන්ති අත්ථො. “විත්තමෙව උජ්ජන්න”න්තිපි පායො, තත්ථ විත්තමෙව උජ්ජන්නං, න තාව භගවති පසාදොති අත්ථො. මුට්ඨස්සතිනාති විතට්ඨස්සතිනා, සතිවිරහිතෙනාති අත්ථො. සාරද්ධකායෙනාති සදරථකායෙන. බොධිමණ්ඩෙති බොධිසඬබාතස්ස ඤාණස්ස මණ්ඩභාවජ්ජත්තෙ යානෙ. බොධිති හි පඤ්ඤා වුවිති, සා එත්ථ මණ්ඩා පසන්නා ජානාති සො පදෙසො “බොධිමණ්ඩො”ති පඤ්ඤාතො. චතුරඬගසමන්තාගතන්ති “කාමං තවො ව න්භාරු ව අට්ඨි ව අවසිස්සතු, සරීරෙ උපසුස්සතු මංසලොහිත”න්ති (ම. නි. 2.184; සං. නි. 2.22; අ. නි. 2.5; මහානි. 196) එවං වුත්තචතුරඬගසමන්තාගතං වීරියං. තත්ථ තවොති එකං අඬගං න්භාරු එකං අඬගං අට්ඨි එකං අඬගං මංසලොහිතං එකං අඬගන්ති වෙදිතබ්බං. තවො එකං අඬගන්ති ව තවෙ නිරපෙක්ඛභාවො එකං අඬගන්ති ගහෙතබ්බං. පධානං අනුයුඤ්ජන්තස්ස හි තවෙ පලුජ්ජමානෙපි තංතිමිත්තං අවොසානාපජ්ජනං තස්ස වීරියස්ස එකං අඬගං එකං කාරණං. එවං සෙසෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. පග්ගහිතන්ති ආරම්භං සිටීලං අකත්වා දළ්භපරක්කමසඬබාතුස්සාහනභාවෙන ගහිතං. තෙනාහ “අසිටීලජ්ජවත්තිතන්ති වුත්තං හොති”ති.

අසල්ලීනන්ති අසඬකුචිතං කොසජ්ජවසෙන සඬකොචං අනාපන්නං. උපට්ඨිතාති ඔගාහනසඬබාතෙන අපිලාපභාවෙන ආරම්මණං උපගන්ත්වා ධීතා. තෙනාහ “ආරම්මණාහිමුබ්භාවෙනා”ති. සම්මොසස්ස විද්ධංසනවසෙන පචත්තියා න සම්මුට්ඨාති අසම්මුට්ඨා. කිඤ්චාපි විත්තපස්සද්ධිවසෙනෙව විත්තමෙව පස්සද්ධිං, කායපස්සද්ධිවසෙනෙව ව කායො පස්සද්ධො හොති, තථාපි යස්මා කායපස්සද්ධි උජ්ජජ්ජමානා විත්තපස්සද්ධියා සහෙව උජ්ජජ්ජති, න විනා, තස්මා වුත්තං “කායවිත්තපස්සද්ධිවසෙනා”ති. කායපස්සද්ධියා උභයෙසමිපි කායානං.

පස්සම්භනාවහත්තා වුත්තං “රූපකායොපි පස්සද්ධොයෙව හොති”ති. සො ච බොති සො ච බො කායො. විගතදරුපොති විගතකිලෙසදරුපො. නාමකායෙ හි විගතදරුපෙ රූපකායොපි වූපසන්තදරුපරිලාභො හොති. සම්මා ආහිතන්ති නානාරම්මණෙසු විධාවනසඬ්ඛාතං වික්ඛෙපං විච්ඡින්නදිත්වා එකස්මිංයෙව ආරම්මණෙ අවික්ඛිත්තභාවාපාදනෙන සම්මදෙව ආහිතං යපිතං. තෙනාහ “සුට්ඨු යපිත”න්තිආදි. චිත්තස්ස අනෙකග්ගභාවො වික්ඛෙපවසෙන චඤ්චලතා, සා සති එකග්ගතාය න හොතීති ආහ “එකග්ගං අවලං නිජ්චන්දන”න්ති. එත්තාවතාති “ආරද්ධං බො පනා”තිආදිනා විරියසතිපස්සද්ධිසමාධිතං කිච්චසිද්ධිදස්සනෙන.

නනු ච සද්ධාපඤ්ඤානම්පි කිච්චසිද්ධි ඝානස්ස පුබ්බපට්ඨපදාය ඉච්ඡිතබ්බාති? සච්චං ඉච්ඡිතබ්බා, සා පන නානන්තරිකභාවෙන අවුත්තසිද්ධාති න ගහිතා. අසති හි සද්ධාය විරියාරම්භාදීනං අසම්භවොයෙව, පඤ්ඤාපරිග්ගහෙ ච නෙසං අසති ඤායාරම්භාදිභාවො න සියා, තථා අසල්ලිනාසම්මොසතාදයො විරියාදිනන්ති අසල්ලිනතාදිග්ගහණෙනෙවත්ථ පඤ්ඤාකිච්චසිද්ධි ගහිතාති දට්ඨබ්බං. ඝානභාවනායං චා සමාධිකිච්චං අධිකං ඉච්ඡිතබ්බන්ති දස්සෙතුං සමාධිපරියොසානාව ඝානස්ස පුබ්බපට්ඨපදා කපිතාති දට්ඨබ්බං.

පට්ඨප්ඤානකථා

ඉදානි “විච්චිවෙව කාමෙහි”තිආදිනායජ්ජවත්තාය පාළියා ඝානවිභවිගෙ (විභ. 508) වුත්තම්පි අත්ථං අට්ඨකථානායෙනෙව සංවණ්ණෙතුකාමො විභවිගපාළියං වුත්තනායෙන අවචනෙ කාරණං දස්සෙතුං “කිඤ්චාපි තත්ථ කතමෙ කාමා”තිආදිමාහ. තත්ථ පත්ථනාකාරෙන පවත්තො දුබ්බලො ලොභො ඡන්දනට්ඨෙන ඡන්දො, තතො බලවා රඤ්ජනට්ඨෙන රාගො, තතොපි බලවතරො බහලරාගො ඡන්දරාගො. නිමිත්තානුබ්බසද්දනාති සඬ්ඛප්පෙති එතෙනාති සඬ්ඛප්පො, තථාපවත්තො ලොභො. තත්ථ නිමිත්තසඬ්ඛප්පනා නාම අවයවෙ සමොධානෙන්වා “ඉත්ථි පුරිසො”තිආදිනා එකජ්ඣං කත්වා උපරුපරි කිලෙසුජ්ජත්තියා නිමිත්තස්ස කප්පනා. අනුබ්බසද්දනසඬ්ඛප්පනා පන “හත්ථා සොහනා, පාදා සොහනා”ති එවං අනුබ්බසද්දනවසෙන විභජිත්වා කප්පනාති. කිලෙසානඤ්ඤි අනු අනු බ්බසද්දනතො පරිබ්බසද්දනතො පරිබ්බත්තිවසෙන උජ්ජත්තියා පච්චයභාවතො අනුබ්බසද්දනං හත්ථපාදාදිඅවයවා වුච්චන්ති. තතො බලවා රඤ්ජනට්ඨෙන රාගො, සඬ්ඛප්පවසෙනෙව පවත්තො තතොපි බලවතරො සඬ්ඛප්පරාගො. ස්වායං පහෙදො එකස්සෙව ලොභස්ස පවත්තිආකාරවසෙන අවත්ථාහෙදවසෙන ච වෙදිතබ්බො යථා “වච්ඡො දම්මො බලිබද්දො”ති. කාමාති කිලෙසකාමා, කාමෙන්නීති කාමා, කාමෙන්නි එතෙහිති වා.

සෙය්‍යථිදන්ති ඉමස්ස තං කතමං, තං කථන්ති වා අත්ථො. විච්චිචිත්වාති විසුං හුත්වා. තෙනාහ “විනා හුත්වා අපසක්කිත්වා”ති, පජ්ඣනවසෙන අපක්කමිත්වාති අත්ථො. විච්චිවෙව කාමෙහිති එත්ථ විච්චිවාති ඉමිනා විවෙචනං ඝානක්ඛණෙ කාමානං අභාවමත්තං වුත්තං. විච්චිවෙවාති පන ඉමිනා එකංසතො කාමානං.

විවේචනාත්මකව දීපනෙන තප්පටිපක්ඛතා ඥානස්ස කාමවිවේකප්පභානස්ස ච ඥානාධිගමුපායතා දස්සිතා භොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං “පයමජ්ඣාන”න්තිආදිං වත්වා තමෙවත්ථං පාකට්ඨකං කාතුං “කථ”න්තිආදි චුත්තං. අන්ධකාරෙ සති පදීපො වියාති එතෙන යථා පදීපභාවෙන රත්තියං අන්ධකාරාභිභවො, එවං ඥානාභාවෙන චිත්තසන්තතියං කාමාභිභවොති දස්සෙති.

එතන්ති පුබ්බපදෙයෙව අවධාරණවචනං, න බො පන එවං දට්ඨබ්බං “කාමෙහි එවා”ති අවධාරණස්ස අකතත්තා. තන්තිස්සරණතොති නිස්සරන්ති නිග්ගවිජන්ති එතෙන, එත්ථ වාති නිස්සරණං. කෙ නිග්ගවිජන්ති? කාමා. තෙසං කාමානං නිස්සරණං පභානං තන්තිස්සරණං, තතො කාමනිස්සරණතොති අත්ථො. කථං පන සමානෙ වික්ඛම්භනෙ කාමානමෙවෙනං නිස්සරණං, න බ්‍යාපාදාදීනන්ති වොදනං යුත්තිතො ආගමතො ච සාධෙතුං “කාමධාතු”තිආදි චුත්තං. තත්ථ කාමධාතුසමතික්කමනතොති සකලස්සපි කාමභවස්ස සමතික්කමපටිපදාභාවතො. තෙන ඉමස්ස ඥානස්ස කාමපරිඤ්ඤාභාවමාහ. කාමරාගපටිපක්ඛතොති “ඡන්දො කාමො”තිආදිනා (මහානි. 1) චුත්තවිභාගස්ස කිලෙසකාමස්ස පච්චත්ථිකභාවතො. තෙන යථා මෙත්තා බ්‍යාපාදස්ස, කරුණා විහිංසාය, එවමීදං ඥානං කාමරාගස්ස උජුච්චවනිකභූතන්ති දස්සෙති. විපාකෙන චෙත්ථ කාමධාතුසමතික්කමො අත්තනො පචත්තික්ඛණෙ කාමරාගපටිපක්ඛතා ච වෙදිතබ්බා. එවමත්තනො පචත්තියා විපාකප්පචත්තියා ච කාමරාගතො කාමධාතූතො ච විනිවත්තසභාවත්තා ඉදං ඥානං විසෙසතො කාමානමෙව නිස්සරණං, ස්වායමත්ථො පාඨාගතො එවාති ආහ “යථාහ”තිආදි. නෙක්ඛම්මන්ති පයමජ්ඣානං.

කාමඤ්චෙත්ථ තමත්ථං දීපෙතුං පුරිමපදෙයෙව අවධාරණං ගහිතං, උත්තරපදෙපි පන තං ගහෙතබ්බමෙව තථා අත්ථසම්භවතොති දස්සෙතුං “උත්තරපදෙපි”තිආදි චුත්තං. ඉතොති කාමච්ඡන්දතො. එස දට්ඨබ්බොති එස නියමො දට්ඨබ්බො. සාධාරණවචනෙනාති සබ්බවිවේකසාධාරණවචනෙන. තදභිගවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණවිවේකා තදභිගවිවේකාදයො. කායචිත්තඋපධිවිවේකා කායවිවේකාදයො. තයො එව ඉධ දට්ඨබ්බාති තයො එව ඉධ ඥානකථායං දට්ඨබ්බා සමුච්ඡෙදවිවේකාදීනං අසම්භවතො. නිද්දෙසෙති මහානිද්දෙසෙ (මහානි. 1). තත්ථ හි “උද්දානතො ද්වෙ කාමා වත්ථුකාමා කිලෙසකාමා වා”ති උද්දිසිත්වා තත්ථ “කතමෙ වත්ථුකාමා මනාපියා රූපා...පෙ.... මනාපියා ඵොට්ඨබ්බා”තිආදිනා වත්ථුකාමා නිද්දිට්ඨා. තෙ පන කාමීයන්තිති කාමාති වෙදිතබ්බා. තත්ථෙවති නිද්දෙසෙයෙව. විභවිගෙති ඥානවිභවිගෙ. එවඤ්ඤි සතීති එවං උභයෙසමිපි කාමානං සභිගහෙ සති. වත්ථුකාමෙහිපිති වත්ථුකාමෙහි විච්චිවෙවාතිපි අත්ථො යුජ්ජතිති එවං යුජ්ජමානත්ථත්තරසමුච්චයත්ථො පි-සද්දො, න කිලෙසකාමසමුච්චයත්ථො. කස්මා? ඉමස්මිං අත්ථෙ කිලෙසකාමෙහි විවේකස්ස දුතියපදෙන චුත්තත්තා. තෙනාති වත්ථුකාමවිවේකෙන. කායවිවේකො චුත්තො භොතීති පුත්තදාරාදිපරිග්ගභවිවේකදීපනතො කායවිවේකො චුත්තො භොති.

පුරිමෙනාති කායවිවෙකෙන. එත්ථාති “විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි” ති එතස්මිං පදද්වයෙ. ඉතො වා නිද්ධාරිතෙ විවෙකද්වයෙ, අකුසලසද්දෙන යදි කිලෙසකාමා, සබ්බාකුසලාපි වා ගහිතා, සබ්බථා කිලෙසකාමෙහි විවෙකො චුත්තොති ආහ “දුතියෙන කිලෙසකාමෙහි විවෙකවචනතො” ති. දුතියෙනාති ව චිත්තවිවෙකෙනාති අත්ථො. එතෙසන්ති යථාචුත්තානං ද්විත්තං පදානං. නිද්ධාරණෙ වෙතං සාමිච්චනං. තණ්හාදිසංකිලෙසානං චත්ථුනො පහානං සංකිලෙසචත්ථුප්පහානං. ලොලභාවො නාම තත්ථ තත්ථ රූපාදීසු තණ්හුප්පාදො, තස්ස හෙතු චත්ථුකාමා එව වෙදිතබ්බා. බාලභාවස්ස හෙතුපරිච්චාගොති සම්බන්ධො. බාලභාවො නාම අවිජ්ජා, දුචිත්තිතචිත්තිතාදි වා, තස්ස අයොනියොමනසිකාරො, සබ්බෙපි වා අකුසලා ධම්මා හෙතු. කාමගුණාධිගමහෙතු පාණාතිපාතාදිඅසුද්ධප්පයොගො හොතිති තබ්බිවෙකෙන පයොගසුද්ධි විභාවිතා. තණ්හාසංකිලෙසසොධනෙන විච්චිද්ධපතිස්සයසංවඨිසනෙන ව අප්ඣාසයවිසොධනං ආසයපොසනං. ආසයපොසනන්ති ව ඤානභාවනාය පච්චයභූතා පුබ්බයොගාදිවසෙන සිද්ධා අප්ඣාසයසම්පදා, සා පන තණ්හුපතාපවිගමෙන හොති. තෙන චුත්තං “තණ්හාසංකිලෙසවිසොධනෙනා” ති. කාමෙසුති නිද්ධාරණෙ භූමිමං.

අනෙකහෙදොති කාමාසවකාමරාගසංයොජනාදිවසෙන රූපතණ්හාදිවසෙන ව අනෙකප්පහෙදො. කාමච්ඡන්දොයෙවාති කාමසභාවොයෙව ඡන්දො, න කත්තුකම්යතාඡන්දො නපි කුසලච්ඡන්දොති අධිප්පායො. අකුසලපරියාපන්තොපිති “විවිච්ච අකුසලෙහි” ති එත්ථ චුත්තඅකුසලෙසු අන්තොගධොපි. ඤානපටිපක්ඛතොති ඤානස්ස පටිපක්ඛභාවතො තංහෙතු තංතිමිත්තං විසුං චුත්තො, අකුසලභාවසාමඤ්ඤෙන අග්ගහෙත්වා විසුං සරූපෙන ගහිතො. යදි කිලෙසකාමොව පුරිමපදෙ චුත්තො, තං කථං බහුවචනන්ති ආහ “අනෙකහෙදතො” තිආදි. අඤ්ඤෙසම්පීති දිට්ඨිමානඅභිරිකානොත්තප්පාදීනං තංසහිතඵස්සාදීනඤ්ච. උපරිඤානභිගපච්චනීකපටිපක්ඛභාවදස්සනතොති “සචිතක්කං සච්චාර” තිආදිනා උපරි වුච්චමානාති ඤානභිගාති උපරිඤානභිගාති, තෙසං අත්තතො පච්චනීකානං පටිපක්ඛභාවදස්සනතො තප්පච්චනීකනීවරණච්චනං. “උපරිඤානභිගානං පච්චනීකපටිපක්ඛභාවදස්සනතො” තිපි පායො. තත්ථ පච්චනීකපටිපක්ඛභාවදස්සනතොති උපරි වුච්චමානඤානභිගානං උපුච්චපච්චනීකවසෙන පටිපක්ඛභාවදස්සනතොති අත්ථං වදන්ති. ඤානභිගපච්චනීකානීති ඤානභිගානං පචත්තිනිවාරණතො ඤානභිගපච්චනීකානී. විද්ධංසකානීති විසාතකානී. සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස පටිපක්ඛොති රාගපණ්ඩියා උපුච්චපච්චනීකභාවතො නානාරම්මණෙහි පලොභිතස්ස පරිබ්භමන්තස්ස චිත්තස්ස සමාධානතො කාමච්ඡන්දස්ස සමාධි පටිපක්ඛො. පීති බ්‍යාපාදස්සාති පාමොජ්ජෙන සමාන යොගක්ඛෙමන්තා බ්‍යාපාදස්ස පීති පටිපක්ඛො. විතක්කො ටීනමිද්ධස්සාති යොනියො සඤ්ඤාප්පනවසෙන සවිජ්ජාරප්පවත්තිතො විතක්කො ටීනමිද්ධස්ස පටිපක්ඛො. සුඛං උද්ධච්චකුක්කුච්චස්සාති සුඛං වුපසන්තසීතලසභාවත්තා

අවුපසමානුකූලපසභාවස්ස උද්ධව්වකුක්කුච්චස්ස පටිපක්ඛං. විචාරො විචිකිච්ඡායාති විචාරො ආරම්මණෙ අනුමජ්ජනවසෙන පඤ්ඤාපතිරූපසභාවත්තා විචිකිච්ඡාය පටිපක්ඛො. මහාකච්චානත්ථෙරෙන දෙසිතා පිටකානං සංවණ්ණනා පෙටකං, තස්මිං පෙටකෙ.

පඤ්චකාමගුණහෙදවිසයස්සාති රූපාදිපඤ්චකාමගුණවිසෙසවිසයස්ස. ආසාතවත්ථුහෙදාදිවිසයානන්ති ඛ්‍යාපාදවිවෙකවචනෙන “අනත්ථං මෙ අවරි” තිආදිආසාතවත්ථුහෙදවිසයස්ස දොසස්ස, මොහාධිකෙහි ටීනමිද්ධාදීහි විවෙකවචනෙන පටිච්ඡාදනවසෙන දුක්ඛාදිපුබ්බන්තාදිහෙදවිසයස්ස මොහස්ස වික්ඛම්භනවිවෙකො වුත්තො. කාමරාගඛ්‍යාපාදනදෙකට්ඨනමිද්ධාදිවික්ඛම්භකඤ්චෙනං සබ්බාකුසලපටිපක්ඛසභාවත්තා සබ්බකුසලානං, තෙන සභාවෙන සබ්බාකුසලජ්ජහායකං භොන්තම්පි කාමරාගාදිවික්ඛම්භනසභාවමෙව භොති තංසභාවත්තාති අවිසෙසෙත්වා නිවරණාකුසලමූලාදීනං වික්ඛම්භනවිවෙකො වුත්තො භොතීති ආහ.

යථාපච්චයං පචත්තමානානං සභාවධම්මානං නත්ථි කාචි වසවත්තිතාති වසවත්තිභාවනිවාරණත්ථං. “චිතක්කනං චිතක්කො” ති වුත්තං. චිතක්කනන්ති හි චිතක්කනකිරියා, සා ච චිතක්කස්ස අත්තනො පච්චයෙහි පචත්තිමත්තමෙවාති භාවනිද්දෙසො වසවත්තිභාවනිවාරණාය භොති. තයිදං චිතක්කනං “ඊදිසමිද්” න්ති ආරම්මණපරිකප්පනන්ති ආහ “ඌහනන්ති වුත්තං භොතී” ති. යස්මා චිත්තං චිතක්කබලෙන ආරම්මණං අභිනිරුජ්භං විය භොති, තස්මා සො ආරම්මණාභිනිරොපනලක්ඛණො වුත්තො. යථා හි කොචි රාජවල්ලහං ඤාතිං වා මිත්තං වා නිස්සාය රාජගෙහං ආරොහති අනුපවිසති, එවං චිතක්කං නිස්සාය චිත්තං ආරම්මණං ආරොහති. යදි එවං කථං අචිතක්කං චිත්තං ආරම්මණං ආරොහතීති? චිතක්කබලෙනෙව. යථා හි සො පුරිසො පරිවයෙන තෙන චිනාපි නිරාසඬිකො රාජගෙහං පවිසති, එවං පරිවයෙන චිතක්කෙන චිනාපි අචිතක්කං චිත්තං ආරම්මණං ආරොහති. පරිවයෙනාති ච සන්තානෙ පචත්තචිතක්කභාවනාසඬිකාතෙන පරිවයෙන. චිතක්කස්ස හි සන්තානෙ අභිණ්භං පචත්තස්ස වසෙන චිත්තස්ස ආරම්මණාභිරුහනං චිරපරිචිතං, තෙන තං කදාචි චිතක්කෙන චිනාපි තත්ථ පචත්තතෙව. යථා තං ඤාණසහිතං හුත්වා සම්මසනවසෙන චිරපරිචිතං කදාචි ඤාණරහිතම්පි සම්මසනවසෙන පචත්තති, යථා වා කිලෙසසහිතං හුත්වා පචත්තං සබ්බසො කිලෙසරහිතම්පි පරිවයෙන කිලෙසවාසනාවසෙන පචත්තති, එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං.

ආහනනපරියාහනනරසොති ආදිතො, අභිමුඛං වා හනනං ආහනනං. පරිතො, පරිවත්තිත්වා වා ආහනනං පරියාහනනං. “රූපං රූපං, පථවී පථවී” ති ආකොටෙන්තස්ස විය පචත්ති ආහනනං පරියාහනනන්ති ච වෙදිතබ්බං. යස්මිඤ්ච ආරම්මණෙ චිත්තං අභිනිරොපෙති, තං තස්ස ගහණයොග්‍යං කරොත්තො චිතක්කො ආකොටෙන්තො විය භොති. යදි එවං නාගසෙනත්ථෙරෙන

“ආකොටනලක්ඛණො විතක්කො. යථා, මහාරාජ, හෙරී ආකොටිතා අථ පච්ඡා අනුරවති අනුසද්දායති, එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යථා ආකොටනා, එවං විතක්කො දට්ඨබ්බො. අථ පච්ඡා අනුරවතා අනුසද්දනා, එවං විචාරො දට්ඨබ්බො” ති ආකොටනලක්ඛණතා විතක්කස්ස කස්මා වුත්තා? නායං විරොධො. ටෙරෙන හි කිච්චසන්තිස්සිතං කත්වා ලක්ඛණං වුත්තං. ධම්මානස්සෙහි සභාවච්ඡිමුත්තා කාවි කිරියා නාම නත්ථි තථා ගහෙනබ්බාකාරො ව. බොධනෙයාජනානුරොධෙන පන පරමත්ථතො එකීභාවොපි සභාවධම්මො පරියායවචනෙහි විය සමාරොපිතරූපෙහි බහුහි පකාරෙහි පකාසියති. එවස්සෙහි සො සුට්ඨු පකාසිතො හොති. ආනයනපච්චුපට්ඨානොති එත්ථ ආනයනං විත්තෙ ආරම්මණස්ස උපනයනං, ආකඨ්ඨනං වා.

අනුසඤ්චරණං අනුපරිබ්භමනං. ස්වායං විසෙසො සන්තානමිති ලබ්භමානො එව සන්තානෙ පාකටො හොතීති දට්ඨබ්බො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අනුමජ්ජනන්ති ආරම්මණෙ විත්තස්ස අනුමසනං, පරිමජ්ජනන්ති අත්ථො. තථා හි “විචාරො පරිමජ්ජනහත්ථො විය සඤ්චරණහත්ථො වියා” ති ව වුත්තො. තත්ථාති ආරම්මණෙ. සහජාතානං අනුයොජනං ආරම්මණෙ අනුවචරණසඬ්ඛාතඅනුමජ්ජනවසෙනෙව වෙදිතබ්බං. අනුප්පබන්ධනං ආරම්මණෙ විත්තස්ස අච්චින්නස්ස විය පවත්ති. තථා හි සො “අනුප්පබන්ධනතා” ති නිද්දිට්ඨො. තෙනෙව ව “සංඝටානුරවො විය, පරිබ්භමනං වියා” ති ව වුත්තො. කත්ථචිති පයමජ්ඣානෙ පරිත්තචිත්තුප්පාදෙසු ව. ඔළාරිකට්ඨෙනාති විචාරතො ඔළාරිකට්ඨෙන. යථා සංඝටානිසාතසද්දො පයමාහිනිපාතො හොති, එවං ආරම්මණාහිමුඛනිරොපනට්ඨෙන විතක්කො චෙතසො පයමාහිනිපාතො විය හොතීති ආහ “සංඝටානිසාතසද්දො වියා” තිආදි. විජ්ජාරවාති එත්ථ විජ්ජාරො නාම විතක්කස්ස ථිනමිද්ධපටිපක්ඛො ආරම්මණෙ අනොලීනතා අසඬ්ඛොවො, සො පන අහිනිරොපනභාවෙන චලනං විය හොතීති අධිප්පායෙනාහ “පරිජ්ජන්දනභාවො විත්තස්සා” ති. පරිබ්භමනං වියාති එත්ථ පරිස්සයාභාවථිමංසනත්ථං පරිබ්භමනන්ති වෙදිතබ්බං. දුකනිපාතට්ඨකථායං පන –

“ආකාසෙ ගච්ඡතො මහාසකුණස්ස උභොහි පක්ඛෙහි වාතං ගහෙත්වා පක්ඛෙ සන්තිසීදාපෙත්වා ගමනං විය ආරම්මණෙ චෙතසො අහිනිරොපනභාවෙන පවත්තො විතක්කො, වාතග්ගහණත්ථං පක්ඛෙ එන්දාපයමානස්ස ගමනං විය අනුමජ්ජනභාවෙන පවත්තො විචාරො” ති –

වුත්තං, තං අනුප්පබන්ධනෙන පවත්තියං යුජ්ජති. තථා හි උපචාරෙ වා අප්පනායං වා සන්තානෙන පවත්තියං විතක්කො නිච්චලො හුත්වා ආරම්මණං අනුපච්ඡිත්වා විය පවත්තති, න පයමාහිනිපාතෙ පාකටො හොති. යථා හි අපුබ්බාරම්මණෙ පයමාහිනිපාතභූතො විතක්කො විජ්ජාරවා හොති, න තථා එකස්මිංයෙව ආරම්මණෙ නිරන්තරං අනුප්පබන්ධවසෙන පවත්තියං, නාතිවිජ්ජාරවා පන තත්ථ හොති සන්තිසින්නභාවතො. පයමදුනියජ්ඣානෙසු පාකටො හොතීති විතක්කස්ස විසෙසො අහිනිරොපනාකාරො ඔළාරිකත්තා පයමජ්ඣානෙ පාකටො හොති,

තදභාවතො පඤ්චකනයෙ දුතියජ්ඣානෙ විචාරස්ස විසෙසො අනුමජ්ජනාකාරො පාකටො හොති.

අයං පනෙත්ථ අපරො නයො – මලග්ගහිතං කංසභාජනං එකෙන හත්ථෙන දළ්භං ගහෙත්වා ඉතරෙන හත්ථෙන චූණ්ණතෙලඵලකලොමාදිකතවුම්බටකෙන පරිමජ්ජන්තස්ස දළ්භං ගහණහත්ථො විය විතක්කො, පරිමජ්ජනහත්ථො විය විචාරො. තථා කුම්භකාරස්ස දණ්ඩප්පහාරෙන චක්කං හමයිත්වා භාජනං කරොන්තස්ස පිණ්ඩස්ස උප්පිළනහත්ථො විය විතක්කො, තස්සෙව ඉතො විතො ව සඤ්චරණහත්ථො විය විචාරො. තථා කංසභාජනාදිසු කිඤ්චි මණ්ඩලං වට්ටලෙඛං කරොන්තස්ස මජ්ඣෙ සන්තිරුමිහිත්වා ධීතකණ්ටකො විය අහිනිරොපනො විතක්කො, ඛහි පරිඛිමනකණ්ටකො විය අනුමජ්ජනො විචාරොති වෙදිතබ්බං.

යථා පුප්ඵලසාධාදිඅවයවවිනිමුත්තො අවිජ්ජමානොපි රුක්ඛො “සපුප්ඵො සඵලො”ති වොහරියති, එවං විතක්කාදිඅභිගවිනිමුත්තං අවිජ්ජමානමපි ඥානං “සවිතක්කං සවිචාර”න්ති වොහරියතිති දස්සෙතුං “රුක්ඛො වියා”තිආදි චුත්තං. විභඩ්ගෙ පනාතිආදිසු ඥානභාවනාය පුග්ගලවසෙන දෙසෙතබ්බත්තා “ඉධ හික්ඛු විචිච්චෙව කාමෙහි”තිආදිනා (විභ. 508) පුග්ගලාධිට්ඨානෙන ඥානානි උද්දිට්ඨානීති. යදිපි විභඩ්ගෙ පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනා කතා, අත්ථො පන තත්ත්ව විභඩ්ගෙපි යථා ඉධ “ඉමිනා ච විතක්කෙනා”තිආදිනා ධම්මවසෙන චුත්තො, එවමෙව දට්ඨබ්බො, පරමත්ථතො පුග්ගලස්සෙව අභාවතොති අධිජ්ජායො. අථ වා ඥානසම්භිගිතො විතක්කවිචාරසම්භිගිතාදස්සෙන ඥානස්සෙව සවිතක්කසවිචාරතා චුත්තාති ආහ “අත්ථො පන තත්ත්ව එවමෙව දට්ඨබ්බො”ති.

විවෙකසද්දස්ස භාවසාධනතං සන්ධායාහ “තස්මා විවෙකා”ති. හෙතුඅත්ථෙ වෙතං නිස්සක්කවචනං, තස්මා විවෙකා හෙතුභූතාති අත්ථො. විවෙකසද්දස්ස කත්තුසාධනතං කම්මසාධනතං වා සන්ධායාහ “තස්මිං වා විවෙකෙ”ති. “විචිත්තො”ති හි ඉමිනා නිවරණෙහි විනාභූතො තෙහි විවෙචිතොති ව සාධනද්වයමිපි සභිගහිතමෙවාති. පිනයතීති තප්පෙති වඩ්ඪෙති වා. සම්පියායනලක්ඛණාති පරිතුස්සනලක්ඛණා. පීනනරසාති පරිබුහනරසා. ඵරණරසාති පණ්ණිකරූපෙහි කායස්ස ඛ්‍යාපනරසා. උදග්ගභාවො ඔදග්ගං. සුඛයතීති සුඛං, අත්තනා සම්පයුත්තධම්මෙ ලද්ධස්සාදෙ කරොතීති අත්ථො. ස්වායං කත්තුනිද්දෙසො පරියායලද්ධො ධම්මතො අඤ්ඤස්ස කත්තුනිවත්තනත්ථො, නිජ්ජරියායෙන පන භාවසාධනමෙව ලබ්භතීති “සුඛනං සුඛ”න්ති චුත්තං. සාතලක්ඛණන්ති ඉට්ඨසභාවත්තා තංසමභිගීපුග්ගලං, සම්පයුත්තධම්මෙ වා අත්තනි සාදයතීති සාතං ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. සාතං මධුරන්ති වදන්ති, සාතං ලක්ඛණං එතස්සාති සාතලක්ඛණං. උපබුහනරසන්තිආදිසු උපබුහනං සම්පයුත්තධම්මානං සංවද්ධනං, දුක්ඛං විය අවිස්සජ්ජෙත්වා අදුක්ඛමසුඛා විය අනජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා අනු අනු ගණ්හනං උපකාරිතා වා අනුග්ගහො. කත්ථවිති පටිමජ්ඣානාදිකෙ. පටිලාභතුට්ඨිති පටිලාභවසෙන උප්පජ්ජනකතුට්ඨි. පටිලද්ධරසානුභවනන්ති පටිලද්ධස්ස ආරම්මණරසස්ස අනුභවනං. එතෙන පිතිසුඛාති සභාවතො විභජිත්වා දස්සිතාති.

යත්ථ පීති, තත්ථ සුඛන්ති විතක්කස්ස විය විචාරෙන පීතියා සුඛෙන
 අවිචන්තසංයොගමාහ. යත්ථ සුඛං, තත්ථ න නියමතො පීතීති විචාරස්ස විය
 විතක්කෙන, සුඛස්ස පීතියා අනවිචන්තසංයොගං. තෙන
 අවිචන්තානවිචන්තසංයොගිතාය පීතිසුඛානං විසෙසං දස්සෙති.

කං උදකං තාරෙන්ති එත්ථාති කන්තාරං, නිරුද්ධකමරුට්ඨානං. වනමෙව
 වනන්තං. වනවිජායජ්ජවෙසනඋදකපරිභොගෙසු විය සුඛන්ති යථා හි පුරිසො
 මහාකන්තාරමග්ගං පටිපන්නො සම්මපරෙතො තසිතො පිපාසිතො පටිපටෙ පුරිසං
 දිස්වා “කත්ථ පාතීයං අත්ථී”ති පුච්ඡෙය්‍යා, සො “අට්ඨං උත්තරිත්වාච
 ජාතස්සරවනසංඝ්ඛො අත්ථී, තත්ථ ගන්ත්වා ලභිස්සසී”ති වදෙය්‍යා, සො තස්ස කථං
 සුත්වාච හට්ඨපහට්ඨො හවෙය්‍යා, තතො ගච්ඡන්තො භූමියං පතීතාති
 උජ්ජලදලනාළපත්තාදීනි දිස්වා සුට්ඨතරං හට්ඨපහට්ඨො හුත්වා ගච්ඡන්තො
 අල්ලවත්තෙ අල්ලකෙසෙ පුරිසෙ පස්සෙය්‍යා, වනකුක්කුටවනමොරාදීනං සද්දං
 සුඤ්ඤායා, ජාතස්සරපරියන්තෙ ජාතමණිජාලසදිසං නීලවනසංඝ්ඛං පස්සෙය්‍යා, සරෙ
 ජාතාති උජ්ජලපද්මකුමුදානි පස්සෙය්‍යා, අවිජං විජ්ජසන්නං උදකමිපි පස්සෙය්‍යා,
 සො හිංයො හිංයො හට්ඨපහට්ඨො හුත්වා ජාතස්සරං ඔතරිත්වා යථාරූචි න්හත්වා
 ච පිවිත්වා ච පස්සද්ධදරොථා හිසමුළාලපොක්ඛරාදීනි බාදිත්වා නීලජ්ජලාදීනි
 පිළන්ධිත්වා මන්දාලවමුලානි බන්ධෙ බිහිත්වා උත්තරිත්වා සාටකං නිවාසෙත්වා
 උදකසාටකං ආතපෙ කත්වා සීතවිජායාය මන්දමන්දෙ වාතෙ පහරන්තෙ
 නිපන්නොච “අහො සුඛං අහො සුඛං”න්ති වදෙය්‍යා, එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. තස්ස
 හි පුරිසස්ස ජාතස්සරවනසංඝ්ඛසවනතො පට්ඨාය යාච උදකදස්සනා
 හට්ඨපහට්ඨකාලො විය පුබ්බහාගාරම්මණෙ හට්ඨපහට්ඨකාරා පීති, න්හායිත්වා ච
 පිවිත්වා ච සීතවිජායාය මන්දමන්දෙ වාතෙ පහරන්තෙ “අහො සුඛං අහො සුඛං”න්ති
 වදන්තො නිපන්නකාලො විය බලජ්ජත්තං ආරම්මණරසානුභවනාකාරසංඝ්ඨිතං
 සුඛං.

තස්මිං තස්මිං සමයෙති ඉට්ඨාරම්මණස්ස පටිලාභසමයෙ පටිලද්ධස්ස
 රසානුභවනසමයෙ වනවිජායාදීනං සවනදස්සනසමයෙ පරිභොගසමයෙ ච.
 පාකට්ඨාවතොති යථාක්කමං පීතිසුඛානං විභූතභාවතො. විවෙකජං පීතිසුඛන්ති
 එත්ථ පුරිමස්මිං අත්තෙ විවෙකජන්ති ඤානං චුත්තං. පීතිසුඛසද්දතො ච
 අත්ථීඅත්ථවිසෙසවතො අස්ස ඤානස්ස, අස්මිං වා ඤානෙති එත්ථ අකාරො
 දට්ඨබ්බො යථා අරිසසොති. දුතියෙ පීතිසුඛමෙව විවෙකජං, විවෙකජංපීතිසුඛන්ති ච
 අඤ්ඤපදත්ථසමාසො පව්චන්තනිද්දෙසස්ස ච අලොපො කතො, ලොපෙ වා සති
 “විවෙකජපීතිසුඛං”න්ති පාඨොති අයං විසෙසො.

ගණනානුපුබ්බතො පයමන්ති ඉමිනා දෙසනාක්කමං උල්ලිඬිගෙති.
 “ගණනානුපුබ්බතා පයම”න්තිපි පාඨො, තත්ථාපි ගණනානුපුබ්බතායාති අත්ථො,
 ගණනානුපුබ්බතාමත්තං වා පයමන්ති ඉදං වචනන්ති අත්ථො. පයමං සමාපජ්ජතීති
 පයමන්ති ඉදං පන න එකන්තලක්ඛණං. විණ්ණවසීභාවො හි අට්ඨසමාපත්තිලාභී
 ආදිතො පට්ඨාය මත්ථකං පාපෙන්තොපි සමාපජ්ජිතුං සක්කොති, මත්ථකතො

පටියාය ආදිං පාපෙන්තොපි සමාපජ්ඡිතුං සක්කොති, අන්තරන්තරා ඔක්කමන්තොපි සක්කොති. එවං පුබ්බුප්පත්තියටියෙන පන පයමං උප්පන්නන්තිපි පයමං. තෙනෙව විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.75) “ගණනානුපුබ්බතා පයමං, පයමං උප්පන්නන්තිපි පයමං”න්ති එත්තකමෙව වුත්තං. පච්චනීකධම්මෙ කොපෙතීති නිවරණාදිපච්චනීකධම්මෙ දහති, වික්ඛම්භනවසෙන පජහතීති අත්ථො. ගොවරන්ති කසිණාදිආලම්බනං. තන්ති තං ගොවරං. උපනිජ්ඣායතීති පස්සති. සහ උපවාරෙන්නාති සද්ධිං උපවාරජ්ඣානෙන. කසිණාරම්මණුපනිජ්ඣායනතොති පථවිකසිණාදිනො අත්තනො ආරම්මණස්ස රූපං විය වක්ඛුනා උපනිජ්ඣායනතො. ලක්ඛණුපනිජ්ඣායනතොති යථාසම්භවං අනිච්චාදිලක්ඛණත්තයස්ස නිබ්බානධාතුයා තථලක්ඛණස්ස ව උපනිජ්ඣායනතො. තෙනෙවාහ “එත්ථ ඡී”තිආදි. නිච්චාදිවිපල්ලාසජ්ජහානෙන මග්ගො අසම්මොහතො අනිච්චාදිලක්ඛණාති උපනිජ්ඣායතීති ලක්ඛණුපනිජ්ඣායනන්ති ආහ “විපස්සනාය උපනිජ්ඣායනකිව්ව”න්තිආදි. තථලක්ඛණන්ති අවිනාසධම්මස්ස නිබ්බානස්ස අනඤ්ඤථාභාවතො අවිපරිතසභාවො තථලක්ඛණං, මග්ගස්සපි වා නිබ්බානාරම්මණතො තථලක්ඛණුපනිජ්ඣායනතා යොජෙතබ්බා.

විසදිසොදාහරණං තාව දස්සෙන්නො ආහ “යථා සධනො”තිආදි. අඤ්ඤො අපදෙසාරහො හොතීති ධනතො පරිජනතො ව අඤ්ඤො ධනවා පරිජනවා ව පුරිසො සහ ධනෙන වත්තති පරිජනෙන වාති සධනො සපරිජනොති අපදෙසං අරහතීති අපදෙසාරහො හොති, අපදිසිතබ්බො හොතීති වුත්තං හොති. සෙනඬගෙසු එව සෙනාසම්මුතීති රථාදිසෙනඬගවිනිමුත්තාය සෙනාය අභාවෙපි රථෙහි පත්තීහි ව සහ වත්තනතො සරථා සපත්ති සෙනාති රථාදිසෙනඬගෙසුයෙව සෙනාවොභාරොති අත්ථො. කස්මා පනෙත්ථ ඤානපායෙ අග්ගහිතා විත්තෙකග්ගතා ගහිතාති අනුයොගං සන්ධායාහ “අවුත්තත්තා”තිආදි. එවං වුත්තායෙවාති එවං සරූපතො විහඬගෙ වුත්තායෙව. සවිත්තෙකග්ගතන්ති ඉධ අවුත්තෙපීති “සවිත්තෙකග්ගත”න්ති එවං සරූපතො ඉමස්මිං ඤානපායෙ අවුත්තෙපීති අත්ථො, සාමඤ්ඤතො පන ඤානග්ගහණෙන ගහිතා එව. තෙනෙවාහ “යෙන ඡී”තිආදි. ඉදං වුත්තං හොති – යෙන විතක්කාදිහි සහ වත්තබ්බං, තං ධම්මං දීපෙතුං තස්ස පකාසනාධිජ්ජායෙන “සවිතක්කං සවිචාර”න්තිආදිනා උද්දෙසො කතො, සො එව අධිජ්ජායො තෙන භගවතා විහඬගෙ (විහ. 569) “විත්තස්සෙකග්ගතා”ති නිද්දිසන්තෙන පකාසිතො, තස්මා සා ඤානපායෙ අග්ගහිතාති න විත්තෙතබ්බන්ති.

උපසම්පජ්ජාති එත්ථ උප-සංසද්දා “උපලබ්භතී”තිආදිසු විය නිරත්ථකාති දස්සෙතුං “උපගන්ත්වා”තිආදිං වත්වා පුන තෙසං සාත්ථකභාවං දස්සෙතුං “උපසම්පාදයිත්වා”තිආදි වුත්තං, තස්මා උපසම්පජ්ජාති එත්ථ පත්වා සාධෙත්වාති වා අත්ථො. ඉරියන්ති කිරියං. වුත්තින්තිආදිති තස්සෙව වෙවචනාති. එකං ඉරියාපථබ්බාධනං ඉරියාපථන්තරෙහි රක්ඛණං පාලනං. සබ්බබුද්ධානං ආවිණ්ණත්තා ආනාපානස්සතිකම්මටියානමෙව වුත්තං. තඤ්ඤි සබ්බබුද්ධානං ආවිණ්ණන්ති වදන්ති.

පද්මප්‍රකාශනකථා නිවේදන.

දුතියප්‍රකාශනකථා

වූපසමාති වූපසමහෙතු. වූපසමොති වෙන්ට පහානං අධිප්පෙනං, තඤ්ච විතක්කවිචාරානං අතික්කමො අත්ථනො දුතියප්‍රකාශනක්ඛණෙ අනුප්පාදොති ආහ “සමතික්කමා”තිආදි. කතමෙසං පනෙන්ට විතක්කවිචාරානං වූපසමො අධිප්පෙනො, කිං පද්මප්‍රකාශනකථානං, උදාහු දුතියප්‍රකාශනකථානන්ති, කිඤ්චෙන්ට – යදි පද්මප්‍රකාශනකථානං, නත්ථි තෙසං වූපසමො. න හි කදාවි පද්මප්‍රකාශනං විතක්කවිචාරරහිතං අත්ථි. අථ දුතියප්‍රකාශනකථානං, එවම්පි නත්ථෙන්ට වූපසමො සබ්බෙන සබ්බං තෙසං තත්ථ අභාවතොති ඉමං අනුයොගං සන්ධායාහ “තත්ථ කිඤ්චාපි”තිආදි. යස්මා දිට්ඨාදිනවස්ස තංතංකාශනක්ඛණෙ අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනං වූපසමනං අධිප්පෙනං, විතක්කාදයො එව ව කාශනභිග්ගතා තථා කරියන්ති, න තංසම්පයුත්තා එස්සාදයො, තස්මා විතක්කාදිනංයෙව වූපසමාධිවචනං කාශනෙ ආගතං. යස්මා පන විතක්කාදිනං විය තංසම්පයුත්තධම්මානම්පි “එතෙන එතං ඔළාරික”න්ති ආදිනවදස්සනං සුත්තෙ ආගතං, තස්මා අවිසෙසෙන විතක්කාදිනං තංසභගතානඤ්ච වූපසමාදිකෙ වත්තබ්බෙ විතක්කාදිනංයෙව වූපසමො වුව්චමානො අධිකවචනං අඤ්ඤමත්ථං බොධෙතීති කත්වා කඤ්චි විසෙසං දිපෙතීති දස්සෙන්නො “ඔළාරිකස්ස පනා”තිආදිමාහ. අයඤ්ඤෙන්ට අධිප්පායො – යෙහි විතක්කවිචාරෙහි පද්මප්‍රකාශනස්ස ඔළාරිකතා, තෙසං සමතික්කමා දුතියප්‍රකාශනස්ස සමධිගමො, න සභාවතො අනොළාරිකානං එස්සාදිනං සමතික්කමාති අයමත්ථො “විතක්කවිචාරානං වූපසමා”ති එතෙන දීපිතො, තස්මා “කිං පද්මප්‍රකාශනකථානං විතක්කවිචාරානං වූපසමො ඉධාධිප්පෙනො, උදාහු දුතියප්‍රකාශනකථානන්ති එදිසි වොදනා අනොකාසාව. “පිනියා ව විරාගා”තිආදිසුපි එසෙව නයො. තස්මා විතක්කවිචාරපිනිසුඛසමතික්කමවචනාති ඔළාරිකොළාරිකභිග්ගසමතික්කමා දුතියාදිඅධිගමදීපකානීති තෙසං එකදෙසභූතං විතක්කවිචාරසමතික්කමවචනං අවයවෙන සමුදායොපලක්ඛණනයෙන තං දීපකං වුත්තං. විසුං විසුං ධීතෙපි හි විතක්කවිචාරසමතික්කමවචනාදිකෙ පහෙයාභිග්ගනිද්දෙසනාසාමඤ්ඤෙන විත්තෙන සමුහතො ගහිතෙ විතක්කවිචාරවූපසමවචනස්ස තදෙකදෙසනා හොතීති. අථ වා විතක්කවිචාරවූපසමවචනෙනෙව තංසමතික්කමා දුතියාදිඅධිගමදීපකෙන පිනිවිරාගාදිවචනානං පිනිආදිසමතික්කමා තනියාදිඅධිගමදීපකතා දීපිතා හොතීති තස්ස තදීපකතා වුත්තා. එවඤ්ඤි අවයවෙන සමුදායොපලක්ඛණං විනා විතක්කවිචාරවූපසමවචනෙන පිනිවිරාගාදිවචනානං සවිසයෙ සමානධ්‍යාපාරතා දස්සිතා හොති.

අප්‍රකාශනකථා නියකප්‍රකාශනං අධිප්පෙනං, න අප්‍රකාශනප්‍රකාශනකථාදිති දස්සෙන්නො ආහ “අප්‍රකාශනකථා නියකප්‍රකාශනං අධිප්පෙන”න්ති. තත්ථ කාරණමාහ “විභවිගෙ පනා”තිආදි. පන-සද්දොපි අපිසද්දත්ථො, විභවිගෙපිති අත්ථො. අයමෙව වා පායො.

නීලවණ්ණයොගතො නීලවත්ථං වියාති නීලයොගතො වත්ථං නීලං වියාති අධිප්පායො. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථවිකප්පෙනි “වෙනො සම්පසාදයති”ති එතස්මිං පක්ඛෙ. වෙනසොති ච උපයොගත්ථෙ සාම්චවනං. පූරිමස්මිත්ති “සම්පසාදනායොගතො ඤානම්පි සම්පසාදන”න්ති චුත්තපක්ඛෙ. වෙනසොති සම්බන්ධෙ සාම්චවනං. “යා ව න පරෙ එකගතෙ කරොමි”තිආදීසු සෙට්ඨවචනොපි එකසද්දො ලොකෙ දිස්සති ආහ “සෙට්ඨොපි හි ලොකෙ එකොති චුච්චති”ති. “එකාකීහි බුද්දකෙහි ජිත”න්තිආදීසු අසභායත්ථොපි එකසද්දො දිට්ඨොති ආහ “එකො අසභායො හුත්වා”ති. සද්ධාදයොපි කාමං සම්පයුත්තධම්මානං සාධාරණතො ව අසාධාරණතො ව පච්චයා හොත්ති යෙව, සමාධි පන ඤානක්ඛණෙ සම්පයුත්තධම්මානං අවික්ඛෙපලක්ඛණෙ ඉන්ද්‍රියකරණෙන සාතිසයං පච්චයො හොතිති දස්සෙන්නො “සම්පයුත්තධම්මෙ...පෙ.... අධිවචන”න්ති ආහ.

“සම්පසාදනං වෙනසො එකොදිභාව”න්ති විසෙසනද්වයං ඤානස්ස අතිසයවචනිච්ඡාවසෙන ගහිතං. ස්වායමතිසයො යථා ඉමස්මිං ඤානෙ ලබ්භති, න තථා පටිමජ්ඣානෙති ඉමං විසෙසං දස්සෙතුං “නනු වා”තිආදි චුත්තං. ආරම්භණෙ ආහනනපරියාහනනවසෙන අනුමජ්ජනඅනුයුජ්ජනවසෙන ච පවත්තමානා ධම්මා සතිපි නිවරණප්පභානෙන කිලෙසකාලුස්සියාපගමෙ සම්පයුත්තානං කිඤ්චි බොහං කරොන්තා විය තෙහි ව තෙ න සන්තිසින්නා හොත්තිති චුත්තං. “චිතක්කච්චාරක්ඛොහෙන...පෙ.... න සුප්පසන්න”න්ති. තත්ථ බුද්දිකා උභයො විචියො, මහතියො තරඬිගා. සමාධිපි න සුට්ඨු පාකටොති සතිපි ඉන්ද්‍රියසමත්තෙ විරියසමතාය ව තෙනෙව බොතෙන සම්පසාදාභාවෙන ච බහලෙ විය ජලෙ මච්ඡො සමාධිපි න සුට්ඨු පාකටො. චිතක්කච්චාරපලිබොධාභාවෙනාති එත්ථ යථාචුත්තබොහො එව පලිබොධො. එවං චුත්තෙනාති යස්සා සද්ධාය වසෙන සම්පසාදනං, යස්සා ව චිත්තෙකග්ගතාය වසෙන එකොදිභාවන්ති ව ඤානං චුත්තං, තාසං එව “සද්දහනා”තිආදිනා (විභ. 574) පවත්තිආකාරවිසෙසවිභාවනවසෙන චුත්තෙන තෙන විභඬිගපායෙන. අයං අත්ථවණ්ණනාති “සම්පසාදනායොගතො, සම්පසාදනතො වා සම්පසාදනං. එකොදිං භාවෙතිති එකොදිභාවන්ති ඤානං චුත්ත”න්ති එවං පවත්තා අයං අත්ථවණ්ණනා. අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති වෙච සමෙති ව, එවං වෙදිතබ්බාති කථං පනායං අත්ථවණ්ණනා තෙන විභඬිගපායෙන සද්ධිං සංසන්දති සමෙති, නනු ඤානවිභඬිගෙ “සම්පසාදන”න්ති පදං උද්ධරිත්වා “යා සද්ධා සද්දහනා”තිආදිනා (විභ. 574) සද්ධායෙව චුත්තා, “වෙනසො එකොදිභාව”න්ති ව පදං උද්ධරිත්වා “යා චිත්තස්ස ධීති සණ්ඨිති අවට්ඨිති”තිආදිනා සමාධිස්සෙව නිද්දෙසො කතො, අට්ඨකථායං පන “සම්පසාදනං එකොදිභාව”න්ති ඤානමෙව චුත්තන්ති අට්ඨකථාය විභඬිගපායෙන සද්ධිං විරොධො ආපජ්ජතිති? නාපජ්ජති විභඬිගෙපි ඉමිනාව අධිප්පායෙන නිද්දෙසස්ස කතන්තා. තථා හි යෙන සම්පසාදනෙන යොගා ඤානං “සම්පසාදන”න්ති චුච්චති, තස්මිං “යා සද්ධා සද්දහනා”තිආදිනා දස්සිතෙ සම්පසාදනං ඤානන්ති සමානාධිකරණනිද්දෙසෙනෙව තංයොගා ඤානෙ තංසද්දප්පවත්ති දස්සිතා හොති. “එකොදිභාව”න්ති ව පදං උද්ධරිත්වා එකොදිමිහි දස්සිතෙ එකොදිභාවං ඤානන්ති

සමානාධිකරණනිද්දෙසෙනෙව ඍනාස්ස එකොදිවඩ්ඪනතා වුත්තාව හොතීති
ඉමිනා අධිප්පායෙන ඛාඤ්ජනවිචාරං අකත්වා ධම්මමත්තමෙව නිද්දිට්ඨන්ති
අවිරොධො යුත්තො.

යං පන වුත්තං ටිකාකාරෙහි ආවරියධම්මපාලත්ථෙරාදීහි “යදි එකොදිති
සමාධිස්ස ගහණං අධිප්පෙනං, තදා ‘එකොදිභාව’න්ති පදං උද්ධරිත්වා සමාධිස්ස
නිද්දෙසො න කත්තබ්බො සියා. තස්මා එකොදිභාවසද්දො එව සමාධිමිහි පවත්තො
සම්පසාදනසද්දො විය ඍනෙන පවත්තතීති යුත්ත”න්ති, තං අට්ඨකථාය විරුජ්ඣති.
තස්මා සො අට්ඨකථානිරපෙක්ඛො විසුංයෙවෙකො අත්ථවිකප්පොති ගහෙනබ්බං.
අයඤ්චි නෙසං අධිප්පායො – විතක්කවිචාරෙහි අනප්ඣාරුල්භත්තා එකං උදෙතීති
එකොදිති තථාවිධසමාධියුත්තං ඍනවිත්තමෙව ගහෙන්වා එකොදිස්ස භාවො
එකොදිභාවොති සමාධිස්ස ගහණං සක්කා වත්තුන්ති. යො පනායං
තෙසමහිනිවෙසො “එකොදිති සමාධිස්ස ගහණෙ සති ‘එකොදිභාව’න්ති පදං
උද්ධරිත්වා සමාධිස්ස නිද්දෙසො න කත්තබ්බො සියා”ති, සො අනෙකන්තිකත්තා
අයුත්තො. අඤ්ඤත්ථපි හි ඛාඤ්ජනවිචාරං අකත්වා අත්ථමත්තස්සෙව බාහුල්ලෙන
විහඬිගෙ නිද්දෙසො දිස්සති.

සන්තාති සමං නිරොධං ගතා. සමීතාති භාවනාය සමං ගමිතා නිරොධිතා.
වූපසන්තාති තතො එව සුට්ඨු උපසන්තා. අත්ථඬිගතාති අත්ථං විනාසං ගතා.
අබ්භත්ථඬිගතාති උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪෙත්වා වුත්තං. අප්පිකාති ගමිතා විනාසං
ගතා. සොසිකාති පවත්තිසඬ්ඛාතස්ස සන්තානස්ස අභාවෙන සොසං සුක්ඛභාවං
ගතා. ඛාන්තීකතාති විගතන්තා කතා.

අයමත්ථොති භාවනාය පහිනත්තා විතක්කවිචාරානං අභාවසඬ්ඛාතො අත්ථො.
වොදකෙන වුත්තමත්ථං සම්පට්ඨිත්වා පරිහරිතුං “එවමෙන
සිද්ධොවායමත්ථො”ති වත්වා “න පනෙක”න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ එතන්ති
“විතක්කවිචාරානං වූපසමා”ති එතං වචනං. තදත්ථදීපකන්ති තස්ස
විතක්කවිචාරාභාවමත්තසඬ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස දීපකං. න කිලෙසකාලුස්සියස්සාති
උපචාරක්ඛණෙ විය නිවරණසඬ්ඛාතස්ස කිලෙසසඬ්ඛොභස්ස වූපසමා න
සම්පසාදනන්ති අත්ථො. නනු ච “පුරිමං වත්වාපි වත්තබ්බමෙවා”ති ඉදං කස්මා
වුත්තං. තථා හි දුතියජ්ඣානාදිඅධිගමුපායදීපකෙන අප්ඣකත්තං සම්පසාදනාය
වෙතසො එකොදිභාවතාය ච හෙතුදීපකෙන අවිතක්කඅවිචාරභාවහෙතුදීපකෙන ච
විතක්කවිචාරවූපසමවචනෙනෙව විතක්කවිචාරාභාවො දීපිතොති, කිං පුන
අවිතක්කඅවිචාරවචනෙන කතෙතාති? න, අදීපිතත්තා. න හි
විතක්කවිචාරවූපසමවචනෙන විතක්කවිචාරානං අප්පවත්ති වුත්තා හොති.
විතක්කවිචාරෙසු හි තණ්හාප්පහානං එතෙසං වූපසමනං. ඔළාරිකඬිගමුබ්බෙන හි
තංතංඣානනිකන්තියා වික්ඛම්භනං විතක්කවිචාරවූපසමවචනාදිහි පකාසිතං. යතො
විතක්කවිචාරෙසු විරත්තභාවදීපකං විතක්කවිචාරවූපසමවචනං, යෙ ච සඬ්ඛාරෙසු
තණ්හාප්පහානං කරොන්ති, තෙසු මග්ගෙසු පහිනතණ්හෙසු ච එලෙසු
සඬ්ඛාරප්පවත්ති හොති, එවමිධාපි වික්ඛම්භිතවිතක්කවිචාරතණ්හස්ස

දුතියජ්ඣානස්ස විතක්කවිචාරසම්පයොගො පුරිමෙන න නිචාරිතො සියාති තත්තිචාරණත්ථං ආවජ්ජිතුකාමතාදිඅතික්කමො ච තෙසං වූපසමොති දස්සනත්ථඤ්ථ “අවිතක්කං අවිචාර”න්ති චුත්තං. පයමජ්ඣානං දුතියජ්ඣානස්ස උපනිස්සයපච්චයෙන පච්චයො හොතීති ආහ “පයමජ්ඣානසමාධිතො”ති. පයමම්පිති පයමජ්ඣානම්පි.

ගණනානුපුබ්බතොතිආදි හෙට්ඨා චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. එත්ථාපි “දුතියං උප්පන්නන්තිපි දුතිය”න්ති වත්තුං වට්ටතියෙව. චුත්තමෙවත්ථං විහඬිගපායෙන සාධෙන්නො ආහ “යථාහා”තිආදි. යං පන විහඬිගෙ (විහ. 580) “ඝානන්ති සම්පසාදො පිති සුඛං විත්තස්සෙකග්ගතා”ති චුත්තං, තං සපරික්ඛාරං ඝානං දස්සෙතුං පරියායෙන චුත්තං. රථස්ස පණ්ඩුකම්බලං විය හි සම්පසාදො ඝානස්ස පරික්ඛාරො, න ඝානඬිගන්ති ආහ “පරියායොයෙව වෙසො”ති. නිජ්පරියායතො පන උපනිජ්ඣානලක්ඛණප්පත්තානං අඬිගානං වසෙන තිවඬිගිකමෙවෙනං හොතීති ආහ “සම්පසාදනං පන යපෙත්ථා”තිආදි.

දුතියජ්ඣානකථා නිට්ඨිතා.

තතියජ්ඣානකථා

විරජ්ජනං විරාගො. තං පන විරජ්ජනං නිබ්බන්දනමුඛෙන භීළනං වා තප්පට්ඨද්ධරාගප්පහානං වාති දස්සෙතුං “තස්සා පිතියා ජිගුච්ජනං වා සමතික්කමො වා”ති චුත්තං. උභින්නමන්තරාති පිතියා විරාගාති ඉමෙසං ද්වින්නං පදානං අන්තරා, මජ්ඣෙති අත්ථො. සම්පිණ්ඩනං සමුච්චයො. මග්ගොති උපායො. දුතියජ්ඣානස්ස හි පටිලාහං විනා තතියජ්ඣානස්ස අධිගමො න හොතීති විතක්කවිචාරානං වූපසමො තතියජ්ඣානාධිගමස්ස උපායො. තදධිගමායාති තතියමග්ගාධිගමාය.

උපපත්තිතොති සමවාහිතභාවෙන පතිරූපතො ඝානුපෙක්ඛාපි සමවාහිතමෙව අන්තොනීතං කත්ථා පචත්තතීති ආහ “සමං පස්සති”ති. විසදායාති සංකිලෙසවිගමෙන පරිබ්බත්තාය. විපුලායාති සාතිසයං මහග්ගතභාවප්පත්තිතො මහතියා. ථාමගතායාති පිතිවිගමෙන ථීරභාවප්පත්තාය. නනු වෙන්ථ උපෙක්ඛාවෙදනාව න සම්භවති, තස්මා කථමයං තතියජ්ඣානසමඬිගී උපෙක්ඛාය සමන්තාගතත්තා “උපෙක්ඛකො”ති වුවචතීති වෙ? න කෙවලං වෙදනුපෙක්ඛාව උපෙක්ඛාති වුවචති, අථ ඛො අඤ්ඤාපි උපෙක්ඛා විජ්ජන්තීති දස්සෙන්නො ආහ “උපෙක්ඛා පන දසවිධා හොතී”තිආදි. තත්ථ (ධ. ස. අට්ඨ. 163; විසුද්ධි. 1.84) “ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො”ති (අ. නි. 6.1) එවමාගතා ඛිණාසවස්ස ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨානිට්ඨජ්ජාරම්මණාපාථෙ පරිසුද්ධපකතිභාවාච්ඡහනාකාරභූතා උපෙක්ඛා ඡළඬිගුපෙක්ඛා නාම.

යා පන “උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙනසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති”ති (දී. නි. 3.308) එවමාගතා සත්තෙසු මජ්ඣන්තාකාරභූතා උපෙක්ඛා, අයං බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා නාම.

යා “උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගං භාවෙති විචෙකනිස්සිත”න්ති (ම. නි. 1.27; සං. නි. 5.182, 190-191) එවමාගතා සහජාතධම්මානං මජ්ඣන්තාකාරභූතා උපෙක්ඛා, අයං බොජ්ඣකඛිගුපෙක්ඛා නාම.

යා පන “කාලෙන කාලං උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසි කරොති”ති (අ. නි. 3.103) එවමාගතා අනච්චාරද්ධනාතිසිථිලවිරියසඬ්ඛාතා උපෙක්ඛා, අයං වීරියුපෙක්ඛා නාම.

යා —

“කති සඬ්ඛාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති, කති සඬ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති? අට්ඨ සඬ්ඛාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති, දස සඬ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති.

“කතමා අට්ඨ සඬ්ඛාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති?
පට්ඨමජ්ඣානපටිලාභත්ථාය නිවරණෙ පටිසඬ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, දුතියජ්ඣානපටිලාභත්ථාය විතක්කවිචාරෙ පටිසඬ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, තතියජ්ඣානපටිලාභත්ථාය පීතිං පටිසඬ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, චතුත්ථජ්ඣානපටිලාභත්ථාය සුඛදුක්ඛෙ පටිසඬ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිපටිලාභත්ථාය රූපසඤ්ඤං පටිසඬ්ඤා ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිපටිලාභත්ථාය පඤ්ඤා සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිපටිලාභත්ථාය ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං පටිසඬ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, ආකිඤ්චඤ්චායතනසමාපත්තිපටිලාභත්ථාය විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං පටිසඬ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිපටිලාභත්ථාය ආකිඤ්චඤ්චායතනසඤ්ඤං පටිසඬ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, ඉමා අට්ඨ සඬ්ඛාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති.

“කතමා දස සඬ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති?
සොතාපත්තිමග්ගපටිලාභත්ථාය උප්පාදං පචත්තං නිමිත්තං ආයුහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බත්තිං උපපත්තිං ජාතිං ජරං ඛ්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං පටිසඬ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණං, සොතාපත්තිඵලසමාපත්තත්ථාය උප්පාදං පචත්තං නිමිත්තං ආයුහනං පටිසන්ධිං පටිසඬ්ඛා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාසු

ඤාණං, සකදාගාමී මග්ගපඤ්ඤාත්මයාය...පෙ....

සකදාගාමී ඵලසමාපත්තත්මයාය...පෙ....

අනාගාමී මග්ගපටිලාභත්මයාය...පෙ.... අනාගාමී ඵලසමාපත්තත්මයාය...පෙ....

අරහත්ත මග්ගපටිලාභත්මයාය උප්පාදං පචත්තං නිමිත්තං ආයුහනං පටිසන්ධිං

ගතිං නිබ්බත්තිං උපපත්තිං ජාතිං ජරං ඛ්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං

උපායාසං පටිසංඛ්‍යා සන්තිට්ඨනා පඤ්ඤා සංඛාරාදිපෙක්ඛාසු ඤාණං,

අරහත්ත ඵලසමාපත්තත්මයාය...පෙ....

සුඤ්ඤත විහාරසමාපත්තත්මයාය...පෙ.... අනිමිත්ත විහාරසමාපත්තත්මයාය

උප්පාදං පචත්තං නිමිත්තං ආයුහනං පටිසන්ධිං පටිසංඛ්‍යා සන්තිට්ඨනා

පඤ්ඤා සංඛාරාදිපෙක්ඛාසු ඤාණං, ඉමා දස සංඛාරාදිපෙක්ඛා

විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති''ති (පටි. ම. 1.57) –

එවමාගතා නිවරණාදිපටිසංඛ්‍යා සන්තිට්ඨනාකාරභූතා උපෙක්ඛා, අයං සංඛාරාදිපෙක්ඛා නාම.

තත්ථ නිවරණෙ පටිසංඛ්‍යාති පඤ්ඤා නිවරණානි පහාතබ්බහාවෙන පටිසංඛ්‍යාය, පරිග්ගහෙත්වාති අත්ථො. සන්තිට්ඨනාති නිවරණානං පහානාහිමුඛිභූතත්තා තෙසං පහානෙපි අඛ්‍යාපාරභාවූපගමනෙන මජ්ඣිමනිකාය සන්තිට්ඨනා.

සංඛාරාදිපෙක්ඛාසුති නිවරණප්පහානෙ ඛ්‍යාපාරාකරණෙන නිවරණසංඛ්‍යාතානං

සංඛාරානං උපෙක්ඛනාසුති අත්ථො. එස නයො විතක්කවිචාරාදිසු උප්පාදාදිසු ච.

තත්ථ උප්පාදන්ති පුරිමකම්මපච්චයා ඛන්ධානං ඉධ උප්පත්තිමාහ. පචත්තන්ති

තථාඋප්පන්නස්ස පචත්තිං. නිමිත්තන්ති සබ්බමිපි තෙභූමකං සංඛාරගතං

නිමිත්තභාවෙන උපට්ඨානතො. ආයුහනන්ති ආයතිං පටිසන්ධිහෙතුභූතං කම්මං.

පටිසන්ධිත්ති ආයතිං උපපත්තිං. ගතින්ති යාය ගතියා සා පටිසන්ධි හොති.

නිබ්බත්තින්ති ඛන්ධානං නිබ්බත්තනං. උපපත්තින්ති විපාකප්පචත්තිං. ජාතින්ති

ජරාදීනං පච්චයභූතං භවපච්චයා ජාතිං. ජරාමරණාදියො පාකටා එව.

එත්ථ ච උප්පාදාදියො පඤ්ඤාවෙව සංඛාරාදිපෙක්ඛාඤාණස්ස විසයවසෙන චූත්තා,

සෙසා තෙසං වෙච්චනවසෙන. නිබ්බත්ති ජාතීති ඉදං ඤාති ද්වයං උප්පාදස්ස වෙච්

පටිසන්ධියා ච වෙච්චනං. ගති උපපත්ති වාති ඉදං ද්වයං පචත්තස්ස, ජරාදියො

නිමිත්තස්සාති වෙදිතබ්බං. නනු වෙන්ථ චතුසු මග්ගවාරෙසු “උප්පාද”න්තිආදීති

පඤ්ඤා මූලපදානි, “ගති”න්තිආදීති දස වෙච්චනපදානීති පන්නරස පදානි චූත්තානි, ඡසු

පන ඵලසමාපත්තිවාරෙසු පඤ්ඤා මූලපදානෙව චූත්තානි, තං කස්මාති වෙ?

සංඛාරාදිපෙක්ඛාය තික්ඛනාවෙ සති කිලෙසප්පහානසමත්ථස්ස මග්ගස්ස

සබ්භාවතො තස්සා තික්ඛනාවදස්සනත්ථං වෙච්චනපදෙහි සහ දළ්භං කත්වා

මූලපදානි චූත්තානි, ඵලස්ස නිරුස්සාහභාවෙන සන්නසභාවත්තා මග්ගායත්තත්තා ච

මන්දභූතාපි සංඛාරාදිපෙක්ඛා ඵලස්ස පච්චයො හොතීති දස්සනත්ථං මූලපදානෙව

චූත්තානීති වෙදිතබ්බානි.

තත්ථ “සොතාපත්තිමග්ගපටිලාභත්ථායා” තිආදීසු චතුසු මග්ගවාරෙසු සුඤ්ඤතානිමිත්තප්පණිහිතමග්ගානං අඤ්ඤතරො වුත්තො.

“සොතාපත්තිඵලසමාපත්තත්ථායා” තිආදීසු චතුසු ඵලවාරෙසු පන අප්පණිහිතඵලසමාපත්ති වෙදිතබ්බා. කස්මා? සුඤ්ඤතවිහාරසමාපත්තත්ථාය අනිමිත්තවිහාරසමාපත්තත්ථායානි ඉතරාසං ද්විත්තං ඵලසමාපත්තිනං විසුං වුත්තත්තා. අනිච්චානුපස්සනාවුට්ඨානවසෙන හි අනිමිත්තමග්ගො, තථෙව ඵලසමාපත්තිකාලෙ අනිමිත්තඵලසමාපත්ති, දුක්ඛානුපස්සනාවුට්ඨානවසෙන අප්පණිහිතමග්ගඵලසමාපත්තියො, අනත්තානුපස්සනාවුට්ඨානවසඵන සුඤ්ඤතමග්ගඵලසමාපත්තියො සුත්තත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. එවඤ්ච කත්වා සුඤ්ඤතාදිවිමොක්ඛවසෙන මග්ගප්පත්තිහෙතුභූතා චතස්සො, තථා අප්පණිහිතඵලසමාපත්තියා චතස්සො, සුඤ්ඤතවිහාරඅනිමිත්තවිහාරවසෙන ද්වෙති දස සඬ්ඛාරූපෙක්ඛාවිපස්සනාපඤ්ඤා වුත්තා, සමථසඬ්ඛාරූපෙක්ඛා පන අප්පනාවිථියා ආසන්නපුබ්බහාගෙ බලප්පත්තං භාවනාමයඤ්ඤාණං.

යා පන “යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගත” ත්ති (ධ. ස. 150) ඵවමාගතා අදුක්ඛමසුඛසඤ්ඤිතා උපෙක්ඛා, අයං වෙදනුපෙක්ඛා නාම.

යා “යදන්ථී යං භූතං, තං පජහති, උපෙක්ඛං පටිලහති” ති (ම. නි. 3.71; අ. නි. 7.55) ඵවමාගතා විචිතනෙ මජ්ඣිමනිකායෙ උපෙක්ඛා, අයං විපස්සනුපෙක්ඛා නාම.

තත්ථ යදන්ථී යං භූතන්ති ඛන්ධපඤ්චකං, තං මුඤ්චිතුකමාසතාඤ්ඤාණෙන පජහති. උපෙක්ඛං පටිලහතීති දිට්ඨසොචත්තිකත්තයස්ස සප්පස්ස ලක්ඛණවිචිතනෙ විය දිට්ඨලක්ඛණත්තයස්ස ඛන්ධපඤ්චකස්ස සඬ්ඛාරලක්ඛණවිචිතනෙ උපෙක්ඛං පටිලහතීති අත්ථො.

යා පන ඡන්දාදීසු යෙවාපනකෙසු ආගතා සහජාතානං සමප්පවත්තිහෙතුභූතා උපෙක්ඛා, අයං තත්ත්වමජ්ඣිමනිකායෙ උපෙක්ඛා නාම.

යා “උපෙක්ඛකො ච විහරති” ති (දී. නි. 1.230; ධ. ස. 163) ඵවමාගතා අග්ගසුඛෙපි තස්මිං අපක්ඛපාතජනනී උපෙක්ඛා, අයං ඤානුපෙක්ඛා නාම.

යා පන “උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඤාන” ත්ති (දී. නි. 1.232; ධ. ස. 165) ඵවමාගතා සබ්බපච්චනීකපරිසුද්ධා පච්චනීකචූපසමනෙපි අඛ්‍යාපාරභූතා උපෙක්ඛා, අයං පාරිසුද්ධිපෙක්ඛා නාම.

තත්ථ ඡළඬ්ඛපෙක්ඛා ච බ්‍රහ්මවිහාරූපෙක්ඛා ච බොජ්ඣංගඬ්ඛපෙක්ඛා ච තත්ත්වමජ්ඣිමනිකායෙ උපෙක්ඛා ච ඤානුපෙක්ඛා ච පාරිසුද්ධිපෙක්ඛා ච අත්ථතො එකා තත්ත්වමජ්ඣිමනිකායෙ උපෙක්ඛා ච හොති. තෙන තෙන අවත්ථාගෙදෙන පනස්සා අයං හෙදො එකස්සපි සතො සත්තස්ස කුමාරයුවථෙරසෙනාපතිරාජාදිවසෙන හෙදො විය. තස්මා තාසු යත්ථ ඡළඬ්ඛපෙක්ඛා, න තත්ථ බොජ්ඣංගඬ්ඛපෙක්ඛාදයො. යත්ථ වා පන

බොජ්ඣංගපෙක්ඛා, න තත්ථ ඡළඬගුපෙක්ඛාදයො භොන්තීති වෙදිතබ්බා. යථා වෙනාසං අත්ථතො එකීභාවො, එවං සඬබාරුපෙක්ඛාවිපස්සනුපෙක්ඛානම්පි. පඤ්ඤා එව හි සා කිච්චවසෙන ද්විධා හින්තා. යථා හි පුරිසස්ස සායං ගෙහං පවිට්ඨං සප්පං අප්පදදණ්ඩං ගහෙත්වා පරියෙසමානස්ස තං ථුසකොට්ඨකෙ නිපන්නං දිස්වා “සප්පො නු බො, නො” ති අවලොකෙන්තස්ස සොවත්තිකත්තයං දිස්වා නිබ්බේමතිකස්ස “සප්පො, න සප්පො” ති විචින්නෙ මජ්ඣන්තතා භොති, එවමෙව යා ආරද්ධවිපස්සකස්ස විපස්සනාඤාණෙන ලක්ඛණත්තයෙ දිට්ඨෙ සඬබාරානං අනිච්චභාවාදිවිචින්නෙ මජ්ඣන්තතා උප්පජ්ජති, අයං විපස්සනුපෙක්ඛා. යථා පන තස්ස පුරිසස්ස අප්පදෙන දණ්ඩෙන ගාල්භං සප්පං ගහෙත්වා “කිත්තාහං ඉමං සප්පං අවිහෙයෙන්නො අත්තානඤ්ච ඉමිනා අඩංසාපෙන්නො මුඤ්චෙය්‍ය” ත්ති මුඤ්චනාකාරමෙව පරියෙසතො ගහණෙ මජ්ඣන්තතා භොති, එවමෙව යා ලක්ඛණත්තයස්ස දිට්ඨත්තා ආදිත්තෙ විය තයො භවෙ පස්සතො සඬබාරග්ගහණෙ මජ්ඣන්තතා, අයං සඬබාරුපෙක්ඛා. ඉති විපස්සනුපෙක්ඛාය සිද්ධාය සඬබාරුපෙක්ඛාපි සිද්ධාව භොති. ඉමිනා පනෙසා විචින්නගහණෙසු මජ්ඣන්තසඬබාතෙන කිච්චෙන ද්විධා හින්තා. චිරියුපෙක්ඛා පන වෙදනුපෙක්ඛා ව අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච අවසෙසාහි ව අත්ථතො හින්තා එවාති.

ඉමාසං පන දසන්නම්පි උපෙක්ඛානං භූමිපුග්ගලාදිවසෙන විභාගො තත්ථ තත්ථ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්නො ආහ “එවමයං දසවිධාපි” තිආදි. තත්ථ භූමිපුග්ගලචිත්තාරම්මණතොති “ඡළඬගුපෙක්ඛා කාමාවචරා, බ්‍රහ්මචිහාරුපෙක්ඛා රූපාවචරා” ති එවමාදිනා භූමිතො. “ඡළඬගුපෙක්ඛා ඛිණ්ණාසවස්සෙව, බ්‍රහ්මචිහාරුපෙක්ඛා තිණ්ණම්පි පුපුජ්ජනසෙක්ඛාසෙක්ඛාන” ත්ති එවමාදිනා පුග්ගලතො. “ඡළඬගුපෙක්ඛා සොමනස්සුපෙක්ඛාසහගතචිත්තසම්පයුත්තා” තිආදිනා චිත්තතො. “ඡළඬගුපෙක්ඛා ඡළාරම්මණා, බ්‍රහ්මචිහාරුපෙක්ඛා ධම්මාරම්මණා” තිආදිනා ආරම්මණතො. බන්ධසඬගහඑකක්ඛණකුසලත්තිකසඬබේපවසෙනාති “වෙදනුපෙක්ඛා වෙදනාක්ඛන්ධෙන සඬගහිතා, ඉතරා නව සඬබාරක්ඛන්ධෙනා” ති බන්ධසඬගහවසෙන. ඡළඬගුපෙක්ඛා බ්‍රහ්මචිහාරබොජ්ඣංගකාමානපාරිසුද්ධිත්‍රමජ්ඣන්තූපෙක්ඛා ව අත්ථතො එකා, තස්මා එකක්ඛණෙ තාසු එකාය සති න ඉතරා, තථා සඬබාරුපෙක්ඛාවිපස්සනුපෙක්ඛාපි වෙදිතබ්බා, වෙදනාවීරියුපෙක්ඛානං එකක්ඛණෙ සියා උප්පත්තීති එවං එකක්ඛණවසෙන. ඡළඬගුපෙක්ඛා අබ්‍යාකතා, බ්‍රහ්මචිහාරුපෙක්ඛා කුසලාබ්‍යාකතා, තථා සෙසා, වෙදනුපෙක්ඛා පන සියා අකුසලාපිති එවං කුසලත්තිකවසෙන. දසපෙතා සඬබේපතො චත්තාරොව ධම්මා වීරියවෙදනාත්‍රමජ්ඣන්තතාඤාණවසෙනාති එවං සඬබේපවසෙන.

ඉදානි ඉධාධිජ්ජෙතාය ක්‍යානුපෙක්ඛාය ලක්ඛණාදිං නිද්ධාරෙත්වා දස්සෙන්නො ආහ “ලක්ඛණාදිතො පනා” තිආදි. තත්ථ අනාභොගරසාති පණිතසුබ්බෙපි තස්මිං අවනතිපටිපක්ඛකිච්චාති අත්ථො. අබ්‍යාපාරපච්චුපට්ඨානාති සතිපි සුඛපාරම්ප්පත්තියං තස්මිං සුබ්බෙ අබ්‍යාවටා හුත්වා පච්චුපතිට්ඨති, සම්පයුත්තානං වා

තත්ථ අබ්‍යාපාරං පච්චුපට්ඨපෙතීති අත්ථො. සම්පයුත්තධම්මානං බොහං
 උප්පිලවඤ්ච ආවහන්තෙහි විතක්කාදිහි අභිභූතත්තා අපරිබ්‍යත්තං තත්ථ
 තත්‍රමජ්ඣත්තකාය කිච්චං, තදභාවතො ඉධ පරිබ්‍යත්තන්ති ආහ
 “අපරිබ්‍යත්තකිච්චතො”ති. තෙනෙවාහ “අපරිබ්‍යත්තං හි”තිආදි.

ඉදානි සතො ව සම්පජානොති එත්ථ “චුච්චති”ති අජ්ඣාහරිතබ්බං. සරතීති
 ඉමිනා “සතො”ති පදස්ස කත්තුසාධනතමාහ. සම්පජානාතීති සම්මදෙව පජානාති.
 පුග්ගලෙනාති පුග්ගලාධිට්ඨානෙන. සරණං වින්තනං උපට්ඨානං
 ලක්ඛණමෙතිස්සාති සරණලක්ඛණං. සම්මුස්සනපටිපක්ඛො අසම්මුස්සනං කිච්චං
 එතිස්සාති අසම්මුස්සනරසා. කිලෙසෙහි ආරක්ඛා භුත්වා පච්චුපට්ඨති, තතො වා
 ආරක්ඛං පච්චුපට්ඨපෙතීති ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා. අසම්මුස්සනං සම්මදෙව
 පජානනං, සම්මොහපටිපක්ඛො වා අසම්මොහො ලක්ඛණමෙතිස්සාති
 අසම්මොහලක්ඛණං. තීරණං කිච්චස්ස පාරගමනං. පච්චයො වීමංසා. කාමං
 උපවාරජ්ඣානාදිං උපාදාය පට්ඨනියජ්ඣානානිපි සුබ්බමානෙව, ඉමං පන
 උපරිමජ්ඣානං උපාදාය “ඔලාරිකත්තා පන තෙසං ඤානාන”න්ති චුත්තං, සා ව
 ඔලාරිකතා විතක්කාදිපුලභිගතාය වෙදිතබ්බා. කෙච්චි “බහුවෙතසිකතායා”ති ව
 වදන්ති. භූමියං විය පුරිසස්සාති පුරිසස්ස භූමියං ගති වියාති චුත්තං හොති. ගති සුඛා
 හොතීති තෙසු ඤානෙසු ගති සුඛා හොති. අබ්‍යත්තං තත්ථ
 සතිසම්පජඤ්ඤකිච්චන්ති “ඉදං නාම දුක්ඛරං කරියතී”ති වත්තබ්බස්ස අභාවතො
 චුත්තං. ඔලාරිකභිග්ගජ්ජනානෙව පන සුබ්බමත්තාති අයමත්ථො කාමං දුතියජ්ඣානෙපි
 සම්භවති, තථාපි යෙභුයොන අවිජ්ජයොගීභාවෙන වත්තමානෙසු පිතිසුබ්බෙසු
 පිතිසඛිඛාතස්ස ඔලාරිකභිග්ගජ්ජනානෙව සුබ්බමතාය ඉධ සාතිසයො
 සතිපඤ්ඤාබ්‍යාපාරොති චුත්තං “පුරිසස්සා”තිආදි. ධෙත්‍රං පිචතීති ධෙත්‍රපගො,
 ධෙත්‍රයා බීරං පිචන්තොති චුත්තං හොති. පුනදෙව පිතිං උපගච්ඡෙය්‍යාති භානභාගියං
 ඤානං සියා, දුතියජ්ඣානමෙව සම්පජ්ජෙය්‍යාති අත්ථො. තෙනාහ
 “පිතිසම්පයුත්තමෙව සියා”ති. ඉදඤ්ච අතිමධුරං සුඛන්ති තතියජ්ඣානෙ සුඛං
 සන්ධායාහ, අතිමධුරතා වස්ස පහාසොදග්‍යසභාවාය පිතියා අභාවෙනෙව
 වෙදිතබ්බා. ඉදන්ති “සතො සම්පජානො”ති පදද්වයං.

සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙසින්ති එත්ථ කථමාහොගෙන විනා
 සුඛපටිසංවෙදනාති ආහ “කිඤ්චාපි”තිආදි. යස්මා තස්ස නාමකායෙන සම්පයුත්තං
 සුඛං, තස්මා එතමත්ථං දස්සෙන්නො “සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙසි”න්ති
 ආහාති යොජෙතබ්බං. අයං පනෙත්ථ සඬබ්බෙපත්ථො – “සුඛං වෙදයාමී”ති
 එවමාහොගෙ අසතිපි නාමකායෙන වෙතසිකසුඛං,
 කායිකසුඛහෙතුරූපසමුට්ඨාපනෙන කායිකසුඛඤ්ච ඤානසමඬ්ඨි පටිසංවෙදෙතීති
 චුච්චතීති. තස්සාති ඤානසමඬ්ඨිගිනො. යං වා තන්ති යං වා තං යථාචුත්තං
 නාමකායසම්පයුත්තං සුඛං. තංසමුට්ඨානෙනාති තතො සමුට්ඨිතෙන අතිපණ්ණිතෙන
 රූපෙන අස්ස ඤානසමඬ්ඨිගිනො රූපකායො යස්මා චුට්ථො, තස්මා එතමත්ථං
 දස්සෙන්නොති සම්බන්ධිතබ්බං. යස්සාති රූපකායස්ස. චුට්තතාති බ්‍යාපිතත්තාති
 අත්ථො. යථා හි උදකෙන චුට්ඨසරිරස්ස තාදිසෙ චොට්ඨබ්බෙ චුට්ඨෙ සුඛං

උප්පජ්ජති, එවං එතෙහි ක්‍රියානිත්තසමුට්ඨිතෙහි රූපෙහි ඵ්ථිධස්ථිරස්ස. ක්‍රියානා
වුට්ඨිතොපිති ක්‍රියානම්හා වුට්ඨිතොපි. සුඛං පටිසංවෙදෙය්‍යාති චිත්තසමුට්ඨිතරූපෙහි
අවසෙසතිසමුට්ඨිතරූපසඬ්ඝට්ටනෙන උප්පන්නකායවිඤ්ඤාණෙන කායිකං සුඛං
පටිසංවෙදෙය්‍ය. එතමත්ථන්ති චුත්තනයෙන
චෙතසිකකායිකසුඛපටිසංවෙදනසඬ්ඛාතං අත්ථං.

යන්ති හෙතුඅත්ථෙ නිපාතො, යස්මාති අත්ථො. තෙනාහ “යංක්‍රියානහෙතු”ති.
ආචික්ඛන්තිතිආදීති පදානි කිත්තනත්ථානීති අධිප්පායෙනාහ “පසංසන්තිති
අධිප්පායො”ති. කිත්තිති පසංසනාකාරප්‍රච්ඡා. සුඛපාරමිප්පත්තෙති සුඛස්ස පරමං
පරියන්තං පත්තෙ. සුඛාභිසඬ්ඛනොති සුඛස්මිං ආලයෙන. ඵදිසෙසු යානෙසු
සතිග්ගහණෙනෙව සම්පජ්ඤ්ඤමපි ගහිතං හොතීති ඉධ පාළියං සතියා එව
ගහිතත්තා එවං උපට්ඨිතස්සතිතාය සතිමා ඉව්චෙව චුත්තං, සම්පජානොති හෙට්ඨා
චුත්තත්තා වා. අසංකිලිට්ඨන්ති කිලෙසෙහි අසම්මිස්සත්තා අසංකිලිට්ඨං.
ක්‍රියානක්ඛණෙ නිප්පරියායතො චෙතසිකසුඛමෙව ලබ්භතීති “සුඛං නාමකායෙන
පටිසංවෙදෙති”ති චුත්තං. තතියන්ති ගණනානුප්‍රබ්ඛතො තතියන්තිආදි හෙට්ඨා
චුත්තනායානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

තතියජ්ඣානකථා නිට්ඨිතා.

චතුත්ථජ්ඣානකථා

“සුඛබ්බවා”ති චුත්තත්තා “කදා පන නෙසං පහානං හොතී”ති වොදනං
සමුට්ඨාපෙත්වා ආහ “චතුත්තං ක්‍රියානං උපචාරක්ඛණෙ”ති. එවං වෙදිතබ්බන්ති
සම්බන්ධො. පහානක්ඛමෙන අචුත්තානන්ති එත්ථ පහානක්ඛමො නාම
පහායකධම්මානං උප්පත්තිපටිපාටි. තෙන පන චුච්චමානෙ “දුක්ඛං දොමනස්සං
සුඛං සොමනස්ස”න්ති වත්තබ්බං සියා, කස්මා ඉතො අඤ්ඤථා වචනන්ති ආහ
“ඉන්ද්‍රියවිහඬ්ගෙ”තිආදි. උද්දෙසක්ඛමෙනාති “සුඛින්ද්‍රියං දුක්ඛින්ද්‍රියං
සොමනස්සින්ද්‍රියං දොමනස්සින්ද්‍රියං”න්ති එවං පචත්තඋද්දෙසක්ඛමෙන.

අථ කස්මා ක්‍රියානෙස්වෙව නිරොධො චුත්තොති සම්බන්ධො. කත්ථ චුප්පන්නං
දුක්ඛින්ද්‍රියන්ති අත්තතො පච්චයෙහි උප්පන්නං අචික්ඛම්හිතං දුක්ඛින්ද්‍රියං. කත්ථ ච
අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතීති නිරොධට්ඨානං නිරොධකාරණං ප්‍රච්ඡති. තෙන කත්ථාති
ප්‍රච්ඡාය එත්ථාති විස්සජ්ජනෙපි හෙතුම්හි භූමිමවචනං දට්ඨබ්බං.
ක්‍රියානානුභාවනිමිත්තඤ්ඤි අනුප්පජ්ජන්නං දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතීති
චුත්තං. අතිසයනිරොධො සුට්ඨු පහානං උජුපටිපක්ඛෙන චූපසමො. නිරොධො
පහානමත්තං. නානාවජ්ජනෙති යෙන ආවජ්ජනෙන අප්පනාවිටී, තතො
හින්තාවජ්ජනෙ අනෙකාවජ්ජනෙ වා. අප්පනාවිටීයඤ්ඤි උපචාරො එකාවජ්ජනො,
ඉතරො අනෙකාවජ්ජනො අනෙකක්ඛත්තුං පචත්තනතො. විසමනිසජ්ජාය
උප්පන්නකිලමථො විසමාසනුපතාපො. පීතිඵරණෙනාති පීතියා ඵරණරසත්තා
පීතිසමුට්ඨානානං වා පණ්ණරූපානං කායස්ස ඛ්‍යාපනතො චුත්තං. තෙනාහ

“සබ්බො කායො සුබ්බාක්කන්තො හොති”ති. පණිතරුපච්චිට්ඨසරීරස්ස සුබ්බාක්කන්තකායන්තා කුතො දුක්ඛුප්පත්ති විසමාසනුපතාපාදිනාති ආහ “පටිපක්ඛෙන අවිහතත්තා”ති. විතක්කවිචාරපච්චයෙපිති පි-සද්දො අට්ඨානප්පයුත්තො, සො “පහීනස්සා”ති එත්ථ ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බො. පහීනස්සපි දොමනස්සින්ද්‍රියස්සාති ඉදඤ්ච “සියා උප්පත්ති”ති ඉමිනා සම්බන්ධිතබ්බං. එතන්ති දොමනස්සින්ද්‍රියං. “උප්පජ්ජති”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. “තස්ස මය්හං අතිවිරං විතක්කයතො විචාරයතො කායොපි කිලමි, චිත්තමපි උභඤ්ඤී”ති වචනතො කායචිත්තබ්බදානං විතක්කවිචාරපච්චයනා වෙදිතබ්බා. විතක්කවිචාරභාවෙති එත්ථ “උප්පජ්ජති දොමනස්සින්ද්‍රිය”න්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තත්ථස්ස සියා උප්පත්තිති තත්ථ දුතියජ්ඣානුපවාලෙ අස්ස පහීනස්සපි දොමනස්සින්ද්‍රියස්ස උප්පත්ති භවෙය්‍ය.

එත්ථ ච යදෙකෙ වදන්ති “තත්ථස්ස සියා උප්පත්තිති වදන්තෙන ඤානලාභීනමපි දොමනස්සුප්පත්ති අත්ථිති දස්සිතං හොති, තෙන ච අනිවරණසභාවො ලොභො විය දොසොපි අත්ථිති දීපෙති. න හි දොසෙන විනා දොමනස්සං පවත්තති, න චෙත්ථ පට්ඨානපාළියා විරොධො චිත්තෙනබ්බො. යස්මා තත්ථ පරිහීනජ්ඣානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානං දොමනස්සං දස්සිතං, අපරිහීනජ්ඣානං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජමානස්ස දොමනස්සස්ස අසම්භවතො ඤානලාභීනං සබ්බසො දොමනස්සං නුප්පජ්ජතිති ච න සක්කා වත්තුං අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො අපි තස්ස උප්පන්නත්තා, න භෙව බො සො පරිහීනජ්ඣානො අහොසී”ති, තං අයුත්තං අනිවරණසභාවස්ස දොමනස්සස්ස අභාවතො. යදි සියා, රුපාරුපාවචරසත්තානමපි උප්පජ්ජෙය්‍ය, න ච උප්පජ්ජති. තථා හි ආරුප්පෙ කාමච්ඡන්දනිවරණං පටිච්ච ටීනමිද්ධනිවරණං උද්ධච්චනිවරණං අවිජ්ජානිවරණන්තිආදීසු ඛ්‍යාපාදකුක්කුච්චනිවරණානි අනුද්ධවානි, න චෙත්ථ අනිවරණතාපරියායො කාමච්ඡන්දාදීනමපි අනිවරණානංයෙව නිවරණසදිසතාය නිවරණපරියායස්ස චුත්තත්තා. යං පන චුත්තං “අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො අපි තස්ස උප්පන්නත්තා”ති, තමපි අකාරණං උප්පජ්ජමානෙන ච දොමනස්සෙන ඤානතො පරිභායනතො. ලභුකෙන පන පච්චයෙන පරිහීනං තාදිසා නං අප්පකසිරෙනෙව පටිපාකතිකං කරොන්තිති දට්ඨබ්බං. “තත්ථස්ස සියා උප්පත්ති”ති ඉදං පන පරිකප්පනවචනං උපචාරක්ඛණෙ දොමනස්සස්ස අප්පහීනභාවදස්සනත්ථං. තථා හි චුත්තං “න ත්වෙව අන්තොඅප්පනාය”න්ති. යදි පන තදා දොමනස්සං උප්පජ්ජෙය්‍ය, පට්ඨජ්ඣානමපිස්ස පරිහීනමෙවාති දට්ඨබ්බං. පහීනමපි සොමනස්සින්ද්‍රියං පිති විය න දුරෙති කත්වා “ආසන්නත්තා”ති චුත්තං. නානාවජ්ජනුපවාලෙ පහීනමපි පහානඤ්ඤං පටිපක්ඛෙන අවිහතත්තා අන්තරන්තරා උප්පජ්ජෙය්‍ය වාති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො “අප්පනාප්පත්තායා”තිආදිමාහ. තාදිසාය ආසෙවනාය ඉච්ඡිතබ්බත්තා යථා මග්ගවිටීතො පුබ්බෙ ද්වෙ තයො ජවනචාරා සදිසානුපස්සනාව පවත්තන්ති, එවමිධාපි අප්පනාචාරතො පුබ්බෙ ද්වෙ තයො ජවනචාරා උපෙක්ඛාසභගතාව පවත්තන්තිති වදන්ති.

සමාහරිති සමානෙසි, සඨගහෙත්වා අභාසීති අත්ථො. සුබ්බමානි සුබ්බදුක්ඛානි විය අනොලාරිකත්තා අවිභූතතාය සුබ්බමා, තතො ඵච අනුමිතිතබ්බසභාවත්තා දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යා. දුට්ඨස්සාති දුට්ඨපයොගස්ස, දුද්දමස්සාති අත්ථො. සක්කා හොති එසා ගාහයිතුන්ති අඤ්ඤාපොභනනෙයෙන සක්කා ගාහයිතුන්ති අධිජ්ජායො. අදුක්ඛමසුඛාය වෙනොවිමුත්තියාති ඉදමෙව චතුත්ථං ඤානං දට්ඨබ්බං. පච්චයදස්සනත්ථන්ති අධිගමස්ස උපායභූතපච්චයදස්සනත්ථං. තෙනාහ “දුක්ඛජ්ජභානාදෙයො හි තස්සා පච්චයො”ති. දුක්ඛජ්ජභානාදෙයොති ව සොපචාරා පට්ඨමජ්ඣානාදෙයොවෙත්ථ අධිජ්ජෙතා. පභීනාති වුත්තාති “පඤ්චන්තං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා”ති (ම. නි. 3.147; සං. නි. 5.1021) වුත්තත්තා. එතාති සුඛාදෙයො වෙදනා. සුඛං සොමනස්සස්ස පච්චයොති වසනගන්ධාලෙපනපුප්ඵාහරණසමාලෙපනාදිතිබ්බත්තං කායිකසුඛං සොමනස්සස්ස පච්චයො. “සුඛාය ඛො, ආවුසො විසාඛ වෙදනාය, රාගානුසයො අනුසෙති”ති (ම. නි. 1.465) වචනතො ආහ “සොමනස්සං රාගස්ස පච්චයො”ති. “දුක්ඛාය ඛො, ආවුසො විසාඛ, වෙදනාය පටිසානුසයො අනුසෙති”ති වචනතො වුත්තං “දොමනස්සං දොසස්ස පච්චයො”ති. සුඛාදිසාතෙනාති සුඛාදීනං පභානෙන.

අදුක්ඛමසුඛන්ති එත්ථ න දුක්ඛන්ති අදුක්ඛං, දුක්ඛවිදුරං. යස්මා තත්ථ දුක්ඛං නත්ථී, තස්මා වුත්තං “දුක්ඛාභාවෙනා”ති. අසුඛන්ති එත්ථාපි එසෙව නෙයො. එතෙනාති දුක්ඛසුඛපටික්ඛෙපවචනෙන. පටිපක්ඛභූතන්ති ඉදං ඉධ තතියවෙදනාය දුක්ඛාදීනං සමතික්කමචසෙන පත්තබ්බත්තා වුත්තං, න කුසලාකුසලානං විය උජුචිපච්චනිකතාය. ඉට්ඨානිට්ඨවිපරිතානුභවනලක්ඛණාති ඉට්ඨානිට්ඨවිපරිතස්ස මජ්ඣිමනිකායෙහි, ඉට්ඨානිට්ඨවිපරිතං වා මජ්ඣිමනිකායෙහි අනුභවනලක්ඛණා. තතො ඵච මජ්ඣිමනිකායා. අවිභූතපච්චපට්ඨානාති සුබ්බදුක්ඛානි විය න විභූතාකාරා පිට්ඨිපාසාණෙ මිගගතමග්ගො විය තෙහි අනුමාතබ්බාවිභූතාකාරොපට්ඨානා. සුබ්බතිරොධො නාම ඉධ චතුත්ථමජ්ඣානුපචාරො, සො පදට්ඨානං එතිස්සාති සුබ්බතිරොධපදට්ඨානා. උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිත්ති පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපෙනෙනං සමාසපදන්ති ආහ “උපෙක්ඛාය ජනිතසතිපාරිසුද්ධි”න්ති. සබ්බපච්චනිකධම්මපරිසුද්ධාය පච්චනිකසමනෙපි අඛ්‍යාවටාය පාරිසුද්ධිපෙක්ඛාය වත්තමානාය චතුත්ථමජ්ඣානෙ සති සම්පභංසනපඤ්ඤා විය සුපරිසුද්ධා සුවිසදා ව හොතිති ආහ “සතියා පාරිසුද්ධි, සා උපෙක්ඛාය කතා න අඤ්ඤෙතා”ති. යදි තත්ත්වමජ්ඣිමනිකාය ඉධ “උපෙක්ඛා”ති අධිජ්ජෙතා, කථං සතියෙව පාරිසුද්ධාති වුත්තාති ආහ “න කෙවල”න්තිආදි. සතිසීසෙනාති සතිං උත්තමඨගං කත්වා, පධානං කත්වාති වුත්තං හොති.

එවමපි කස්මා ඉධෙව සති “උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි”ති වුත්තාති අනුයොගං සන්ධාය “තත්ථ කිඤ්ඤාපි”තිආදි වුත්තං. තත්ථ හෙට්ඨා තීසු ඤානෙසු විජ්ජමානායපි තත්ත්වමජ්ඣිමනිකාය පච්චනිකාභිභවනතො සභායපච්චයවෙකල්ලතො ව අපාරිසුද්ධි, තථා තංසම්පයුත්තානං තදභාවතො ඉධ පාරිසුද්ධිති ඉමමත්ථං උපමාවසෙන දස්සෙතුං “යථා පනා”තිආදි වුත්තං. සුරියජ්ජභාභිභවාති සුරියජ්ජභාය අභිභූයාමානත්තා. අතික්ඛතාය වන්දලොඛා විය රත්තිපි සොම්මසභාවා සභාගාය

රත්තියමෙව ව චන්දලොබා සමුප්පලනීති සා තස්සා සඬගය්හනීති දස්සෙන්තො
“සොම්මභාවෙන ව අත්තනො උපකාරකත්තෙන වා සභාගාය රත්තියා”ති ආහ.
සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

චතුත්ථජ්ඣානකථා නිට්ඨිතා.

පුබ්බෙනිවාසකථා

12. රූපවිරාගභාවනාවසෙන පචත්තං චතුබ්බිධමපි අරූපජ්ඣානං

චතුත්ථජ්ඣානසඬගහමෙවාති ආහ “චත්තාරි ඥානානී”ති. යුත්තං තාව
චිත්තෙකග්ගතා භවොක්කමනත්ථතා විය විපස්සනාපාදකතාපි චතුත්තං ඥානානං
සාධාරණාති තෙසං වසෙන “චත්තාරි ඥානානී”ති වචනං, අභිඤ්ඤාපාදකතා පන
නිරොධපාදකතා ව චතුත්ථස්සෙව ඥානස්ස ආවෙණිකා, සා කථං චතුත්තං
ඥානානං සාධාරණා වුත්තාති? පරම්පරාධිට්ඨානභාවතො. පදට්ඨානපදට්ඨානමපි හි
පදට්ඨානත්තේවෙව වුච්චති, කාරණකාරණමපි කාරණන්ති යථා “තිණ්හි භත්තං
සිද්ධ”න්ති. එවඤ්ච කත්වා පයොජනනිද්දෙසෙ අට්ඨසමාපත්තිග්ගහණං සමත්ථිතං
හොති. චිත්තෙකග්ගතත්ථානීති ඉත්තසමාධත්ථානී, දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථානීති
අත්ථො. චිත්තෙකග්ගතාසීසෙන හි දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරො වුත්තො,
සුක්ඛවිපස්සකඬිණාසවවසෙන චෙතං වුත්තං. තෙනාහ “එකග්ගචිත්තා සුඛං දිවසං
විහරිස්සාමා”ති. භවොක්කමනත්ථානීති භවෙසු නිබ්බත්තිඅත්ථානී. සත්තාහං
නිරොධසමාපත්තියා සමාපජ්ජනතො ආහ “සත්තාහං අචිත්තකා හුත්වා”ති. කස්මා
පන සත්තාහමෙව නිරොධං සමාපජ්ජන්තිති? තථාකාලපරිච්ඡෙදකරණතො, තඤ්ච
යෙභුයොන ආහාරූපජීවිතං සත්තානං උපාදින්නකප්පචත්තස්ස එකදිවසං
භුත්තාහාරස්ස සත්තාහමෙව යාපනතො.

කා (විසුද්ධි. 2.867-868) පනායං නිරොධසමාපත්ති නාම, කෙ තං
සමාපජ්ජන්ති, කෙ න සමාපජ්ජන්ති, කත්ථ සමාපජ්ජන්ති, කස්මා සමාපජ්ජන්ති,
කථඤ්චස්සා සමාපජ්ජනං හොතීති? වුච්චතෙ – තත්ථ කා පනායං නිරොධසමාපත්ති
නාමාති යා අනුපුබ්බනිරොධවසෙන චිත්තචෙතසිකානං ධම්මානං අප්පචත්ති. කෙ
තං සමාපජ්ජන්ති, කෙ න සමාපජ්ජන්ති සබ්බෙපි
පුට්ඨජ්ජනසොතාපන්නසකදාගාමිතො සුක්ඛවිපස්සකා ව අනාගාමීඅරහන්තො න
සමාපජ්ජන්ති, අට්ඨසමාපත්තිලාභිතො පන අනාගාමිතො ඬිණාසවා ව
සමාපජ්ජන්ති. කත්ථ සමාපජ්ජන්ති පඤ්චවොකාරහවෙ. කස්මා?
අනුපුබ්බසමාපත්තිසබ්භාවතො. චතුචොකාරහවෙ පන පඨමජ්ඣානාදීනං
උප්පත්තියෙව නත්ථි, තස්මා න සක්කා තත්ථ සමාපජ්ජිතුං. කස්මා සමාපජ්ජන්තිති
සඬබාරානං පචත්තිහෙදෙ උක්කණ්ඨිත්වා “දිට්ඨධම්මෙ අචිත්තකා හුත්වා නිරොධං
නිබ්බානං පත්වා සුඛං විහරිස්සාමා”ති. කථඤ්චස්සා සමාපජ්ජනං හොතීති
සමථවිපස්සනාවසෙන උස්සක්කිත්වා කතපුබ්බකිච්චස්ස
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං නිරොධයතො එවමස්සා සමාපජ්ජනං හොති. යො හි
සමථවසෙනෙව උස්සක්කති, සො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පත්වා

තිට්ටි. යොපි විපස්සනාවසෙනෙව උස්සක්කති, සො ඵලසමාපත්තිං පත්වා තිට්ටි. යො පන උභයවසෙනෙව උස්සක්කත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං නිරොධෙති, සො තං සමාපජ්ජති අයමෙත්ථ සඬබ්බෙසො.

අයං පන විත්ථාරො – ඉධ භික්ඛු නිරොධං සමාපජ්ජතුකාමො පට්මජ්ඣානං සමාපජ්ජත්වා වුට්ඨාය තත්ථ සඬබ්බරෙ අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සති. විපස්සනා ව පනෙසා තිව්ධා සඬබ්බාරපරිග්ගණ්හනකවිපස්සනා ඵලසමාපත්තිවිපස්සනා නිරොධසමාපත්තිවිපස්සනාති. තත්ථ සඬබ්බාරපරිග්ගණ්හනකවිපස්සනා මන්දා වා තික්ඛා වා මග්ගස්ස පදට්ඨානං හොතියෙව. ඵලසමාපත්තිවිපස්සනා තික්ඛාව වට්ටති මග්ගභාවනාසදිසා. නිරොධසමාපත්තිවිපස්සනා පන නාතිමන්දනාතිතික්ඛා වට්ටති, තස්මා එස නාතිමන්දාය නාතිතික්ඛාය විපස්සනාය තෙ සඬබ්බරෙ විපස්සති. තතො දුතියජ්ඣානං...පෙ.... තතො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමාපජ්ජත්වා වුට්ඨාය තත්ථ සඬබ්බරෙ තථෙව විපස්සති. අථ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජත්වා වුට්ඨාය චතුඛ්ඛිධං පුඛ්ඛිච්චං කරොති නානාබද්ධඅවිකොපනං සඬ්ඝපතිමානනං සත්ථුපක්කොසනං අද්ධානපරිච්ඡෙදන්ති.

තත්ථ නානාබද්ධඅවිකොපනන්ති යං ඉමිනා භික්ඛුනා සද්ධිං ඵකාබද්ධං න හොති, නානාබද්ධං හුත්වා යිතං පත්තච්චරං වා මඤ්චපීඨං වා නිවාසගෙහං වා අඤ්ඤං වා පන යං කිඤ්චි පරික්ඛාරජාතං, තං යථා න විකුප්පති, අග්ගිඋදකවාතවොරඋන්දුරාදීනං වසෙන න විනස්සති, එවං අධිට්ඨානඛිබ්බං. තත්ත්වං අධිට්ඨානවිධානං “ඉදඤ්චිදඤ්ච ඉමස්මිං සත්තාහඛිහන්තරෙ මා අග්ගිනා ඤායතු, මා උදකෙන වුස්සතු, මා වාතෙන විද්ධංසතු, මා වොරෙහි හරියතු, මා උන්දුරාදීහි ඛජ්ජතු”ති. එවං අධිට්ඨිතෙ තං සත්තාහං තස්ස න කොචි පරිස්සයො හොති, අනධිට්ඨහතො පන අග්ගිආදීහි නස්සති, ඉදං නානාබද්ධඅවිකොපනං නාම. යං පන ඵකාබද්ධං හොති නිවාසනපාරුපනං වා නිසින්තාසනං වා, තත්ථ විසුං අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථි, සමාපත්තියෙව නං රක්ඛති.

සඬ්ඝපතිමානනන්ති භික්ඛුසඬ්ඝස්ස පතිමානනං උදික්ඛනං, යාව සො භික්ඛු ආගච්ඡති, තාව සඬ්ඝකම්මස්ස අකරණන්ති අත්ථො. එත්ථ ව පතිමානනං එතස්ස න පුඛ්ඛිච්චං, පතිමානනාවජ්ජනං පන පුඛ්ඛිච්චං. තස්මා එවං ආවජ්ජිතඛිබ්බං “සථෙ මයි සත්තාහං නිරොධං සමාපජ්ජත්වා නිසින්තෙ සඬ්ඝො අපලොකනකම්මාදීසු කිඤ්චිදෙව කම්මං කත්තුකාමො හොති, යාව මං කොචි භික්ඛු ආගන්ත්වා න පක්කොසති, තාවදෙව වුට්ඨහිස්සාමි”ති. එවං කත්වා සමාපන්නො හි තස්මිං සමයෙ වුට්ඨහතියෙව. යො පන එවං න කරොති, සඬ්ඝො වෙ සන්නිපතිත්වා තං අපස්සන්තො “අසුකො භික්ඛු කුහි”න්ති පුච්ඡිත්වා “නිරොධං සමාපන්නො”ති වුත්තෙ කඤ්චි භික්ඛුං පෙසෙති “තං පක්කොසාහි”ති, අථස්ස තෙන භික්ඛුනා සචතුපචාරෙ යත්වා “සඬ්ඝො තං ආවුසො පතිමානෙති”ති වුත්තමත්තෙයෙව වුට්ඨානං හොති. එවං ගරුකා හි සඬ්ඝස්ස ආණා නාම, තස්මා තං ආවජ්ජිත්වා යථා පට්මමෙව වුට්ඨාති, එවං සමාපජ්ජිතඛිබ්බං.

සත්ථුපක්කොසනන්ති ඉධාපි සත්ථුපක්කොසනාවජ්ජනමෙව ඉමස්ස පුබ්බකිච්චං, තස්මා තම්පි එවං ආවජ්ජිතබ්බං. සෙසං පුරිමනගෙනෙව වෙදිතබ්බං.

අද්ධානපරිච්ඡේදොති ජීවිතද්ධානස්ස පරිච්ඡේදො. ඉමිනා භික්ඛුනා අද්ධානපරිච්ඡේදෙසු කුසලෙන භවිතබ්බං, “අත්තනො ආයුසඬ්ඛාරා සත්තාහං පවත්තිස්සන්ති න පවත්තිස්සන්ති” ති ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජිතබ්බං. සචෙ හි සත්තාහබ්බන්තරෙ නිරුජ්ඣනකෙ ආයුසඬ්ඛාරෙ අනාවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජති, තස්ස නිරොධසමාපත්ති මරණං පටිබාහිතුං න සක්කොති, අත්තොනිරොධෙ මරණස්ස නත්ථිතාය අත්තරාව සමාපත්තිනො වුට්ඨාති, තස්මා එතං ආවජ්ජිත්වා සමාපජ්ජිතබ්බං. අවසෙසඤ්ඤි අනාවජ්ජිතුම්පි වට්ටති, ඉදං පන ආවජ්ජිතබ්බමෙවාති වුත්තං. සො එවං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ඉදං පුබ්බකිච්චං කත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජති, අටෙකං වා ද්වෙ වා චිත්තවාලෙ අතික්කම්භිත්වා අචිත්තකො භොති, නිරොධං ථුසති. කස්මා පනස්ස ද්විත්තං චිත්තානං උපරි චිත්තානි න පවත්තන්ති? නිරොධස්ස පයොගත්තා. ඉදඤ්ඤි ඉමස්ස භික්ඛුනො ද්වෙ සමථවිපස්සනාධම්මෙ යුගනද්ධෙ කත්වා අට්ඨසමාපත්තිආරොහනං අනුපුබ්බනිරොධස්ස පයොගො, න නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියාති නිරොධස්ස පයොගත්තා ද්විත්තං චිත්තානං උපරි චිත්තානි න පවත්තන්ති.

යස්මා බොධිසත්තෙන බොධිමණ්ඩුපසඬ්ඛිකමනනො පුබ්බෙපි වර්මභවෙ චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බන්තිතපුබ්බං, තදා පන තං නිබ්බන්තිතමත්තමෙව අභොසි, න විපස්සනාදිපාදකං. තස්මා “බොධිරුක්ඛමුලෙ නිබ්බන්තිත” න්ති තනො විසෙසෙත්වා වුත්තං. විපස්සනාපාදකන්ති විපස්සනාරම්භෙ විපස්සනාය පාදකං. අභිඤ්ඤාපාදකන්ති එත්ථාපි එසෙව නගො. බුද්ධානඤ්ඤි පඨමාරම්භෙ එව පාදකජ්ඣානෙන පයොජනං අභොසි, න තනො පරං උපරිමග්ගාධිගමඵලසමාපත්තිඅභිඤ්ඤාවළඤ්ජනාදිඅත්ථං. අභිසම්බොධිසමධිගමනො පට්ඨාය හි සබ්බං ඤාණසමාධිකිච්චං ආකඬ්ඛාමත්තපට්ඨෙද්ධමෙවාති. සබ්බකිච්චසාධකන්ති අනුපුබ්බවිහාරාදිසබ්බකිච්චසාධකං. සබ්බලොකියලොකුත්තරගුණදායකන්ති එත්ථ විපස්සනාභිඤ්ඤාපාදකත්තා එව චතුත්ථස්ස ඤානස්ස භගවතො සබ්බලොකියලොකුත්තරගුණදායකතා වෙදිතබ්බා. සබ්බඤ්ඤාඤාණපදට්ඨානඤ්ඤි මග්ගඤාණං තංපදට්ඨානඤ්ච සබ්බඤ්ඤාඤාණං අභිසම්බොධි, තදධිගමසමකාලමෙව ච භගවතො සබ්බෙ බුද්ධගුණා භත්ථගතා අහෙසුං, චතුත්ථජ්ඣානසන්තිස්සගො ච මග්ගාධිගමොති.

“චතුත්ථං ඤානං උපසම්පජ්ජ විභාසි” න්ති වත්වා “සො” ති වුත්තත්තා ආහ “සො අහ” න්ති. එවං සමාහිතෙති එත්ථ එවං-සද්දො භෙට්ඨා ඤානත්තයාධිගමපටිපාටිසිද්ධස්ස චතුත්ථජ්ඣානසමාධානස්ස නිදස්සනත්ථොති ආහ “එවන්ති චතුත්ථජ්ඣානක්කමනිදස්සනමෙත” න්ති. චතුත්ථජ්ඣානස්ස තස්ස ච අධිගමමග්ගස්ස නිදස්සනං, යෙන සමාධානානුක්කමෙන චතුත්ථජ්ඣානසමාධි

ලද්දො, තදුහයනිදස්සනන්ති අත්ථො. තෙනාහ “ඉමිනා...පෙ.... වුත්තං හොති”ති. තත්ථ ඉමිනා කමෙනාති ඉමිනා පටිමජ්ඣානාධිගමාදිනා කමෙන. යදිපි “එව”න්ති ඉදං ආගමනසමාධිනා සද්ධිං චතුත්ථජ්ඣානසමාධානං දීපෙති, සතිපාරිසුද්ධිසමාධි එව පන ඉද්ධියා අධිට්ඨානභාවතො පධානන්ති ආහ “චතුත්ථජ්ඣානසමාධිනා සමාහිතෙ”ති. සබ්බපච්චනීකධම්මපක්කිලෙසපරිසුද්ධාය පච්චනීකසමනෙපි අඛ්‍යාවටාය පාරිසුද්ධපෙක්ඛාය චත්තමානාය චතුත්ථජ්ඣානං තංසම්පයුත්තා ච ධම්මා සුපරිසුද්ධා සුවිසදා ච හොන්ති, සතිසීසෙන පන තත්ථ දෙසනා කතාති ආහ “උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිභාවෙන පරිසුද්ධෙ”ති, උපෙක්ඛාය ජනිතසතිපාරිසුද්ධිසම්භවෙනාති අත්ථො. පරිසුද්ධියා එව පච්චයවිසෙසෙන පචත්තිවිසෙසො පරියොදාතතා සුධන්තසුවණ්ණස්ස නිසංසනෙන පහස්සරතා වියාති ආහ “පරිසුද්ධත්තායෙව පරියොදාතෙ, පහස්සරෙති වුත්තං හොති”ති.

සුඛාදීනං පච්චයානං සාතෙනාති සුඛසොමනස්සානං දුක්ඛදොමනස්සානඤ්ච යථාක්කමං රාගදොසපච්චයානං වික්ඛම්භනෙන. “සුඛං සොමනස්සස්ස පච්චයො, සොමනස්සං රාගස්ස, දුක්ඛං දොමනස්සස්ස පච්චයො, දොමනස්සං දොසස්සා”ති වුත්තං. යථා රාගාදයො චෙතසො මලාසුචිභාවෙන “අභිගණානී”ති වුව්චන්ති, එවං උපගන්ත්වා කිලෙසනට්ඨෙන උපක්කිලෙසාති ආහ “අනභිගණත්තා එව ච විගතූපක්කිලෙසෙ”ති. තෙනාහ “අභිගණෙන හි විත්තං උපක්කිලිස්සනී”ති, විබාධියති උපතාපියතීති අත්ථො. සුභාවිතත්තාති පගුණභාවාපාදනෙන සුට්ඨ භාවිතත්තා. තෙනාහ “වසීභාවජ්ජත්තෙ”ති, ආචජ්ජනාදිනා පඤ්චධා වුද්දසවිධෙන වා පරිදමනෙන වසං චත්තිතුං උපගතෙති අත්ථො. වසෙ චත්තමානඤ්චි විත්තං මුදුනි වුව්චනීති වසෙ චත්තමානං විත්තං පගුණභාවාපත්තියා සුපරිමද්දිනං විය වම්මං සුපරිකම්මකතා විය ච ලාබා මුදුනි වුව්චති. කම්මක්ඛමෙති විකුබ්බනාදිඉද්ධිකම්මක්ඛමෙ. තදුහයන්ති මුදුනාකම්මනියද්වයං.

නාහන්තිආදීසු (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.1) න-කාරො පටිසෙධන්ථො. අහන්ති සත්ථා අත්තානං නිද්දිසති. භික්ඛවෙති භික්ඛු ආලපති. අඤ්ඤන්ති ඉදානි වුව්චමානචිත්තතො අඤ්ඤං. එකධම්මම්පිති එකම්පි සභාවධම්මං. න සමනුපස්සාමීති සම්බන්ධො. අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො – අහං, භික්ඛවෙ, සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන ඔලොකෙන්තොපි අඤ්ඤං එකධම්මම්පි න සමනුපස්සාමි, යං වසීභාවාපාදනෙන භාවිතං තථා පුනජ්ජනං කරණෙන බහුලීකතං එවං සවිසෙසමුදුභාවජ්ජත්තියා මුදු කම්මක්ඛමතාය කම්මනියඤ්ච හොති යථා ඉදං චිත්තන්ති. ඉදං චිත්තන්ති ච අත්තතො තෙසඤ්ච පච්චක්ඛතාය එවමාහ.

යථා යථාවුත්තා පරිසුද්ධතාදයො න විගච්ඡන්ති, එවං සුභාවිතං විත්තං තත්ථ අවට්ඨිතං ඉධ “ධීතං ආනෙඤ්ජජ්ජත්ත”න්ති ච වුත්තන්ති ආහ “එතෙසු පරිසුද්ධභාවාදීසු ධීතත්තා ධීතෙ, ධීතත්තායෙව ආනෙඤ්ජජ්ජත්තෙ”ති. යථා මුදුකම්මඤ්ඤතා වසීභාවජ්ජත්තියා ලක්ඛියති, එවං වසීභාවජ්ජත්තිපි මුදුකම්මඤ්ඤතාහි ලක්ඛියතීති “මුදුකම්මඤ්ඤභාවෙන වා අත්තතො වසෙ ධීතත්තා ධීතෙ”ති වුත්තං. යථා හි කාරණෙන ඵලං නිද්ධාරියති, එවං ඵලෙනපි කාරණං

නිද්ධාරියනීති නිව්වලභාවෙන අවටියානං ආනෙඤ්ජප්පත්තියා ව
සම්පයුත්තධම්මෙසු ථීරභාවෙන පටිපක්ඛෙහි අකම්මනියතාය ව සම්භවතං
සද්ධාදිබලානං ආනුභාවෙන භොතීති ආහ “සද්ධාදීහි පරිග්ගහිතත්තා
ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ”ති.

ඉදානි සඬ්ඛෙපතො වුත්තමෙවත්ථං විවරිතුං “සද්ධාපරිග්ගහිතං හී”තිආදි
වුත්තං. තත්ථ සද්ධාපරිග්ගහිතන්ති එවං සුභාවිතං වසීභාවජ්ජත්තං චිත්තං එකංසෙන
අභිඤ්ඤාසව්ඡිකරණියානං ධම්මානං අභිඤ්ඤාසව්ඡිකිරියාය සංවත්තතීති එවං
පවත්තාය සද්ධාය පරිග්ගහිතං යථාවුත්තසද්ධාබලෙන උපත්ථම්භිතං.
අස්සද්ධියෙනාති තජ්ජපටිපක්ඛෙන අස්සද්ධියෙන හෙතුනා. න ඉඤ්ජතීති න වලති න
කම්පති, අඤ්ඤදත්ථු උපරිවිසෙසාවහභාවෙනෙව තිට්ඨති.
වීරියපරිග්ගහිතන්තිආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයං පන
විසෙසො – වීරියපරිග්ගහිතන්ති වසීභාවාපාදනපරිදමනසාධනෙන වීරියෙන
උපත්ථම්භිතං. සතිපරිග්ගහිතන්ති යථාවුත්ත භාවනාබහුලීකාරෙ අසම්මොසාදිකාය
කුසලානඤ්ච ධම්මානං ගතියො සමන්වෙසමානාය සතියා උපත්ථම්භිතං.
සමාධිපරිග්ගහිතන්ති තත්ථෙව අවික්ඛෙපසාධනෙන සමාධානෙන උපත්ථම්භිතං.
පඤ්ඤාපරිග්ගහිතන්ති තස්සා එව භාවනාය උපකාරානුපකාරධම්මානං
පජානනලක්ඛණාය පඤ්ඤාය උපත්ථම්භිතං. ඔභාසගතන්ති ඤාණොභාසසහගතං.
ඔභාසභූතෙන හි යථාවුත්තසමාධානසංවද්ධිතෙන ඤාණෙන සංකිලෙසපක්ඛං
යාථාවතො පස්සන්තො තතො උත්රාසන්තො ඔත්තජ්ජන්තො තං අභිභවති, න තෙන
අභිභුයාති. තෙනාහ “කිලෙසන්ධකාරෙන න ඉඤ්ජතී”ති. එතෙන
ඤාණපරිග්ගහිතං හිරොත්තජ්ජබලං දස්සෙති. අට්ඨංචගසමන්තාගතන්ති
චතුත්ථජ්ඣානසමාධිනා සමාහිතතා පරිසුද්ධතා පරියොදානතා අනඬගණතා
විගතුපක්කිලෙසතා මුදුභාවො කම්මනියතා ආනෙඤ්ජප්පත්තියා ධීතතාති ඉමෙහි
අට්ඨහි අඬගෙහි සමන්තාගතං. අථ වා සමාහිතස්ස චිත්තස්ස ඉමානි අඬගානීති
“සමාහිතෙ”ති ඉමං අඬගභාවෙන අග්ගහෙත්වා ධීතිආනෙඤ්ජප්පත්තියො විසුං
ගහෙත්වා යථාවුත්තෙහි අට්ඨහි අඬගෙහි සමන්තාගතන්ති අත්ථො දට්ඨබ්බො.
අභිනීභාරක්ඛමන්ති ඉද්ධිවිධාදිඅත්ථං අභිනීභාරක්ඛමං තදභිමුඛකරණයොග්ගං.
තෙනාහ “අභිඤ්ඤාසව්ඡිකරණියානං ධම්මානං අභිඤ්ඤාසව්ඡිකිරියායා”ති.

කාමං නීවරණානි වික්ඛම්භෙත්වා එව පයමජ්ඣානසමධිගමො,
චිත්තකාදිවුපසමා එව ව දුතියජ්ඣානාදිසමධිගමො, තථාපි න තථා තෙ තෙහි
දුර්භූතා, අපෙතා වා යථා චතුත්ථජ්ඣානතො, තස්මා වෙනසො
මලීනභාවසඬ්ඛොහඋප්පිලාභාවකරෙහි නීවරණාදීහි සුට්ඨු විමුත්තියා තස්ස
පරිසුද්ධිපරියොදානතා ව වුත්තාති ආහ “නීවරණ...පෙ.... පරියොදානෙ”ති.
ඤානපටිලාභපච්චනීකානන්ති එත්ථ ආවරියධම්මපාලත්ථෙරෙන
“ඤානපටිලාභපච්චයාන”න්ති පායං ගහෙත්වා “ඤානපටිලාභපච්චනීකාන”න්ති
අයං පායො පටික්ඛිත්තො. වුත්තඤ්ඤි තෙන –

“කුමාරපටිලාභපච්චයානන්ති කුමාරපටිලාභගෙනුකානං කුමාරපටිලාභං නිස්සාය උප්පජ්ජනකානං. පාපකානන්ති ලාමකානං. ඉච්ඡාවචරානන්ති ඉච්ඡාය අවචරානං ඉච්ඡාවසෙන ඔතිණ්ණානං ‘අහො වත මමෙව සත්ථා පටිපුච්ඡන්ති භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙය්‍යා’ තිආදිනායප්පවත්තානං මානමායාසායෙය්‍යාදිනං. අභිජ්ඣාදිනන්ති ආදි-සද්දෙනපි තෙසංයෙව සඬගහො. අභිජ්ඣා චෙත්ථ පයමජ්ඣානෙන අවික්ඛම්භනෙය්‍යා මානාදයො ව තදෙකට්ඨා දට්ඨබ්බා කුමාරපටිලාභපච්චයානන්ති අනුවත්තමානන්තා. වික්ඛම්භනෙය්‍යා පන නිවරණග්ගහණෙන ගහිතා. කථං පන පයමජ්ඣානෙන අවික්ඛම්භනෙය්‍යා ඉධ විගච්ඡන්ති? ‘සබ්බෙ කුසලා ධම්මා සබ්බාකුසලානං පටිපක්ඛා’ති සල්ලෙඛපටිපත්තිවසෙන එවං චුත්තං කුමාරස්ස අපරාමට්ඨභාවදස්සනතො. යෙ පනෙත්ථ ‘ඉච්ඡාවචරානං අභිජ්ඣාදින’න්ති ඉමෙහි පදෙහි කොපඅප්පච්චයකාමරාගඛ්‍යාපාදාදයො ගහිතාති අධිප්පායෙන ‘කුමාරපටිලාභපච්චයාන’න්ති පායං පටික්ඛිපිත්ථා ‘කුමාරපටිලාභපච්චනීකාන’න්ති පායොති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං තථා පායස්සෙව අභාවතො, කුමාරපටිලාභපච්චනීකා ව නිවරණා චෙව තදෙකට්ඨා ව, තෙසං දුරීභාවං වත්ථා පුන තෙසංයෙව අභාවවිගමවොදනාය අයුජ්ජමානන්තා. නනු ව අනඬගණසුත්තවත්ථසුත්තෙසු අයමත්ථො ලබ්භති ඔළාරිකානංයෙව පාපධම්මානං තත්ථ අධිප්පෙතත්තාති. සච්චමෙනං, ඉධ පන අධිගතවතුත්ථජ්ඣානස්ස වසෙන චුත්තත්තා සුබ්බමායෙව තෙ ගහිතා, අඬගණුපක්කිලෙසතාසාමඤ්ඤෙන පනෙත්ථ සුත්තානං අපදිසනං. තථා හි ‘සුත්තානුසාරෙන’ති චුත්තං, න පන සුත්තවසෙනා”ති.

අවස්සඤ්චෙතමෙවං සම්පටිච්ඡිතබ්බං අධිගතජ්ඣානානම්පි කෙසඤ්චි ඉච්ඡාවචරානං පවත්තිසබ්භාවතොති. තෙනෙව ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන “කුමාරපටිලාභපච්චයාන”න්ති පායං ගහෙත්ථා “කුමාරපටිලාභපච්චනීකාන”න්ති අයං පායො පටික්ඛිත්තො. මහාගණ්ඨිපදෙ විසුද්ධිමග්ගස්ස සීහලගණ්ඨිපදෙපි ව “කුමාරපටිලාභපච්චයාන”න්ති ඉමස්සෙව පායස්ස අත්ථො චුත්තො, තස්මා අයමෙව පායො ගහෙතබ්බො, අත්ථොපි චෙත්ථ යථාචුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. තෙන “ඉච්ඡාවචරානන්ති ඉච්ඡාය අවචරානං ඉච්ඡාවසෙන ඔතිණ්ණානං පවත්තානං නානප්පකාරානං කොපඅප්පච්චයානන්ති අත්ථො”ති අයම්පි පායො අයුත්තොයෙවාති ගහෙතබ්බං, තතොයෙව ව විසුද්ධිමග්ගෙ අයං පායො සබ්බෙන සබ්බං න දස්සිතොති.

ඉද්ධිපාදකභාවුපගමනෙනාති ඉද්ධියා පාදකභාවස්ස පදට්ඨානභාවස්ස උපගමනෙන. භාවනාපාරිපූරියාති ඉතො පරං කත්තබ්බස්ස අභාවවසෙන අභිනිභාරක්ඛම්භාවනාය පරිපුණ්ණත්තා. පණිතභාවුපගමනෙනාති තතො එව පධානභාවං නීතතාය උත්තමට්ඨෙන අතිත්තිකරට්ඨෙන ව පණිතභාවස්ස උපගමනෙන. උභයඤ්චෙතං භාවනාය ධීතියා කාරණවචනං, පරිපුණ්ණාය භාවනාය පණිතභාවප්පත්තියා ධීතෙති. ආනෙඤ්ජප්පත්තෙති ඉදං ධීතියා විසෙසනං. තෙනාහ “යථා ආනෙඤ්ජප්පත්තං හොති, එවං ධීතෙ”ති. ඉමස්මිං පක්ඛෙ “ධීතෙ

ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ” ති උභයමෙකං අඩ්ඨං, “සමාහිතෙ” ති පන ඉදම්පි එකමඩ්ඨං. තෙනෙවස්ස පට්ඨවිකප්පතො විසෙසං සන්ධායාහ “එවම්පි අට්ඨකිගසමන්තාගත” ති.

පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, තස්ස වා අනුස්සරණං පුබ්බෙනිවාසානුස්සති තං නිස්සයාදිපච්චයභූතං පටිච්ච උප්පජ්ජනතො. පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිමිති යං ඤාණං තදත්ථායාති සඬබ්බෙපෙන චුත්තමත්ථං විවරන්තො පුබ්බෙනිවාසං තාව දස්සෙත්වා තත්ථ සතිඤාණාති දස්සෙතුං “පුබ්බෙනිවාසො” ති ආදිමාහ. තත්ථ “පුබ්බෙ” ති ඉදං පදං “එකම්පි ජාති” ති ආදිවචනතො අතිතභවවිසයං ඉධාධිප්පෙතන්ති ආහ “අතීතජාතීසු” ති. නිවාසසද්දො කම්මසාධනො, ඛන්ධවිනිමුත්තො ච නිවසිතධම්මො නත්ථිති ආහ “නිචුත්ථක්ඛන්ධා” ති. නිචුත්ථතා චෙත්ථ සන්තානෙ පචත්තතා, තථාභූතා ච තෙ අනු අනු භූතා ජාතා පචත්තා, තත්ථ උප්පජ්ජිත්වා විගතා ච භොන්තිති ආහ “නිචුත්ථාති අප්ඤ්ඤාචුත්ථා අනුභූතා අත්තතො සන්තානෙ උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධා” ති. එවං සසන්තතිපරියාපන්තධම්මවසෙන නිවාසසද්දස්ස අත්ථං වත්වා ඉදාති අවිසෙසෙන වත්තුං “නිචුත්ථධම්මා වා නිචුත්ථා” ති වත්වා තං විවරිතුං “ගොචරනිවාසෙනා” ති ආදි චුත්තං. ගොචරභූතාපි හි ගොචරාසෙවනාය ආසෙවිතා ආරම්මණකරණවසෙන අනුභූතා නිචුත්ථා නාම භොන්ති. තෙ පන දුට්ඨා සපරිච්ඤ්ඤාණගොචරතායාති උභයෙපි තෙ දස්සෙතුං “අත්තතො” ති ආදි චුත්තං. තත්ථ “අත්තතො විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාතා” ති වත්වා “පරිච්ඡින්නා” ති වචනං යෙ තෙ ගොචරනිවාසෙන නිචුත්ථධම්මා, න තෙ කෙවලං විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාතමත්තා, අථ ඛො යථා පුබ්බෙ නාමගොත්තවණ්ණලිඬගාහාරාදීහි විසෙසෙහි පරිච්ඡෙදකාරිකාය පඤ්ඤාය පරිච්ඡිජ්ජ ගිහිතා, තථෙවෙනං ඤාණං පරිච්ඡිජ්ජ ගණ්හාතීති ඉමස්ස අත්ථස්ස දීපනත්ථං චුත්තං. පරිච්ඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතාපි වා නිචුත්ථාති සම්ඛන්ධො. න කෙවලං අත්තතොව විඤ්ඤාණෙන, අථ ඛො පරෙසං විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාතාපිති අත්ථො. ඉධාපි “පරිච්ඡින්නා” ති පදං ආනෙත්වා සම්ඛන්ධිතඛිඛං, පරෙසම්පි වා විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාතා පරිච්ඡින්නාති. තස්ස ච ගහණෙ පයොජනං චුත්තනයෙනෙව වත්තඛිඛං.

තෙ ච ඛො යස්මා අතීතාසු එව ජාතීසු අඤ්ඤෙහි විඤ්ඤාතා පරිච්ඡින්නා, තෙ ච පරිනිබ්බූතාපි භොන්ති, යෙහි තෙ විඤ්ඤාතා, තෙසං තදා වත්තමානසන්තානානුසාරෙන තෙසම්පි අතීතෙ පචත්ති විඤ්ඤායතීති සිඛාප්පත්තං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණස්ස විසයභූතං පුබ්බෙනිවාසං දස්සෙතුං “ඡින්නවටුමකානුස්සරණාදීසු” ති චුත්තං. ඡින්නවටුමකා සම්මාසම්බුද්ධා, තෙසං අනුස්සරණං ඡින්නවටුමකානුස්සරණං. “ආදිසද්දෙන පච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානුස්සරණාති ගය්හන්ති” ති කෙවි වදන්ති. ඡින්නවටුමකා පන සබ්බෙව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බූතා ඡින්නසංසාරමග්ගත්තා, තෙසං අනුස්සරණං නාම තෙසං පටිපත්තියා අනුස්සරණං. සා පන පටිපත්ති සඬබ්බෙපතො ඡළාරම්මණග්ගහණලක්ඛණාති තාති ඉධ පරිච්ඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතග්ගහණෙන ගිහිතාති. තස්මා පුරිමාසු ජාතීසු අත්තතො

විඤ්ඤාණෙන අවිඤ්ඤාතානං පරිනිබ්බුතානං සබ්බෙසම්පි
 බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං අනුස්සරණං ඡින්නවට්ටමකානුස්සරණන්ති වෙදිතබ්බං.
 ආදි-සද්දෙන පනෙන්ථ පුරිමාසු ජාතීසු අත්තනො විඤ්ඤාණෙන අවිඤ්ඤාතානං
 අපරිනිබ්බුතානම්පි වත්තමානක්ඛන්ධපටිපාටියා අගන්ත්වා සිභොක්කන්තිකවසෙන
 අනුස්සරණං ගහිතං, ඉමෙ පන යථාචුත්තඡින්නවට්ටමකානුස්සරණාදයො
 බුද්ධානංයෙව ලබහන්ති. න හි අතීතෙ බුද්ධා භගවන්තො එවං විපස්සිංසු, එවං
 මග්ගං භාවෙසුං, එලතිබ්බානානි සච්ඡාකංසු, එවං වෙනෙයො විනෙසුන්ති එත්ථ
 සබ්බථා අඤ්ඤෙසං ඤාණස්ස ගති අත්ථිති. යෙ පන පුරිමාසු ජාතීසු අත්තනොව
 විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාතා, තෙ පරිනිබ්බුතෙපි ඛන්ධපට්ඨන්තා සාවකා
 අනුස්සරන්තියෙව. යාය සතියා පුබ්බෙතිවාසං අනුස්සරති, සා
 පුබ්බෙතිවාසානුස්සතීති ආනෙන්වා සම්බන්ධිතබ්බං. අභිනිහරිත්ති චිත්තං
 ඤානාරම්මණතො අපනෙන්වා පුබ්බෙතිවාසාහිමුඛං පෙසෙසිං,
 පුබ්බෙතිවාසනින්තං පුබ්බෙතිවාසපොණං පුබ්බෙතිවාසපබ්භාරං අකාසින්ති
 අත්ථො.

පාළිය “අභිනින්නාමෙසි”න්ති උත්තමපුරිසප්පයොගත්තා “සො”ති එත්ථ
 අභංසද්දො ආනෙන්වා චුච්චමානො තදත්ථො පාකටො හොතීති “සො අහ”න්ති
 චුත්තං. අනෙකවිධන්ති නානාභවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තවාසාදිවසෙන
 බහුවිධං. පකාරෙහීති නාමගොත්තාදිආකාරෙහි සද්ධිං. සභයොගෙ වෙනං
 කරණවචනං. පවත්තිතන්ති දෙසනාවසෙන පවත්තිතං. තෙනාහ
 “සංවණ්ණිත”න්ති, විත්ථාරිතන්ති අත්ථො. නිවාසන්ති
 අන්තොගධභෙදසාමඤ්ඤවචනමෙතන්ති තෙ භෙදෙ ඛ්‍යාපනිච්ඡාවසෙන
 සඬගභෙත්වා දස්සෙන්තො “තත්ථ තත්ථ නිචුත්ථසත්තාන”න්ති ආහ. අනුගන්ත්වා
 අනුගන්ත්වාති ඤාණගතියා අනුගන්ත්වා අනුගන්ත්වා. අනුදෙවාති අනු එව, ද-
 කාරො පදසන්ධිවසෙන ආගතො. “අභිනින්නාමෙසි”න්ති වත්වා “අනුස්සරාමි”ති
 චුත්තත්තා චිත්තස්ස අභිනිහාරසමන්තරභාවසරණං අනුසද්දො දීපෙතීති ආහ
 “චිත්තෙ අභිනින්නාමිතමත්තෙ එව සරාමිති දස්සෙතී”ති. පරිකම්මං වත්තබ්බං
 සියාති “පුබ්බෙතිවාසං අනුස්සරිතුකාමෙන ආදිකම්මිකෙන හික්ඛුනා පච්ඡාහත්තං
 පිණ්ඩපාතපටික්කන්තෙන රහොගතෙන පටිසල්ලිතෙන පටිපාටියා වත්තාරි
 ඤානානි සමාපජ්ජිත්වා අභිඤ්ඤාපාදකවතුත්ථස්සානතො චුට්ඨාය සබ්බපච්ඡිමා
 නිසජ්ජා ආවජ්ජිතබ්බා”ති එවමාදිනා පුබ්බෙතිවාසඤාණස්ස පරිකම්මමතුතං
 පුබ්බකරණං වත්තබ්බං භවෙය්‍ය.

ආරද්ධප්පකාරදස්සනත්ථෙති අනුස්සරිතුං ආරද්ධස්ස පුබ්බෙතිවාසස්ස
 පභෙදදස්සනත්ථෙ. එකම්පි ජාතින්ති එකම්පි භවං. සො හි එකකම්මතිබ්බත්තො
 ආදානනික්ඛෙපපරිච්ඡින්නො අන්තොගධමමප්පභෙදො ඛන්ධප්පබන්ධො ඉධ
 “ජාතී”ති අධිප්පෙතො ජායතීති ජාතීති කත්වා. තෙනාහ “එකම්පි...පෙ....
 ඛන්ධසත්තාන”න්ති. පරිභායමානොති ධියමානො විනස්සමානො. කප්පොති
 අසඬබ්බෙය්‍යකප්පො. සො පන අත්ථතො කාලො, තදා
 පවත්තමානසඬබ්බාරවසෙනස්ස පරිභානි වෙදිතබ්බා. වඩ්ඪමානො විචට්ටකප්පොති

එත්ථාපි එසෙව නයො. යො පන “කාලං බෙපෙති, කාලො සසති භූතානි,
සබ්බානෙව සහත්තනා”ති (ජා. 1.2.190) ආදියු කාලස්සපි ඛයො වුවිච්ඡි, සො ඉධ
නාධිප්පෙතො අනිට්ඨප්පසඞ්ගතො. සංවට්ටනං විනස්සනං සංවට්ටො, සංවට්ටනො
උද්ධං තථායායි සංවට්ටට්ඨායි. තම්මුලකත්තාති තංපුබ්බකත්තා. විවට්ටනං
නිබ්බත්තනං, වඩ්ඪනං වා විවට්ටො.

තෙජෙන සංවට්ටො තෙජොසංවට්ටො. සංවට්ටසීමාති සංවට්ටනමරියාදා.
සංවට්ටතීති විනස්සති. සදාති සබ්බකාලං, තීසුපි සංවට්ටකාලෙසුති අත්ථො. එකං
බුද්ධක්ඛේත්තන්ති ඉධ යං සන්ධාය වුත්තං, තං නියමේත්වා දස්සෙතුං
“බුද්ධක්ඛේත්තං නාම තිව්ධ”න්තිආදි වුත්තං. යත්තකෙ යානෙ තථාගතස්ස
පටිසන්ධිඤාණාදිඤාණානුභාවො පුඤ්ඤඵලසමුත්තේතො සරසෙනෙව පරිජම්භති,
තං සබ්බමිපි බුද්ධඞ්කුරස්ස නිබ්බත්තනක්ඛේත්තං නාමාති ආහ “ජාතික්ඛේත්තං
දසසහස්සවක්කවාළපරියන්ත”න්ති. ආනුභාවො පවත්තතීති ඉධ ඉද්ධිමා
වෙනොවසිප්පත්තො ආණාක්ඛේත්තපරියාපන්තෙ යත්ථ කත්ථවි වක්කවාළෙ
යත්වා අත්තනො අත්ථාය පරිත්තං කත්වා තත්ථෙව අඤ්ඤං වක්කවාළං ගතොපි
කතපරිත්තො එව භොතීති කත්වා වුත්තං. අථ වා තත්ථ එකස්මිං වක්කවාළෙ යත්වා
සබ්බසත්තානං අත්ථාය පරිත්තෙ කතෙ ආණාක්ඛේත්තෙ සබ්බසත්තානං
අභිසම්භුණාත්ථෙව පරිත්තානුභාවො තත්ථ දෙවතාහි පරිත්තානං
සම්පට්ච්ඡිතබ්බතොති වුත්තං “ආනුභාවො පවත්තතී”ති. යං යාවතා වා පන
ආකඞ්ඛෙය්‍යාති වුත්තන්ති යං විසයක්ඛේත්තං සන්ධාය එකස්මිංයෙව බණ්ණෙ සරෙන
අභිවිඤ්ඤාපනං අත්තනො රූපදස්සනඤ්ඤං පටිජානන්තෙන භගවතා “යාවතා වා
පන ආකඞ්ඛෙය්‍යා”ති වුත්තං. යත්ථාති යස්මිං පදෙසෙ අනන්තාපරිමාණෙ
විසයක්ඛේත්තෙ. යං යං ආකඞ්ඛති, තං තං අනුස්සරතීති
ආකඞ්ඛමත්තපටිබද්ධවුත්තිතාය බුද්ධඤාණස්ස යං යං අනුස්සරිතුං ඉච්ඡති, තං තං
අනුස්සරති. එකං ආණාක්ඛේත්තං විනස්සතීති ඉමිනා තිරියතො
සංවට්ටමානපරිච්ඡේදො වුත්තො. සණ්ඨහන්තන්ති විවට්ටමානං ජායමානං. තස්ස
විනායො ව සණ්ඨහනඤ්ඤං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තන්ති අම්භෙහිපි හෙට්ඨා
“ලොකවිදු”ති ඉමස්ස අත්ථසංවණ්ණනාධිකාරෙ පසඞ්ගතො වුත්තත්තා ඉධ න
වුවිච්ඡි.

එවං පසඞ්ගෙන සංවට්ටාදිකෙ පකාසෙත්වා ඉදානි යථාධිගතං තෙසං
අනුස්සරණාකාරං දස්සෙතුං “යෙ පනෙතෙ සංවට්ටවිවට්ටා වුත්තා”තිආදිමාහ.
තත්ථ එතෙසුති නිද්ධාරණෙ භූමිමං සංවට්ටවිවට්ටකප්පසමුදායතො අනෙකෙසං
සංවට්ටකප්පාදීනං නිද්ධාරියමානත්තා. අමුමිහි සංවට්ටකප්පෙති එත්ථ වා-සද්දො
ලුත්තනිද්දිට්ඨො දට්ඨබ්බො. තෙන ව අනියමත්ථෙව ඉතරාසං අසඞ්ඛෙය්‍යානම්පි
සඞ්ගහො සිද්ධොති. අථ වා අමුමිහි සංවට්ටකප්පෙති ඉදං සංවට්ටකප්පස්ස ආදිතො
පාළියං ගහිතත්තා වුත්තං. තත්ථාපි හි ඉමස්ස කතිපයකාලං භවාදියු සංසරණං
උපලබ්භතීති. සංවට්ටකප්පෙ වා වත්තමානෙ යෙසු භවාදියු ඉමස්ස උපපත්ති
අභොසි, තංදස්සනමෙන දට්ඨබ්බං. භවෙ වානිආදියු කාමාදිභවෙ වා
අණ්ඩජාදියොනියා වා දෙවාදිගතියා වා

නානත්තකායනානත්තසඤ්ඤිආදිවිඤ්ඤාණට්ඨිතියා වා සත්තාවාසෙ වා
 ඛත්තියාදිසත්තනිකායෙ වා. යස්මා ඉදං භගවතො වසෙන
 පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤ්ඤාණං ආගතං, තස්මා තස්සෙව නාමාදිවසෙන අත්ථං
 යොජෙත්වා දස්සෙත්තො ආහ “එවංනාමොති වෙස්සන්තරො වා ජොතිපාලො
 වා”තිආදි. සාලිමංසොදනාහාරො වාති ගිහිකාලං සන්ධාය වුත්තං.
 පවත්තඵලභොජනො වාති තාපසාදිකාලං සන්ධාය. පවත්තඵලභොජනොති
 සයම්පතිතඵලාහාරො. සාමිසනිරාමිසාදිප්පභෙදානන්ති එත්ථ සාමිසා
 ගෙහස්සිතසොමනස්සාදයො, නිරාමිසා නෙක්ඛම්මස්සිතසොමනස්සාදයො. ආදි-
 සද්දෙන විවෙකජසමාධිපසුඛාදීනං සඬගහො.

හෙට්ඨා සාමඤ්ඤතො වුත්තමෙවත්ථං විහජිත්වා දස්සෙතුකාමො “අථ
 වා”තිආදිමාහ. තත්ථ අමුත්‍රාසින්නි සාමඤ්ඤනිද්දෙසොයං, ඛ්‍යාපනිවිජාලොපො වා,
 අමුත්‍ර අමුත්‍ර ආසින්නි වුත්තං හොති. අනුපුබ්බෙන ආරොහන්තස්ස යාවදිවිජකං
 අනුස්සරණන්ති එත්ථ ආරොහන්තස්සාති පටිලොමතො ඤාණෙන පුබ්බෙනිවාසං
 ආරොහන්තස්ස. පටිතිවත්තන්තස්සාති පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරණවසෙන
 යාවදිවිජකං ගන්ත්වා පච්චාගච්ජන්තස්ස. පච්චවෙක්ඛණන්ති
 අනුස්සරිතානුස්සරිතස්ස පච්චවෙක්ඛණං. තස්මාති වුත්තස්සෙවත්ථස්ස
 කාරණභාවෙන පච්චාමසනං, පටිතිවත්තන්තස්ස පච්චවෙක්ඛණභාවතොති වුත්තං
 හොති. ඉධුපපත්තියාති ඉධ වරිමභවෙ උපපත්තියා. අනන්තරන්ති
 අනිතානන්තරමාහ. අමුත්‍රාති අමුකස්මිං භවෙති අත්ථො. උදපාදින්නි උජ්ජජ්ජිං. තාහි
 දෙවතාහිති තුසිතදෙවතාහි. එකගොත්තොති තුසිතගොත්තෙන එකගොත්තො.
 මහාබොධිසත්තානං සත්තානස්ස පරියොසානාවත්ථායං දෙවලොකුපපත්තිජනකං
 නාම අකුසලෙන කම්මුනා අනුපද්දුතමෙව හොතීති අධිප්පායෙන “දුක්ඛං පන
 සඬබාරදුක්ඛමත්තමෙවා”ති වුත්තං. මහාපුඤ්ඤානම්පි පන දෙවපුත්තානං
 පුබ්බනිමිත්තුජ්ජත්තිකාලාදීසු අනිට්ඨාරම්මණසමායොගො හොතියෙවාති “කදාචි
 දුක්ඛදුක්ඛස්සපි සම්භවො නත්ථි”ති න සක්කා වත්තුං, ධම්මානං
 උජ්ජාදනිරොධසඬබාරදුක්ඛන්ති වෙදිතබ්බං. සත්තපඤ්ඤාස...පෙ.... පරියන්තොති
 ඉදං මනුස්සවස්සගණනාවසෙන වුත්තං. තත්ථ දෙවානං වස්සගණනාය පන
 චතුසහස්සමෙව.

ඉතීති වුත්තත්ථනිදස්සනමෙතං, තඤ්ච බො යථාරහතො, න යථානුපුබ්බතොති
 දස්සෙත්තො “නාමගොත්තවසෙනා”තිආදිමාහ. උද්දිසියතීති දිස්වාච
 අවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා “අයං කො නාමො”ති පුච්ඡිතෙ “තිස්සො ගොතමො”ති
 නාමගොත්තෙන උද්දිසියති. වණ්ණාදීහිති වණ්ණාභාරවෙදයිතායුපරිච්ඡෙදෙහි.
 සාමොතිති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා. තෙන
 එවමාදිඑවංපකාරනානත්තතොති දස්සිතං හොති. නාමගොත්තං උද්දෙසොති
 උද්දිසියති සත්තො එතෙනාති උද්දෙසො නාමගොත්තං. ඉතරෙ ආකාරාති
 ආකාරීයති දිස්වාච සත්තො විඤ්ඤායති එතෙහිති ඉතරෙ වණ්ණාදෙයො ආකාරා.
 “නො ව බො අවිසෙසෙනා”ති සඬබෙපතො වුත්තමෙවත්ථං විත්ථාරෙන
 දස්සෙත්තො ආහ “තිත්ථියා හි”තිආදි. තත්ථ තිත්ථියාති අඤ්ඤතිත්ථියා. තෙ පන

කම්මවාදිනො කිරියවාදිනො තාපසාදයො. යස්මා තිත්ථියානං බ්‍රහ්මජාලාදීසු
 චත්තාලියාය එව සංවට්ටිවට්ටානං අනුස්සරණං ආගතං, තස්මා “න තතො
 පර”න්ති චත්වා තත්ථ කාරණං වදන්තො “දුබ්බලපඤ්ඤත්තා”ති ආදිමාහ. තෙන
 විපස්සනාභියොගො පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණස්ස විසෙසකාරණන්ති දස්සෙති.
 තතොයෙව ච බලවපඤ්ඤත්තා යපෙත්වා අග්ගසාවකමහාසාවකෙ ඉතරෙ
 පකතිසාවකා කප්පසතම්පි කප්පසහස්සම්පි අනුස්සරන්තියෙවාති දට්ඨබ්බං.
 තෙනෙව චුත්තං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.402) “පකතිසාවකා කප්පසතම්පි
 කප්පසහස්සම්පි අනුස්සරන්තියෙව බලවපඤ්ඤත්තා”ති. එත්තකො හි තෙසං
 අභිනිහාරොති කප්පානං සතසහස්සම්පි තදධිකං එකං ද්වෙ ව අසඬ්ඛොයායානීති
 කාලවසෙන එවංපරිමාණො යථාක්කමං තෙසං

මහාසාවක අග්ගසාවක පච්චෙක බුද්ධානං පුඤ්ඤඤාණාභිනිහාරො,
 සාවක පච්චෙක බොධිපාරමිතා සිද්ධා. යදි බොධිසම්භාරසම්භරණකාලපරිච්ඡින්නො
 තෙසං තෙසං අරියානං අභිඤ්ඤාඤාණවිභවො, එවං සන්නෙ බුද්ධානම්පිස්ස
 පරිච්ඡෙදතා ආපන්නාති ආහ “බුද්ධානං පන පරිච්ඡෙදො නත්ථි”ති. “යාවතකං
 ඤෙයාං, තාවතකං ඤාණං”න්ති (පටි. ම. 3.5) වචනතො සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණස්ස
 විය බුද්ධානං අභිඤ්ඤාඤාණානම්පි සවිසයෙ පරිච්ඡෙදො නාම නත්ථිති තත්ථ යං
 යං ඤාතුං ඉච්ඡන්ති, තං තං ජානන්ති එව. අථ වා සතිපි කාලපරිච්ඡෙද
 කාරණුපායකොසල්ලපරිග්ගහාදිනා සාතිසයත්තා මහාබොධිසම්භාරානං
 පඤ්ඤාපාරමිතාය පවත්ති ආනුභාවස්ස පරිච්ඡෙදො නාම නත්ථි, කුතො
 තංතිබ්බත්තානං අභිඤ්ඤාඤාණානන්ති ආහ “බුද්ධානං පන පරිච්ඡෙදො
 නත්ථි”ති. අතීතෙ “එත්තකානං කප්පානං අසඬ්ඛොයායානී”ති එවං
 කාලපරිච්ඡෙදො නත්ථි අනාගතෙ අනාගතංසඤාණස්ස විය. තෙනාහ “යාව
 ඉච්ඡන්ති තාව සරන්ති”ති.

එවං පඤ්චන්තං ජනානං පුබ්බෙනිවාසානුස්සරණං කාලවිභාගතො දස්සෙත්වා
 ඉදානි ආරම්මණග්ගණවසෙනස්ස පවත්තිවිසෙසං දස්සෙන්නො “තිත්ථියා
 වා”ති ආදිමාහ. බන්ධපටිපාටිමෙව සරන්තිති එත්ථ බන්ධපටිපාටි බන්ධානං
 අනුක්කමො, සා ව බො චුතිතො පටිඨාය උප්පටිපාටිවසෙන. කෙච් පනෙත්ථ
 “ඉරියාපට්ඨපටිපාටි බන්ධපටිපාටි”ති වදන්ති. චුත්තමෙවත්ථං බ්‍යතිරෙකතො
 විභාවෙන්තො ආහ “පටිපාටිං මුඤ්චිත්වා”ති ආදි. තත්ථ චුතිපටිසන්ධිවසෙනාති
 අත්තතො පරස්ස වා තස්මිං තස්මිං අත්තභාවෙ චුතිං දිස්වා අත්තරා කිඤ්චි
 අනාමසිත්වා පටිසන්ධියා එව ගහණවසෙන. යථා පන අන්ධා යට්ඨිං අමුඤ්චිත්වා
 ගච්ඡන්ති, එවං තෙ බන්ධපටිපාටිං අමුඤ්චිත්වාච සරන්තිති ආහ “තෙසඤ්චි
 අන්ධානං විය ඉච්ඡිතප්පදෙසොක්කමනං නත්ථි”ති. සාවකාති පකතිසාවකාපි
 මහාසාවකාපි අග්ගසාවකාපි සාමඤ්ඤතො චුත්තා. පකතිසාවකාපි හි
 බන්ධපටිපාටියාපි අනුස්සරන්ති, චුතිපටිසන්ධිවසෙනපි සඬ්ඛමන්ති
 බලවපඤ්ඤත්තා, තථා අසීතිමහාසාවකා. ද්වින්තං පන අග්ගසාවකානං
 බන්ධපටිපාටිකිච්චං නත්ථි. එකස්ස අත්තභාවස්ස චුතිං දිස්වා පටිසන්ධිං පස්සන්ති,
 පුන අපරස්ස චුතිං දිස්වා පටිසන්ධිත්ති එවං චුතිපටිසන්ධිවසෙනපි සඬ්ඛමන්තා
 ගච්ඡන්ති. යථා නාම සරදසමයෙ ධීතමජ්ඣන්තිකවෙලායං චතුරතනිකෙ ගෙහෙ

වක්බ්‍රමනො පුරිසස්ස රූපගතං සුපාකට්‍මෙව හොතීති ලොකසිද්ධමෙනං. සියා පන තස්ස සුබ්‍රමතරතිරොක්‍රට්‍ටාදිහෙදස්ස රූපගතස්ස අගොවරතා, න ත්වෙව බුද්ධානං ඤාතුං ඉච්ඡිතස්ස ඤෙය්‍යස්ස අගොවරතා, අථ ඛො තං ඤාණාලොකෙන ඔභාසිතං හත්ථතලෙ ආමලකං විය සුපාකට්‍මං සුවිභූතමෙව හොති, තථා ඤෙය්‍යාවරණස්ස සුප්පභිනත්තාති ආහ “බුද්ධා පනා”තිආදි.

තත්ථ සීහොක්කන්තවසෙනාති සීහගතිපතතවසෙන. යං යං යානං ආකච්චන්තීති යස්මිං කප්පෙ යස්මිං හවෙ යං යං යානං ජානිතුං ඉච්ඡන්ති. තං සබ්බං සරන්තියෙවාති ඤාතුං ඉච්ඡිතං තං සබ්බං සරන්තියෙව, න න සරන්ති. බුද්ධානඤ්ඤි නෙව ඛන්ධපටිපාටිකිච්චං, න ච චුතිපටිසන්ධිවසෙන සඬකමනකිච්චං අත්ථී. තෙසඤ්ඤි අනෙකාසු කප්පකොට්ඨු හෙට්ඨා වා උපරි වා යං යං යානං ඉච්ඡන්ති, තං තං පාකට්‍මෙව හොති. තස්මා යථා පෙය්‍යාලපාළිං පඨන්තා “පඨමං ඤානං...පෙ.... පඤ්චමං ඤානං”න්තිආදිපරියොසානමෙව ගණ්හන්තා සඬබ්භිත්වා සප්ඤායන්ති, න අනුපදං, එවං අනෙකාපි කප්පකොට්ඨො පෙය්‍යාලපාළිං විය සඬබ්භිත්වා යං යං ඉච්ඡන්ති, තත්ථ තත්ථෙව ඤාණෙන ඔක්කමන්තා සීහොක්කන්තවසෙන ගච්ඡන්ති. එවං ගච්ඡන්තානඤ්ඤි තෙසං ඤාණං යථා නාම කතවාලවෙධිපරිවයස්ස සරහඬගසදිසස්ස ධනුග්ගහස්ස බිත්තො සරො අන්තරන්තරා රුක්ඛලතාදීසු අසප්පමානො ලක්ඛෙයෙව පතති න සප්පති න විරප්පති, එවං අන්තරන්තරාසු ජානීසු න සප්පති න විරප්පති, අසප්පමානං අවිරප්පමානං ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානංයෙව ගණ්හාති.

අතීතහවෙ ඛන්ධා තප්පට්ඨිද්ධනාමගොත්තාති ච සබ්බං පුබ්බෙතිවාසන්ත්වෙව සඬගහිතාතීති ආහ “කිං වීදිතං කරොති? පුබ්බෙතිවාස”න්ති. මොහො පටිච්ඡාදකට්ඨෙයන තමො විය තමොති ආහ “ස්වෙව මොහො”තිආදි. ඔභාසකරණට්ඨෙයනාති කාතබ්බතො කරණං, ඔභාසොව කරණං ඔභාසකරණං, අත්තනො පච්චෙයෙහි ඔභාසභාවෙන නිබ්බත්තෙතබ්බට්ඨෙයනාති අත්ථො. සෙසං පසංසාවචනන්ති පටිපක්ඛවිධමනපචත්තිවිසෙසානං බොධනතො චුත්තං. අවිජ්ජා විහතාති එතෙන විජානනට්ඨෙයන විජ්ජාති අයම්පි අත්ථො දීපිතොති දට්ඨබ්බං. කස්මා? යස්මා විජ්ජා උප්පන්නාති එතෙන විජ්ජාපටිපක්ඛා අවිජ්ජා, පටිපක්ඛතා වස්සා පහාතබ්බභාවෙන විජ්ජාය ච පහායකභාවෙනාති දස්සෙති. එස නයො ඉතරස්මිම්පි පද්ද්වයෙති ඉමිනා තමො විහතො විනට්ඨො. කස්මා? යස්මා ආලොකො උප්පන්නොති ඉමමත්ථං අතිදිසති. කිලෙසානං ආතාපනපරිතාපනට්ඨෙයන විරියං ආතාපොති ආහ “වීරියාතාපෙන ආතාපිතො”ති, වීරියවතොති අත්ථො. පෙසිතවිත්තස්සාති යථාධිප්පෙතත්ථසිද්ධිං. පතිවිස්සට්ඨවිත්තස්ස. යථා අප්පමත්තස්ස ආතාපිතො පහිතත්තස්ස විහරතොති අඤ්ඤස්සපි කස්සපි මාදිසස්සාති අධිප්පායො. පධානානුයොගස්සාති සම්මප්පධානමනුයුත්තස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්තා චුත්තනයත්තා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පුබ්බෙතිවාසකථා නිට්ඨිතා.

දිබ්බවක්ඛුඤාණකථා

13. චුතියාති වචනෙ. උපපාතෙති උපපජ්ජනෙ. සමීපත්ථෙ වෙනං භූමිමචචනං, චුතික්ඛණසාමන්තා උපපත්තික්ඛණසාමන්තා වාති චුත්තං හොති. තථා හි වක්ඛති “යෙ පන ආසන්නචුතිකා” තිආදි. යෙන ඤාණෙනාති යෙන දිබ්බවක්ඛුඤාණෙන. දිබ්බවක්ඛුඤාණෙනෙව හි සත්තානං චුති ව උපපත්ති ව ඤායති. පරිකම්මං වත්තබ්බං සියාති “දිබ්බවක්ඛුඤාණං උප්පාදෙතුකාමෙන ආදිකම්මිකෙන කුලපුත්තෙන කසිණාරම්මණං අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සබ්බාකාරෙන අභිනිභාරක්ඛමං කත්වා තෙජොකසිණං ඔදාතකසිණං ආලොකකසිණන්ති ඉමෙසු තිසු කසිණෙසු අඤ්ඤතරං ආසන්නං කාතබ්බං, උපචාරජ්ඣානගොචරං කත්වා වඩ්ඨෙත්වා යපෙතබ්බ” තිආදිනා දිබ්බවක්ඛුඤාණස්ස පරිකම්මං වත්තබ්බං භවෙය්‍ය.

සො අහන්ති සො කතචිත්තාභිනිභාරො අහං. දිබ්බසදිසත්තාති දිවි භවන්ති දිබ්බං, දෙව්‍යානං පසාදවක්ඛු, තෙන දිබ්බෙන වක්ඛුනා සදිසත්තාති අත්ථො. දිබ්බසදිසත්තාති ව භිත්තපමාදස්සනං දෙවතානං දිබ්බවක්ඛුතොපි ඉමස්ස මහානුභාවත්තා. ඉදානි තං දිබ්බසදිසත්තං විභාවෙතුං “දෙවතානඤ්ඡි” තිආදි චුත්තං. තත්ථ සුචරිතකම්මනිබ්බත්තන්ති සද්ධාබහුලතාවිසුද්ධදිට්ඨිතාආනිසංසදස්සාවිතාදිසම්පත්තියා සුට්ඨු චරිතත්තා සුචරිතෙන දෙවුපපත්තිජනකෙන පුඤ්ඤකම්මෙන නිබ්බත්තං. පිත්තසෙම්භරුහිරාදීහීති ආදි-සද්දෙන වාතරොගාදීනං සඬගහො. අපලිබුද්ධන්ති අනුපද්දුතං. පිත්තාදීහි අනුපද්දුතත්තා කම්මස්ස ව උළාරතාය උපක්කිලෙසවිමුත්ති වෙදිතබ්බා. උපක්කිලෙසදොසරහිතඤ්ඡි කම්මං තිණාදිදොසරහිතං විය සස්සං උළාරඵලං අනුපක්කිලිට්ඨං හොති. කාරණුපවාරෙන වස්ස ඵලං තථා වොහරියති යථා “සුක්කං සුක්කවිපාක” තිති. දුරෙපිති පි-සද්දෙන සුබ්බමස්සපි ආරම්මණස්ස සම්පට්ඨිජනසමත්ථතං සඬගණ්හාති. පසාදවක්ඛුති චතුත්තං මහාභූතානං පසාදලක්ඛණං වක්ඛු. වීරියභාවනාබලනිබ්බත්තන්ති වීරියාරම්භවසෙනෙව ඉජ්ඣනතො සබ්බාපි කුසලභාවනා වීරියභාවනා, පධානසඬබාරසමන්තාගතා වා ඉද්ධිපාදභාවනා විසෙසතො වීරියභාවනා, තස්සා ආනුභාවෙන නිබ්බත්තං වීරියභාවනාබලනිබ්බත්තං. ඤාණමයං වක්ඛු ඤාණවක්ඛු. තාදිසමෙවාති උපක්කිලෙසවිමුත්තතාය දුරෙපි සුබ්බමස්සපි ආරම්මණස්ස සම්පට්ඨිජනසමත්ථතාය ව තංසදිසමෙව.

දිබ්බවිහාරවසෙන පටිලද්ධත්තාති දිබ්බවිහාරසඬබාතානං චතුත්තං ඤානානං වසෙන පටිලද්ධත්තා. ඉමිනා කාරණවසෙනස්ස දිබ්බභාවමාහ. දිබ්බවිහාරසන්තිස්සිතත්තාති අට්ඨංඬගසමන්තාගමෙන උක්කංසගතං පාදකජ්ඣානසඬබාතං දිබ්බවිහාරං සන්තිස්සාය පවත්තත්තා, දිබ්බවිහාරපරියාපන්නං වා අත්තනා සම්පයුත්තං රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං නිස්සාය පච්චයභූතං සන්තිස්සිතත්තාති ඵවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ආලොකපරිග්ගහෙන මහාජුතිකත්තාපි දිබ්බන්ති කසිණාලොකානුග්ගහෙන

පත්තබ්බන්තා සයං ඤාණාලොකඵරණභාවෙන ච මහාජුතිකභාවතොපි දිබ්බන්ති අත්ථො. මහාජුතිකම්පි හි දිබ්බන්ති චූචති “දිබ්බමිදං බ්‍යම්භ”න්තිආදීසු. මහාගතිකත්තාති මහනියගමනත්තා, විම්භයනියප්පචත්තිකත්තාති අත්ථො. විම්භයනියා හිස්ස පචත්ති තිරොකුට්ටාදිගතරූපදස්සනතො. තං සබ්බන්ති “හෙට්ඨා චුත්තං අත්ථපඤ්චකමපෙක්ඛිත්වා චුත්ත”න්ති වදන්ති. කෙච් පන “ජුතිගතිඅත්ථෙසුපි සද්දවිදු දිවුසද්දං ඉච්ඡන්තිති මහාජුතිකත්තා මහාගතිකත්තාති ඉදමෙව ද්වයං සන්ධාය චුත්තං, තස්මා ‘සද්දසත්ථානුසාරෙන වෙදිතබ්බ’න්ති ඉදං දිබ්බති ජොතයතීති දිබ්බං, දිබ්බති ගච්ඡති අසජ්ජමානං පචත්තතීති දිබ්බන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං චුත්ත”න්ති වදන්ති. ආචරියධම්මපාලත්ථෙරො පන –

“දිබ්බචක්ඛුලාභාය යොගිතො පරිකම්මකරණං තප්පට්ඨපක්ඛාහිභවස්ස අත්ථතො තස්ස විජයිවිජා නාම හොති, දිබ්බචක්ඛුලාහී ච ඉද්ධිමා දෙවතානං චචනගහණක්ඛමනධම්මදානවසෙන මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරාදයො විය දානග්ගහණලක්ඛණෙ වොහාරෙ ච පචත්තෙය්‍යාති ඵලං. විහාරවිජයිවිජාවොහාරජුතිගතිසඬ්ඛාතානං අත්ථානං වසෙන ඉමස්ස අභිඤ්ඤාඤාණස්ස දිබ්බචක්ඛුභාවසිද්ධිතො සද්දවිදු ච තෙසු ඵල අත්ථෙසු දිවුසද්දං ඉච්ඡන්තිති ‘තං සබ්බං සද්දසත්ථානුසාරෙන වෙදිතබ්බ’න්ති චුත්ත”න්ති –

ආහ.

දස්සනට්ඨෙතාති රූපදස්සනභාවෙන. චක්ඛුනා හි සත්තා රූපං පස්සන්ති. යථා මංසචක්ඛු විඤ්ඤාණාධිට්ඨිතං සමවිසමං ආචික්ඛන්තං විය පචත්තති, න තථා ඉදං. ඉදං පන සයමෙව තතො සාතිසයං චක්ඛුකිච්චකාරීති ආහ “චක්ඛුකිච්චකරණෙන චක්ඛුමිචාතිපි චක්ඛු”ති. දිට්ඨිවිසුද්ධිහෙතුත්තාති සඬ්ඛෙපතො චුත්තමත්ථං විචරිතුං “යො හී”තිආදි චුත්තං. උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්භාතීති පරතො උප්පත්තියා අදස්සනතො “ඵත්ථෙව වායං සත්තො උච්ඡන්තො, ඵවමිතරෙපි”ති උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්භාති. නවසත්තපාතුභාවදිට්ඨිං ගණ්භාතීති ක්කානලාහී අධිච්චසමුප්පන්තිකො විය ගණ්භාති. යථා හි සො අසඤ්ඤසත්තා චචිත්වා ඉධුපපන්තො පබ්බජිතො සමානො අභිඤ්ඤාලාහී හුත්වා පුබ්බෙතිවාසං අනුස්සරන්තො ඉධුපපත්තිමෙව දිස්වා තතො පරං අසඤ්ඤභවෙ උප්පත්තිං අනුස්සරිතුමසක්කොන්තො “අහං අධිච්චසමුප්පන්තො පුබ්බෙ නාහොසිං, සොමහි ඵතරහි අහුත්වා සත්තතාය පරිණතො, සෙසාපි සත්තා තාදිසායෙවා”ති අභිනවසත්තපාතුභාවදිට්ඨිං ගණ්භාති, ඵලමයම්පි උපපාතමත්තමෙව දිස්වා චුතිං අපස්සන්තො නවසත්තපාතුභාවදිට්ඨිං ගණ්භාති.

ඉදානි අඤ්ඤාපි විසුද්ධිකාරණං දස්සෙන්නො ආහ “ඵකාදසඋපක්කිලෙසවිරහතො වා”තිආදි. යථාහාති උපක්කිලෙසසුත්තෙ ආගතපාළිං නිදස්සෙති. තත්ථ හි අනුරුද්ධො නන්දියො කම්මිලොති ඉමෙ තයො කුලපුත්තෙ ආමන්තෙත්වා ධම්මං දස්සෙන්නෙන “අනුරුද්ධා තුම්භෙ කිං ඉමෙහි න

ආලුළිස්සන්ති, අහම්පි ඉමෙහි උපාදාය එකාදසහි උපක්කිලෙසෙහි
ආලුළිතපුබ්බො”ති දස්සෙතුං -

“අහම්පි සුදං අනුරුද්ධා පුබ්බෙව සම්බොධා අනභිසම්බුද්ධො
බොධිසත්තොව සමානො ඔභාසඤ්චෙව සඤ්ජානාමි දස්සනඤ්ච රූපානං,
සො බො පන මෙ ඔභාසො න චිරස්සෙව අන්තරධායති දස්සනඤ්ච රූපානං.
තස්ස මය්හං අනුරුද්ධා එතදහොසි ‘කො නු බො හෙතු, කො පච්චයො, යෙන
මෙ ඔභාසො අන්තරධායති දස්සනඤ්ච රූපාන’න්ති. තස්ස මය්හං අනුරුද්ධා
එතදහොසි ‘විච්චිච්ඡා බො මෙ උදපාදි, විච්චිච්ඡාධිකරණඤ්ච මෙ සමාධි වචි,
සමාධිමිහි වුතෙ ඔභාසො අන්තරධායති දස්සනඤ්ච රූපානං, සොහං තථා
කරිස්සාමි, යථා මෙ පුන න විච්චිච්ඡා උප්පජ්ජිස්සති’ති.

“සො බො අහං අනුරුද්ධා අප්පමත්තො ආතාපී පහිතත්තො විහරන්තො
ඔභාසඤ්චෙව සඤ්ජානාමි දස්සනඤ්ච රූපානං, සො බො පන මෙ ඔභාසො න
චිරස්සෙව අන්තරධායති දස්සනඤ්ච රූපානං. තස්ස මය්හං අනුරුද්ධා
එතදහොසි ‘කො නු බො හෙතු, කො පච්චයො, යෙන මෙ ඔභාසො
අන්තරධායති දස්සනඤ්ච රූපාන’න්ති. තස්ස මය්හං අනුරුද්ධා එතදහොසි
‘අමනසිකාරො බො මෙ උදපාදි, අමනසිකාරාධිකරණඤ්ච පන මෙ සමාධි
වචි, සමාධිමිහි වුතෙ ඔභාසො අන්තරධායති දස්සනඤ්ච රූපානං, සොහං තථා
කරිස්සාමි, යථා මෙ පුන න විච්චිච්ඡා උප්පජ්ජිස්සති න අමනසිකාරො’”ති -

ආදිනා (ම. නි. 3.241) දෙසනං ආරභිත්වා ඉදං වුත්තං “සො බො අහං අනුරුද්ධා
විච්චිච්ඡා චිත්තස්ස උපක්කිලෙසොති ඉති විදිත්වා”ති ආදි.

තත්ථ (ම. නි. අට්ඨ. 3.241) විච්චිච්ඡාති මභාසත්තස්ස ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා
දිබ්බවක්ඛුනා නානාවිධාති රූපාති පස්සන්තස්ස “ඉදං නු බො කි”න්ති උප්පන්නා
විච්චිච්ඡා. මනසිකාරවසෙන පන මෙ රූපාති උපට්ඨතිංසු, රූපාති පස්සන්තො
විච්චිච්ඡා උප්පජ්ජති, තස්මා ඉදාති කිඤ්චි න මනසි කරිස්සාමිති තුණ්හි භවති, තං
තුණ්හිභාවජ්ජත්තිං සන්ධායාහ “අමනසිකාරො”ති. ටීනමිද්ධන්ති කිඤ්චි
අමනසිකරොන්තස්ස උප්පන්නං ටීනමිද්ධං. තථාභූතස්ස හි
සච්ඡ්චාරිකමනසිකාරස්ස අභාවතො ටීනමිද්ධං උප්පජ්ජති. ඡම්භිතත්තන්ති
ටීනමිද්ධං විනොදෙත්වා යථාරද්ධමනසිකාරවසෙන හිමවන්තාහිමුඛං ආලොකං
වඩ්ඪෙත්වා දානවරක්ඛසඅපගරාදයො පස්සන්තස්ස උප්පන්නං ඡම්භිතත්තං.
උප්පිලන්ති “මයා දිට්ඨංගයං පකතියා වක්ඛුච්ඤ්ඤාණෙන ඔලොකියමානං න
පස්සති, අදිට්ඨෙ පරිකප්පිතසද්ධියෙ කිංනාම භය”න්ති භයස්ස විනොදනවසෙන
චිත්තෙන්තස්ස අත්තනො පච්චචෙක්ඛණාකොසල්ලං නිස්සාය උප්පන්නං
උප්පිලාචිතත්තං. දුට්ඨුල්ලන්ති කායාලසියං. “මයා ටීනමිද්ධං ඡම්භිතත්තානං
වූපසමනත්ථං ගාල්හං වීරියං පග්ගහිතං, තෙන මෙ උප්පිලසඬ්ඛානා
චිත්තසමාධිදුසිතා ගෙහස්සිතා බලවහිති උප්පන්නා”ති වීරියං සිථිලං කරොන්තස්ස
හි කායදුට්ඨුල්ලං කායදරථො කායාලසියං උදපාදි.

අව්‍යාජද්විවිද්‍යන්ති “මම වීරියං සිලීලං කරොතො දුට්ඨල්ලං උප්පන්න”න්ති
 පුන වීරියං පග්ගණ්හතො උප්පන්නං අව්‍යාජද්විවිද්‍යං. අනිලීනවීරියන්ති “මම වීරියං
 පග්ගණ්හතො එවං ජාත”න්ති පුන වීරියං සිලීලයතො උප්පන්නං අනිලීනවීරියං.
 අභිජප්පාති දෙවලොකාභිමුඛං ආලොකං වඩ්ඨෙත්වා දෙවසඬ්ඝං පස්සතො
 උප්පන්නා තණ්හා. “එවං මෙ හොතු”ති හි අභිනිවිසනවසෙන ජප්පතීති අභිජප්පා,
 තණ්හා. නානත්තසඤ්ඤාති “මය්හං එකජාතිකං රූපං මනසිකරොන්තස්ස අභිජප්පා
 උප්පන්නා, නානාවිධං රූපං මනසිකාරං කරිස්සාමි”ති කාලෙන දෙවලොකාභිමුඛං
 කාලෙන මනුස්සලොකාභිමුඛං වඩ්ඨෙත්වා නානාවිධානි රූපානි මනසිකරොතො
 උප්පන්නා නානත්තසඤ්ඤා, නානත්තෙ නානාසභාවෙ සඤ්ඤාති නානත්තසඤ්ඤා.
 අනිනිජ්ඣායිතත්තන්ති “මය්හං නානාවිධානි රූපානි මනසිකරොන්තස්ස
 නානත්තසඤ්ඤා උද්පාදි, ඉට්ඨං වා අනිට්ඨං වා එකජාතිකමෙව රූපං මනසි
 කරිස්සාමි”ති තථා මනසිකරොතො උප්පන්නං රූපානං අනිනිජ්ඣායිතත්තං, අනිවිය
 උත්තරි කත්වා නිජ්ඣානං පෙක්ඛනං අනිනිජ්ඣායිතත්තං. ඔභාසන්ති
 පරිකම්මසමුට්ඨිතං ඔභාසං. න ච රූපානි පස්සාමිති
 පරිකම්මොභාසමනසිකාරජපසුතතාය දිබ්බවක්ඛුනා රූපානි න පස්සාමි. රූපානි හි
 බො පස්සාමිති තෙන පරිකම්මොභාසෙන එරිත්වා යීතට්ඨානෙ දිබ්බවක්ඛුනො
 විසයභූතානි රූපගතානි පස්සාමි.

එවමාදීති ආදි-සද්දෙන -

“කෙවලම්පි රත්තිං කෙවලම්පි දිවං කෙවලම්පි රත්තින්දිවං තස්ස මය්හං
 අනුරුද්ධා එතදහොසි ‘කො නු බො හෙතු, කො පච්චයො, ය්වාහං ඔභාසඤ්ඤි
 බො සඤ්ජානාමි, න ච රූපානි පස්සාමි, රූපානි බො පස්සාමි, න ච ඔභාසං
 සඤ්ජානාමි කෙවලම්පි රත්තිං කෙවලම්පි දිවං කෙවලම්පි රත්තින්දිව’න්ති.
 තස්ස මය්හං අනුරුද්ධා එතදහොසි ‘යස්මිඤ්ඤි බො අහං සමයෙ රූපනිමිත්තං
 අමනසිකරිත්වා ඔභාසනිමිත්තං මනසි කරොමි. ඔභාසඤ්ඤි බො තස්මිං
 සමයෙ සඤ්ජානාමි, න ච රූපානි පස්සාමි. යස්මිං පනාහං සමයෙ
 ඔභාසනිමිත්තං අමනසිකරිත්වා රූපනිමිත්තං මනසි කරොමි. රූපානි හි බො
 තස්මිං සමයෙ පස්සාමි, න ච ඔභාසං සඤ්ජානාමි කෙවලම්පි රත්තිං
 කෙවලම්පි දිවං කෙවලම්පි රත්තින්දිව’න්ති (ම. නි. 3.243) -

එවමාදිපාළිං සඬ්ගණ්හාති.

මනුස්සානං ඉදන්ති මානුසකං, මනුස්සානං ගොවරභූතං රූපාරම්මණං.
 තදඤ්ඤස්ස පන දිබ්බතිරොකුට්ටසුමාදිහෙදස්ස රූපස්ස දස්සනතො
 අතික්කන්තමානුසකං. එවරූපං තඤ්ච මනුස්සපචාරං අතික්කන්තං නාම හොතීති
 ආහ “මනුස්සපචාරං අතික්කමිත්වා රූපදස්සනෙනා”ති. තත්ථ මනුස්සපචාරන්ති
 මනුස්සෙහි උපවර්තබ්බට්ඨානං, පකතියා වක්ඛුද්වාරෙන ගහෙතබ්බං විසයන්ති
 අධිජපායො. එවං විසයමුඛෙන දස්සෙත්වා ඉදානි විසයිමුඛෙන දස්සෙතුං “මානුසකං
 වා”තිආදි වුත්තං. තත්ථාපි මංසවක්ඛාතික්කමො තස්ස කිව්වාතික්කමෙනෙව

දට්ටබ්බො. දිබ්බෙන චක්ඛුනාති දිබ්බචක්ඛුඤාණෙනපි දට්ටුං න සක්කා ඛණස්ස අතිඉත්තරතාය අතිසුබ්බමතාය කෙසඤ්චි රූපස්ස, අපිච දිබ්බචක්ඛුස්ස පච්චුප්පන්තං රූපාරම්මණං, තඤ්ච පුරෙජාතපච්චයභූතං, න ච ආවජ්ජනපරිකම්මෙහි විනා මහග්ගතස්ස පවත්ති අත්ථි, නාපි උප්පජ්ජමානමෙව රූපං ආරම්මණපච්චයො භවිතුං සක්කොති, හිජ්ජමානං වා, තස්මා චුතුපපාතක්ඛණෙ රූපං දිබ්බචක්ඛුනා දට්ටුං න සක්කාති සුචුත්තමෙතං.

යදි දිබ්බචක්ඛුඤාණං රූපාරම්මණමෙව, අථ කස්මා “සත්තෙ පස්සාමි” ති චුත්තන්ති? යෙභූයොන සත්තසන්තානගතරූපදස්සනතො එවං චුත්තං. සත්තගහණස්ස වා කාරණභාවතො වොහාරවසෙන චුත්තන්තිපි වදන්ති. තෙ වචමානාති අධිජ්ජෙතාති සම්බන්ධො. එවරූපෙති න චුතුපපාතක්ඛණසමඬ්භිතොති අධිජ්ජායො. මොහුපනිස්සයං නාම කම්මං නිහිනං නිහිනඵලං භොතිති ආහ “මොහනිස්සන්දයුත්තත්තා” ති. මොහුපනිස්සයනා ච කුසලකම්මස්ස පුබ්බභාගෙ මොහජ්ජවත්තිඛුලතාය වෙදිතබ්බා. තාය පන මොහජ්ජවත්තියා සංකිලිට්ඨං කුසලකම්මං නිහිනමෙව ජාතිආදිං නිජ්ජාදෙතිති නිහිනජාතිආදයො මොහස්ස නිස්සන්දඵලානිති ආහ “භීනානං ජාතිකුලභොගාදීන” තිතිආදි. භීළිතෙති ගරහිතෙ. ඔහීළිතෙති විසෙසතො ගරහිතෙ. උඤ්ඤාතෙති ලාමකභාවෙන ඤාතෙ. අවඤ්ඤාතෙති විසෙසතො ලාමකභාවෙන විදිතෙ. අමොහනිස්සන්දයුත්තත්තාති එත්ථ අමොහො සම්පයුත්තවසෙන පුබ්බභාගවසෙන ච පවත්තො කට්ඨො, තෙන ච තිහෙතුකපට්ඨසන්ධිකෙ දස්සෙති. තබ්බිපරිතෙති තස්ස භීළිතාදිභාවස්ස විපරිතෙ, අහීළිතෙ අනොහීළිතෙ අනුඤ්ඤාතෙ අනවඤ්ඤාතෙ චිත්තිකතෙති අත්ථො.

සුවණ්ණෙති සුන්දරවණ්ණෙ. දුබ්බණ්ණෙති අසුන්දරවණ්ණෙ. සා පනායං සුවණ්ණදුබ්බණ්ණනා යථාක්කමං කම්මස්ස අදොසදොසුපනිස්සයනාය භොතිති ආහ “අදොසනිස්සන්දයුත්තත්තා” තිආදි. අදොසුපනිස්සයනා ච කම්මස්ස මෙත්තාදීහි පරිභාවිතසන්තානජ්ජවත්තියා වෙදිතබ්බා. අහිරූපෙ විරූපෙති ඉදං සණ්ඨානවසෙන චුත්තං. සණ්ඨානවචනොපි හි වණ්ණසද්දො භොති “මහන්තං හත්ථිවණ්ණං අහිනිමිතිත්වා” තිආදීසු (සං. නි. 1.138) විය. පයමං චුත්තො පන අත්ථො වණ්ණවසෙනෙව චුත්තො. සුන්දරං ගතිං ගතා සුගතාති ආහ “සුගතිගතෙ” ති, සුගතිං උපපන්නෙති අත්ථො. අලොහජ්ඣාසයා සත්තා වදඤ්ඤා විගතමච්ඡෙරා අලොභුපනිස්සයෙන කම්මුනා සුගතා සමිද්ධා භොන්තිති ආහ “අලොහනිස්සන්දයුත්තත්තා වා අඬ්ඨෙ මහද්ධතෙ” ති. දුක්ඛං ගතිං ගතා දුග්ගතාති ආහ “දුග්ගතිගතෙ” ති. ලොහජ්ඣාසයා සත්තා ලුද්ධා මච්ඡරිතො ලොභුපනිස්සයෙන කම්මුනා දුග්ගතා දුරූපා භොන්තිති ආහ “ලොහනිස්සන්දයුත්තත්තා වා දලිද්දෙ අප්පන්නපාතෙ” ති. උපචිතන්ති ඵලාවහභාවෙන කතං. යථා කතඤ්චි කම්මං ඵලදානසමත්ථං භොති, තථා කතං උපචිතං. වචමානෙතිආදීහි දිබ්බචක්ඛුකිච්චං චුත්තන්ති විසයමුඛෙන විසයිඛ්‍යාපාරමාහ. පූරිමෙහීති “දිබ්බෙන චක්ඛුනා” තිආදීති පදානි සන්ධාය චුත්තං. ආදීහීති එත්ථ ව-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො, තස්මා “දිබ්බෙන...පෙ.... පස්සාමි” ති ඉමෙහි “වචමානෙ” තිආදීහි ව දිබ්බචක්ඛුකිච්චං චුත්තන්ති අත්ථො. ඉමිනා පන

පදෙනාති “යථාකම්මුපගෙ සත්තෙ පජානාමී” ති ඉමිනා වාකොන. පජ්ජති ඤායති අත්ථො ඉමිනාති හි පදං වාකායං.

මහත්තං දුක්ඛමනුභවමානෙන ඵත්ථ දිබ්බවක්ඛුඤාණෙන රූපං දිස්වා තෙසං දුක්ඛානුභවනං කාමාවචරචිත්තෙනෙව ජානාතීති වෙදිතබ්බං. සොති තෙරයිකසත්තෙ පච්චක්ඛතො දිස්වා ධීතො දිබ්බවක්ඛුඤාණලාභී. එවං මනසි කරොතීති තෙසං තෙරයිකානං නිරයසංවත්තනියස්ස කම්මස්ස ඤාතුකාමතාවසෙන පාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය පරිකම්මවසෙන මනසි කරොති. කිං නු බොතිආදි මනසිකාරවිධිදස්සනං. එවං පන පරිකම්මං කත්වා පාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨිතස්ස තං කම්මං ආරම්මණං කත්වා ආවජ්ජනං උප්පජ්ජති, තස්මිං නිරුද්ධෙ වත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි ජවන්ති. යෙසං පුරිමානි තීණි වත්තාරි වා පරිකම්මඋපවාරානුලොමගොත්‍රභුනාමකානි කාමාවචරානි, චතුත්ථං පඤ්චමං වා අප්පනාවිත්තං රූපාවචරං චතුත්ථජ්ඣානිකං, තත්ථ යං තෙන අප්පනාවිත්තෙන සද්ධිං උප්පන්නං ඤාණං, තං යථාකම්මුපගඤාණන්ති වෙදිතබ්බං. “විසුං පරිකම්මං නත්ථී” ති ඉදං පන දිබ්බවක්ඛුඤාණෙන විනා යථාකම්මුපගඤාණස්ස විසුං පරිකම්මං නත්ථීති අධිප්පායෙන වුත්තං. එවඤ්චෙන ඉච්ඡිතබ්බං, අඤ්ඤථා යථාකම්මුපගඤාණස්ස මහග්ගතභාවො එව න සියා. දෙවානං දස්සනෙපි එසෙව නයො. තෙරයිකදෙවග්ගභණ්ඩෙත්ථ නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං. ආකඨ්ඨමානො හි දිබ්බවක්ඛුලාභී අඤ්ඤගතිකෙසුපි එවං පටිපජ්ජතියෙව. තථා හි වක්ඛති “අපායග්ගභණෙන තිරච්ඡානායොනිං දීපෙතී” තිආදි, “සුගතිග්ගභණෙන මනුස්සගතිපි සඬගය්හතී” ති ව. තං නිරයසංවත්තනියකම්මං ආරම්මණමෙතස්සාති තංකම්මාරම්මණං. ථාරුසකවනාදීසුති ආදි-සද්දෙන විත්තලතාවනාදීනං සඬගහො.

යථා විමස්සාති යථා ව ඉමස්ස යථාකම්මුපගඤාණස්ස විසුං පරිකම්මං නත්ථී, එවං අනාගතංසඤාණස්සපීති විසුං පරිකම්මාභාවඤ්ච නිදස්සෙති. තත්ථ කාරණමාහ “දිබ්බවක්ඛුපාදකානෙව හි ඉමානී” ති. තත්‍රායමධිප්පායො – යථා දිබ්බවක්ඛුලාභී නිරයාදිඅභිමුඛං ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා තෙරයිකාදිකෙ සත්තෙ දිස්වා තෙහි පුබ්බෙ ආයුහිතං නිරයසංවත්තනියාදිකං කම්මං තාදිසෙන සමාදානෙන තජ්ජෙන ව මනසිකාරෙන පරික්ඛතෙ චිත්තෙ යාථාවතො ජානාති, එවං යස්ස යස්ස සත්තස්ස සමනන්තරං අනාගතං අත්තභාවං ඤාතුකාමො, තං තං ඔදිස්ස ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා තෙන තෙන අතීතෙ ඵතරහි වා ආයුහිතං තස්ස නිබ්බත්තකං කම්මං යථාකම්මුපගඤාණෙන දිස්වා තෙන තෙන නිබ්බත්තෙතබ්බං අනාගතං අත්තභාවං ඤාතුකාමො තාදිසෙන සමාදානෙන තජ්ජෙන ව මනසිකාරෙන පරික්ඛතෙ චිත්තෙ යාථාවතො ජානාති. එස නයො තතො පරෙසුපි අත්තභාවෙසු. එතං අනාගතංසඤාණං නාම. යස්මා එතං ද්වයං දිබ්බවක්ඛුඤාණෙ සති එව සිජ්ඣති, නාසති. තෙන වුත්තං “ඉමානි දිබ්බවක්ඛුනා සහෙව ඉජ්ඣන්ති” ති.

කායෙන දුච්චරිතං, කායතො වා උප්පන්නං දුච්චරිතන්ති කායෙන දුට්ඨු වරිතං, කායතො වා උප්පන්නං කිලෙසපුතිකත්තා දුට්ඨු වරිතං කායදුච්චරිතන්ති එවං යථාක්කමං යොජෙතබ්බං. කායොති වෙන්ථ වොපනකායො අධිප්පෙතො.

කායවිඤ්ඤත්තිවසෙන පවත්නං අකුසලං කායකම්මං කායදුච්චරිතං. යස්මිං සන්තානෙ කම්මං කතුපවිතං, අසති ආහාරුපච්ඡේදෙ විපාකාරහසභාවස්ස අවිගච්ඡනතො සො තෙන සහිතොයෙවාති වත්තබ්බොති ආහ “සමන්තාගතාති සමච්ඡිභූතා”ති. අනත්ථකාමා හුත්වාති එතෙන මාතෘපිතරො විය පුත්තානං, ආචරියුපජ්ඣායා විය ව නිස්සිතකානං අත්ථකාමා හුත්වා ගරහකා උපවාදකා න භොන්තිති දස්සෙති. ගුණපරිධංසනෙනාති විජ්ජමානානං ගුණානං විද්ධංසනෙන, විනාසනෙනාති අත්ථො. නනු ව අන්තිමවත්ථුනාපි උපවාදො ගුණපරිධංසනමෙවාති? සච්චමෙතං, ගුණාති පනෙත්ථ ඤානාදිවිසෙසා උත්තරිමනුස්සධම්මා අධිප්පෙතාති සීලපරිධංසනං විසුං ගහිතං. තෙනාහ “නත්ථි ඉමෙසං සමණධම්මො”තිආදි. සමණධම්මොති ව සීලසංයමං සන්ධාය වදති. ජානං වාති යං උපවදති, තස්ස අරියභාවං ජානන්තො වා. අජානං වාති අජානන්තො වා. ජානනාජානනඤ්චෙත්ථ අප්පමාණං, අරියභාවො එව පමාණං. තෙනාහ “උභයථාපි අරියුපවාදොව භොති”ති. “අරියොති පන අජානතො අදුට්ඨචිත්තස්සෙව තත්ථ අරියගුණභාවං පච්චෙදෙන්තස්ස ගුණපරිධංසනං න භොතිති තස්ස අරියුපවාදො නත්ථි”ති වදන්ති. භාරියං කම්මන්ති ආනන්තරියසදිසත්තා භාරියං කම්මං, සතෙකිච්ඡං පන භොති බමාපනෙන, න ආනන්තරියං විය අතෙකිච්ඡං.

තස්ස ව ආවිභාවත්ථන්ති භාරියාදිසභාවස්ස පකාසනත්ථං. තං ජිගුච්ඡීති තං ථෙරං, තං වා කිරියං ජිගුච්ඡී. අතිවිජානොති අතිවිය බුදාහිභූතො. මහල්ලකොති සමණානං සාරුප්පමසාරුප්පං, ලොකසමුදාවාරමත්තං වා න ජානාතීති අධිප්පායෙන චුත්තත්තා ගුණපරිධංසනෙන ගරහතීති වෙදිතබ්බං. අම්භාකං ලජ්ජිතබ්බකං අකාසීති “සමණෙන නාම එවං කත”න්ති චුත්තෙ මයං සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කොමාති අධිප්පායො. ජානන්තො එව ථෙරො “අත්ථි තෙ ආවුසො ඉමස්මිං සාසනෙ පතිට්ඨා”ති පුච්ඡී. ඉතරොපි සච්චාහිසමයො සාසනෙ පතිට්ඨාති ආහ “සොතාපන්නො අහ”න්ති. ථෙරො තං කරුණායමානො “බිණ්ණසචො තයා උපවදිතො”ති අත්තානං ආවි අකාසි. තෙනස්ස තං පාකතිකං අභොසීති තෙන අස්ස තං කම්මං මග්ගාවරණං නාභොසීති අධිප්පායො. පුබ්බෙව පන සොතාපන්නත්තා අපායගාමීනං සුප්පහිනභාවතො සග්ගාවරණමස්ස කාතුමසමත්ථමෙව තං කම්මං. අත්තනා වුඨ්ඨතරො භොතීති එත්ථ “උක්කුට්ඨකං නිසීදිත්වා බමාපෙතබ්බො”ති විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තං. සොතාපන්නසකදාගාමීනො දොසෙනපි නක්ඛමන්ති, සෙසඅරියා වා තස්ස අත්ථකාමා හුත්වා ආයතීං සංවරණත්ථාය න බමාපෙය්‍යුන්ති ආහ “සචෙ සො නක්ඛමති”ති. අත්තනා වුඨ්ඨතරො භොති, ඨිතකෙනෙවාති එත්ථාපි “උක්කුට්ඨකං නිසීදිත්වා”ති විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.411) චුත්තං. එවඤ්ඤි තත්ථ චුත්තං –

“සචෙ දිසාපක්කන්තො භොති, සයං වා ගන්ත්වා සද්ධිවිහාරිකෙ වා පෙසෙත්වා බමාපෙතබ්බො. සචෙ නාපි ගන්තුං, න පෙසෙතුං සක්කා භොති, යෙ තස්මිං විහාරෙ හික්ඛු වසන්ති, තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා සචෙ නවකතරො භොන්ති, උක්කුට්ඨකං නිසීදිත්වා, සචෙ වුඨ්ඨතරා, වුඨ්ඨෙසු චුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිත්වා ‘අහං, හන්තෙ, අසුකං නාම ආයස්මත්තං ඉදඤ්චිදඤ්ච අවචං,

බමතු මෙ සො ආයස්මා'ති වත්වා බමාපෙනබ්බං. සම්මුඛා අබමන්තෙපි එතදෙව කාතබ්බ'න්ති.

ඉදං පන පරමපි තත්ථ (විසුද්ධි. 2.411) චුත්තං –

“සචෙ එකචාරිකහික්ඛු හොති, නෙවස්ස වසනට්ඨානං, න ගතට්ඨානං පඤ්ඤායති, එකස්ස පණ්ඩිතස්ස හික්ඛුනො සන්තිකං ගන්ත්වා ‘අහං, හන්තෙ, අසුකං නාම ආයස්මන්තං ඉදඤ්චිදඤ්ච අවචං, තං මෙ අනුස්සරතො අනුස්සරතො විජ්ජට්ඨාසාරො හොති, කිං කරොමී’ති වත්තබ්බං. සො චක්ඛති ‘තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථ, ටෙරො තුම්හාකං බමති, චිත්තං වූපසමෙථා’ති. තෙනපි අරියස්ස ගතදිසාහිමුඛෙන අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ‘බමතු’ති වත්තබ්බ'න්ති.

පරිනිබ්බුතමඤ්චට්ඨානන්ති පූජාකරණට්ඨානං සන්ධායාහ. පාකතිකමෙව හොතීති එවං කතෙ අත්තනො චිත්තං පසීදතීති තං කම්මං සග්ගාවරණං මග්ගාවරණඤ්ච න හොතීති අධිජ්ජායොති කෙච්චි වදන්ති. වරියාපිටකෙ මාතඨගචරිතසංවණ්ණනායං (චරියා. අට්ඨ. 2.64) –

“පාරමිතාපරිභාවනසමිද්ධාහි නානාසමාපත්තිවිහාරපරිපූරිතාහි සීලදිට්ඨිසම්පදාහි සුසංඛිතසන්තානෙ මහාකරුණාධිවාසෙ මහාසත්තෙ අරියුපවාදකම්මඅභිසපසංඛිතානං ඵරුසවචනං සංයුත්තං මහාසත්තස්ස ඛෙත්තවිසෙසභාවතො තස්ස ච අජ්ඣාසයඵරුසතාය දිට්ඨධම්මවෙදනීයං භුත්වා සචෙ සො මහාසත්තං න බමාපෙති, සත්තමෙ දිවසෙ විපච්චනසභාවං ජාතං. බමාපිතෙ පන මහාසත්තෙ පයොගසම්පත්තියා විපාකස්ස පටිබාහිතත්තා අවිපාකධම්මතං ආපජ්ජී අහොසිකම්මභාවතො. අයඤ්චි අරියුපවාදපාපස්ස දිට්ඨධම්මවෙදනීයස්ස ච ධම්මතා’ති –

ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන චුත්තත්තා එවං බමාපිතෙ තං කම්මං පයොගසම්පත්තියා විපාකස්ස පටිබාහිතත්තා අහොසිකම්මභාවෙන අවිපාකධම්මතං ආපන්නන්ති නෙව සග්ගාවරණං න මොක්ඛාවරණඤ්ච හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බො.

විපරිතං දස්සනමෙනෙසන්ති විපරිතදස්සනා. සමාදාතබ්බට්ඨෙයන සමාදානානි, කම්මානි සමාදානානි යෙසං තෙ කම්මසමාදානා, මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන කම්මසමාදානා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා, හෙතුඅත්ථං වා අන්තොගධං කත්වා මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන පරෙ කම්මෙසු සමාදාපකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තයිමං අත්ථං දස්සෙන්නො “මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙනා”තිආදිමාහ. යෙ ව...පෙ.... සමාදපෙන්නි, තෙපි මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානානි යොජෙතබ්බං. සීලසම්පන්නොතිආදි පරිපක්කින්නිද්‍රියස්ස මග්ගසමඬ්භිතො වසෙන චුත්තං, අග්ගමග්ගට්ඨෙයන වත්තබ්බමෙව නත්ථි. අථ වා අග්ගමග්ගපරියාපන්නා එව සීලාදයො වෙදිතබ්බා. අග්ගමග්ගට්ඨස්ස හි දිට්ඨෙව

ධම්මෙ එකංසිකා අඤ්ඤාආරාධනා, ඉතරෙසං අනෙකංසිකා. අඤ්ඤන්ති අරහත්තං. එවංසම්පදම්ඤන්ති එත්ථ සම්පජ්ජනං සම්පදා, නිජ්ජත්ති, එවං අවිරජ්ඣනකනිජ්ජත්තිකන්ති අත්ථො, යථා තං අවස්සම්භාවී, එවම්ඤ්ඤීති චුත්තං හොති. යථා හි මග්ගානන්තරං අවිරජ්ඣත්වාච එලං නිබ්බත්තං, එවමෙතං ඉමස්සපි පුග්ගලස්ස චුතිඅනන්තරං අවිරජ්ඣත්වාච නිරයෙ පටිසන්ධි හොතීති දස්සෙති. සකලස්මිඤ්ඤි බුද්ධවචනෙ න ඉමාය උපමාය ගාල්හතරං කත්වා චුත්තඋපමා අත්ථී. තං වාවං අප්පභායාතිආදීසු (ම. නි. අට්ඨ. 1.149) අරියුපවාදං සන්ධාය “පුන එවරුපිං වාවං න චක්ඛාමි”ති වදන්තො වාවං පජහති නාම, “පුන එවරුපං චිත්තං න උප්පාදෙස්සාමි”ති චිත්තෙන්තො චිත්තං පජහති නාම, “පුන එවරුපිං දිට්ඨිං න ගණ්භිස්සාමි”ති පජහන්තො දිට්ඨිං පජහති නාම. තථා අකරොන්තො නෙව පජහති න පටිනිස්සජ්ජති. යථාහතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයෙති යථා නිරයපාලෙහි ආහරිත්වා නිරයෙ යපිතො, එවං නිරයෙ යපිතොයෙව, නාස්ස නිරයුපපත්තියා කොචි විබන්ධො. තත්ත්වං යුත්ති – නිරයුපගො අරියුපවාදී තදාදායකස්ස අවිජනනො සෙය්‍යාථාපි මිච්ඡාදිට්ඨීති. එත්ථ ච “තං වාවං අප්පභායා”ති එවමාදිවචනෙන තදාදායකස්ස අප්පභානෙනෙව අරියුපවාදො අන්තරායිකො අනත්ථාවහොව, පභානෙන පන අවිචයං දෙසෙත්වා ඛමාපනෙන න අන්තරායිකො අනත්ථාවහො යථා තං චුට්ඨිතා දෙසිතා ච ආපත්තීති දස්සෙති. මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන අකත්තබ්බං නාම පාපං නත්ථී, යතො සංසාරබාණ්ණභාවොපි නාම හොතීති ආහ “මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානි, භික්ඛවෙ, වජ්ජානී”ති.

“උච්ඡින්නභවනෙන්තිකො, භික්ඛවෙ, තථාගතස්ස කායො තිට්ඨති (දී. නි. 1. 147), අයඤ්චෙව කායො ඛහිද්ධා ච නාමරූප”න්ති ච එවමාදීසු විය ඉධ කාය-සද්දො ඛන්ධපඤ්චකවිසයොති ආහ “කායස්ස හෙදාති උපාදින්නක්ඛන්ධපරිච්චාගා”ති. අවිතරාගස්ස මරණො පරං නාම භවන්තරූපාදානමෙවාති ආහ “පරං මරණාති තදනන්තරං අභිනිබ්බත්තක්ඛන්ධග්ගණෙ”ති. යෙන තිට්ඨති, තස්ස උපච්ඡේදෙනෙව කායො හිජ්ජතිති ආහ “කායස්ස හෙදාති ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡේදා”ති. එහි ඉමස්මා සුඛන්ති අයො, පුඤ්ඤන්ති ආහ “පුඤ්ඤසම්මතා අයා”ති. ආයන්ති එතස්මා සුඛානීති ආයො, පුඤ්ඤකම්මාදීනං සුඛසාධනං. තෙනාහ “සුඛානං වා ආයස්ස අභාවා”ති. විවසාති කම්මස්ස වසෙ වත්තනො අත්තනො වසෙ වත්තිතුං න සක්කොන්තිති විගතො වසො එතෙසන්ති විවසා, අවසවත්තිනොති අත්ථො. ඉයති අස්සාදියතීති අයො, අස්සාදොති ආහ “අස්සාදසඤ්ඤිතො අයො”ති.

නාගරාජාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන සුපණ්ණාදීනං සඬගහො. අසුරසදිසන්ති පෙතාසුරසදිසං. සො භීති සො අසුරකායො. සබ්බසමුස්සයෙහීති සබ්බෙහි සම්පත්තිසමුස්සයෙහි, සබ්බසම්පත්තිරාසිතොති චුත්තං හොති. චුත්තවිපරියායෙනාති “සුට්ඨු වරිතං, සොහනං වා වරිතං අනවජ්ජත්තාති සුවරිත”න්තිආදීනා කායදුච්චරිතෙනාතිආදීනං පදානං චුත්තස්ස අත්ථස්ස විපරියායෙන. “ඉතො හො සුගතිං ගච්ඡා”ති (ඉතිවු. 83) වචනො මනුස්සගතිපි

සුගතියෙව්වාති ආහ “සුගතිග්ගහණෙන මනුස්සගතිපි සඬගය්හති”ති. සෙසමෙත්ථ
වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථතො ච සුවිඤ්ඤායාමෙව.

දිබ්බවක්ඛුඤාණකථා නිට්ඨිතා.

ආසවක්ඛයඤාණකථා

14. විපස්සනාපාදකන්ති විපස්සනාය පදට්ඨානභූතං. විපස්සනා ච තිව්ඨා
විපස්සකපුග්ගලභෙදෙන. මහාබොධිසත්තානඤ්ඤි පච්චෙකබොධිසත්තානඤ්ඤි
චිත්තාමයඤාණසංවද්ධිතත්තා සයම්භුඤාණභූතා, ඉතරෙසං
සුතමයඤාණසංවද්ධිතත්තා පරොපදෙසසම්භූතා. සා ‘‘යපෙත්වා
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං අවසෙසරූපාරූපජ්ඣානානං අඤ්ඤතරතො
වුට්ඨායා’’තිආදිනා අනෙකධා අරූපමුඛවසෙන චතුර්වල්ලවත්ථානෙ වුත්තානං
තෙසං තෙසං ධාතුපරිග්ගහමුඛානං අඤ්ඤතරමුඛවසෙන අනෙකධාව විසුද්ධිමග්ගෙ
නානානායතො විභාවිතා. මහාබොධිසත්තානං පන චතුර්විසතිකොට්ඨසතසහස්සමුඛෙන
පහෙදගමනතො නානානායං සබ්බඤ්ඤාඤාණසන්තිස්සයස්ස
අරියමග්ගඤාණස්ස අධිට්ඨානභූතං පුබ්බභාගඤාණගබ්භං ගණ්භාපෙත්තං පරිපාකං
ගච්ඡන්තං පරමගම්භීරං සණ්ඨසුබ්බමතරං අනඤ්ඤසාධාරණං විපස්සනාඤාණං
හොති. යං අට්ඨකථාසු මහාවජිරඤ්ඤාණන්ති වුච්චති. යස්ස ච පචත්තිවිභාගෙන
චතුර්විසතිකොට්ඨසතසහස්සපහෙදස්ස පාදකභාවෙන සමාපජ්ජියමානා
චතුර්විසතිකොට්ඨසතසහස්සසඬ්ඛා දෙවසිකං සත්ථු වළඤ්ජනකසමාපත්තියො
වුච්චන්ති, ස්වායං බුද්ධානං විපස්සනාවාරො පරමත්ථමඤ්ජුසායං
විසුද්ධිමග්ගවණ්ණනායං උද්දෙසතො දස්සිතො, අත්ථිකෙහි තතො ගහෙතබ්බො.

ආසවානං බෙපනතො සමුවජ්ජන්දනතො ආසවක්ඛයො අරියමග්ගො,
උක්කට්ඨනිද්දෙසවසෙන අරහත්තමග්ගග්ගහණං. ආසවානං බයෙ ඤාණං
ආසවක්ඛයඤාණන්ති දස්සෙන්නො ‘‘තත්ත්වං ඤාණං’’න්ති වත්ථා බයෙති ච
ආධාරෙ භූමිමං, න විසයෙති දස්සෙන්නො ‘‘තජ්ජරියාපන්නත්තා’’ති ආහ. ඉදං
දුක්ඛන්ති දුක්ඛස්ස අරියසච්චස්ස තදා පච්චක්ඛතො ගහිතභාවදස්සනං. එත්තකං
දුක්ඛන්ති තස්ස පරිච්ඡිජ්ජ ගහිතභාවදස්සනං. න ඉතො භියොයාති අනවසෙසෙත්ථා
ගහිතභාවදස්සනං. තෙනාහ ‘‘සබ්බමිපි දුක්ඛසච්ච’’න්තිආදි.
සරසලක්ඛණපට්ඨෙවෙධෙනාති සභාවසඬ්ඛාතස්ස ලක්ඛණස්ස අසම්මොහතො
පටිච්ඡික්ඛනෙන. අසම්මොහපට්ඨෙවෙධොති ච යථා තස්මිං ඤාණෙ පචත්තෙ පච්ඡා
දුක්ඛස්ස සරූපාදිපරිච්ඡෙදෙ සම්මොහො න හොති, තථා පචත්ති. තෙනාහ
‘‘යථාභූතං අබ්භඤ්ඤාසි’’න්ති. නිබ්බන්තිකන්ති නිජ්ජාදෙන්නං. යං යානං පත්ථාති
යං නිබ්බානං මග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයට්ඨෙන කාරණභූතං ආගම්ම. තදුභයවතො
හි පුග්ගලස්ස පත්ති තදුභයස්ස පත්තිති වුත්තං. පත්ථාති චා පාපුණනහෙතු.
අජ්ජචත්තින්ති අජ්ජචත්තිනිමිත්තං. තෙ වා න පචත්තන්ති එත්ථාති අජ්ජචත්ති,
නිබ්බානං. තස්සාති දුක්ඛනිරොධස්ස. සම්පාපකන්ති සච්ඡිකිරියාවසෙන සම්මදෙව
පාපකං.

කිලෙසවසෙනාති ආසවසඬ්ඛාතකිලෙසවසෙන. යස්මා ආසවානං දුක්ඛසච්චපරියායො, තප්පරියාපන්නත්තා, සෙසසච්චානඤ්ච තංසමුදයාදිපරියායො අත්ථි, තස්මා වුත්තං “පරියායතො”ති. දස්සෙන්නො සච්චානීති යොජනා. ආසවානංයෙව චෙත්ථ ගහණං “ආසවානං ඛයඤාණායා”ති ආරද්ධත්තා. තථා හි ආසවවිමුත්තිසීසෙනෙව සබ්බසංකිලෙසවිමුත්ති වුත්තා. ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං අබ්භඤ්ඤාසින්නිආදිනා මිස්සකමග්ගො ඉධ කථිතොති “සහ විපස්සනාය කොට්ඨිපත්තං මග්ගං කථෙති”ති වුත්තං. එත්ථ ච සච්චප්පට්ඨෙධස්ස තදා අතීතකාලිකත්තා ‘යථාභූතං අබ්භඤ්ඤාසි’න්ති වත්වාපි අභිසමයකාලෙ තස්ස පච්චුප්පන්නතං උපාදාය ‘එවං ජානතො එවං පස්සතො’ති වත්තමානකාලෙන නිද්දෙසො කතො. සො ච කාමං මග්ගක්ඛණතො පරං යාවජ්ජතනා අතීතකාලිකො එව, සබ්බපඨමං පනස්ස අතීතකාලිකත්තං ඵලක්ඛණෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති ආහ “විමුච්චිත්ථාති ඉමිනා ඵලක්ඛණං දස්සෙති”ති. ජානතො පස්සතොති වා හෙතුනිද්දෙසොයං. ජානනහෙතු දස්සනහෙතු කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චිත්ථාති යොජනා. භවාසවග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ භවරාගස්ස විය භවදිට්ඨියාපි සමචරොධොති දිට්ඨාසවස්සපි සඬ්ගහො දට්ඨබ්බො.

යස්මා පභීනකිලෙසපච්චචෙක්ඛණෙන විජ්ජමානස්සපි කම්මස්ස ආයතිං අප්පට්ඨසන්ධිකභාවතො “බිණා ජාති”ති ජානාති, යස්මා ච මග්ගපච්චචෙක්ඛණාදිහි වුසිතං බ්‍රහ්මචරියන්තිආදිං පජානාති, තස්මා වුත්තං “බිණා ජාතීති ආදිහි තස්ස භූමි”න්ති. තත්ථ තස්සාති පච්චචෙක්ඛණඤාණස්ස. භූමීන්ති පචත්තිට්ඨානං. යෙනාධිප්පායෙන “කතමා පනා”තිආදිනා චොදනා කතා, තං පකාසෙත්වා පරිභාරං වත්තුකාමො ආහ “න තාවස්සා”තිආදි. න තාවස්ස අතීතා ජාති බිණාති මග්ගභාවනාය න බිණාති අධිප්පායො. තත්ථ කාරණමාහ “පුබ්බෙව බිණත්තා”ති. න අනාගතා අස්ස ජාති බිණාති යොජනා. න අනාගතාති ච අනාගතත්තසාමඤ්ඤං ගහෙත්වා ලෙසෙන වදති. තෙනාහ “අනාගතෙ වායාමාභාවතො”ති. විජ්ජමානෙයෙව හි පයොගො සම්භවති, නාවිජ්ජමානෙති අධිප්පායො. අනාගතවිසෙසො පනෙත්ථ අධිප්පෙනො, තස්ස ච බෙපනෙ වායාමොපි ලබ්භතෙව. තෙනාහ “යා පන මග්ගස්සා”තිආදි. “යා පනා”ති හි ආදිනා මග්ගභාවනාය අනාගතජාතියා එව හෙතුවිනාසනද්වාරෙන බිණභාවො පකාසියති. එකචතුපඤ්චචොකාරභවෙසුති භවත්තයග්ගහණං වුත්තනෙයෙන අනවසෙසතො ජාතියා බිණභාවදස්සනත්ථං. තන්ති යථාවුත්තජාතිං. සොති භගවා.

බ්‍රහ්මචරියවාසො නාම ඉධ මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස නිබ්බත්තනමෙවාති ආහ “නිට්ඨිත”න්ති. සම්මාදිට්ඨියා චතුසු සච්චෙසු පරිඤ්ඤාදිකිච්චසාධනවසෙන පචත්තමානාය සම්මාසඬ්ඛකප්පාදිනම්පි දුක්ඛසච්චෙව පරිඤ්ඤාභිසමයානුගුණා පචත්ති, ඉතරසච්චෙසු ච නෙසං පභානාභිසමයාදිවසෙන පචත්ති පාකටා එව. තෙන වුත්තං “චතුහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපභානසච්ඡිකිරියාභාවනාභිසමයවසෙනා”ති. නාපරං ඉත්ථත්තායාති ඉමෙ පකාරා ඉත්ථං, තබ්භාවො ඉත්ථත්තං, තදත්ථන්ති වුත්තං හොති. තෙ පන පකාරා අරියමග්ගඛ්‍යාපාරභූතා පරිඤ්ඤාදෙයො ඉධාධිප්පෙනාති ආහ “එවංසොළසකිච්චභාවායා”ති. තෙ හි මග්ගං පච්චචෙක්ඛතො

මග්ගානුභාවෙන භාකටා හුත්වා උපට්ඨන්ති, පරිඤ්ඤාදීප්ත ව පහානමෙව පධානං, තදත්ථත්තාය ඉතරෙසන්ති ආහ “කිලෙසක්ඛයාය වා”ති.

පභිනකිලෙසපච්චවෙක්ඛණුවසෙන වා එතං වුත්තං. “නාපරං ඉත්ථත්තායාති අබ්භඤ්ඤාසි”න්ති එත්ථායමපරො නයො – ඉත්ථත්තායාති නිස්සක්කෙ සම්පදානවචනං. තෙනායමත්ථො – ඉත්ථත්තාය ඉත්ථම්භාවතො ඉමස්මා එවංපකාරා ඉදානි චත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං අනාගතක්ඛන්ධසන්තානං මය්හං නත්ථි, ඉමෙ පන වරිමත්තභාවසඬ්ඛානා පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤානා අප්පතිට්ඨා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා රුක්ඛා විය. අපරිඤ්ඤාතමූලකා හි පතිට්ඨා. යථාහ “කබ්ඪිකාරෙ වෙ, හික්ඛවෙ, ආභාරෙ අත්ථි රාගො අත්ථි නන්දි අත්ථි තණ්හා, පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරුල්භ”න්තිආදි (සං. නි. 2.64; කථා. 296; මහානි. 7). තෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා වරිමකවිඤ්ඤාණනිරොධෙන අනුපාදානො විය ජාතවෙදො නිබ්බායිස්සන්තිති අබ්භඤ්ඤාසින්ති.

පච්චවෙක්ඛණුකාණපරිග්ගහිතන්ති න පයමදුනියඤ්ඤාණද්වයාධිගමං විය කෙවලන්ති අධිප්පායො. දස්සෙන්නොති නිගමනවසෙන දස්සෙන්නො. සරූපතො හි පුබ්බෙ දස්සිතමෙවාති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

තික්ඛන්තුං ජාතොති ඉමිනා පන ඉදං දස්සෙති “අහං, බ්‍රාහ්මණ, පයමවිජ්ජාය ජාතොයෙව පුරෙජාතස්ස සහජාතස්ස වා අභාවතො සබ්බෙසං වුඬ්ඪො මහල්ලකො, කිමඬ්ඨං පන තිහි විජ්ජාහි තික්ඛන්තුං ජාතොති. පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණෙන අතීතංසඤ්ඤාණන්ති අතීතාරම්මණසභාගතාය තබ්භාවිභාවතො ව පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණෙන අතීතංසඤ්ඤාණං පකාසෙත්වාති යොජෙතබ්බං. තත්ථ අතීතංසඤ්ඤාණන්ති අතීතක්ඛන්ධායතනධාතුසඬ්ඛාතෙ අතීතකොට්ඨාසෙ අප්පට්ඨතඤ්ඤාණං. දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණස්ස පච්චුප්පන්තාරම්මණත්තා යථාකම්මුපගඤ්ඤාණස්ස අනාගතංසඤ්ඤාණස්ස ව දිබ්බවක්ඛුවසෙනෙව ඉජ්ඣනතො දිබ්බවක්ඛුතො පරිභණ්ඩඤ්ඤාණත්තා දිබ්බවක්ඛුමහියෙව ව ඨිතස්ස වෙතොපරියඤ්ඤාණසිද්ධිතො වුත්තං “දිබ්බවක්ඛුනා පච්චුප්පන්තානාගතංසඤ්ඤාණ”න්ති. තත්ථ දිබ්බවක්ඛුනාති සපරිභණ්ඩෙන දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණෙන. පච්චුප්පන්තංසො ව අනාගතංසො ව පච්චුප්පන්තානාගතංසං, තත්ථ ඤාණං පච්චුප්පන්තානාගතංසඤ්ඤාණං. ආසවක්ඛයඤ්ඤාණාධිගමෙනෙව සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්ස විය සෙසාසාධාරණඤ්ඤාණදසබ්බඤ්ඤාණආවෙණිකවුද්ධමම්මාදීනම්පි අනඤ්ඤසාධාරණානං වුද්ධගුණානං ඉජ්ඣනතො වුත්තං “ආසවක්ඛයෙන සකලලොකීයලොකුත්තරගුණ”න්ති. තෙනාහ “සබ්බෙපි සබ්බඤ්ඤාගුණෙ පකාසෙත්වා”ති.

ආසවක්ඛයඤ්ඤාණකථා නිට්ඨිතා.

දෙසනානුමොදනකථා

15. පිතිවිප්ඵාරපරිපුණ්ණගත්තවිත්තොති පිතිඵරණෙන පරිපුණ්ණකායවිත්තො. අඤ්ඤාණන්ති අඤ්ඤාණස්සාති අත්ථො. ධීසද්දස්ස යොගතො හි සාමිඅත්ථෙ ඵතං උපයොගවචනං. අභික්කන්තාති ඵත්ථ අතික්කන්තා, විගතාති අත්ථොති ආහ “ඛයෙ දිස්සති”ති. තෙනෙව හි “නික්ඛන්තො පයමො යාමො”ති වුත්තං. අභික්කන්තරො වාති අතිවිය කන්තතරො මනොරමො, තාදිසො ව සුන්දරො හද්දකො නාම හොතීති ආහ “සුන්දරෙ දිස්සති”ති. කොති දෙවනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීසු කො කතමො. මෙති මම. පාදානීති පාදෙ. ඉද්ධියාති ඉමාය ඵවරූපාය දෙවිද්ධියා. යසසාති ඉමිනා ඵදිසෙන පරිවාරෙන පරිච්ඡේදෙන. ජලන්ති විජ්ජොතමානො. අභික්කන්තෙනාති අතිවිය කන්තෙන කමනීයෙන අභිරූපෙන. වණ්ණෙනාති ඡවිවණ්ණෙන සරීරවණ්ණනිභාය. සබ්බා ඔභාසයං දිසාති දසපි දිසා පභාසෙන්තො වන්දො විය සුරියො විය ව ඵකොභාසං ඵකාලොකං කරොන්තොති ගාථාය අත්ථො. අභිරූපෙති උළාරරූපෙ සම්පන්නරූපෙ.

අභික්කන්තං හො ගොතම, අභික්කන්තං හො ගොතමාති වචනද්වයස්ස “සාධු සාධු හො ගොතමා”ති ආමෙඛිතවසෙන අත්ථං දස්සෙන්වා තස්ස විසයං නිද්ධාරන්තො ආහ “භයෙ කොධෙ”තිආදි. තත්ථ “වොරො වොරො, සජ්ජො සජ්ජො”තිආදීසු භයෙ ආමෙඛිතං. “විජ්ඣා විජ්ඣා, පහර පහරා”තිආදීසු කොධෙ. “සාධු සාධු”තිආදීසු පසංසායං. “ගච්ඡ ගච්ඡ, ලුනාහි ලුනාහි”තිආදීසු තුරිතෙ. “ආගච්ඡ ආගච්ඡා”තිආදීසු කොතුහලෙ. “බුද්ධො බුද්ධොති වින්තෙන්තො”තිආදීසු (බු. වං. 2.44) අච්ඡරෙ. “අභික්කමථායස්මන්තො, අභික්කමථායස්මන්තො”තිආදීසු (දී. නි. 3.20; අ. නි. 9.11) භාසෙ. “කභං ඵකපුත්තක, කභං ඵකපුත්තකා”තිආදීසු යොකෙ. “අහො සුඛං, අහො සුඛං”තිආදීසු (උදා. 20; වුළුව. 332) පසාදෙ. ව-සද්දො අවුත්තසමුවිචයත්ථො. තෙන ගරහඅසම්මානාදීනං සඬගහො දට්ඨබ්බො. තත්ථ “පාපො පාපො”තිආදීසු ගරභායං. “අභිරූපක අභිරූපකා”තිආදීසු අසම්මානෙ දට්ඨබ්බං.

නයිදං ආමෙඛිතවසෙන ද්වික්ඛන්තුං වුත්තං, අථ බො අත්ථද්වයවසෙනාති දස්සෙන්තො “අථ වා”තිආදිමාහ. අභික්කන්තන්ති වචනං අපෙක්ඛිත්වා නපුංසකලිඬගවසෙන වුත්තං. තං පන හගවතො වචනං ධම්මස්ස දෙසනාති කත්වා වුත්තං “යදිදං හොතො ගොතමස්ස ධම්මදෙසනා”ති. අත්ථමත්තදස්සනං වා ඵතං, තස්මා අත්ථවසෙන ලිඬගවිහත්තිවිපරිණාමො වෙදිතබ්බො. දුතියපදෙපි ඵසෙව නයො. දොසනාසනතොති රාගාදිකිලෙසවිද්ධංසනතො. ගුණාධිගමනතොති සීලාදිගුණානං සම්පාපනතො. යෙ ගුණෙ දෙසනා අධිගමෙති, තෙසු පධානභූතා ගුණා දස්සෙතබ්බාති තෙ පධානභූතෙ ගුණෙ තාව දස්සෙතුං “සද්ධාජනනතො පඤ්ඤාජනනතො”ති වුත්තං. සද්ධාපමුඛා හි ලොකියා ගුණා, පඤ්ඤාපමුඛා ලොකුත්තරා. සාත්ථතොතිආදීසු සීලාදිඅත්ථසම්පත්තියා සාත්ථතො, සභාවනිරුත්තිසම්පත්තියා සබ්බාඤ්ජනතො. සුවිඤ්ඤෙය්‍යසද්දප්පයොගතාය උත්තානපදතො, සණ්ඨසුබ්බමභාවෙන දුවිඤ්ඤෙය්‍යත්ථතාය ගම්භීරත්ථතො. සිනිද්ධමුදුමධුරසද්දප්පයොගතාය කණ්ණසුබ්බතො, විපුලවිසුද්ධපෙමනීයත්ථතාය

හදයඩිගමනො. මානාතිමානවිධමනෙන අනත්තුක්කංසනනො,
 ථම්මසාරම්භනිම්මද්දෙනෙන අපරවම්භනනො. හිතාධිප්පායප්පවත්තියා පරෙසං
 රාගපරිලාභාදිවූපසමනෙන කරුණාසීතලනො, කිලෙසන්ධකාරවිධමනෙන
 පඤ්ඤාවදානනො. කරවිකරුතමඤ්ජුතාය ආපාථරමණියනො,
 පුබ්බාපරාවිරුද්ධසුවිසුද්ධත්ථතාය විමද්දක්ඛමනො. ආපාථරමණියතාය එව
 සුයාමානසුඛනො, විමද්දක්ඛමතාය හිතප්ඤ්ඤාසයප්පවත්තිතාය ව
 විමංසියමානහිතනොති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. එවමාදිහීති ආදි-සද්දෙන
 සංසාරවක්කනිවත්තනනො, සද්ධම්මවක්කප්පවත්තනනො, මිච්ඡාවාදවිධමනනො,
 සම්මාවාදපතිට්ඨාපනනො, අකුසලමූලසමුද්ධරණනො, කුසලමූලසංරෝපනනො,
 අපායද්වාරපිඩානනො, සග්ගමග්ගද්වාරවිවරණනො, පරියුට්ඨානවූපසමනනො,
 අනුසයසමුග්ගානනනොති එවමාදීනං සඬිගහො දට්ඨබ්බො.

අධොමුඛයපිතන්ති කෙනවි අධොමුඛං යපිතං. හෙට්ඨාමුඛජාතන්ති
 සභාවෙනෙව හෙට්ඨාමුඛං ජාතං. උග්ගාටෙය්‍යාති විවටං කරෙය්‍ය. හත්ථෙ
 ගහෙන්වාති “පුරත්ථාහිමුඛො උත්තරාහිමුඛො වා ගච්ඡා”තිආදීති අවත්වා හත්ථෙ
 ගහෙන්වා “නිස්සන්දෙනං එස මග්ගො, එවං ගච්ඡා”ති දස්සෙය්‍ය.
 කාලපක්ඛවාතුද්දසීති කාලපක්ඛෙ වාතුද්දසී කාලපක්ඛවාතුද්දසී. නික්කුප්පිතං
 උක්කුප්පෙය්‍යාති ආධෙය්‍යස්ස අනාධාරභූතං භාජනං ආධාරභාවාපාදනවසෙන
 උක්කුප්පෙය්‍ය. හෙට්ඨාමුඛජාතතාය සද්ධම්මවිමුඛං අධොමුඛයපිතතාය අසද්ධම්මෙ
 පතිට්ඨිතන්ති එවං පද්දේවයං යථාරහං යොජෙතබ්බං, න යථාසඬිබ්‍යං. කාමං
 කාමච්ඡන්දාදයොපි පටිච්ඡාදකා නිවරණභාවනො, මිච්ඡාදිට්ඨි පන සවිසෙසං
 පටිච්ඡාදිකා සත්තෙ මිච්ඡාහිනිවෙසනෙනාති ආහ
 “මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්ත”න්ති. තෙනාහ භගවා – “මිච්ඡාදිට්ඨිපරමාහං,
 හික්ඛවෙ, වප්පං වදාමි”ති. සබ්බො අපායගාමිමග්ගො කුම්මග්ගො කුච්ඡිතො
 මග්ගොති කත්වා, සම්මාදිට්ඨිආදීනං උජුපටිපක්ඛතාය මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො අට්ඨ
 මිච්ඡන්තධම්මා මිච්ඡාමග්ගො. තෙනෙව හි තද්දුහයපටිපක්ඛතං සන්ධාය
 “සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආවික්ඛන්තෙනා”ති වුත්තං. සප්පිආදිසන්තිස්සයො පදීපො
 න තථා, උප්පලො යථා තෙලසන්තිස්සයොති තෙලපප්පොතග්ගහණං. එතෙහි
 පරියායෙහීති එතෙහි
 නික්කුප්පිතුක්කුප්පිජනපටිච්ඡන්තවිවරණාදිඋපමොපමිතබ්බප්පකාරෙහි, එතෙහි වා
 යථාවුත්තෙහි අරසරූපතාදීනං අත්තනි අඤ්ඤථා පටිපාදනපරියායෙහි අත්තනො
 දිබ්බවිහාරවිභාවනපරියායෙහි විජ්ජත්තයවිභාවනාපදෙසෙන අත්තනො
 සබ්බඤ්ඤාගුණවිභාවනපරියායෙහි ව. තෙනාහ “අනෙකපරියායෙන ධම්මො
 පකාසිතො”ති.

දෙසනානුමොදනකථා නිට්ඨිතා.

පසන්තාකාරකථා

පසන්තාකාරන්ති පසන්තෙහි කාතබ්බං සක්කාරං. සරණං ගච්ඡාමිති එත්ථ ඉති-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති ආහ “සරණන්ති ගච්ඡාමි”ති. එත්ථ හි නායං ගම්සද්දො නිසද්දාදයො විය ද්විකම්මකො, තස්මා යථා අජං ගාමං නෙතීති වුවවති, එවං “ගොතමං සරණං ගච්ඡාමි”ති වත්තුං න සක්කා, “සරණන්ති ගච්ඡාමි”ති පන වත්තබ්බං, තස්මා එත්ථ ඉති-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති වෙදිතබ්බං. සරණන්ති පටිසරණං. තෙනාහ “පරායණ”න්ති. පරායණභාවො ච අනත්ථනිසෙධනෙන අත්ථසම්පටිපාදනෙන ච හොතීති ආහ “අසස්ස තාතා හිතස්ස ච විධාතා”ති. අසස්සාති දුක්ඛතොති වදන්ති, පාපතොති පන අත්ථො යුත්තො, නිස්සක්කෙ වෙනං සාම්චවනං. සරණන්ති ගමනඤ්චෙන්ථ තදධිප්පායෙන භජනං තථා ජානනං වාති දස්සෙන්තො “ඉති ඉමිනා අධිප්පායෙනා”තිආදිමාහ. තත්ථ ගච්ඡාමිතිආදිසු පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමං පච්ඡිමං අත්ථවචනං. භජනං වා සරණාධිප්පායෙන උපසම්භවනං, සෙවනා සන්තිකාවචරතා, පයිරුපාසනං චත්තප්පටිචත්තකරණෙන උපට්ඨානන්ති එවං සබ්බථාපි අනඤ්ඤසරණතංයෙව දීපෙති. ගච්ඡාමිති පදස්ස කථං බුද්ධාමිති අයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ “යෙසං හි”තිආදි.

අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකතනිරොධෙති පද්දවයෙනපි ඵලට්ඨා එව දස්සිතා, න මග්ගට්ඨාති තෙ දස්සෙන්තො “යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ වා”ති ආහ. නනු ච කල්‍යාණපුපුජ්ජනොපි යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජතීති වුවවතීති? කිඤ්චාපි වුවවති, නිප්පරියායෙන පන මග්ගට්ඨා එව තථා වත්තබ්බා, න ඉතරෙ නියාමොක්කමනාභාවතො. තථා හි තෙ එව “අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙති”ති වුත්තා. සම්මත්තනියාමොක්කමනෙන හි අපායවිනිමුත්තසම්භවො. අක්ඛායතීති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා. තෙන “යාවතා, හික්ඛවෙ, ධම්මා සඬ්ඛතා වා අසඬ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී”ති (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34) සුත්තපදං සඬ්ඛණ්හාති, “විත්ථාරො”ති වා ඉමිනා. එත්ථ ච අරියමග්ගො නියානිකතාය, නිබ්බානං තස්ස තදත්ථසිද්ධිහෙතුතායාති උභයමෙව නිප්පරියායෙන ධම්මොති වුත්තො. නිබ්බානඤ්ඤි ආරම්මණපච්චයභූතං ලභිත්වා අරියමග්ගස්ස තදත්ථසිද්ධි, තථාපි අරියඵලානං “යස්මා තාය සද්ධාය අවුපසන්තායා”තිආදිවචනතො මග්ගෙන සමුව්ඡින්නානං කිලෙසානං පටිපජ්ජස්සද්ධිප්පහානකිච්චතාය නියානානුගුණතාය නියානපරියොසානතාය ව. පරියත්තිධම්මස්ස පන නියානධම්මසමධිගමහෙතුතායාති ඉමිනා පරියායෙන වුත්තනයෙන ධම්මභාවො ලබ්භති එව, ස්වායමත්ථො පාඨාරුල්ලො එවාති දස්සෙන්තො “න කෙවල”න්තිආදිමාහ.

රාගවීරාගොති මග්ගො කථිතොති කාමරාගො භවරාගොති එවමාදිහෙදො සබ්බොපි රාගො විරජ්ජති පභීයති එතෙනාති රාගවීරාගොති මග්ගො කථිතො. අනෙජමසොකන්ති ඵලන්ති එජාසඬ්ඛාතාය තණ්හාය අන්තොනිජ්ඣානලක්ඛණස්ස සොකස්ස ච තදුප්පත්තියං සබ්බසො පරික්ඛිණත්තා අනෙජමසොකන්ති ඵලං කථිතං. අප්පටිකුලන්ති අවිරොධදීපනතො කෙනචි අවිරුද්ධං, ඉට්ඨං පණිතන්ති වා අත්ථො. පගුණරූපෙන පවත්තිතත්තා, පකට්ඨගුණවිභාවනතො වා පගුණං. යථාහ “විහිංසසඤ්ඤී පගුණං නභාසිං, ධම්මං පණිතං මනුෂ්ඨු බ්‍රහ්මෙ”ති (ම. නි. 1.283;

මහාව. 9). සබ්බධම්මක්ඛන්ධා කථිතාති යොජනා. දිට්ඨිසීලසඤ්ඤානෙතාති “යායං දිට්ඨි අරියා නියානිකා නියානි තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය, තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරති”ති (දී. නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54) එවං චුත්තාය දිට්ඨියා “යානි තානි සීලානි අඛණ්ඩානි අවිජ්ජදානි අසබ්බානි අකම්මාසානි භූජිස්සානි විඤ්ඤප්පසත්ථානි අපරාමට්ඨානි සමාධිසංවත්තනිකානි, තථාරූපෙහි සීලෙහි සීලසාමඤ්ඤගතො විහරති”ති (දී. නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.12) එවං චුත්තානං සීලානඤ්ඤ සංභතභාවෙන, දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤානාති අත්ථො. සංභතොති සට්ඨතො, සමෙතොති අත්ථො. අරියපුග්ගලා හි යත්ථ කත්ථවි දුරෙ යිතාපි අත්තතො ගුණසාමග්ගියා සංභතා එව. අට්ඨ ව පුග්ගලා ධම්මදසා තෙති පුරිසයුගලවසෙන චත්තාරොපි පුග්ගලවසෙන අට්ඨෙව අරියධම්මස්ස පච්චක්ඛදස්සාවිතාය ධම්මදසා. තිණි චත්ථුනි සරණන්ති ගමනෙන තික්ඛන්තුං ගමනෙන ච තිණි සරණගමනාති. පට්ඨෙදෙසීති අත්තතො භද්දසම්මතං වාචාය පට්ඨෙදෙසී.

පසන්නාකාරකථා නිට්ඨිතා.

සරණගමනකථා

සරණගමනස්ස විසයස්පහෙදඵලසංකිලෙසහෙදානං විය කත්තු ව විභාවනා තත්ථ කොසල්ලාය භොතීති “සරණගමනෙසු කොසල්ලත්ථං සරණං...පෙ.... වෙදිතබ්බො”ති චුත්තං තෙන විතා සරණගමනස්සෙව අසම්භවතො. තත්ථ සරණන්ති පදත්ථතො තාව හිංසතීති සරණං. හිංසත්ථස්ස හි සරසද්දස්ස වසෙනෙනං පදං දට්ඨබ්බං, තස්මා සරණගතානං තෙනෙව සරණගමනෙන වට්ටභයං චිත්තුත්තාසං කායිකං දුක්ඛං දුග්ගතිපරියාපන්නං සබ්බම්පි දුක්ඛං භනති, විනාසෙතීති අත්ථො. රතනත්තයස්සෙවෙනං අධිවචනං. අථ වා හිතෙ පවත්තනෙන “සම්පන්නසීලා, හික්ඛවෙ, විහරො”තිආදිනා (ම. නි. 1.64) අත්ථෙ නියොජනෙන අහිතා ව නිවත්තනෙන “පාණාතිපාතස්ස ඛො පන පාපකො විපාකො, පාපකං අභිසම්පරාය”න්තිආදිනා ආදීනවදස්සනාදිමුඛෙන අනත්ථතො නිවත්තනෙන සත්තානං භයං හිංසති, හිතාහිතෙසු අස්පවත්තිපවත්තිහෙතුකං බ්‍යාසනං අපවත්තිකරණෙන විනාසෙති බුද්ධො. භවකන්තාරඋත්තරණෙන මග්ගසඤ්ඤාතො ධම්මො සත්තානං භයං හිංසති, ඉතරො අස්සාසදානෙන. අස්පකානම්පි දානවසෙන පූජාවසෙන ව උපනීතානං සක්කාරානං විපුලඵලපටිලාභකරණෙන සත්තානං භයං හිංසති සඬ්ඝො අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යභාවතො, තස්මා ඉමිනාපි විහජිත්වා චුත්තපරියායෙන රතනත්තයං සරණං. “සම්මාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඬ්ඝො”ති එවං පවත්තරතනත්තයපසආදග්ගරුකතාහි විධුතදිට්ඨිවිකිච්ඡාසම්මොභඅස්සද්ධියාදිතාය විහතකිලෙසො තදෙව රතනත්තයං සරණං පරායණං ගති තාණං ලෙණන්ති එවං පවත්තියා තස්පරායණතාකාරස්පවත්තො චිත්තුප්පාදො සරණගමනං සරණන්ති ගච්ඡති එතෙනාති කත්ථා. තෙන යථාචුත්තචිත්තුප්පාදෙන සමන්නාගතො සත්තො සරණන්ති ගච්ඡති, චුත්තස්පකාරෙන චිත්තුප්පාදෙන “එතානි මෙ තිණි රතනානි

සරණං, එතානි පරායණං''න්ති එවං උපෙනි භජති සෙවති පයිරුපාසති, එවං වා ජානාති, බුද්ධිකීති අත්ථො. එවං තාව සරණං, සරණගමනං, යො ව සරණං ගච්ඡති, ඉදං තයං වෙදිතබ්බං.

සරණගමනප්පභෙදෙ පන දුට්ඨං සරණගමනං ලොකුත්තරං ලොකියඤ්ච. තත්ථ ලොකුත්තරං දිට්ඨසච්චානං මග්ගක්ඛණේ සරණගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදනෙන ආරම්මණතො නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා කිච්චතො සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣති. අත්ථතො චතුසච්චාධිගමො එව හි ලොකුත්තරසරණගමනං. තත්ථ හි නිබ්බානධම්මො සච්ඡිකිරියාහිසමයවසෙන, මග්ගධම්මො භාවනාහිසමයවසෙන පටිච්ඡික්ඛියමානොයෙව සරණගමනත්ථං සාධෙති, බුද්ධගුණා පන සාවකගොචරභූතා පරිඤ්ඤාහිසමයවසෙන, තථා අරියසංඝගුණා. තෙන චුත්තං ‘‘කිච්චතො සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣති’’ති. ඉජ්ඣන්තඤ්ච සහෙව ඉජ්ඣති, න ලොකියං විය පටිපාටියා අසම්මොහපටිවෙධෙන පටිවිද්ධත්තා. යෙ පන වදන්ති ‘‘න සරණගමනං නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා පවත්තති, මග්ගස්ස අධිගතත්තා පන අධිගතමෙව හොති එකච්චානං තෙවිජ්ජාදීනං ලොකියච්ඡාදයො වියා’’ති, තෙසං ලොකියමෙව සරණගමනං සියා, න ලොකුත්තරං. තඤ්ච අයුත්තං දුට්ඨස්සපි ඉච්ඡිතබ්බත්තා. ලොකියං පන සරණගමනං පුටුප්පනානං සරණගමනුපක්කිලෙසවික්ඛම්භනෙන ආරම්මණතො බුද්ධාදිගුණාරම්මණං හුත්වා ඉජ්ඣති. තං අත්ථතො බුද්ධාදීසු වත්ථුසු ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො භගවා’’තිආදීනා සද්ධාපටිලාභො යථාචුත්තසද්ධාපුබ්බභිගමා ව සම්මාදිට්ඨි, දසසු පුඤ්ඤකිරියවත්ථුසු දිට්ඨිපුකම්මන්ති චුච්චති. එත්ථ ව ‘‘සද්ධාපටිලාභො’’ති ඉමිනා මාතාදිහි උස්සාහිතදාරකාදීනං විය ඤාණවිජ්ජයුත්තසරණගමනං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. ‘‘සම්මාදිට්ඨි’’ති ඉමිනා පන ඤාණසම්පයුත්තං සරණගමනං දස්සිතං බුද්ධසුබුද්ධතං ධම්මසුධම්මතං සංඝසුප්පටිපත්තිඤ්ච ලොකියාවබ්බොධවසෙනෙව සම්මා ඤායෙන දස්සනතො.

තයිදං ලොකියසරණගමනං චතුර්ධා පවත්තති අත්තසන්තියායාතනෙන තප්පරායණතාය සිස්සභාවුපගමනෙන පණිපාතෙනාති. තත්ථ අත්තසන්තියායාතනං නාම ‘‘අප්ප ආදිං කත්වා අභං අත්තානං බුද්ධස්ස නියායාතෙමි, ධම්මස්ස, සංඝස්සා’’ති එවං බුද්ධාදීනංයෙව සංසාරදුක්ඛනිත්ථරණත්ථං අත්තතො අත්තභාවස්ස පරිච්චජනං. තප්පරායණතා නාම ‘‘අප්ප ආදිං කත්වා අභං බුද්ධපරායණො ධම්මපරායණො සංඝපරායණොති මං ධාරෙථා’’ති එවං තප්පරායණභාවො. සිස්සභාවුපගමනං නාම ‘‘අප්ප ආදිං කත්වා ‘අභං බුද්ධස්ස අත්තෙවාසිකො, ධම්මස්ස, සංඝස්සා’ති මං ධාරෙථා’’ති එවං සිස්සභාවුපගමො. පණිපාතො නාම ‘‘අප්ප ආදිං කත්වා ‘අභං අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං සාමිච්ඡිකම්මං බුද්ධාදීනංයෙව තිණ්ණං වත්ථුනං කරොමි’ති මං ධාරෙථා’’ති එවං බුද්ධාදීසු පරමනිපච්චකාරො. ඉමෙසඤ්ඤි චතුත්තං ආකාරානං අඤ්ඤතරම්පි කරොන්තෙන ගහිතංයෙව හොති සරණගමනං.

අපිව “භගවතො අත්තානං පරිච්චජාමි, ධම්මස්ස සඤ්ඤා අත්තානං පරිච්චජාමි, ජීවිතං පරිච්චජාමි, පරිච්චත්තොයෙව මෙ අත්තා, පරිච්චත්තංයෙව මෙ ජීවිතං, ජීවිතපරියන්තිකං බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, බුද්ධො මෙ සරණං ලෙණං තාණ” න්ති එවම්පි අත්තසන්තියායානනං වෙදිතබ්බං. “සත්ථාරඤ්ච වතාහං පස්සාමි, භගවත්තමෙව පස්සාමි, සුගතඤ්ච වතාහං පස්සාමි, භගවත්තමෙව පස්සාමි, සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච වතාහං පස්සාමි, භගවත්තමෙව පස්සාමි” ති (සං. නි. 2.154) එවං මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සරණගමනං විය සිස්සභාවුපගමනං දට්ඨබ්බං.

“සො අහං විචරිස්සාමි, ගාමා ගාමං පුරා පුරං;
නමස්සමානො සම්බුද්ධං, ධම්මස්ස ව සුධම්මතං. (සං. නි. 1.246; සු. නි. 194);

“තෙ මයං විචරිස්සාම, ගාමා ගාමං නගා නගං...පෙ.... සුධම්මත” න්ති. (සු. නි. 182) –

එවම්පි ආලවකසාතාගිරිගෙමවතාදිනං සරණගමනං විය තප්පරායණතා වෙදිතබ්බං. නනු වෙනෙ ආලවකාදයො මග්ගෙනෙව ආගතසරණගමනා, කථං තෙසං තප්පරායණතාසරණගමනං චුත්තන්ති? මග්ගෙනාගතසරණගමනෙහිපි “සොහං විචරිස්සාමි ගාමා ගාම” න්තිආදිනා (සං. නි. 1.246; සු. නි. 194) තෙහි තප්පරායණතාකාරස්ස පවෙදිතත්තා තථා චුත්තං. අථ බො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා එකංසං උත්තරාසභිගං කරිත්වා භගවතො පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා භගවතො පාදානි මුඛෙන ව පරිචුම්බති, පාණිහි ව පරිසම්බාහති, නාමඤ්ච සාවෙති “බ්‍රහ්මායු අහං, හො ගොතම, බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රහ්මායු අහං, හො ගොතම, බ්‍රාහ්මණො” ති (ම. නි. 2.394) එවම්පි පණිපාතො දට්ඨබ්බො.

සො පනෙස ඤාතිහයාවරියදක්ඛිණෙය්‍යතාවසෙන චතුබ්බිධො හොති. තත්ථ දක්ඛිණෙය්‍යතාහෙතුකෙන පණිපාතෙන සරණගමනං හොති, න ඉතරෙහි ඤාතිහයාදිවසප්පත්තෙහි තිහි පණිපාතෙහි. සෙට්ඨවසෙනෙව හි සරණං ගය්හති, සෙට්ඨවසෙන හිජ්ජති, තස්මා යො සාකියො වා කොලියො වා “බුද්ධො අම්භාකං ඤාතකො” ති වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො වා “සමණො ගොතමො රාජපුත්තො මහානුභාවො අවන්දියමානො අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා” ති හයෙන වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යොපි බොධිසත්තකාලෙ භගවතො සන්තිකෙ කිඤ්චි උග්ගහිතං සරමානො බුද්ධකාලෙ වා –

“එකෙන හොගං භුඤ්ජෙය්‍ය, ද්විති කම්මං පයොජයෙ;
චතුත්ථඤ්ච නිධාපෙය්‍ය, ආපදාසු හවිස්සති” ති. (දී. නි. 3.265) –

එවරුපිං දිට්ඨධම්මිකං අනුසාසනිං උග්ගහෙත්වා “ආචරියො මෙ” ති වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං, සම්පරායිකං පන නිය්‍යානිකං වා අනුසාසනිං

පව්වාසීසන්නො දක්ඛිණෙය්‍යාපණිපාතමෙව කරොති. යො පන “අයං ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යා”ති වන්දති, තෙනෙව ගහිතං හොති සරණං.

එවං ගහිතසරණස්ස ව උපාසකස්ස වා උපාසිකාය වා අඤ්ඤාතිත්ථියෙසු පබ්බජිතම්පි ඤාතිං “ඤාතකො මෙ අය”න්ති වන්දනොපි සරණගමනං න හිජ්ජති, පගෙව අපබ්බජිතං. තථා රාජානං භයවසෙන වන්දනො. සො හි රට්ඨපුජිතත්තා අවන්දියමානො අනත්ථම්පි කරෙය්‍යාති. තථා යං කිඤ්චි සිප්පසික්ඛාපකං තිත්ථියම්පි “ආචරියො මෙ අය”න්ති වන්දනොපි න හිජ්ජති. එවං සරණගමනස්ස පහෙදො වෙදිතබ්බො.

සරණගමනකථා නිට්ඨිතා.

සරණගමනඵලකථා

එත්ථ ව ලොකුත්තරස්ස සරණගමනස්ස චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි විපාකඵලං අරියමග්ගස්සෙව ලොකුත්තරසරණගමනන්ති අධිජ්ජෙතත්තා. සකලස්ස පන වට්ටදුක්ඛස්ස අනුප්පාදනිරොධො ආනිසංසඵලං. චුත්තඤ්ඤෙනං –

“යො ව බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච, සඬ්ඝඤ්ච සරණං ගතො;
චත්තාරි අරියසච්චානි, සම්මජ්ජඤ්ඤාය පස්සති.

“දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං, දුක්ඛස්ස ව අතික්කමං;
අරියඤ්චට්ඨඬ්ඛිකං මග්ගං, දුක්ඛුපසමගාමිනං.

“එතං බො සරණං බෙමං, එතං සරණමුත්තමං;
එතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති”ති. (ධ. ප. 190-192);

අපිව නිච්චතො අනුපගමනාදිවසෙන පෙතස්ස ආනිසංසඵලං වෙදිතබ්බං. චුත්තඤ්ඤෙනං –

“අට්ඨානමෙනං, හික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි සඬ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍ය, සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍ය, කඤ්චි ධම්මං අත්තතො උපගච්ඡෙය්‍ය, මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, පිතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, අරහන්තං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, පදුට්ඨචිත්තො තථාගතස්ස ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය, සඬ්ඝං හින්දෙය්‍ය, අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍ය, නෙතං යානං විජ්ජති”ති (ම. නි. 3.128; අ. නි. 1.276).

ලොකියස්ස පන සරණගමනස්ස භවසම්පදාපි භොගසම්පදාපි ඵලමෙව. චුත්තඤ්ඤෙනං –

“යෙ කෙච්චි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ,

න තෙ ගමිස්සන්ති අපායභූමිං;
පහාය මානුසං දෙහං,
දෙවකායං පරිසුරෙස්සන්ති’’ති.(දී. නි. 2.332; සං. නි. 1.37);

අපරමපි වුත්තං –

“අථ ඛො සක්කො දෙවානමින්දො අසීනියා දෙවනාසහස්සෙහි සද්ධිං
යෙනායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තෙනුපසඬිකම්...පෙ.... එකමන්තං ධීතං
ඛො සක්කං දෙවානමින්දං ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො එතදවොච ‘සාධු
ඛො, දෙවානමින්ද, බුද්ධසරණගමනං හොති, බුද්ධසරණගමනහෙනු ඛො,
දෙවානමින්ද, එවමිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස හෙදා පරං මරණා සුගතිං
සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්ති. තෙ අඤ්ඤෙ දෙවෙ දසහි යානෙහි අධිගණ්හන්ති
දිබ්බෙන ආයුතා දිබ්බෙන වණ්ණෙන සුඛෙන යසෙන ආධිපතෙයොන
දිබ්බෙහි රූපෙහි සද්දෙහි ගන්ධෙහි රසෙහි ඵොට්ඨබ්බෙහි’’ති (සං. නි.
4.341).

එස නයො ධම්මෙ සඬ්ඝෙ ව.

අපිව වෙලාමසුත්තාදිවසෙනපි සරණගමනස්ස ඵලවිසෙසො වෙදිතබ්බං. තථා
හි වෙලාමසුත්තෙ (අ. නි. 9.20) “කරිස්ස ස්වතුත්ථභාගජ්ජමාණානං
චතුරාසීතිසහස්සසඬ්ඛානං සුවණ්ණපාතිරූපියපාතිකංසපාතීනං යථාක්කමං
රූපියසුවණ්ණහිරඤ්ඤපුරානං සබ්බාලඬිකාරපට්මණ්ඩිතානං චතුරාසීතියා
හත්ථිසහස්සානං චතුරාසීතියා අස්සසහස්සානං චතුරාසීතියා රථසහස්සානං
චතුරාසීතියා ධෙනුසහස්සානං චතුරාසීතියා කඤ්ඤාසහස්සානං චතුරාසීතියා
පල්ලඬිකසහස්සානං චතුරාසීතියා වත්ථකොට්ඨසහස්සානං අපරිමාණස්ස ව
ඛජ්ජහොජ්ජාදිහෙදස්ස ආභාරස්ස පරිච්චජනවසෙන සත්තමාසාධිකානි සත්ත
සංවච්ඡරානි නිරන්තරං පවත්තවෙලාමමහාදානතො එකස්ස සොනාපන්නස්ස
දින්නං මහජ්ඣලතරං, තතො සතං සොනාපන්නානං දින්නදානතො එකස්ස
සකදාගාමිනො, තතො එකස්ස අනාගාමිනො, තතො එකස්ස අරහතො, තතො
එකස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස, තතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස, තතො බුද්ධජ්ජමුඛස්ස
සඬ්ඝස්ස දින්නදානං මහජ්ඣලතරං, තතො වාතුද්දිසං සඬ්ඝං උද්දිස්ස විහාරකරණං,
තතො සරණගමනං මහජ්ඣලතර’’න්ති පකාසිතං. වුත්තඤ්ඤෙනං –

“යං, ගහපති, වෙලාමො බ්‍රාහ්මණො දානං අදාසි මහාදානං, යො වෙකං
දිට්ඨිසම්පන්නං හොපෙය්‍යා, ඉදං තතො මහජ්ඣලතර’’න්ති (අ. නි. 9.20) –

ආදි. එවං සරණගමනඵලං වෙදිතබ්බං.

සරණගමනඵලකථා නිට්ඨිතා.

සරණගමනසංක්කිලෙසහෙදකථා

තත්ථ ව ලොකියසරණගමනං තීඝ්ඵ වත්ථුඝ්ඵ අඤ්ඤාණසංසයමිච්ඡාඤ්ඤාණාදීහි සංකිලිස්සති, න මහාජුතිකං, න උජ්ජලං අපරිසුද්ධං අපරියොදානං හොති, න මහාවිජ්ජාරං අනුළාරං. එත්ථ ව අඤ්ඤාණං නාම වත්ථුත්තයස්ස ගුණානං අජානනං තත්ථ සම්මොහො. “බුද්ධො නු ඛො, න නු ඛො” තිආදිනා විචිකිච්ඡා සංසයො. මිච්ඡාඤ්ඤාණං නාම තස්ස ගුණානං අගුණභාවපරිකප්පනෙන විපරිතග්ගාහොති වෙදිතඛිඛං. ලොකුත්තරස්ස පන සරණගමනස්ස නත්ථි සංකිලෙසො. ලොකියස්ස ව සරණගමනස්ස දුට්ඨො හෙදො සාවජ්ජො අනවජ්ජො ව. තත්ථ සාවජ්ජො අඤ්ඤසත්ථාරාදීඝ්ඵ අත්තනියාතනාදීහි හොති, සො අනිට්ඨඵලො. අනවජ්ජො පන කාලකිරියාය හොති. ලොකියඤ්ඤි සරණගමනං සික්ඛාපදසමාදානං විය අග්ගහිතකාලපරිච්ඡෙදකං ජීවිතපරියන්තමෙව හොති, තස්මා තස්ස ඛන්ධහෙදෙන හෙදො, සො අවිපාකත්තා අඵලො. ලොකුත්තරස්ස පන නෙවත්ථි හෙදො. භවත්තරෙපි හි අරියසාවකො අඤ්ඤං සත්ථාරං න උද්දිස්සති. එවං සරණගමනස්ස සංකිලෙසො ව හෙදො ව වෙදිතඛිඛො.

කස්මා පනෙත්ථ වොදානං න ගහිතං, නනු වොදානවිභාවනාපි තත්ථ කොසල්ලාය හොතීති? සච්චමෙතං, තං පන සංකිලෙසග්ගහණෙන අත්ථතො දීපිතං හොතීති න ගහිතං. යාති හි තෙසං සංකිලෙසකාරණානි අඤ්ඤාණාදීනි, තෙසං සබ්බෙන සබ්බං අනුප්පාදනෙන උප්පන්නානඤ්ච පහානෙන වොදානං හොතීති. එවමෙත්ථ “සරණං සරණගමන” තිආදිනං පපඤ්චො වෙදිතඛිඛො. ඉමස්ස පන යථාචුත්තපපඤ්චස්ස ඉධ අවචනෙ කාරණං දස්සෙත්තො ආහ “සො පන ඉධ චුච්චමානො” තිආදි. තත්ථ සරණවණ්ණනකොති සාමඤ්ඤඵලසුත්තෙ චුත්තසරණවණ්ණනතො.

සරණගමනසංකිලෙසහෙදකථා නිට්ඨිතා.

උපාසකත්තපටිවෙදනාකථා

එවං ධාරෙතුති එවං ජානාතුති අත්ථො. එත්ථ කො උපාසකොති සරූපපුච්ඡා, තස්මා කිංලක්ඛණො උපාසකොති චුත්තං හොති. කස්මාති හෙතුපුච්ඡා. තෙන කෙන පවත්තිතිමිත්තෙන උපාසකසද්දො තස්මිං පුග්ගලෙ නිරුල්ලොති දස්සෙති. තෙනාහ “කස්මා උපාසකොති චුච්චති” ති. සද්දස්ස හි අභිධෙයාපවත්තිතිමිත්තං තදත්ථස්ස තඛිභාවකාරණං. කිමස්ස සීලන්ති කීදිසං අස්ස උපාසකස්ස සීලං, කිත්තකෙන සීලෙනායං සීලසම්පන්නො නාම හොතීති අත්ථො. කො ආජීවොති කො අස්ස සම්මාආජීවො. සො පන මිච්ඡාජීවස්ස පරිවජ්ජනෙන හොතීති සොපි විහජීයති. කා විපත්තීති කස්ස සීලස්ස ආජීවස්ස වා විපත්ති. අනන්තරස්ස හි විධි වා පටිසෙධො වා. සම්පත්තීති එත්ථාපි එසෙව නයො.

ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතඛිඛන්ති කථං වෙදිතඛිඛං? චුච්චනෙ – කො උපාසකොති ඛත්තියාදීඝ්ඵ යො කොචි තිසරණං ගතො ගහට්ඨො. සරණගමනමෙව හෙත්ථ කාරණං, න ජාතිආදිවිසෙසො. චුත්තඤ්ඤෙන “යතො ඛො, මහානාම,

බුද්ධං සරණං ගතො භොති, ධම්මං, සඬ්ඝං සරණං ගතො භොති. එත්තාවතා ඛො, මහානාම, උපාසකො භොති''ති (සං. නි. 5.1033).

කස්මා උපාසකොති රතනත්තය උපාසනතො. තෙනෙව සරණගමනෙන තත්ථ ච සක්කච්චකිරියාය ආදරගාරවබ්බුමානාදියොගෙන පයිරුපාසනතොති චුත්තං භොති. සො හි බුද්ධං උපාසතීති උපාසකො. ධම්මං, සඬ්ඝං උපාසතීති උපාසකො.

කිමස්ස සීලන්ති පඤ්ච වෙරමණියො. වෙරමණියොති චෙත්ථ වෙරං චූච්චති පාණාතිපාතාදිසු දුස්සීලාං, තස්ස මනනතො භනනතො විනාසනතො වෙරමණියො පඤ්ච විරතියො විරතිප්පධානත්තා තස්ස සීලස්ස. චුත්තඤ්ඤෙනං - “යතො ඛො, මහානාම, උපාසකො පාණාතිපාතා පටිවිරතො භොති, අදින්නාදානා, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා, මුසාවාදා, සුරාමෙරයමප්පමාදට්ඨානා පටිවිරතො භොති. එත්තාවතා ඛො, මහානාම, උපාසකො සීලවා භොති''ති (සං. නි. 5.1033).

කො ආජීවොති පඤ්ච මිච්ඡාවණිප්පා පහාය ධම්මෙන සමෙන ජීවිතකප්පනං. චුත්තඤ්ඤෙනං - “පඤ්චමා, හික්ඛවෙ, චණිප්පා උපාසකෙන අකරණියා. කතමා පඤ්ච? සත්ථවණිප්පා සත්තවණිප්පා මංසවණිප්පා මප්පවණිප්පා විසවණිප්පා. ඉමා ඛො, හික්ඛවෙ, පඤ්ච චණිප්පා උපාසකෙන අකරණියා''ති (අ. නි. 5.177).

එත්ථ ච සත්ථවණිප්පාති ආවුඨගණ්ඨං කත්වා වා කාරෙත්වා වා යථාකතං වා පටිලහිත්වා තස්ස වික්කයො. සත්තවණිප්පාති මනුස්සවික්කයො. මංසවණිප්පාති සුනකාරාදියො විය මිගසුකරාදිකෙ පොසෙත්වා මංසං සම්පාදෙත්වා වික්කයො. මප්පවණිප්පාති යං කිඤ්චි මප්පං යොජෙත්වා තස්ස වික්කයො. විසවණිප්පාති විසං යොජෙත්වා සඬ්ගහෙත්වා වා තස්ස වික්කයො. තත්ථ සත්ථවණිප්පා පරොපරොධනිමිත්තතාය අකරණියා චුත්තා, සත්තවණිප්පා අභූපිස්සභාවකරණතො, මංසවිසවණිප්පා වධහෙතුතො, මප්පවණිප්පා පමාදට්ඨානතොති වෙදිතබ්බා.

කා විපත්තීති යා තස්සෙව සීලස්ස ච ආජීවස්ස ච විපත්ති හෙදො කොපො පකොපො ච, අයමස්ස විපත්ති. අපිච යාය එස චණ්ඩාලො වෙච භොති මලඤ්ච පටිකුට්ඨො ච, සාපිස්ස විපත්තීති වෙදිතබ්බා. තෙ ච අත්ථතො අස්සද්ධියාදියො පඤ්ච ධම්මා භොන්ති. යථාහ -

“පඤ්චහි, හික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්තාගතො උපාසකො උපාසකචණ්ඩාලො ච භොති උපාසකමලඤ්ච උපාසකපටිකුට්ඨො ච. කතමෙහි පඤ්චහි? අස්සද්ධො භොති, දුස්සීලො භොති, කොතුහලමඬ්ගලිකො භොති, මඬ්ගලං පච්චෙති, නො කම්මං, ඉතො ච බහිද්ධා දක්ඛිණෙයාං පරියෙසති, තත්ථ ච පුබ්බකාරං කරොති''ති (අ. නි. 5.175).

එත්ථ ච උපාසකපටිකුට්ඨොති උපාසකනිහිනො. බුද්ධාදිසු කම්මකම්මඵලෙසු ච සද්ධාවිපරියායො අස්සද්ධියං මිච්ඡාධිමොක්ඛො, යථාචුත්තෙන අස්සද්ධියෙන

සමන්තාගතො අස්සද්ධො. යථාච්ඡත්තසීලවිපත්තිආජීවවිපත්තිවසෙන දුස්සීලො.

“ඉමිනා දිට්ඨාදිනා ඉදං නාම මඬගලං හොති” ති එවං.

බාලජනපරිකප්පිතකොතුහලසඬාතෙන දිට්ඨසුත්තමඬගලෙන සමන්තාගතො කොතුහලමඬගලිකො. මඬගලං පච්චෙතීති දිට්ඨමඬගලාදිහෙදං මඬගලමෙව පත්තියායති. නො කම්මන්ති කම්මස්සකතං නො පත්තියායති. ඉතොඛනිද්ධාති ඉතො සබ්බඤ්ඤබුද්ධසාසනතො ඛනිද්ධා බාහිරකසමයෙ. දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසතීති දුප්පට්ඨපත්තං දක්ඛිණාරහස්සද්ධි ගවෙසති. පුබ්බකාරං කරොතීති දානමානනාදිකං කුසලකිරියං පයමතරං කරොති. එත්ථ ච දක්ඛිණෙය්‍යපඥයෙසනපුබ්බකාරෙ එකං කත්වා පඤ්ච ධම්මා වෙදිතබ්බො.

කා සම්පත්තීති සාව තස්ස සීලසම්පදා ච ආජීවසම්පදා ච සම්පත්ති, යෙ චස්ස රතනභාවාදිකරා සද්ධාදයො පඤ්ච ධම්මා. යථාහ –

“පඤ්චහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්තාගතො උපාසකො උපාසකරතනඤ්ච හොති උපාසකපදුමඤ්ච උපාසකපුණ්ඩරිකො ච. කතමෙහි පඤ්චහි? සද්ධො හොති, සීලවා හොති, න කොතුහලමඬගලිකො හොති, කම්මං පච්චෙති, නො මඬගලං, න ඉතො ඛනිද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසති, ඉධ ච පුබ්බකාරං කරොතී” ති.

එත්ථ ච චතුත්තම්පි පරිසානං රතිජනනට්ඨෙන උපාසකොව රතනං උපාසකරතනං, ගුණසොභාකිත්තිසද්දසුගන්ධතාහි උපාසකොව පදුමං උපාසකපදුමං, තථා උපාසකපුණ්ඩරිකො ච වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ විපත්තියං චුත්තවිපරියායෙන විඤ්ඤෙය්‍යං. එවමිදං “කො උපාසකො” තිආදිකං පකිණ්ණකං විත්ථාරතො වෙදිතබ්බං. ඉමස්ස පන පකිණ්ණකස්ස ඉධ විත්ථාරෙත්වා අවචනෙ කාරණං දස්සෙන්තො ආහ “තං අතිභාරියකරණතො” තිආදි.

ආදිමිහිති ආදිඅත්ථෙ. කොටියන්ති පරියන්තකොටියං. විහාරග්ගෙනාති ඔවරකකොටියාසෙන, “ඉමස්මිං ගබ්භෙ වසන්තානං ඉදං පනසඵලං පාපුණාති” තිආදිනා තංතංවසනට්ඨානකොටියාසෙනාති අත්ථො. අජ්ජතන්ති අජ්ජ ඉච්චෙව අත්ථො. පාණෙනි උපෙතන්ති ඉමිනා තස්ස සරණගමනස්ස ආපාණකොටිකතං දස්සෙන්තො “යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති” තිආදිති වත්වා පුන ජීවිතෙනපහං වත්ථුත්තයං පටිපුපෙන්නො සරණගමනඤ්ච රක්ඛාමීති උප්පන්නං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අධිප්පායං විභාවෙන්තො “අහඤ්ඪි” තිආදිමාහ. පාණෙනි උපෙතන්ති හි යාව මෙ පාණා ධරන්ති, තාව සරණං උපෙතං, උපෙන්නො න වාචාමත්තෙන න එකචාරං විත්තුප්පාදනමත්තෙන, අථ බො පාණානං පරිච්චජනවසෙන යාවජීවං උපෙතන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අධිවාසෙතුති සාදියතු, තං පන සාදියනං මනසා සම්පට්ඨගහො හොතීති ආහ “සම්පට්ඨජතු” ති. කායඬගන්ති කායමෙව අඬගන්ති වදන්ති, කායස්ස වා අඬගං සීසාදි කායඬගං, සීසාදි සරීරාවයවන්ති චුත්තං හොති. වාචඬගන්ති “හොතු සාධු” ති

එවමාදිවාචාය අඬගං අවයවං. වාවඬගස්ස වොපනං වාචාය පවත්තනමෙවාති වෙදිතඛිඛං. අඛිහන්තරෙයෙවාති අත්තනො විත්තසන්නානෙයෙව. ඛන්තිං වාරෙත්වාති ඛන්තිං පවත්තෙත්වා, රුචිං උප්පාදෙත්වාති වුත්තං හොති. “ඛන්තිං ධාරෙත්වා”තිපි පාඨො, උප්පන්නං රුචිං අඛිහන්තරෙයෙව ධාරෙත්වා වච්භෙදෙන අපකාසෙත්වාති වුත්තං හොති.

කථං පන වෙරඤ්ජො බ්‍රාහ්මණො හගවතො අධිවාසනං අඤ්ඤාසි. න හි තෙන සක්කා හගවතො විත්තප්පවත්ති පච්චක්ඛතො විඤ්ඤාතුං, තස්මා “හගවතො අධිවාසනං විදිත්වා”ති කස්මා වුත්තන්ති වෙ? කිඤ්ඤාපි තෙන න සක්කා විත්තප්පවත්ති පච්චක්ඛතො විඤ්ඤාතුං, තථාපි ආකාරසල්ලක්ඛණකුසලතාය අන්වයඛ්‍යාතිරෙකවසෙන අනුමානතො අඤ්ඤාසිති දස්සෙන්නො ආහ “සචෙ මෙ සමණො ගොතමො”තිආදි. ආකාරසල්ලක්ඛණකුසලතායාති විත්තප්පවත්තිආකාරවිජානනෙ ඡෙකතාය, අධිප්පායවිජානනෙ කුසලතායාති වුත්තං හොති. දසනඛසමොධානසමුප්ප්ලන්ති ද්විසු හත්ථෙසු දසන්නං නඛානං සමොධානෙන එකිභාවෙන සමුප්ප්ලන්තං. අඤ්ජලිත්ති හත්ථපුටං. පටිමුඛොයෙවාති අභිමුඛොයෙව, න හගවතො පිට්ඨිං දස්සෙත්වාති අත්ථො. වන්දිත්වාති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා.

උපාසකත්තපටිවෙදනාකථා නිට්ඨිතා.

දුඛභික්ඛකථා

16. සුසස්සකාලෙපිති සම්පන්නසස්සකාලෙපි. අතිසමග්ගෙපිති අතිසයෙන අප්පග්ගෙපි, යදා කිඤ්චිදෙව දත්වා ඛහුං පුඛිඛණ්ණාපරණ්ණං ගණ්හන්ති, තාදිසෙ කාලෙපිති අත්ථො. සාලිආදි ධඤ්ඤං පුඛිඛණ්ණං, මුග්ගමාසාදි අපරණ්ණං. ද්විධා පවත්තං ඊහිතං එත්ථාති ද්විහිතිකාති මජ්ඣපදලොපිඛාහිරත්ථසමාසොයමිති දස්සෙන්නො ආහ “ද්විධා පවත්තඊහිතිකා”ති. ඊහනං ඊහිතන්ති ඊහිතසද්දොයං භාවසාධනොති ආහ “ඊහිතං නාම ඉරියා”ති. තත්ථ ඉරියාති කිරියා. කස්ස පනෙසා කිරියාති ආහ “චිත්තඉරියා”ති, චිත්තකිරියා චිත්තප්පයොගොති අත්ථො. තෙනෙවාහ “චිත්තඊහා”ති. කථං පනෙත්ථ ඊහිතස්ස ද්විධා පවත්තිති ආහ “ලච්ඡාම නු ඛො”තිආදි. තත්ථ ලච්ඡාම නු ඛොති ඉදං දුග්ගතානං වසෙන වුත්තං. ජීවිතුං වා සක්ඛිස්සාම නු ඛො, නොති ඉදං පන ඉස්සරානං වසෙන වුත්තන්ති වෙදිතඛිඛං. භික්ඛමානාති යාවමානා. “දුහිතිකා”තිපි පාඨො. තත්ථාපි වුත්තනායෙනෙත්ථො වෙදිතඛිඛො. ද්වි-සද්දස්ස හි දු-සද්දාදෙසෙනායං නිද්දෙසො හොති. දුක්ඛං වා ඊහිතං එත්ථ න සක්කා කොචි පයොගො සුඛෙන කාතුන්ති දුහිතිකා, දුක්කරජීවිතප්පයොගාති අත්ථො.

දු-සද්දෙ වා උකාරස්ස වකාරං කත්වා ද්විහිතිකාති අයං නිද්දෙසොති ආහ “අථ වා”තිආදි. ඛ්‍යාධි රොගොති එතාති “ආතුරතා”ති ඉමස්ස වෙච්චනාති. තෙන සෙතට්ඨිකා නාම එකා රොගජාතීති දස්සෙති. සො පන රොගො පාණකදොසෙන

සම්භවති. එකො කිර පාණකො නාලමජ්ඣගතං ගණ්ඨං විජ්ඣති, යෙන විද්ධත්තා නික්ඛන්තම්පි සාලිසිසං බීරං ගහෙතුං න සක්කොති. තෙනාහ “පච්ඡන්තබ්බිර”න්තිආදි.

වුත්තසස්සන්ති වපිතසස්සං. තත්ථාති වෙරඤ්ජායං. සලාකාමත්තං වුත්තං එත්ථාති සලාකාවුත්තා, පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපෙනායං නිද්දෙසො. තෙනාහ “සලාකා එව සම්පජ්ජති”ති. යං තත්ථ වුත්තං වාපිතං, තං සලාකාමත්තමෙව අහොසි, එලං න ජායතීති අත්ථො. සම්පජ්ජතීති ව ඉමිනා “සලාකාවුත්තා”ති එත්ථායං වුත්තසද්දො නිජ්ජන්තිඅත්ථොති දස්සෙති. සලාකායාති වෙචච්චිවතාලපණ්ණාදීහි කතසලාකාය. ධඤ්ඤවික්කයකානං සන්තිකන්ති ධඤ්ඤං වික්කිණන්ති ධඤ්ඤවික්කයකා, තෙසං සම්පන්ති අත්ථො. කයකෙසුති ධඤ්ඤගණ්හනකෙසු. කිණිත්ථාති ගහෙත්වා. ධඤ්ඤකරණට්ඨානෙනි කොට්ඨාගාරස්ස සම්පට්ඨානෙන, ධඤ්ඤමීනනට්ඨානෙනි වුත්තං හොති. වණ්ණජ්ඣක්ඛන්ති කභාපණපරික්ඛකං. නසුකරා උඤ්ජෙන පග්ගහෙන යාපෙතුන්ති පග්ගය්හතීති පග්ගහො, පත්තො. තෙන පග්ගහෙන පත්තෙනාති අත්ථො, පත්තං ගහෙත්වා හික්ඛාවරියාය යාපෙතුං න සක්කාති වුත්තං හොති. තෙනෙවාහ “පග්ගහෙන යො උඤ්ජො”තිආදි. නසුකරාති සුකරභාවො එත්ථ නත්ථීති නසුකරා. පිණ්ඩාය වරිත්ථාති පිණ්ඩාය වරණහෙතු. හෙතුඅත්ථෙපි හි ත්වාසද්දමෙකෙ ඉච්ඡන්ති.

උත්තරාපට්ඨො ආගතා, උත්තරාපට්ඨො වා නිවාසො එතෙසන්ති උත්තරාපට්ඨකාති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනායෙන “උත්තරාහකා”ති වුත්තං. තෙනාහ “උත්තරාපට්ඨාසිකා”තිආදි. “උත්තරාපට්ඨකා”ඉච්චෙව වා පාලිපායො වෙදිතබ්බො. කෙච් පන “උත්තරං විසිට්ඨං හණ්ඩං ආහරන්තීති උත්තරාහකා, උත්තරං වා අධිකං අග්ගං නෙන්නීති උත්තරාහකා”තිආදිනා අඤ්ඤෙන පකාරෙන අත්ථං වණ්ණයන්ති. අස්සානං උට්ඨානට්ඨානෙනි අස්සානං ආකරට්ඨානෙන. වෙරඤ්ජන්ති වෙරඤ්ජායං. භුම්මත්ථෙ හෙතං උපයොගවචනං. මන්දිරන්ති අස්සසාලං. අස්සමණ්ඩලිකායොති පඤ්ඤායිංසුති පරිමණ්ඩලාකාරෙන කතත්තා අස්සමණ්ඩලිකායොති පාකට්ඨා අහෙසුං. එවං කතානඤ්ච අස්සසාලානං බහුත්තා බහුවචනනිද්දෙසො කතො. දසන්තං දසන්තං අස්සානං වසනොකාසො එකෙකා අස්සමණ්ඩලිකාතිපි වදන්ති. අද්ධානක්ඛමා න හොන්තීති දීසකාලං පවත්තෙතුං ඛමා න හොන්ති, න චිරකාලජ්ජවත්තීනොති වුත්තං හොති.

ගඬගාය දක්ඛිණා දිසා අප්පතිරුපදෙසො, උත්තරා දිසා පතිරුපදෙසොති අධිජපායෙනාහ “න හි තෙ”තිආදි. ගඬගාය දක්ඛිණතිරජාතා දක්ඛිණාපට්ඨකුස්සා. “අම්භාකං බුද්ධො”ති එවං බුද්ධං මමායන්තීති බුද්ධමාමකා. එවං සෙසෙසුපි. පටියාදෙතුන්ති සම්පාදෙතුං. නිච්චහත්තසඬ්ඛෙපෙනාති නිච්චහත්තාකාරෙන. පුබ්බණ්ඩසමයන්ති ඉදං භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ “පුබ්බණ්ඩසමයෙති අත්ථො”ති. අච්චන්තසංයොගෙ වා ඉදං උපයොගවචනන්ති දස්සෙතුං යථා අච්චන්තසංයොගත්ථො සම්භවති, තථා අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ “පුබ්බණ්ඩෙ වා

සමය”න්තිආදි. එවන්ති එවං පච්ඡා චුත්තනායෙන අත්ථෙ චුච්චමානෙ. නනු ච විහාරෙ නිසිදන්තාපි අත්තරවාසකං නිවාසෙත්වාච නිසිදන්ති, තස්මා “නිවාසෙත්වා”ති ඉදං කස්මා චුත්තන්ති ආහ
“විහාරනිවාසනපරිවත්තනවසෙනා”තිආදි. විහාරනිවාසනපරිවත්තනඤ්ච විහාරෙ නිසිත්තකාලෙ නිවත්ථම්පි පුන ගාමස්පවෙසනසමයෙ වාලෙන්වා ඉතො විතො ච සණ්ඨපෙත්වා සක්කච්චං නිවාසනමෙවාති වෙදිතබ්බං. තෙනෙවාහ **“න හි තෙ තතො පුබ්බෙ අනිවත්ථා අහෙසු”**න්ති. පත්තච්චරමාදායාති පත්තඤ්ච ච්චරඤ්ච ගහෙත්වා. ගහණඤ්චෙත්ථ න කෙවලං හත්ථෙතෙව, අථ බො යෙන කෙනචි ආකාරෙන ධාරණමෙවාති දස්සෙන්නො යථාසම්භවමත්ථයොජනං කරොති **“පත්තං හත්ථෙහි”**තිආදිනා.

ගතගතට්ඨානෙති අස්සමණ්ඩලිකාසු සම්පත්තසම්පත්තට්ඨානෙ. උදුක්ඛලෙ කොට්ටෙත්වා කොට්ටෙත්වා පරිභුඤ්ජන්ති එත්ථ කස්මා පන තෙ භික්ඛු සයමෙව එවං කත්වා පරිභුඤ්ජන්ති, කිමෙවං ලද්ධං කප්පියකාරකෙහි යාගුං වා හත්තං වා පවාපෙත්වා සයං වා පචිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ටතිති ආහ **“ථෙරානං කොචි කප්පියකාරකො නත්ථි”**තිආදි. කප්පියාකප්පියභාවං අනපෙක්ඛිත්වා භික්ඛුනං එවං කාතුං සාරුප්පං න භොතිති වත්වා පුන අකප්පියභාවම්පි දස්සෙන්නො ආහ **“න ව වට්ටති”**ති. භාජනාදිපරිහරණවසෙන බහුභණ්ඩිකතාය අභාවතො චුත්තං **“සල්ලභුකචුත්තිතා”**ති. සකං සකං පටිච්ඡන්ති අත්තනො අත්තනො කොට්ඨාසං. අප්පොස්සුක්කාති සමණධම්මතො අඤ්ඤත්ථ නිරුස්සාහා. තදුපියන්ති තදනුරූපං. පිසතිති චුණ්ණෙති. පුඤ්ඤඤාණවිසෙසෙහි කත්තබ්බකම්මස්ස මනාපතා භොතිති ආහ **“පුඤ්ඤවතා”**තිආදි. නන්ති නං පත්ථපුලකං. **“න තතො පට්ඨායා”**ති වචනතො තතො පුබ්බෙ හගවතො පිණ්ඩාය වරණම්පි දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං.

ලද්ධාති ලභිත්වා. **“ලද්ධො”**ති වා පායො, උපට්ඨාකට්ඨානං නෙව ලද්ධොති අත්ථො. කදා පන ථෙරො උපට්ඨාකට්ඨානං ලද්ධොති? චුච්චතෙ (දී. නි. අට්ඨ. 2.11; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.219-223) – එකදා කිර හගවා නාගසමාලත්ථෙරෙන සද්ධිං අද්ධානමග්ගප්පිපන්නො ද්වෙධාපථං පත්තො. ථෙරො මග්ගා උක්කම්ම **“හගවා අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමි”**ති ආහ. අථ නං හගවා **“එහි භික්ඛු, ඉමිනා ගච්ඡාමා”**ති ආහ. සො **“හන්ද හගවා තුම්භාකං පත්තච්චරං ගණ්හථ, අහං ඉමිනා ගච්ඡාමි”**ති වත්වා පත්තච්චරං ඡමායං යථෙතුං ආරද්ධො. අථ හගවා **“ආහර භික්ඛු”**ති වත්වා පත්තච්චරං ගහෙත්වා ගතො. තස්සපි භික්ඛුනො ඉතරෙන මග්ගෙන ගච්ඡතො චොරා පත්තච්චරඤ්චෙව හරිංසු, සීසඤ්ච භින්දිංසු. සො **“හගවා දානි මෙ පටිසරණං, න අඤ්ඤො”**ති වින්තෙත්වා ලොභිතෙන ගළන්තෙන හගවතො සන්තිකං ආගමි. **“කිමිදං භික්ඛු”**ති ව චුත්තෙ තං පවත්තිං ආරොවෙසි. අථ නං හගවා **“මා වින්තයි භික්ඛු, එතං කාරණංයෙව තෙ නිවාරයිම්හා”**ති වත්වා සමස්සාසෙසි.

එකදා පන හගවා මෙසියත්ථෙරෙන සද්ධිං පාවිනවංසමිගදායෙ ජන්තුගාමං අගමාසි. තත්තාපි මෙසියො ජන්තුගාමෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා නදිතීරෙ පාසාදිකං

අම්බවනං දිස්වා “හගවා තුම්භාකං පත්තච්චරං ගණ්හථ, අහං එතස්මිං අම්බවනෙ සමණධම්මං කරොමි” ති වත්වා හගවතා තික්ඛන්තුං නිවාරියමානොපි ගන්ත්වා අකුසලචිතක්කෙහි අන්වාසත්තො පච්චාගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොවෙසි. තම්පි හගවා “ඉදමෙව තෙ කාරණං සල්ලක්ඛයිත්වා නිවාරයිමිහා” ති වත්වා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං අගමාසි. තත්ථ ගන්ධකුට්ඨපරිවෙණෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසිත්තො භික්ඛුසඬ්ඝපරිවුතො භික්ඛු ආමන්තෙසි – “භික්ඛවෙ, ඉදානිමිහි මහල්ලකො, එකච්චෙ භික්ඛු ‘ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමා’ ති වුත්තෙ අඤ්ඤෙන ගච්ඡන්ති, එකච්චෙ මය්හං පත්තච්චරං භූමියං නික්ඛිපන්ති, මය්හං නිබද්ධපට්ඨාකං භික්ඛුං ජානාංවා” ති. භික්ඛුනං ධම්මසංවෙගො උද්දායි. අථායස්මා සාරිපුත්තො උට්ඨාය හගවන්තං වන්දිත්වා “අහං, හන්තෙ, තුම්භෙයෙව පත්ථයමානො සතසහස්සකප්පාධිකං අසඬ්ඛෙය්‍යං පාරමියො පුරෙසිං, නනු මාදිසො මහාපඤ්ඤො උපට්ඨාකො නාම වට්ටති, අහං උපට්ඨහිස්සාමි” ති ආහ. තං හගවා “අලං, සාරිපුත්ත, යස්සං දිසායං ත්වං විහරසි, අසුඤ්ඤායෙව සා දිසා, තච ඔවාදො බුද්ධානං ඔවාදසදිසො, න මෙ තයා උපට්ඨාකකිච්චං අත්ථි” ති පටික්ඛිපි. එතෙනෙවුපායෙන මහාමොග්ගල්ලානං ආදිං කත්වා අසීතිමහාසාවකා උට්ඨහිංසු. සබ්බෙ හගවා පටික්ඛිපි.

ආනන්දත්ථෙරො පන තුණ්හියෙව නිසිදි. අථ නං භික්ඛු ආහංසු “ආවුසො, භික්ඛුසඬ්ඝො උපට්ඨාකට්ඨානං යාවති, ත්වම්පි යාවාහි” ති. යාවත්වා ලද්ධට්ඨානං නාම ආවුසො කිදිසං හොති, කිං මං සත්ථා න පස්සති, සචෙ රොවෙස්සති, “ආනන්දො මං උපට්ඨාතු” ති වක්ඛන්ති. අථ හගවා “න, භික්ඛවෙ, ආනන්දො අඤ්ඤෙන උස්සාහෙතඛිබ්බො, සයමෙව ජානිත්වා මං උපට්ඨහිස්සති” ති ආහ. තතො භික්ඛු “උට්ඨෙහි ආවුසො ආනන්ද, උට්ඨෙහි, ආවුසො ආනන්ද, දසබලං උපට්ඨාකට්ඨානං යාවාහි” ති ආහංසු. ථෙරො උට්ඨහිත්වා වත්තාරො පටික්ඛෙපෙ ව වතස්සො ව ආයාවනාති අට්ඨ වරෙ යාවි.

වත්තාරො පටික්ඛෙපා නාම “සචෙ මෙ, හන්තෙ හගවා, අත්තනා ලද්ධං පණිතං ච්චරං න දස්සති, පිණ්ඩපාතං න දස්සති, එකගන්ධකුට්ඨයං වසිතුං න දස්සති, නිමන්තනං ගහෙත්වා න ගම්ස්සති, එවාහං හගවන්තං උපට්ඨහිස්සාමි” ති වත්වා “කං පනෙත්ථ, ආනන්ද, ආදීනවං අද්දසා” ති වුත්තෙ ආහ “සවාහං, හන්තෙ, ඉමානි වත්ථුනි ලභිස්සාමි, හවිස්සන්ති වත්තාරො ‘ආනන්දො දසබලෙන ලද්ධං පණිතං ච්චරං පරිභුඤ්ජති, පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජති, එකගන්ධකුට්ඨයං වසති, එකනිමන්තනං ගච්ඡති, එතං ලාහං ලහන්තො තථාගතං උපට්ඨාති, කො එවං උපට්ඨහතො භාරො” ති. ඉමෙ වත්තාරො පටික්ඛෙපෙ යාවි.

වතස්සො ආයාවනා නාම “සචෙ, හන්තෙ හගවා, මයා ගහිතං නිමන්තනං ගම්ස්සති, සවාහං තිරොරට්ඨා තිරොජනපදා හගවන්තං දට්ඨුං ආගතපරිසං ආගතක්ඛණෙ එව හගවන්තං දස්සෙතුං ලච්ඡාමි, යදා මෙ කඬ්ඛා උප්පජ්ජති, තස්මිංයෙව බණෙ හගවන්තං උපසඬ්කම්තුං ලච්ඡාමි, තථා යං හගවා මය්හං පරම්මුඛං ධම්මං දෙසෙති, තං ආගන්ත්වා මය්හං කථෙස්සති, එවාහං හගවන්තං

උපට්ඨනිස්සාමි” ති වත්වා “කං පනෙත්ථ, ආනන්ද, ආනිසංසං පස්සසි” ති වුත්තෙ ආහ “ඉධ, හත්තෙ, සද්ධා කුලපුත්තා හගවතො ඔකාසං අලහන්තා මං එවං වදන්ති ‘ස්වෙව, හත්තෙ ආනන්ද, හගවතා සද්ධිං අම්භාකං සරෙ හික්ඛං ගණ්භෙය්‍යාපා’ ති. සවෙ හගවා තත්ථ න ගමිස්සති, ඉච්ඡිතක්ඛණ්ණෙයෙව පරිසං දස්සෙතුං කඬ්ඛඤ්ච විනොදෙතුං ඔකාසං න ලච්ඡාමි, හවිස්සන්ති වත්තාරො ‘කිං ආනන්දො දසබ්ලං උපට්ඨාති, එත්තකම්පිස්ස අනුග්ගහං හගවා න කරොති’ ති. හගවතො ව පරම්මුඛා මං පුච්ඡිස්සන්ති ‘අයං, ආවුසො ආනන්ද, ගාථා ඉදං සුත්තං ඉදං ඡාතකං කත්ථ දෙසිත’ ති. සවාහං තං න සම්පායිස්සාමි, හවිස්සන්ති වත්තාරො ‘එත්තකම්පි, ආවුසො, න ඡානාසි, කස්මා ත්වං ඡායා විය හගවත්තං න විජහන්තො දීඝරත්තං චිරං විචරී’ ති. තෙනාහං පරම්මුඛා දෙසිතස්සපි ධම්මස්ස පුන කථනං ඉච්ඡාමි” ති. ඉමා චතස්සො ආයාචනා යාචි. හගවාපිස්ස අදාසි. එවං ඉමෙ අට්ඨ වරෙ ගහෙත්වා නිබද්ධුපට්ඨාකො අහොසි.

තස්සෙව ධානන්තරස්ස අත්ථාය කප්පසතසහස්සං පූරිතානං පාරමිතං එලං පාපුණි, පාපුණිත්වා ව උපට්ඨාකානං අග්ගො හුත්වා හගවත්තං උපට්ඨති. ටෙරො හි උපට්ඨාකට්ඨානං ලද්ධකාලතො පට්ඨාය හගවත්තං දූවිධෙන උදකෙන තිවිධෙන දන්තකට්ඨෙන පාදපරිකම්මෙන පිට්ඨිපරිකම්මෙන ගන්ධකුට්පරිවෙණසම්මජ්ජනෙනාති එවමාදීහි කිච්චෙහි උපට්ඨහන්තො “ඉමාය නාම වෙලාය සත්ථු ඉදං නාම ලද්ධං වට්ටති, ඉදං නාම කාතුං වට්ටති” ති වින්තෙත්වා තං තං නිජ්ඣාදෙන්තො මහතිං දණ්ඩදීපිකං ගහෙත්වා එකරත්තිං ගන්ධකුට්පරිවෙණං නව වාරෙ අනුපරියායති. එවඤ්ඤිස්ස අහොසි “සවෙ මෙ ටීනමිද්ධං ඔක්කමෙය්‍ය, හගවති පක්කොසන්තෙ පටිච්චනං දාතුං නාහං සක්කුණෙය්‍ය” ති. තස්මා සබ්බරත්තිං දණ්ඩදීපිකං හත්ථෙන න මුඤ්චති, එවමෙතස්ස නිබද්ධුපට්ඨාකට්ඨානස්ස අලද්ධභාවං සන්ධාය වුත්තං “නො ව ඛො උපට්ඨාකට්ඨානං ලද්ධා” ති. නිබද්ධුපට්ඨාකො නාම නත්ථීති නියතුපට්ඨාකො නාම නත්ථී. අනියතුපට්ඨාකා පන හගවතො පයමබ්බොධියං බහු අහෙසුං, තෙ දස්සෙන්තො ආහ “කදාවි නාගසමාලත්ථෙරො” තිආදි. ඤාති ව සො පසත්ථතමගුණයොගතො සෙට්ඨො වාති ඤාතිසෙට්ඨො. එවරුපෙසු යානෙසු අයමෙව පතිරුපොති ආපදාසු ආමිසස්ස අහිසඬ්ඛරිත්වා දානං නාම ඤාතකෙනෙව කාතුං යුත්තතරන්ති අධිජ්ජායො.

මාරාවට්ටනායාති මාරෙන කතචිත්තාවට්ටනාය, මාරානුභාවෙන සඤ්ජාතචිත්තසම්මොහෙනාති වුත්තං හොති. තෙනෙවාහ “ආවට්ටෙන්වා මොහෙත්වා” තිආදි. තිට්ඨන්තු...පෙ.... තම්පි මාරො ආවට්ටෙය්‍යාති චුස්සස්ස හගවතො කාලෙ කතුපචිතස්ස අකුසලකම්මස්ස තදා ලද්ධොකාසවසෙන උපට්ඨිතත්තා. වුත්තඤ්ඤෙනං අපදානෙ -

“චුස්සස්සාහං පාවචනෙ, සාවකෙ පරිභාසයිං;
යවං බාදථ භුඤ්ජථ, මා ව භුඤ්ජථ සාලයො.

“තෙන කම්මවිපාකෙන, තෙමාසං බාදිතං යවං;
නිමන්තිතො බ්‍රාහ්මණෙන, වෙරඤ්ජායං වසිං තදා”ති. (අප. ෧෮ 1.39.88-89);

පරිශුද්ධිකවිත්තොති පරියොනද්ධවිත්තො, අභිභූතවිත්තොති අත්ථො.
ආවට්ඨිතපරියොසානෙ ආගමීංසුති මාරෙන ආවට්ටෙන්වා ගතෙ පච්ඡා ආගමීංසු.
අවිසහතායාති අසක්කුණෙය්‍යාය. අභිභට්ඨික්ඛායාති පච්ඡන්වා
අභිභරියමානභික්ඛාය. නිබද්ධදානස්සාති “එත්තකං කාලං භගවතො දස්සාමා”ති
නිව්වහන්තවසෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා යපිතදානස්ස. අප්පිකවත්ථස්සාති “ඉදං බුද්ධස්ස
චතුපච්චයපරිභොගත්ථ”න්ති විහාරං නෙත්වා දින්නවත්ථුනො. න විසහතීති න
සක්කොති. අභිභට්ඨික්ඛාසඬ්ඛෙපෙනාති අභිභට්ඨික්ඛානීභාරෙන. බ්‍යාමප්පභායාති
සමන්තතො බ්‍යාමමත්තාය පභාය. එත්ථ ච අනුබ්‍යඤ්ජනානං බ්‍යාමප්පභාය ච
නිප්පභාකරණං අන්තරායොති දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ “චන්දිමසුරියදෙවබ්‍රහ්මානම්පි
භී”තිආදි. අනුබ්‍යඤ්ජනානං බ්‍යාමප්පභාය එකාබද්ධත්තා වුත්තං
“අනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාප්පදෙසං පත්වා”ති. සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණස්ස
අන්තරායො නාම ඤෙය්‍යාධම්මෙසු ආවරණං.

අස්සොසි බො භගවා උදුක්ඛලසද්දන්ති කිං සයමෙව උප්පන්නං උදුක්ඛලසද්දං
අස්සොසිති වෙති ආහ “පත්ථපත්ථපුලකං කොට්ටෙන්තාන”න්තිආදි.
අත්ථසඤ්ඡිතන්ති පයොජනසාධකං. අනත්ථසඤ්ඡිතෙති අනත්ථනිස්සිතෙ වචනෙ.
සාතාපෙක්ඛං භුම්මවචනං. යස්මිඤ්ච යෙන සාතො නිප්ථාදියති, තස්සෙව තෙන
සාතො කතො නාම භොතීති ආහ “මග්ගෙනෙව තාදිසස්ස වචනස්ස සාතො
සමුච්ඡේදොති වුත්තං භොතී”ති. සාමිඅත්ථෙ වා භුම්මවචනන්ති මඤ්ඤමානො
එවමාහාති දට්ඨබ්බං. වචනස්ස ච සමුග්ගසාතො තම්මුලකිලෙසානං සමුග්ගසාතෙනාති
වෙදිතබ්බං.

ආකරොති අත්තතො අනුරූපතාය සමරියාදං සපරිච්ඡේදං එලං නිප්ඵත්තෙතීති
ආකාරො කාරණන්ති ආහ “ආකාරෙහිති කාරණෙහී”ති. අට්ඨුප්පත්තිපුත්තන්ති
පච්චුප්පන්නවත්ථුං නිස්සාය පවත්තං. තාය පුච්ඡාය විතික්කමං පාකටං කත්වාති
“සච්චං කිර ත්වං භික්ඛු”තිආදිපුච්ඡාය තෙන භික්ඛුනා කතවිතික්කමං පකාසෙත්වා,
විතික්කමප්පකාසනඤ්ච කිමත්ථමිදං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙතීති අනුජානනත්ථං.

නත්ථි කිඤ්චි වත්තබ්බන්ති පුබ්බෙ වුත්තනයත්තා න කිඤ්චි එත්ථ අපුබ්බං
වත්තබ්බමත්ථීති දස්සෙති. තෙනාහ “පුබ්බෙ වුත්තමෙව භී”තිආදි. සාධු සාධුති ඉදං
පසංසායං ආමෙඨිතවචනන්ති ආහ “ආයස්මත්තං ආනන්දං සම්පහංසෙන්තො”ති.
ද්විසු ආකාරෙසුති ධම්මදෙසනසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසඬ්ඛාතෙසු ද්විසු කාරණෙසු.
එකං ගහෙත්වාති ධම්මං වා දෙසෙස්සාමාති එවං වුත්තකාරණං ගහෙත්වා.
එවංදුබ්භික්ඛෙති එවං දුක්ඛෙන ලභිතබ්බා භික්ඛා එත්ථාති එවංදුබ්භික්ඛෙ කාලෙ,
දෙසෙ වා. දුල්ලභපිණ්ඩෙති එතස්සෙව අත්ථදීපනං. භාජනාදිපරිහරණවසෙන
බහුභණ්ඩිකතාය අභාවතො වුත්තං “ඉමාය සල්ලහුකවුත්තිතායා”ති. එත්තකමෙව

අලං යාපෙතූන්ති උත්තරි පත්ථනාභාවතො පන “ඉමිනා ව සල්ලෙබ්බනා”ති
 වුත්තං. දුබ්භික්ඛං විජිතන්ති එත්ථ හි භික්ඛානං අභාවො දුබ්භික්ඛං
 “නිම්මක්ඛික”න්තිආදීසු විය. භික්ඛාභාවොයෙව හි තංනිමිත්තවිත්තවිසාතානං
 අභාවතො භික්ඛුහි විජිතො වසෙ වත්තිතො. ලොභො විජිතොති ආමිසහෙනු
 රත්තිවිෂෙදවස්සවිෂෙදසමුට්ඨාපකො ලොඋප්පාදොපි තෙසං නාභොසිති
 ආමිසලොඋතාසඬ්ඛාතො ලොභො විජිතො. ඉච්ඡාචාරො විජිතොති “ආමිසහෙනු
 අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මප්පකාසනවසෙන ගුණවණිජ්ජං කත්වා ජීවිකං
 කප්පෙස්සාමා”ති එවං පවත්තඉච්ඡාචාරස්ස අභාවතො යථාචුත්තො ඉච්ඡාචාරො
 විජිතො. විත්තුප්පාදමත්තස්සපි අනුප්පන්තභාවං සන්ධාය “විත්තා වා”ති වුත්තං.
 පුනස්පුනානුසොචනවසෙන පන විත්තපිළාපි නාභොසිති දස්සනත්ථං “විසාතො
 වා”ති වුත්තං.

රත්තිවිෂෙදො වාති සත්තාහකරණීයවසෙන ගන්ත්වා ඛහි අරුණුට්ඨාපනවසෙන
 රත්තිවිෂෙදො වා න කතො සත්තාහකිව්චවසෙනපි කත්ථවි අගතත්තා.
 සත්තාහකිව්චවසෙන විජ්ජවාසඤ්ඤි සන්ධාය රත්තිවිෂෙදොති අට්ඨකථාවොභාරො,
 තතොයෙව ච වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකවණ්ණනායං (මහාව. අට්ඨ. 199) “අයං
 පනෙත්ථ පාළිමුත්තකරත්තිවිෂෙදවිනිවිජයො”ති වත්වා “ධම්මස්සවනත්ථාය
 අනිමන්තිතෙන ගන්තුං න වට්ඨති”තිආදීනා සත්තාහකරණීයමෙව විහත්තං.
 මහාඅට්ඨකථායමිපි වුත්තං “සත්තාහකිව්චෙන ගන්ත්වා එකභික්ඛුනාපි
 රත්තිවිෂෙදො වා න කතො”ති. එවඤ්ඤා කත්වා රත්තිවිෂෙදො නාම
 සත්තාහකරණීයවසෙන භොති, න අඤ්ඤාති රත්තිවිෂෙදලක්ඛණඤ්ඤා කථිතන්ති
 දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච පච්චයවෙකල්ලසඬ්ඛාතෙ වස්සවිෂෙදකාරණං සති
 රත්තිවිෂෙදස්සපි වුත්තත්තා යත්ථ වස්සවිෂෙදකාරණං ලබ්භති, තත්ථ
 සත්තාහකිව්චෙන ගන්තුමිපි වට්ඨතීති සිද්ධන්ති වුළුගණ්ඨීපදෙ මජ්ඣිමගණ්ඨීපදෙ
 ච වුත්තං, තං සුචුත්තං වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකෙ වස්සවිෂෙදාධිකාරෙ –

“තෙන බො පන සමයෙන අඤ්ඤතරස්මිං ආවාසෙ වස්සුපගතානං
 භික්ඛුනං ගාමො වොරෙහි වුට්ඨාසී. භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුං.
 අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, යෙන ගාමො තෙන ගන්තු”න්ති (මහාව. 201) –

එත්ථ “සවෙ ගාමො අවිදුරගතො භොති, තත්ථ පිණ්ඩාය වරිත්වා විහාරමෙව
 ආගන්ත්වා වසිතබ්බං. සවෙ දුරගතො, සත්තාහචාරෙන අරුණො උට්ඨාපෙතබ්බො.
 න සක්කා වෙ භොති, තත්ථෙව සභාගට්ඨානෙ වසිතබ්බ”න්ති (මහාව. අට්ඨ. 201)
 ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙනපි සංසන්දනතො. තථා හි ගාමෙ වුට්ඨිතෙ භික්ඛාය
 අභාවතො වස්සවිෂෙදෙපි අනාපත්තිං වදන්තෙන භගවතා “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ,
 යෙන ගාමො තෙන ගන්තු”න්ති (මහාව. 201) වුත්තත්තා භික්ඛාය අභාවො
 වස්සවිෂෙදකාරණං. තත්ථ “සවෙ දුරගතො, සත්තාහචාරෙන අරුණො
 උට්ඨාපෙතබ්බො”ති (මහාව. අට්ඨ. 201) ඉදං අට්ඨකථාවචනං වස්සවිෂෙදකාරණං
 සති සත්තාහකිව්චෙන ගන්තුමිපි වට්ඨතීති ඉමමත්ථං සාධෙති.

යං පන වුත්තං කෙනවි -

“රත්තිවිජේදොති සත්තාහකිව්වං සන්ධාය වුත්තො, සත්තාහකරණියෙන ගන්ත්වා රත්තිවිජේදො වා වස්සවිජේදො වා එකභික්ඛුනාපි න කතොති වුත්තං කිර මහාඅට්ඨකථායං, තස්මා වස්සවිජේදස්ස කාරණෙ සති සත්තාහකිව්වං කාතුං වට්ටනීති එකෙ. විනයධරා පන න ඉච්ඡන්ති, තස්මා අට්ඨකථාධිජ්ජායො වීමංසිතබ්බො”ති.

තං පන සයං සම්මුල්භස්ස පරෙසං මොහුප්පාදනමත්තං. න හි විනයධරානං අනිච්ඡාය කාරණං දිස්සති අට්ඨකථාය විරුජ්ඣනතො යුත්තිඅභාවතො ව. යඤ්භි කාරණං වස්සවිජේදෙපි අනාපත්තිං සාධෙති, තස්මිං සති විනා වස්සවිජේදං සත්තාහකිව්වෙන ගන්තුං න වට්ටනීති කා නාම යුත්ති. “පච්ඡිමිකාය තත්ථ වස්සං උපගච්ඡාමා”ති ඉදං තෙසං භික්ඛුනං අනුරූපපරිවිතක්කනපදීපනං, න පන විසෙසත්ථපරිදීපනං. තථා හි දුබ්භික්ඛත්තාය වස්සවිජේදකරණසබ්භාවතො පුරිමිකාය තාව වස්සවිජේදෙපි අනාපත්ති. පච්ඡිමිකායං අනුපගන්තුකාමත්තාය ගමනෙපි නත්ථි දොසො පච්ඡිමිකාය වස්සුපනායිකදිවසස්ස අසම්පත්තභාවතො.

න කිස්මිඤ්චි මඤ්ඤන්තීති කිස්මිඤ්චි ගුණෙ සම්භාවනවසෙන න මඤ්ඤන්ති. පකාසෙත්වාති පටිලද්ධජ්ඣානාදිගුණවසෙන පකාසෙත්වා. “පච්ඡා සීලං අධිට්ඨංගෙය්‍යාමා”ති වුත්තනයෙන කුච්ඡිපටිපග්ගෙන සති තථාපවත්තඉච්ඡාචාරස්ස අපරිසුද්ධභාවතො ආජීවසුද්ධියා ව අභාවතො පුන වායමිත්වා සංවරෙ පතිට්ඨාතබ්බන්ති ආහ “පච්ඡා සීලං අධිට්ඨංගෙය්‍යාමා”ති.

කිං ඉදන්ති ගරහණවසෙන වුත්තං. සාලිතණ්ඩුලෙහි සම්පාදිතං මංසෙන උපසිත්තං ඔදනං සාලිමංසොදනං. අතිමඤ්ඤිස්සතීති අවඤ්ඤාතකරණවසෙන අතික්කමිත්වා මඤ්ඤිස්සති, ලාමකං නිහීනං කත්වා මඤ්ඤිස්සතීති වුත්තං හොති. තෙනාහ “මඤ්ඤානං අවඤ්ඤානං කරිස්සතී”ති. හෙට්ඨා කත්වා නිහීනං කත්වා ඤානං ඔඤ්ඤානං. අවඤ්ඤාතන්ති තස්සෙව වෙවචනං. ස්වායන්ති සො අයං ජනපදො. ඉමාය පටිපත්තියාති වෙරඤ්ජායං පුරිතාය සුදුක්කරාය පටිපත්තියා. තුම්හෙ නිස්සායාති තුම්හාකං ඉමං අජ්ජිච්ඡපටිපදං නිස්සාය. සබ්බමචාරිසඩ්ධාතාති ඡබ්බග්ගියාදයො වුත්තා. තුම්හාකං අත්තරෙ නිසීදිත්වාති තුම්හාකං මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා, තුම්හෙහි සද්ධිං නිසීදිත්වාති වුත්තං හොති. ඔමානන්ති අතිමානං. අතිමානොයෙව හෙත්ථ නිහීනත්තාය “ඔමාන”න්ති වුත්තො, න පන භීලෙත්වා මඤ්ඤනං. තුම්හෙහි, ආනන්ද, සප්පුරිසෙහි විජිතං සාලිමංසොදනං පච්ඡිමා ජනතා අතිමඤ්ඤිස්සතීති එවමෙත්ථ පාළිං යොජෙත්වා අත්ථං වණ්ණෙයන්ති. ඉදං වුත්තං හොති - යං ලද්ධං, තෙනෙව තුස්සිත්වා සාලිමංසොදනපත්ථත්තාය ඡින්නන්තා ව තුම්හෙහි විජිතං අභිභූතං සාලිමංසොදනං පච්ඡිමා ජනතා තත්ථ පත්ථනං ඡින්නිතුං අසමත්ථත්තාය අතිමඤ්ඤිස්සතීති.

දුබ්භික්ඛකථා නිට්ඨිතා.

මහාමොග්ගල්ලානස්ස සීහනාදකථා

17. ආයස්මාති වා දෙවානංපියාති වා හදුහවන්ති වා පියසමුදාවාරො එසොති ආහ “ආයස්මාති පියවචනමෙත”න්ති. විඤ්ඤුජාතිකා හි පරං පියෙන සමුදාවරන්තා “භව”න්ති වා “දෙවානංපියා”ති වා “ආයස්මා”ති වා සමුදාවරන්ති, තස්මා සම්මුඛා සම්බොධනවසෙන ආවුසොති, තිරොක්ඛං ආයස්මාති අයම්පි සමුදාවාරො. තයිදං පියවචනං ගරුගාරවසප්පතිස්සවසෙන වුවචතිති ආහ “ගරුගාරවසප්පතිස්සවචනමෙත”න්ති. ගුණමහත්තතාය මහාමොග්ගල්ලානො, න චූළමොග්ගල්ලානස්ස අත්ථිතායාති ආහ “මහා ව සො ගුණමහත්තතායා”ති. පප්පටකොජන්ති පථවිසන්ධාරකං උදකං ආහවිච ධීතෙ මහාපථවියා හෙට්ඨිමතලෙ සමුට්ඨිතං උදකොසෙන අප්පකොත්ථටෙ භූමිප්පදෙසෙ සඤ්ජාතකද්දමපටලසදිසං අතිමධුරපථවිමණ්ඩං. න මෙ තං අස්ස පතිරුපන්ති තං අනාපුච්ඡා කරණං න මෙ අනුච්ඡවිකං භවෙය්‍යාති අත්ථො. අනාපුච්ඡා කරොන්තෙන ව යථා භගවා ඉච්ඡතිච්ඡිතං කිඤ්චි අනාපුච්ඡා කරොති, එවමහම්පිති භගවතා සමානං කත්වා අත්තානං මානෙන කතං විය භවිස්සතිති ආහ “යුගග්ගාහො විය භගවතා සද්ධිං කතො භවෙය්‍යා”ති. පරෙන හි සද්ධිං අත්තානං යුගං යුගලං සමානං කත්වා ගාහො, තස්ස මම වා කො විසෙසොති ගහණං යුගග්ගාහො.

සම්පන්නන්ති සම්පත්තියුත්තං. සා පනෙත්ථ රසසම්පත්ති අධිප්පෙතා සාමඤ්ඤජොතනාය විසෙසෙ අවට්ඨානතො. තෙනාහ “සම්පන්නන්ති මධුරං සාදුරසන්ති අත්ථො”ති. තිව්ධඤ්චි සම්පන්නං පරිපුණ්ණසමඤ්චිමධුරවසෙන. තත්ථ

“සම්පන්නං සාලිකෙදාරං, සුවා භුඤ්ජන්ති කොසිය;
පට්ඨෙදෙමි තෙ බ්‍රහ්මෙ, න තෙ වාරතුමුස්සහෙ”ති. (ජා. 1.14.1) –

ඉදං පරිපුණ්ණසම්පන්නං නාම. පරිපුණ්ණම්පි හි සමන්තතො පන්නං පත්තන්ති සම්පන්නන්ති වුවචති. “ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො සම්පන්නො සමන්තාගතො”ති (විහ. 511) ඉදං සමඤ්චිසම්පන්නං නාම. සමඤ්චිපි හි සම්මදෙව පන්නො ගතො උපගතොති සම්පන්නොති වුවචති. “තත්‍රස්ස රුක්ඛො සම්පන්නඵලො ව උපපන්නඵලො වා”ති (ම. නි. 2.48) ඉදං මධුරසම්පන්නං නාම. තත්ථ මධුරසම්පන්නං ඉධාධිප්පෙතන්ති වෙදිතඛිඛං. උපපන්නඵලොති බහුඵලො. අස්සාති පථවියා හෙට්ඨිමතලස්ස. ඔපම්මනිදස්සනත්ථන්ති උපමාය නිදස්සනත්ථං. අනීළකන්ති නිද්දොසං. නිද්දොසතා වෙත්ථ මක්ඛිකාදිරහිතතායාති ආහ “නිම්මක්ඛික”න්තිආදි. නත්ථි එත්ථ මක්ඛිකාති නිම්මක්ඛිකං. මක්ඛිකාසද්දෙන වෙත්ථ මක්ඛිකණ්ඩකම්පි සාමඤ්ඤතො ගහිතන්ති වදන්ති. තෙනෙව තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං “නිම්මක්ඛිකන්ති ඉමස්සෙවත්ථං පකාසෙතුං නිම්මක්ඛිකණ්ඩකන්ති වුත්තං, මක්ඛිකාහි තාසං අණ්ඩකෙහි ව විරහිතන්ති අත්ථො”ති. අයං පනෙත්ථ අම්භාකං ඛන්ති “මක්ඛිකානං අණ්ඩානි මක්ඛිකණ්ඩානි, නත්ථි එත්ථ මක්ඛිකණ්ඩානීති

නිම්මක්ඛිකණ්ඩන්ති. ඉමිනා මක්ඛිකානං අණ්ඨෙහි රහිතතා වුත්තා,
'නිම්මක්ඛික'න්ති ඉමිනා පන මක්ඛිකානංයෙව අභාවො වුත්තො''ති. එතං කීර
මධුනි බුද්දකමක්ඛිකාහි කතමධු. සබ්බමධුනීති මහාමක්ඛිකහමරමක්ඛිකාදිකතෙහි.
අග්ගන්ති උත්තමං. සෙට්ඨන්ති පසත්ථතමං. සුරසන්ති සොහනරසං. ඔප්චන්තන්ති
අච්චන්තමොජ්ජමපන්තං.

ආයාචනවචනමෙනන්ති ඉමිනා සම්පට්ච්ඡන්තසම්පහංසනාදිඅත්ථං නිවත්තෙති.
එකං හත්ථන්ති එකං පාණිතලං. “අභිනිමිතිස්සාමි”ති වුත්තමත්ථං පකාසෙතුං
“පථවිසදිසං කරිස්සාමි”ති වුත්තං. අයං නු ඛො පථවී, උදාහු න අයන්ති ඉමිනා
නිම්මිතපථවියා පකතිපථවියා ව සන්දිස්සමානත්තා “එසා නු ඛො අම්භාකං පථවී,
උදාහු අඤ්ඤා”ති උප්පජ්ජමානකුක්කුච්චං දස්සෙති. නිබද්ධවිපුලාගමො ගාමො
නිගමො, පවත්තිතමභාආයො මහාගාමොති වුත්තං හොති. න වා එස විපල්ලාසොති
පුබ්බපක්ඛං නිදස්සෙති. කස්මා පනෙස විපල්ලාසො න හොතීති ආහ
“අවින්තෙය්සා හි ඉද්ධිමතො ඉද්ධිවිසයො”ති. ඉද්ධිබලෙනෙව තෙසං සත්තානං
තාදිසො විපල්ලාසො න භවිස්සතීති අධිප්පායො. ඉදානි අඤ්ඤා
විපල්ලාසජ්ජට්ඨාහං දස්සෙන්නො ආහ “එවං පනා”තිආදි. ගරහන්තාති සම්මුඛා
ගරහන්තා. උපවදන්තාති පරම්මුඛා අක්කොසන්තා.

නනු ව උත්තරකුරුං පිණ්ඩාය ගමනං පටිසෙධෙන්වා විපල්ලාසමිපි සත්තා
පටිලභෙය්සුන්ති කාරණං න වුත්තං, තස්මා කිමෙන්ථ කාරණන්ති ආහ “තත්ථ
කිඤ්චාපි”තිආදි. යදිපි න වුත්තං, තථාපි “විපල්ලාසමිපි සත්තා පටිලභෙය්සු”න්ති
පුබ්බෙ අධිකතත්තා තෙනෙව කාරණෙන පිණ්ඩාය උත්තරකුරුගමනමිපි භගවතා
පටිසිද්ධන්ති විඤ්ඤායති, තස්මා තදෙව කාරණං ඉධාපි ගහෙතබ්බන්ති දස්සෙන්නො
ආහ “පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බ”න්ති. විපල්ලාසමිපි සත්තා
පටිලභෙය්සුන්ති ඉදං ඉධ අවුත්තමිපි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බන්ති අධිප්පායො.
අත්ථොපි වස්ස වුත්තසදිසමෙව වෙදිතබ්බොති. “එවං පන විපල්ලාසං
පටිලභෙය්සු”න්තිආදිනා පච්ඡා වුත්තමෙව අත්ථවිකප්පං සන්ධාය වදති. යං පන
තත්ථ වුත්තං “තෙ ගුණෙ නිබ්බත්තෙන්වා දුබ්භික්ඛකාලෙ පථවීං පරිවත්තෙන්වා
පජ්ජට්ඨකොජං පරිභුඤ්ජිංසු”ති, තං අපනෙත්වා තෙ ගුණෙ නිබ්බත්තෙන්වා
දුබ්භික්ඛකාලෙ උත්තරකුරුං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය වරින්වා පරිභුඤ්ජිංසුති එවමෙන්ථ
යොජනා කාතබ්බා. එකෙන පදවිතිභාරොනාති එත්ථ පදස්ස විතිහරණං නික්ඛිපනං
පදවිතිහාරො, පදනික්ඛෙපො, තස්මා එකෙන පදනික්ඛෙපෙනාති වුත්තං හොති.
එකෙන පදවිතිහාරොන අතික්කමිතබ්බට්ඨානඤ්ච සමගමනෙන ද්වින්තං පදානං
අන්තරෙ මුට්ඨිරතනමත්තං, තස්මා. මාතිකාමත්තං අධිට්ඨන්තිවාති
මුට්ඨිරතනජ්ජමාණං මාතිකාමත්තං අධිට්ඨායාති අත්ථො.

නිට්ඨිතා මහාමොග්ගල්ලානස්ස සිහනාදකථා.

විනයපඤ්ඤත්තියාවනකථා

18. විනයපඤ්ඤත්තියාති පුබ්බෙ අපඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං සන්ධාය වුත්තං.
 ටෙරො හි පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානි යපෙත්වා ඉදානි පඤ්ඤපෙතබ්බසික්ඛාපදානි
 පාතිමොක්ඛද්දෙසස්ස ටෙරො “එතස්ස භගවා කාලො, එතස්ස සුගත කාලො, යං
 භගවා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙය්‍ය, උද්දිසෙය්‍ය පාතිමොක්ඛ”න්ති (පාරා.
 21) ආහ. භගවතාපි –

“කො නු බො, හන්තෙ, හෙතු, කො පච්චයො, යෙන පුබ්බෙ අප්පතරානි
 වෙව සික්ඛාපදානි අහෙසුං, බහුතරා ව භික්ඛු අඤ්ඤාය සණ්ඨහිංසු. කො පන,
 හන්තෙ, හෙතු, කො පච්චයො, යෙන එතරහි බහුතරානි වෙව සික්ඛාපදානි
 හොන්ති, අප්පතරා ව භික්ඛු අඤ්ඤාය සණ්ඨහන්ති. එවමෙනං, හද්දාලි,
 හොති, සත්තෙසු භායමානෙසු සද්ධම්මෙ අන්තරධායමානෙ බහුතරානි වෙව
 සික්ඛාපදානි හොන්ති, අප්පතරා ව භික්ඛු අඤ්ඤාය සණ්ඨහන්ති. න තාව,
 හද්දාලි, සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති, යාව න ඉධෙකච්චෙ
 ආසවට්ඨානියා ධම්මා සඬ්ඝෙ පාතුභවන්ති”ති –

ඉමස්මිං හද්දාලිසුත්තෙ (ම. නි. 2.145) විය එකච්චෙසු පඤ්ඤත්තෙසුපි තතො පරං
 පඤ්ඤපෙතබ්බානි සන්ධාය “න තාව, සාරිපුත්ත, සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං
 පඤ්ඤපෙති”ති වුත්තං. ඉධෙව ව අට්ඨකථායං “සාමම්පි පවනං සමණසාරුප්පං න
 හොති, න ව වට්ඨති”ති වචනං. “රත්තිවිෂේදො වා වස්සවිෂේදො වා න කතො”ති
 වචනස්ස පුබ්බෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානං සබ්භාවෙ පමාණන්ති දට්ඨබ්බං.
 සෙසසික්ඛාපදානස්ස වෙව පාතිමොක්ඛද්දෙසස්ස ව ටෙරස්ස ආයාවනෙන
 පඤ්ඤත්තත්තා “මුලතො පභුති නිදානං දස්සෙතු”න්ති ආහ. රහොගතස්සාති රහො
 ජනවිවිත්තං යානං උපගතස්ස. තෙන ගණසඬ්ගණිකාභාවෙන ටෙරස්ස
 කායච්චෙකමාහ. පටිසල්ලීනස්සාති නානාරම්මණචාරතො විත්තස්ස නිවත්තියා පටි
 සම්මදෙව නිලීනස්ස තත්ථ අවිසට්ඨිත්තස්ස. තෙන විත්තසඬ්ගණිකාභාවෙනස්ස
 පුබ්බභාගියං විත්තච්චෙකමාහ. චිරන්ති කාලාපෙක්ඛං අච්චන්තසංයොගෙ
 උපයොගවචනං. චිරාති චිරකාලයුත්තා යිති අහෙදෙන වුත්තා.

එතං න සක්කොති එතං විනිවිජ්ජිතුං න සක්කොති. අට්ඨකථායං වුත්තනයං
 දස්සෙත්වා ඉදානි ටෙරවාදං දස්සෙත්තො ආහ “මහාපදුමත්ටෙරො පනා”තිආදි.
 අට්ඨකථායම්පි “න සක්කොති”ති ඉදං යස්මා ජානමානොපි සම්මදෙව පරිච්ඡින්නදිතුං
 න සක්කොති, තස්මා වුත්තන්ති වදන්ති. සොළසවිධාය පඤ්ඤාය මත්ථකං
 පත්තස්සාති මජ්ඣිමනිකායෙ අනුපදසුත්තන්තදෙසනාය (ම. නි. 3.93) –

“මහාපඤ්ඤො භික්ඛවෙ සාරිපුත්තො, පුථුපඤ්ඤො භික්ඛවෙ
 සාරිපුත්තො, භාසපඤ්ඤො භික්ඛවෙ සාරිපුත්තො, ජවනපඤ්ඤො භික්ඛවෙ
 සාරිපුත්තො, තික්ඛපඤ්ඤො භික්ඛවෙ සාරිපුත්තො, නිබ්බේධිකපඤ්ඤො
 භික්ඛවෙ සාරිපුත්තො”ති –

එවමාගතා මහාපඤ්ඤාදිකා ඡ, තස්මිංයෙව සුත්තෙ ආගතා
නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තිපඤ්ඤා, අරහත්තමග්ගපඤ්ඤාති ඉමාසං
සොළසප්පහෙදානං පඤ්ඤානං සාවකවිසයෙ උක්කට්ඨකොට්ඨපත්තස්ස.

කස්මා පනෙත්ථ භගවා විපස්සීආදීනං සත්තන්තංයෙව බුද්ධානං බ්‍රහ්මවරියස්ස
විරට්ඨිතිකාවිරට්ඨිතිකභාවං කථෙසි, න බුද්ධවංසදෙසනායං විය පඤ්චවිසතියා
බුද්ධානං, තතො වා පන හියොයාති? යෙසං සම්මාසම්බුද්ධානං පටිවෙධසාසනං
එකංසතො නිව්ඡයෙන අප්පාපි ධරති, න අන්තරහිතං, තෙ එව කිත්තෙන්තො
විපස්සීආදීනංයෙව භගවත්තානං බ්‍රහ්මවරියස්ස විරට්ඨිතිකාවිරට්ඨිතිකභාවං ඉධ
කථෙසි. තෙසංයෙව හි සාවකා තදා වෙව එතරහි ව සුද්ධාවාසභූමියං යීතා, න
අඤ්ඤෙසං පරිනිබ්බුතත්තා. සිද්ධත්ථතිස්සච්ඡස්සානං කිර බුද්ධානං සාවකා
සුද්ධාවාසෙසු උප්පන්නා උප්පත්තිසමනන්තරමෙව ඉමස්මිං සාසනෙ උපකාදයො
විය අරහත්තං අධිගන්ත්වා න විරස්සෙව පරිනිබ්බාසිංසු, න තත්ථ තත්ථ සාවකා
යාවතායුකං අට්ඨංසුති වදන්ති. අපුබ්බාවරිමනියමො පන අපරාපරං
සංසරණකසත්තාවාසවසෙන එකිස්සා ලොකධාතුයා ඉච්ඡිතොති න තෙනෙතං
විරුජ්ඣන්ති දට්ඨබ්බං.

19. අසාධාරණො හෙතු, සාධාරණො පච්චයොති එවමාදිවිභාගෙන ඉධ
පයොජනං නත්ථී, විපස්සීආදීනං පන බ්‍රහ්මවරියස්ස අවිරට්ඨිතිකතාය
විරට්ඨිතිකතාය ව කාරණප්‍රච්ඡාපරත්තා වොදනායාති ආහ “හෙතු පච්චයොති
උභයමෙතං කාරණාධිවචන”න්ති. හිනොති තෙන ඵලන්ති හෙතුති
කරණසාධනොයං හෙතුසද්දොති ආහ “තෙන තස්ස ඵල”න්තිආදි.
කත්තුසාධනොපි හෙතුසද්දො නො න යුජ්ජති හිනොති ඵලස්ස හෙතුභාවං
උපගච්ඡති හෙතුති. තං පටිච්ච එති පවත්තති තං කාරණං පටිච්ච තස්ස ඵලං එති
පවත්තති නිබ්බත්තති අත්ථො.

කිලාසුනො අහෙසුන්ති අප්පොස්සුක්කා අහෙසුං, නිරුස්සාහා අහෙසුන්ති
අත්ථො. සා පන නිරුස්සාහතා න ආලසියවසෙනාති ආහ “න
ආලසියකිලාසුනො”ති, ආලසියවසෙන කිලාසුනො නාහෙසුන්ති අත්ථො. තත්ථ
කාරණමාහ “න හී”තිආදි. ආලසියං වාති ඉමිනා ටීනමිද්ධවසප්පවත්තානං
අකුසලානං අභාවමාහ. ඔසන්නවීරියතා වාති ඉමිනා පන “ආලසියාභාවෙපි
අන්තමසො අන්තභාරනෙසාදානමිපි සක්කච්චංයෙව ධම්මං දෙසෙති”ති වචනතො
යස්ස කස්සවිපි ධම්මදෙසනාය නිරුස්සාහතා නත්ථීති දීපෙති සබ්බෙසං සමකෙනෙව
උස්සාහෙන ධම්මදෙසනාය පවත්තනතො. තෙනාහ “බුද්ධා හී”තිආදි.
ඔසන්නවීරියාති ඔහීනවීරියා, අප්පොස්සුක්කාති අත්ථො. උස්සන්නවීරියාති
අධිකවීරියා, මහුස්සාහාති අත්ථො. වෙගෙනාති ජවෙන. ධම්මෙ ගරු එතෙසන්ති
ධම්මගරුතො. ධම්මෙ ගාරවමෙතෙසන්ති ධම්මගාරවා. විපස්සිස්ස භගවතො කාලෙ
අසිති වස්සසහස්සාති ආයුජ්ජමාණං සිබ්බස්ස සත්තති වස්සසහස්සාති, වෙස්සභුස්ස
සට්ඨිවස්සසහස්සාති ආයුජ්ජමාණන්ති ආහ “තෙසං කිර කාලෙ දීඝායුකා
සත්තා”ති. අභිසමෙන්නීති පටිච්ඡිකන්ති.

නිද්දොසනායානි චිතික්කමදොසස්ස අභාවතො. “ඉමස්මිං චිතික්කමෙ අයං නාම ආපත්ති” ති එවං ආපත්තිවසෙන අපඤ්ඤපෙත්වා “පාණාතිපාතං පභාය පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති” තිආදිනා (දී. නි. 1.8, 194) ධම්මදෙසනාවසෙන ඔවාදසික්ඛාපදානංයෙව පඤ්ඤත්තත්තා වුත්තං. “සත්තාපත්තික්ඛන්ධවසෙන ආණාසික්ඛාපදං අපඤ්ඤත්ත” න්ති. ඡන්තං ඡන්තං වස්සානං අච්චයෙනාති පාඨසෙසො දට්ඨබ්බො. අථ වා ඡන්තං ඡන්තං වස්සානං ඔසානදිවසං අපෙක්ඛිත්වා “සකිං සකි” න්ති වුත්තත්තා තදපෙක්ඛමිදං සාමිච්චනං. සකලජම්බුදීපෙ සබ්බොපි භික්ඛුසඬ්ඨො ඵකස්මිංයෙව යානෙ උපොසථං අකාසිති සම්බන්ධො. කතමං තං යානන්ති ආහ “ඛන්ධුමනියා රාජධානියා” තිආදි. ඉසිපතනං තෙන සමයෙන බෙමං නාම උය්‍යානං හොති, මිගානං පන අභයවාසත්ථාය දින්නත්තා මිගදායොති වුව්චති. තං සන්ධාය වුත්තං “බෙමෙ මිගදායෙ” ති.

අබ්බොකිණ්ණානි දසපි වීසතිපි භික්ඛුසභස්සානි වසන්තිති විසභාගපුග්ගලෙහි අසංසට්ඨානි දසපි වීසතිපි භික්ඛුනං සභස්සානි වසන්ති. දීඝනිකායට්ඨකථායං පන “තෙ සබ්බෙපි ද්වාදසසභස්සභික්ඛුගණ්හනකා මහාවිහාරා අභයගිරිචෙතියපබ්බතචිත්තලපබ්බතචිහාරසදිසා ව අහෙසු” න්ති වුත්තං. උපොසථාරොචිකාති උපොසථාරොචනකා. තා කිර දෙවතා එකමිහි වස්සෙ නික්ඛන්තෙ තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා ආරොචෙත්ති “නික්ඛන්තං බො, මාරිසා, එකං වස්සං, පඤ්ච දානි වස්සානි සෙසානි, පඤ්චන්තං වස්සානං අච්චයෙන ඛන්ධුමනී රාජධානී උපසඬ්ඨකමිතබ්බා පාතිමොක්ඛුද්දෙසායා” ති. තථා ද්වීසු වස්සෙසු නික්ඛන්තෙසු “නික්ඛන්තානි බො, මාරිසා, ද්වෙ වස්සානි, චත්තාරි වස්සානි සෙසානි, චතුන්තං වස්සානං අච්චයෙන ඛන්ධුමනී රාජධානී උපසඬ්ඨකමිතබ්බා පාතිමොක්ඛුද්දෙසායා” ති ආරොචෙත්ති. ඉමිනාව නයෙන තීසු චතුසු පඤ්චසු වස්සෙසු අතික්කන්තෙසු ආරොචෙත්ති. තෙන වුත්තං “මාරිසා එකං වස්සං අතික්කන්ත” න්තිආදි. සානුභාවාති ඉද්ධානුභාවෙන සානුභාවා. තෙ කිර භික්ඛුති යෙ දෙවතානුභාවෙන ගච්ඡන්ති, තෙ සන්ධාය වදති. පාචිනසමුද්දන්තෙති පාචිනසමුද්දස්ස සමීපදෙසෙ. ගමීයවත්තන්ති ගමිකෙහි කාතබ්බං සෙනාසනපටිජග්ගනාදිවත්තං. උපොසථග්ගන්ති උපොසථකරණට්ඨානං. ගතාව හොන්තිති දෙවතානුභාවෙන ගතා එව හොන්ති. තෙති අත්තනො අත්තනො ආනුභාවෙන දෙවතානුභාවෙන ව ගතා සබ්බෙපි.

බන්ති පරමන්තිආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 2.90; ධ. ප. අට්ඨ. 2.185) පරුපවාදං පරාපකාරං සිතුණ්හාදිහෙදඤ්ච ගුණොපරොධං බමති සහති අධිවාසෙතීති බන්ති. සා පන සීලාදීනං පටිපක්ඛධම්මෙ සවිසෙසං තපති සන්තපති විධමතීති පරමං උත්තමං තපො. තිතික්ඛනං බමනං තිතික්ඛා. බන්තියායෙවෙනං වෙච්චනං. අක්ඛරචිත්තකා හි බමායං තිතික්ඛාසද්දං වණ්ණෙන්නි, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො “තිතික්ඛාසඬ්ඨානා අධිවාසනබන්ති නාම උත්තමං තපො” ති. නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධාති භවෙන භවන්තරං විනාති භවනිකන්තිභාවෙන සංසිබ්බති, සතණ්හස්සෙව වා ආයතිං පුනබ්භවභාවතො එලෙන සද්ධිං කම්මං විනාති සංසිබ්බතීති වානන්ති සඬ්ඛායං ගතාය තණ්හාය නික්ඛන්තං නිබ්බානං තත්ථ තස්සා

සබ්බසො අභාවතො. තං නිබ්බානං පන සන්තප්ඤ්ඤානිපුණසිවබ්බොදිනා
සබ්බාකාරොන පරමන්ති වදන්ති බුද්ධා.

න හි පබ්බජිතො පරුප්පාතීති යො අධිවාසනාඛන්තිරහිත්තං පරං උපසාතෙති
බාධති විහිංසති, සො පබ්බජිතො නාම න හොති පබ්බාජෙතබ්බධම්මස්ස
අපබ්බාජනතො. චතුත්ථපාදො පන තතියපාදස්සෙව වෙවචනං අනත්ථන්තරත්තං.
“න හි පබ්බජිතො”ති එතස්ස හි “න සමණො හොති”ති වෙවචනං. “පරුප්පාතී”ති
එතස්ස “පරං විහෙයයන්තො”ති වෙවචනං. අථ වා පරුප්පාතීති සීලුප්පාතී. සීලඤ්ඤි
උත්තමට්ඨෙයන “පර”න්ති වුවචති පරසද්දස්ස සෙට්ඨවාචකත්තං
“පුග්ගලපරොපරඤ්ඤා”තිආදීසු විය. යො ච සමණො පරං යං කඤ්චි සත්තං
විහෙයයන්තො පරුප්පාතී හොති අත්තනො සීලවිනාසකො, සො පබ්බජිතො නාම
න හොතීති අත්ථො. අථ වා යො අධිවාසනාඛන්තියා අභාවා පරුප්පාතී හොති, පරං
අන්තමසො ඩංසමකසම්පි ජීවිතා වොරොපෙති, සො න හි පබ්බජිතො. කිං කාරණං?
පාපමලස්ස අපබ්බාජිත්තං අනිභටත්තං. “පබ්බාජයමත්තනො මලං, තස්මා
පබ්බජිතොති වුවචති”ති (ධ. ප. 388) ඉදඤ්ඤි පබ්බජිතලක්ඛණං. යොපි නහෙව බො
උපසාතෙති න මාරෙති, අපිච දණ්ඩාදීහි විහෙයෙති, යොපි පරං විහෙයයන්තො
සමණො න හොති. කිංකාරණං? විහෙසාය අසමිත්තං. සමිත්තං සමණොති
වුවචතිති ඉදඤ්ඤි සමණලක්ඛණං. “සමිත්තං හි පාපානං, සමණොති පවුවචති”ති
(ධ. ප. 265) හි වුත්තං.

අපිච භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛං උද්දිසන්තො පාතිමොක්ඛකථාය ච
සීලප්පධානත්තං සීලස්ස ච විසෙසනො දොසො පටිපක්ඛොති තස්ස
නිග්ගණ්භනවිධිං දස්සෙතුං ආදිතො “ඛන්තී පරමං තපො”ති ආහ. තෙන
අනිට්ඨස්ස පටිභනනූපායො වුත්තො, තිතික්ඛාග්ගහණෙන පන ඉට්ඨස්ස,
තදුහයෙනපි උප්පන්නං අරතිං උප්පන්නං රතිං අභිභූයා විහරතීති අයමත්ථො
දස්සිතො. තණ්හාවානස්ස වූපසමනතො නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා. තත්ථ
ඛන්තිග්ගහණෙන පයොගවිපත්තියා අභාවො දස්සිතො, තිතික්ඛාග්ගහණෙන
ආසයවිපත්තියා අභාවො. තථා ඛන්තිග්ගහණෙන පරාපරාධසහනා,
තිතික්ඛාග්ගහණෙන පරෙසු අනපරජ්ඣනා දස්සිතා. එවං කාරණමුඛෙන
අන්වයතො පාතිමොක්ඛං දස්සෙත්වා ඉදානි බ්‍යතිරෙකතො තං දස්සෙතුං “න
හී”තිආදී වුත්තං. තෙන යථා සත්තානං ජීවිතා වොරොපනං පරං
පාණ්ඩෙඬ්වුදණ්ඩාදීහි විහෙයනඤ්ච “පරුප්පාතො පරං විහෙයන”න්ති වුවචති,
එවං තෙසං සාපතෙය්‍යාවහරණං පරාමසනං විසංවාදනං අඤ්ඤමඤ්ඤහෙදනං
ඵරුසවචනෙන මම්මසට්ටනං නිරත්ථකවිජ්ජලාපො පරසන්තකාභිජ්ඣානං
උච්ඡෙදවිත්තනං මිච්ඡාහිනිවෙසනඤ්ච උපසාතො පරවිහෙයනඤ්ච හොතීති යස්ස
කස්සචි අකුසලස්ස කම්මපථස්ස කම්මස්ස ච කරණෙන පබ්බජිතො සමණො ච න
හොතීති දස්සෙති.

දුතියගාථාය සබ්බපාපස්සාති සබ්බාකුසලස්ස සබ්බස්සපි ද්වාදසාකුසලස්ස
සබ්බවිත්තුප්පාදසඬ්ගහිත්තස්ස සාවජ්ජධම්මස්ස. අකරණන්ති අනුප්පාදනං.

කරුණඤ්ඤා නාම තස්ස අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදනන්ති තප්පටික්ඛෙපතො අකරණං අනුප්පාදනං. කුසලස්සාති චතුර්විකකුසලස්ස. “කුසලස්සා” ති හි ඉදං “එතං බුද්ධාන සාසන” න්ති චක්ඛමානත්තා අරියමග්ගධම්මෙ තෙසඤ්ච සම්භාරභූතෙ තෙභූමිකකුසලෙ ධම්මෙ බොධෙති. උපසම්පදාති උපසම්පාදනං. තං පන අත්ථතො තස්ස කුසලස්ස සමධිගමො පටිලාභො. සචිත්තපරියොදපනන්ති අත්තනො චිත්තස්ස ජොතනං චිත්තස්ස පහස්සරභාවකරණං සබ්බසො පරියොධනං. තං පන අරහත්තෙන හොති. එත්ථ ච යස්මා අග්ගමග්ගසමඤ්චිතො චිත්තං සබ්බසො පරියොදපියති නාම, අග්ගඵලක්ඛණෙ පන පරියොදපිතං හොති පුන පරියොදපෙතබ්බතාය අභාවතො, තස්මා පරිනිට්ඨිතපරියොදපනතං සන්ධාය චුත්තං “තං පන අරහත්තෙන හොති” ති. ඉති සීලසංවරෙන සබ්බපාපං පහාය ලොකියලොකුත්තරාහි සමථවිපස්සනාහි කුසලං සම්පාදෙත්වා අරහත්තඵලෙන චිත්තං පරියොදපෙතබ්බන්ති එතං බුද්ධානං සාසනං ඔවාදො අනුසිට්ඨි.

තතියගාථාය අනුපවාදොති වාචාය කස්සචි අනුපවදනං. අනුපසාතොති කායෙන මනසා ච කස්සචි උපසාතාකරණං මනසාපි පරෙසං අනත්ථචිත්තනාදිවසෙන උපසාතකරණස්ස වජ්ජෙතබ්බත්තා. පාතිමොක්ඛෙති යං තං පඅතිමොක්ඛං අතිපමොක්ඛං උත්තමං සීලං, පාති වා සුගතිභයෙහි මොක්ඛෙති දුග්ගතිභයෙහි, යො වා නං පාති, තං මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛන්ති චුච්චති, තස්මිං පාතිමොක්ඛෙ ව. සංවරොති සත්තන්තං ආපත්තික්ඛන්ධානං අචිතික්කමලක්ඛණො සංවරො. මත්තඤ්ඤාති හොජනෙ මත්තඤ්ඤා පටිග්ගහණපරිභොගවසෙන පමාණඤ්ඤා. පන්තඤ්ච සයනාසනන්ති ජනසඤ්චිට්ඨරහිතං නිජ්ජනසම්බාධං විචිත්තං සෙනාසනඤ්ච. එත්ථ ද්විතියෙව පච්චයෙහි චතුපච්චයසන්තොසො දීපිතොති වෙදිතබ්බො පච්චයසන්තොසසාමඤ්ඤෙන ඉතරද්වයස්සපි ලක්ඛණභාරනයෙන ජොතිතභාවතො. අධිචිත්තෙ ව ආයොගොති විපස්සනාපාදකං අට්ඨසමාපත්තිචිත්තං අධිචිත්තං, තතොපි ච මග්ගඵලචිත්තමෙව අධිචිත්තං, තස්මිං යථාචුත්තෙ අධිචිත්තෙ ආයොගො ව, අනුයොගොති අත්ථො. එතං බුද්ධාන සාසනන්ති එතං පරස්ස අනුපවදනං අනුපසාතනං පාතිමොක්ඛෙ සංවරො පටිග්ගහණපරිභොගෙසු මත්තඤ්ඤා විචිත්තසෙනාසනසෙවනං අධිචිත්තානුයොගො ව බුද්ධානං සාසනං ඔවාදො අනුසිට්ඨි.

ඉමා පන සබ්බබුද්ධානං පාතිමොක්ඛබුද්දෙසගාථා හොන්තීති වෙදිතබ්බා. තෙනාහ “එතෙනෙව උපායෙනා” තිආදි. යාව සාසනපරියන්තාති ධරමානකබුද්ධානං අනුසාසනපරියන්තං සන්ධාය චුත්තං, යාව බුද්ධා ධරන්ති, තාව උද්දිසිතබ්බතං ආගච්ඡන්තීති චුත්තං හොති. ඔවාදපාතිමොක්ඛඤ්ඤි බුද්ධායෙව උද්දිසන්ති, න සාවකා. පයමබොධියංයෙව උද්දෙසමාගච්ඡන්තීති සම්බන්ධො. පයමබොධි වෙන්ථ වීසතිවස්සපරිච්ඡන්තාති මහාගණ්ඨීපදෙ චුත්තං. තඤ්ච හෙට්ඨා අට්ඨකථායමෙව “හගවතො හි පයමබොධියං වීසතිවස්සන්තරෙ නිබද්ධපට්ඨාකො නාම නත්ථි” ති කථිතත්තා “පයමබොධි නාම වීසතිවස්සානී” ති ගහෙත්වා චුත්තං. ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන පන “පඤ්චවත්තාලියාය වස්සෙසු ආදිතො පන්තරස වස්සානි පයමබොධි” ති චුත්තං. එවඤ්ච සති මජ්ඣෙ පන්තරස වස්සානි

මජ්ඣිමනිකායෙ, අන්තෙ පන්තරස වස්සානි පච්ඡිමබ්බාදිති තිණ්ණං බ්බාදිතං සමප්පමාණතා සියාති තම්පි යුත්තං. පන්තරසත්තිකෙන හි පඤ්චවත්තාලීස වස්සානි පුරන්ති. අට්ඨකථායං පන පන්තරසවස්සප්පමාණාය පට්ඨබ්බාදියා විසතිවස්සෙසුයෙව අන්තොගධත්තා “පට්ඨබ්බාදියං විසතිවස්සන්තරෙ”ති වුත්තන්ති එවම්පි සක්කා විඤ්ඤාතුං.

නනු ච කානිචි සික්ඛාපදානි පඤ්ඤපෙත්වාපි න තාව ආණාපාතිමොක්ඛං අනුඤ්ඤාතං පච්ඡා ථෙරස්ස ආයාවනෙන අනුඤ්ඤාතත්තා, තස්මා කථමෙන වුත්තං “සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිකාලතො පන පහුති ආණාපාතිමොක්ඛමෙව උද්දිසීයති”ති, යදිපි කානිචි සික්ඛාපදානි පඤ්ඤපෙත්වා ආණාපාතිමොක්ඛං න අනුඤ්ඤාතං, තවාපි අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ ආණාපාතිමොක්ඛං නත්ථි, කින්තු පඤ්ඤත්තෙයෙවති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං “සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිකාලතො පන පහුති”ති වුත්තං. පුබ්බාරාමෙති සාවත්ථියා පාවිනදිසාභාගෙ කතත්තා එවංඋද්ධවොභාරෙ මහාවිභාරෙ. මිගාරමානුපාසාදෙති මිගාරසෙට්ඨිනො මානුට්ඨානියත්තා මිගාරමානාති සඬ්ඛාං ගතාය විසාබාමහාඋපාසිකාය කාරිතෙ පාසාදෙ. අට්ඨානන්ති හෙතුපටික්ඛෙපො. අනවකාසොති පච්චයපටික්ඛෙපො. උභයෙනපි කාරණමෙව පටික්ඛිපති. යන්ති යෙන කාරණෙන.

තෙසන්ති භික්ඛුනං. සම්මුඛසාවකානං සන්තිකෙ පබ්බජිතාති සබ්බන්තිමානං සුභද්දසදිසානං සම්මුඛසාවකානං සන්තිකෙ පබ්බජිතෙ සන්ධාය වදති. බත්තියකුලාදිවසෙනෙව විවිධා කුලාති සම්බන්ධො. උච්චතීවඋළාරුළාරභොගාදිකුලවසෙන වාති උච්චතීවකුලවසෙන උළාරුළාරභොගාදිකුලවසෙන වාති යොජෙතබ්බං. තත්ථ බත්තියබ්බාහ්මණවසෙන වා බත්තියබ්බාහ්මණගහපතිකානං වසෙන වා උච්චකුලතා වෙදිතබ්බා, සෙසානං වසෙන නීවකුලතා. උළාරුළාරභොගාදිකුලවසෙන වාති උළාරතරතමඋපභොගවත්තාදිකුලවසෙන. උළාරාතිසයජොතනත්ථඤ්ඤි පුන උළාරග්ගහණං “දුක්ඛදුක්ඛ”න්තිආදිසු විය. ආදි-සද්දෙන උළාරානුළාරානං ගහණං වෙදිතබ්බං.

බ්බුහ්මවරියං රක්ඛන්තිති වුත්තමෙවත්ථං පකාසෙත්වා දස්සෙන්නො ආහ “චිරං පරියත්තිධම්මං පරිහරන්ති”ති. අපඤ්ඤත්තෙපි සික්ඛාපදෙ යදි සමානජාතිආදිකා සියුං, අත්තනො අත්තනො කුලානුගතගන්ථං විය න නාසෙය්‍යුං. යස්මා පන සික්ඛාපදම්පි අපඤ්ඤත්තං, ඉමෙ ව භික්ඛු න සමානජාතිආදිකා, තස්මා විනාසෙසුන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං “යස්මා එකනාමා...පෙ.... තස්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං විහෙයෙන්තා”තිආදි වුත්තං. යදි එවං කස්මා චිරට්ඨිතිකවාරෙපි “නානානාමා”තිආදි වුත්තන්ති? සතිපි තෙසං නානාජච්චාදිභාවෙ සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා එව සාසනස්ස චිරජ්ජවත්තිති දස්සනත්ථං වුත්තං. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිවසෙනෙව සාසනස්ස චිරජ්ජවත්ති. යස්මා බුද්ධා අත්තනො පරිනිබ්බානතො උද්ධම්පි විනෙතබ්බසත්තසම්භවෙ සති සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙත්ති, අසති න පඤ්ඤපෙත්ති, තස්මාති වෙදිතබ්බො. යථා කායවච්ඡ්චාරසඬ්ඛානං

විඤ්ඤත්තිං සමුට්ඨාපෙත්වා පවත්තමානම්පි චිත්තං තස්සායෙව විඤ්ඤත්තියා වසෙන පවත්තනතො “කායවච්ඡේදාදරොහි පවත්ත”න්ති වුච්චති, එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. යථා තත්ති එත්ථ තත්ති නිපාතමත්තං.

වග්ගසංඝගහපණ්ණාසසංඝගහාදීනීති

සීලක්ඛන්ධවග්ගමහාවග්ගාදිවග්ගසංඝගහවසෙන

මූලපණ්ණාසමඅක්ඛමපණ්ණාසාදිපණ්ණාසසංඝගහවසෙන. ආදි-සද්දෙන සංයුත්තාදිසංඝගහො වෙදිතබ්බො.

එවං චිත්තකෙට්ඨං, මා එවං චිත්තකයිත්ථාති එත්ථ එවන්ති යථානුසිට්ඨාය අනුසාසනියා විධිවසෙන පටිසෙධනවසෙන ව පවත්තිතාකාරපරාමසන්තං, සා ව සම්මාවිතක්කානං මිච්ඡාවිතක්කානාඤ්ච පවත්තිතාකාරදස්සනවසෙන පවත්තති අත්ථආනිසංසස්ස ආදීනවස්ස ව විභාවනත්ථං. තෙනාහ “නෙක්ඛම්මචිත්තක්කාදයො තයො චිත්තකෙ චිත්තකෙට්ඨං”තිආදි. එත්ථ ආදි-සද්දෙන අබ්‍යාපාදචිත්තක්කඅවිහිංසාවිතක්කානං ගහණං වෙදිතබ්බං. තත්ථ නෙක්ඛම්මං වුච්චති ලොභතො නික්ඛන්තත්තා අලොභො, නීවරණෙහි නික්ඛන්තත්තා පට්ඨමජ්ඣානං, සබ්බාකුසලෙහි නික්ඛන්තත්තා සබ්බො කුසලො ධම්මො, සබ්බසංඛාරෙහි නික්ඛන්තත්තා නිබ්බානං, උපනිස්සයතො සම්පයොගතො ආරම්මණකරණතො ව නෙක්ඛම්මෙන පටිසංයුත්තො චිත්තකො නෙක්ඛම්මචිත්තකො, සම්මාසංඝිකප්පො. සො අසුභජ්ඣානස්ස පුබ්බභාගෙ කාමාවචරො භොති, අසුභජ්ඣානෙ රූපාවචරො, තං ඝානං පාදකං කත්වා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුත්තරො. බ්‍යාපාදස්ස පටිපක්ඛො අබ්‍යාපාදො, කඤ්චිපි න බ්‍යාපාදෙන්ති එතෙනාති වා අබ්‍යාපාදො, මෙත්තා. යථාචුත්තෙන අබ්‍යාපාදෙන පටිසංයුත්තො චිත්තකො අබ්‍යාපාදචිත්තකො. සො මෙත්තාඝාතස්ස පුබ්බභාගෙ කාමාවචරො භොති, මෙත්තාභාවනාවසෙන අධිගතෙ පට්ඨමජ්ඣානෙ රූපාවචරො, තං ඝානං පාදකං කත්වා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුත්තරො. විහිංසාය පටිපක්ඛා, න විහිංසන්ති වා එතාය සත්තෙති අවිහිංසා, කරුණා. තාය පටිසංයුත්තො චිත්තකො අවිහිංසාවිත්තකො. සො කරුණාඝාතස්ස පුබ්බභාගෙ කාමාවචරො, කරුණාභාවනාවසෙන අධිගතෙ පට්ඨමජ්ඣානෙ රූපාවචරො, තං ඝානං පාදකං කත්වා උප්පන්නමග්ගඵලකාලෙ ලොකුත්තරො.

නනු ව අලොභාදොසාමොභානං අඤ්ඤමඤ්ඤාචරහතො නෙසං වසෙන උප්පජ්ජනකානං ඉමෙසං නෙක්ඛම්මචිත්තක්කාදීනං අඤ්ඤමඤ්ඤං අසංඝරතො වචන්ථානං න භොතීති? නො න භොති. යදා හි අලොභො පට්ඨානො භොති නියමිතපරිණතසමුදාචාරාදිවසෙන, තදා ඉතරෙ ද්වෙ තදන්වායිකා භවන්ති. තථා හි යදා අලොභජ්ජානො නෙක්ඛම්මගරුකො චිත්තජ්ජානො භොති, තදා ලද්ධාවසරො නෙක්ඛම්මචිත්තක්කො පතිට්ඨන්ති. තංසම්පයුත්තස්ස පන අදොසලක්ඛණස්ස අබ්‍යාපාදස්ස වසෙන යො තස්සෙව අබ්‍යාපාදචිත්තක්කභාවො සම්භවෙය්‍ය, සති ව අබ්‍යාපාදචිත්තක්කභාවෙ කස්සචිපි අවිහෙයනජාතිකතාය අවිහිංසාවිත්තක්කභාවො ව සම්භවෙය්‍ය. තෙ ඉතරෙ ද්වෙ තස්සෙව නෙක්ඛම්මචිත්තක්කස්ස අනුගාමිනො සරුපතො අදිස්සනතො තස්මිං සති භොන්ති, අසති න භොන්තිති අනුමානෙය්‍යා

භවන්නි. එවමෙව යදා මෙත්තාපධානො චිත්තුප්පාදො හොති, තදා ඉතරෙ ද්වෙ තදන්වායිකා භවන්නි. යදා කරුණාපධානො චිත්තුප්පාදො හොති, තදා ඉතරෙ ද්වෙ තදන්වායිකා භවන්නි.

කාමචිතක්කාදයොති එත්ථ ආදි-සද්දෙන ඛ්‍යාපාදචිතක්කචිහිංසාවිතක්කානං ගහණං වෙදිතබ්බං. තත්ථ කාමපටිසංයුත්තො විතක්කො කාමචිතක්කො. එත්ථ හි ද්වෙ කාමා වත්ථුකාමො ව කිලෙසකාමො ව. තත්ථ වත්ථුකාමපක්කො ආරම්මණවසෙන කාමෙහි පටිසංයුත්තො විතක්කො කාමචිතක්කො, කිලෙසකාමපක්කො පන සම්පයොගවසෙන කාමෙන පටිසංයුත්තොති යොජෙතබ්බං. ඛ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො විතක්කො ඛ්‍යාපාදචිතක්කො. විහිංසාපටිසංයුත්තො විතක්කො විහිංසාවිතක්කො. තෙසු ද්වෙ සත්තෙසුපි සඬබ්බරෙසුපි උප්පජ්ජන්ති. කාමචිතක්කො හි පියෙ මනාපෙ සත්තෙ වා සඬබ්බරෙ වා විතක්කෙන්තස්ස උප්පජ්ජති, ඛ්‍යාපාදචිතක්කො අප්පියෙ අමනාපෙ සත්තෙ වා සඬබ්බරෙ වා කුප්ඤ්ඤිත්වා ඔලොකනකාලතො පටිඨාය යාව විනාසනා උප්පජ්ජති, විහිංසාවිතක්කො සඬබ්බරෙසු නුප්පජ්ජති. සඬබ්බරො හි දුක්ඛාපෙතබ්බො නාම නත්ථි, “ඉමෙ සත්තා භඤ්ඤන්තු වා උච්ඡිජ්ජන්තු වා විනස්සන්තු වා මා වා අහෙසු”න්ති විත්තනකාලෙ පන සත්තෙසු උප්පජ්ජති. අථ කස්මා චුත්තං “සඬබ්බරො දුක්ඛාපෙතබ්බො නාම නත්ථි”ති, නනු යෙ දුක්ඛාපෙතබ්බාති ඉච්ඡිතා සත්තසඤ්ඤිතා, තෙපි අත්ථතො සඬබ්බරා එවාති? සච්චමෙනං, තෙ පන ඉන්ද්‍රියබද්ධා සවිඤ්ඤාණකතාය දුක්ඛං පටිසංවෙදෙන්ති, තස්මා තෙ විහිංසාවිතක්කස්ස විසයා ඉච්ඡිතා සත්තසඤ්ඤිතා. යෙ පන න දුක්ඛං පටිසංවෙදෙන්ති චුත්තලක්ඛණායොගතො, තෙ සන්ධාය “විහිංසාවිතක්කො සඬබ්බරෙසු නුප්පජ්ජති”ති චුත්තං.

අනුපාදාය ආසවෙහි විත්තාති විමුච්චිංසුති එත්ථ ආසවෙහීති කත්ථුඅත්ථෙ කරණනිද්දෙසො, විත්තාතීති පච්චත්තබ්බවචනං, විමුච්චිංසුති කම්මසාධනං, තස්මා ආසවෙහි කත්තුභූතෙහි අනුපාදාය ආරම්මණවසෙන අග්ගහෙත්වා විත්තාති විමුච්චිතාතීති එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බොති ආහ “තෙසඤ්ඤි විත්තාතී”තිආදි. යෙහි ආසවෙහීති එත්ථාපි කත්තුඅත්ථෙ එව කරණනිද්දෙසො. විමුච්චිංසුති කම්මසාධනං. න තෙ තාති ගහෙත්වා විමුච්චිංසුති තෙ ආසවා තාති විත්තාති ආරම්මණවසෙන න ගහෙත්වා විමුච්චිංසු විමොචෙසු. එත්ථ හි විත්තාතීති උපයොගබ්බවචනං, විමුච්චිංසුති කත්තුසාධනං. අනුප්පාදනිරොධෙන නිරුප්ඤ්ඤානාති ආයතිං අනුප්පත්තිසඬබ්බාතෙන නිරොධෙන නිරුප්ඤ්ඤානා ආසවා. අග්ගහෙත්වා විමුච්චිංසුති ආරම්මණකරණවසෙන අග්ගහෙත්වා විත්තාති විමොචෙසු. විකසිතවිත්තා අහෙසුන්ති සාතිසයඤ්ඤාණරස්මිසම්ඵස්සෙන සම්පුල්ලචිත්තා අහෙසු. පුරිමවචනාපෙක්ඛන්ති “අඤ්ඤතරස්මිං හිංසනකෙ වනසණ්ඨෙ”ති චුත්තවචනාපෙක්ඛං. තෙනාහ “යං චුත්තං අඤ්ඤතරස්මිං හිංසනකෙ වනසණ්ඨෙති, තත්තා”ති. කතන්ති භාවසාධනවාපි ඉදං පදන්ති ආහ “හිංසනකතස්මිං හොති, හිංසනකකිරියායා”ති. හිංසනස්ස කරණං කිරියා හිංසනකතං, තස්මිං හිංසනකතස්මිං.

ඉදානි අඤ්ඤාථාපි අත්ථයොජනං දස්සෙන්නො ආහ “අථ වා”තිආදි. ඉමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ හිංසයතීති හිංසනො, හිංසනො එව හිංසනකො, තස්ස භාවො හිංසනකත්තන්ති වත්තබ්බෙ ත-කාරස්ස ලොපං කත්වා “හිංසනකත”න්ති චුත්තන්ති දස්සෙන්නො ආහ “හිංසනකතස්මිත්ති හිංසනකභාවෙති අත්ථො”තිආදි. යෙභුයාග්ගහණං ලොමවත්තවසෙනපි යොජෙතබ්බං, න ලොමවසෙනෙවාති ආහ “බහුතරානං වා”තිආදි.

පුරිසයුගවසෙනාති පුරිසකාලවසෙන, පුරිසානං ආයුජ්ජමාණවසෙනාති චුත්තං හොති. “සබ්බපච්ඡිමකො සුභද්දසදිසො”ති තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. තස්මිං කාලෙ විජ්ජමානානං ද්විත්තං පුරිසානං ආයුපරිච්ඡෙදං සකලමෙව ගහෙත්වා “සතසහස්සං...පෙ.... අට්ඨාසී”ති චුත්තං. ද්වෙයෙව පුරිසයුගානීති එත්ථ පුරිසානං යුගජ්ජවත්තිකාලො පුරිසයුගං. අභිලාපමත්තමෙව වෙතං, අත්ථනො පන පුරිසොව පුරිසයුගං. ධරමානෙ භගවති එකං පුරිසයුගං, පරිනිබ්බුතෙ එකන්ති කත්වා “ද්වෙයෙව පුරිසයුගානී”ති චුත්තං. පරිනිබ්බුතෙ පන භගවති එකමෙව පුරිසයුගං අසීතියෙව වස්සසහස්සානි බ්‍රහ්මවරියං අට්ඨාසීති වෙදිතබ්බං.

20. සාවකයුගානීති සාවකා එව සාවකයුගානි. අසම්භුණන්තෙනාති අපාපුණන්තෙන. ගබ්භං ගණ්ඨාපෙන්තස්සාති සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණස්ස විජායනත්ථං ඤාණගබ්භං ගණ්ඨාපෙන්තස්ස.

21. කො අනුසන්ධිති පුබ්බාපරකථානං කිං අනුසන්ධානං, කො සම්බන්ධොති අත්ථො. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාවනාපෙක්ඛන්ති යාවියතීති යාවනා, සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියෙව යාවනා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාවනා, තං අපෙක්ඛතීති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාවනාපෙක්ඛං භූමිමවචනං, යාවියමානසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියපෙක්ඛං භූමිමවචනන්ති චුත්තං හොති. යාවනවිසිට්ඨා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියෙව හි “තත්ථා”ති ඉමිනා පරාමට්ඨා, තෙනෙව චක්ඛති “තත්ථ තස්සා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා”ති. යං චුත්තන්ති “සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙය්‍යා”ති ඉමිනා යං සික්ඛාපදපඤ්ඤපනං චුත්තං, යාවිතන්ති අත්ථො. තත්ථ තස්සා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාති තස්සං යාවියමානසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියන්ති අත්ථො. අකාලන්ති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අකාලං.

ආසවට්ඨානීයාති එත්ථ අධිකරණෙ අතීයසද්දොති ආහ “ආසවා තිට්ඨන්ති එතෙසු”තිආදි. කෙ පන තෙ ආසවා, කෙ ව ධම්මා තදධිකරණභූතාති ආහ “යෙසු දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකා”තිආදි. දිට්ඨධම්මිකා පරුපවාදාදයො, සම්පරායිකා ආපායිකා අපායදුක්ඛවිසෙසා. තෙ ආසවන්ති තෙන තෙන පච්චයවසෙන පවත්තන්ති ආසවා. නෙසන්ති පරුපවාදාදිආසවානං. තෙති චිතික්කමධම්මා. අසති ආසවට්ඨානීයෙ ධම්මෙ සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියං කො දොසො, යෙනෙවං චුත්තන්ති ආහ “යදි හි පඤ්ඤපෙය්‍යා”තිආදි, චිතික්කමදොසං අදිස්වා යදි පඤ්ඤපෙය්‍යාති අධිජ්ජායො. පරම්මුඛා අක්කොසනං පරුපවාදො, පරෙහි වචනෙසු දොසාරොපනං පරුපාරම්භො, සම්මුඛා ගරහනං ගරහදොසො.

කථඤ්ඤි නාම පලිවෙයෙස්සනීති සම්බන්ධො, කථං-සද්දයොගෙ
අනාගතජපයොගො දට්ඨබ්බො. අන්වායිකොති අනුවත්තකො. භොගක්ඛන්ධන්ති
භොගරාසිං. “අම්භාකමෙනෙ”ති ඤායන්තීති ඤාතී, පිනාමහපිතුපුත්තාදිවසෙන
පරිවට්ටනට්ඨෙන පරිවට්ටො, ඤාතීයෙව පරිවට්ටො ඤාතිපරිවට්ටො.
සාසවිජාදනපරමතාය සන්තුට්ඨාති සාසවිජාදනෙ පරමතාය උත්තමතාය සන්තුට්ඨා,
සාසවිජාදනපරියෙසනෙ සල්ලෙබ්බසෙන පරමතාය උක්කට්ඨභාවෙ සණ්ඨිතාති
අත්ථො. සාසවිජාදනමෙව වා පරමං පරමා කොටි එතෙසං න තතො පරං කිඤ්චි
අසාමිසජානං පරියෙසන්ති පච්චාසිසන්ති වාති සාසවිජාදනපරමා, තෙසං භාවො
සාසවිජාදනපරමතා, තස්සං සාසවිජාදනපරමතාය සන්තුට්ඨා. තෙසු නාම කොති
යථාචුත්තගුණවිසිට්ඨෙසු තෙසු භික්ඛුසු කො නාම. ලොකාමිසභුතන්ති
ලොකපරියාපන්නං හුත්වා කිලෙසෙහි ආමසිතබ්බන්තා ලොකාමිසභුතං.
පබ්බජ්ජාසඬ්ඛෙපෙනෙවාති “පාණාතිපාතා වෙරමණි”ති ආදිනා
පබ්බජ්ජාමුඛෙනෙව. එතන්ති මෙට්ඨනාදීනං අකරණං. ථාමන්ති සික්ඛාපදානං
පඤ්ඤාපනකිරියාය සාමන්ථීයං. බලන්ති යාථාවතො සබ්බධම්මානං
පටිවෙධසමත්ථං ඤාණබලං. කුප්පෙය්‍යාති කුප්පං භවෙය්‍ය. එතස්සෙවත්ථස්ස
පාකට්ඨකරණං න යථායානෙ තිට්ඨෙය්‍යාති, පඤ්ඤත්තිට්ඨානෙ න තිට්ඨෙය්‍යාති
අත්ථො. අකුසලොති තිකිච්ඡිතුං යුත්තකාලස්ස අපරිජානනතො අකුසලො
අඡෙකො. අවුද්ධි අනයො, බ්‍යසනං දුක්ඛං. පටිකච්චෙවාති ගණ්ඩුප්පාදනතො
පට්ඨමෙව. සඤ්ජවිං කත්වාති සොහනච්ඡවිං කත්වා. බාලවෙජ්ජොති
අපණ්ඩිතවෙජ්ජො. ලොභිතක්ඛයඤ්ච මං පාපෙතීති විහත්තිවිපරිණාමං කත්වා
යොඡෙතබ්බං.

අකාලං දස්සෙත්වාති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අකාලං දස්සෙත්වා. රොගං
වූපසමෙත්වාති ඵාසුං කත්වා. සකෙ ආවරියකෙති ආවරියස්ස භාවො, කම්මං වා
ආවරියකං, තස්මිං අත්තතො ආවරියභාවෙ, ආවරියකම්මෙ වා. නිමිත්තත්ථෙ වෙනං
භුම්මවචනං. විදිතානුභාවොති පාකට්ඨානුභාවො.

විපුලභාවෙනාති පබ්බජිතානං බහුභාවෙන. සාසනෙ එකච්චෙ ආසවට්ඨානීයා
ධම්මා න උප්පජ්ජන්තීති යස්මා සෙනාසනාති පහොන්ති, තස්මා
ආවාසමච්ඡරියාදිහෙතුකා සාසනෙ එකච්චෙ ආසවට්ඨානීයා ධම්මා න උප්පජ්ජන්ති.
ඉමිනා නයෙනාති එතෙන පදසොධම්මසික්ඛාපදාදීනං සඬ්ඛගහො දට්ඨබ්බො.

ලාභග්ගමහත්තන්ති වීවරාදිලහිතබ්බපච්චයො ලාභො, තස්ස අග්ගං මහත්තං
පණිතතා බහුභාවො වා. බහුස්සුතස්ස භාවො බාහුසච්චං. අයොනිසො
උම්මුප්පමානාති අනුපායෙන අභිනිවිසමානා, විපරිතතො ජානමානාති අත්ථො.
රසෙන රසං සංසන්දිත්වාති සභාවෙන සභාවං සංසන්දිත්වා,
අනුඤ්ඤාතපච්චත්ථරණාදියු සුබසම්ඵස්සසාමඤ්ඤතො උපාදින්නඵස්සරසෙපි
අනවජ්ජසඤ්ඤිතාය අනුපාදින්නඵස්සරසෙන උපාදින්නඵස්සරසං සංසන්දිත්වා,
සමානභාවං උපනෙත්වාති අත්ථො. උද්ධම්මං උබ්බිතයං සත්ථුසාසනං දීපෙන්තීති

“තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි” තිආදිනා (පාචි. 418) සත්ථුසාසනං උද්ධම්මං උබ්බිතයං කත්වා දීපෙන්නි.

ඉමස්මිං අත්ථෙති “නිරබ්බදො හි, සාරිපුත්ත, භික්ඛුසඤ්ඤා” ති (පාරා. 21) එවං චුත්තභික්ඛුසඤ්ඤාසඤ්ඤිතෙ අත්ථෙ. කථං පන දුස්සීලානං චොරභාවොති ආහ “තෙ හි අස්සමණාව හුත්වා” තිආදි. කාලකධම්මයොගාති දුස්සීලතාසඤ්ඤාපාපධම්මයොගතො. පහස්සරොති පහස්සරසීලො. සාරොති වුවචන්තිති සාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස සාරභූතත්තා සීලාදයො ගුණා “සාරො” ති වුවචන්ති.

සබ්බපරිත්තගුණොති සබ්බෙහි නිහීනගුණො, අප්පගුණො වා. සො සොතාපන්නොති ආනන්දත්ථෙරං සන්ධාය වදති. සොතං ආපන්නොති මග්ගසොතං ආපන්නො. පටිපක්ඛධම්මානං අනවසෙසතො සචනතො පෙළ්ලනතො සොතො අරියමග්ගොති ආහ “සොතොති ව මග්ගස්සෙතං අධිවචන” ති. සොතාපන්නොති තෙන සමන්තාගතස්ස පුග්ගලස්සාති ඉමිනා මග්ගසමඤ්ඤි සොතාපන්නොති වත්වා තමෙවත්ථං උදාහරණෙන සාධෙත්වා ඉදාති ඉධාධිප්පෙතපුග්ගලං නිද්ධාරෙත්වා දස්සෙත්තො ආහ “ඉධ පනා” තිආදි. ඉධ ආපන්නසද්දො “එලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො” තිආදිසු (සං. නි. 5.488) විය වත්තමානකාලිකොති ආහ “මග්ගෙන එලස්ස නාමං දින්න” ති. මග්ගෙන හි අත්තනා සදිසස්ස අට්ඨඤ්ඤිකස්ස වා සත්තඤ්ඤිකස්ස වා එලස්ස සොතොති නාමං දින්නං, අතීතකාලිකත්තෙ පන සරසතොව නාමලාභො සියා. මග්ගක්ඛණෙ හි මග්ගසොතං ආපජ්ජති නාම, එලක්ඛණෙ ආපන්නො.

විරූපං සදුක්ඛං සඋපායාසං නිපාතෙතිති විනිපාතො, අපායදුක්ඛෙ ඛිපනකො. ධම්මොති සභාවො. තෙනාහ “න අත්තානං අපායෙසු විනිපාතනසභාවො” ති. අථ වා ධම්මොති අපායෙසු ඛිපනකො සක්කායදිට්ඨිආදිකො අකුසලධම්මො. යස්ස පන සො අකුසලධම්මො නත්ථි සබ්බසො පහීනත්තා, සො යස්මා අපායෙසු අත්තානං විනිපාතනසභාවො න භොති, තස්මා චුත්තං “න අත්තානං අපායෙසු විනිපාතනසභාවොති චුත්තං භොති” ති. කස්මාති අවිනිපාතනධම්මතාය කාරණං පුච්ඡති. අපායං ගමෙන්නිති අපායගමනියා. විනිපාතනසභාවොති උප්පජ්ජනසභාවො. සම්මත්තනියාමෙන මග්ගෙනාති සම්මා භවනියාමකෙන පටිලද්ධමග්ගෙන. නියතොති වා හෙට්ඨිමන්තතො සත්තමභවතො උපරි අනුප්පජ්ජනධම්මතාය නියතො. සම්බොධිති උපරිමග්ගත්තයසඤ්ඤා සම්බොධි. සම්බුද්ධිකීති හි සම්බොධි, අරියමග්ගො. සො ව ඉධ පද්මමග්ගස්ස අධිගතත්තා අවසිට්ඨො එව අධිගතත්තබ්බභාවෙන ඉච්ඡිතබ්බොති. තෙනාහ “උපරිමග්ගත්තයං අවස්සං සම්පාපකො” ති. උපරිමග්ගත්තයං අවස්සං සම්පාපුණාතිති සම්පාපකො, සොතාපන්නො.

විනයපඤ්ඤත්තියාවනකථා නිට්ඨිතා.

බුද්ධාචිණ්ණකථා

22. අනුධම්මතාති ලොකුත්තරධම්මානුගතො ධම්මො. අනපලොකෙත්වාති පදස්ස විවරණං “අනාපූච්ඡිත්වා”ති. ජනපදවාරිකං පක්කමන්තීති එත්ථ ඉති-සද්දො ගම්‍යමානතාය න චුත්තො, එවං අඤ්ඤත්ථාපි ඊදිසෙසු යානෙසු. තත්ථ ජනපදවාරිකන්ති ජනපදෙසු වරණං, වරණං වා වාරො, සො එව වාරිකා, ජනපදෙසු වාරිකා ජනපදවාරිකා. තං පක්කමන්ති, ජනපදගමනං ගච්ඡන්තීති අත්ථො. පක්කමන්තියෙවාති අවධාරණෙන නො න පක්කමන්තීති දස්සෙති. “ජනපදවාරිකං පක්කමන්ති”ති එත්ථ යත්වා හගවතො වාරිකාපක්කමනවිධිං දස්සෙන්නො ආහ “ජනපදවාරිකං වරන්තා වා”තිආදි. වාරිකා ව නාමෙසා (දී. නි. අට්ඨ. 1.254; ම. නි. අට්ඨ. 1.254) දුට්ඨා තුරිතවාරිකා වෙව අතුරිතවාරිකා ව. තත්ථ දුරෙපි බොධනෙයාපුග්ගලං දිස්වා තස්ස බොධනත්ථාය සහසා ගමනං තුරිතවාරිකා නාම, සා මහාකස්සපත්ථෙරපච්චුග්ගමනාදිසු දට්ඨබ්බා. හගවා හි මහාකස්සපත්ථෙරං පච්චුග්ගච්ඡන්තො මුහුත්තෙන තිගාවුතමගමාසි, ආලවකස්සත්ථාය තිංසයොජනං, තථා අඬගුලිමාලස්ස, පුක්කුසාතිස්ස පන පඤ්චවත්තාලිසයොජනං, මහාකප්පිනස්ස විසයොජනසතං, ධනියස්සත්ථාය සත්තයොජනසතානි අගමාසි, ධම්මසෙනාපතිනො සද්ධිවිහාරිකස්ස වනවාසිතිස්සසාමණෙරස්ස තිගාවුතාධිකං විසයොජනසතං අගමාසි, අයං තුරිතවාරිකා. යං පන ගාමනිගමනගරපටිපාටියා දෙවසිකං යොජනඅඩ්ඨයොජනවසෙන පිණ්ඩපාතවරියාදීහි ලොකං අනුග්ගණ්හන්තස්ස ගමනං, අයං අතුරිතවාරිකා නාම. ඉමං පන වාරිකං වරන්තො හගවා මහාමණ්ඩලං මජ්ඣිමමණ්ඩලං අන්තිමමණ්ඩලන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං මණ්ඩලානං අඤ්ඤතරස්මිං වරති. තත්ථ “ජනපදවාරික”න්ති චුත්තන්තා අතුරිතවාරිකාව ඉධාධිප්පෙනා. තමෙව විහජිත්වා දස්සෙන්නො ආහ “මහාමණ්ඩලං මජ්ඣිමමණ්ඩල”න්තිආදි.

තත්ථ අන්තිමමණ්ඩලන්ති බුද්දකමණ්ඩලං, ඉතරෙසං වා මණ්ඩලානං අන්තොගධත්තා අන්තිමමණ්ඩලං, අබ්භන්තරිමමණ්ඩලන්ති චුත්තං හොති. ඉමෙසං පන මණ්ඩලානං කිං පමාණන්ති ආහ “තත්ථ මහාමණ්ඩලං නවයොජනසතික”න්තිආදි. නවයොජනසතිකම්පි යානං මජ්ඣිමදෙසපරියාපන්නමෙව, තතො පරං නාධිප්පෙනං තුරිතවාරිකාවසෙන අගමනතො. යස්මා නික්ඛන්තකාලතො පටියාය ගතගතට්ඨානස්ස චතුසු පස්සෙසු සමන්තතො යොජනසතං එකකොලාහලං හොති, පුරිමං පුරිමං ආගතා නිමන්තෙතුං ලහන්ති, ඉතරෙසු ද්විසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරො මහාමණ්ඩලං ඔසරති, තත්ථ බුද්ධා හගවන්තො තෙසු තෙසු ගාමනිගමෙසු එකාහං ද්විහං වසන්තා මහාජනං ආමිසපටිග්ගහෙන අනුග්ගණ්හන්ති, ධම්මදානෙන ව විවට්ඨපනිස්සිතං කුසලං වඩ්ඨෙන්නි, තස්මා චුත්තං “ගාමනිගමාදිසු මහාජනං ආමිසපටිග්ගහෙන අනුග්ගණ්හන්තා”තිආදි. සමට්ථිපස්සනා තරුණා හොන්තීති එත්ථ තරුණා විපස්සනාති සඬබ්බාරපරිවෘත්තෙකො ඤාණං කඬබ්බාවිතරණෙකො ඤාණං සම්මසනෙකො ඤාණං මග්ගාමග්ගෙකො ඤාණන්ති චතුත්තං ඤාණානං අධිවචනං. සමට්ථස්ස තරුණභාවො පන උපචාරසමාධිවසෙන වෙදිතබ්බො. “සවෙ පන අන්තොවස්සෙ හික්ඛුනං සමට්ථිපස්සනා තරුණා හොන්ති”ති ඉදං නිදස්සනමත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

අඤ්ඤානපි මජ්ඣිමනිකායෙ වෙනෙය්‍යානං ඤාණපරිපාකාදිකාරණෙන
මජ්ඣිමනිකායෙ වාරිකං වර්තුකාමා වාතුමාසං වසිත්වා ව නික්ඛමන්ති.

පචාරණාසඤ්ඤානං දත්වාති අනුමතිදානවසෙන දත්වා. මාගසිරස්ස පයමදිවසෙති
මාගසිරමාසස්ස පයමදිවසෙ. ඉදඤ්ඤාතරහි පවත්තවොහාරවසෙන කත්තිකමාසස්ස
අපරපක්ඛපාටිපදදිවසං සන්ධාය චුත්තං. තෙසන්ති තෙසං බුද්ධානං. තෙහි
විනෙතඛිඛත්තා “තෙසං විනෙය්‍යසත්තා”ති චුත්තං. විනෙය්‍යසත්තාති ව වාරිකාය
විනෙතඛිඛසත්තා. මාගසිරමාසමිපි තත්ථෙව වසිත්වා චුස්සමාසස්ස පයමදිවසෙති
ඉදමිපි නිදස්සනමත්තන්ති දට්ඨඛිඛං. වතුමාසචුත්ථානමිපි බුද්ධානං විනෙය්‍යසත්තා
අපරිපක්කිත්ථියා හොන්ති, තෙසං ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානා අපරමිපි එකමාසං
වා ද්විතිවතුමාසං වා තත්ථෙවවසිත්වා මහාභික්ඛුසඤ්ඤාපරිවාරා නික්ඛමිත්වා
පුරිමනෙයෙනෙව ලොකං අනුග්ගණ්හන්තා සත්තහි වා ඡහි වා පඤ්චහි වා වතුහි වා
මාසෙහි වාරිකං පරියොසාපෙත්ති. වෙනෙය්‍යවසෙනෙවාති අවධාරණෙන න
විවරාදිහෙතු වරන්තිති දස්සෙති. තථා හි ඉමෙසු තිසු මණ්ඩලෙසු යත්ථ කත්ථවි
වාරිකං වරන්තා න විවරාදිහෙතු වරන්ති, අථ ඛො යෙ දුග්ගතඛාලජ්ඣණ්ණඛායාධිකා,
තෙ “කදා තථාගතං ආගන්ත්වා පස්සිස්සන්ති, මයි පන වාරිකං වරන්තෙ මහාජනො
තථාගතදස්සනං ලභිස්සන්ති, තත්ථ කෙවි චිත්තාති පසාදෙස්සන්ති, කෙවි මාලාදීහි
පුප්පෙස්සන්ති, කෙවි කටච්ඡුහික්ඛං දස්සන්ති, කෙවි මිච්ඡාදස්සනං පහාය
සම්මාදිට්ඨිකා හවිස්සන්ති, තං තෙසං හවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා”ති ඵලං
ලොකානුකම්පාය වාරිකං වරන්ති.

අපිච වතුහි කාරණෙහි බුද්ධා හගවන්තො වාරිකං වරන්ති ජඤ්ඤානවසෙන
සරිරථාසුකත්ථාය, අට්ඨුප්පත්තිකාලාහිකඛිඛනත්ථාය, හික්ඛුනං
සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනත්ථාය, තත්ථ තත්ථ පරිපාකගතිත්ථියෙ ඛොධනෙය්‍යසත්තෙ
ඛොධනත්ථායාති. අපරෙහිපි වතුහි කාරණෙහි බුද්ධා හගවන්තො වාරිකං වරන්ති
බුද්ධං සරණං ගච්ඡිස්සන්තිති වා, ධම්මං, සඤ්ඤා සරණං ගච්ඡිස්සන්තිති වා, මහතා
ධම්මවස්සෙන චතස්සො පරිසා සන්තප්පෙස්සාමාති වා. අපරෙහිපි පඤ්චහි
කාරණෙහි බුද්ධා හගවන්තො වාරිකං වරන්ති පාණාතිපාතා විරම්භස්සන්තිති වා,
අදින්නාදානා, කාමෙසුමිච්ඡාවාරා, මුසාවාදා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා
විරම්භස්සන්තිති වා. අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි බුද්ධා හගවන්තො වාරිකං වරන්ති
පයමං ඤානං පටිලභිස්සන්තිති වා, දුතියං...පෙ....
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලභිස්සන්තිති වා. අපරෙහිපි අට්ඨහි
කාරණෙහි බුද්ධා හගවන්තො වාරිකං වරන්ති සොතාපත්තිමග්ගං අධිගම්භස්සන්තිති
වා, සොතාපත්තිඵලං...පෙ.... අරහත්තඵලං සච්ඡිකරිස්සන්තිති වාති.

පුප්පානි ඔචිනන්තා විය වරන්තිති ඉමිනා යථා මාලාකාරො ඛහුං පුප්පභගවිජං
දිස්වා තත්ථ විරම්භි යත්වා පුප්පානි ඔචිතිත්වා පුප්පසුඤ්ඤං ගච්ඡං දිස්වා තත්ථ
පපඤ්චං අකත්වා තං පහාය අඤ්ඤත්ථ ගන්ත්වා පුප්පානි ඔචිනන්තො විවරති,
ඵලමෙව බුද්ධාපි යත්ථ ගාමනිගමාදිසු විනෙය්‍යසත්තා ඛහු හොන්ති, තත්ථ විරම්භි
වසන්තා තෙ විනෙත්වා විනෙය්‍යසුඤ්ඤාගාමාදිසු පපඤ්චං අකත්වා තං පහාය

අඤ්ඤත්ථ ඛුච්ඡෙය්‍යකෙසු ගාමාදීසු වසන්තා විවරන්තීති දස්සෙති. තතොයෙව ච අතිබුද්දකෙපි අන්තිමමණ්ඩලෙ උපනිස්සයවන්තානං ඛුභාවතො තාව ඛුමිපි කාලං සත්තමාසපරියන්තං වාරිකං වරන්ති.

සත්තසභාවන්තා කිලෙසසමණහතුතාය වා සත්තං නිබ්බානං, සුඛකාරණතාය ච සුඛන්ති ආහ “සත්තං සුඛං නිබ්බානමාරම්මණං කත්වා”ති. දසසහස්සවක්කවාලෙති ජාතික්ඛේත්තභූතාය දසසහස්සිලොකධාතුයා. ඉදඤ්ච දෙවබ්‍රහ්මානං වසෙන චුත්තං, මනුස්සා පන ඉමස්මිංයෙව වක්කවාලෙ බොධනෙය්‍යා හොන්ති. බොධනෙය්‍යසත්තසමවලොකනන්ති පයමං මහාකරුණාය ඵරිත්වා පච්ඡා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණජාලං පත්ථරිත්වා තස්ස අන්තො පට්ට්ඨානං බොධනෙය්‍යසත්තානං සමොලොකනං. බුද්ධා කිර මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො චුට්ඨාය “යෙ සත්තා භබ්බා පරිපාකඤ්ඤාණා අජ්ජයෙව මයා විනේතබ්බා, තෙ මය්හං ඤාණස්ස උපට්ඨහන්තු”ති විත්තං අධිට්ඨාය සමන්තාහරන්ති. තෙසං සහ සමන්තාහාරා එකො වා ද්වෙ වා ඛුච්ඡා වා තදා විනයුපගා වෙනෙය්‍යා සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණස්ස ආපාඨමාගච්ඡන්ති, අයමෙත්ථ බුද්ධානුභාවො. එවං ආපාඨමාගතානං පන තෙසං උපනිස්සයං පුබ්බවරියං පුබ්බහෙනුං සම්පතිවත්තමානඤ්ච පටිපත්තිං ඔලොකෙන්ති. වෙනෙය්‍යසත්තපරිගණ්හනත්ථඤ්ච සමන්තාහාරෙ කතෙ පයමං තෙසං වෙනෙය්‍යභාවෙනෙව උපට්ඨානං හොති. අථ “කිං නු බො භවිස්සති”ති සරණගමනාදිවසෙන කඤ්චි නිජ්ජන්ති. වීමංසමානා පුබ්බුපනිස්සයානි ඔලොකෙන්ති.

ඔතිණ්ණෙති ආරොචිතෙ, පරිසමජ්ඣං වා ඔතිණ්ණෙ. ද්වික්ඛන්තුන්ති එකස්මිං සංවච්ඡරෙ ද්වික්ඛන්තුං. බුද්ධකාලෙ කිර එකෙකස්මිං සංවච්ඡරෙ ද්වෙ වාරෙ භික්ඛු සන්තිපතන්ති උපකට්ඨවස්සුපනායිකකාලෙ ච පචාරණාකාලෙ ච. උපකට්ඨාය වස්සුපනායිකාය දසපි වීසම්පි තිංසම්පි වත්තාලීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි භික්ඛු වග්ගවග්ගා හුන්වා කම්මට්ඨානත්ථාය ආගච්ඡන්ති. භගවා තෙහි සද්ධිං සම්මොදිත්වා “කස්මා, භික්ඛවෙ, උපකට්ඨාය වස්සුපනායිකාය විවරථා”ති පුච්ඡති. අථ තෙ “භගවා කම්මට්ඨානත්ථං ආගතම්හ, කම්මට්ඨානං නො දෙථා”ති යාවන්ති. සත්ථා තෙසං වරියවසෙන රාගවර්තස්ස අසුභකම්මට්ඨානං දෙති, දොසවර්තස්ස මෙත්තාකම්මට්ඨානං, මොහවර්තස්ස “උද්දෙසො පරිපුච්ඡා කාලෙන ධම්මස්සවනං කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා ඉදං තුය්හං සජ්ජාය”න්ති ආචික්ඛති. කිඤ්චාපි හි මොහවර්තස්ස ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං සජ්ජායං, කම්මට්ඨානභාවනාය පන භාජනභූතං කාතුං සම්මොහවිගමාය පයමං උද්දෙසපරිපුච්ඡාධම්මස්සවනධම්මසාකච්ඡාසු නියොජෙති. විතක්කවර්තස්ස ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං දෙති. සද්ධාවර්තස්ස විසෙසතො පුරිමා ඡ අනුස්සතියො සජ්ජායා, තාසං පන අනුයුඤ්ජනෙ අයං පුබ්බභාගපටිපත්තීති දස්සෙතුං පසාදනීයසුත්තන්තෙන බුද්ධසුබොධිතං ධම්මසුධම්මතං සඬ්ඝසුප්පටිපත්තිඤ්ච පකාසෙති. ඤාණවර්තස්ස පන මරණස්සති උපසමානුස්සති චතුර්ධාවත්ථානං ආහාරෙපටිකුලසඤ්ඤා විසෙසතො සජ්ජායා, තෙසං උපකාරධම්මදස්සනත්ථං

අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තෙ ගම්භීරෙ සුත්තන්තෙ කථෙති. තෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සථෙ සජ්ජායං හොති, සත්ථු සන්තිකෙ ඵල වසන්ති. නො වෙ හොති, සජ්ජායං සෙනාසනං පුච්ඡන්තා ගච්ඡන්ති. තෙපි තත්ථ වසන්තා තෙමාසිකං පටිපදං ගහෙත්වා සට්ඨන්තා වායමන්තා සොනාපන්තාපි හොන්ති සකදාගාමීනොපි අනාගාමීනොපි අරහන්තොපි. තතො චුත්ථවස්සා පචාරෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා “භගවා අභං තුම්භාකං සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සොනාපත්තිඵලං පත්තො...පෙ.... අභං අග්ගඵලං අරහත්ත”න්ති පටිලද්ධගුණං ආරොචෙත්ති, උපරි අනාගිගන්ථස්ස අධිගමාය කම්මට්ඨානඤ්ච යාවන්ති. තෙන චුත්තං “පුරෙ වස්සුපනායිකාය ව කම්මට්ඨානග්ගණන්ථං...පෙ.... උපරි කම්මට්ඨානග්ගණන්ථඤ්චා”ති.

ආයාමාති ඵත්ථ ආ-සද්දො “ආගච්ඡා”ති ඉමිනා සමානත්ථොති ආහ “ආයාමාති ආගච්ඡ යාමා”ති, ඵහි ගච්ඡාමාති අත්ථො. ආනන්දාති භගවා සන්තිකාවචරත්තා ථෙරං ආලපති, න පන තදා සත්ථු සන්තිකෙ වසන්තානං භික්ඛූනං අභාවතො. පඤ්චසතපරිමාණො හි තදා භගවතො සන්තිකෙ භික්ඛුසඬ්ඨො. ථෙරො පන “ගණ්ඨථාචුසො පත්තචීවරානි, භගවා අසුකට්ඨානං ගන්තුකාමො”ති භික්ඛූනං ආරොචෙති. “අථ ඛො භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙසි”ති චුත්තත්තා “භගවතො පච්චස්සොසි”ති ඉධ භගවතොති සාමිච්චනං ආමන්තනවචනමෙව සම්බන්ධිඅන්තරං අපෙක්ඛති ඉමිනා අධිජ්ජායෙන “භගවතො වචනං පටිඅස්සොසි”ති චුත්තං. භගවතොති පන ඉදං පතිස්සවසම්බන්ධෙන සම්පදානවචනං යථා “දෙවදත්තස්ස පටිස්සුණොති”ති. පච්චස්සොසිති ඵත්ථ පටි-සද්දො අභිමුඛවචනොති ආහ “අභිමුඛො හුත්වා සුඤ්ඤි”ති. භගවතො මුඛාභිමුඛො හුත්වා අධිවාසෙත්වා සුඤ්ඤි, න උදාසීනො හුත්වාති අධිජ්ජායො.

තස්ස පාටිභාරියස්ස ආගන්තුකවසෙන කතත්තා චුත්තං “නගරද්වාරතො පට්ඨායා”ති. සුචණ්ණරසපිඤ්ජරාහි රස්මීහිති ඵත්ථ රස-සද්දො උදකපරියායො, පිඤ්ජර-සද්දො හෙමචණ්ණපරියායො, තස්මා සුචණ්ණජලධාරා විය සුචණ්ණචණ්ණාහි රස්මීහිති අත්ථො. සමුප්පොතයමානොති ඕභාසයමානො. අස්සාති චෙරඤ්ජස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස. භගවත්තං උපනිසිදිතුකාමොති භගවත්තං උපගන්ත්වා නිසිදිතුකාමො, භගවතො සම්පෙ නිසිදිතුකාමොති චුත්තං හොති.

බ්‍රාහ්මණ තයා නිමන්තිතා වස්සංචුත්ථා අම්භාති පාළියං සම්බන්ධො චෙදිතබ්බො. දාතබ්බො අස්සාති දාතබ්බො භවෙය්‍ය. නො අසන්තොති නෙව අවිජ්ජමානො, කිත්තු විජ්ජමානොයෙවාති දිපෙති. විනා වා ලිඬිගවිපල්ලාසෙනෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බොති ආහ “අථ වා”තිආදි. ඉමිනා සාමඤ්ඤවචනතො ඵත්ථ නපුංසකලිඬිගනිද්දෙසොති දස්සෙති. නො නත්ථීති නො අම්භාකං නත්ථී. නොති වා ඵතස්ස විචරණං නත්ථීති. කෙසං අදාතුකාමතා වියාති ආහ “යථා”තිආදි. පහුතච්ඡිකුපකරණානන්ති ඵත්ථ චිත්තිති තුට්ඨි, චිත්තියා උපකරණං චිත්තුපකරණං, තුට්ඨිකාරණන්ති අත්ථො. පහුතං ධනධඤ්ඤජාතරූපරජතනානාවිධාලඬිකාරසුචණ්ණභාජනාදිහෙදං

විත්තුපකරණමෙනෙසන්ති පහුතවිත්තුපකරණා, තෙසං පහුතවිත්තුපකරණානං මච්ඡරීනං යථා අදාතුකාමතා, එවං නො අදාතුකාමතාපි නත්ථීති සම්බන්ධො. තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති එත්ථ තන්ති තං කාරණං, තං කිච්චං වා. එත්ථාති සරාවාසෙ. දුතියෙ පන අත්ථවිකප්පෙ තන්ති දෙය්‍යධම්මස්ස පරාමසනං. එත්ථාති ඉමස්මි. තෙමාසබ්භන්තරෙති අත්ථො. යන්ති යෙන කාරණෙන, කිරියාපරාමසනං වා. දුතියෙ පන අත්ථවිකප්පෙ යන්ති යං දෙය්‍යධම්මන්ති අත්ථො.

අලං සරාවාසපලිබොධවිත්තායාති සඤ්ඤාපෙත්වාති බ්‍රාහ්මණ නෙතං සරාවාසපලිබොධෙන කතං, අථ බො මාරාවට්ටනෙනාති බ්‍රාහ්මණං සඤ්ඤාපෙත්වා. තඬ්ඨණානුරූපායාති යාදිසි තදා තස්ස අප්ඤ්ඤාසයප්පවත්ති, තදනුරූපායාති අත්ථො. තස්ස තදා තාදිසස්ස විවට්ටසන්තිස්සිතස්ස ඤාණපරිපාකස්ස අභාවතො කෙවලං අබ්භන්තරසන්තිස්සිතො එව අත්ථො දස්සිතොති ආහ “දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං සන්දස්සෙත්වා”ති, පච්චක්ඛතො විභාවෙත්වාති අත්ථො. කුසලෙ ධම්මෙති තෙභූමකෙ කුසලෙ ධම්මෙ. තත්ථාති කුසලධම්මෙ යථාසමාදයිතෙ. නන්ති බ්‍රාහ්මණං. සමුත්තෙජෙත්වාති සම්මදෙව උපරුපරි නිවෙසෙත්වා පුඤ්ඤකිරියාය තික්ඛවිසදභාවං ආපාදෙත්වා. තං පන අත්ථතො තස්ස උස්සාහජනනං හොතීති ආහ “සඋස්සාහං කත්වා”ති. එවං පුඤ්ඤකිරියාය සඋස්සාහතො එවරූපගුණසමඬ්භිතා ව නියමතො දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථසම්පාදනන්ති එවං සඋස්සාහතාය අඤ්ඤෙහි ව තස්මිං විජ්ජමානගුණෙහි සම්පහංසෙත්වා සම්මදෙව හට්ඨතුට්ඨභාවං ආපාදෙත්වා.

යදි හගවා ධම්මරතනවස්සං වස්සි, අථ කස්මා සො විසෙසං නාධිගච්ඡි? උපනිස්සයසම්පත්තියා අභාවතො. යදි එවං කස්මා හගවා තස්ස තථා ධම්මරතනවස්සං වස්සිති? වුවුවතෙ – යදිපි තස්ස විසෙසාධිගමො නත්ථී, ආයතිං පන නිබ්බානාධිගමත්ථාය වාසනාභාගියා ව සබ්බා පුරිමපච්ඡිමධම්මකථා අහොසිති දට්ඨබ්බො. න හි හගවතො නිරත්ථකා ධම්මදෙසනා අත්ථී. තෙමාසිකොපි දෙය්‍යධම්මොති තෙමාසං දාතබ්බොපි දෙය්‍යධම්මො. යං දිවසන්ති යස්මිං දිවසෙ.

23. බුද්ධපරිණායකන්ති බුද්ධො පරිණායකො එතස්සාති බුද්ධපරිණායකො, භික්ඛුසඬ්ඨො. තං බුද්ධපරිණායකං, බුද්ධප්‍රේමකන්ති අත්ථො. යාවදත්ථං කත්වාති යාව අත්ථො, තාව භොජනෙන තදා කතන්ති අධිප්පායො. දාතුං උපනිතභික්ඛාය පටික්ඛෙපො නාම හත්ථසඤ්ඤාය මුඛවිකාරෙන වච්ඡෙදෙන වා හොතීති ආහ “හත්ථසඤ්ඤායා”තිආදි. ඔනීතපත්තපාණීන්ති එත්ථ ඔනීතො පත්තතො පාණි එතස්සාති ඔනීතපත්තපාණීති හින්තාධිකරණවිසයොයං සද්දො බාහිරත්ථසමාසොති ආහ “පත්තතො ඔනීතපාණි”න්තිආදි. “ඔනීත්තපත්තපාණි”න්තිපි පාඨො, තස්සත්ථො ඔනීත්තං නානාභූතං විනාභූතං ආමිසාපනයනෙන වා සුවිකතං පත්තං පාණිතො අස්සාති ඔනීත්තපත්තපාණි, තං ඔනීත්තපත්තපාණිං, හත්ථෙ ව පත්තඤ්ච ධොවිත්වා එකමන්තෙ පත්තං නික්ඛිපිත්වා නිසින්තන්ති අත්ථො. පත්තුණ්ණපට්ටපටෙ වාති පත්තුණ්ණපටෙ ව පට්ටපටෙ ව. තත්ථ පත්තුණ්ණපටෙසෙ හවා පත්තුණ්ණා, කොසියවිසෙසාතිපි වදන්ති. පට්ටානි පන වීනපටානි. ආයොගාදිසු ආයොගොති පටිආයොගො, අංසබද්ධකං

පත්තත්ථවිකාදීසු. හෙසජ්ජතෙලානන්ති හෙසජ්ජසම්පාකෙන සාධිතතෙලානං.
තුම්බානීති වම්මමයතෙලහාජනානි. එකමෙකස්ස භික්ඛුනො සහස්සග්ගනකං
තෙලමදාසීති සම්බන්ධො.

මහායාගං යජිත්වාති මහාදානං දත්වා. සපුත්තදාරං වන්දිත්වා නිසින්නන්ති
පුත්තදාරෙහි සද්ධිං වන්දිත්වා නිසින්නං. තෙමාසන්ති අව්චන්තසංයොගෙ
උපයොගවචනං. “තෙමාසං සොතබ්බධම්මං අජ්ජෙව සුඤ්ඤාමි”ති නිසින්නස්ස
තං අජ්ඣාසයං පුරෙත්වා දෙසිතත්තා වුත්තං “පරිපුණ්ණසංකප්පං කුරුමානො”ති.
අනුබන්ධිත්වාති අනුගන්ත්වා.

බුද්ධානං අනභිරතිපරිතස්සිතා නාම නත්ථිති ආහ “යථාජ්ඣාසයං යථාරුචිතං
වාසං වසිත්වා”ති. අභිරත්තං අභිරතීති භි අත්ථනො එකං. අභිරත්තසද්දො වායං
අභිරුචිපරියායො, න අස්සාදපරියායො. අස්සාදවසෙන ච කත්ථවි වසන්තස්ස
අස්සාදවත්ථුචගමනෙන සියා තස්ස තත්ථ අනභිරති, තයිදං ඛිණාසවානං නත්ථි,
පගෙව බුද්ධානං, තස්මා අභිරතිවසෙන කත්ථවි වසිත්වා තදභාවතො අඤ්ඤත්ථ
ගමනං නාම බුද්ධානං නත්ථි, විනෙය්‍යවිනයනත්ථං පන කත්ථවි වසිත්වා තස්මිං
සිද්ධෙ විනෙය්‍යවිනයත්ථමෙව තතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්ති, අයමෙත්ථ යථාරුචි.
සොරෙය්‍යාදීනි අනුපගම්මාති මහාමණ්ඩලවාරිකාය වීථිභූතානි සොරෙය්‍යනගරාදීනි
අනුපගන්ත්වා. පයාගපතිට්ඨානන්ති ගාමස්සපි අධිවචනං තිත්ථස්සපි. ගඬගං නදින්ති
ගඬගං නාම නදිං. තදවසරීති එත්ථ තන්ති කරණත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ
“තෙන අවසරි තදවසරි”ති.

බුද්ධාවිණ්ණකථා නිට්ඨිතා.

සමන්තපාසාදිකායාති සමන්තතො සබ්බසො පසාදං ජනෙතීති
සමන්තපාසාදිකා, තස්සා සමන්තපාසාදිකාය. තත්ථිදං සමන්තපාසාදිකාය
සමන්තපාසාදිකත්තස්මිත්ති එත්ථ තත්තාති පුරිමවචනාපෙක්ඛං, ඉදන්ති
වක්ඛමානකාරණවචනාපෙක්ඛං. තත්තායං යොජනා – යං වුත්තං
“සමන්තපාසාදිකාය විනයසංවණ්ණනායා”ති, තත්ත යා සා සමන්තපාසාදිකාති
සංවණ්ණනා වුත්තා, තස්සා සමන්තපාසාදිකාය සංවණ්ණනාය
සමන්තපාසාදිකත්තස්මිං සමන්තපාසාදිකභාවෙ සබ්බසො පසාදජනකත්තෙ ඉදං
භොති. කිං භොතීති ආහ “ආවරියපරම්පරතො”තිආදි.

ආවරියපරම්පරතොති “උපාලි දාසකො”තිආදිනා (පරි. 3).
වුත්තආවරියපරම්පරතො. නිදානවත්ථුප්පහෙදදීපනතොති නිදානප්පහෙදදීපනතො
වත්ථුප්පහෙදදීපනතො ව. තත්ථ
බාහිරනිදානඅබ්භන්තරනිදානසික්ඛාපදනිදානදස්සනවසෙන නිදානප්පහෙදදීපනං
වෙදිතබ්බං, ථෙරවාදප්පකාසනං පන වත්ථුප්පහෙදදීපනං. පරසමයවිච්ඡින්නතොති
“සකාය පටිඤ්ඤාය මෙත්තියං භික්ඛුනිං නාසෙථා”තිආදීසු (පාරා. 384)

මිවිෂාපටිපත්තානං පරෙසං ලද්ධිනිරාකරණතො, තතොයෙව ච අත්තතො
සමයපතිට්ඨාපනෙන සකසමයවිසුද්ධිතො.

බ්‍යඤ්ජනපරිසොධනතොති පාඨසොධනෙන බ්‍යඤ්ජනපරිසොධනං වෙදිතබ්බං,
සද්දසත්ථානුසාරෙන වා නිබ්බවනං දස්සෙත්වා පදනිජ්ඣත්තිදස්සනං
බ්‍යඤ්ජනපරිසොධනං. විභඩ්ගනයහෙදදස්සනතොති “තිස්සො
ඉත්ථියො” තිආදිපදභාජනස්ස අනුරූපවසෙන නයහෙදදස්සනතො. සම්පස්සතන්ති
ඤාණවක්ඛුනා සම්මා පස්සන්තානං, උපපරික්ඛන්තානන්ති අත්ථො. අපාසාදිකන්ති
අප්පසාදාවහං. ඵත්ථාති සමන්තපාසාදිකාය. සම්පස්සනං විඤ්ඤානන්ති සම්බන්ධො.
තස්මා අයං සංවණ්ණනා සමන්තපාසාදිකාත්ථෙව පවත්තාති යොජෙනබ්බං. කස්ස
කෙන දෙසිතස්ස සංවණ්ණනාති ආහ “විනයස්සා” තිආදි.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා සමත්තා.

පඨමො භාගො නිට්ඨිතො.